The Mahabharata of Vyasa

(Proză tradusă în română)

BHISHMA PARVA

(Book 6)

Kisari Mohan Ganguli

Mahabharata

lui

Vyasa

Cartea 6 - Bhishma Parva

Tradusă în română după textul englez
a lui

Kisari Mohan Ganguli

[1883-1896]

NOTIFICARE DE ATRIBUIRE

Scanat la sacred-texts.com, 2004. Corectat de John Bruno Hare, octombrie 2004. Acest text este în domeniul public. Aceste fișiere pot fi utilizate în orice scop necomercial, cu condiția ca această notificare de atribuire să fie lăsată intactă.

CUPRINS

Introducere

Jamvu-khanda Nirmana Parva (secţiunile 1 – 10)
Bhumi Parva (secţiunile 11 - 12)
Bhagawat-Gita Parva (secţiunile 13 - 124)
    Bhagawat-Gita (secţiunile 25 - 42, cap. 1 - 18)

INTRODUCERE

În clasificarea în 18 parva a *Mahabharatei*, *Bhishma Parva* este a șasea. Acest segment acoperă primele zece zile ale războiului și poartă numele lui *Bhishma*, deoarece *Bhishma* a fost comandantul în această fază a bătăliei. În afară de Bhishma, niciun alt războinic important nu este ucis în această *parva*, care include și *Bhagavad Gita*. Această *parva* are 124 secțiuni.

Vinirmana înseamnă *creație*, precum și *măsurare*, cea din urmă semnificație fiind relevantă în acest context. Primul capitol numit *Jamvu-khanda Nirmana* sau *Jamvudvipa* se referă la unul dintre continentele Pământului.[1] Este cel central. Acest capitol se referă la geografie și poartă acest nume deoarece oferă măsurile continentului *Jamvukhanda*.

Bhumi înseamnă *pământ* sau *terestru*, iar al doilea capitol poartă acest nume deoarece conține o descriere a pământului.

Al treilea capitol poartă acest nume deoarece include *Cântarea Celestă* sau *Bhagavad Gita*, învățăturile lui Krishna către Arjuna. Secțiunea începe cu vestea dramatică că Bhishma a fost ucis. Când Sanjaya îi spune acest lucru lui Dhritarashtra, Dhritarashtra (și cititorul) este uimit, dorind să afle cum s-a întâmplat acest lucru. După o descriere a pregătirilor pentru război, restul acestei secțiuni este *Bhagavad Gita*.

1 În ANEXĂ este harta prezentată de Bibek Debroy în traducerea sa a *Mahabharatei*.

Jamvu-khanda Nirmana Parva

SECȚIUNEA I

OM! După ce ne-am închinat lui Narayana și lui Nara, cei mai înălțați dintre bărbați, precum și zeiței Saraswati, trebuie rostit cuvântul „**Jaya**”.

Janamejaya a spus: Cum au luptat acei eroi, Kurus, Pandavas și Somakas, precum și regii cu suflet înalt, adunați din diferite țări?

Vaisampayana a spus: Ascultă, O, stăpân al pământului, cum acei eroi — Kurușii, Pandavașii și Somakașii — au luptat pe câmpia sacră din Kurukshetra.[2] Intrând în Kurukshetra, Pandavașii, înzestrați cu o mare putere, împreună cu Somakașii, au avansat, dornici de victorie, împotriva Kauravilor. Desăvârșiți în studiul *Vedelor,* toți (ei) se bucurau nespus de luptă. Așteptând succesul în luptă, (ei) s-au confruntat cu trupele lor. Apropiindu-se de armata fiului lui Dhritarashtra, acei (războinici) invincibili în luptă[3] s-au așezat cu trupele lor în partea de vest (a câmpiei), cu fețele îndreptate spre est. Yudhishthira, fiul lui Kunti, a dispus ca mii de corturi să fie ridicate conform regulilor, dincolo de regiunea numită Samantapanchaka. Întregul pământ părea atunci să fie gol, lipsit de cai și oameni, lipsit de care și elefanți, și cu doar copiii și bătrânii rămași (acasă). Din întreaga zonă a *Jamvudwipa*, peste care soarele își revarsă razele,[4] a fost adunată acea forță, O, cel mai bun dintre regi. Oameni de toate rasele,[5] adunați împreună, ocupau o zonă care se întindea pe multe *Yojanas* peste districte, râuri, dealuri și păduri. Acel taur printre oameni, regele Yudhishthira, a comandat mâncare excelentă și alte articole de plăcere pentru toți, împreună cu animalele lor. Și Yudhishthira a stabilit diverse parole pentru ei, astfel încât cel care le rostea să fie recunoscut ca aparținând Pandavilor. Și acel descendent al neamului lui Kuru a stabilit, de asemenea, nume și însemne pentru fiecare dintre ei, pentru a-i putea recunoaște în timpul bătăliei.

Văzând steagul fiului lui Pritha, fiul cu suflet înalt al lui Dhritarashtra, cu o umbrelă albă ținută deasupra capului, în mijlocul a o mie de elefanți și înconjurat de cei o sută de frați ai săi, a început, împreună cu toți regii (de partea sa), să-și alinieze trupele împotriva fiului lui Pandu. Văzându-l pe Duryodhana, panchalii care se bucurau de luptă, s-au umplut de bucurie și au suflat în cochiliile lor zgomotoase și în cinelele cu sunete dulci. Văzând trupele atât de încântate, fiul lui Pandu și Vasudeva, plin de energie, au avut inimile pline de bucurie. Iar acei tigri printre oameni, Vasudeva și Dhananjaya, așezați pe un singur car, simțind o mare bucurie, au suflat amândoi în cochiliile lor celeste. Și auzind sunetul *Giganteei* și sunetul puternic al lui *Theodotes* aparținând celor doi, combatanții au eliminat urină și excremente. Așa cum alte animale sunt cuprinse de frică auzind vocea leului care răcnește, la fel a devenit acea forță auzind acele sunete. Un praf îngrozitor s-a ridicat și nu se mai vedea nimic, pentru că soarele însuși, brusc învăluit de el, părea să fi apus.[6] Un nor negru a revărsat o ploaie de carne și sânge peste trupele din jur. Toate acestea păreau extraordinare. Un vânt s-a ridicat acolo, purtând pe pământ miriade de noduli pietroși și lovind cu ei combatanții cu sutele și miile. (Cu toate acestea), O, monarhule, ambele armate, pline de bucurie, stăteau pregătite pentru luptă, pe Kurukshetra, ca două oceane agitate. Într-adevăr, acea întâlnire a celor două armate a fost cu adevărat minunată, ca cea a celor două oceane când a sosit sfârșitul *Yuga*. Întreaga lume era goală, rămânând doar copiii și bătrânii (acasă), ca urmare a marii armate adunate de Kauravas.[7] Atunci Kurus, Pandavas și Somakas au făcut anumite pacte și au stabilit regulile, O, taur al neamului Bharata, cu privire la diferitele tipuri de luptă. Persoanele aflate în

---

2 *Tapas-kshetra*, deoarece Kuru, strămoșul comun al caselor rivale, și-a îndeplinit acolo austerităților ascetice. De pe vremea lui Kuru, mulți asceți s-au stabilit acolo.

3 Unele texte au *Duddharsham* în loc de *Durddharshas*.

4 Literalmente, ”*dă căldură*”.

5 „*Varna*” este utilizat aici în sensul de rase și nu de caste.

6 Acest *sloka* este citit în mod diferit. Pentru *bhauman* din prima linie, unele texte citesc *bhimam*, pe care l-am adoptat. Pentru *sahasa* din a doua linie, unele texte au *rajasa*, iar apoi *aditye* (locativ) pentru „*adityas*”.

circumstanţe egale trebuie să se întâlnească, luptând corect. Şi dacă, după ce au luptat corect, combatanţii se retrag (fără teamă de hărţuire), chiar şi asta ne-ar fi satisfăcător. Cei care s-au angajat în dispute verbale ar trebui să fie combătuţi cu cuvinte. Cei care au părăsit rândurile nu ar trebui niciodată ucişi.[8] Un războinic călare ar trebui să aibă ca adversar un alt războinic călare; cel călare pe un elefant ar trebui să aibă ca adversar un combatant similar; un cal ar trebui să se confrunte cu un alt cal, iar un soldat pe jos, O Bharata, ar trebui să se confrunte cu un alt soldat pe jos. Ghidat de considerente de aptitudine, voinţă, îndrăzneală şi putere, unul ar trebui să lovească pe altul, dând un avertisment. Nimeni nu ar trebui să lovească pe altul care este nepregătit[9] sau cuprins de panică. Cel angajat într-o luptă cu altul, cel care cere clemenţă, cel care se retrage, cel a cărui armă este inutilizabilă, cel fără armură, nu ar trebui loviţi niciodată. Conducătorii de care, animalele (înjugate la care sau care transportă arme), oamenii angajaţi în transportul armelor,[10] cei care cântă la tobe şi cei care suflă în cochilii nu ar trebui loviţi niciodată. După ce au încheiat aceste pacte, Kurușii, Pandavaşii şi Somakaşii s-au mirat mult, privindu-se unii pe alţii. Şi după ce şi-au aşezat (forţele astfel), aceşti tauri printre oameni, aceşti oameni cu suflet înalt, împreună cu trupele lor, s-au bucurat în sufletul lor, bucuria lor reflectându-se pe chipurile lor.

SECŢIUNEA II

Vaisampayana a spus: Văzând cele două armate (poziţionate) în est şi vest pentru bătălia aprigă care se apropia, sfântul Rishi Vyasa, fiul lui Satyavati, cel mai important dintre toţi cei familiarizaţi cu *Vedele*, strămoşul Bharatas, cunoscător al trecutului, prezentului şi viitorului, şi văzând totul ca şi cum ar fi fost prezent înaintea ochilor săi, a rostit aceste cuvinte în particular fiului regal al lui Vichitravirya, care era atunci îndurerat şi copleşit de tristeţe, reflectând la politica rea a fiilor săi.

Vyasa a spus: O, rege, fiilor tăi şi celorlalţi monarhi le-a sosit ceasul.[11] Adunaţi în luptă, se vor ucide unii pe alţii. O, Bharata, ora lor a sosit, şi toţi vor pieri. Ţinând cont de schimbările aduse de timp, nu-ţi lăsa inima pradă durerii. O, rege, dacă doreşti să-i vezi (luptând) în bătălie, îţi voi acorda această viziune, O, fiu. Priveşte bătălia.

Dhritarashtra a spus: O, cel mai bun dintre Rishi regeneraţi, nu-mi place să privesc măcelul rudelor. Cu toate acestea, prin puterea ta, voi auzi în detaliu despre această bătălie.

Vaisampayana a continuat: Deoarece el nu dorea să vadă bătălia, ci dorea să audă despre ea, Vyasa, stăpânul binecuvântărilor, i-a acordat o binecuvântare lui Sanjaya. (Şi adresându-se lui Dhritarashtra, el a spus): „Acest Sanjaya, O, rege, îţi va descrie bătălia. Nimic din întreaga bătălie nu va scăpa ochilor acestuia. Înzestrat, O, rege, cu viziune cerească, Sanjaya îţi va povesti bătălia. El va avea cunoştinţă de toate. Manifest sau ascuns, (întâmplându-se) ziua sau noaptea, chiar şi ceea ce se gândeşte în minte, Sanjaya va şti totul. Armele nu-l vor tăia şi efortul nu-l va obosi. Acest fiu al lui Gavalgani va ieşi viu din bătălie. În ceea ce mă priveşte, O, taur al neamului Bharata, voi răspândi faima acestor Kuru, precum şi a tuturor Pandava. Nu te întrista. Acesta este destinul, O, tigru printre oameni. Nu se cuvine să te laşi pradă tristeţii. Nu poate fi împiedicată. În ceea ce priveşte victoria, ea se află acolo unde este dreptatea.”

Vaisampayana a continuat: Bunicul binecuvântat şi sfânt al Kurus, după ce a spus aceasta, s-a adresat încă o dată lui Dhritarashtra şi a spus: „Mare va fi măcelul, O, monarhule, în această bătălie. Văd aici şi (numeroase) semne care indică teroarea. Şoimii şi vulturii, corbii şi stârcii,

---

7 Textul din Bombay este evident eronat aici; repetă a doua jumătate a celui de-al şaptelea *sloka*, făcând din a doua jumătate a celui de-al 25-lea *sloka* prima jumătate a celui de-al 24-lea.

8 Adică, cei care rămân în urmă nu trebuie ucişi.

9 Literalmente, ”*încrezător*”.

10 Textul din Bombay conţine *Castropanayishu*; textele din Bengal conţin *Castropojibishu*.

11 Mai degrabă, ”să le expire termenele”.

împreună cu cocorii, se așează pe vârfurile copacilor și se adună în stoluri. Aceste păsări, încântate de perspectiva bătăliei, privesc în jos (spre câmpul de luptă) din fața lor. Animalele carnivore se vor hrăni cu carnea elefanților și a cailor. Stârcii feroce, presimțind teroarea și scoțând strigăte nemiloase, zboară peste centru spre regiunea sudică. În ambele amurguri, anterior și posterior, văd zilnic, O, Bharata, soarele în timpul răsăritului și apusului acoperit de trunchiuri fără cap. Nori tricolori, cu extremitățile albe și roșii și gâturile negre, încărcați cu fulgere și asemănători cu buzdugane (ca formă), învăluie soarele în ambele amurguri. Am văzut soarele, luna și stelele strălucind cu putere. Nu se observă nicio diferență în aspectul lor seara. Am văzut toate acestea zi și noapte. Toate acestea prezic teamă. Chiar și în a cincisprezecea noapte a lunii *Kartika*, luna, lipsită de splendoare, a devenit invizibilă sau a căpătat nuanța focului, firmamentul având nuanța lotusului. Mulți domni eroici ai pământului, regi și prinți, înzestrați cu mare curaj și înarmați cu arme asemănătoare cu buzdugane, vor fi uciși și vor dormi întinși pe pământ. În fiecare zi observ pe cer, în timpul nopții, strigătele feroce ale mistreților și pisicilor care se luptă.[12] Imaginile zeilor și zeițelor uneori râd, alteori tremură, iar alteori vomită sânge prin gură, transpiră și cad. O, monarhule! Tobe, fără a fi bătute, scot sunete, iar marile care ale Kshatriyilor se mișcă fără a fi trase de animale înjugate. Kokilas, ciocănitori, ciocârlii, cocoși de apă, papagali, ciori și păuni scot strigăte teribile. Aici și acolo, soldații cavaleriei, îmbrăcați în zale, înarmați cu arme, scot strigăte feroce. La răsăritul soarelui se văd zboruri de insecte, cu sutele. În ambele amurguri, cele patru puncte cardinale par să fie în flăcări, iar norii, O, Bharata, revarsă praf și carne. Ea, O, rege, care este celebrată în cele trei lumi și aplaudată de cei drepți, chiar acea (constelație) Arundhati îl ține pe (stăpânul ei) Vasistha pe spatele ei. Și planeta Sani, O, rege, apare afectând (constelația) Rohini. Semnul cerbului din Lună s-a abătut de la poziția sa obișnuită. Se prefigurează o mare teroare. Chiar dacă cerul este senin, se aude un urlet teribil. Toate animalele plâng și lacrimile lor curg repede.

SECȚIUNEA III

Vyasa a spus: Măgarii se nasc sub formă de vite. Unii au relații sexuale cu mamele lor. Copacii din păduri înfloresc și rod în afara sezonului. Femeile însărcinate, și chiar și cele care nu sunt, nasc monștri. Animalele carnivore se amestecă cu păsările (carnivore) și se hrănesc împreună. Se nasc animale de rău augur, unele cu trei coarne, altele cu patru ochi, altele cu cinci picioare, altele cu două organe sexuale, altele cu două capete, altele cu două cozi, altele cu dinți fioroși, și cu gurile larg deschise scot strigăte necurate. Se nasc și cai cu trei picioare, înzestrați cu creste, cu patru dinți și cu coarne. O, rege! În orașul tău se vede, de asemenea, că soțiile multor vorbitori ai lui Brahma nasc Gañidas și păuni. Iapa naște viței, iar cățeaua naște, o, rege, șacali și cocoși, iar antilopele și papagalii scot strigăte de rău augur.[13] Anumite femei nasc patru sau cinci fiice (odată), iar acestea, imediat ce se nasc, dansează, cântă și râd. Membrii celor mai joase clase sociale râd, dansează și cântă, indicând astfel consecințe cumplite. Copiii, parcă împinși de moarte, desenează imagini înarmate și aleargă unii împotriva altora, înarmați cu bâte, iar dornici de luptă, distrug și orașele (pe care le construiesc în joacă). Pe copaci cresc lotuși de diferite feluri și crini. Vânturi puternice suflă cu înverșunare, iar praful nu încetează. Pământul tremură frecvent, iar Rahu se apropie de soare. Planeta albă (Ketu) rămâne, după ce a trecut dincolo de constelația Chitra. Toate acestea prevestesc în mod special distrugerea Kurus. O cometă feroce se ridică, afectând constelația Pusya. Această mare planetă va provoca pagube îngrozitoare ambelor armate. Marte se îndreaptă spre Magha, iar Vrihaspati (Jupiter) spre Sravana. Descendentul Soarelui (Sam) se apropie de constelația Bhaga, afectând-o. Planeta Sukra, urcând spre Purva Bhadra, strălucește puternic și, îndreptându-se spre Vitara Bhadra, privește spre ea, după ce a efectuat o joncțiune (cu o planetă mai mică). Planeta albă (Ketu), arzând ca focul amestecat cu fum, rămâne, după ce a atacat constelația strălucitoare Jeshtha, sacră pentru Indra. Constelația Dhruva, arzând cu înverșunare, se îndreaptă spre dreapta. Atât Luna, cât și Soarele afectează Rohini. Planeta feroce (Rahu) și-a ocupat poziția

12 Textul din Bombay conține termenul *pralahshaye* în loc de *prajashaye*. Am adoptat primul termen.

13 Atât ediția din Bengal, cât și cea din Bombay conțin *Kukkuran* în loc de *Kukkutan*. O cățea care produce câini și cățele nu ar fi o anomalie.

între constelațiile Chitra și Swati.[14] Planeta roșie (Marte), posedând strălucirea focului, rotindu-se în cerc, rămâne aliniată cu constelația Sravana, dominată de Vrihaspati. Pământul care produce culturi specifice în anumite anotimpuri este acum acoperit cu culturi din toate anotimpurile.[15] Fiecare tulpină de orz este înfrumusețată cu cinci spice, iar fiecare tulpină de orez cu o sută. Cele mai bune creaturi din lume, de care depinde universul, și anume vacile, când sunt mulse după ce viței au supt, dau doar sânge. Raze strălucitoare de lumină emană din arcuri, iar săbiile strălucesc puternic. Este evident că armele privesc (înaintea lor) bătălia, ca și cum ar fi deja sosită. Culoarea armelor și a apei, precum și a zalelor și a steagurilor, este ca cea a focului. Va avea loc un mare măcel. În această bătălie,[16] O Bharata, dintre Kuruși și Pandavi, pământul, O monarhule, va fi un râu de sânge, cu steagurile (războinicilor) ca plute. Animalele și păsările de pretutindeni, cu gurile aprinse ca focul, scoțând strigăte feroce și arătând aceste semne rele, prevestesc consecințe teribile. O pasăre (feroce) cu o singură aripă, un singur ochi și un singur picior, planând peste cer în noapte, țipă înfricoșător de furie, de parcă ar vrea să-i facă pe cei care o aud să vomite sânge? Se pare, O, mare rege, că toate armele strălucesc acum cu o lumină orbitoare. Strălucirea constelației cunoscute sub numele de cei șapte Rishi cu suflet înalt a fost estompată. Cele două planete aprinse, și anume Vrihaspati și Sani, apropiindu-se de constelația numită Visakha, au rămas nemișcate acolo timp de un an întreg. Când două *lunații* se întâlnesc de două ori în cursul aceleiași jumătăți de lună, durata acesteia din urmă se scurtează cu două zile.[17] Prin urmare, în a treisprezecea zi, de la prima *lunație*, în funcție de faptul că este ziua de lună plină sau de lună nouă, luna și soarele sunt afectate de Rahu. Astfel de eclipse ciudate, atât lunare, cât și solare, prevestesc un mare măcel.[18] Toate colțurile pământului, copleșite de ploi de praf, arată nefavorabil. Nori fioroși, prevestitori de pericol, aduc ploi sângeroase în timpul nopții. Rahu, cu faptele sale feroce, afectează și constelația Kirtika, O, monarhule. Vânturi puternice, prevestitoare de pericol feroce, suflă constant. Toate acestea duc la un război caracterizat de multe incidente triste.[19] Constelațiile sunt împărțite în trei clase. Asupra uneia sau alteia din fiecare clasă, o planetă de rău augur și-a exercitat influența, prefigurând pericole teribile.[20] O lună lunară consta până atunci din paisprezece zile, sau cincisprezece zile (ca de obicei), sau șaisprezece zile. Cu toate acestea, nu am știut niciodată că ziua de lună nouă va fi în a treisprezecea zi de la prima lunație, sau că ziua de lună plină va fi în a treisprezecea zi de la aceeași lunație. Și totuși, în cursul aceleiași luni, atât Luna, cât și Soarele au suferit eclipse în a

---

14 Spre deosebire de edițiile din Bengal, ediția din Bombay include corect acest *sloka*, sau mai degrabă jumătate de *sloka*, în cadrul celui de-al 17-lea, făcând din acesta un triplet în loc de un cuplet. Cu toate acestea, pentru cuvântul binecunoscut *Dhishthitas*, textul din Bombay conține *Vishthitas*.

15 Textul din Bombay conține cuvântul „*Paricchanna*” în loc de „*Paricchinna*”. Primul este mai potrivit.

16 *Vaisase* este explicat de Nilakantha ca *Virodhe*. Conttavarta — un râu cu vârtejuri sângeroase.

17 *Conitam cchardayanniva*. Am adoptat explicația lui Nilakantha. Părtinitorii din Burdwan consideră că se referă la „arme” în loc de „ascultători”. Totuși, pasajul poate însemna că pasărea țipă atât de înspăimântător, de parcă ar vomita sânge. Singurul lucru care contrazice această interpretare este faptul că *cchardayan* este un verb cauzal. În *Mahabharata*, însă, formele cauzale sunt frecvent utilizate fără semnificație cauzală.

18 Acest *sloka* este omis în multe ediții, deși este cu siguranță autentic. Am tradus-o foarte liber, deoarece altfel ar fi fost de neînțeles. Faptul este că întâlnirea a două *lunații* în cursul aceleiași jumătăți de lună este foarte rară. Jumătatea de lună (Paksha) fiind atunci redusă cu două zile, ziua de lună plină sau cea de lună nouă, în loc să fie (ca de obicei) a cincisprezecea zi de la prima *lunație*, devine a treisprezecea zi. Eclipsa lunară are loc întotdeauna în zilele de lună plină, în timp ce eclipsa solară are loc în zilele de lună nouă. Prin urmare, astfel de eclipse, care au loc la treisprezece zile distanță de prima lunație, în loc de cincisprezece zile (ca de obicei), sunt evenimente foarte extraordinare.

19 *Vishamam* înseamnă *luptă* sau *război*, iar *akranda* înseamnă *plâns* sau *producător de durere*. Cel de-al doilea cuvânt poate însemna și *o luptă aprigă*. Dacă este înțeles în acest sens, *Vishamam* poate fi interpretat ca indicând *ostilitate* sau *absența păcii*.

20 Nilakantha explică acest lucru într-o notă lungă, al cărei conținut este redat mai jos. Regii sunt împărțiți în trei clase, și anume: proprietarii de elefanți (*Gajapati*), proprietarii de cai (*Aswapati*) și proprietarii de oameni (*Narapati*). Dacă o planetă de rău augur (*papa-graha*) își exercită influența asupra oricăreia dintre cele nouă constelații începând cu *Aswini*, aceasta prezice pericol pentru *Aswapatis*; dacă asupra oricăreia dintre cele nouă începând cu *Magha*, aceasta prezice pericol pentru *Gajapatis*; și dacă asupra oricăreia dintre cele nouă începând cu *Mala*, aceasta prezice pericol pentru *Narapatis*. Ceea ce spune Vyasa aici este că una sau alta dintre *papa-graha* și-a exercitat influența asupra uneia dintre cele trei clase de constelații, prefigurând astfel pericolul pentru toate clasele de regi.

treisprezecea zi de la prima lunație.[21] Soarele și Luna, prin eclipsele suferite în zile neobișnuite,[22] vor provoca o mare măcelărire a creaturilor pământului. Într-adevăr, Rakshasas, deși beau sânge cu gura plină, nu vor fi totuși sătui. Marile râuri curg în direcții opuse. Apele râurilor s-au înroșit de sânge. Fântânile, spumegând, mugesc ca taurii.[23] Meteori, strălucitori ca fulgerul lui Indra, cad cu un șuierat puternic.[24] Când această noapte va trece, consecințe rele vă vor ajunge din urmă. Oamenii, pentru a se întâlni, ieșind din casele lor cu torțe aprinse, vor întâlni totuși o întunecime densă în jur.[25] Marii Rishi au spus că, în aceste circumstanțe, pământul bea sângele a mii de regi. Din munții Kailasa, Mandara și Himavat se aud mii de explozii și mii de vârfuri se prăbușesc. Ca urmare a cutremurului pământului, fiecare dintre cele patru oceane, umflându-se foarte mult, pare gata să depășească continentele pentru a afecta pământul.[26] Vânturi puternice încărcate cu pietricele ascuțite suflă, zdrobind copacii puternici. În sate și orașe, copacii, obișnuiți și sacri, cad, zdrobiți de vânturi puternice și loviți de fulgere. Focul (sacrificial), când brahmanii toarnă libații peste el, devine albastru, roșu sau galben. Flăcările sale se îndoaie spre stânga, emanând un miros urât, însoțit de zgomote puternice. Simțurile tactile, olfactive și gustative, O, monarhule, au devenit ceea ce nu erau. Stindardele (războinicilor), tremurând repetat, emit fum. Tobe și cinele aruncă ploaie de praf de cărbune. Și din vârfurile copacilor înalți din jur, corbii, rotindu-se în cercuri din stânga, scot strigăte feroce. Toți scot din nou strigăte înfricoșătoare de *pakka*, *pakka* și se așează pe vârfurile stindardelor pentru distrugerea regilor. Elefanții răi, tremurând din toate încheieturile, aleargă încoace și încolo, urinând și aruncând excremente. Caii sunt cu toții melancolici, în timp ce elefanții se refugiază în apă. Auzind toate acestea, să se facă ceea ce este potrivit, astfel încât, O, Bharata, lumea să nu fie depopulată.

Vaisampayana a continuat: Auzind aceste cuvinte ale tatălui său, Dhritarashtra a spus: „Cred că toate acestea au fost hotărâte din vechime. Va avea loc un mare măcel al ființelor umane. Dacă regii mor în luptă, respectând îndatoririle ordinului Kshatriya, atunci, ajungând în tărâmurile rezervate eroilor, vor obține numai fericire. Acești tigri printre oameni, sacrificându-și viețile în mari bătălii, vor câștiga faimă în această lume și fericire veșnică în lumea de dincolo.

Vaisampayana a continuat: O, cel mai bun dintre regi, astfel abordat de fiul său Dhritarashtra, acel prinț al poeților, Muni (Vyasa) și-a concentrat mintea în *Yoga* supremă. După ce a meditat doar pentru o scurtă perioadă de timp, Vyasa a spus încă o dată: „Fără îndoială, O, rege al regilor, Timpul este cel care distruge universul. Timpul este și cel care creează lumile. Nu există nimic aici care să fie etern. Arată calea dreptății celor din neamul Kuru, rudelor și prietenilor tăi. Tu ești competent să-i stăpânești. Se spune că uciderea rudelor este un păcat. Nu face ceea ce îmi este neplăcut. O, rege, Moartea însăși s-a născut sub forma fiului tău. Uciderea nu este niciodată aplaudată în *Vede*. Nu poate fi niciodată benefică. Obiceiurile rasei cuiva sunt ca propriul corp. Aceste obiceiuri îl ucid pe cel care le distruge. Pentru distrugerea acestei rase și a acelor regi ai pământului, Timpul te face să devii pe calea greșită ca unul în suferință, deși ești competent (să mergi pe calea dreptății). O, rege, sub forma regatului tău, calamitatea a venit asupra ta. Virtutea ta suferă o diminuare foarte mare.[27] Arată-le fiilor tăi ce este dreptatea. O, tu, cel invincibil, ce valoare are pentru tine acel regat care îți aduce păcatul? Ai grijă de numele tău bun, de virtutea ta și de

21 A se vedea nota anterioară.

22 *Aparvani*, adică nu în zilele *Parva* sau în zilele de lună plină și lună nouă, așa cum se întâmplă de obicei. Ediția din Bombay, după *aparvani*, citește *grahenau tau.* O lectură mai bună este, fără îndoială, *grastavetait*, așa cum apare în multe texte bengaleze.

23 *Pratisrotas*; gramatica strictă ar impune *pratisrotasas*; sensul este că cele care curgeau de la est la vest curg acum de la vest la est, etc. Pentru *kurddanti*, unele texte au *narddanti*, care este cu siguranță mai potrivit. *Kurddanti* înseamnă *joacă* sau *sport*; fântânile care se joacă ca taurii ar fi fără sens, cu excepția cazului în care sportul este însoțit de mugete.

24 Burdwan Pundits citește *suskasani* în loc de *sakrasani*. Totuși, cea din urmă este citirea corectă.

25 Originalul este foarte obscur. *Uluka* este explicat de Nilakantha ca fiind o marcă (utilizată pentru a indica lipsa mieilor). Versul este însă eliptic. Savanții din Burdwan introduc un vers cu totul nou.

26 *Mahabhuta* ”se umflă foarte tare”.

27 *Parena* este explicată de Nilakantha ca *atisayena*.

faima ta. Atunci vei câştiga raiul. Lasă-i pe Pandavi să aibă regatul lor şi lasă-i pe Kauravas să aibă pace."

În timp ce cel mai bun dintre brahmani rostea aceste cuvinte pe un ton trist, Dhritarashtra, fiul lui Ambika, priceput în artă oratorică, i se adresă din nou, spunând: „Cunoştinţele mele despre viaţă şi moarte sunt similare cu ale tale. Cunosc adevărul în ceea ce priveşte aceste lucruri. Omul, însă, în ceea ce priveşte propriile interese, este lipsit de judecată. O, tată, ştie că eu sunt o persoană obişnuită. Tu ai o putere nemăsurată. Te rog să o extinzi asupra noastră. Cu sufletul sub control deplin, tu eşti refugiul şi învăţătorul nostru. Fiii mei nu îmi sunt ascultători, O, mare Rishi. Nici înţelegerea mea nu este înclinată să comită păcatul.[28] Tu eşti cauza faimei, a realizărilor şi a înclinaţiei spre virtute a Bharatilor. Tu eşti venerabilul strămoş al Kurus şi al Pandavilor." **Vyasa a spus**: „O, fiu regal al lui Vichitravirya, spune-mi liber ce ai în minte. Îţi voi înlătura îndoielile."

Dhritarashtra a spus: O, sfântule, doresc să aud de la tine toate acele semne care se întâmplă celor care ies victorioşi în luptă.

Vyasa a spus: Focul (sacru) capătă o strălucire veselă. Lumina lui se ridică în sus. Flacăra lui se îndreaptă spre dreapta. Arde fără să scoată fum. Libaţiile turnate peste el emană un miros parfumat. Se spune că acestea sunt semne ale succesului viitor. Scoicile şi cinelele scot sunete profunde şi puternice. Atât Soarele, cât şi Luna emit raze pure. Se spune că acestea sunt semne ale succesului viitor. Ciorile, fie că sunt staţionare sau în zbor, scot strigăte plăcute. Cele din spate îi îndeamnă pe războinici să avanseze, în timp ce cele din faţă interzic orice avansare.[29] Acolo unde vulturii, lebedele, papagalii, cocorii şi ciocănitorile scot strigăte încântătoare şi se învârt spre dreapta, brahmanii spun că victoria lor în luptă este sigură. Cei ale căror divizii, datorită ornamentelor, armurilor şi steagurilor, sau nechezatului melodios al cailor lor, devin strălucitoare şi imposibil de privit, îşi învinge întotdeauna duşmanii. Cei care scot strigăte vesele, acei războinici, O Bharata, a căror energie nu este diminuată şi ale căror ghirlande nu se ofilesc, traversează întotdeauna oceanul bătăliei. Cei care strigă vesel, după ce au pătruns în rândurile inamicului, cei care adresează cuvinte amabile[30] inamicului şi cei care, înainte de a lovi, îl avertizează pe inamic, câştigă victoria. Obiectele auzului, vederii, gustului, tactilului şi mirosului, fără a suferi vreo schimbare în rău, devin de bun augur. Aceasta este, de asemenea, o altă indicaţie a unei armate victorioase, şi anume, există bucurie printre combatanţi în orice moment. Aceasta este, de asemenea, o altă indicaţie a succesului, şi anume, vânturile care suflă, norii şi păsările, toate devin favorabile; în timp ce norii (atât de favorabili) şi curcubeele aduc ploi benefice. Acestea, O, rege, sunt semnele armatelor care vor fi încununate cu victorie, în timp ce, O, monarh, toate acestea devin contrare în cazul celor care sunt pe cale să fie distruse. Indiferent dacă armata este mică sau mare, veselia, ca atribut al combatanţilor, este considerată un semn sigur al victoriei. Un singur soldat cuprins de panică poate face ca chiar şi o armată mare să se sperie şi să fugă. Iar când o armată, cuprinsă de panică, o ia la fugă, aceasta îi face chiar şi pe războinicii eroici să se sperie. Dacă o armată mare este odată înfrântă şi pusă pe fugă, ea nu poate fi oprită cu uşurinţă, asemenea unei turme de cerbi dezordonaţi de frică sau unui curent puternic de apă. Dacă o armată mare este odată pusă pe fugă, ea este incapabilă să se regrupeze; Pe de altă parte, văzând-o distrusă, chiar şi cei pricepuţi în luptă, O Bharata, devin fără inimă. Văzând soldaţii cuprinşi de frică şi fugind, panica se răspândeşte în alte direcţii şi, în curând, O rege, întreaga armată este distrusă şi fuge în toate

---

28 Unele texte bengaleze conţin cuvântul *anugraham* (transformând iniţiala în consoană mută după *maharshe* (în cazul vocativ). Nu există însă nicio îndoială că acest lucru este incorect. Citirea corectă este *nadharmam*, pe care am adoptat-o. Textul din Bombay conţine *na cha dharmam*. Introducerea articolului *cha* face ca versul să fie incorect din punct de vedere metric.

29 A doua linie din *sloka* 67 este foarte obscură. Am urmat traducerea lui Nilakantha. Sensul pare să fie că, atunci când corbii zboară în spatele unei armate, acesta este un semn de bun augur, în timp ce este un semn de rău augur dacă sunt văzuţi în faţă. Nu sunt sigur că Nilakantha are dreptate în a interpreta pronumele **ye** ca referindu-se chiar la corbi.

30 Cum ar fi „nu luptaţi, pentru că în curând veţi fi morţi" etc.

direcțiile. Și când o armată este înfrântă, chiar și liderii curajoși, O rege, aflați în fruntea marilor divizii formate din cele patru tipuri de forțe, sunt incapabili să-i adune. Un om inteligent, care se străduiește mereu să fie activ, ar trebui să se străduiască (să obțină succesul) cu ajutorul mijloacelor. Se spune că succesul obținut prin negociere și alte mijloace este cel mai bun. Cel obținut prin producerea dezbinării (în rândul inamicilor) este indiferent. În timp ce succesul, O, rege, obținut prin luptă, este cel mai rău. În luptă există multe rele, primul dintre ele, după cum se spune, fiind măcelul. Chiar și cincizeci de oameni curajoși care se cunosc între ei, care nu sunt deprimați, care sunt liberi de legături familiale și care sunt hotărâți, pot zdrobi o armată mare. Chiar și cinci, șase, șapte oameni, care nu se retrag, obțin victoria. Garuda, fiul lui Vinata, O, Bharata, văzând chiar și o mare adunare de păsări, nu cere ajutorul multor adepți (pentru a le învinge). Prin urmare, puterea numerică a unei armate nu este întotdeauna cauza victoriei. Victoria este incertă. Depinde de șansă. Chiar și cei care devin victorioși trebuie să suporte pierderi.

SECȚIUNEA IV

Vaisampayana a spus: După ce i-a spus aceste cuvinte lui Dhritarashtra, Vyasa a plecat. Și Dhritarashtra, după ce a auzit aceste cuvinte, a început să reflecteze în tăcere. Și după ce a reflectat doar pentru o scurtă perioadă de timp, a început să suspine repetat. Și, în curând, O, taur al neamului Bharata, regele l-a întrebat pe Sanjaya, al cărui suflet era demn de laudă, spunând: „O, Sanjaya, acești regi, acești stăpâni ai pământului, atât de curajoși și încântați de luptă, sunt gata să se lovească reciproc cu arme de diferite feluri, fiind pregătiți să-și dea viața pentru pământ. Incapabili să fie stăpâniți, ei se lovesc într-adevăr unii pe alții pentru a crește populația domeniului lui Yama. Dorind prosperitatea legată de posesia pământului, ei sunt incapabili să se suporte unii pe alții. Prin urmare, cred că pământul trebuie să aibă multe atribute. Spune-mi toate acestea, O, Sanjaya. Multe mii, multe milioane, multe zeci de milioane, multe sute de milioane de oameni eroici s-au adunat la Kurujangala. Doresc să aud, O, Sanjaya, cu detalii precise, despre situația și dimensiunile țărilor și orașelor din care au venit. Prin puterea acelui Rishi Vyasa regenerat, de o energie nemăsurată, tu ești înzestrat cu lampa percepției celeste și cu ochiul cunoașterii.”

Sanjaya a spus: — O, tu, cel cu mare înțelepciune, îți voi povesti meritele pământului, după cum le cunosc eu. Privește-le cu ochiul tău înțelept. Mă închin ție, O, taur al neamului Bharata. Creaturile din această lume sunt de două feluri, mobile și imobile. Creaturile mobile sunt de trei feluri, în funcție de nașterea lor, și anume ovipare, vivipare și cele generate de căldură și umezeală. Dintre creaturile mobile, O, rege, cele mai importante sunt cu siguranță cele numite vivipare. Dintre creaturile vivipare, cele mai importante sunt oamenii și animalele. Animalele, O, rege, de forme diverse, sunt de paisprezece specii. Șapte își au locuința în păduri, iar șapte dintre acestea sunt domestice. Leii, tigrii, mistreții, bivolii și elefanții, precum și ursii și maimuțele, sunt, O, rege, considerați sălbatici. Vite, capre, oi, oameni, cai, catâri și măgari — aceste șapte animale sunt considerate domestice de către cei învățați. Aceste paisprezece, O, rege, completează povestea animalelor domestice și sălbatice, menționate, O, stăpân al pământului, în *Vede*, și pe care se bazează sacrificiile. Dintre creaturile domestice, oamenii sunt cei mai importanți, în timp ce leii sunt cei mai importanți dintre cei care își au locuința în păduri. Toate creaturile își susțin viața trăind unele de pe urma altora. Se spune că legumele sunt imobile și că există patru specii de legume: copaci, arbuști, plante cățărătoare, plante târâtoare care există doar un an și toate plantele fără tulpină din specia ierburilor.[31] Dintre creaturile mobile și imobile, există astfel douăzeci mai puțin; iar în ceea ce privește componentele lor universale, există cinci. În total sunt douăzeci și patru, acestea fiind descrise ca Gayatri (*Brahma*), după cum este bine cunoscut tuturor.[32] Cel care știe cu

31 Nilakantha explică aceste cinci specii astfel: copaci precum *peepul*; *gulma* (arbust), precum *kusa*, kasa etc., care cresc dintr-o tufă de dedesubt; plante cățărătoare, precum toate plantele care cresc pe sol, dar care au nevoie de un suport pentru a se înfășura; *Valli*, cele care se târăsc pe pământ și trăiesc doar un an, cum ar fi tărtăcuța, dovleacul etc. și, în sfârșit, *Trina*, cum ar fi iarba și toate plantele care nu au tulpină, având doar scoarță și frunze.

32 Când se menționează *Gayatri*, Brahma sau Universul, se indică aceste douăzeci și patru, dintre care cinci există independent, iar restul de nouăsprezece sunt rezultatul celor cinci în diferite proporții.

adevărat că acestea sunt Gayatri sacre, posedând toate virtuțile, nu este pasibil, O, cel mai bun dintre Bharatas, de distrugere în această lume. Totul izvorăşte din pământ şi totul, când este distrus, se contopeşte cu Pământul. Pământul este sprijinul şi refugiul tuturor creaturilor, iar Pământul este etern. Cel care are Pământul, are întregul univers cu populația sa mobilă şi imobilă. Din această cauză, dorind (posesia) Pământului, regii se ucid între ei.

SECȚIUNEA V

Dhritarashtra a spus: — O, Sanjaya, spune-mi în detaliu numele râurilor şi munților, precum şi al provinciilor şi al tuturor celorlalte lucruri care se află pe pământ, precum şi dimensiunile lor, O, tu care cunoşti măsurile tuturor lucrurilor de pe pământ şi din păduri, O, Sanjaya.

Sanjaya a spus: — O, mare rege, toate lucrurile din univers, datorită prezenței (în ele) a celor cinci elemente, au fost considerate egale de către înțelepți. Aceste elemente sunt spațiul, aerul, focul, apa şi pământul. Atributele lor (respective) sunt sunetul, atingerea, vederea, gustul şi mirosul. Fiecare dintre aceste elemente posedă (în plus față de ceea ce îi este specific) atributul sau atributele celui sau celor care îl preced. Pământul, prin urmare, este primul dintre toate, posedând atributele celorlalte patru, pe lângă ceea ce îi este specific, după cum spun Rishii cunoscători ai adevărului.[33] Există patru atribute, O, rege, în apă. Mirosul nu există în ea. Focul are trei atribute, şi anume sunetul, atingerea şi vederea. Sunetul şi atingerea aparțin aerului, în timp ce spațiul are doar sunetul. Aceste cinci atribute, O, rege, există (în acest fel) în cele cinci elemente principale de care depind toate creaturile din univers. Ele există separat şi independent atunci când există omogenitate în univers.[34] Cu toate acestea, când acestea nu există în starea lor naturală, ci una cu alta, atunci creaturile prind viață, dotate cu corpuri. Nu există altă variantă. Elementele sunt distruse, în ordinea succesiunii, fuzionând cu cel care le precede; şi ele prind viață, unul apărând din cel care l-a precedat.[35] Toate acestea sunt nemăsurabile, formele lor fiind *Brahma* însuşi. În univers se văd creaturi alcătuite din cele cinci elemente. Oamenii se străduiesc să le determine proporțiile prin exercitarea rațiunii. Totuşi, acele chestiuni care sunt de neconceput nu ar trebui niciodată să fie căutate pentru a fi rezolvate prin rațiune. Ceea ce este deasupra naturii (umane) este un indiciu al neconceputului.

O, fiu al neamului Kuru, îți voi descrie însă insula numită Sudarsana. Această insulă, O, rege, este circulară şi are forma unei roți. Este acoperită de râuri şi alte întinderi de apă, de munți care arată ca nişte nori, de oraşe şi de multe provincii încântătoare. Este, de asemenea, plină de copaci înfloriți şi roditori, de culturi de diverse feluri şi de alte bogății. Şi este înconjurată pe toate părțile de oceanul sărat. Aşa cum o persoană îşi poate vedea propria față într-o oglindă, la fel şi insula numită Sudarsana poate fi văzută în discul lunar. Două dintre părțile sale par a fi un copac *peepul*, în timp ce alte două arată ca un iepure mare. Este înconjurată pe toate părțile de o adunare de plante cu frunze căzătoare de toate felurile. În afară de aceste porțiuni, restul este acoperit de apă. Ce mai rămâne îți voi descrie în scurt timp. Despre restul voi vorbi mai târziu. Ascultă acum ceea ce îți voi descrie pe scurt.[36]

---

33 Am tradus 4 şi 5 puțin prea liber. Limbajul originalului este foarte concis.

34 *Samyam* înseamnă omogenitate. Aluzia se referă la starea universului înainte de creație, când nu exista nimic altceva decât o masă omogenă sau doar Brahma. Primul compus din al doilea rând se citeşte diferit. Panditii din Burdwan şi ediția din Bombay citesc *anyonyam* (la acuzativ); multe dintre textele din Bengal citesc *anyonyena* (la instrumental). Sensul nu este afectat în mod semnificativ de această diferență de citire.

35 Ordinea distrugerii este că pământul se contopeşte cu apa, apa cu focul, focul cu aerul, iar aerul cu spațiul. Şi astfel, ordinea naşterii este că din spațiu se naşte aerul, din aer se naşte focul, din foc se naşte apa, iar din apă se naşte pământul.

36 Nilakantha explică ultimele şase *sloka* ca având o semnificație ezoterică. Prin *Sudarsana* el înțelege mintea. Restul este explicat în mod consecvent, însă interpretările nu sunt rare printre comentatorii care caută să dea sens unor lucruri fără sens.

SECȚIUNEA VI

Dhritarashtra a spus: — Tu eşti inteligent, O, Sanjaya, şi cunoşti adevărul (despre toate lucrurile). Ai descris pe scurt insula. Acum povesteşte-ne în detaliu despre insulă. Povesteşte-ne acum despre dimensiunea întinderii de pământ care se află în partea care arată ca un iepure. Apoi poţi vorbi despre partea care seamănă cu un copac *peepul*.

Vaisampayana a spus: Astfel abordat de rege, Sanjaya a început să vorbească.

Sanjaya a spus: — De la est la vest se întind aceşti şase munţi egali[37], care se întind de la oceanul estic până la cel vestic. Aceştia sunt Himavat, Hemakuta, cel mai bun dintre munţi numit Nishadha, Nila, bogat în pietre de *lapis lazuli*, Sweta, alb ca luna, şi munţii numiţi Sringavat, compuşi din toate tipurile de metale.[38] Acestea sunt cei şase munţi, O, rege, care sunt întotdeauna locurile de refugiu ale Siddhas şi Charanas. Spaţiul dintre fiecare dintre aceştia măsoară o mie de *Yojanas*, iar pe acesta se află multe regate încântătoare. Şi aceste diviziuni se numesc Varshas, O, Bharata. În toate aceste regate locuiesc creaturi de diverse specii. Aceasta (ţara în care ne aflăm) se află în Varsha, numită după Bharata. Lângă ea (spre nord) se află Varsha numită după Himavat. Ţara care se află dincolo de Hemakuta se numeşte Harivarsha, la sud de lanţul Nila şi la nord de Nishadha se află un munte, O, rege, numit Malyavat, care se întinde de la est la vest. Dincolo de Malyavat, spre nord, se află muntele numit Gandhamadana.[39] Între aceştia doi (adică Malyavat şi Gandhamadana) se află un munte globular numit Meru, făcut din aur. Strălucitor ca soarele dimineţii, este ca focul fără fum.[40] Are o înălţime de optzeci şi patru de mii de *Yojanas*, şi, O, rege, adâncimea sa este, de asemenea, de optzeci şi patru de *Yojanas*. El stă purtând lumile de sus, de jos şi transversal. Pe lângă Meru se află, O, stăpâne, aceste patru insule, şi anume Bhadraswa, Ketumala, Jamvudwipa, numită şi Bharata, şi Uttar-Kuru, care este lăcaşul persoanelor care au dobândit meritul dreptăţii. Pasărea Sumukha, fiul lui Suparna, văzând că toate păsările de pe Meru aveau penaj auriu, s-a gândit că ar trebui să părăsească acel munte, întrucât nu era nicio diferenţă între păsările bune, mediocre şi rele. Cea mai importantă dintre lumini, soarele, înconjoară mereu Meru, la fel şi luna cu constelaţia (sa) însoţitoare, precum şi zeul vântului. Muntele, O, rege, este înzestrat cu fructe şi flori celeste şi este acoperit peste tot cu palate din aur. Acolo, pe acel munte, O, rege, celeştii, Gandharvas, Asuras şi Rakshasas, însoţiţi de triburile Apsaras, se distrează mereu. Acolo, Brahman, Rudra şi Sakra, şeful celor celeşti, s-au adunat împreună şi au săvârşit diverse tipuri de sacrificii cu daruri abundente. Tumvuru, Narada şi Viswavasu, Hahas şi Huhus, venind acolo, i-au adorat pe cei mai de seamă dintre cei celeşti cu diverse imnuri. Cei şapte Rishi cu suflet înalt şi Kasyapa, stăpânul creaturilor, se îndreaptă spre acel loc, binecuvântat fii tu, în fiecare zi *parva*.[41] Pe vârful acelui munte, Usanas, numit şi Poetul, se distrează cu Daityas (discipolii săi).[42] Bijuteriile şi pietrele preţioase (pe care le vedem) şi toţi munţii plini de pietre preţioase aparţin lui Meru. O pătrime din ele sunt savurate de sfântul Kuvera. Doar o şaisprezecime din acea bogăţie o dăruieşte oamenilor. Pe partea nordică a Meru se află o pădure încântătoare şi excelentă de Karnikaras, acoperită cu flori din toate anotimpurile,[43] şi ocupând un lanţ de dealuri. Acolo, ilustrul Pasupati însuşi, creatorul tuturor lucrurilor, înconjurat de însoţitorii săi celeşti şi însoţit de Uma, se distrează purtând un lanţ de flori Karnikara (pe gât) care ajunge până la picioare şi străluceşte cu strălucirea celor trei ochi ai săi, asemănători cu trei sori răsăriţi. Siddhas, sinceri în vorbire, cu jurăminte excelente şi penitenţe ascetice austere, îl pot vedea. Într-adevăr, Maheswara nu poate fi văzut de persoanele cu o conduită rea. De pe vârful acelui munte, ca un pârâu de lapte, O, stăpân al oamenilor, sacra şi auspicioasa Ganga, numită şi Bhagirathi, adorată de cei mai drepţi, de formă

37 Textul din Bombay menţionează *Varsha parvatas* în loc de *parvatas samas*.

38 Pentru *Pinaddha* care apare în textele bengaleze, ediţia din Bombay menţionează *Vichitra*.

39 Textele bengaleze adaugă aici o linie care este omisă în mod corespunzător în ediţia din Bombay.

40 După al 10-lea apare o frază în textul bengalez care este evident răutăcioasă.

41 Ziua lunii pline şi cea a lunii noi.

42 Textele bengaleze, cu excepţia celui din Burdwan, folosesc termenul „*divi*” pentru *Daityas*, desigur, ultima interpretare fiind corectă.

43 Textul din Bombay conţine *Sarvatas* (care este mai bun) în locul lui *Sarvata* din textele din Bengal.

universală şi nemăsurată, izvorând cu un zgomot teribil, cade cu forţă impetuoasă în încântătorul lac Chandramas.[44] Într-adevăr, acel lac sacru, asemenea unui ocean, a fost format chiar de Ganga. (În timp ce sărea din munţi), Ganga, incapabilă să fie susţinută chiar şi de munţi, a fost ţinută timp de o sută de mii de ani de purtătorul lui Pinaka pe capul său.[45] Pe partea vestică a Meru, O, rege, se află Ketumala.[46] Şi acolo se află şi Jamvukhanda. Ambele sunt mari locuri de şedere ale umanităţii, O, rege.[47] Acolo, O, Bharata, durata vieţii umane este de zece mii de ani. Bărbaţii au toţi tenul auriu, iar femeile sunt ca Apsaras. Şi toţi locuitorii sunt fără boli, fără tristeţe şi mereu veseli. Bărbaţii născuţi acolo au strălucirea aurului topit. Pe vârfurile Gandhamadana, Kuvera, stăpânul Guhyakas, împreună cu mulţi Rakshasas şi însoţit de triburi de Apsaras, îşi petrece timpul în bucurie. Pe lângă Gandhamadana, există mulţi munţi şi dealuri mai mici. Durata vieţii umane acolo este de unsprezece mii de ani. Acolo, O, rege, bărbaţii sunt veseli şi înzestraţi cu mare energie şi mare putere, iar femeile au toate tenul de lotus şi sunt foarte frumoase. Dincolo de Nila se află (Varsha numită) Sweta, dincolo de Sweta se află (Varsha numită) Hiranyaka. Dincolo de Hiranyaka se află (Varsha numită) Airavata, acoperită de provincii. Ultima Varsha din nordul (extrem) şi Varsha lui Bharata din sudul (extrem) au amândouă, O, rege, forma unui arc. Aceste cinci Varshas (şi anume, Sweta, Hiranyaka, Elavrita, Harivarsha şi Haimavat-varsha) se află în mijloc, dintre care Elavrita se află chiar în centrul tuturor. Dintre aceste şapte Varshas (cele cinci deja menţionate şi Airavata şi Bharata), cea mai nordică le depăşeşte pe cele din sudul imediat în ceea ce priveşte aceste atribute, şi anume perioada de viaţă, statura, sănătatea, dreptatea, plăcerea şi profitul. În aceste Varshas, O Bharata, creaturile (deşi de specii diverse) trăiesc împreună. Astfel, O rege, Pământul este acoperit de munţi. Munţii uriaşi din Hemakuta sunt numiţi şi Kailasa. Acolo, O, rege, Vaisravana îşi petrece timpul în bucurie cu Guhyakas. Imediat la nord de Kailasa şi lângă munţii Mainaka se află un munte uriaş şi frumos numit Manimaya, înzestrat cu vârfuri aurii. Lângă acest munte se află un lac mare, frumos, cristalin şi încântător, numit Vindusaras, cu nisipuri aurii (pe plaja sa). Acolo, regele Bhagiratha, privind Ganga (numită după numele său), a locuit mulţi ani. Acolo pot fi văzute nenumărate sacrificii făcute din pietre preţioase şi copacul Chaitya făcut din aur. Acolo, cel cu o mie de ochi şi mare faimă a câştigat succesul (ascetic) prin efectuarea de sacrificii. Acolo este adorat Domnul tuturor creaturilor, Creatorul etern al tuturor lumilor, înzestrat cu energie supremă, înconjurat de însoţitorii săi fantomatici. Acolo Nara şi Narayana, Brahman, Manu şi Sthanu, ca al cincilea, sunt (mereu prezenţi). Şi acolo, râul celest Ganga, având trei curenţi,[48] izvorând din regiunea lui Brahman, s-a arătat mai întâi, apoi s-a împărţit în şapte curenţi, devenind Vaswokasara, Nalini, Saraswati, care curăţă păcatele, Jamvunadi, Sita, Ganga şi Sindhu ca al şaptelea. Domnul Suprem a făcut (el însuşi) aranjamentul cu referire la acel râu celest şi de neconceput. Acolo[49] au fost efectuate sacrificii (de către zei şi Rishi) de o mie de ori după sfârşitul *Yuga* (când începe creaţia). În ceea ce priveşte Saraswati, în unele părţi (ale cursului ei) ea devine vizibilă, iar în alte părţi nu. Acest Ganga celest cu şapte ramuri este cunoscut pe scară largă în cele trei lumi. Rakshasas locuiesc pe Himavat, Guhyakas pe Hemakuta, şerpii şi Nagas pe Nishadha, iar asceţii pe Gokarna. Se spune că munţii Sweta sunt lăcaşul celor cereşti şi al Asurilor. Gandharvas locuiesc întotdeauna pe Nishadhas, iar Rishis regeneraţi pe Nila. Munţii Sringavat sunt, de asemenea, consideraţi ca fiind refugiul celor cereşti.

---

44 În prima linie din 28, textele bengaleze conţin *Sirasas* (ablativ) în locul lui Sikhhrat din ediţia Bombay. De asemenea, în ultima linie din 29, textul Bombay conţine *plavantiva-pravegena* în locul lui *patatyajapravegena* din textul bengalez. Nu există nicio diferenţă semnificativă de sens dacă se acceptă una sau alta dintre variante.

45 Aluzie la tradiţia conform căreia Shiva ţine Ganga pe cap, motiv pentru care marele zeu este uneori numit *Gangadhara*.

46 Acest cuvânt apare în diverse forme, *Ketumala* şi *Ketumali* fiind alte două.

47 Ediţia din Bombay citeşte ***tu*** pentru ***cha*** după *Jamvukhanda*. Sensul se schimbă.

48 Se crede că râul sacru Ganga are trei curenţi. În cer, curentul se numeşte *Mandakini*, pe pământ se numeşte *Ganga*, iar în lumea subterană se numeşte *Bhogavati*.

49 Textele bengaleze, cu excepţia celui din Burdwan, conţin greşeala *Sakram* în loc de *Satram*.

Acestea sunt, O, mare rege, cele șapte Varshas ale lumii, așa cum sunt ele împărțite. Creaturi diverse, mobile[50] și imobile, sunt plasate în toate acestea. Diverse tipuri de prosperitate, atât providențiale, cât și umane, sunt vizibile în ele. Ele sunt imposibil de numărat. Cei care doresc binele lor cred (toate acestea). Ți-am povestit acum despre acea regiune încântătoare (de pământ) în formă de iepure despre care m-ai întrebat. La extremitățile acelei regiuni se află cele două Varshas, una în nord și cealaltă în sud. Acestea două ți-au fost acum povestite. Apoi, din nou, cele două insule *Naga-dwipa* și *Kasyapa-dwipa* sunt cele două urechi ale acestei regiuni în formă de iepure. Frumoșii munți Maleya, O, rege, având stânci ca plăci de cupru, formează o altă parte (proeminentă) a Jamvudwipa, care are forma unui iepure.

SECȚIUNEA VII

Dhritarashtra a spus: — Spune-mi, O, Sanjaya, tu, cel cu mare inteligență, despre regiunile din nordul și estul Meru, precum și despre munții Malyavat, în detaliu.[51]

Sanjaya a spus: — În sudul muntelui Nila și în partea nordică a Meru se află sacrul Kurus de Nord, O, rege, care este reședința Siddhașilor. Copacii de acolo rodesc fructe dulci și sunt mereu acoperiți de fructe și flori. Toate florile (de acolo) sunt parfumate, iar fructele au un gust excelent. Unii dintre copaci, O, rege, dau fructe după voința celui care le culege. Există și alți copaci, O, rege, numiți „dăruitori de lapte”. Aceștia dau mereu lapte și șase feluri diferite de hrană cu gustul *Amritei*. Acești copaci dau și țesături, iar în fructele lor se găsesc ornamente (pentru uzul omului). Întreaga țară abundă în nisipuri fine și aurii. O parte a regiunii de acolo, extrem de încântătoare, este văzută ca având strălucirea rubinului sau a diamantului, sau a *lapis lazuli* sau a altor bijuterii și pietre prețioase.[52] Toate anotimpurile sunt plăcute acolo și nicăieri pământul nu devine noroios, O, rege. Rezervoarele sunt fermecătoare, delicioase și pline de apă cristalină. Oamenii născuți acolo au coborât din lumea celeștilor.[53] Toți sunt de origine pură și toți sunt extrem de frumoși. Se nasc gemeni (de sexe opuse), iar femeile seamănă cu Apsaras în frumusețe. Ei beau laptele, dulce ca *Amrita*, din acei copaci care dau lapte (deja menționați). Iar gemenii născuți acolo (de sexe opuse) cresc în mod egal. Amândoi posedând o frumusețe egală, amândoi înzestrați cu virtuți similare și amândoi îmbrăcați în mod egal, amândoi cresc în dragoste, O, monarhule, ca un cuplu de *chakrabakas*. Oamenii din acea țară sunt feriți de boli și sunt mereu veseli. Ei trăiesc zece mii și o sută de ani, O, rege, și nu se părăsesc niciodată unul pe altul. O specie de păsări numite Bharitnda, dotate cu ciocuri ascuțite și cu o mare forță, îi ridică când mor și îi aruncă în peșterile din munți. Ți-am descris acum, O, rege, pe scurt, pe cei din nordul Kurus. Îți voi descrie acum partea estică a Meru. Dintre toate regiunile de acolo, cea mai importantă, O, rege, se numește Bhadraswa, unde se află o mare pădure de Bhadra-salas, precum și un copac uriaș numit Kalamra. Acest Kalamra, O, rege, este mereu împodobit cu fructe și flori. Acest copac are o înălțime de un *Yojana* și este adorat de Siddhas[54] și Charanas. Bărbații de acolo au toți tenul alb, sunt înzestrați cu o mare energie și posedă o mare forță. Femeile au tenul de culoarea crinilor, sunt foarte frumoase și plăcute privirii. Posedând strălucirea lunii,[55] și albe ca luna, fețele lor sunt ca luna plină. Corpurile lor sunt la fel de răcoroase ca razele lunii și toate sunt pricepute în cântat și dansat. Durata vieții umane acolo, O, taur al neamului Bharata, este de zece mii de ani. Bând sucul din Kalamra, ele rămân tinere pentru totdeauna. La sud de Nila și la nord de Nishadha, se află un copac Jamvu uriaș, care este etern.

50 Citirea corectă este *Gatimanti*. Multe dintre textele bengaleze conțin citirea incorectă *matimanti*, care nu are sens.

51 Multe dintre textele bengaleze citesc incorect *Merorapyyantaram* în loc de *Merorathottaram*.

52 Acest *sloka* care începe cu *mani* și se termină cu *prabham* este omis în textul din Bombay, ceea ce nu mi se pare corect. Dacă ceva pare a fi o repetiție, atunci ar trebui omis.

53 Adică „au căzut dintr-o stare celestă”.

54 În *sloka* 13, textele din Bengal menționează *Bhayanakas* în loc de *mahavalas*. În 15, *Mudhabhishekas* în loc de *Purvabhishekas*; este înlocuit în textul din Bombay. În 1, textul din Bombay menționează *Subhas* în loc de *dramas*.

55 Textele bengaleze folosesc termenul *Chandrabhasa* în locul lui *Chandraprabha*. Diferența nu este semnificativă.

Adorat de Siddhas şi Charanas, acel copac sacru îndeplineşte orice dorinţă. După numele acelui copac, această diviziune a fost numită Jamvudwipa. O, taur al neamului Bharata, o mie şi o sută de *Yojanas* este înălţimea acelui prinţ al copacilor, care atinge chiar cerurile, O, rege al oamenilor. Circumferinţa fructului acelui copac, care se sparge când este copt, măsoară două mii cinci sute de coţi. Când cad pe pământ, aceste fructe fac un zgomot puternic şi apoi, O, rege, varsă pe pământ un suc argintiu. Sucul acela al Jamvu, O, rege, devenind un râu şi ocolind Meru, ajunge în (regiunea) Kurusului de Nord. Dacă sucul acelui fruct este băut, el conduce la pacea minţii. Nu se mai simte niciodată sete, O, rege. Decrepitudinea nu îi slăbeşte niciodată. Şi acolo se produce o specie de aur numită Jamvunada, folosită pentru ornamente celeste, foarte strălucitoare şi asemănătoare cu tenul insectelor Indragopoka. Bărbaţii născuţi acolo au tenul soarelui de dimineaţă.

Pe vârful Malyavat se vede întotdeauna, O, taur al neamului Bharata, focul numit Samvataka, care arde la sfârşitul *Yuga* pentru distrugerea universului. Pe vârful Malyavat, spre est, se află multe munţi mici, iar Malyavat, O, rege, măsoară unsprezece mii[56] de *Yojanas*. Oamenii născuţi acolo au tenul auriu. Şi toţi au căzut din regiunea Brahman şi sunt purtători ai lui Brahma. Ei se supun celor mai severe austerităţi ascetice, iar sămânţa lor vitală este extrasă. Pentru protecţia creaturilor, toţi intră în soare. Numeroşi, şaizeci şi şase de mii, ei merg înaintea lui Aruna, înconjurând soarele. Încălziţi de razele soarelui timp de şaizeci şi şase de mii de ani, ei intră apoi în discul lunar.

SECŢIUNEA VIII

Dhritarashtra a spus: — Spune-mi cu adevărat, O, Sanjaya, numele tuturor Varshaşilor, al tuturor munţilor şi al tuturor celor care locuiesc pe aceşti munţi.

Sanjaya a spus: — La sud de Sweta şi la nord de Nishadha se află Varsha, numită Romanaka. Bărbaţii care se nasc acolo au toţi tenul alb, sunt de bună familie şi au trăsături frumoase. Şi bărbaţii născuţi acolo nu au duşmani. Ei trăiesc, O, rege, timp de unsprezece mii cinci sute de ani, fiind mereu veseli. La sud de Nishadha se află Varsha numită Hiranmaya, unde se află râul numit Hiranwati. Acolo, O, rege, trăieşte cea mai importantă dintre păsări, numită Garuda. Iar oamenii de acolo, O, monarh, sunt toţi adepţi ai Yakshas, bogaţi şi cu trăsături frumoase. Şi, O, rege, bărbaţii de acolo sunt înzestraţi cu o mare forţă şi au inimi vesele. Şi trăiesc douăsprezece mii cinci sute de ani, O, rege, care este măsura vieţii lor. Munţii Sringavat,[57] O, stăpân al oamenilor, au trei vârfuri frumoase. Unul dintre aceştia este făcut din bijuterii şi pietre preţioase, altul este foarte minunat, fiind făcut din tot felul de pietre preţioase şi împodobit cu palate somptuoase. Acolo trăieşte mereu doamna luminoasă numită Sandili. La nord de Sringavat şi până la marginea mării, O, rege, se află Varsha numită Airavat. Şi pentru că acest munte împodobit cu bijuterii se află acolo, Varsha este superioară tuturor. Soarele nu dă căldură acolo şi oamenii nu sunt supuşi decăderii. Iar luna de acolo, împreună cu stelele, devenind singura sursă de lumină, acoperă (firmamentul). Posedând strălucirea şi tenul lotusului şi înzestraţi cu ochi care seamănă cu petalele de lotus, bărbaţii născuţi acolo au parfumul lotusului. Cu ochi care nu clipesc şi un miros plăcut (emanat de corpurile lor), ei nu mănâncă şi îşi controlează simţurile. Toţi au căzut din regiunea celeştilor şi, O, rege, sunt fără păcat de niciun fel. Şi trăiesc, O, monarh, treisprezece mii de ani, aceea fiind, O, cel mai bun dintre Bharatas, măsura vieţii lor. Şi astfel, în nordul oceanului lăptos, Domnul Hari, cu putere nelimitată, locuieşte pe carul său făcut din aur. Acest vehicul este dotat cu opt roţi, cu numeroase creaturi supranaturale staţionate pe el şi având viteza minţii. Culoarea lui este cea a focului, este dotat cu o energie puternică şi împodobit cu aur Jamvunada. El este Domnul tuturor

---

56 Atât ediţia din Burdwan, cât şi cea din Bombay menţionează *Panchashat* (cinci şi şase). Textele din Bengal menţionează în general *panchasat* (cincizeci).

57 Ediţia din Bombay conţine textul Tasmat-sritigamatasparam. Textele din Bengal conţin textul *Yasmat-sringamatas param*. Textul din Bengal este mai bun. Ediţia Societăţii Asiatice conţine o greşeală de tipar. Sensul este: „Deoarece Sringa (muntele împodobit cu pietre preţioase cu acest nume) este superior”. Am tradus acest text într-o manieră oarecum liberă.

creaturilor şi este înzestrat, O, taur al neamului Bharata, cu orice fel de prosperitate. În el se contopeşte universul (când vine descompunerea) şi din el emană din nou (când dorinţa creativă îl cuprinde). El este actorul şi El este cel care îi face pe toţi ceilalţi să acţioneze. El, O, monarhule, este pământul, apa, spaţiul, aerul şi focul. El este Sacrificiul însuşi pentru toate creaturile, iar focul este gura Lui.

Vaisampayana a continuat: Împăratul Dhritarashtra, cu sufletul înalt, astfel abordat de Sanjaya, a devenit, O, monarhule, absorbit în meditaţie despre fiii săi. Înzestrat cu o mare energie, el a reflectat şi a rostit aceste cuvinte: „Fără îndoială, O, fiu al lui Suta, Timpul este cel care distruge universul. Şi Timpul este cel care creează din nou totul. Nimic aici nu este etern. Nara şi Narayana, înzestraţi cu omniscienţă, sunt cei care distrug toate creaturile.[58] Zeii vorbesc despre el ca fiind Vaikuntha (de o putere nemăsurată), în timp ce oamenii îl numesc Vishnu (cel care pătrunde Universul)!”

SECŢIUNEA IX

Dhritarashtra a spus: Spune-mi adevărul (O Sanjaya) despre acest Varsha numit după Bharata, unde s-a adunat această forţă fără sens, pe care fiul meu Duryodhana o doreşte atât de mult, pe care şi fiii lui Pandu doresc să o obţină şi care îmi ocupă şi mie mintea. O, spune-mi asta, căci, după părerea mea, eşti înzestrat cu inteligenţă.

Sanjaya a spus: — Ascultă-mă, O, rege! Fiii lui Pandu nu sunt lacomi după această ţară. Pe de altă parte, Duryodhana este lacom, la fel şi Sakuni, fiul lui Suvala, precum şi mulţi alţi Kshatriya care sunt conducători ai provinciilor, care, fiind lacomi după această ţară, nu se pot suporta unii pe alţii. Îţi voi da acum, O, tu, din neamul lui Bharata, pământul cunoscut sub numele lui Bharata. Această ţară este cea iubită de Indra şi, O, tu, din neamul lui Bharata, această ţară, O, monarhule, care poartă numele lui Bharata, este şi ţara iubită de Manu, fiul lui Vivaswat, de Prithu, de Vainya, de înaltul Ikshwaku, al lui Yayati, al lui Amvarisha, al lui Mandhatri, al lui Nahusha, al lui Muchukunda, al lui Sivi, fiul lui Usinara, al lui Rishava, al lui Ila, al regelui Nriga, al lui Kusika, O, invincibile, al lui Gadhi, cel cu suflet înalt, al lui Somaka, O, de neînfrânt, şi al lui Dilipa, şi, de asemenea, O, monarhule, al multor alţi Kshatriya puternici. Acum, O, pedepsitor al duşmanilor, îţi voi descrie acea ţară aşa cum am auzit despre ea. Ascultă-mă, O, rege, în timp ce îţi vorbesc despre ceea ce m-ai întrebat. Mahendra, Malaya, Sahya, Suktimat, Rakshavat, Vindhya şi Paripatra — aceste şapte sunt munţii Kola[59] (din Bharatvarsha). Pe lângă aceştia, O, rege, există mii de munţi necunoscuţi, de formă dură, uriaşi şi cu văi excelente. Pe lângă acestea, există mulţi alţi munţi mai mici, locuiţi de triburi barbare. Arienii şi Mlecchas, O Kauravya, şi multe alte rase, O stăpâne, amestecate din cele două elemente, beau apele următoarelor râuri, şi anume, magnificul Ganga, Sindhu şi Saraswati; Godavari şi Narmada, şi marele râu numit Yamuna; Dhrishadwati, Vipapa, Vipasa şi Sthulavaluka; râul Vetravati şi celălalt numit Krishna-vena; Iravati, Vitasta, Payosyini şi Devika; Vedasmrita şi Vedavati, Tridiva şi Ikshumalavi;[60] Karishini, Chitravaha şi râul numit Chitrasena; Gomati, Dhutapada şi marele râu numit Gandaki[61], Kausiki, Nischitra, Kirtya, Nichita şi Lohatarini;[62] Rashasi şi Satakumbha, precum şi Sarayu; Charmanwati şi Vetravati,[63] Hastisoma şi Disa; râul numit Saravati, Venna şi Bhimarathi; Kaveri, Chuluka, Vina şi Satavala; Nivara, Mahila şi Suprayoga, O, rege; de Pavitra, Kundala, Rajani şi Puramalini; de Purvabhirama, Vira, Bhima şi

58 Ele nu sunt decât părţi ale aceleiaşi Fiinţe Supreme.

59 Adică munţii care formează graniţele diviziunilor.

60 Textul din Bombay menţionează *Ikshula* şi *Krimi* pentru „*Ikshumlavi*” care apare în textele din Bengal.

61 Textele din Bengal conţin *Gandakincha mahanadim*. Textul din Bombay conţine *Vandanancha mahanadim*, precedat de **cha**. Panditii din Burdwan citesc *Chandanancha mahanadim*.

62 Textele din Bombay menţionează *Tridiva* în locul lui *Nischita*; acest lucru este incorect, deoarece *Tridiva* apare în textul din Bombay puţin mai devreme. Numele *Lohatarini* apare în diverse forme.

63 Pentru *Vetravati*, textele bengaleze menţionează *Chandrabhaga*. Totuşi, atât *Chandrabhaga*, cât şi *Vetravati* apar mai devreme.

Oghavati; de Palasini, Papahara, Mahendra și Patalavati, de Karishini, Asikni și marele râu Kusachira: de Makari, Pravara, Mena, Hema și Dhritavati; de Puravati, Anushna, Saivya și Kapi, O Bharata; de Sadanira, Adhrishya și puternicul râu Kusadhara; de Sadakanta, Siva și Viravati; de Vatsu, Suvastu și Kampana cu Hiranwati; al lui Vara și al puternicului râu Panchami, al lui Rathachitra, Jyotiratha, Viswamitra și Kapinjala; al lui Upendra, Vahula, Kuchira și Madhuvahini; al lui Vinadi, Pinjala, Vena și al marelui râu Pungavena; de Vidisa și Krishna-vena, și Tamra, și Kapila, de Salu, și Suvama, Vedaswa, și de marele râu Harisrava; de Sighra, și Pischala, și de râul Bharadwaji, de râul Kausiki, și Sona, și Chandrama; de Durgamantrasila, și Brahma-vodhya, și Vrihadvati; de Yaksha, Rohi și Yamvunadi; de Sunasa și Tamasa, Dasi, Vasa, Varuna și Asi; de Nila, Dhrimati și marele râu Parnasa; de Pomasi, Vrishabha, Brahma-meddhya și Vrihaddhani. Acestea și multe alte râuri mari, O, rege, precum Sadonirmaya și Krishna, și Mandaga, și Mandavahini; și Mahagouri, și Durga, O, Bharata; și Chitropala. Chitraratha, Manjula și Vahini; Mandakini, Vaitarani, Kosa și Mahanadi; Suktimati, Ananga, Pushpaveni și Utpalavati; Lohitya, Karatoya și Vrishasabhya; și Kumari, și Rishikullya și Marisha, și Saraswati; și Mandakini, și Supunya, Sarvasanga, O Bharata, sunt toate mame ale universului și producătoare de mari merite. Pe lângă acestea, există râuri, cu sutele și miile, care nu sunt cunoscute (după nume). Ți-am enumerat acum, O rege, toate râurile pe care mi le amintesc.

După aceasta, ascultați numele provinciilor pe măsură ce le menționez. Acestea sunt Kuru-Panchalas, Salwas, Madreyas, Jangalas, Surasena, Kalingas, Vodhas, Malas, Matsyas, Sauvalyas, Kuntalas, Kasi-kosalas, Chedis, Karushas, Bhojas, Sindhus, Pulindakas, Uttamas, Dasarnas, Mekalas, Utkalas; Panchalas, Kausijas, Nikarprishthas, Dhurandharas; Sodhas, Madrabhujingas, Kasis și Kasis mai îndepărtate; Jatharas, Kukuras, O Bharata; Kuntis, Avantis și Kuntis mai îndepărtate; Gomantas, Mandakas, Shandas, Vidarbhas, Rupavahikas; Aswakas, Pansurashtras, Goparashtras și Karityas; Adhirjayas, Kuladyas, Mallarashtras, Keralas, Varatrasyas, Apavahas, Chakras, Vakratapas, Sakas; Videhas, Magadhas, Swakshas, Malayas, Vijayas, Angas, Vangas, Kalingas, Yakrillomans; Mallas, Suddellas, Pranradas, Mahikas, Sasikas; Valhikas, Vatadhanas, Abhiras, Kalajoshakas; Aparantas, Parantas, Pahnabhas, Charmamandalas; Atavisikharas, Mahabhutas, O, sire; Upavrittas, Anupavrittas, Surashatras, Kekayas; Kutas, Maheyas, Kakshas, Samudranishkutas; Andhras și, O, rege, multe triburi din zona montană și multe triburi care locuiesc pe terenurile situate la poalele dealurilor, precum și Angamalajas și Manavanjakas; Pravisheyas și Bhargavas, O, rege; Pundras, Bhargas, Kiratas, Sudeshnas și Yamunas, Sakas, Nishadhas, Anartas, Nairitas, Durgalas, Pratimasyas, Kuntalas și Kusalas; Tiragrahas, Ijakas, Kanyakagunas, Tilabharas, Samiras, Madhumattas, Sukandakas; Kasmiras, Sindhusauviras, Gandharvas și Darsakas; Abhisaras, Utulas, Saivalas și Valhikas; Darvis, Vanavadarvas, Vatagas, Amarathas și Uragas; Vahuvadhas, Kauravyas, Sudamanas, Sumalikas; Vadhras, Karishakas, Kalindas și Upatyakas; Vatayanas, Romanas și Kusavindas; Kacchas, Gopalkacchas, Kuruvamakas; Kiratas, Varvasas, Siddhas, Vaidehas și Tamraliptas; Aundras, Paundras, Saisikatas și Parvatiyas, O, sire.

Există și alte regate, O, taur al neamului Bharata, în sud. Acestea sunt Dravidas, Keralas, Prachyas, Mushikas și Vanavashikas; Karanatakas, Mahishakas, Vikalpas și, de asemenea, Mushakas; Jhillikas, Kuntalas, Saunridas și Nalakananas; Kankutakas, Cholas și Malavayakas; Samangas, Kanakas, Kukkuras și Angara-marishas; Samangas, Karakas, Kukuras, Angaras, Marishas: Dhwajinis, Utsavas, Sanketas, Trigartas și Salwasena; Vakas, Kokarakas, Pashtris și Lamavegavasas; Vindhyachulakas, Pulindas și Valkalas; Malavas, Vallavas, Val lavas, Kulindas, Kalavas, Kuntaukas și Karatas; Mrishakas, Tanavalas, Saniyas; Alidas, Pasivatas, Tanayas și Sulanyas; Rishikas, Vidarbhas, Kakas, Tanganas și Tanganas. Printre triburile din nord se numără Mlecchas și Kruras, O, cel mai bun dintre Bharatas; Yavanas, Chinas, Kamvojas, Darunas și multe triburi Mleccha; Sukritvahas, Kulatthas, Hunas și Parasikas; Ramanas și Dasamalikas. Aceste țări sunt, în plus, locuințele multor triburi Kshatriya, Vaisya și Sudra. Apoi mai sunt Sudra-abhiras, Dardas, Kasmiras și Pattis; Khasiras; Atreyas, Bharadwajas, Stanaposhikas, Poshakas, Kalingas și diverse triburi de Kiratas; Tomaras, Hansamargas și Karamanjakas. Aceste regate și altele se află în

est și în nord. O, stăpâne, făcând aluzie la ele pe scurt, ți-am spus totul. Pământul, dacă resursele sale sunt dezvoltate corespunzător în funcție de calitățile și puterile sale, este ca o vacă care dă lapte încontinuu[64], din care se pot mulge cele trei fructe ale virtuții, profitului și plăcerii. Regii curajoși, familiarizați cu virtutea și profitul, au devenit lacomi după Pământ. Înzestrați cu activitate, ei și-ar da chiar și viața în luptă, din foamea de bogăție. Pământul este cu siguranță refugiul creaturilor înzestrate cu corpuri celeste, precum și al creaturilor înzestrate cu corpuri umane.[65] Dorind să se bucure de Pământ, regii, O, șef al Bharatas, au devenit ca niște câini care se luptă între ei pentru carne. Ambiția lor este nelimitată, neobținând satisfacție.[66] De aceea, Kurușii și Pandavașii se luptă pentru posesia Pământului, prin negociere, dezbinare, daruri și luptă, O, Bharata. Dacă Pământul este bine îngrijit, el devine tatăl, mama, copiii, firmamentul și cerul tuturor creaturilor, O, taur printre oameni.

SECȚIUNEA X

Dhritarashtra a spus: — Spune-mi, O, Sanjaya, despre perioada de viață, puterea, lucrurile bune și rele, viitorul, trecutul și prezentul locuitorilor, O, Suta, din acest Varsha al Bharata, din Himavat-varsha, precum și din Hari-varsha, în detaliu.

Sanjaya a spus: — O, taur al neamului Bharata, patru *Yuga* au început în Bharata Varsha, și anume *Krita*, *Treta*, *Dwapara* și *Kali*. Prima *Yuga* care a început este *Krita*. O, Domnule, după expirarea *Krita* vine *Treta*; după expirarea *Treta* vine *Dwapara*; și după aceasta, ultima dintre toate, începe *Kali*. Patru mii de ani, O, cel mai bun dintre Kuru, sunt considerați ca fiind măsura vieții, O, cel mai bun dintre regi, în epoca *Krita*. Trei mii de ani este perioada din *Treta*, O, stăpân al oamenilor. În prezent, în *Dwapara*, oamenii trăiesc pe Pământ două mii de ani. În *Kali*, însă, O, taur al neamului Bharata, nu există o limită fixă a măsurii vieții, în măsura în care oamenii mor în pântec, precum și imediat după naștere. În epoca *Krita*, O, rege, oamenii se nasc și zămislesc copii, cu sutele și miile, care sunt de o mare forță și putere, înzestrați cu atributul unei mari înțelepciuni și posedați de bogăție și trăsături frumoase. În acea epocă se nasc și se înmulțesc *Munis* înzestrați cu bogăția ascetismului, capabili de mari eforturi, posedați de suflete înalte, virtuoși și sinceri în vorbire. Și Kshatriya, născuți în acea epocă, au trăsături plăcute, sunt puternici, posedă o mare energie, sunt pricepuți în folosirea arcului, foarte îndemânatici în luptă și extrem de curajoși. În epoca *Treta*, O, rege, toți regii Kshatriya erau împărați care domneau de la un ocean la altul. În *Treta* se nasc Kshatriya curajoși, care nu se supun nimănui, înzestrați cu vieți lungi, posedați de eroism și mânuind arcul în luptă cu mare îndemânare. Când începe *Dwapara*, O, rege, toate cele (patru) ordine născute devin capabile de mari eforturi, înzestrate cu mare energie și dornice să se cucerească una pe alta. Oamenii născuți în *Kali*, O, rege, sunt înzestrați cu puțină energie, foarte mâniați, lacomi și mincinoși. Gelozia, mândria, mânia, înșelăciunea, răutatea și lăcomia, O, Bharata, sunt atributele creaturilor din epoca *Kali*. Porțiunea care rămâne, O, rege, din această epocă *Dwapara*, este mică, O, stăpân al oamenilor. *Varsha* cunoscut sub numele de Haimavat este superior Bharatavarsha, în timp ce Harivarsha este superior Hainavatvarsha, în ceea ce privește toate calitățile.

---

64 Kamadhuk este acea specie de vaci care dau lapte în permanență.

65 Nilakantha explică acest lucru în felul următor. Zeii depind de sacrificiile aduse de ființele umane, iar în ceea ce privește ființele umane, hrana lor este furnizată de Pământ. Prin urmare, toate creaturile superioare și inferioare sunt susținute de pământ; Pământul este, așadar, refugiul lor. Cuvântul „Pământ” din aceste *sloka* este folosit uneori pentru a desemna lumea și alteori elementul cu același nume.

66 Am tradus ultima frază într-un mod puțin prea liber. Dacă proverbul ar trebui să sune astfel: „Până în ziua de azi nu există om ale cărui dorințe să poată fi satisfăcute”.

Bhumi Parva

SECȚIUNEA XI

Dhritarashtra a spus: — O, Sanjaya, mi-ai descris cu exactitate Jamvukhanda. Spune-mi acum dimensiunile și întinderea sa reală. Spune-mi, de asemenea, O, Sanjaya, despre întinderea oceanului Sakadwipa, Kusadwipa, Salmalidwipa și Kraunchadwipa, cu adevărat și fără a omite nimic, și spune-mi, de asemenea, O, fiu al lui Gavalgani, despre *Rahu*, *Soma* și *Surya*!

Sanjaya a spus: Există, O, rege, multe insule peste care se întinde Pământul. Îți voi descrie, totuși, doar șapte insule, luna, soarele și planeta (*Rahu*). Muntele Jamvu, O, rege, se întinde pe o suprafață de optsprezece mii șase sute de *Yojanas*. Se spune că întinderea oceanului sărat este de două ori mai mare. Oceanul acela este acoperit de multe regate și este împodobit cu pietre prețioase și corali. În plus, este împodobit cu mulți munți care sunt pestriți cu metale de diverse feluri. Populat dens de Siddhas și Charanas, oceanul are formă circulară.

Acum îți voi povesti cu adevărat despre Sakadwipa, O, Bharata. Ascultă-mă, O, fiu al neamului Kuru, căci îți voi descrie totul în detaliu. Această insulă, O, stăpân al oamenilor, are o întindere de două ori mai mare decât Jamvudwipa. Și oceanul, O, mare rege, are o întindere de două ori mai mare decât insula. Într-adevăr, O, cel mai bun dintre Bharata, Sakadwipa este înconjurată pe toate părțile de ocean. Regatele de acolo sunt pline de dreptate, iar oamenii de acolo nu mor niciodată. Cum ar putea să existe foamete acolo? Oamenii sunt cu toții înzestrați cu iertare și mare energie. Acum, O, taur al neamului Bharata, ți-am dat o scurtă descriere a Sakadwipa. Ce altceva, O, rege, mai dorești să auzi? [67]

Dhritarashtra a spus: — Mi-ai dat, O, Sanjaya, o descriere a Sakadwipa, care posedă o mare înțelepciune. Acum spune-mi totul în detaliu, cu adevărat.

Sanjaya a spus: — Pe acea insulă, O, rege, se află șapte munți împodobiți cu bijuterii și care sunt mine de pietre prețioase. Pe acea insulă se află și multe râuri. Ascultă-mă, căci îți voi spune numele lor. Totul acolo, O, rege, este excelent și încântător. Primul dintre acești munți se numește Meru. Este lăcașul zeilor, al Rishi-lor și al Gandharva-lor. Următorul munte, O, rege, se numește Malaya și se întinde spre est. Acolo se formează norii și de acolo se împrăștie în toate direcțiile. Următorul, O, tu din neamul lui Kuru, este marele munte numit Jaladhara.[68] De acolo, Indra ia zilnic apă de cea mai bună calitate. Din acea apă primim ploile în sezonul ploios, O, stăpân al oamenilor. Urmează muntele înalt numit Raivataka, deasupra căruia, în firmament, a fost așezată permanent constelația numită Revati. Această aranjare a fost făcută de însuși Strămoșul. La nord de acesta, O, mare rege, se află marele munte numit Syama. Are splendoarea norilor proaspăt ridicați, este foarte înalt, frumos și strălucitor. Și deoarece nuanța acelor munți este întunecată, oamenii care locuiesc acolo au toți tenul închis, O, rege.

Dhritarashtra a spus: O mare îndoială îmi vine în minte, O, Sanjaya, din ceea ce ai spus. De ce, O, fiu al lui Suta, oamenii de acolo ar avea tenul închis la culoare?

Sanjaya a spus: — O, mare rege, pe toate insulele, O, fiu al neamului Kuru, se pot găsi oameni cu pielea deschisă la culoare, oameni cu pielea închisă la culoare și oameni care sunt rezultatul uniunii dintre rasele cu pielea deschisă și cea închisă la culoare. Dar, deoarece oamenii de acolo sunt toți cu pielea închisă la culoare, muntele acela se numește Muntele Întunecat. După acesta, O, șef al Kurus, se află muntele mare numit Durgasaila. Și apoi vine muntele numit Kesari. Briza care suflă de pe acel munte este încărcată cu efluvii (parfumate). Dimensiunea fiecăruia dintre

---

67 Textul din Bombay spune *Kimany* la *Kathayami te*. Textul din Bengal spune *Kimanyat srotumicchasi*.

68 Textul din Bombay spune *Tatas parena*; textul din Bengal spune *Tatas purvena*. Eu adopt primul.

aceşti munţi este dublă faţă de cea a celui menţionat imediat înainte. O, tu, din neamul lui Kuru, înţelepţii au spus că există şapte *Varshas* pe acea insulă. Varsha din Meru se numeşte Mahakasa; cel care dă apă (Malaya) se numeşte Kumudottara. Varsha din Jaladhara se numeşte Sukumara, iar cel din Raivatak se numeşte Kaumara, iar cel din Syama, Manikanchana. Varsha din Kesara se numeşte Mandaki, iar cel numit după muntele următor se numeşte Mahapuman. În mijlocul acelei insule se află un copac mare numit Saka. Înălţimea şi lăţimea acelui copac sunt egale cu cele ale copacului Jamvu din Jamvudwipa. Iar oamenii de acolo adoră mereu acel copac. Pe insula aceea se află multe provincii încântătoare unde este venerat Shiva, iar acolo se retrag Siddhaşii, Charanas şi celeştii. Oamenii de acolo, O, rege, sunt virtuoşi, iar toate cele patru ordine, O, Bharata, sunt dedicate ocupaţiei lor respective. Nu se vede niciun caz de furt acolo. Eliberaţi de decrepitudine şi moarte şi înzestraţi cu viaţă lungă, oamenii de acolo, O, rege, cresc ca râurile în sezonul ploilor. Râurile de acolo sunt pline de apă sacră, iar Ganga însăşi, împărţită în diverşi curenţi, se află acolo, Sukumari şi Kumari, şi Seta, şi Keveraka, şi Mahanadi, O, Kauravya, şi râul Manijala, şi Chakshus, şi râul Vardhanika, O, tu, cel mai bun dintre Bharatas, — acestea şi multe alte râuri, cu miile şi cu sutele, toate pline de apă sacră, se află acolo, O, perpetuator al neamului Kuru, din care Vasava scoate apă pentru a o revărsa sub formă de ploaie. Este imposibil să se enumere numele şi lungimile râurilor. Toate sunt cele mai importante râuri şi curăţă păcatele. După cum au auzit toţi oamenii de acolo, în insula Saka, există patru provincii sacre. Acestea sunt Mrigas, Masakas, Manasas şi Mandagas. Mrigas sunt în mare parte brahmani devotaţi ocupaţiilor ordinului lor. Printre Masakas se află kşatriya virtuoşi care îndeplinesc (brahmanilor) orice dorinţă (pe care aceştia o au). Manasas, O, rege, trăiesc urmând îndatoririle ordinului *vaişya*. Având toate dorinţele îndeplinite, ei sunt, de asemenea, curajoşi şi devotaţi cu fermitate virtuţii şi profitului. Mandagii sunt toţi *sudri* curajoşi, cu un comportament virtuos. În aceste provincii, O, monarhule, nu există rege, nici pedeapsă, nici persoană care să merite să fie pedepsită. Familiarizaţi cu poruncile datoriei, toţi sunt angajaţi în practicarea îndatoririlor lor respective şi se protejează reciproc. Atât se poate spune despre insula numită Saka. Atât ar trebui ascultat şi despre acea insulă înzestrată cu o mare energie.[69]

SECŢIUNEA XII

Sanjaya a spus: O, Kauravya, îţi voi povesti ceea ce s-a auzit despre insulele din nord, O, mare rege. Ascultă-mă acum. (Acolo, în nord) se află oceanul ale cărui ape sunt unt clarificat. Apoi este oceanul ale cărui ape sunt caş. Urmează oceanul ale cărui ape sunt vin, iar apoi este un alt ocean de apă. Insulele, O, rege, au suprafeţe duble una faţă de cealaltă pe măsură ce se îndreaptă tot mai mult spre nord. Şi sunt înconjurate, O, rege, de aceste oceane.[70] Pe insula care se află în mijloc, se află un munte mare numit Goura, format din arsenic roşu; pe insula vestică, O, rege, se află muntele Krishna, care este (lăcaşul) preferat al lui Narayana. Acolo, Kesava păzeşte pietre preţioase celeste (în abundenţă) şi, de acolo, înclinat spre har, el dăruieşte fericire creaturilor. Împreună cu regatele de acolo, O, rege, sunt adorate şi tufişul (celest) de iarbă *Kusa* din Kusadwipa şi copacul Salmali din insula Salmalika. Şi în insula Krauncha, muntele numit Maha-krauncha, care este o mină de tot felul de pietre preţioase, este, O, rege, adorat întotdeauna de toate cele patru ordine de oameni. (Acolo), O, monarhule, se află muntele numit Gomanta, care este uriaş şi conţine tot felul de metale, şi pe care locuieşte mereu, amestecându-se cu cei care au fost eliberaţi, puternicul Narayana, numit şi Hari, binecuvântat cu prosperitate şi având ochi ca frunzele de lotus. În Kusadwipa, O, rege al regilor, există un alt munte pestriţ cu corali şi numit după numele insulei în sine. Acest munte este inaccesibil şi făcut din aur. Posedând o mare splendoare, O, Kauravya, există un al treilea munte acolo, numit Sumida. Al şaselea se numeşte Harigiri. Aceştia sunt cei şase munţi

---

69 Probabil că această poveste mitică despre Sakadwipa întruchipează o tradiţie vagă, răspândită în India antică, despre o republică din Asia de Est sau Asia Oceanică (mai la est, în Pacific). Obişnuiţi fiind cu forma de guvernământ monarhică, hinduşii ar fi fost şocaţi de un guvern fără rege, exact aşa cum este descris în ultimele două *sloka*.

70 A doua linie a celui de-al treilea *sloka* este citită în mod diferit. Ediţia din Bombay citeşte incorect „*Parvataccha*" etc. etc.; citirea din Bengal este *evameva* etc. etc. Citirea din Bengal este mai bună, deşi, după părerea mea, citirea corectă este *Evametais* etc., etc.

principali. Spațiile dintre acești șase munți cresc în proporție de unu la doi pe măsură ce se îndreaptă tot mai mult spre nord. Primul *Varsha* se numește Audhido; al doilea este Venumandala; al treilea se numește Suratha; al patrulea este cunoscut sub numele de Kamvala; al cincilea Varsha se numește Dhritimat; iar al șaselea se numește Prabhakara; al șaptelea Varsha se numește Kapila. Acestea sunt cele șapte Varsha succesive. În acestea, zeii și Gandharvas, precum și alte creaturi ale universului, se distrează și se bucură. În aceste Varsha, locuitorii nu mor niciodată. Acolo, O, rege, nu există tâlhari, nici triburi de *Mlecchas*. Toți locuitorii au tenul aproape alb și sunt foarte delicați, O, rege.

În ceea ce privește restul insulelor, o, stăpân al oamenilor, voi povesti tot ceea ce am auzit. Ascultă, O, monarhule, cu mintea atentă. Pe insula Krauncha, O, mare rege, se află un munte mare numit Krauncha. Lângă Krauncha se află Vamanaka, iar lângă Vamanaka se află Andhakara.[71] Iar lângă Andhakara, O, rege, se află acel munte excelent numit Mainaka. După Mainaka, O, monarh, se află cel mai bun dintre munți, numit Govinda; iar după Govinda, O, rege, se află muntele numit Nivida. O, multiplicator al neamului tău, spațiile dintre acești munți cresc în proporție de unu la doi. Acum îți voi povesti despre țările care se află acolo. Ascultă-mă când îți vorbesc despre ele. Regiunea din apropierea Krauncha se numește Kusala; cea din apropierea Vamanaka se numește Manonuga. Regiunea de lângă Manonuga, O, perpetuator al neamului Kuru, se numește Ushna. După Ushna se află Pravaraka; iar după Pravaraka se află Andhakaraka. Țara de după Andhakaraka se numește Munidesa. După Munidesa, regiunea se numește Dundubhiswana, plină de Siddhași și Ckarani. Oamenii au tenul aproape alb, O, rege. Toate aceste țări, O, monarhule, sunt locuințele zeilor și ale Gandharvilor. În (insula) Pushkara se află un munte numit Pushkara, care abundă în bijuterii și pietre prețioase. Acolo locuiește întotdeauna însuși divinul Prajapati. Toți zeii și marii Rishi îl adoră mereu cu cuvinte pline de recunoștință și îl venerează cu respect, O, rege. Acolo se folosesc diverse pietre prețioase din Jamvudwipa. În toate aceste insule, O, rege, *Brahmacharyya*, adevărul și autocontrolul locuitorilor, precum și sănătatea și durata vieții lor, sunt în raport de unu la doi, pe măsură ce insulele sunt din ce în ce mai îndepărtate (spre nord). O, rege, pământul din acele insule, O, Bharata, cuprinde o singură țară, pentru că se spune că este o țară în care se practică o singură religie. Însuși Supremul Prajapati, ridicând toiagul pedepsei, locuiește mereu acolo, protejând acele insule. El, O, monarhule, este regele. El este sursa fericirii lor. El este tatăl și bunicul lor. El este, O, cel mai bun dintre oameni, cel care protejează toate creaturile de acolo, mobile sau imobile. Mâncarea gătită, O, Kauravya, vine acolo de la sine și creaturile o mănâncă zilnic. O, tu, cel cu brațele puternice. După aceste regiuni se vede o locuință numită Sama. Are forma unei stele cu patru colțuri și are, O, rege, treizeci și trei de *mandale*. Acolo locuiesc, O, Kauravya, patru elefanți princiari adoraţi de toți.[72] Ei sunt, O, cel mai bun dintre Bharatas, Vamana, Airavata, un altul și, de asemenea, Supratika.[73] O, rege, cu obrajii și gura sfâșiate, nu îndrăznesc să calculez proporțiile acestor patru elefanți.[74] Lungimea, lățimea și grosimea lor au rămas pentru totdeauna necunoscute. Acolo, în acele regiuni, O, rege, vânturile suflă neregulat din toate direcțiile.[75] Acestea sunt prinse de elefanți cu vârfurile trompelor lor, care au culoarea lotusului și sunt înzestrați cu o mare splendoare și capabili să tragă totul în calea lor. Și, la scurt timp după ce le prind, le eliberează întotdeauna. Vânturile, O, rege, eliberate astfel de acești elefanți care respiră, vin peste Pământ și, în consecință, creaturile respiră și trăiesc.

---

71 *Vamanaka* și *Vamana* sunt aceleași cuvinte, litera **ka** finală fiind un sufix care nu modifică sensul. Deci *Andhakaraka* și *Andhakara* sunt identice.

72 *Dig-gaja*, adică un elefant care susține globul pământesc. În mitologia hindusă există patru astfel de elefanți, sau zece, conform unor relatări.

73 Adică, cu sucul curgând pe obraji și din gură. În perioada de împerechere, un suc ciudat se scurge din mai multe părți ale corpului elefantului. Se crede că este sucul temporal. Cu cât elefantul este mai puternic și mai feroce, cu atât cantitatea de suc care se scurge din corpul său este mai mare.

74 *Tasya* (singularul lui *Tad*) și **sa** (masculinul singular al lui *Tad*) se referă amândouă la cei patru elefanți, *Gaja-chatushtaya* la singular.

75 *Asamyadha* lit. „*Nelimitat*” sau „*neîngrădit*”, adică liber sau neregulat.

Dhritarashtra a spus: — Tu, O, Sanjaya, mi-ai spus totul despre primul subiect în mod foarte detaliat. Mi-ai indicat şi poziţiile insulelor. Spune-mi acum, O, Sanjaya, despre ce a mai rămas.

Sanjaya a spus: — Într-adevăr, O, mare rege, toate insulele ţi-au fost descrise. Ascultă acum ceea ce spun cu adevărat despre corpurile cereşti şi despre Swarbhanu, O, şef al Kauravas, în ceea ce priveşte dimensiunile sale. Se spune, O, rege, că planeta Swarbhanu este globulară. Diametrul său este de douăsprezece mii de *Yojanas*, iar circumferinţa sa, deoarece este foarte mare, este de patruzeci şi două mii de *Yojanas*, O, tu cel fără păcat,[76] aşa cum au spus învăţaţii din vechime. Diametrul lunii, O, rege, este de unsprezece mii de *Yojanas*. Circumferinţa sa, O, şef al Kurus, este de treizeci şi opt mii nouă sute de *Yojanas* ale ilustrei planete cu raze răcoroase. S-a auzit că diametrul Soarelui binefăcător, rapid şi dătător de lumină, O, tu din neamul Kuru, este de zece mii de *Yojana*, iar circumferinţa sa, O, rege, este de treizeci şi cinci de mii opt sute de mile, datorită mărimii sale, O, tu fără păcat. Acestea sunt dimensiunile calculate aici, O, Bharata, ale lui Arka. Planeta Rahu, datorită masei sale mai mari, învăluie atât Soarele, cât şi Luna la momentul potrivit. Îţi spun asta pe scurt. Cu ochiul ştiinţei, O, mare rege, ţi-am spus acum tot ce ai întrebat. Fie ca pacea să fie a ta. Ţi-am spus acum despre construcţia universului, aşa cum este indicat în *Shastras*. De aceea, O, Kauravya, pacifică-ţi fiul Duryodhana.[77]

După ce a ascultat acest fermecător Bhumi Parva, O, şef al Bharatas, un Kshatriya devine înzestrat cu prosperitate, obţine împlinirea tuturor dorinţelor sale şi câştigă aprobarea celor drepţi.[78] Regele care ascultă acest lucru în zilele de lună plină sau de lună nouă, respectând cu atenţie jurămintele tot timpul, are perioada vieţii sale, faima şi energia sa, toate îmbunătăţite. Strămoşii şi bunicii săi (decedaţi) vor fi mulţumiţi. Ai auzit acum despre toate meritele care decurg din acest Varsha al Bharata, unde ne aflăm acum!

Bhagavat-Gita Parva

SECŢIUNEA XIII

Vaisampayana a spus: Posedând cunoaşterea trecutului, prezentului şi viitorului şi văzând toate lucrurile ca şi cum ar fi fost prezente înaintea ochilor săi, învăţatul fiu al lui Gavalgana, O, Bharata, venind repede de pe câmpul de luptă şi grăbindu-se cu durere (în curte), i-a spus lui Dhritarashtra, care era cufundat în gânduri, că Bhishma, bunicul Bharatas, fusese ucis.

Sanjaya a spus: — Eu sunt Sanjaya, O, mare rege. Mă închin ţie, O, taur al neamului Bharata. Bhishma, fiul lui Santanu şi strămoşul neamului Bharata, a fost ucis. Cel mai de seamă dintre toţi războinicii, strămoşul neamului Bharata, a fost ucis. Cel mai de seamă dintre toţi războinicii, energia întruchipată a tuturor arcaşilor, strămoşul Kurus zace astăzi pe un pat de săgeţi. Acel Bhishma, O, rege, pe a cărui energie s-a bazat fiul tău în acea partidă de zaruri, zace acum pe câmpul de luptă, ucis de Sikhandin. Acest puternic războinic care, într-un singur car, i-a învins într-o luptă teribilă în oraşul Kasi pe toţi regii Pământului adunaţi împreună, cel care a luptat fără teamă în bătălia cu Rama, fiul lui Jamadagni, cel pe care fiul lui Jamadagni nu l-a putut ucide, oh, chiar şi el a fost ucis astăzi de Sikhandin. Asemănător cu marele Indra în curaj, şi cu Himavat în fermitate,

---

76 Este remarcabil faptul că raportul dintre diametrul şi circumferinţa unui cerc era cunoscut aproximativ de către vechii hinduşi. Circumferinţa este, aşa cum se menţionează aici, de aproape trei ori şi jumătate mai mare decât diametrul. Următorul raport este, desigur, puţin mai mic, fiind de trei şi o şeptime.

77 Primul cuvânt al acestui *sloka* este citit în mod diferit. „*Yathadishtatri*" este citirea din Bengal, în timp ce citirea din Bombay este „*Yathoddishtam*". Dacă s-ar adopta cea din urmă citire, sensul ar fi cel indicat (în *Sastras*). A doua linie, tradusă literal, este „pacifică-ţi fiul Duryodhana". Dar nu este uşor de înţeles cum Dhritarashtra ar putea să-şi pacifice fiul după ce a ascultat digresiunea geografică.

78 Pentru *Sadhusattamas* din textele bengaleze, ediţia din Bombay menţionează *Sadhusammatas*. Eu adopt ultima variantă.

asemănător cu oceanul în gravitate, şi cu Pământul în răbdare, acel războinic invincibil, având săgeţi în loc de dinţi, arcul în loc de gură şi sabia în loc de limbă, acel leu printre oameni, a fost ucis astăzi de prinţul din Panchala. Acest ucigaş de eroi, pe care, când îl vedeau pregătindu-se pentru luptă, puternica armată a Pandavilor, neînfrânată de frică, tremura ca o turmă de vite când vedea un leu, din păcate, după ce a protejat acea armată (a ta) timp de zece nopţi şi a realizat fapte extrem de dificile, a apus ca Soarele.[79] Cel care, asemenea lui Sakra însuşi, aruncând mii de săgeţi cu cel mai mare calm, a ucis zilnic zece mii de războinici timp de zece zile, chiar şi el ucis (de inamic), zace, deşi nu merită, pe pământul gol ca un copac (puternic) rupt de vânt, ca urmare, O, rege, a sfaturilor tale rele, O, Bharata.

SECŢIUNEA XIV

Dhritarashtra a spus: — Cum a fost ucis Bhishma, acel taur dintre Kuruşi, de către Sikhandin? Cum a căzut din carul său tatăl meu, care semăna cu însuşi Vasava? Ce s-a întâmplat cu fiii mei, O, Sanjaya, când au fost privaţi de puternicul Bhishma, care era ca un zeu şi care ducea o viaţă de *brahmacharya* de dragul tatălui său?[80] La căderea acelui tigru printre oameni, care era înzestrat cu mare înţelepciune, mare capacitate de efort, mare putere şi mare energie, cum s-au simţit războinicii noştri? Auzind că acel taur dintre Kuru, acel om de seamă, acel erou neclintit a fost ucis, mare este durerea care îmi străpunge inima. În timp ce avansa (împotriva duşmanului), cine l-a urmat şi cine a mers înainte? Cine a rămas lângă el? Cine a mers cu el? Ce combatanţi curajoşi l-au urmat (protejându-i spatele) pe acel tigru printre războinicii cu carele, acel arcaş minunat, acel taur printre Kshatriya, în timp ce el pătrundea în rândurile inamicului?[81] În timp ce cucerea rândurile inamice, ce războinici s-au opus acelui ucigaş de duşmani asemănător unei lumini cu o mie de raze, care răspândea teroarea printre duşmani şi le distrugea rândurile precum Soarele distruge întunericul, şi care a realizat în bătălia dintre rândurile fiilor lui Pandu fapte extrem de dificil de realizat? Cum, într-adevăr, O, Sanjaya, s-au opus Pandava în luptă fiului lui Santanu, acel războinic priceput şi invincibil, când acesta s-a apropiat de ei lovind? Măcelărind rândurile (ostile), având săgeţi în loc de dinţi şi plin de energie, cu arcul în loc de gură larg deschisă şi cu sabia teribilă în loc de limbă, invincibil, un adevărat tigru printre oameni, înzestrat cu modestie şi niciodată învins până atunci, vai, cum a reuşit fiul lui Kunti să-l învingă în luptă pe cel neînvins, nedemn de un astfel de destin,[82] — acel arcaş feroce care trăgea săgeţi feroce, aşezat pe carul său excelent şi smulgând capetele duşmanilor (de pe trupurile lor) — acel războinic, irezistibil ca focul *Yuga*, la vederea căruia marea armată a Pandavilor, pregătită pentru luptă, obişnuia să ezite? Măcelărind trupele inamice timp de zece nopţi, din păcate, acel ucigaş de soldaţi a apus ca Soarele, după ce a realizat fapte greu de realizat. Cel care, împrăştiindu-se ca Sakra însuşi şi ca o ploaie nesfârşită de săgeţi, a ucis în luptă o sută de milioane de războinici în zece zile, acel descendent al neamului Bharata, zace acum, deşi nu merită, pe pământul gol, pe câmpul de luptă, lipsit de viaţă, ca un copac puternic smuls din rădăcini de vânturi, ca urmare a sfaturilor mele rele! Văzând pe Bhishma, fiul lui Santanu, cu teribila lui vitejie, cum ar fi putut oare armata Pandavilor[83] să reuşească să-l învingă acolo? Cum au luptat fiii lui Pandu cu Bhishma? Cum se face, O, Sanjaya, că Bhishma nu a putut învinge când Drona era în viaţă? Când Kripa era din nou lângă el, şi fiul lui Drona (Aswatthaman) de asemenea, cum putea Bhishma, cel mai de seamă dintre luptători, să fie

79 Ultimul cuvânt din prima linie a celui de-al 11-lea *sloka*, în textele bengaleze, este „*Pravriha*”. În ediţia din Bombay este „*Anikaha*!”. Diferenţa de sens este nesemnificativă.

80 Prima jumătate a primei linii, în textele din Bengal, se citeşte „*Kathamascha me putra*”, iar textul din Bombay se citeşte „*Kathamascha me Yoddha*”. Dacă se adoptă cea de-a doua variantă, sensul ar fi „Spune-mi cum erau războinicii mei, etc. etc.”

81 În a doua linie a *sloka* 3, pentru „*kim na asinmanastada*” (care era starea de spirit a oamenilor noştri), textul din Bombay spune „*Kimu asinmanastava*” (care era starea ta de spirit)?”.

82 Pronumele plural „**ye**” din a doua linie a celui de-al optulea *sloka* (schimbat în „**Ya**” conform regulii Sandhi, deoarece precede „*tenant*”) este citit „**ke**” (sau „**ka**”) de către cărturarii din Burdwan. Consider că este o corectură fericită. Nilakantha ar lua versurile 7 şi 8 şi prima jumătate a versului 9 ca o propoziţie completă, citind ”*Asya twama antike*” (tu erai lângă el) pentru „*Asyaram antike*” (lovind sau trăgând cu săgeţi în apropiere).

83 Unele dintre textele bengaleze folosesc termenul *Panchalanam* în locul *Pandavanam*.

ucis? Cum putea Bhishma, care era considerat un *Atiratha* şi căruia nici chiar zeii nu-i puteau rezista, să fie ucis în luptă de Sikhandin, prinţul din Panchala? El, care întotdeauna s-a considerat egalul puternicului fiu al lui Jamadagni în luptă, el pe care nici chiar fiul lui Jamadasni nu l-a putut învinge, el care semăna cu Indra însuşi în vitejie, - vai, O Sanjaya, spune-mi cum acel erou, Bhishma, născut în neamul Maharathas, a fost ucis în luptă, căci fără a cunoaşte toate detaliile nu-mi pot recăpăta echilibrul. O, Sanjaya, care dintre marii arcaşi ai armatei mele nu l-au părăsit pe acel erou de glorie nemuritoare? Care dintre eroicii războinici, la porunca lui Duryodhana, au stat în jurul acelui erou (pentru a-l proteja)? Când toţi Pandava, punându-l pe Sikhandin în fruntea lor, au avansat împotriva lui Bhishma, nu au rămas toţi Kuru,[84] O, Sanjaya, alături de acel erou de vitejie nemuritoare? Oricât de dură ar fi inima mea, cu siguranţă trebuie să fie făcută din diamant, pentru că nu se frânge auzind de moartea acelui tigru printre oameni, adică Bhishma! În acel taur irezistibil din neamul Bharata se aflau adevărul, inteligenţa şi politica, într-o măsură nemăsurată. Vai, cum a fost ucis în luptă? Ca un nor puternic de la mare altitudine, având sunetul coardei arcului său ca urlet, săgeţile sale ca picăturile de ploaie şi sunetul arcului său ca tunetul, acel erou care arunca săgeţile asupra fiilor lui Kunti, cu Panchalas şi Srinjayas de partea lor, a lovit războinicii ostili ca ucigaşul lui Vala care i-a lovit pe Danavas. Cine erau eroii care au rezistat, precum malul care rezistă valurilor învolburate, acel pedepsitor al duşmanilor, care era un ocean teribil de săgeţi şi arme, un ocean în care săgeţile erau crocodilii de neoprit şi arcurile erau valurile, un ocean care era inepuizabil, fără insule, agitat şi fără o plută cu care să-l traversezi, în care buzduganele şi săbiile erau ca rechinii, iar caii şi elefanţii ca vârtejurile, iar soldaţii de infanterie erau ca peştii în abundenţă, iar sunetul scoicilor şi al tobelor era ca un urlet, un ocean care înghiţea rapid cai, elefanţi şi soldaţi de infanterie, un ocean care devora eroii inamici şi care clocotea de furie şi energie, care constituiau focul său Yadava?[85] Când, pentru binele lui Duryodhana, ucigaşul de duşmani, Bhishma, a realizat fapte (teribile) în luptă, cine era atunci în fruntea lui? Cine erau cei care protejau roata dreaptă a acelui războinic de energie nemăsurată? Cine erau cei care, adunând răbdare şi energie, au rezistat eroilor ostili din spatele său? Cine s-a postat în faţa lui pentru a-l proteja? Cine erau eroii care au protejat roata din faţă a acelui războinic curajos în timp ce el lupta (cu duşmanul)? Cine erau cei care, postându-se lângă roata stângă a sa, i-au lovit pe Srinjayas? Cine erau cei care au protejat rândurile de avangardă irezistibile ale armatei sale? Cine a protejat aripile acelui războinic care a făcut ultima călătorie dureroasă? Şi cine, O, Sanjaya, a luptat cu eroii ostili în bătălia generală? Dacă el a fost protejat de eroii noştri, iar ei au fost protejaţi de el, de ce nu a putut atunci să învingă rapid în bătălie armata Pandavilor, deşi era invincibilă? Într-adevăr, O, Sanjaya, cum ar fi putut Pandavii să reuşească măcar să-l lovească pe Bhishma, care era ca Parameshti însuşi, acel Domn şi creator al tuturor creaturilor?[86] Spune-mi, O, Sanjaya, dacă dispariţia acelui Bhishma, acel tigru printre oameni, care era refugiul nostru şi pe care se bazau Kuruşii în lupta cu duşmanii lor, acel războinic de o forţă puternică, pe a cărui energie se baza fiul meu şi pe care Pandava nu-l luase niciodată în calcul, vai, cum a fost ucis de duşman?[87] În vremurile de demult, toţi zeii, în timp ce se angajau în uciderea Danavilor, au căutat ajutorul acelui războinic invincibil, adică tatăl meu cu jurăminte înalte. Acest fiu de seamă, înzestrat cu o mare energie, la naşterea căruia renumitul Santanu a abandonat toată durerea, melancolia şi tristeţea, cum poţi să-mi spui, O, Sanjaya, că acel erou celebru, acel mare refugiu al tuturor, acea persoană înţeleaptă şi sfântă, care era devotată îndatoririlor ordinului său şi familiarizată cu adevărurile *Vedelor* şi ramurile lor, a fost ucis? Priceput în toate armele şi înzestrat cu umilinţă, blând şi cu pasiunile sub control deplin, şi posedând o mare energie, din păcate, auzind că fiul lui Santanu a fost ucis, consider că restul armatei mele este deja ucis. În opinia mea, nedreptatea a devenit acum mai puternică decât

84 Forma celei de-a doua linii este o întrebare negativă, care implică: „Sper că Kurus nu l-au abandonat”.

85 Această comparaţie, deşi lungă, nu este susţinută pe tot parcursul textului cu fericirea obişnuită a lui Vyasa. În mai multe părţi, ea este fără îndoială defectuoasă. Aici şi acolo apar şi mici variaţii de lectură, fără a afecta însă în mod semnificativ sensul.

86 *Gachchhato durgam gatim*. Ediţia din Bombay conţine *Gachchhanto* etc., etc. Sensul ar fi atunci: „cine a protejat aripile, făcând ei înşişi ultima călătorie dureroasă?

87 Savanţii din Burdwan fac din *Mahavalas* un adjectiv al lui *Putras*. O interpretare mai bună ar fi să-l considerăm ca referindu-se la Bhishma.

dreptatea, pentru că fiii lui Pandu doresc suveranitatea chiar şi ucigându-şi venerabilul superior! În vremurile de demult, fiul lui Jamadagni, Rama, care era familiarizat cu toate armele şi pe care nimeni nu-l întrecea, când a fost chemat la luptă în numele lui Amvya, a fost învins de Bhishma în luptă. Tu îmi spui că Bhishma, care era cel mai de seamă dintre toţi războinicii şi care semăna cu Indra însuşi prin faptele sale, a fost ucis. Ce poate fi mai dureros pentru mine decât asta? Înzestrat cu o mare inteligenţă, cel care nu a fost ucis nici măcar de ucigaşul eroilor inamici, acel Rama, fiul lui Jamadagni, care a învins în luptă mulţimi de Kshatriya în repetate rânduri, a fost acum ucis de Sikhandin. Fără îndoială, Sikhandin, fiul lui Drupada, care l-a ucis în luptă pe acel taur din neamul Bharata, acel erou familiarizat cu cele mai înalte arme, acel războinic curajos şi priceput, familiarizat cu fiecare armă, este superior în energie, vitejie şi putere invincibilului Vargava, dotat cu cea mai înaltă energie. În acea luptă, cine au fost eroii care l-au urmat pe ucigaşul de duşmani? Spune-mi cum s-a desfăşurat bătălia dintre Bhishma şi Pandavi. Armata fiului meu, O, Sanjaya, lipsită de eroul ei, este ca o femeie neprotejată. Într-adevăr, armata mea este ca o turmă de vite cuprinsă de panică, lipsită de păstorul ei. El, în care se afla o vitejie superioară tuturor, când a căzut pe câmpul de luptă, care a fost starea de spirit a armatei mele? Ce putere mai există, O, Sanjaya, în viaţa noastră, când l-am făcut pe tatăl nostru, omul cel mai puternic şi cel mai drept din lume, să fie ucis? Ca o persoană dornică să traverseze marea când vede barca scufundată în ape fără fund, vai, fiii mei, cred, plâng amarnic de durere pentru moartea lui Bhishma. Inima mea, O, Sanjaya, este cu siguranţă făcută din diamant, pentru că nu se sfâşie nici măcar după ce a auzit de moartea lui Bhishma, acel tigru printre oameni. Acest taur printre oameni, care avea arme, inteligenţă şi politică într-o măsură nemăsurată, cum, vai, a fost ucis în luptă acest războinic invincibil? Nici prin arme, nici prin curaj, nici prin merite ascetice, nici prin inteligenţă, nici prin fermitate, nici prin daruri, un om nu se poate elibera de moarte. Într-adevăr, timpul, înzestrat cu o mare energie, nu poate fi încălcat de nimic în lume, când îmi spui, O, Sanjaya, că Bhishma, fiul lui Santanu, a murit. Arzând de durere pentru fiii mei, copleşit de o mare tristeţe, speram să găsesc alinare la Bhishma, fiul lui Santanu. Când l-a văzut pe fiul lui Santanu, O, Sanjaya, zăcând pe pământ ca Soarele (căzut din firmament), ce altceva putea face Duryodhana ca să se salveze? O, Sanjaya, reflectând cu ajutorul înţelegerii mele, nu văd care va fi sfârşitul regilor care aparţin taberei mele şi al celor care aparţin taberei inamice şi care acum sunt adunaţi în rândurile opuse ale bătăliei. Vai, crude sunt îndatoririle ordinului Kshatriya, aşa cum au fost stabilite de Rishi, deoarece Pandava doresc suveranitatea chiar şi prin moartea fiului lui Santanu, iar noi, de asemenea, dorim suveranitatea, oferind ca sacrificiu acel erou cu jurăminte înalte.[88] Fiii lui Pritha, la fel ca şi fiii mei, respectă cu toţii îndatoririle Kshatriya. Prin urmare, ei nu comit niciun păcat (făcând) acest lucru. Chiar şi o persoană dreaptă ar trebui să facă acest lucru, O, Sanjaya, când vin calamităţi cumplite. Demonstrarea vitejiei şi a puterii supreme ar fi putut fi stabilită printre îndatoririle Kshatriyilor.

Cum, într-adevăr, s-au opus fiii lui Pandu tatălui meu Bhishma, fiul lui Santanu, acel erou neînvins, înzestrat cu modestie, în timp ce el era angajat în distrugerea rândurilor ostile? Cum erau dispuse trupele şi cum a luptat el cu duşmanii înalţi la suflet? Cum, O, Sanjaya, a fost ucis tatăl meu Bhishma de către duşman? Duryodhana şi Karna şi înşelătorul Sakuni, fiul lui Suvala, şi Dussasana, de asemenea, — ce au spus ei când Bhishma a fost ucis? Acolo unde tabla de zaruri este constituită din trupurile oamenilor, elefanţilor şi armăsarilor, şi unde săgeţile, suliţele, săbiile mari şi suliţele cu vârf ascuţit ies din zaruri, intrând în acea casă înfricoşătoare a jocului distructiv al bătăliei, cine erau acei jucători nenorociţi, acei tauri printre oameni, care jucau, punând în joc chiar vieţile lor? Cine a câştigat, cine a fost învins, cine a aruncat zarurile cu succes şi cine a fost ucis, în afară de Bhishma, fiul lui Santanu? Spune-mi totul, O, Sanjaya, căci nu pot avea pace, auzind că Devavrata a fost ucis, tatăl meu, cel cu fapte teribile, podoaba bătăliei, adică Bhishma! O durere ascuţită mi-a pătruns în inimă, născută din gândul că toţi copiii mei vor muri. Tu faci ca durerea mea să ardă, O, Sanjaya, ca focul, turnând unt clarificat peste ea. Fiii mei, cred, sunt chiar acum îndureraţi, văzând că Bhishma a fost ucis, Bhishma, celebrat în toate lumile şi care şi-a asumat o povară grea. Voi asculta toate aceste dureri care decurg din fapta lui Duryodhana. De aceea, spune-mi, O, Sanjaya, tot ce s-a

88 *Ghatayitwa* înseamnă, literalmente, *a provoca moartea*.

întâmplat acolo, tot ce s-a întâmplat în bătălie, născut din nebunia fiului meu rău. Bine sau rău, spune-mi totul, O, Sanjaya. Tot ce a fost realizat cu ajutorul energiei în bătălie de Bhishma, dornic de victorie, de către acel războinic priceput în arme, spune-mi totul în detaliu. Cum a avut loc, de fapt, bătălia între armatele Kurus şi modul în care s-a desfăşurat fiecare.

SECȚIUNEA XV

Sanjaya a spus: Fiind demn de aceasta, această întrebare este, într-adevăr, demnă de tine, O, mare rege. Nu se cuvine însă să atribui această vină lui Duryodhana. Omul care atrage răul asupra sa ca urmare a propriilor sale fapte rele nu ar trebui să atribuie aceste fapte rele altora. O, mare rege, omul care face tot felul de rău altor oameni merită să fie ucis de toţi oamenii ca urmare a faptelor sale condamnabile. Pandavii, nefamiliarizaţi cu căile răutăţii, au îndurat mult timp, împreună cu prietenii şi consilierii lor, uitându-se la chipul tău, răul care li s-a făcut şi i-au iertat, trăind în pădure.

Despre cai, elefanţi şi regi cu energie nemăsurată, ceea ce a fost văzut cu ajutorul puterii *Yoga*, ascultă, O, stăpân al pământului, şi nu-ţi pune inima pe tristeţe. Toate acestea erau predestinate, O, rege. După ce s-a închinat tatălui tău, acel (înţelept şi înalt de suflet[89]) fiu al lui Parasara, prin harul căruia (prin binecuvântarea pe care mi-a acordat-o), am obţinut o înţelegere excelentă şi celestă, o vedere dincolo de raza simţului vizual şi auditiv, O, rege, de la mare distanţă, cunoaşterea inimilor altor oameni şi, de asemenea, a trecutului şi viitorului, o cunoaştere a originii tuturor persoanelor care încalcă ordonanţele,[90] puterea încântătoare de a zbura prin ceruri şi de a fi neatins de arme în bătălii, ascultă-mă în detaliu în timp ce recit bătălia romantică şi extrem de minunată care a avut loc între Bharatas, o bătălie care îţi face părul să se ridice în cap.

Când combatanţii s-au aliniat conform regulilor şi când s-au pregătit pentru luptă, Duryodhana, O, rege, i-a spus următoarele cuvinte lui Dussasana: „O, Dussasana, trimite repede carele pentru a-l proteja pe Bhishma şi îndeamnă repede toate diviziile noastre (să avanseze). Acum s-a împlinit ceea ce am visat de mulţi ani, şi anume întâlnirea dintre Pandavi şi Kuru, la conducerea trupelor lor respective. Nu cred că există vreun act mai important (pentru noi) în această bătălie decât protejarea lui Bhishma. Dacă va fi protejat, el îi va ucide pe Pandavi, pe Somaka şi pe Srinjaya.” Războinicul cu sufletul curat a spus: „Nu-l voi ucide pe Sikhandin. Se spune că înainte era femeie. Din acest motiv, ar trebui să renunţ la el în luptă. Pentru aceasta, Bhishma ar trebui protejat în mod special. Toţi războinicii mei să-şi ocupe poziţiile, hotărâţi să-l ucidă pe Sikhandin. De asemenea, toate trupele din est, vest, sud şi nord, pricepute în folosirea tuturor tipurilor de arme, să-l protejeze pe bunicul. Chiar şi leul cu putere mare, dacă este lăsat neprotejat, poate fi ucis de lup. Să nu-l lăsăm, aşadar, pe Bhishma să fie ucis de Sikhandin, precum leul ucis de şacal. Yudhamanyu protejează roata stângă, iar Uttamauja protejează roata dreaptă a lui Phalguni. Protejat de cei doi, Phalguni însuşi îl protejează pe Sikhandin. O, Dussasana, acţionează în aşa fel încât Sikhandin, care este protejat de Phalguni şi pe care Bhishma îl va refuza, să nu-l ucidă pe fiul lui Ganga.

SECȚIUNEA XVI

Sanjaya a spus: Când noaptea s-a sfârşit, zgomotul făcut de regi a devenit puternic, toţi strigând: Aranjaţi-vă! Aranjaţi-vă! „Cu sunetul trompetelor şi al tobelor care semănau cu răgetele leilor, O, Bharata, cu nechezatul cailor şi zgomotul roţilor carelor, cu zgomotul elefanţilor zgomotoşi şi strigătele, bătăile din palme şi ţipetele combatanţilor, zgomotul provocat peste tot era foarte mare. Marile armate ale Kurus şi Pandavas, O rege, ridicându-se la răsăritul soarelui, şi-au finalizat toate pregătirile. Apoi, când soarele a răsărit, armele feroce de atac şi apărare şi armurile de

89 Cuvintele „*înalt suflet*” şi „*prin darul pe care mi l-a acordat*” apar în al nouălea *sloka* următor.

90 *Vyotthiopatti vijananam, Vyutthita* este un cuvânt foarte îndoielnic.

zale ale fiilor tăi şi ale Pandavas, precum şi marile şi splendide armate ale ambelor părţi, au devenit pe deplin vizibile. Elefanţii şi carele, împodobite cu aur, arătau strălucitoare ca norii amestecaţi cu fulgere. Rândurile de care, aliniate în profunzime, arătau ca nişte oraşe. Iar tatăl tău, staţionat acolo, strălucea ca luna plină. Şi războinicii înarmaţi cu arcuri şi săbii şi ciomege şi buzdugane, sulițe şi lănci şi arme strălucitoare de diverse feluri, şi-au ocupat poziţiile în rândurile lor (respective). Şi se vedeau steaguri strălucitoare, ridicate cu miile, de diverse forme, aparţinând atât nouă, cât şi duşmanului. Şi făcute din aur şi împodobite cu pietre preţioase şi strălucind ca focul, acele steaguri, în număr de mii, înzestrate cu o mare strălucire, arătau frumoase ca nişte luptători eroici îmbrăcaţi în zale, care priveau acele stindarde, dorind să intre în luptă.[91] Şi mulţi dintre cei mai de seamă bărbaţi, cu ochi mari ca ai taurilor, înzestraţi cu tolbe, şi cu mâinile îmbrăcate în mănuşi de piele, stăteau în fruntea diviziilor lor, cu armele strălucitoare ridicate. Şi Sakuni, fiul lui Suvala, şi Salya, Jayadratha şi cei doi prinţi ai Avanti numiţi Vinda şi Anuvinda, şi fraţii Kekaya, şi Sudakshina, conducătorul Kamvojas, şi Srutayudha, conducătorul Kalingas, şi regele Jayatsena, şi Vrihadvala, conducătorul Kosalas, şi Kritavarman din neamul Satwata — aceşti zece tigri printre oameni, înzestraţi cu mare curaj şi posedaţi de arme care arătau ca nişte buzdugane — aceşti executanţi de sacrificii cu daruri abundente (către Brahmanas), stăteau fiecare în fruntea unei trupe *Akshauhini*. Aceştia şi mulţi alţi regi şi prinţi, războinici puternici, versaţi în politică, ascultători de poruncile lui Duryodhana, toţi îmbrăcaţi în zale, erau văzuţi staţionaţi în diviziile lor respective. Toţi, îmbrăcaţi în piei negre de cerb, înzestraţi cu o mare forţă, pricepuţi în luptă şi pregătiţi cu bucurie, de dragul lui Duryodhana, să se înalţe în regiunea lui *Brahma*,[92] stăteau acolo comandând zece *Akshauhinis* eficiente. A unsprezecea mare divizie a Kauravas, formată din trupele Dhartarashtra, se afla în fruntea întregii armate. În fruntea acelei divizii se afla fiul lui Santanu. Cu coiful său alb, umbrela albă şi zale albe, O, monarhule, l-am văzut pe Bhishma, cu vitejia sa neclintită, arătând ca luna răsărită. Cu steagul său purtând simbolul unei palmier de aur, el însuşi aşezat pe un car din argint, atât Kuruşii, cât şi Pandavaşii l-au văzut pe acel erou arătând ca luna înconjurată de nori albi. Marii arcaşi dintre Srinjaya, conduşi de Dhrishtadyumna, (privindu-l pe Bhishma) arătau ca nişte animale mici când priveau un leu puternic care căsca. Într-adevăr, toţi combatanţii conduşi de Dhrishtadyumna tremurau repetat de frică. Acestea, O, rege, erau cele unsprezece divizii splendide ale armatei tale. La fel, şi cele şapte divizii aparţinând Pandava erau protejate de cei mai de seamă dintre oameni. Într-adevăr, cele două armate care se înfruntau arătau ca două oceane la sfârşitul *Yuga*, agitate de Makaras feroce şi pline de crocodili uriaşi. Niciodată înainte, O, rege, nu am văzut sau auzit de două astfel de armate care să se înfrunte ca acestea ale Kauravas.

SECŢIUNEA XVII

Sanjaya a spus: Aşa cum a spus sfântul Krishna-Dwaipayana Vyasa, în acelaşi mod, regii Pământului, adunaţi împreună, au venit la întâlnire. În ziua în care a început bătălia, Soma s-a apropiat de regiunea *Pitris*.[93] Cele şapte planete mari, aşa cum apăreau pe firmament, arătau toate aprinse ca focul.[94] Soarele, când a răsărit, părea să fie împărţit în două. În plus, acea lumină, aşa

91 Literalmente, „în lăcaşurile lui Indra”, adică *Amaravati*.

92 Un Kshatriya care cade cu curaj în luptă ajunge imediat în cele mai înalte regiuni ale fericirii.

93 Nilakantha explică într-o notă lungă că *Magha Vishayagas Somas* nu poate însemna că Soma sau Luna au intrat în constelaţia numită Magha. El citează numeroase *slokas* împrăştiate în *Mahabharata* care aruncă lumină, direct sau indirect, asupra întrebării privind ziua de începere a bătăliei şi arată că toate acestea duc la o concluzie diferită. Ceea ce se înţelege prin Luna care se apropie de regiunea Pitris este că cei care cad în luptă se înalţă imediat la cer; desigur, mai întâi trebuie să meargă în regiunea Pitris. De acolo trebuie să meargă în regiunea lunară pentru a obţine corpuri celeste. Toate acestea implică o mică întârziere. Aici, însă, în cazul celor care ar cădea pe câmpul de luptă din Kurukshetra, ei nu ar trebui să suporte nici măcar o astfel de mică întârziere. *Chandramas* sau *Soma* s-au apropiat de regiunea Pitris, astfel încât războinicii căzuţi să poată obţine corpuri celeste foarte curând, fără a fi nevoie, de fapt, să suporte întârzierea unei călătorii în regiunea lunară înainte de ascensiunea lor la cer cu corpuri strălucitoare.

94 În astronomia pauranică există în total nouă planete. Dintre acestea, Rahu şi Ketu sunt considerate *Upagrahas*, şi prin urmare, dintre *grahas* există doar şapte. Astfel, Nilakantha şi savanţii din Burdwan au creat o confuzie în această privinţă.

cum apărea pe firmament, părea să ardă în flăcări.[95] Șacalii carnivori și corbii, așteptând cadavre cu care să se ospăteze, au început să scoată strigăte feroce din toate direcțiile, care păreau să fie în flăcări. În fiecare zi, bătrânul strămoș al Kurus și fiul lui Bharadwaja, ridicându-se din pat dimineața, cu mintea concentrată, spuneau: „Victorie fiilor lui Pandu!”, în timp ce acei pedepsitori ai dușmanilor continuau (în același timp) să lupte pentru tine, conform jurământului pe care îl făcuseră. Tatăl tău, Devavrata, pe deplin familiarizat cu fiecare datorie, chemând toți regii, le-a spus aceste cuvinte: „Voi, Kshatriyas, această ușă largă vă este deschisă pentru a intra în rai. Treceți prin ea către regiunea lui Sakra și Brahman. Rishi din vechime v-au arătat această cale eternă.[96] Onorați-vă pe voi înșivă angajându-vă în luptă cu mintea atentă. Nabhaga, Yayati, Mandhatri, Nahusa și Nriga au fost încununați cu succes și au obținut cea mai înaltă regiune a fericirii prin fapte precum acestea. A muri de boală acasă este un păcat pentru un Kshatriya. Moartea pe care o întâlnește în luptă este datoria lui eternă.” Astfel abordați, O, taur al neamului Bharata, de Bhishma, regii, arătând frumoși în carele lor excelente, s-au îndreptat către capetele diviziilor lor respective. Numai fiul lui Vikartana, Karna, împreună cu prietenii și rudele sale, O, taur al neamului Bharata, și-a pus deoparte armele în luptă de dragul lui Bhishma. Fără Karna, fiii tăi și toți regii de partea ta au înaintat, făcând cele zece puncte ale orizontului să răsune cu urletele lor de lei. Și diviziile lor străluceau, O, rege, cu umbrele albe, steaguri, stindarde, elefanți, cai, care și soldați. Și Pământul era zguduit de sunetele tobelor, tamburelor și cinelelor, precum și de zgomotul roților carelor. Iar puternicii războinici din care, împodobiți cu brățări și banderole de aur și cu arcurile lor (împodobite cu aur), arătau strălucitori ca niște dealuri de foc. Și cu steagul său mare de palmier împodobit cu cinci stele, Bhishma, generalul suprem al armatei Kuru,[97] arăta ca însuși Soarele strălucitor. Acei puternici arcași de viță regală, O, taur al neamului Bharata, care erau de partea ta, și-au luat cu toții pozițiile, O, rege, așa cum a poruncit fiul lui Santanu. (Regele) Saivya din țara Govasanas, însoțit de toți monarhii, a ieșit pe un elefant princiar demn de uzul regal și împodobit cu un steag pe spate. Iar Aswatthaman, cu tenul de lotus, a ieșit pregătit pentru orice urgență, așezându-se în fruntea tuturor diviziilor, cu steagul său purtând simbolul cozii de leu. Și Srutayudha și Chitrasena și Purumitra și Vivinsati, și Salya și Bhurisravas, și puternicul războinic Vikarna, acești șapte arcași puternici pe carele lor și îmbrăcați în armuri excelente, îl urmau pe fiul lui Drona în spatele lui, dar înaintea lui Bhishma. Stindardele înalte ale acestor războinici, făcute din aur, frumos aranjate pentru a împodobi carele lor excelente, arătau foarte strălucitoare. Steagul lui Drona, cel mai important dintre preceptori, purta simbolul unui altar de aur împodobit cu un vas cu apă și figura unui arc. Steagul lui Duryodhana, care conducea multe sute și mii de divizii, purta simbolul unui elefant lucrat în pietre prețioase. Paurava și conducătorul Kalingas, și Salya, acești Rathas și-au ocupat poziția în fața lui Duryodhana. Pe un car scump, cu steagul său purtând simbolul unui taur, și conducând chiar în fruntea (diviziei sale), conducătorul Magadhas a mărșăluit împotriva inamicului.[98] Această mare forță a esticilor, care arăta ca norii pufoși de toamnă[99], era (în plus) protejată de șeful Angas (fiul lui Karna, Vrishaketu) și de Kripa, dotat cu o mare energie. Așezându-se în fruntea diviziei sale, cu frumosul său steag de argint purtând simbolul mistrețului, faimosul Jayadratha arăta extrem de strălucitor. O sută de mii de care, opt mii de elefanți și șaizeci de mii de cavaleri se aflau sub comanda sa.[100] Condusă de șeful regal al Sindhus, acea mare divizie care ocupa

---

95 Textele din Bengal spun *Bhanumanudito divi*. Textul din Bombay spune *Bhanumanudito Ravis*. Dacă se adoptă cea din urmă variantă, *Bhanuman* ar fi un adjectiv al lui *Ravis*.

96 *Purvais Purvatarais* înseamnă literalmente „Cei din vremuri străvechi și și mai străvechi”; pentru *Sanatanas*, unele ediții menționează *Srutijas* (panthas calificative). *Srutija* înseamnă *provenind din Srutis* sau așa cum este stabilit în Srutis.

97 *Chamupatis* este varianta din Bengal. Textul din Bombay menționează *Chamupari*. Dacă se adoptă cea din urmă variantă, sensul ar fi „la conducerea armatei (Kuru)”.

98 Edițiile din Bengal conțin textul „*Magadhascha ripum yayau*”, iar textul din Bombay conține textul „*Magadhasya Kripo-yayau*”. Dacă se adoptă cea de-a doua variantă, sensul ar fi „și conducând în fruntea trupelor Magadha, Kripa a plecat”.

99 Versiunea din Bengal este *Saradabhraghana-prakshyam*. Versiunea din Bombay este „*Sharadamvudhara-prakshyam*”.

100 *Vasavartinas* este nominativ, masculin, plural, referindu-se la mașini etc.; savanții din Burdwan îl consideră un genitiv singular care califică *tasya* și, prin urmare, îl traduc ca „al acelui subordonat al lui

avangarda (armatei) și care abundă în care, elefanți și cai, arăta magnific. Cu șaizeci de mii de care și zece mii de elefanți, conducătorul Kalingas, însoțit de Ketumat, a ieșit. Elefanții lui uriași, care arătau ca niște dealuri și erau împodobiți cu Yantras,[101] sulițe, tolbe și steaguri, arătau extrem de frumos. Și conducătorul Kalingas, cu stindardul său înalt strălucitor ca focul, cu umbrela sa albă, cu armura sa aurie și cu Chamaras (cu care era ventilat), strălucea în mod strălucitor. Și Ketumat, călare pe un elefant cu un cârlig excelent și frumos, era poziționat în luptă, O, rege, ca soarele în mijlocul norilor (negri). Și regele Bhagadatta, plin de energie și călare pe elefantul său, a ieșit ca un stăpân al tunetului. Și cei doi prinți ai Avanti, numiți Vinda și Anuvinda, care erau considerați egali cu Bhagadatta, l-au urmat pe Ketumat, călare pe gâturile elefanților lor. Și, O, rege, aliniați de Drona și de fiul regal al lui Santanu, și de fiul lui Drona, și de Valhika, și de Kripa, Vyuha[102] (Kaurava), format din multe divizii de care, era astfel încât elefanții îi formau corpul; regii, capul; și caii, aripile. Cu fața îndreptată în toate părțile, acel Vyuha feroce părea să zâmbească și gata să sară (asupra dușmanului).

SECȚIUNEA XVIII

Sanjaya spuse: Curând după aceea, O, rege, se auzi un zgomot puternic, care făcea inima să tremure, produs de combatanții pregătiți pentru luptă. Într-adevăr, cu sunetele de scoici și tobe, mormăiturile elefanților și zgomotul roților carelor, Pământul părea să se despice în două. Și curând cerul și întregul Pământ s-au umplut de nechezatul cailor de luptă și de strigătele combatanților. O, tu, cel irezistibil, trupele fiilor tăi și ale Pandavilor au tremurat amândouă când s-au întâlnit. Acolo (pe câmpul de luptă), elefanții și carele, împodobite cu aur, arătau frumoase ca norii împodobiți cu fulgere. Și stindardele de diverse forme, O, rege, aparținând combatanților de partea ta și împodobite cu inele de aur, arătau strălucitoare ca focul. Și acele stindarde ale taberei tale și ale lor, O, Bharata, semănau cu steagurile lui Indra în palatele sale celeste. Iar eroicii războinici, îmbrăcați și înarmați cu armuri aurii, strălucind ca soarele aprins, arătau ei înșiși ca focul aprins sau ca soarele. Toți războinicii de seamă dintre Kuru, O, rege, cu arcuri excelente și arme ridicate (pentru a lovi), cu mănuși de piele pe mâini și cu stindarde, acei arcași puternici, cu ochi mari ca ai taurilor, s-au așezat cu toții în fruntea diviziilor lor (respective). Și aceștia dintre fiii tăi, O, rege, l-au protejat pe Bhishma din spate, și anume, Dussasana, Durvishaha, Durmukha, Dussaha, Vivinsati, Chitrasena și puternicul războinic Vikarna. Printre ei se aflau Satyavrata, Purumitra, Jaya, Bhurisravas și Sala. Și douăzeci de mii de războinici în care îi urmau. Abhishahas, Surasenas, Sivis și Vasatis, Swalyas, Matsyas, Amvashtas, Trigartas și Kekayas, Sauviras, Kitavas și locuitorii țărilor din est, vest și nord — aceste douăsprezece neamuri curajoase erau hotărâte să lupte fără să le pese de viețile lor. Și aceștia îl protejau pe bunicul cu o mulțime de care. Și cu o divizie formată din zece mii de elefanți activi, regele Magadha a urmat acea mare divizie de care. Cei care protejau roțile carelor și cei care protejau elefanții erau în număr de șase milioane. Iar soldații de infanterie care mărșăluiau în avangarda armatei, înarmați cu arcuri, săbii și scuturi, erau în număr de multe sute de mii. Și au luptat și folosindu-și unghiile și săgețile cu țepi. Și cei zece și un *Akshauhinis* ai fiului tău, O Bharata, arătau, O, puternic rege, ca Ganga separată de Yamuna."[103]

SECȚIUNEA XIX

Dhritarashtra a spus: Văzând cele zece și un *Akshauhinis* ale noastre aliniate în ordine de luptă, cum a reușit Yudhishthira, fiul lui Pandu, să-și formeze contra-formația cu forțele sale mai puține la număr? Cum a reușit fiul lui Kunti, O, Sanjaya, să-și formeze contra-formația împotriva

---

Duryodhana". Acest lucru este evident incorect.

101 Dispozitive, probabil catapulte.

102 „*Vyuha*" este o formație de trupe într-o anumită formație. Se va vorbi mult despre astfel de formațiuni în acest „*parva*" și în celelalte „*parva*" dedicate bătăliei.

103 Ediția din Bombay menționează *Yamunantara* în locul *Yamunantare* din textele bengaleze. Diferența de sens nu este foarte semnificativă.

lui Bhishma, care era familiarizat cu toate tipurile de formații, și anume, umane, celeste, Gandharva și *Asura*?”

Sanjaya a spus: Văzând diviziile lui Dhritarashtra aliniate în ordine de luptă, fiul lui Pandu, cu sufletul virtuos, regele Yudhishthira cel drept, s-a adresat lui Dhananjaya, spunând: „Oamenii sunt informați din cuvintele marelui Rishi Vrihaspati că cei puțini trebuie să fie obligați să lupte prin condensarea lor, în timp ce cei mulți pot fi extinși după plac. În confruntările dintre puțini și mulți, formația care trebuie formată ar trebui să fie cea cu vârful ascuțit. Trupele noastre, în comparație cu cele ale inamicului, sunt puține. Ținând cont de acest precept al marelui Rishi, aliniază trupele noastre, O, fiu al lui Pandu.” Auzind aceasta, fiul lui Pandu i-a răspuns regelui Yudhishthira cel drept, spunând: „Acea formație de neclintit cunoscută sub numele de *Vajra*, care a fost concepută de cel care mânuiește fulgerul, acea formație invincibilă este cea pe care o voi forma pentru tine, O, cel mai bun dintre regi. Cel care este ca o furtună dezlănțuită, cel care nu poate fi învins în luptă de dușman, acel Bhima, cel mai de seamă dintre luptători, va lupta în fruntea noastră. Cel mai de seamă dintre oameni, familiarizat cu toate armele de luptă, devenind liderul nostru, va lupta în avangardă, zdrobind energia dușmanului. Cel mai de seamă dintre luptători, adică Bhima, pe care văzându-l toți războinicii inamici conduși de Duryodhana se vor retrage în panică ca niște animale mici văzând leul, noi toți, cu temerile noastre risipite, vom căuta adăpostul lui ca și cum ar fi un zid, ca și cum cerul ar căuta adăpostul lui Indra. Niciun om din lume nu îndrăznește să-și îndrepte privirea spre acel taur printre oameni, Vrikodara, cu faptele sale feroce, când este furios.” După ce a spus aceasta, Dhananjaya, cu brațele sale puternice, a făcut așa cum a spus. Iar Phalguni, dispunând rapid trupele sale în formație de luptă, a pornit (împotriva inamicului). Iar puternica armată a Pandavilor, văzând armata Kuru în mișcare, arăta ca un curent plin, de neclintit și rapid,[104] al Gangei. Bhimasena, Dhrishtadyumna, înzestrați cu o mare energie, Nakula, Sahadeva și regele Dhrishtaketu au devenit conducătorii acelei forțe. Iar regele Virata, înconjurat de o *Akshawhini* de trupe și însoțit de frații și fiii săi, a mărșăluit în spatele lor, protejându-i din spate. Cei doi fii ai lui Madri, amândoi înzestrați cu o mare strălucire, au devenit protectorii roților lui Bhima; în timp ce (cei cinci) fii ai lui Draupadi și fiul lui Subhadra, toți înzestrați cu o mare activitate, l-au protejat (pe Bhima) din spate. Iar acel puternic războinic, Dhrishtadyumna, prințul din Panchala, împreună cu cei mai curajoși combatanți și cei mai de seamă războinici, și anume Prabhadrakas, îi protejau pe acei prinți din spate. Iar în spatele lui se afla Sikhandin, care (la rândul său) era protejat de Arjuna și care, O, taur al neamului Bharata, avansa cu atenție concentrată pentru distrugerea lui Bhishma. În spatele lui Arjuna se afla Yuyudhana, cu puterea sa nemaipomenită; iar cei doi prinți ai Panchala, Yudhamanyu și Uttamaujas, au devenit protectorii roților lui Arjuna, împreună cu frații Kekaya, Dhrishtaketu și Chekitana, de mare vitejie. Acest Bhimasena, mânuind buzduganul său din metalul cel mai dur și mișcându-se (pe câmpul de luptă) cu o viteză feroce, poate usca chiar și oceanul. Și acolo rămân, cu sfetnicii lor privindu-l, O, rege, copiii[105] lui Dhritarashtra. Chiar asta, O, monarh, a spus Vibhatsu, arătând spre puternicul Bhimasena (lui Yudhishthira).[106] Și în timp ce Partha spunea asta, toate trupele, O, Bharata, l-au venerat pe câmpul de luptă cu cuvinte de felicitare. Regele Yudhishthira, fiul lui Kunti, și-a ocupat poziția în centrul armatei sale, înconjurat de elefanți uriași și furioși, asemănători cu dealuri în mișcare. Yajnasena, regele Panchalas, înzestrat cu mare vitejie, s-a așezat în spatele lui Virata cu o trupă de *Akshauhini* pentru a-i ajuta pe Pandavas. Și pe carele acelor regi, O, monarhule, se aflau stindarde înalte purtând diverse simboluri, împodobite cu ornamente excelente din aur și înzestrate cu strălucirea Soarelui și a Lunii. Făcându-i pe acei regi să se miște și să-i facă loc, acel puternic războinic Dhrishtadyumna, însoțit de frații și fiii săi, l-a protejat pe Yudhishthira din spate. Depășind steagurile uriașe de pe toate carele de pe partea sa și de pe partea inamicului, se afla o maimuță gigantică pe carul lui Arjuna. Sute de mii de soldați de infanterie, înarmați cu săbii, sulițe și ciomege, au înaintat pentru a-l proteja pe Bhimasena. Și zece mii de

104 Textele din Bengal menționează *Syandamana*, iar textele din Bombay menționează *Spandamana*. Ambele înseamnă „*mișcare*”, doar că mișcarea din cel de-al doilea caz este mai lentă decât în primul.

105 Cuvântul folosit este *Dayadas*, care înseamnă „cel care ia averea (cuiva)”.

106 Textul din Bombay este greșit aici. *Darsay swamahavalam* este aproape corect. Citirea din Bengal este „*Darsayan sumahavalam*”.

elefanți cu suc (temporal) curgând pe obraji și gură, și asemănându-se (din această cauză) cu nori care revarsă apă,[107] înzestrați cu mare curaj, strălucind cu armuri aurii, uriași ca dealurile, scumpi și emanând parfumul lotusurilor, îl urmau pe rege ca niște munți în mișcare.[108] Iar Bhimasena, înalt de suflet și invincibil, învârtind buzduganul său feroce care semăna cu un *parigha*[109], părea să zdrobească marea armată (a fiului tău). Incapabil de a fi privit ca soarele însuși și arzător ca și cum ar fi fost, armata ostilă (ca focul), niciunul dintre combatanți nu putea suporta să-l privească din niciun punct precis. Și această formație, neînfricată și cu fața îndreptată spre toate părțile, numită *Vajra*, având arcuri ca semn al fulgerului,[110] și extrem de feroce, era protejată de cel care mânuia *Gandiva*. Dispunând trupele lor în această formație contra-armată împotriva armatei tale, Pandavii așteptau bătălia. Și protejată de Pandavi, acea formație a devenit invincibilă în lumea oamenilor.

Și în timp ce (ambele) armate stăteau la răsăritul zilei așteptând răsăritul soarelui, a început să bată vântul cu picături de apă (căzând) și, deși nu erau nori, se auzea tunetul. Și vânturi uscate au început să bată peste tot, aducând o ploaie de pietricele ascuțite pe pământ. Și pe măsură ce se ridica un praf gros, acoperind lumea cu întuneric. Și meteoriți mari au început să cadă spre est, O, taur al neamului Bharata, și lovind soarele răsărit, s-au spart în fragmente cu un zgomot puternic. Când trupele stăteau în formație, O, taur al neamului Bharata, soarele a răsărit lipsit de splendoare, iar pământul a tremurat cu un sunet puternic și s-a crăpat în multe locuri, O, șef al Bharatas, cu un zgomot puternic. Și tunetul, O, rege, se auzea frecvent din toate părțile. Praful ridicat era atât de dens încât nu se putea vedea nimic. Și stindardele înalte (ale combatanților), prevăzute cu șiruri de clopote, împodobite cu ornamente de aur, ghirlande de flori și draperii bogate, înfrumusețate cu steaguri și asemănătoare cu Soarele în splendoarea sa, fiind brusc zguduite de vânt, scoteau un zgomot puternic, ca cel al unei păduri de palmieri (când sunt mișcați de vânt). Astfel, acei tigri printre oameni, fiii lui Pandu, care se bucurau mereu de luptă, stăteau după ce își dispuseseră trupele în formație de contraatac împotriva armatei fiului tău și sugeau, parcă, măduva, O, taur al neamului Bharata, războinicilor noștri, și își îndreptau privirile spre Bhimasena, care stătea în fruntea lor, cu buzduganul în mână.

SECȚIUNEA XX

Dhritarashtra a spus: Când a răsărit soarele, O, Sanjaya, care dintre armatele mele conduse de Bhishma și armatele Pandava conduse de Bhima s-au apropiat primele cu veselie una de cealaltă, dornice de luptă? Cui i-au fost ostile soarele, luna și vântul, și împotriva cui au scos sunete de rău augur animalele de pradă? Cine erau acei tineri, ale căror fețe erau vesele? Spune-mi toate acestea cu sinceritate și în mod corespunzător.

Sanjaya a spus: Ambele armate, odată aliniate, erau la fel de vesele, O, rege. Ambele armate arătau la fel de frumoase, asemănându-se cu păduri înflorite, și ambele armate erau pline de elefanți, care și cai. Ambele armate erau vaste și teribile în aspect; și astfel, O, Bharata, niciuna dintre ele nu putea suporta pe cealaltă. Ambele erau aliniate pentru a cuceri chiar cerurile, și ambele erau formate din persoane excelente. Kauravas, aparținând grupului Dhritarashtra, stăteau cu fața spre vest, în timp ce Parthas stăteau cu fața spre est, pregătiți pentru luptă. Trupele Kauravas arătau ca armata șefului Danavas, în timp ce cele ale Pandavas arătau ca armata celor cerești. Vântul a început să sufle din spatele Pandavilor (împotriva feței Dhartarashtras), iar animalele de pradă au

---

107 Literalmente, „cu obrajii și gura lăsate”.

108 Citirea din Bombay este cu siguranță eronată aici. Pentru *Chalanta iva parvatas* se citește *Jimuta iva varashikas*, deși face ca linia anterioară să înceapă cu *Ksharantaiva Jimuta*.

109 *Aparigha* este o bâtă groasă prevăzută cu fier. Comparația este foarte slabă, deoarece, în opinia populară, buzduganul lui Bhima este mult mai greu și mai robust decât orice *parigha* fabricată pentru combatanții umani. *Prachakarsha* înseamnă, literal, *târât*. Cred însă că rădăcina *krish* trebuie luată aici în sensul de *zdrobit*.

110 Numele *Vajra* înseamnă fie un *ac dur* pentru forarea diamantelor și pietrelor prețioase, fie *fulgerul*. În acest *sloka*, cuvântul *Vajra* este folosit în asociere cu tunetul și, prin urmare, așa cum tunetul este însoțit de fulger, arcurile războinicilor sunt semnele fulgerului acestui *Vajra* particular.

început să urle împotriva Dhartarashtras. Elefanții aparținând fiilor tăi nu puteau suporta mirosul puternic al sucului temporal emis de elefanții uriași (ai Pandavilor). Iar Duryodhana călărea un elefant de culoarea lotusului, cu tâmple sfâșiate, împodobit cu un Kaksha auriu (pe spate) și acoperit cu o armură din plasă de oțel. El se afla chiar în centrul Kurus și era adorat cu elogii și barzi. Deasupra capului său era ținută o umbrelă albă de strălucire lunară, împodobită cu un lanț auriu. Sakuni, conducătorul Gandharas, îl urma, înconjurat de alpiniști din Gandhara. Iar venerabilul Bhishma se afla în fruntea tuturor trupelor, cu o umbrelă albă deasupra capului, înarmat cu arc și sabie, cu o coifură albă, cu un steag alb (pe carul său) și cu cai albi (înjugați la car), arătând în ansamblu ca un munte alb. În divizia lui Bhishma se aflau toți fiii lui Dhritarashtra, precum și Sala, care era un compatriot al Valhikas, și toți acei Kshatriyas numiți Amvastas, și cei numiți Sindhus, și cei numiți Sauviras, și eroicii locuitori ai țării celor cinci râuri. Și pe un car de aur la care erau înjugați cai roșii, Drona, cu sufletul înalt, cu arcul în mână și cu inima neclintită, învățătorul aproape tuturor regilor, rămânea în spatele tuturor trupelor, protejându-le ca Indra. Iar fiul lui Saradwat, acel luptător din avangardă,[111] acel arcaș nobil și puternic, numit și Gautama, familiarizat cu toate modurile de război, însoțit de Sakas, Kiratas, Yavanas și Pahlavas, și-a ocupat poziția în partea de nord a armatei. Această mare forță, bine protejată de puternicii războinici din rasele Vrishni și Bhoja, precum și de războinicii din Surashtra, bine înarmați și familiarizați cu folosirea armelor, și condusă de Kritavarman, s-a îndreptat spre sudul armatei. Zece mii de care ale Samasaptakas, care fuseseră create fie pentru moartea, fie pentru faima lui Arjuna și care, pricepute în arme, intenționau să-l urmărească pe Arjuna pe urmele sale[112], au plecat toate, la fel ca și bravii Trigartas. În armata ta, O, Bharata, se aflau o mie de elefanți cu puteri de luptă de prim rang. Fiecărui elefant i-a fost atribuită o sută de care; fiecărui car, o sută de călăreți; fiecărui călăreț, zece arcași; și fiecărui arcaș, zece combatanți înarmați cu sabie și scut. Astfel, O, Bharata, au fost dispuse diviziile tale de către Bhishma. Generalul tău suprem Bhishma, fiul lui Santanu, la fiecare răsărit de zi, uneori dispunea trupele tale în armata umană, alteori în cea cerească, alteori în Gandharva și alteori în Asura. Aglomerată cu un număr mare de Mdharathas și urlând ca oceanul, armata Dhartarashtra, aranjată de Bhishma, stătea cu fața spre vest, pregătită pentru luptă. Deși armata ta era nelimitată, O, stăpâne al oamenilor, arăta teribilă; dar armata Pandavilor, deși nu era la fel (ca număr), mi se părea foarte mare și invincibilă, deoarece Kesava și Arjuna erau conducătorii ei.

SECȚIUNEA XXI

Sanjaya a spus: Văzând vasta armată a lui Dhartarashtra pregătită pentru luptă, regele Yudhisthira, fiul lui Kunti, a cedat durerii. Văzând formația impenetrabilă formată de Bhishma și considerând-o cu adevărat impenetrabilă, regele a pălit și s-a adresat lui Arjuna, spunând: „O, Dhananjaya cu brațele puternice, cum vom putea lupta în bătălie cu Dhartarashtras, care îl au pe Strămoșul ca (șef) luptător? Imobilă și impenetrabilă este această formație care a fost concepută, conform regulilor stabilite în scripturi, de către acel zdrobitor de dușmani, Bhishma, de glorie transcendentă. Cu trupele noastre am devenit îndoielnici (în privința succesului), O, zdrobitor de dușmani. Cum vom putea obține victoria în fața acestei formații puternice?” Astfel abordat, ucigașul de dușmani Arjuna i-a răspuns lui Yudhisthira, fiul lui Pritha, care era cuprins de durere la vederea armatei tale, O, rege, cu aceste cuvinte: ”Ascultă, O, rege, cum soldații puțini la număr pot învinge mulțimea care posedă toate calitățile. Tu ești lipsit de răutate; de aceea, îți voi spune mijloacele, O, rege. Rishi Narada le cunoaște, la fel și Bhishma și Drona. Referindu-se la aceste mijloace, însuși Strămoșul, în vremurile de demult, cu ocazia bătăliei dintre zei și *asuri*, le-a spus lui Indra și celorlalți cerești. «Cei care doresc victoria nu cuceresc prin forță și energie, ci mai degrabă prin adevăr, compasiune, dreptate și energie.[113] Făcând diferența între dreptate și nedreptate, înțelegând

111 Cuvântul este *Uttaradhus*, care pare a fi foarte îndoielnic.

112 *Yenarjunastena*, **Yena** este *yatra* și **tena** este *tatra*, așa cum explică pe bună dreptate Nilakantha. Înțelesul este: „cine ar fi acolo unde ar fi Arjuna”.

113 Textele din Bengal conțin expresia *Dharmenikena chanagha*, care este evident eronată, având în vedere că aceste cuvinte sunt adresate de Brahman lui Indra și zeilor. Versiunea din Bombay conține expresia *Dharmenaivodyamena cha*, pe care am adoptat-o.

ce înseamnă lăcomia şi recurgând la efort, luptă fără aroganţă, căci victoria se află acolo unde este dreptatea.» Pentru aceasta, să ştii, O, rege, că victoria ne este sigură în (această) bătălie. Într-adevăr, aşa cum a spus Narada, — Victoria este acolo unde este Krishna. — Victoria este inerentă lui Krishna. Într-adevăr, ea îl urmează pe Madhava. Şi aşa cum victoria este unul dintre atributele sale, umilinţa este un alt atribut al său. Govinda posedă o energie infinită. Chiar şi în mijlocul unor duşmani nemăsuraţi, el nu simte durere. El este cel mai etern dintre bărbaţi. Şi acolo unde este Krishna, acolo este victoria. Chiar şi el, indestructibil şi cu arme de neînvins, apărând ca Hari în vremurile de demult, a spus cu voce tare zeilor şi asurilor: «Cine dintre voi va fi victorios?» Chiar şi cei învinşi au spus: «Cu Krishna în frunte, vom învinge.»[114] Şi prin harul lui Hari, cele trei lumi au fost cucerite de zei, conduşi de Sakra. Prin urmare, nu văd niciun motiv de tristeţe în tine, tu care îl ai pe Suveranul Universului şi pe însuşi Domnul celeştilor, care îţi doreşte victoria."

SECŢIUNEA XXII

Sanjaya a spus: Atunci, O, taur al neamului Bharata, regele Yudhishthira, dispunând propriile trupe în formaţie de luptă împotriva diviziilor lui Bhishma, i-a îndemnat, spunând: „Pandavii şi-au dispus acum forţele în formaţie de luptă, în conformitate cu ceea ce este stabilit (în scripturi). Voi, cei fără păcat, luptaţi cinstit, dorind să (intraţi) în cerul cel mai înalt". În centrul (armatei Pandava) se afla Sikhandin şi trupele sale, protejate de Arjuna. Iar Dhristadyumna se mişca în avangardă, protejat de Bhima. Divizia sudică (a armatei Pandava) era protejată, O, rege, de acel arcaş puternic, chipeşul Yuyudhana, cel mai de seamă luptător al neamului Satwata, asemănător cu Indra însuşi. Yudhisthira era aşezat pe un car demn să-l poarte pe însuşi Mahendra, împodobit cu un steag excelent, împodobit cu aur şi pietre preţioase şi dotat cu hamuri de aur (pentru cai), în mijlocul diviziilor sale de elefanţi.[115] Umbrela sa albă pură, cu mâner de fildeş, ridicată deasupra capului său, arăta extrem de frumoasă; şi mulţi mari Rishi se plimbau în jurul regelui[116] rostind cuvinte în lauda sa. Şi mulţi preoţi, şi Rishi şi Siddha regeneraţi, rostind imnuri în lauda lui[117], îi doreau, în timp ce se plimbau în jurul lui, distrugerea duşmanilor săi, cu ajutorul *Japas*, *Mantras*, medicamente eficiente şi diverse ceremonii propiatorii. Acel nobil şef al Kurus, oferind brahmanilor vaci, fructe, flori şi monede de aur, împreună cu haine,[118] a înaintat ca Sakra, şeful celor cereşti. Carul lui Arjuna, prevăzut cu o sută de clopote, împodobit cu aur Jamvunada de cea mai bună calitate, dotat cu roţi excelente, strălucind ca focul şi tras de cai albi, arăta extrem de strălucitor, ca o mie de sori.[119] Şi pe acel car cu steagul maimuţei, ale cărei frâie erau ţinute de Kesava, stătea Arjuna cu *Gandiva* şi săgeţi în mână — un arcaş care nu are egal pe pământ şi nici nu va avea vreodată.[120] Pentru a zdrobi trupele fiilor tăi, cel care ia cea mai îngrozitoare formă, cel care, lipsit de arme, doar cu mâinile goale, zdrobeşte în praf oameni, cai şi elefanţi, acel Bhimasena cu braţe

---

114 Sensul este că ei, adică zeii, care au acceptat conducerea lui Krishna sau l-au ales ca lider al lor, au ieşit victorioşi. Interpretarea din Bengal este evident superioară, adică *Anu Krishna* înseamnă literal „în spatele lui Krishna", adică „cu Krishna în faţă" sau „cu Krishna ca lider". Versiunea din Bombay este *Katham Krishna*. Dacă s-ar adopta aceasta, sensul ar fi: „Cum, O, Krishna, vom cuceri?" Nu înţeleg cum victoria ar putea fi a celor care au răspuns în acest fel. Desigur, răspunsul implică modestie. Dar modestia nu este singura condiţie necesară pentru victorie, nici nu este modestia inculcată aici ca principalul mijloc de victorie.

115 Textele din Bengal spun *Kanchana-bhanda-yuktam*. Versiunea din Bombay este mult mai bună, fiind *Kanchanabhanda-yoktam*; din nou, pentru *Nagakulasya*, ediţia din Bombay spune *Nagapurasya*, Nilakantha observă această din urmă versiune.

116 În versiunea din Bengal apare *Mahindram* (regele pământului sau regele), iar în versiunea din Bombay apare *Mahendram* (marele Indra). Fără **iva** sau orice alt cuvânt cu acelaşi sens, *Mahendram* ar fi incorect din punct de vedere gramatical.

117 Textele din Bengal spun, şi cred că în mod corect, *Stutavanta enam*. Versiunea din Bombay spune *Srutavanta enam*. În cazul Rishi-lor şi Siddha-lor regeneraţi, nu este nevoie să spunem că ei sunt familiarizaţi cu *Srutis*.

118 Interpretarea bengaleză *Sahasrani* pentru *Savastrani* este corectă. Eu adopt cea din urmă.

119 Aşa înţeleg eu acest verset, şi sunt susţinut în această interpretare de către cărturarii din Burdwan. Se pare că Nilakantha crede că trăsura avea o mie de roţi care semănau cu o mie de sori.

120 Versetul 15 este interpretat în moduri diferite. Ca ultimul cuvânt al primei linii, eu interpretez *Achakarsha* ca *raraksha* şi, în consecinţă, îl consider o particulă *genitivă* şi nu *ablativă*.

puternice, numit și Vrikodara, însoțit de gemeni, a devenit protectorul eroicilor războinici din armata (Pandava). Ca un prinț furios al leilor cu mers jucăuș, sau ca marele Indra însuși cu trup (pământesc) pe Pământ, văzându-l pe invincibilul Vrikodara, ca un mândru conducător al unei turme de elefanți, staționat în fruntea (armatei), războinicii de partea ta, slăbiți de frică, au început să tremure ca elefanții scufundați în noroi.

SECȚIUNEA XXIII

Sanjaya a spus: Văzând armata Dhartarashtra apropiindu-se pentru luptă, Krishna a rostit aceste cuvinte în beneficiul lui Arjuna.

Cel sfânt a spus: Curăță-te, O, tu, cel cu brațe puternice, și rostește în ajunul bătăliei imnul tău către Durga pentru (a obține) înfrângerea dușmanului.

Sanjaya a continuat: Astfel abordat în ajunul bătăliei de Vasudeva, înzestrat cu o mare inteligență, fiul lui Pritha, Arjuna, coborând din carul său, a rostit următorul imn cu mâinile împreunate.

Arjuna a spus: — Mă închin ție, O, conducătoare a yoghinilor, O, tu care ești identică cu Brahman, O, tu care locuiești în pădurea Mandara, O, tu care ești eliberată de decrepitudine și decădere, O, Kali, O, soție a lui Kapala, O, tu care ai o nuanță neagră și maronie, mă închin ție. O, tu care aduci beneficii devoților tăi, mă închin ție, O, Mahakali, O, soție a distrugătorului universal, mă închin ție. O, tu cea mândră, O, tu care salvezi de pericole, O, tu care ești înzestrată cu toate atributele de bun augur. O, tu care provii din neamul Kata, O, tu care meriți cea mai respectuoasă venerație, O, tu cea feroce, O, tu care dai victoria, O, tu care ești însăși victoria, O, tu care porți un steag din pene de păun, O, tu care ești împodobită cu toate ornamentele, O, tu care porți o suliță înfricoșătoare, O, tu care ții o sabie și un scut, O, tu care ești sora mai mică a șefului păstorilor, O, cea mai mare, O, tu care te-ai născut în rasa păstorului Nanda! O, tu care ești mereu îndrăgostită de sângele de bivol, O, tu care te-ai născut în rasa Kusika, O, tu care ești îmbrăcată în robe galbene, O, tu care ai devorat Asura luând chipul unui lup,[121] mă închin ție, care ești îndrăgostită de luptă! O Uma,[122] Sakambhari, O tu, care ești albă la culoare, O tu, care ești neagră la culoare, O tu, care l-ai ucis pe Asura Kaitabha, O tu, care ai ochii galbeni, O tu, care ai ochii diferiți, O tu, cu ochii de culoarea fumului, mă închin ție. O, tu care ești *Vedele*, *Srutis* și cea mai înaltă virtute, O, tu care ești propice brahmanilor angajați în sacrificiu, O, tu care ai cunoașterea trecutului, tu care ești mereu prezent în lăcașurile sacre ridicate ție în orașele Jamvudwipa, mă închin ție. Tu ești știința lui Brahma printre științe și tu ești somnul creaturilor din care nu există trezire. O, mamă a lui Skanda, O, tu care posezi cele șase (cele mai înalte) atribute, O, Durga, O, tu care locuiești în regiuni accesibile, tu ești descrisă ca Swaha și Swadha,[123] ca Kala, ca Kashta și ca Saraswati, ca Savitra, mama *Vedelor*, și ca știința *Vedanta*. Cu sufletul interior curățat, te laud. O mare zeiță, lasă victoria să mă însoțească mereu prin harul tău pe câmpul de luptă. În regiuni inaccesibile, unde există frică, în locuri dificile, în lăcașurile adoratorilor tăi și în regiunile inferioare (Patala), tu locuiești mereu. Tu îi învingi mereu pe Danavas. Tu ești inconștiența, somnul, iluzia, modestia, frumusețea (tuturor creaturilor). Tu ești amurgul, tu ești ziua, tu ești Savitri și tu ești mama. Tu ești mulțumirea, tu ești creșterea, tu ești lumina. Tu ești cea care susține Soarele și Luna și le face să strălucească. Tu ești prosperitatea celor prosperi. Siddhașii și Charanas te contemplă.[124]

---

121 Urmez Nilakantha în traducerea multora dintre numele care apar în acest verset și în versetele următoare. Păstrez însă numele cu etimologie îndoielnică, precum și cele foarte comune.

122 Fiecare savant cunoaște derivarea acestui cuvânt, așa cum este prezentată în acest *sloka* al lui Kalidasa (în *Kumara Sambhavam*): *Umeti matra tapasonishiddha paschadumakhyam Sumukhi Jagama*.

123 Atât *Swaha* cât și *Swadha* sunt *mantre* de mare eficacitate. *Kala* și *Kastha* sunt diviziuni ale timpului. *Saraswati* înseamnă *vorbire*.

124 Nilakantha va fi *Samyak Khyanam Prakasana Yasmin*; de aceea *Atmanatma-vivekarupa Samadhi*.

Sanjaya a continuat: Înțelegând (măsura) devotamentului lui Partha, Durga, care este întotdeauna binevoitoare față de omenire, a apărut pe firmament și, în prezența lui Govinda, a rostit aceste cuvinte.

Zeița a spus: ”În scurt timp, vei învinge dușmanii tăi, O, Pandava. O, invincibile, îl ai (din nou) pe Narayana să te ajute. Ești incapabil să fii învins de dușmani, chiar și de cel care mânuiește fulgerul însuși”. După ce a spus aceasta, zeița care dăruiește binecuvântări a dispărut repede. Fiul lui Kunti, însă, obținând acea binecuvântare, s-a considerat victorios, iar fiul lui Pritha s-a urcat apoi în propriul său car excelent. Apoi Krishna și Arjuna, așezați în același car, au suflat în cochiliile lor celeste. Omul care recită acest imn la răsăritul soarelui nu se teme niciodată de Yaks, Rakshasas și Pisachas. El nu poate avea dușmani; nu se teme de șerpi și de toate animalele care au colți și dinți, precum și de regi. El va ieși cu siguranță victorios din toate disputele, iar dacă este legat, va fi eliberat din lanțuri. El va depăși cu siguranță toate dificultățile, va fi eliberat de hoți, va ieși mereu victorios din bătălii și va câștiga pentru totdeauna zeița prosperității. Cu sănătate și putere, el va trăi o sută de ani.

Am aflat toate acestea prin harul lui Vyasa, înzestrat cu o mare înțelepciune. Fiii tăi răi, însă, cu toții prinși în plasele morții, din ignoranță, nu știu că ei sunt Nara și Narayana. Nici ei, prinși în plasele morții, nu știu că a sosit ceasul acestui regat. Dwaipayana și Narada, Kanwa și Rama, cel fără păcat, l-au împiedicat pe fiul tău. Dar el nu le-a ascultat cuvintele. Acolo unde este dreptatea, acolo sunt gloria și frumusețea. Acolo unde este modestia, acolo sunt prosperitatea și inteligența. Acolo unde este dreptatea, acolo este Krishna; și acolo unde este Krishna, acolo este victoria.

SECȚIUNEA XXIV

Dhritarashtra a spus: Acolo (pe câmpul de luptă), O, Sanjaya, războinicii cărei tabere au avansat primii cu veselie în luptă? Ale căror inimi erau pline de încredere și care erau descurajați de melancolie? În acea bătălie care face inimile oamenilor să tremure de frică, cine a dat prima lovitură, ai mei sau cei ai Pandavilor? Spune-mi toate acestea, O, Sanjaya. În rândul căror trupe ghirlandele de flori și unguentele emiteau mirosuri parfumate? Și ale căror trupe, urlând cu înverșunare, rosteau cuvinte miloase?

Sanjaya a spus: Combatanții ambelor armate erau veseli atunci, iar ghirlandele înflorite și parfumurile ambelor trupe emanau parfumuri egale. Și, O, taur al neamului Bharata, coliziunea care a avut loc când rândurile strânse aliniate pentru luptă s-au întâlnit a fost feroce. Și sunetul instrumentelor muzicale, amestecat cu sunetul scoicilor și zgomotul tobelor, precum și strigătele războinicilor curajoși care urla cu înverșunare unii la alții, au devenit foarte puternice. O, taur al neamului Bharata, teribilă a fost ciocnirea provocată de întâlnirea combatanților din ambele armate, plini de bucurie și privindu-se unii pe alții, iar elefanții scoțând sunete zgomotoase.

SECȚIUNEA XXV

(Bhagavad Gita Capitolul I)

(Aici începe propriu-zis *Bhagavad Gita*. Am adăugat titlurile capitolelor pentru a facilita comparația cu alte traduceri, ele nefiind parte din textul original al lui Ganguli — *John Bruno Hare*).

Dhritarashtra a spus: Adunați pe câmpia sacră din Kurukshetra din dorința de a lupta, ce au făcut fiii mei și Pandavii, O, Sanjaya?

Sanjaya a spus: Văzând armata Pandavilor aliniată, regele Duryodhana s-a apropiat de învățătorul (Drona) și a rostit aceste cuvinte: Privește, O, învățătorule, această vastă armată a fiului

lui Pandu, aliniată de fiul lui Drupada (Dhrishtadyumna), discipolul tău inteligent. Acolo (în acea armată) sunt mulți arcași curajoși și puternici, care în luptă sunt egali cu Bhima și Arjuna. (Ei sunt) Yuyudhana, Virata, puternicul războinic Drupada, Dhrishtaketu, Chekitana și conducătorul Kasi, dotat cu o mare energie; și Purujit, și Kuntibhoja, și Saivya, acel taur printre oameni; și Yudhamanyu, de mare vitejie, și Uttamaujas, de mare energie; și fiul lui Subhadra, și fiii lui Draupadi, toți fiind războinici puternici. Ascultă, însă, O, cel mai bun dintre cei regenerați, cine sunt cei distinși dintre noi, conducătorii armatei. Ți-i voi numi pentru informarea ta. (Ei sunt) tu însuți, Bhishma, Karna și Kripa, care este mereu victorios; și Aswatthaman și Vikarna, Saumadatta și Jayadratha.[125]Pe lângă aceștia, mai sunt mulți războinici eroici, gata să-și dea viața pentru mine, înarmați cu diverse tipuri de arme și toți pricepuți în luptă. Armata noastră, protejată de Bhishma, este insuficientă. Însă această forță a celor (Pandava), protejată de Bhima, este suficientă.[126] Așadar, staționați-vă la intrările diviziilor care v-au fost atribuite și protejați-l numai pe Bhishma. (Chiar în acest moment) viteazul și venerabilul bunic al Kurus, aducându-i o mare bucurie (lui Duryodhana) prin strigătul său puternic ca al unui leu, a suflat în scoică. Apoi, scoicile, tobele, cinelele și cornurile au sunat simultan, iar zgomotul (produs) s-a transformat într-un vacarm asurzitor. Apoi Madhava și fiul lui Pandu (Arjuna), amândoi aflați pe un car mare tras de cai albi, au suflat în cochiliile lor celeste. Hrishikesha a suflat în cochilia numită Panchajanya, Dhananjaya în cea numită Devadatta, iar Vrikodara, cel cu fapte teribile, a suflat în cochilia uriașă numită Paundra. Iar fiul lui Kunti, regele Yudhishthira, a suflat în (cochilia numită) Anantavijaya; în timp ce Nakula și Sahadeva, (în cochiliile numite respectiv) Sughosa și Manipushpaka.[127] Și acel arcaș splendid, conducătorul Kasi și acel puternic războinic, Sikhandin, Dhrishtadyumna, Virata și acel neînvins Satyaki, și Drupada, și fiii lui Draupadi, și fiul puternic al lui Subhadra — toți aceștia, o, stăpân al pământului, au suflat separat în cochiliile lor. Și acel sunet, răsunând puternic prin cer și pământ, a sfâșiat inimile Dhartarashtrelor. Apoi, văzând trupele Dhartarashtra aliniate, fiul lui Pandu cu steagul maimuței, ridicând arcul, când tocmai începuse aruncarea proiectilelor, a rostit aceste cuvinte, o, stăpân al pământului, către Hrishikesha.[128]

Arjuna a spus: — O, tu, care nu cunoști deteriorarea, așează carul meu (o dată) între cele două armate, astfel încât să pot observa pe cei care stau aici dornici de luptă și cu care va trebui să mă lupt în această bătălie.[129] Voi observa pe cei care sunt adunați aici și care sunt pregătiți să lupte pentru a face ceea ce este plăcut în luptă fiului rău al lui Dhritarashtra.

Sanjaya a continuat: Astfel abordat de Gudakesa, O, Bharata, Hrishikesa, așezând acel car excelent între cele două armate, în fața lui Bhishma și Drona și a tuturor regilor pământului, a spus: „Privește, O, Partha, acești Kuru adunați” Și acolo, fiul lui Pritha i-a văzut pe părinții și nepoții săi, pe prietenii, socrul și binevoitorii săi, în ambele armate. Văzându-i pe toate aceste rude stând (acolo), fiul lui Kunti, cuprins de o milă excesivă, a spus (aceste cuvinte) cu descurajare.

Arjuna a spus: Văzându-le pe aceste rude, O, Krishna, adunate împreună și dornice de luptă, membrele mele devin moleșite, iar gura mi se usucă. Corpul meu tremură, iar părul mi se ridică în cap. *Gandiva* îmi alunecă din mână, iar pielea îmi arde. Nu mai pot sta în picioare; mintea

---

125 Textul *Gitei* a ajuns până la noi fără, se poate afirma, nicio interpolare. Diferențele de lectură sunt puține și rare. Pentru *Jayadratha*, unele texte citesc *tathaivacha*.

126 Cuvintele *Aparyaptam* și *Paryaptam* au pus în dificultate toți comentatorii. Dacă *paryaptam* este suficient (așa cum este cu siguranță), *aparyaptam* poate însemna fie *mai mult*, fie *mai puțin* decât suficient. Contextul, însă, pare să arate că Duryodhana s-a adresat învățătorului său cu îngrijorare și nu cu încredere în succes. Prin urmare, consider că *apaiyaptam* înseamnă mai puțin decât suficient.

127 S-a observat anterior că Schlegel traduce numele acestor scoici ca Gigantea, Theodotes, Arundinca, Triumpphatrix, Dulcisona și Gemmiflora, iar profesorul Wilson le aprobă.

128 Se pare că este la modă să se pună la îndoială etimologia acestui cuvânt, ca și cum comentatorii învățăturilor lui Sreedhara și Sankara, Anandagiri și Nilakantha, chiar și în ceea ce privește derivarea și gramatica, ar putea fi ignorați în favoarea oricărui cuvânt care apare în lexiconul Petersburgh. *Hrishikesa* înseamnă *stăpânul simțurilor.*

129 *Ranasamudyame* poate însemna și „la începutul bătăliei”.

mi se pare că rătăcește. Văd și semne nefaste, O, Kesava. Nu doresc victoria, O, Krishna, nici suveranitatea, nici plăcerile. La ce ne-ar folosi suveranitatea, O, Govinda, sau plăcerile, sau chiar viața, din moment ce cei pentru care dorim suveranitatea, plăcerile și bucuriile sunt aici, pregătiți pentru luptă, gata să renunțe la viață și avere, adică învățători, tați, fii și bunici, unchi materni, socri, nepoți, cumnați și rude. Nu doresc să-i ucid pe aceștia, chiar dacă ei mă ucid pe mine, O, ucigaș al lui Madhu, nici măcar pentru suveranitatea celor trei lumi, cu atât mai puțin pentru (acest) pământ.[130] Ce satisfacție putem avea, O, Janardana, ucigându-i pe Dhartarashtras? Chiar dacă ei sunt considerați dușmani,[131] păcatul ne va ajunge din urmă dacă îi ucidem. Prin urmare, nu se cuvine să-i ucidem pe fiii lui Dhritarashtra, care sunt propriile noastre rude.[132] Cum, O, Madhava, putem fi fericiți ucigându-ne propriile rude? Chiar dacă aceștia, cu judecata pervertită de avariție, nu văd răul care decurge din exterminarea unei rase și păcatul certurilor interne, de ce noi, O, Janarddana, care vedem răul exterminării unei rase, nu am învăța să ne abținem de la acest păcat? Odată cu distrugerea unei rase, obiceiurile veșnice ale acelei rase se pierd; și odată cu pierderea acelor obiceiuri, păcatul copleșește întreaga rasă. Din cauza predominanței păcatului, O, Krishna, femeile acelei rase devin corupte. Și femeile devenind corupte, are loc o amestecare a castelor, O, descendent al lui Vrishni. Această amestecare a castelor duce în iad atât pe distrugătorul rasei, cât și pe rasa însăși. Strămoșii celor căzuți (din cer) își încetează ritualurile *pinda* și ale apei. Prin aceste păcate ale distrugătorilor de rase, care provoacă amestecarea castelor, regulile de castă și ritualurile eterne ale familiilor se sting. Am auzit, O, Janarddana, că oamenii ale căror rituri familiale se sting, locuiesc veșnic în iad. Din păcate, ne-am hotărât să săvârșim un mare păcat, pentru că suntem gata să ne ucidem propriile rude din dorința de a obține dulceața suveranității. Ar fi mai bine pentru mine dacă fiii lui Dhritarashtra, cu arma în mână, m-ar ucide (pe mine) în luptă, fără răzbunare și fără arme.

Sanjaya a continuat: După ce a vorbit astfel pe câmpul de luptă, Arjuna, cu mintea tulburată de durere, a aruncat arcul și săgețile și s-a așezat pe carul său.

[Aici se încheie prima lecție intitulată „Analiza forțelor”[133] din dialogul dintre Krishna și Arjuna din Bhagavadgita, esența religiei, cunoașterea lui Brahma și sistemul *Yoga*, cuprinsă în *Bhishma Parva* din *Mahabharata lui Vyasa*, care conține o sută de mii de versuri.]

SECȚIUNEA XXVI

(Bhagavad Gita Capitolul II)

Sanjaya a spus: Către el, cuprins de milă, cu ochii plini de lacrimi și apăsat de tristețe, ucigașul lui Madhu a rostit aceste cuvinte.

Cel Sfânt a spus: De unde, O, Arjuna, ți-a venit, într-o astfel de criză, această descurajare care nu se potrivește unei persoane de naștere nobilă, care te exclude din rai și care produce infamie? Nu fi efeminat, O, fiu al lui Kunti. Acest lucru nu ți se potrivește. Scutură această slăbiciune josnică a inimii și ridică-te, O, pedepsitor al dușmanilor.

---

130 Sensul este că, chiar și pentru o răsplată atât de bogată în perspectivă, nu aș ucide persoane atât de dragi și apropiate mie. Aș prefera să sufăr loviturile lor, fără să le răspund cu aceeași monedă.

131 Cuvântul este *atatayinas*.

132 Majoritatea edițiilor citesc *savandhavam* „cu rudele sau prietenii lor”, însă eu consider că **swa** (proprii) pentru (cu) este interpretarea corectă. K. T. Telang o adoptă în traducerea sa publicată în Vol. VIII din *Sacred Books of the East*.

133 În unele ediții, această lecție este intitulată „Durerea/Descumpănirea lui Arjuna”. Descrierea lecției este redată în mai puține cuvinte.

Arjuna a spus: Cum, O, ucigaș al lui Madhu, pot eu să lupt cu săgeți în bătălie împotriva lui Bhishma și Drona, care sunt demni de laudă și veneraţi, O, ucigaș al dușmanilor?[134] Fără a ucide pe învățătorii (proprii) de mare glorie, este bine (pentru cineva) să trăiască chiar și din milă în această lume. Ucigând învățătorii, chiar dacă aceștia sunt lacomi după bogăție, nu aș putea să mă bucur decât de plăceri pătate cu sânge![135] Nu știm care dintre cele două este mai importantă pentru noi, și anume, dacă noi ar trebui să-i învingem pe ei sau ei ar trebui să ne învingă pe noi. Ucigând pe cei pe care nu am vrea să-i vedem morți, chiar și ei, fiii lui Dhritarashtra, stau în fața noastră. Natura mea fiind afectată de pata compasiunii, mintea mea fiind neliniștită în privința datoriei (mele), te întreb. Spune-mi ce este cu siguranță bine (pentru mine). Eu sunt discipolul tău. O, învață-mă, caut ajutorul tău.[136] Nu văd (ce) ar putea alunga durerea mea care îmi distruge simțurile, chiar dacă aș obține un regat prosper pe pământ, fără dușmani, sau chiar suveranitatea zeilor.[137]

Sanjaya a spus: — După ce i-a spus aceasta lui Hrishikesa, acel pedepsitor al dușmanilor, Gudakesa, s-a adresat (încă o dată) lui Govinda, spunând: „Nu voi lupta”, apoi a rămas tăcut.[138] Lui, copleșit de descurajare, Hrishikesa, în mijlocul celor două armate, i-a spus.

Cel Sfânt a spus: — Tu îi jelești pe cei care nu merită să fie jeliți. Tu rostești, de asemenea, cuvintele (așa-zișilor) înțelepți. Cei care sunt (cu adevărat) înțelepți, însă, nu jelesc nici pe cei morți, nici pe cei vii. Nu este vorba că eu, tu sau acei conducători ai oamenilor nu am existat niciodată, sau că noi toți nu vom mai exista în viitor. Pentru o ființă întrupată, așa cum copilăria, tinerețea și bătrânețea sunt în acest corp, la fel este și dobândirea unui alt corp. Omul înțelept nu se lasă niciodată înșelat de acest lucru.[139] Contactele simțurilor cu obiectele lor (respective) care produc (senzații de) căldură și frig, plăcere și durere, nu sunt permanente, având (așa cum au) un început și un sfârșit. Fă-o, O Bharata, îndură-le. Pentru că omul pe care acestea nu-l afectează, O taur printre oameni, care este același în durere și plăcere și care este ferm în minte, este potrivit pentru eliberare.[140] Nu există existență (obiectivă) a nimicului care să fie distinct de suflet; nici inexistența nimicului care să posede virtuțile sufletului. Această concluzie cu privire la ambele a fost ajunsă de cei care cunosc adevărurile (lucrurilor).[141] Știi că [sufletul] este nemuritor, prin care tot acest [univers] este pătruns. Nimeni nu poate distruge ceea ce este nepieritor. S-a spus că trupurile celor Încarnați (sufletul), care sunt eterne, indestructibile și infinite, au un sfârșit. De aceea, luptă, O, Bharata. Cel care crede că (sufletul) este ucigașul și cel care crede că este ucisul, amândoi nu știu

---

134 Comentatorii își trădează ingeniozitatea subliniind cuvântul *ishubhis* (cu săgeți), explicând: „Cum pot să-i înfrunt cu săgeți pe cei pe care nu-i pot înfrunta nici măcar cu cuvinte dure?”

135 *Arthakaman* este un adjectiv care califică *Gurun*. Unii comentatori, în special Sreedhara, sugerează că ar putea, în schimb, să califice *bhogan*. În acest caz, însă, sensul ar fi forțat.

136 Sreedhara explică că *Karpanya* este compasiunea (pentru rude), iar *dosha* este frica de păcat (pentru distrugerea unei rase). Prin urmare, primul compus, potrivit lui, înseamnă: „Natura mea este afectată atât de compasiune, cât și de teama de păcat etc. Cu toate acestea, este mai bine să considerăm *Karpanya* în sine ca fiind un *dosha* (pătare sau vină). K. T. Telang înțelege acest lucru în acest fel. *Upahata*, însă, este afectat, nu contaminat.

137 Ceea ce spune Arjuna aici este că „Chiar dacă aș obține un astfel de regat pe Pământ, chiar dacă aș obține chiar și domnia zeilor, tot nu văd cum asta ar putea alunga durerea care m-ar cuprinde dacă mi-aș ucide învățătorul și rudele”. Versiunea lui Telang este ușor ambiguă.

138 Textele din Bengal au *Parantapa* cu un *Visarga*, sugerând astfel că se referă la Gudakesa. Ediția din Bombay îl tipărește fără *Visarga*, sugerând că este în cazul vocativ, referindu-se la Dhritarashtra, ascultătorul.

139 Una dintre cele mai utile reguli în traducerea dintr-o limbă în alta este utilizarea unor cuvinte identice pentru expresii identice din original. Cu toate acestea, în traducerea dintr-o limbă precum sanscrita, care abundă în sinonime, acest lucru nu este întotdeauna posibil fără ambiguitate. De exemplu, cuvântul folosit în 13 este *Dhira*, iar cel folosit în 11 este *Pandita*. Cu toate acestea, nu există nicio îndoială că *Pandita* și *Dhira* au exact același înțeles.

140 *Amritatwa* este de fapt eliberarea sau lipsa de responsabilitate față de moartea repetată sau renașterea repetată. A o traduce prin „nemurire” este, poate, puțin neglijent, deoarece fiecare suflet este nemuritor, iar această secțiune particulară insistă asupra acestui lucru.

141 **Sat** și **asat** sunt două cuvinte care trebuie înțelese în mod distinct, deoarece apar frecvent în filosofia hindusă. **Sat** este explicat ca fiind *realul*, adică sufletul sau orice altceva la fel de real și permanent ca sufletul. **Asat** este opusul acestuia, adică *irealul* sau *non-sufletul*. Ceea ce spune Krishna aici este că irealul nu are existență, iar realul nu poate avea inexistență. Nu este acesta un fel de idealism cosmetizat?

nimic; căci el nu ucide şi nu este ucis. El nu se naşte niciodată şi nu moare niciodată; şi, odată ce a existat, nu va mai exista niciodată. Nenăscut, neschimbător, etern şi vechi, el nu este ucis odată cu pierirea trupului. Omul care ştie că este indestructibil, neschimbător, fără degradare, cum şi pe cine poate ucide sau face să fie ucis? Aşa cum un om, lepădând hainele uzate, îmbracă altele noi, tot aşa şi Sufletul întrupat, lepădând trupurile uzate, intră în alte trupuri noi. Armele nu-l pot tăia, focul nu-l poate consuma; apele nu-l pot uda, nici vântul nu-l poate distruge. Este imposibil de tăiat, ars, udat sau uscat. Este neschimbător, omniprezent, stabil, ferm şi etern. Se spune că este imperceptibil, inconceptibil şi neschimbător. Prin urmare, ştiind că este aşa, nu se cuvine să jeleşti (pentru el). Apoi, chiar dacă îl consideri ca fiind constant născut şi constant mort, totuşi nu se cuvine, O, tu, cel cu braţe puternice, să jeleşti (pentru el) astfel. Căci pentru cel care se naşte, moartea este sigură; iar pentru cel care este mort, naşterea este sigură. Prin urmare, nu trebuie să jeleşti pentru ceva ce este inevitabil. Toate fiinţele (înainte de naştere) erau nemanifeste. Doar într-un interval (între naştere şi moarte), O Bharata, ele se manifestă; şi apoi, când vine moartea, ele devin (din nou) nemanifeste. Ce durere poate exista în asta? Unii privesc acest lucru ca pe o minune; alţii vorbesc despre el ca despre o minune. Cu toate acestea, chiar şi după ce au auzit despre el, nimeni nu îl înţelege cu adevărat. Sufletul întrupat, O, Bharata, este veşnic indestructibil în corpul fiecăruia. De aceea, nu trebuie să te întristezi pentru toate aceste creaturi. Privind la îndatoririle (prescrise) ale ordinului tău, nu trebuie să eziţi, căci nu există nimic mai bun pentru un Kshatriya decât o bătălie dusă cinstit. Ajunşi de la sine şi (asemeni) unei porţi deschise a cerului, fericiţi sunt acei Kshatriya, O Partha, care obţin o astfel de luptă. Dar dacă nu lupţi într-o astfel de bătălie dreaptă, vei păcătui abandonând îndatoririle ordinului tău şi faima ta. Oamenii vor proclama atunci infamia ta eternă, iar pentru cel care este respectat, infamia este mai mare (ca un rău) decât moartea însăşi. Toţi marii războinici te vor considera ca fiind unul care se abţine de la luptă din frică, iar cei care te-au stimat până acum te vor disprețui. Duşmanii tăi, disprețuindu-ţi vitejia, vor spune multe cuvinte care nu ar trebui spuse. Ce poate fi mai dureros decât asta? Dacă vei fi ucis, vei ajunge în rai; dacă vei fi victorios, te vei bucura de Pământ. De aceea, ridică-te, O, fiu al lui Kunti, hotărât să lupţi. Considerând plăcerea şi durerea, câştigul şi pierderea, victoria şi înfrângerea ca fiind egale, luptă pentru lupta în sine şi păcatul nu va fi al tău.[142] Această cunoaştere, care ţi-a fost comunicată, este (predată) în *Sankhya* (sistem). Ascultă acum ceea ce este (inculcat) în *Yoga* (sistem). Posedând această cunoaştere, tu, O, Partha, vei renunţa la legăturile acţiunii. În acest (sistem *Yoga*) nu există nici măcar o primă încercare irosită. Nu există impedimente. Chiar şi puţin din această (formă de) pietate eliberează de marea teamă.[143] Aici, pe această cale, O, fiu al lui Kuru, există o singură stare a minţii, constând în devotament ferm (faţă de un singur obiect, şi anume, asigurarea eliberării). Minţile celor care nu sunt ferm devotaţi (acestui lucru) sunt însă ramificate (nestatornice) şi ataşate de căutări nesfârşite. Acea vorbărie înflorită pe care o folosesc cei ignoranţi, cei care se delectează cu cuvintele *Vedelor*, cei care spun că nu există nimic altceva, cei ale căror minţi sunt ataşate de plăcerile lumeşti, cei care consideră (un) rai (al plăcerilor şi bucuriilor) ca fiind cel mai înalt obiectiv de dobândit, — promit naşterea ca fiind rodul acţiunii şi se preocupă de ritualuri multiple cu caracteristici specifice pentru obţinerea plăcerilor şi puterilor — le amăgesc inimile, iar minţile acestor oameni ataşaţi de plăceri şi putere nu pot fi îndreptate spre contemplarea (fiinţei divine), considerând-o ca fiind singurul mijloc de eliberare.[144] *Vedele* se ocupă de trei calităţi (adică religia, profitul şi plăcerea). Fii tu, O, Arjuna, liber de ele, neafectat de perechile de contrarii (cum ar fi plăcerea şi durerea, căldura şi frigul etc.), aderând mereu la răbdare, fără anxietate pentru noi achiziţii sau protejarea celor deja

142 Majoritatea textelor conţin *Yudhaya Yujyaswa*. Un manuscris al unui prieten de-al meu conţine corectura cu cerneală roşie, *Yudhaya Yudhaya Yudhaywa*. Se potriveşte atât de bine cu spiritul lecţiei pe care se doreşte a fi inculcată aici, încât nu am nicio reţinere în a o adopta.

143 O viaţă în această lume care este supusă decăderii şi morţii. Aşa spun toţi comentatorii.

144 Ceea ce Krishna încearcă să insufle aici este adevărul simplu că persoanele care cred în *Vede* şi în poruncile lor care stabilesc acte specifice pentru atingerea unui rai al plăcerii şi puterii, nu pot avea devotamentul fără de care nu poate exista eliberarea finală, care este singura fericire supremă. Îndeplinirea riturilor vedice poate duce la raiul plăcerii şi puterii, dar ce valoare are acel rai? Adevărata eliberare este altceva, care trebuie obţinută prin devotament, prin contemplare pură. În redarea *Janma-Karma-phalapradam*, l-am urmat pe Sankara. Sreedhara şi alţi comentatori o explică diferit.

dobândite, şi stăpân pe tine însuţi, orice obiecte sunt deservite de un rezervor sau de un puţ, toate pot fi deservite de o vastă întindere de apă care se extinde în jur; aşa că orice obiecte pot fi deservite de toate *Vedele*, pot fi toate obţinute de un Brahmana care are cunoaştere (despre sine sau Brahma).[145] Preocuparea ta este doar pentru muncă, nu pentru rodul (muncii). Nu lăsa rodul să fie motivul muncii tale; nici nu lăsa înclinaţia ta să fie spre inacţiune. Rămâi în devotament, dedică-te muncii, renunţând la ataşamentul (faţă de ea), O Dhananjaya, şi rămâi acelaşi în succes sau în eşec. Această echilibrare se numeşte *Yoga* (devotament). Munca (cu dorinţa de a obţine roadele) este cu mult inferioară devotamentului, O Dhananjaya. Caută protecţia devotamentului. Cei care muncesc pentru a obţine roadele sunt nefericiţi. Cel care are devotament renunţă, chiar şi în această lume, atât la faptele bune, cât şi la faptele rele. De aceea, dedică-te devotamentului. Devotamentul este doar inteligenţă în acţiune. Înţelepţii, plini de devotament, renunţă la roadele acţiunilor şi, eliberaţi de obligaţia renaşterii (repetate), ajung în acea regiune unde nu există nefericire. Când mintea ta va fi traversat labirintul iluziei, atunci vei ajunge la o indiferenţă faţă de ceea ce se aude şi ceea ce este auzit.[146] Când mintea ta, distrasă (acum) de ceea ce ai auzit (despre mijloacele de a dobândi diversele obiecte ale vieţii), va fi ferm şi neclintit fixată pe contemplare, atunci vei ajunge la devotament.

Arjuna a spus: O, Kesava, care sunt semnele celui a cărui minte este fixată pe contemplare? Cum ar trebui să vorbească, să stea şi să se mişte cineva cu mintea statornică?

Cel Sfânt a spus: Când cineva renunţă la toate dorinţele inimii sale şi este mulţumit în interiorul (sinelui) său cu sine însuşi, atunci se spune că are o minte statornică. Cel a cărui minte nu este agitată în mijlocul calamităţilor, a cărui dorinţă de plăcere a dispărut, care este eliberat de ataşament (faţă de obiectele lumeşti), de frică şi de mânie, se spune că este un *Muni* cu mintea statornică. Cel care nu are ataşamente nicăieri şi care nu simte nici exultaţie, nici aversiune la obţinerea diverselor obiecte plăcute şi neplăcute are o minte statornică. Când cineva îşi retrage simţurile de la obiectele (acelor) simţuri, aşa cum broasca ţestoasă îşi retrage membrele din toate părţile, chiar şi el are o minte statornică. Obiectele simţurilor se retrag de la o persoană abstinentă, dar nu şi pasiunea (pentru acele obiecte). Chiar şi pasiunea se retrage de la cel care a contemplat Supremul (fiinţa).[147] Simţurile agitate, O, fiu al lui Kunti, îndepărtează cu forţa mintea chiar şi a unui om înţelept care se străduieşte din greu să se ţină departe de ele. Reţinându-le pe toate, omul ar trebui să rămână în contemplare, făcându-mă singurul său refugiu. Căci cel care are simţurile sub control este un om cu mintea statornică. Gândindu-se la obiectele simţurilor, o persoană dezvoltă ataşament faţă de ele. Din ataşament izvorăşte mânia; din mânia izvorăşte lipsa de discernământ; din lipsa de discernământ, pierderea memoriei; din pierderea memoriei, pierderea înţelegerii; şi din pierderea înţelegerii (el) este complet distrus. Dar omul care se stăpâneşte pe sine, bucurându-se de obiectele (simţurilor) cu simţurile eliberate de ataşament şi aversiune, sub propriul său control, ajunge la pacea (minţii). Odată ce pacea (minţii) este atinsă, are loc anihilarea tuturor suferinţelor

145 Acest *sloka* a fost tradus în mod diferit de către diverşi traducători. Este acelaşi care apare în *Sanat-Sujata Parva* din *Udyoga*. (Vezi *Udyoga Parva*, Secţiunea XLV). Atât Sreedhara, cât şi Sankara (şi aş putea menţiona şi Anandagiri) îl explică în acest fel. Pe scurt, sensul este că pentru un Brahmana instruit (o persoană care cunoaşte Brahma şi nu un Brahmana prin naştere), cunoştinţele sale (despre sine sau Brahma) îl învaţă ceea ce se poate obţine din toate *Vedele*, la fel cum un om care doreşte să se scalde sau să bea poate găsi un rezervor sau o fântână la fel de utile pentru el ca un mare rezervor de apă care ocupă o suprafaţă extinsă. Nilakantha o explică într-un mod diferit.

146 *Srotavyasya Srutasyacha* înseamnă literalmente „a ceea ce se poate auzi şi a ceea ce s-a auzit”, adică „ceea ce poţi sau vei auzi şi ceea ce ai auzit”. Traducătorii europeni ai *Gitei* văd în aceste cuvinte o respingere a *Vedelor* de către autor. Este amuzant să vedem cu câtă încredere dogmatizează ei asupra acestui punct, respingând autoritatea lui Sankara, Sreedhara, Anandagiri şi a întregii mulţimi de comentatori indieni. Cu toate acestea, întrucât K. T. Telang a răspuns în detaliu la această chestiune, nu mai este nimic de adăugat aici.

147 Se poate renunţa la obiectele plăcerii, fie din proprie voinţă, fie din imposibilitatea de a le procura. Totuşi, până când nu se suprimă însăşi dorinţa de a se bucura de ele, nu se poate spune că s-a atins starea de echilibru sufleteşti. Conform afirmaţiei lui Aristotel, potrivit căreia cel care tânjeşte după propria abstinenţă este un voluptuos, şi conform doctrinei creştine, potrivit căreia păcatul se află în dorinţă, simpla abstinenţă de la actul în sine nu constituie un merit.

sale, deoarece mintea celui a cărui inimă este pașnică devine curând stabilă.[148] Cel care nu se stăpânește pe sine nu are contemplare (de sine). Cel care nu are contemplare nu are pace (a minții).[149] De unde poate exista fericire pentru cel care nu are pace (a minții)? Căci inima care urmează în urma simțurilor care se mișcă (printre obiectele lor) îi distruge înțelegerea, precum vântul distruge o barcă pe apă.[150] De aceea, O, tu, cel cu brațe puternice, are stabilitate a minții cel ale cărui simțuri sunt stăpânite din toate părțile de obiectele simțurilor. Omul stăpânit este treaz când este noapte pentru toate creaturile; iar când alte creaturi sunt treze, este noapte pentru un *Muni* înțelept.[151] Cel în care intră toate obiectele dorinței, la fel cum apele intră în ocean, care (deși) se umple constant, își menține totuși nivelul apei neschimbat — (el) obține pacea (minții) și nu cel care tânjește după obiectele dorinței. Omul care se mișcă, renunțând la toate obiectele dorinței, care este liber de poftă (de plăceri) și care nu are afecțiune și mândrie, atinge pacea (minții). Aceasta, O, Partha, este starea divină. Atingând-o, omul nu este niciodată înșelat. Rămânând în ea, omul obține, la moarte, absorbția în Sinele Suprem.

SECȚIUNEA XXVII

(Bhagavad Gita Capitolul III)

Arjuna a spus: Dacă devotamentul, O, Janardana, este considerat de tine superior muncii, atunci de ce, O, Kesava, mă angajezi într-o muncă atât de îngrozitoare? Prin cuvinte echivoce pari să-mi zăpăcești înțelegerea. De aceea, spune-mi un lucru clar prin care să pot atinge ceea ce este bun.

Cel Sfânt a spus: Am spus deja, O, tu, cel fără păcat, că în această lume există două feluri de devotament: cel al *Sankhyas*, prin cunoaștere, și cel al *yoghinilor*, prin muncă. Omul nu dobândește libertatea față de muncă (doar) prin neîndeplinirea muncii. Nici nu dobândește eliberarea finală doar prin renunțarea (la muncă). Nimeni nu poate trăi nici măcar o clipă fără să muncească.[152] Omul cu sufletul înșelat care, stăpânindu-și organele simțurilor, trăiește mental prețuind obiectele simțurilor, este considerat un ipocrit. Totuși, O, Arjuna, cel care își stăpânește simțurile prin minte, se angajează în devotament (sub forma) muncii cu organele muncii și este liber de atașament, se distinge (mai presus de toate). (De aceea), dedică-te întotdeauna muncii, căci acțiunea este mai bună decât inacțiunea. Chiar și susținerea corpului tău nu poate fi realizată fără muncă.[153] Această lume este legată de orice muncă, în afară de cea (efectuată) pentru Sacrificiu. (De aceea), O, fiu al lui Kunti, muncește pentru aceasta, eliberat de atașament.[154] În vremurile străvechi, Domnul Creației, creând oamenii și sacrificiul împreună, a spus: „Înfloriți prin intermediul acestui

148 Particula „**he**” din al doilea rând este explicată atât de Sankara, cât și de Anandagiri ca fiind echivalentă cu *Yasmat*. Sensul devine cu siguranță mai clar dacă luăm cuvântul în acest sens. Cu toate acestea, „**he**” poate fi interpretat și ca având sensul de „într-adevăr”.

149 *Buddhi* din prima linie este explicat de Sreedhara ca *Aintavishayak buddhi*. Bhavanta Sreedhara explică că este *Dhyanam*, iar Sankara ca *Atmajnanabhinivesas*. K. T. Telang traduce *Bhavana* ca *perseverență*. Nu cred că acest lucru este corect.

150 Sankara, Anandagiri și Nilakantha explică astfel acest *sloka*. Sreedhara îl explică altfel. Acesta din urmă presupune că pronumele **yat** și **tat** se referă la un simț anume dintre *Charatam indriyanam*. Dacă interpretarea lui Sreedhara este corectă, sensul ar fi: „Acel (singurul sens) dintre simțurile care se mișcă (printre obiectele lor) pe care mintea le urmărește, (acel singurul sens) aruncă înțelegerea minții (sau a omului) că vântul aruncă barca (unui barcagiu beat) pe ape”. Cuvintele dintre paranteze sunt introduse de însuși Sreedhara. Nu ar fi deplasat să menționăm aici că, în ceea ce privește Bengalul, Mithila și Benares, autoritatea lui Sreedhara este considerată supremă.

151 Cei vulgari, fiind întunecați spiritual, sunt angajați în urmărirea lucrurilor lumești. Înțeleptul, luminat spiritual, este mort pentru acestea din urmă.

152 *Prakritijais Gunas* este explicat de Sreedhara ca fiind calități născute din natura proprie, precum *Ragadveshadi*. Sankara consideră că acestea sunt calitățile sau atributele materiei primare (care compune fiecare sine), precum *Satwa*, *Rajas* și *Tamas*.

153 „Aplică-te muncii”, adică muncii prescrise în scripturi. Așa spune Sankara. „La rugăciunile de dimineață și de seară etc.”, spune Sreedhara.

(Sacrificiu). Fie ca acest (Sacrificiu) să fie pentru voi (toți) distribuitorul tuturor obiectelor pe care le prețuiți. Creșteți zeii cu acesta, și lăsați zeii (în schimb) să vă crească pe voi. Îndeplinind astfel interesul reciproc, veți obține ceea ce este benefic (pentru voi).[155] Împăcați cu sacrificii, zeii vă vor dărui plăcerile pe care le doriți. Cel care se bucură (de sine) fără a le da ceea ce ei i-au dat, este cu siguranță un hoț. Cei buni care mănâncă resturile sacrificiilor sunt eliberați de toate păcatele. Cei nedrepți care pregătesc mâncare pentru propriul lor folos se fac vinovați de păcat. — Din mâncare provin toate creaturile, iar sacrificiul este rezultatul muncii.[156] Știi că munca provine din *Vede*; *Vedele* provin de la Cel care nu cunoaște decăderea. De aceea, Ființa Supremă atotpătrunzătoare este instalată în sacrificiu.[157] Cel care nu se conformează acestei roți care se învârte astfel, acel om cu o viață păcătoasă care se bucură (de satisfacerea) simțurilor sale, trăiește în zadar, O, Partha.[158] Omul, însă, care este atașat numai de sine, care este mulțumit de sine și care este mulțumit în sine, nu are nicio muncă (de făcut). El nu are nicio preocupare cu privire la acțiune sau la omisiune aici. Nici, printre toate creaturile, nu există vreuna de care să depindă interesul său.[159] De aceea, fă întotdeauna munca care trebuie făcută, fără atașament. Omul care îndeplinește munca fără atașament ajunge la Suprem. Numai prin muncă, Janaka și alții au atins îndeplinirea obiectivelor lor. Având în vedere și respectarea de către oameni a îndatoririlor lor, se cuvine să lucrezi. Orice face un om mare, este făcut și de oamenii vulgari. Oamenii obișnuiți urmează idealul stabilit de ei (cei mari).[160]Nu am nimic de făcut, O, Partha, în cele trei lumi, (deoarece nu am) nimic care să nu fi fost dobândit; totuși, mă angajez în acțiune.[161] Pentru că, dacă în orice moment nu m-aș angaja în acțiune, fără lene, oamenii mi-ar urma calea, O, Partha, din toate părțile. Lumile ar pieri dacă nu aș munci, și aș provoca amestecarea castelor și ruinarea acestor oameni. Așa cum muncesc cei ignoranți, O, Bharata, având atașament față de cel care muncește, tot așa ar trebui să muncească un om înțelept, fără a fi atașat, dorind să-i facă pe oameni să-și îndeplinească îndatoririle. Un om înțelept nu ar trebui să provoace confuzie în înțelegerea persoanelor ignorante, care au atașament față de muncă în sine; (pe de altă parte) el ar trebui (el însuși) să acționeze cu devotament și să-i angajeze în toate (tipurile de) muncă. Toate lucrările sunt, în toate privințele, realizate de calitățile naturii. Cel a cărui minte este înșelată de egoism, însă, se consideră pe sine ca fiind actorul.[162] Dar el, O, cel cu brațul puternic, care cunoaște distincția (sinelui) de calități și muncă, nu este atașat de muncă, considerând că numai simțurile sale (și nu sinele său) se angajează în obiectele lor.[163] Cei

---

154 Sacrificiile sunt sinele lui Vishnu, așa cum declară *Srutis*; prin urmare, munca pentru sacrificiu este muncă pentru Vishnu sau pentru satisfacția lui. Pentru binele acestuia, adică pentru sacrificiu sau „binele lui Vishnu”. Așa spun toți comentatorii.

155 *Bhavaya* este explicat atât de Sankara, cât și de Sreedhara ca *Vradhaya* sau „a face să crească”. Poate că „a crește” este cea mai apropiată traducere în limba engleză. K. T. Telang îl traduce prin „te rog”. Ideea este eminamente indiană. Zeii sunt hrăniți prin sacrificii, iar în schimb ei hrănesc oamenii trimițând ploaie. Asurii, care au luptat din nou cu zeii, au luptat cu sacrificiile.

156 *Parjjanya* este explicat atât de Sankara, cât și de Sreedhara ca fiind *ploaia*. Înseamnă, de asemenea, norii sau originea ploii.

157 Cuvântul din original care este redat în *Vede* este *Brahma*. Poate însemna Sufletul Suprem. Desigur, în literatura brahmanică, *Vedele* sunt Brahma și Brahma este *Vedele*, dar totuși în a doua linie din 15 nu este necesar să considerăm Brahma ca fiind echivalent cu *Vedele*, nu cred că Telang este precis în redarea acestei linii.

158 Roata la care se face referire este cea menționată anterior, și anume: din *Vede* provine munca, din muncă provine ploaia, din ploaie provine hrana, din hrană provin creaturile, din creaturi provine din nou munca și astfel se revine la *Vede*.

159 Sensul pare să fie, așa cum explică comentatorii, că un astfel de om nu câștigă merite prin acțiune, nici păcate prin inacțiune sau omisiune. Și nu există nimeni, de la Ființa Supremă până la cea mai mică creatură, de care să depindă pentru ceva.

160 Exemplul dat de cei mari este întotdeauna captivant, *haras*, aici, este vulgar și nu „altul”. *Kurute*, pe care l-am tradus prin „face”, este folosit în sensul de „consideră”. *Pramanam*, însă, nu înseamnă neapărat altceva care este stabilit ca ideal. Se poate referi la acțiunile în sine ale oamenilor mari, stabilite de ei ca standard.

161 Sreedhara ar lega „în cele trei lumi” cu ceea ce urmează. Eu urmez Sankara și ordinea naturală a cuvintelor.

162 Cuvântul tradus prin „natură” este *prakriti*. În realitate, acesta înseamnă „materie primară”.

163 A doua linie, tradusă literal, este „considerând că calitățile se angajează în calități”. Primele „calități” se referă la simțuri, iar cele din urmă, la obiectele simțurilor. Sensul este că cel care cunoaște distincția menționată nu crede niciodată că sufletul său este actorul, deoarece ceea ce este muncă este doar rezultatul aplicării simțurilor

care sunt înşelaţi de calităţile naturii, devin ataşaţi de lucrările făcute de calităţi. O persoană cu cunoaştere perfectă nu ar trebui să-i deruteze pe acei oameni cu cunoaştere imperfectă.[164] Dedicându-mi toate faptele, cu mintea îndreptată spre sine, angajează-te în luptă, fără dorinţă, fără afecţiune şi cu slăbiciunea inimii tale risipită.[165] Acei oameni care urmează întotdeauna această opinie a mea cu credinţă şi fără cârcoteală ating eliberarea finală chiar şi prin faptă. Dar cei care cârcoteşte şi nu urmează această opinie a mea, să ştie că, lipsiţi de orice cunoaştere şi fără discernământ, sunt pierduţi. Chiar şi un om înţelept acţionează în conformitate cu propria sa natură. Toate fiinţele vii urmează (propria) natură. La ce ar folosi atunci reţinerea? Simţurile au, în ceea ce priveşte obiectele simţurilor, fie afecţiune, fie aversiune fixă. Nu trebuie să te supui acestora, pentru că sunt obstacole în calea ta.[166] Propria datorie, chiar dacă este îndeplinită imperfect, este mai bună decât cea îndeplinită de altcineva, chiar dacă este îndeplinită bine. Moartea în (îndeplinirea) datoriei proprii este de preferat. (Adoptarea) datoriei altuia aduce cu sine teamă.

Arjuna a spus: Împins de cine, O, fiu al neamului Vrishni, un om comite păcat, chiar dacă nu doreşte şi parcă constrâns de forţă?

Cel Sfânt a spus: Este dorinţa, este mânia, născută din atributul pasiunii; este devoratoare, este foarte păcătoasă. Ştiţi că aceasta este duşmanul în această lume.[167] Aşa cum focul este învăluit de fum, oglinda de praf, fătul de uter, la fel şi aceasta este învăluită de dorinţă. Cunoaşterea, O, fiu al lui Kunti, este învăluită de acest duşman constant al înţelepţilor sub forma dorinţei care este nesăţioasă şi asemănătoare unui foc. Se spune că simţurile, mintea şi înţelegerea sunt lăcaşul său. Cu acestea, el amăgeşte sinele întrupat, învăluind cunoaşterea (sa). De aceea, stăpânindu-ţi mai întâi simţurile, O, taur al neamului Bharata, lepădaţi acest lucru rău, căci el distruge cunoaşterea derivată din învăţătură şi meditaţie.[168] S-a spus că simţurile sunt superioare (corpului care este inert). Superioară simţurilor este mintea. Superioară minţii este cunoaşterea. Dar cel care este superior cunoaşterii este El.[169] Cunoscând astfel ceea ce este superior cunoaşterii şi stăpânindu-te pe tine însuţi, ucide, O, tu, cel cu braţele puternice, duşmanul sub forma dorinţei, care este greu de învins.

SECŢIUNEA XXVIII

(Bhagavad Gita Capitolul IV)

Cel Sfânt a spus: — Acest (sistem de) devotament nepieritor i l-am revelat lui Vivaswat; Vivaswat i l-a revelat lui Manu; iar Manu i l-a comunicat lui Ikshaku. Descendent din generaţie în generaţie, înţelepţii regali au ajuns să-l cunoască. Dar, O, pedepsitor al duşmanilor, după o lungă perioadă de timp, acea devoţiune s-a pierdut în lume. Chiar acelaşi (sistem de) devoţiune ţi-a fost dezvăluit astăzi de mine, pentru că eşti devotul şi prietenul meu, (şi) acesta este un mare mister.

Arjuna a spus: Naşterea ta este ulterioară; naşterea lui Vivaswat este anterioară. Cum să înţeleg atunci că tu ai declarat-o primul?

Cel Sfânt a spus: Multe vieţi ale mele au trecut, O, Arjuna, la fel ca şi ale tale. Eu ştiu toate acestea, dar tu nu, O, pedepsitor al duşmanilor. Deşi (eu sunt) nenăscut şi de o esenţă care nu

---

asupra obiectelor lor.

164 *Guna-karmashu* este explicat de Sankara ca fiind lucrările calităţilor sau lucrările realizate de acestea. Sreedhara explică compusul drept „calităţi şi (lucrările) acestora".

165 Dedicându-mi toată munca, adică crezând că tot ceea ce faci este pentru mine sau pentru binele meu.

166 Simţurile, în ceea ce priveşte diversele obiecte din lume, sunt fie atrase de ele, fie respinse de ele. Aceste simpatii şi antipatii (în cazul oamenilor care, desigur, acţionează numai în conformitate cu natura lor) stau în calea emancipării lor, dacă oamenii se supun lor.

167 Dorinţa, dacă nu este satisfăcută, duce la mânie. Aşa spun comentatorii.

168 *Prajahi* este explicat atât de Sankara, cât şi de Sreedhara ca *pahtyaja* (aruncat).

169 El este Sufletul Suprem sau Fiinţa Supremă.

cunoaşte deteriorarea, deşi (eu sunt) stăpânul tuturor creaturilor, totuşi, bazându-mă pe propria mea natură (materială), mă nasc prin propriile mele (puteri) de iluzie. Ori de câte ori, O, Bharata, se produce pierderea pietăţii şi apariţia impietăţii, în acele ocazii mă creez pe mine însumi. Pentru protecţia celor drepţi şi pentru distrugerea celor răi, pentru a stabili Pietatea, mă nasc epocă după epocă. Cel care cunoaşte cu adevărat naşterea mea divină şi lucrarea mea ca atare, lepădându-şi (corpul) nu se naşte din nou; (pe de altă parte) el vine la mine, O, Arjuna. Mulţi dintre cei care s-au eliberat de ataşament, frică, mânie, care erau plini de mine şi care se bazau pe mine, au ajuns, curăţiţi de cunoaştere şi ascetism, la esenţa mea. Indiferent de modul în care oamenii vin la mine, în acelaşi mod îi accept. Este calea mea, O, Partha, pe care oamenii o urmează din toate părţile.[170] Cei din această lume care doresc succesul acţiunii se închină zeilor, pentru că în această lume a oamenilor succesul rezultat din acţiune este atins repede. Cvadrupla diviziune a castelor a fost creată de mine în conformitate cu distincţia calităţilor şi îndatoririlor. Deşi eu sunt autorul acesteia, (totuşi) să ştii că eu nu sunt autorul ei şi că nu sunt supus putrezirii.[171] Acţiunile nu mă afectează. Nu tânjesc după roadele acţiunilor. Cel care mă cunoaşte astfel nu este împiedicat de acţiuni. Ştiind acest lucru, chiar şi oamenii din vechime care doreau eliberarea au muncit. De aceea, şi tu munceşte aşa cum au făcut-o strămoşii din trecutul îndepărtat. Ce este acţiunea şi ce este inacţiunea – chiar şi cei învăţaţi sunt nedumeriţi în privinţa aceasta. De aceea, îţi voi vorbi despre acţiune (astfel încât), cunoscând-o, să poţi fi eliberat de rău. Omul trebuie să aibă cunoştinţă despre acţiune şi trebuie să aibă cunoştinţă despre acţiunile interzise; omul trebuie să aibă cunoştinţă şi despre inacţiune. Calea acţiunii este de neînţeles. Cel care vede inacţiunea în acţiune şi acţiunea în inacţiune este înţelept printre oameni; el este plin de devotament şi este un făcător al tuturor acţiunilor. Cei învăţaţi îl numesc înţelept pe cel ale cărui eforturi sunt toate libere de dorinţă (de roadă) şi (consecvent) de voinţă, şi ale cărui acţiuni au fost toate consumate de focul cunoaşterii.[172] Oricine, renunţând la orice ataşament faţă de roadele acţiunii, este mereu mulţumit şi nu depinde de nimeni, nu face nimic, de fapt, deşi este angajat în acţiune. Cel care, fără dorinţă, cu mintea şi simţurile sub control şi lepădând toate preocupările, acţionează numai pentru conservarea corpului, nu comite niciun păcat.[173] Cel care se mulţumeşte cu ceea ce câştigă fără efort, care s-a ridicat deasupra perechilor de opuse, care nu este gelos, care este echilibrat în succes şi eşec, nu este legat (de acţiune) chiar dacă lucrează. Toate acţiunile lui pier, al celui ce acţionează de dragul sacrificiului,[174] al celui fără ataşamente, al celui liber (de ataşamente) şi al celui a cărui minte este fixată asupra cunoaşterii. Brahma este vasul (cu care se toarnă libaţia); Brahma este libaţia (care este oferită); Brahma este focul pe care Brahma toarnă (libaţia); Brahma este scopul către care se îndreaptă, concentrându-şi mintea asupra lui Brahma însuşi, care este acţiunea.[175] Unii devoţi aduc sacrificii zeilor. Alţii, prin intermediul sacrificiului, aduc sacrificii focului lui Brahma.[176] Alţii aduc (ca libaţie sacrificială) simţurile, dintre care auzul este primul, focului reţinerii. Alţii (din nou) aduc (ca libaţii) obiectele simţurilor, dintre care sunetul este primul, focului simţurilor.[177] Alţii (din nou) oferă toate funcţiile simţurilor şi funcţiile vânturilor vitale focului devotamentului prin auto-controlul aprins de

---

170 Nu există nicio îndoială că ceea ce Krishna spune aici este că nicio formă de cult nu este inacceptabilă pentru el. Indiferent de modul de cult, eu sunt cel care este venerat. După răspunsul exhaustiv şi eficient al lui K. T. Telang la ipoteza ciudată a dr. Lorinser, conform căreia *Gita* ar fi fost compusă sub influenţe creştine, nu mai este necesar să adăugăm că o astfel de toleranţă ar fi în contradicţie cu teoria autorului creştin al poemului.

171 Adică, atât inactiv, cât şi neputred. Munca implică efort şi, prin urmare, pierderea energiei. În mine nu există acţiune, nici pierdere de energie şi, prin urmare, nici putrezire.

172 „*Kama-sankalpa vivarjjitas*”, adică eliberat de *kama* (dorinţa de a obţine rezultatul) şi *sankalpa* — voinţa sau determinarea care rezultă din aceasta. Astfel consideră, atât Sreedhara, cât şi Sankara.

173 ***Chitta*** este *mintea*, iar ***alma***, în acest context, sunt *simţurile*. Astfel consideră atât Sreedhara, cât şi Sankara.

174 Sacrificiul înseamnă aici Sufletul Suprem. Ceea ce se face în numele sacrificiului se face pentru a obţine eliberarea.

175 Ceea ce se înţelege prin aceasta este că, în cazul unei astfel de persoane, are loc identificarea completă cu *Brahma*, iar când are loc o astfel de identificare, acţiunea este distrusă.

176 Adică, oferind sacrificiul în sine ca sacrificiu focului Brahma, ei renunţă la orice acţiune.

177 A oferi simţurile focului stăpânirii de sine înseamnă a stăpâni simţurile pentru practicarea *Yoga*. A oferi obiectele simţurilor înseamnă detaşarea de aceste obiecte.

cunoaștere.[178] Alții din nou îndeplinesc sacrificiul bogăției, sacrificiul austerităților ascetice, sacrificiul meditației, sacrificiul studiului (vedic), sacrificiul cunoașterii, iar alții sunt asceți cu jurăminte rigide.[179] Unii oferă vântul vital ascendent (*Prana*) vântului vital descendent (*apana*); iar alții, vântul vital descendent vântului vital ascendent; unii, oprind cursul (atât) al vânturilor vitale ascendente, cât și al celor descendente, se dedică stăpânirii vânturilor vitale. Alții, cu rații restricționate, oferă vânturile vitale vânturilor vitale.[180] Chiar și toți aceștia care sunt familiarizați cu sacrificiul, ale căror păcate au fost consumate de sacrificiu și care mănâncă rămășițele sacrificiului care sunt *amrita*, ating Brahma etern. (Chiar) această lume nu este pentru cel care nu face sacrificii. De unde atunci celălalt, O, cel mai bun din neamul lui Kuru? Astfel de diverse sunt sacrificiile care apar în *Vede*. Să știi că ele toate rezultă din acțiune, și știind acest lucru, vei fi eliberat. Sacrificiul cunoașterii, O, pedepsitor al dușmanilor, este superior oricărui sacrificiu care implică (obținerea) roadelor acțiunii, pentru că toată acțiunea, O, Partha, este în întregime cuprinsă în cunoaștere.[181] Învață această (Cunoaștere) prin prostrație, cercetare și serviciu. Cei care posedă cunoașterea și pot vedea adevărul îți vor învăța această cunoaștere, pe care, odată ce o vei cunoaște, O, fiu al lui Pandu, nu vei mai cădea pradă unei astfel de iluzii și prin care vei vedea creaturile nesfârșite (ale universului) mai întâi în tine însuți și apoi în mine. Chiar dacă ești cel mai mare păcătos dintre toți cei păcătoși, vei trece peste toate păcatele cu ajutorul plutei cunoașterii. Așa cum un foc aprins, O, Arjuna, reduce combustibilul la cenușă, tot așa focul cunoașterii reduce toate acțiunile la cenușă. Căci nu există nimic aici care să fie atât de purificator ca cunoașterea. Cel care a atins succesul prin devotament îl găsește fără efort în sine în timp. El obține cunoașterea, cel care are credință și este hotărât să o obțină și care își controlează simțurile; obținând cunoașterea, el găsește cea mai înaltă liniște în scurt timp. Cel care nu are cunoaștere și credință și a cărui minte este plină de îndoieli, este pierdut. Nici această lume, nici cea viitoare, nici fericirea nu sunt pentru cel a cărui minte este plină de îndoieli. Acțiunile nu-l leagă, O, Dhananjaya, pe cel care a renunțat la acțiune prin devotament, ale cărui îndoieli au fost risipite de cunoaștere și care se stăpânește pe sine. De aceea, distrugând, cu sabia cunoașterii, această îndoială a ta care se naște din ignoranță și care locuiește în mintea ta, apelează la devotament, (și) ridică-te, O, fiu al lui Bharata.

SECȚIUNEA XXIX

(Bhagavad Gita Capitolul V)

Arjuna a spus: Tu aplauzi, O, Krishna, abandonarea acțiunilor și, din nou, aplicarea (lor). Spune-mi clar care dintre aceste două este superioară.

Cel Sfânt a spus: Atât renunțarea la acțiuni, cât și aplicarea acțiunilor duc la eliberare. Dar dintre acestea, aplicarea în practică este superioară abandonului. Ea ar trebui să fie întotdeauna cunoscută ca un ascet care nu are aversiune și nici dorință. Căci, fiind liber de perechile de opuse, O, tu, cel cu brațe puternice, el este ușor eliberat de legăturile (acțiunii). Proștii spun, dar nu și cei înțelepți, că Sankhya și Yoga sunt distincte. Cel care rămâne chiar și într-una (dintre cele două) culege roadele ambelor.[182] Orice poziție este atinsă de cei care profesează sistemul *Sankhya*, aceea este atinsă și de cei care profesează *Yoga*. Cel care vede *Sankhya* și *Yoga* ca fiind una vede cu adevărat.[183] Dar renunțarea, O, tu, cel cu brațe puternice, fără devotament (față de acțiune), este dificil de atins. Ascetul care se angajează în devotament (prin acțiune) ajunge la Ființa Supremă fără întârziere. Cel care se angajează în devotament (prin acțiune) și are sufletul pur, care și-a cucerit

178 Suspendarea funcțiilor vieții pentru contemplare sau *yoga*.

179 În aceste cazuri, sacrificiile constau în dăruirea averii, în austeritatea ascetică în sine, în meditație, în studiu etc. Sreedhara explică primul compus din al doilea rând în mod diferit. Potrivit lui, acesta nu înseamnă studiu și cunoaștere, ci cunoașterea dobândită prin studiu.

180 Toate acestea sunt diferite tipuri de *yoga* sau diferite etape ale practicii *yoga*.

181 Adică, odată dobândită cunoașterea, roadele acțiunii sunt obținute, cel puțin prin atingerea scopului lor.

182 *Sankhya* este renunțarea la acțiune, în timp ce *Yoga* este devotamentul prin acțiune.

183 Forma gramaticală a cuvântului *Yoga*, așa cum este utilizată aici, este excepțională.

corpul şi şi-a supus simţurile şi care se identifică cu toate creaturile, nu este legat deşi acţionează.[184] Omul devotat, care cunoaşte adevărul, gândind: „Eu nu fac nimic” – când vede, aude, atinge, miroase, mănâncă, se mişcă, doarme, respiră, vorbeşte, excretă, ia, deschide sau închide pleoapele; el consideră că simţurile sunt cele angajate în obiectele simţurilor.[185] Cel care renunţă la ataşament şi se angajează în acţiuni, încredinţându-le lui Brahma, nu este atins de păcat, aşa cum frunza de lotus nu este atinsă de apă.[186] Cei care sunt devotaţi, renunţând la ataşament, îndeplinesc acţiuni (atingând) puritatea sinelui, cu corpul, mintea, înţelegerea şi chiar simţurile (libere de dorinţe). Cel care este posedat de devotament, renunţând la rodul acţiunii, atinge cea mai înaltă linişte. Cel care nu este posedat de devotament şi este ataşat de rodul acţiunii, este legat de acţiunea îndeplinită din dorinţă. Sinele încorporat, stăpânit de sine, renunţând la toate acţiunile minţii, rămâne liniştit în casa celor nouă porţi, fără a acţiona el însuşi şi fără a provoca (nimic) să acţioneze.[187] Domnul nu este cauza capacităţii de acţiune, a acţiunilor oamenilor sau a legăturii dintre acţiuni şi roadele lor. Natura este cea care se angajează (în acţiune). Domnul nu primeşte păcatul nimănui, nici meritele. Din cauza ignoranţei, cunoaşterea este ascunsă. Din această cauză, creaturile sunt înşelate. Dar pentru oricine ignoranţa a fost distrusă de cunoaşterea de sine, acea cunoaştere (care este) ca Soarele dezvăluie Fiinţa Supremă. Cei a căror minte este asupra Lui, a căror suflet este El, care rămân în El şi care Îl au ca ţel, nu mai pleacă niciodată pentru a se întoarce, păcatele lor fiind distruse de cunoaştere.[188] Cei înţelepţi privesc cu aceeaşi atenţie un brahman dotat cu învăţătură şi modestie, o vacă, un elefant, un câine şi un *chandala*.[189] Chiar şi aici, naşterea a fost învinsă de cei ale căror minţi se odihnesc în egalitate; şi întrucât Brahma este fără cusur şi echilibrat, se spune că ei rămân în Brahma.[190] Cel a cărui minte este statornică, care nu este înşelat, care îl cunoaşte pe Brahma şi care se odihneşte în Brahma, nu se bucură când obţine ceva plăcut şi nici nu se întristează când obţine ceva neplăcut. Cel a cărui minte nu este ataşată de obiectele exterioare ale simţurilor, obţine fericirea care se află în sine; şi concentrându-şi mintea asupra contemplării lui Brahma, se bucură de o fericire nepieritoare. Plăcerile născute din contactul (simţurilor cu obiectele lor) produc suferinţă. Cel înţelept, O, fiu al lui Kunti, nu se bucură niciodată de lucrurile care au un început şi un sfârşit. Omul care, înainte de descompunerea trupului, este capabil să îndure agitaţiile provocate de dorinţă şi mânie, este concentrat pe contemplare şi este fericit. Cel care găseşte fericirea în sine, (şi) care se distrează în sine, cel a cărui lumină (a cunoaşterii) este privită din interiorul său, este un devotat şi, devenind unul cu Brahma, ajunge la absorbţia în Brahma. Acele personalităţi sfinte ale căror păcate au fost distruse, ale căror îndoieli au fost risipite, care sunt stăpâne pe sine şi care sunt angajate în binele tuturor creaturilor, obţin absorbţia în Brahma. Pentru aceşti devoţi care sunt eliberaţi de dorinţă şi mânie, ale căror minţi sunt sub control şi care au cunoaşterea de sine, absorbţia în Brahma există atât aici, cât şi dincolo.[191] Excluzând (din mintea sa) toate obiectele externe ale simţurilor, îndreptând privirea între sprâncene, amestecând (într-una) respiraţiile ascendente şi descendente şi făcându-le să treacă prin nări, devotul, care şi-a stăpânit simţurile, mintea şi înţelegerea, fiind hotărât să se elibereze şi care este eliberat de dorinţe, frică şi mânie, este într-adevăr eliberat. Cunoscându-mă ca fiind cel care se bucură de toate sacrificiile şi austerităţile ascetice, marele Domn al tuturor lumilor şi prietenul tuturor creaturilor, un astfel de om obţine liniştea.

---

184 Primul om este explicat ca fiind sufletul, al doilea ca fiind trupul, de către toţi comentatorii.

185 A lua înseamnă a lua orice cu mâinile.

186 Apa aruncată peste o frunză de lotus se scurge fără să ude sau să înmoaie frunza.

187 Telang traduce **Pura** prin „*oraş*”, desigur, referindu-se la corp, care are doi ochi, două urechi, două nări, o gură şi două orificii pentru excreţii.

188 Astfel de oameni sunt scutiţi de obligaţia renaşterii. Părăsind acest corp, ei se contopesc cu Sufletul Suprem.

189 Cuvântul este *Swapacha*, care înseamnă membru al celei mai joase caste.

190 „Brahma este fără cusur şi echilibrat”; astfel spun Sreedhara şi alţii, „deoarece egalitatea fără cusur este Brahma”.

191 Sensul este că ei sunt una cu Brahma atât aici, cât şi în viaţa de apoi.

SECTION XXX

(Bhagavad Gita Chapter VI)

Cel Sfânt a spus: Indiferent de rodul acţiunii, cel care îndeplineşte acţiunile care trebuie îndeplinite este un renunţat şi un devotat, şi nu cel care renunţă la focul (sacrificial) şi nici cel care se abţine de la acţiune.[192] Ceea ce a fost numit renunţare, să ştii, O, fiu al lui Pandu, că este devotament, deoarece nimeni nu poate fi un devotat dacă nu a renunţat la (toate) hotărârile.[193] Pentru înţeleptul care doreşte să se ridice la devotament, se spune că acţiunea este mijlocul; iar când s-a ridicat la devotament, se spune că încetarea acţiunii este mijlocul. Când cineva nu mai este ataşat de obiectele simţurilor, nici de acţiuni, şi când renunţă la toate hotărârile, atunci se spune că s-a ridicat la devotament. Omul trebuie să se ridice pe sine însuşi; nu trebuie să se înjosească pe sine însuşi; pentru că propria persoană este prietenul nostru, la fel cum propria persoană este şi duşmanul nostru.[194] Sinele este prietenul (numai) celui care şi-a subjugat sinele prin sine însuşi. Dar celui care nu şi-a subjugat sinele, sinele său se comportă ostil, ca un duşman. Sufletul celui care şi-a subjugat sinele şi care se bucură de linişte, este fixat constant (pe sine) în mijlocul frigului şi căldurii, plăcerii şi durerii, precum şi al onoarei şi dezonoarei. Se spune că acel ascet este devotat, a cărui minte este satisfăcută de cunoaştere şi experienţă, care nu are afecţiune, care şi-a subjugat simţurile şi pentru care un pământ, o piatră şi aurul sunt la fel. Cel care îi priveşte în mod egal pe cei binevoitori, pe prieteni, pe duşmani, pe străinii care sunt indiferenţi faţă de el, pe cei care iau parte de ambele părţi, pe cei care sunt obiectul aversiunii, pe cei care sunt rude (cu el), pe cei care sunt buni şi pe cei care sunt răi, se distinge (deasupra tuturor celorlalţi). Un devotat ar trebui să-şi concentreze mereu mintea asupra contemplării, rămânând singur într-un loc retras, stăpânindu-şi atât mintea, cât şi corpul, fără aşteptări (de niciun fel) şi fără griji (cu privire la nimic).[195] Aşezându-şi scaunul nemişcat într-un loc curat, nici prea înalt, nici prea jos, şi întinzând peste el o bucată de pânză, o piele de cerb sau fire de iarbă Kusa, şi aşezându-se pe acel scaun, cu mintea concentrată asupra unui singur obiect şi stăpânindu-şi funcţiile inimii şi ale simţurilor, ar trebui să practice contemplarea pentru purificarea sinelui. Ţinând corpul, capul şi gâtul drepte, nemişcate şi stabile, şi aruncând privirea spre vârful nasului, fără a se uita în niciuna dintre direcţiile diferite, cu mintea liniştită, eliberată de frică, respectând practicile *Brahmacharinilor,* controlând mintea, cu inima concentrată asupra mea, devotatul ar trebui să se aşeze, considerându-mă ca obiectul realizării sale. Aplicându-şi astfel sufletul în mod constant, devotatul a cărui inimă este stăpânită atinge acea linişte care culminează cu absorbţia finală şi asimilarea cu mine. Devoţiunea nu este a celui, O, Arjuna, care mănâncă mult, nici a celui care nu mănâncă deloc; nici a celui care este dependent de prea mult somn, nici a celui care este mereu treaz. Devoţiunea care distruge suferinţa este a celui care este moderat în mâncare şi distracţii, care se străduieşte cu moderaţie în toate lucrările sale şi care este moderat în somn şi veghe. Când inima cuiva, ţinută sub control în mod corespunzător, este fixată asupra sinelui, atunci, indiferent faţă de toate obiectele dorinţei, el este numit devotat.[196] Aşa cum o lampă într-un loc fără vânt nu pâlpâie, la fel este şi asemănarea declarată a unui devotat a cărui inimă a fost ţinută sub control şi care se aplică abstracţiei. Această (stare) în care mintea, controlată prin practica abstracţiei, se odihneşte, în care, privindu-se pe sine, omul este satisfăcut în interiorul său; în care omul experimentează acea fericire supremă care este dincolo de (sfera) simţurilor şi pe care (numai) înţelegerea o poate cuprinde, şi care nu se abate niciodată de la adevăr; dobândind-o, nu se consideră nicio altă dobândire mai mare decât ea, şi rămânând în ea, nu se este niciodată mişcat nici măcar de cea mai grea durere; acea (stare) ar trebui să fie cunoscută ca fiind ceea ce se numeşte devotament, în care există o rupere a legăturii cu durerea. Acel devotament ar trebui

---

192 Renunţător şi devotat Sannyasin şi Yogin.

193 Care izvorăsc din dorinţă.

194 Sinele din acest sloka este explicat de comentatori ca fiind mintea. Mintea, dacă nu este controlată, nu poate duce la devotament.

195 *Chitta* şi *alma* sunt explicate de comentatori ca „minte şi corp”.

196 Fixat pe sine însuşi, adică retras de la toate obiectele simţurilor. Astfel spune Sankara.

practicat cu perseverenţă şi cu o inimă neînfrântă.[197] Renunţând fără excepţie la toate dorinţele care se nasc din hotărâri, stăpânind grupul simţurilor din toate părţile numai cu mintea, omul ar trebui, treptat, să devină liniştit (ajutat) de înţelegerea (sa) controlată de răbdare, iar apoi, îndreptându-şi mintea către sine, să nu se gândească la nimic.[198] Oriunde ar alerga mintea, care este (prin natură) neliniştită şi instabilă, reţinând-o de acestea, ar trebui să o îndrepte numai către sine. Într-adevăr, unui astfel de devotat, a cărui minte este în linişte, ale cărui pasiuni au fost suprimate, care a devenit unul cu Brahma şi care este liber de păcat, îi vine (de la sine) cea mai înaltă fericire. Astfel, aplicându-şi sufletul în mod constant (la abstracţie), devotatul, eliberat de păcat, obţine cu uşurinţă acea fericire supremă, şi anume, cu Brahma. Cel care s-a dedicat abstracţiei, privind cu ochi egali pretutindeni, se vede pe sine în toate creaturile şi toate creaturile în sine. Celui care mă vede în toate şi vede toate în mine. Eu nu sunt niciodată pierdut şi nici el nu este niciodată pierdut pentru mine.[199] Cel care mă venerează ca fiind prezent în toate creaturile, considerând totuşi că totul este unul, este un devotat şi, indiferent de modul de viaţă pe care îl duce, el trăieşte în mine. Acel devotat, O, Arjuna, care priveşte totul în mod egal, considerând toate lucrurile ca fiind ale sale şi fericirea şi nefericirea altora ca fiind ale sale, este considerat a fi cel mai bun.

Arjuna a spus: Această devotare prin echilibru pe care ai declarat-o, O, ucigaş al lui Madhu, din cauza neliniştii minţii, nu-i văd prezenţa stabilă.[200] O, Krishna, mintea este neliniştită, zgomotoasă, perversă şi încăpăţânată. Consider că stăpânirea ei este la fel de dificilă de realizat ca şi stăpânirea vântului.

Cel Sfânt a spus: Fără îndoială, O, tu, cel cu braţe puternice, mintea este dificil de subjugat şi este neliniştită. Cu practică, însă, O, fiu al lui Kunti, şi cu abandonarea dorinţei, ea poate fi controlată. Cred că pentru cel a cărui minte nu este stăpânită, devotamentul este dificil de dobândit. Dar pentru cel a cărui minte este stăpânită şi care este asiduu, el poate fi dobândit cu ajutorul mijloacelor.

Arjuna a spus: Fără asiduitate, deşi înzestrat cu credinţă şi cu mintea îndepărtată de devotament, care este sfârşitul celui, O, Krishna, care nu a obţinut succesul în devotament? Căzut din ambele,[201] este el pierdut ca un nor separat sau nu, fiind aşa cum este, fără refugiu, O, tu, cel cu braţe puternice, şi înşelat pe calea care duce la Brahma? Aceasta este îndoiala mea, O, Krishna, şi se cuvine să o îndepărtezi fără a lăsa nimic. În afară de tine, nu există nimeni care să înlăture această îndoială.[202]

Cel Sfânt a spus: O, fiu al lui Pritha, nici aici, nici în viaţa de apoi nu există ruină pentru el, deoarece nimeni, O, domnule, care face fapte bune nu ajunge la un sfârşit rău. Ajungând în regiunile rezervate celor care fac fapte meritorii şi trăind acolo mulţi, mulţi ani, cel care s-a îndepărtat de devotament se naşte în lăcaşul celor pioşi şi înzestraţi cu prosperitate sau se naşte chiar în familia devoţilor înzestraţi cu inteligenţă. Într-adevăr, o astfel de naştere este mai dificil de obţinut în această lume. Acolo, în acele naşteri, el obţine contactul cu acea cunoaştere brahmanică care era a lui în viaţa sa anterioară; şi din acel moment, el se străduieşte din nou, O, descendent al lui Kuru, spre perfecţiune. Şi, deşi nu doreşte, el continuă să lucreze ca urmare a aceleiaşi practici anterioare a sale. Chiar şi cel care caută devotamentul se ridică deasupra (roadelor) Cuvântului Divin.[203]

197 *Nischayena* este explicat de Sankara ca fiind echivalent cu expresia „cu prezumţie” sau în mod constant. Sreedhara îl explică ca fiind echivalent cu expresia „cu certitudinea cunoaşterii dobândite prin instruire”.

198 *Mriti-grahitaya Buddhya* este, după cum explică Sankara şi alţii, „cu înţelegerea controlată de răbdare”, K. T. Telang traducând-o prin „cu hotărâre fermă şi curaj”.

199 Adică, eu sunt mereu vizibil pentru el, iar el este mereu în câmpul meu vizual şi eu sunt mereu amabil cu el.

200 Adică cum poate fi asigurată existenţa sa stabilă, mintea fiind, prin natura sa, mereu neliniştită.

201 Căzut din ambele, adică din cer (prin muncă) şi absorbit în Brahma (prin devotament).

202 Fără a lăsa nimic în urmă, adică în întregime.

203 Cuvântul Divin, adică *Vedele*. Atât de mare este eficacitatea devotamentului încât cel care doar îl cercetează îl depăşeşte pe cel care se conformează riturilor *Vedelor.*

Depunând eforturi mari, devotatul, curăţat de toate păcatele sale, atinge perfecţiunea după multe naşteri şi apoi ajunge la scopul suprem. Devotatul este superior asceţilor angajaţi în austerităţi; el este considerat superior chiar şi omului de cunoaştere. Devotatul este superior celor care sunt angajaţi în acţiune. De aceea, devino un devotat, O, Arjuna. Chiar şi printre toţi devotaţii, cel care, plin de credinţă şi cu sinele interior odihnindu-se în mine, mă venerează, este considerat de mine cel mai devotat.

SECŢIUNEA XXXI

(Bhagavad Gita Capitolul VII)

Cel Sfânt a spus: Ascultă, O, fiu al lui Pritha, cum, fără îndoială, mă poţi cunoaşte pe deplin, concentrându-ţi mintea asupra mea, practicând devotamentul şi refugiindu-te în mine. Acum, fără a omite nimic, îţi voi vorbi despre cunoaştere şi experienţă, ştiind că nu va mai rămâne nimic de cunoscut în această lume (pentru tine). Unul dintre mii de oameni se străduieşte să atingă perfecţiunea. Dintre aceştia, chiar şi cei care sunt asidui şi au atins perfecţiunea, doar unul mă cunoaşte cu adevărat.[204] Pământul, apa, focul, aerul, spaţiul, mintea, precum şi înţelegerea şi conştiinţa — astfel a fost împărţită natura mea în opt părţi. Aceasta este o formă inferioară a naturii mele. Diferită de aceasta, să ştii că există o natură superioară (a mea), care este animată, O, tu, cel cu braţe puternice, şi prin care este susţinut acest univers.[205] Să ştii că toate creaturile au acestea ca sursă. Eu sunt sursa evoluţiei şi, de asemenea, a dizolvării întregului univers. Nu există nimic altceva, O, Dhananjaya, care să fie mai înalt decât mine. Totul este asupra mea ca un şir de perle pe un fir. Gustul meu este în ape, O, pământ al lui Kunti, (şi) eu sunt splendoarea lunii şi a soarelui, eu sunt Om în toate *Vedele*, sunetul în spaţiu şi bărbăţia în bărbaţi. Eu sunt mirosul parfumat al pământului, splendoarea focului, viaţa în toate creaturile (vii) şi penitenţa în asceţi. Cunoaşte-mă, O, fiu al lui Pritha, ca fiind sămânţa eternă a tuturor fiinţelor. Eu sunt inteligenţa tuturor creaturilor înzestrate cu inteligenţă, gloria tuturor obiectelor glorioase. Eu sunt, de asemenea, puterea tuturor celor înzestraţi cu putere, (eu însumi) eliberat de dorinţă şi sete şi, O, taur al neamului Bharata, sunt dorinţa, în concordanţă cu datoria, în toate creaturile.[206] Şi toate existenţele care sunt de calitate bună, şi care sunt de calitate pasională şi de calitate întunecată, să ştie că ele sunt, într-adevăr, de la mine. Eu nu sunt însă în ele, ci ele sunt în mine. Întregul univers, amăgit de aceste trei entităţi constând din (aceste) trei calităţi, nu mă cunoaşte pe mine, care sunt dincolo de ele şi nepieritor; deoarece această iluzie a mea, care depinde de (cele trei) calităţi, este extrem de minunată şi foarte dificil de transcens. Cei care apelează numai la mine trec dincolo de această iluzie.[207] Făcătorii de rău, oamenii ignoranţi, cei mai răi dintre specia lor, jefuiţi de cunoaşterea lor de (iluzia mea) şi legaţi de starea demonilor, nu apelează la mine. Patru clase de făcători de fapte bune mă venerează, O, Arjuna, şi anume: cel care este îndurerat, cel care posedă cunoaştere, fiind mereu devotat şi având credinţă numai în Unul, este superior celorlalţi, căci pentru omul cu cunoaştere eu sunt mai drag decât orice, iar el îmi este şi mie drag. Toate acestea sunt nobile. Dar omul cu cunoştinţe este considerat (de mine) a fi chiar eu însumi, deoarece el, cu sufletul fixat pe abstracţie, se refugiază în mine ca scop suprem. La sfârşitul multor naşteri, omul cu cunoştinţe ajunge la mine, (gândindu-se) că Vasudeva este totul. O astfel de persoană cu suflet înalt este însă extrem de rară. Cei care au fost privaţi de cunoaştere de dorinţă, apelează la zeii lor, respectând diverse reguli şi fiind controlaţi de

---

204 Doar cineva, adică foarte puţini. Puţini perfecţi, adică pentru cunoaşterea de sine. Astfel spun toţi comentatorii.

205 Ultimul cuvânt din prima linie a acestui *sloka* este **param** (superior) şi nu *apăram*, cu litera iniţială **a** mută, conform regulilor Sandhi. Multe dintre textele bengaleze conţin **aparam**, fără excepţie, inclusiv cel mai recent tipărit la Calcutta.

206 **Kama**, pe care l-am tradus prin *dorinţă*, este explicat de Sreedhara ca fiind dorinţa pentru un obiect neîmplinit; iar **raga** ca fiind dorinţa sau setea pentru mai mult. Al doilea **Kama** este explicat ca fiind dorinţele din categoria iubirii sau a poftei.

207 **Daivi** este descris de Sankara ca fiind *divin*, iar de Sreedhara ca fiind *minunat*.

propria lor natură.[208] Indiferent de forma (zeului sau a mea) pe care orice adorator dorește să o venereze cu credință, eu îi fac credința față de acea (formă) să fie neclintită. Înzestrat cu acea credință, el își aduce adorarea acelei (forme) și obține de la ea toate dorințele sale, deoarece toate acestea sunt hotărâte de mine.[209] Cu toate acestea, roadele acelor persoane înzestrate cu puțină inteligență sunt perisabile. Cei care venerează divinitățile, merg la divinități, (în timp ce) cei care mă venerează pe mine vin chiar la mine.[210] Cei care nu au discernământ mă consideră pe mine, care sunt (de fapt) nemanifestat, ca fiind manifestat, deoarece nu cunosc starea mea transcendentă și nepieritoare, peste care nu există nimic mai înalt.[211] Acoperit de iluzia puterii mele de neconceput, nu sunt manifestat tuturor. Această lume înșelată nu mă cunoaște pe mine, care sunt nenăscut și nepieritor. Eu cunosc, O, Arjuna, toate lucrurile care au fost în trecut, toate lucrurile care sunt în prezent și toate lucrurile care vor fi. Dar nu este nimeni care să mă cunoască. Toate creaturile, O, pedepsitor al dușmanilor, sunt înșelate la naștere de iluzia, O, Bharata, a perechilor de opuse care izvorăsc din dorință și aversiune. Dar acele persoane cu fapte meritorii, ale căror păcate au ajuns la sfârșit, fiind eliberate de iluzia perechilor de opuse, mă venerează, ferme în jurământul lor (de venerare). Cei care, refugiindu-se în mine, se străduiesc să se elibereze de decădere și moarte, cunosc Brahman, întregul *Adhyatma* și acțiunea.[212] Iar cei care mă cunosc cu *Adhibhuta*, *Adhidaiva* și *Adhiyajna*, având mintea fixată pe abstracție, mă cunosc în momentul plecării lor (din această lume).[213]

SECȚIUNEA XXXII

(Bhagavad Gita Capitolul VIII)

Arjuna a spus: Ce este *Brahman*, ce este *Adhyatma*, ce este acțiunea, O, cel mai bun dintre bărbați? Ce se mai spune că este *Adhibhuta* și ce se numește *Adhidaiva*? Cine este *Adhiyajna* și cum, în acest corp, O, ucigaș al lui Madhu? Și cum, în momentul plecării, vei fi cunoscut de cei care și-au stăpânit sinele?

Cel Sfânt a spus: Brahman este Supremul și indestructibilul. Se spune că *Adhyatma* este propria sa manifestare. Oferta (către orice zeitate într-un sacrificiu) care provoacă producerea și dezvoltarea tuturor lucrurilor — aceasta se numește acțiune.[214] Amintindu-și numai de mine în ultimele sale clipe, cel care, lepădându-și trupul, pleacă (de aici), ajunge în esența mea. Nu există nicio îndoială în acest sens. Oricare ar fi forma (divinității) pe care o amintește cineva când își părăsește, la sfârșit, trupul, către aceea se îndreaptă, O, fiu al lui Kunti, meditând în mod obișnuit asupra ei. De aceea, gândește-te la mine în orice moment și angajează-te în luptă. Concentrându-ți mintea și înțelegerea asupra mea, vei ajunge, fără îndoială, chiar la mine. Gândindu-te (la Suprem) cu o minte care nu se îndreaptă către alte obiecte și înzestrată cu abstracție sub forma unei aplicări neîntrerupte, te vei îndrepta, O, fiu al lui Pritha, către Ființa masculină Divină și Supremă. Cel care, în momentul plecării sale, cu mintea calmă, plin de reverență, cu puterea abstracției și dirijând suflul vieții numit *Prana* între sprâncene, se gândește la acel vechi vizionar, care este stăpânul

---

208 Dorințele divine se referă la fii, faimă, victorie asupra dușmanilor etc., reguli, cum ar fi posturile etc.; propria lor natură, adică dispoziția lor ca fiind dependentă de faptele din viețile lor trecute. Așa spun toți comentatorii.

209 Cel care se închină își îndeplinește dorințele, crezând că le primește de la zeul pe care îl venerează. Totuși, este cel care i le dăruiește.

210 Zeitățile sunt pieritoare, eu sunt nepieritor. Ceea ce obțin acestea este pieritor. Ceea ce obțin adoratorii mei este nepieritor.

211 Cei ignoranți, fără cunoașterea esenței mele transcendente, mă consideră a fi nu mai presus decât ceea ce este indicat în manifestările mele umane și în alte încarnări. Astfel spune Sreedhara.

212 **Adhyatman** este explicat ca fiind tot ceea ce permite atingerea lui Brahman. Toate acțiunile, îndatoririle și practicile care conduc la cunoașterea lui Brahman.

213 Cele trei cuvinte care apar în acest *sloka* și sunt explicate în secțiunea următoare, formând subiectul unei întrebări adresate de Arjuna.

214 **Bhava** înseamnă *producție,* iar **Udbhava** înseamnă *creștere* sau *dezvoltare*. Astfel spune Sreedhara.

(tuturor), care este mai mic decât cel mai mic atom, care este cel care hotărăşte totul, care este de neconceput în formă şi care este dincolo de orice întuneric, ajunge la acea Fiinţă Divină şi Supremă de Sex Masculin, îţi voi spune pe scurt despre acel loc pe care persoanele familiarizate cu *Vedele* îl declară a fi indestructibil, în care intră asceţii eliberaţi de toate dorinţele şi în aşteptarea căruia (oamenii) practică jurămintele *Brahmacharinilor.* Renunţând la (acest) corp, cel care pleacă, închizând toate uşile, limitând mintea în inimă, aşezându-şi propria suflare numită *Prana* între sprâncene, odihnindu-se în meditaţie continuă, rostind această singură silabă **Om** care este Brahman şi gândindu-se la mine, atinge cel mai înalt scop.[215] Cel care se gândeşte mereu la mine, cu mintea retrasă mereu de la toate celelalte obiecte, acel devotat mereu angajat în meditaţie, eu sunt, O Partha, uşor de accesat. Persoanele cu suflet înalt care au atins perfecţiunea supremă, ajungând la mine, nu se mai naşte din nou, ceea ce este lăcaşul durerii şi este trecător. Toate lumile, O, Arjuna, de la lăcaşul lui Brahman în jos, trebuie să treacă printr-un ciclu de naşteri, însă, O, fiu al lui Kunti, atunci când ajung la mine, nu mai există renaştere.[216] Cei care ştiu că o zi a lui Brahman se sfârşeşte după o mie de *Yugas*, iar o noapte (a lui) se termină după o mie de *Yugas* sunt persoane care cunosc ziua şi noaptea.[217] La venirea zilei (lui Brahman) tot ceea ce este manifest izvorăşte din nemanifest; iar când vine noaptea (lui), toate lucrurile dispar în acelaşi lucru numit nemanifest. Aceeaşi adunare de creaturi, care răsare din nou şi din nou, se dizolvă la venirea nopţii şi răsare (din nou), O, fiu al lui Pritha, când vine ziua, constrânsă (de forţa acţiunii etc.)[218]. Există, totuşi, o altă entitate, nemanifestată şi eternă, care este dincolo de nemanifestat şi care nu este distrusă când toate entităţile sunt distruse. Se spune că este nemanifestată şi indestructibilă. Ei o numesc scopul suprem, la atingerea căruia nimeni nu trebuie să se întoarcă. Acesta este scaunul meu suprem. Acea Fiinţă Supremă, O, fiu al lui Pritha, El în care se află toate entităţile şi prin care toate acestea sunt pătrunse, trebuie atinsă prin reverenţă neîndreptată către niciun alt obiect. Îţi voi spune, O, taur al neamului Bharata, în ce momente devoţii pleacă (din această viaţă) pentru a nu se mai întoarce niciodată sau pentru a se întoarce. Focul, Lumina, ziua, cele două săptămâni luminate, cele şase luni ale solstiţiului nordic, plecând de aici, persoanele care îl cunosc pe Brahma parcurg această cale către Brahma.[219] Fumul, noaptea, precum şi cele două săptămâni întunecate (şi) cele şase luni ale solstiţiului sudic, (plecând) pe această cale, devotatul, atingând lumina lunară, se întoarce. Cele două căi, lumina şi întunericul, sunt considerate a fi cele două căi eterne ale universului. Pe una dintre ele, (cineva) pleacă fără să se mai întoarcă; pe cealaltă, (cineva) se întoarce. Cunoscând aceste două căi, O, fiu al lui Pritha, niciun devotat nu este înşelat. De aceea, în orice moment, fii înzestrat cu devotament, O, Arjuna. Fructul meritoriu care este prescris pentru (studiul) *Vedelor*, pentru sacrificii, pentru austerităţi ascetice şi pentru daruri, un devot care cunoaşte toate acestea (ceea ce s-a spus aici), le atinge pe toate şi (de asemenea) atinge scaunul Suprem şi Primordial.

SECŢIUNEA XXXIII

(Bhagavad Gita Capitolul IX)

Cel Sfânt a spus: Acum îţi voi spune ţie, care eşti fără invidie, acea cunoaştere misterioasă, împreună cu experienţa, cunoscând-o vei fi eliberat de rău. Aceasta este ştiinţa regală, un mister regal, extrem de purificator, direct înţeles, în concordanţă cu legile sacre, uşor de practicat, (şi) nepieritor. Acele persoane, O, pedepsitor al duşmanilor, care nu au credinţă în această doctrină

---

215 Toate porţile, adică simţurile. Confinarea minţii în inimă, adică retragerea minţii de la toate obiectele externe. *Murdhni* este explicat de Sreedhara ca însemnând aici „între sprâncene”.

216 Toate aceste regiuni fiind distructibile şi supuse renaşterii, cei care trăiesc acolo sunt la fel de supuşi morţii şi renaşterii.

217 Sensul, aşa cum este explicat de Sreedhara, este că se spune că astfel de persoane ştiu totul, şi nu cele a căror cunoaştere este limitată de cursul soarelui şi al lunii.

218 În acest ciclu al naşterilor şi morţilor, creaturile în sine nu sunt libere, fiind tot timpul supuse influenţei Karmei, aşa cum explică comentatorii.

219 Comentatorii explică cuvintele foc, lumină, zi etc. ca fiind mai multe divinităţi care prezidează anumite momente.

sacră, neajungând la mine, se întorc pe calea acestei lumi care este supusă distrugerii. Întregul univers este pătruns de mine în forma mea nemanifestată. Toate entităţile sunt în mine, dar eu nu locuiesc în ele. Nici toate entităţile nu sunt în mine. Priveşte puterea mea divină. Susţinând toate entităţile şi producând toate entităţile, eu însumi nu locuiesc (încă) în (acele) entităţi. Aşa cum atmosfera mare şi omniprezentă ocupă întotdeauna spaţiul, înţelege că toate entităţile locuiesc în mine în acelaşi mod.[220] Toate entităţile, O, fiu al lui Kunti, ajung la natura mea la sfârşitul unui *Kalpa*. Eu le creez din nou la începutul unui *Kalpa*.[221] Reglând propria mea natură (independentă), eu creez din nou şi în acest întreg ansamblu de entităţi care este plastic ca urmare a supunerii sale faţă de natură.[222] Aceste acte, însă, O, Dhananjaya, nu mă leagă pe mine, care stau nepăsător, neataşat de aceste acte (de creaţie). Prin mine, supraveghetorul, natura primară produce (universul) mobil şi imobil. Din acest motiv, O, fiu al lui Kunti, universul trece prin ciclurile sale (de naştere şi distrugere).[223] Necunoscând natura mea supremă de mare stăpân al tuturor entităţilor, oamenii ignoranţi, cu speranţe deşarte, fapte deşarte, cunoştinţe deşarte, minţi confuze, legaţi de natura înşelătoare a Asurilor şi Rakshaselor, mă disprețuiesc (ca pe unul) care a luat un corp uman. Dar cei cu suflet înalt, O, fiu al lui Pritha, posedaţi de natura divină şi cu mintea îndreptată spre nimic altceva, mă venerează, ştiind că sunt originea tuturor entităţilor şi indestructibil. Mă glorifică mereu, se străduiesc cu jurăminte ferme, se închină în faţa mea, cu reverenţă şi devotament veşnic, mă venerează.[224] Alţii, aducând sacrificiul cunoaşterii, mă venerează, (unii) ca fiind unul, (alţii) ca fiind distinct, (alţii) ca fiind omniprezent în univers, sub multe forme.[225] Eu sunt sacrificiul vedic, eu sunt sacrificiul impus în *Smritis*, eu sunt Swadha, eu sunt medicamentul produs din plante; Eu sunt *mantra*, eu sunt libaţia sacrificială, eu sunt focul şi eu sunt ofranda (sacrificială).[226] Eu sunt tatăl acestui univers, mama, creatorul, străbunicul; (Eu sunt) lucrul care trebuie cunoscut, mijlocul prin care totul este curăţat, silaba **Om**, **Rik**, **Saman** şi **Yajus**, (Eu sunt) scopul, susţinătorul, stăpânul, privitorul, lăcaşul, refugiul, prietenul, sursa, distrugerea, sprijinul, recipientul; şi sămânţa indestructibilă. Eu dau căldură, produc şi opresc ploaia; eu sunt nemurirea, dar şi moartea; şi eu sunt cel existent şi cel inexistent, O, Arjuna. Cei care cunosc cele trei ramuri ale cunoaşterii, beau şi sucul *Soma*, şi ale căror păcate au fost curăţate venerându-mă prin sacrificii, caută să fie primiţi în ceruri; şi aceştia, ajungând în regiunea sacră a şefului zeilor, se bucură în ceruri de plăcerea celestă a zeilor. După ce s-au bucurat de acea lume celestă de vaste dimensiuni, odată epuizate meritele lor, ei reintră în lumea muritoare. Astfel, cei care acceptă doctrinele celor trei *Vede* şi doresc obiecte ale dorinţelor, obţin venirea şi plecarea. Acele persoane care, gândindu-se (la mine) fără a-şi îndrepta mintea către altceva, mă venerează, dintre cei care sunt (astfel) mereu devotaţi (mie) — eu le fac daruri şi le păstrez ceea ce au. Chiar şi acei devotaţi care, înzestraţi cu credinţă, se închină altor zeităţi, chiar şi ei, O, fiu al lui Kunti, se închină numai mie, (deşi) în mod neregulat.[227] Eu sunt cel care se bucură, precum şi stăpânul tuturor sacrificiilor. Ei, însă, nu mă cunosc cu adevărat; de aceea cad (din cer). Cei ale căror jurăminte sunt îndreptate către Pitri ajung la Pitri; cei care îşi îndreaptă venerarea către spiritele inferioare numite Bhuta ajung la Bhuta; cei care mă venerează pe mine ajung chiar la mine. Cei care îmi oferă cu reverenţă frunze, flori, fructe, apă — ceea ce este oferit cu reverenţă, eu accept de la cel al cărui sine este pur.[228] Orice faci, orice mănânci, orice bei, orice dai, orice austerităţi îndeplineşti, gestionează-le în aşa fel, O, fiu al lui Kunti, încât să fie o ofrandă pentru mine. Astfel vei fi eliberat de lanţurile acţiunilor care au roade bune şi rele. Dotat cu

---

220 Atmosfera ocupă spaţiul fără a-l afecta sau a-i modifica natura. Aşadar, toate lucrurile se află în Fiinţa Supremă fără a o afecta.

221 Natura mea, adică principiul nemanifestat sau esenţa primară.

222 *Prakriti*, pe care eu o traduc prin „natură”, este explicată de comentatori ca fiind Karma, influenţa Karmei sau a acţiunii fiind universală în stabilirea formei unei entităţi particulare în momentul creaţiei sale.

223 Acest motiv, adică supravegherea mea.

224 Sreedhara spune că acestea sunt moduri diferite de închinare; „cu reverenţă şi devotament veşnic” se referă gramatical la fiecare dintre cele trei clase de închinători indicate.

225 Îndeplinirea sacrificiului cunoaşterii, adică a crede că Vasudeva este totul. În multe forme, adică ca Brahman, Rudra etc.

226 **Mantra** este versetul sau versetele sacre folosite pentru invocarea zeilor şi pentru alte scopuri.

227 De aceea trebuie să se întoarcă, explică Sreedhara.

228 *Prayatatmanas* este explicat ca *Suddhachittasya*.

renunțare și devotament, vei fi eliberat și vei veni la mine. Eu sunt la fel pentru toate creaturile; nu există niciuna pe care să o urăsc, niciuna pe care să o iubesc. Cei care mă venerează cu reverență sunt în mine și eu sunt în ei. Chiar și o persoană cu o conduită extrem de rea care mă venerează, fără a venera pe altcineva, ar trebui să fie considerată bună, pentru că eforturile sale sunt bine îndreptate. (O astfel de persoană) devine în curând un suflet virtuos și atinge liniștea eternă. Știe, O, fiu al lui Kunti, că nimeni care îmi este devotat nu este pierdut vreodată. Căci, O, fiu al lui Pritha, chiar și cei care pot fi de naștere păcătoasă, femeile, Vaisyas și, de asemenea, Sudras, chiar și ei, apelând la mine, ating scopul suprem. Ce să mai spun atunci despre brahmanii sfinți și sfinții care sunt devotații mei? Venind în această lume trecătoare și mizerabilă, angajați-vă în venerarea mea.[229] Fixați-vă mintea asupra mea; fiți devotații mei, veneratorii mei; închinați-vă în fața mea; și astfel, făcându-mă refugiul vostru și aplicându-vă abstracției, veți ajunge cu siguranță la mine.

SECTION XXXIV

(Bhagavad Gita Capitolul X)

Cel Sfânt a spus: Încă o dată, O, tu, cel cu brațele puternice, ascultă cuvintele mele cereşti pe care, din dorința binelui tău, ți le spun pentru a-ți face plăcere.[230] Oștirile zeilor nu-mi cunosc originea, nici marii Rishi, deoarece eu sunt, în toate privințele, sursa zeilor și a marilor Rishi.[231] Cel care mă cunoaște ca fiind Domnul Suprem al lumilor, fără naștere și fără început, (el), neînșelat printre muritori, este liber de toate păcatele. Inteligența, cunoașterea, absența iluziei, iertarea, adevărul, stăpânirea de sine și liniștea, plăcerea, durerea, nașterea, moartea, frica și, de asemenea, siguranța, abținerea de la rău, echilibrul minții, mulțumirea, austeritatea ascetică, darul, faima, infamia, aceste câteva atribute ale creaturilor provin de la mine. Cei șapte mari Rishi, cei patru Maharishi dinaintea lor și Manu, care împărtășesc natura mea, s-au născut din mintea mea, iar în această lume se află descendenții lor.[232] Cel care cunoaște cu adevărat această preeminență și putere mistică a mea, devine posedat de o devotare neclintită. Despre aceasta nu există nicio îndoială. Eu sunt originea tuturor lucrurilor, din mine provin toate lucrurile. Gândind astfel, cei înțelepți, înzestrați cu natura mea, mă venerează.[233] Cu inimile lor îndreptate spre mine, cu viețile lor dedicate mie, învățându-se unii pe alții și slăvindu-mă, ei sunt mereu mulțumiți și fericiți.[234] Lor, care îmi sunt mereu devotați și mă venerează cu dragoste, le ofer acea devotare sub forma cunoașterii prin care ajung la mine.[235] Din compasiune pentru ei, distrug întunericul născut din ignoranță, cu lumina strălucitoare a cunoașterii, (eu însumi) locuind în sufletele lor.

Arjuna a spus: Tu ești Brahma Supremul, Locuința Supremă, Cel mai Sfânt dintre Sfinți, Ființa Divină Masculină eternă, Primul dintre zeii Născuți, Domnul. Toți Rishi te proclamă astfel, precum și Rishi Narada celest; și Asita, Devala, (și) Vyasa; și tu însuți îmi spui (asta). Tot ceea ce îmi spui, O, Kesava, consider că este adevărat, deoarece, O, Sfântule, nici zeii, nici Danava nu înțeleg manifestarea ta. Tu te cunoști numai pe tine însuți. O, Cel mai bun dintre bărbați. O, Creator al tuturor lucrurilor; O, Domn al tuturor lucrurilor, O, Zeu al zeilor, O, Domn al Universului, se cuvine să declari fără nicio rezervă acele perfecțiuni divine ale tale prin care, pătrunzând aceste

---

229 *Iman lokan* (această lume muritoare), spune Sreedhara, poate însemna „această formă de sfânt regal pe care o ai”. Aceasta este o interpretare forțată.

230 Telang traduce **Paramam** prin „excelent”; domnul John Davies, prin „extrem de important”. Sensul se referă la „Sufletul Suprem”.

231 Atât Sankara, cât și Sreedhara explică **Sarvassas** ca „în toate privințele”, adică ca creator, ca ghid etc.

232 Descendenții lui Prajas, incluzând, după cum spune Sankara, atât cei mobili, cât și cei imobili, prin urmare, nu numai omenirea.

233 *Bhava-samamvitas* este explicat de Sreedhara ca „plin de iubire”, ceea ce K. T. Telang acceptă, explicându-l ca „înzestrat cu pătrunderea în cunoașterea obiectului Suprem”.

234 *Tityam* este întotdeauna legat de ceea ce urmează și nu de ceea ce precede. Astfel spune Sreedhara. Domnul Davies îl leagă de *Kathayantas*.

235 K. T. Telang traduce ***buddhi-yogam*** prin *cunoaștere*; domnul Davies, prin *devotament mental*, iar Sankara, prin „devotament prin intuiție specială”.

lumi, tu locuiești. Cum să te cunosc eu, meditând mereu, O, tu, cel cu puteri mistice, în ce stări particulare poți fi meditat de mine, O, Sfântule?[236] Fă din nou, O Janardana, să-ți declari din plin puterile mistice și perfecțiunile, căci nu mă satur niciodată să ascult cuvintele tale ca nectarul.

Cel Sfânt a spus: Ei bine, ție îți voi dezvălui perfecțiunile mele divine, prin intermediul celor principale (dintre ele), O, șef al Kurus, căci nu există sfârșit în întinderea (perfecțiunilor) mele.[237] Eu sunt sufletul, O, tu, cel cu părul cârlionțat, așezat în inima fiecărei ființe, eu sunt începutul, mijlocul și sfârșitul tuturor ființelor. Eu sunt Vishnu printre Adityas, Soarele strălucitor printre toate corpurile luminoase; Eu sunt Marichi printre Maruts și Luna printre constelații.[238] Eu sunt *Sama Veda* printre *Vede*; eu sunt Vasava printre zei; eu sunt mintea printre simțuri; eu sunt intelectul în ființele (vii). Eu sunt Sankara printre Rudras, Domnul comorilor printre Yakshas și Rakshasas; eu sunt Pavaka printre Vasus și Meru printre vârfurile (munților).[239] Cunoaște-mă, O, fiu al lui Pritha, ca fiind Vrihaspati, șeful preoților gospodăriei. Eu sunt Skanda printre comandanții forțelor. Eu sunt Oceanul printre recipientele de apă. Eu sunt Bhrigu printre marii Rishi, Eu sunt Cel Unic, indestructibilul (silaba **Om**) printre cuvinte. Dintre sacrificii, Eu sunt sacrificiul *Japa*.[240] Dintre imobilele, Eu sunt Himavat. Eu sunt smochinul printre toți copacii, Eu sunt Narada printre Rishi cerești. Eu sunt Chitraratha printre Gandharvas și ascetul Kapila printre asceții încununați cu succesul *Yoga*. Cunoaște-mă ca fiind Uchchaisravas printre cai, adus la viață de (agitare pentru) nectar, Airavata printre elefanții princiari și regele printre oameni. Printre arme, eu sunt fulgerul, printre vaci, eu sunt (ea numită) *Kamadhuk*. Eu sunt Kandarpa, cauza reproducerii, eu sunt Vasuki printre șerpi.[241] Eu sunt Ananta printre Nagas, eu sunt Varuna printre ființele acvatice, eu sunt Aryaman printre Pitris și Yama printre cei care judecă și pedepsesc.[242] Eu sunt Prahlada printre Daityas și Timpul printre lucrurile care contează. Eu sunt leul printre fiare și fiul lui Vinata printre creaturile înaripate. Dintre purificatori, eu sunt vântul. Eu sunt Rama printre cei care mânuiesc arme. Eu sunt Makara printre pești și eu sunt Jahnavi (Ganga) printre râuri.[243] Dintre lucrurile create, eu sunt începutul și sfârșitul și, de asemenea, mijlocul, O, Arjuna. Eu sunt cunoașterea Spiritului Suprem printre toate tipurile de cunoaștere și disputa dintre disputanți.[244] Printre toate literele, eu sunt litera **A** și (compusul numit) *Dwanda* printre toate compusele. Eu sunt, de asemenea, Timpul Etern și eu sunt Cel care hotărăște, cu fața întoarsă în toate părțile.[245] Eu sunt Moartea care cuprinde totul și sursa tuturor lucrurilor care vor fi. Printre femei, eu sunt Faima, Norocul, Vorbirea, Memoria, Inteligența, Constanta, Iertarea. Dintre imnurile *Sama*, eu sunt Vrihat-sama și Gayatri printre metri. Dintre luni, eu sunt Margasirsha, dintre anotimpuri (eu sunt) cel care

---

236 Este imposibil să te cunosc pe deplin. Prin urmare, în ce forme sau manifestări particulare să mă gândesc la tine? Cuvântul **Bhava** din al doilea verset este tradus prin „entități” de K. T. Telang și prin „formă de existență” de domnul Davies.

237 **Vistarasya** se referă în mod evident (așa cum explică toți comentatorii) la *Vibhutinam*. Este o chestiune de gramatică și nu de doctrină faptul că pot exista diferențe de opinie. Domnul Davies, însă, o traduce prin „măreția (mea)”. Acest lucru este inexact.

238 *Adityas* sunt zeitățile solare, în număr de douăsprezece, corespunzând celor douăsprezece luni ale anului. *Maruts* sunt zeii vântului, al căror șef este *Marichi*.

239 *Rudrașii* sunt o categorie de zei distrugători, în număr de unsprezece. *Vasușii* sunt o categorie inferioară de zeități, în număr de opt. Stăpânul comorilor este *Kuvera*.

240 *Sacrificiul Japa* este sacrificiul prin meditație, care este superior tuturor sacrificiilor.

241 *Kamadhuk*, **vaca** care îndeplinește dorințele, numită Surabhi. Cauza reproducerii, pasiunea carnală, dar acea pasiune care procreează sau este încununată cu rod.

242 În 28, Vasuki este numit șeful Sarpas (șerpilor); în 29, Ananta este menționat ca șeful Nagas. Cei din urmă sunt și ei Sarpas, Sreedhara spunând că diferența constă în faptul că Nagas nu au venin. Acest lucru este greu de crezut.

243 **Pavatam** poate însemna și „cei care au mișcare”. Rama este fiul lui Dasaratha, eroul poemului lui Valmiki. Ganga este numită Jahnavi deoarece, după ce a fost băută, a fost eliberată de ascetul Jahnu prin genunchiul său.

244 Domnul Davies traduce *Vedas ”pravadatam”* ca „discursul celor care vorbesc”. K. T. Telang îl traduce ca „argumentul controversaților”.

245 **A**, sau mai degrabă sunetul **A** ca în **fall**, este litera inițială a alfabetului sanscrit. Dintre compuși, *Dwanda*, sau compusul copulativ, este enumerat primul. În alte privințe, *Dwanda* este cel mai bun tip de compus, deoarece cuvintele care îl formează sunt coordonate, fără ca unul să depindă de celălalt sau de ceilalți.

produce flori.[246] Eu sunt jocul de zaruri al celor care trișează și splendoarea celor care sunt splendizi. Eu sunt Victoria, Eu sunt Efortul, Eu sunt bunătatea celor buni. Eu sunt Vasudeva printre Vrishnis, Eu sunt Dhananjaya printre fiii lui Pandu. Eu sunt chiar Vyasa printre asceți și Usanas printre văzători. Eu sunt Bagheta celor care pedepsesc, eu sunt Politica celor care caută victoria. Eu sunt tăcerea printre cei care sunt secreți. Eu sunt Cunoașterea celor care posedă Cunoașterea. Eu sunt Sămânța tuturor lucrurilor, eu sunt aceea, O, Arjuna. Nu există nimic mobil sau imobil care să poată exista fără mine. Nu există sfârșit, O, pedepsitor al dușmanilor, pentru perfecțiunile mele divine. Această recitare a întinderii (acelor) perfecțiuni a fost rostită de mine (numai) prin exemplificarea lor. Orice lucruri înălțate (există) sau glorioase, sau puternice, înțelege că totul se naște dintr-o parte a energiei mele. Sau mai degrabă, ce ai de făcut, știind toate acestea în detaliu, O, Arjuna? Susținând întregul univers cu doar o parte (din mine), eu stau.[247]

SECȚIUNEA XXXV

(Bhagavad Gita Capitolul XI)

Arjuna a spus: Acest discurs despre misterul suprem, numit Adhyatman, pe care l-ai rostit pentru binele meu, mi-a risipit iluzia.[248] Căci am auzit de la tine în detaliu despre creația și dizolvarea ființelor, o, tu, cu ochi ca petalele de lotus, și, de asemenea, despre măreția ta care nu cunoaște deteriorarea. Ceea ce ai spus despre tine însuți, o, mare Domn, este chiar așa. O, cel mai bun dintre bărbați, doresc să-ți văd forma suverană. Dacă, o, Domnule, crezi că sunt competent să văd acea (formă), atunci, o, Domn al puterii mistice, arată-mi Sinele tău etern.[249]

Cel Sfânt a spus: Privește, O, fiu al lui Pritha, formele mele, cu sutele și miile, variate, divine, diverse în nuanțe și forme. Privește Adityas, Vasus, Rudras, Aswins și Maruts. Privește, O, Bharata, nenumărate minuni nevăzute până acum (de tine). Privește, O, tu, cel cu părul cârlionțat, întregul univers al celor mobile și imobile, adunate împreună în acest trup al meu, orice altceva ai dori să vezi.[250] Tu, însă, nu ești competent să mă privești cu ochiul tău. Eu îți dau vederea celestă. Privește natura mea mistică suverană.

Sanjaya a continuat: După ce a spus aceasta, O, monarhule, Hari, puternicul Domn al puterii mistice, i-a revelat fiului lui Pritha forma sa suverană supremă, cu multe guri și ochi, multe aspecte minunate, multe ornamente celeste, multe arme celeste ridicate, purtând ghirlande și robe celeste, (și) cu unguente cu parfum celest, plin de minuni, strălucitor, infinit, cu fețe întoarse în toate părțile.[251] Dacă splendoarea a o mie de sori ar izbucni deodată pe cer, (atunci) aceasta ar fi ca splendoarea Celui Puternic. Fiul lui Pandu a văzut atunci în trupul acelui Dumnezeu al zeilor întregul univers împărțit și subîmpărțit în multe părți, toate adunate împreună.[252] Atunci

---

246 Se spune că *Vrihat-saman* este cel mai bun, deoarece duce imediat la eliberare. Așa spune Sankara. *Margasirsha* este luna care începe la mijlocul lunii februarie și se termină la mijlocul lunii martie. Este o lună productivă din punct de vedere floral, adică primăvara.

247 Domnul Davies traduce ultima linie a acestui verset astfel: „Am creat în continuitate întregul univers printr-o singură parte din mine însumi". Această traducere este atât obscură, cât și inexactă.

248 *Adhyatman*, adică relația dintre Supremul și sufletul individual. Aceasta este iluzia mea, adică faptul că eu sunt ucigașul.

249 *Avyayam* este ceea ce nu se strică. De obicei, poate fi tradus prin „etern". Telang îl traduce prin „inepuizabil". În altă parte, l-am tradus prin „înțelegere".

250 **Ekastham**, lit. „totul într-unul", adică *adunat laolaltă*.

251 **Devam** este explicat de Sreedhara ca *Dyotanatmakam*, adică înzestrat cu splendoare. Domnul Davies îl traduce prin „strălucitor", dar Telang îl traduce prin „zeitate".

252 *Pra-vibhaktam-anekadha* (împărțit în mod divers) este un adjectiv al lui **Jagat**. Vezi Sreedhara. Atât domnul Davies, cât și Telang par să-l considere un predicat în contrast cu *Ekastham*. Acest lucru este greu de considerat corect.

Dhananjaya, plin de uimire, (şi) cu părul ridicat, plecându-şi capul, cu mâinile împreunate, s-a adresat Dumnezeului.

Arjuna a spus: Eu văd toţi zeii, O, Dumnezeule, precum şi toate mulţimile variate de creaturi, (şi) Brahman aşezat pe tronul său de lotus, şi toţi Rishi şi şerpii cereşti. Te văd cu nenumărate braţe, stomacuri, guri (şi) ochi, pe toate părţile, O, tu, cel cu forme infinite. Nu văd nici sfârşitul, nici mijlocul, nici începutul tău, O, Stăpâne al universului, O, tu, cel cu formă universală. Purtând diadema, buzduganul şi discul tău, o masă de energie, strălucind din toate părţile, te privesc pe tine, care eşti greu de privit, înzestrat din toate părţile cu strălucirea focului aprins sau a Soarelui, (şi) nemăsurat. Tu eşti indestructibil, (şi) obiectul suprem al acestui univers. Tu eşti fără decădere, păzitorul virtuţii eterne. Te consider a fi Fiinţa eternă (masculină). Te privesc ca fiind fără început, mijloc şi sfârşit, cu puteri infinite, cu braţe nenumărate, având Soarele şi Luna ca ochi, focul aprins ca gură şi încălzind acest univers cu energia ta proprie. Căci spaţiul dintre cer şi pământ este pătruns numai de Tine, la fel ca toate punctele orizontului. La vederea acestei forme minunate şi feroce a ta, O, Suflet Suprem, lumea triplă tremură. Căci aceste oştiri de zei intră în tine. Unii, speriaţi, se roagă cu mâinile împreunate. Spunând „Slavă Ţie” – oştirile marilor Rishi şi Siddha te laudă cu imnuri abundente de laudă.[253] Rudraşii, Aditiaşii, Vasuşii, cei (numiţi) Siddhaşii, Viswaşii, Aswinii, Maruţii, precum şi Ushmapaşii, Gandharvaşii, Yakşii, Asuraşii, oştile Siddhyaşilor, Te privesc şi sunt cu toţii uimiţi. Văzând forma Ta puternică, cu multe guri şi ochi, O, cel cu braţe puternice, cu braţe, coapse şi picioare nenumărate, cu multe stomacuri, (şi) teribil din cauza multor colţi, toate creaturile sunt înspăimântate, şi eu la fel. Într-adevăr, atingând cerurile, cu strălucire aprinsă, multicolor, cu gura larg deschisă, cu ochi aprinşi şi mari, văzându-te, O, Vishnu, cu sufletul meu interior tremurând (de frică), nu mai pot să-mi păstrez curajul şi liniştea sufletească. Privind gurile tale care sunt teribile datorită colţilor (lor) şi care sunt feroce (ca focul nimicitor de la sfârşitul *Yuga*), nu pot recunoaşte punctele orizontului şi nici nu pot stăpâni pacea minţii. Fii milostiv, O, Dumnezeule al zeilor, O, tu care eşti refugiul Universului. Şi toţi aceşti fii ai lui Dhritarashtra, împreună cu oştile de regi, şi Bhishma, şi Drona, şi, de asemenea, fiul lui Suta (Karna), însoţiţi chiar şi de principalii războinici ai taberei noastre, intră repede în gurile tale teribile, înfricoşătoare datorită colţilor tăi. Unii, cu capetele zdrobite, sunt văzuţi lovind în spaţiile dintre dinţii tăi. Aşa cum mulţi curenţi de apă care curg prin diferite canale se rostogolesc rapid spre ocean, tot aşa eroii lumii oamenilor intră în gurile tale care ard în jur. Aşa cum moliile se grăbesc cu viteză crescândă spre distrugerea (proprie) în focul aprins, tot aşa şi (aceşti) oameni, cu viteză neîncetată, intră în gurile tale pentru (propria) distrugere. Înghiţind toţi aceşti oameni din toate părţile, îi lingi cu gurile tale în flăcări. Umplând întregul univers cu energia ta, splendoarea ta feroce, O, Vishnu, încălzeşte totul. Spune-mi cine eşti tu, cu forma ta feroce. Mă închin ţie, O, şef al zeilor, fii milostiv cu mine. Doresc să te cunosc pe tine, cel Primordial, nu înţeleg acţiunile tale.[254]

Cel Sfânt a spus: Eu sunt Moartea, distrugătorul lumilor, pe deplin dezvoltat. Acum sunt angajat în uciderea rasei umane. Fără tine, toţi aceşti războinici care stau în diferite divizii vor înceta să mai existe. [255] De aceea, ridică-te, câştigă glorie, (şi) învinge duşmanul, bucură-te de (acest) regat în creştere. Prin mine, toţi aceştia au fost deja ucişi. Fii doar instrumentul meu. O, tu, care poţi trage cu arcul chiar şi cu mâna stângă. Ucide-i pe Drona şi Bhishma, pe Jayadratha şi

---

253 Versetul 21 se citeşte diferit. Pentru Twam Surasangha, unele texte citesc *twa-Asurasangh* pentru *Stuvanti* în a doua linie, iar altele citesc *Vikshate*.

254 **Pravritti** este explicat atât de Sankara, cât şi de Sreedhara ca fiind *Chesta*, adică mişcări sau acţiuni. Domnul Davies nu are dreptate, în opinia mea, când interpretează acest termen ca însemnând „formă evoluată sau dezvoltată”.

255 **Kala** înseamnă aici moarte. Domnul Davies îl traduce prin *Timp*, urmând exemplul altor traducători. **Pravriddha** nu înseamnă (aşa cum îl traduce domnul Davies) „bătrân” sau „foarte bătrân”, ci umflat sau pe deplin dezvoltat. Apoi, domnul Davies comite o greşeală ridicolă traducând **Rite twam** prin „Cu excepţia ta”. Acesta este unul dintre acele idiomuri peste care un străin care se bazează doar pe dicţionare va da cu siguranţă. Ceea ce spune Krishna nu este că toţi vor pieri în afară de Arjuna, ci că fără Arjuna (adică, chiar dacă el nu ar lupta) toţi vor pieri.

Karna, precum și pe alți războinici eroici, pe care i-am ucis deja eu. Nu te descuraja, luptă; vei învinge în bătălie pe dușmanii tăi.

Sanjaya a continuat: Auzind aceste cuvinte ale lui Kesava, cel împodobit cu diademă (Arjuna), tremurând, (și) cu mâinile împreunate, s-a închinat (în fața lui); și i-a spus încă o dată lui Krishna, cu vocea sufocată și copleșită de frică, și salutându-l (pe el).

Arjuna a spus: Este potrivit, Hrishikesa, ca universul să fie încântat și fermecat în a-ți rosti laudele, iar Rakshasas să fugă înspăimântați în toate direcțiile, iar oștirile Siddhas să se închine (înaintea ta). Și de ce nu s-ar închina în fața ta, O Suflet Suprem, care ești mai mare chiar și decât Brahman (însuși) și cauza primară? O, tu, cel Infinit. O, Dumnezeule al zeilor, O, tu, cel care ești refugiul universului, tu ești indestructibil, tu ești ceea ce este, și ceea ce nu este, și ceea ce este dincolo (de ambele). Tu ești Primul Dumnezeu, Ființa (masculină) străveche, tu ești refugiul Suprem al acestui univers. Tu ești Cunoscătorul, tu ești Obiectul care trebuie cunoscut, tu ești lăcașul cel mai înalt. Tu pătrunzi acest univers, O, tu, cel cu formă infinită.[256] Tu ești Vayu, Yama, Agni, Varuna, Luna, Prajapati și Strămoșul. Îți aducem omagiu de o mie de ori, și încă o dată și încă o dată îți aducem omagiu. Îți aducem omagiu în față și, de asemenea, din spate. Fie ca omagiul să fie adus ție din toate părțile, O, tu care ești totul. Tu ești totul, cu energie infinită și vitejie nemăsurată. Tu îmbrățișezi Totul. Considerându-te un prieten, orice am spus eu din neglijență, cum ar fi: „O, Krishna, O, Yadava, O, prietenule”, neștiind măreția ta din lipsă de judecată sau din iubire, orice lipsă de respect ți-a fost arătată în scopul veseliei, în ocazii de joacă, culcat, așezat, (sau) la mese, singur sau în prezența altora, O, tu cel care nu te deteriorezi, îți cer iertare pentru asta, tu care ești nemăsurat. Tu ești tatăl acestui univers de mobile și imobile. Tu ești marele stăpân demn de venerație. Nu există nimeni egal cu tine, cum ar putea exista unul mai mare? O, tu, a cărui putere este de neegalat chiar și în cele trei lumi?[257] De aceea, închinându-mă (înaintea ta) și prosternându-mi (corpul), îți cer harul tău, O, Doamne, O, adorabilule. Se cuvine ție, O, Dumnezeule, să-mi porți (greșelile) ca un tată (pe ale) fiului său, ca un prieten (pe ale) prietenului său, ca un iubit (pe ale) iubitei sale. Privind (forma ta) (nevăzută) înainte, am fost bucuros, (totuși) mintea mea a fost tulburată de frică. Arată-mi acea (altă formă obișnuită), O, Dumnezeule. Fii milostiv, O, Stăpâne al zeilor, O, tu, care ești refugiul universului. (Împodobit) cu diademă și (înarmat) cu buzdugan, cu discul în mână, ca și înainte, doresc să te privesc. Fii în aceeași formă cu patru brațe, O, tu, cel cu o mie de brațe, tu, cel cu formă universală.

Cel Sfânt a spus: Mulțumit de tine, O, Arjuna, ți-am arătat, prin puterea mea mistică, această formă supremă, plină de glorie, universală, infinită, primordială, pe care nimeni altcineva în afară de tine nu a văzut-o până acum. Cu excepția ta, eroul neamului Kuru, nimeni altcineva nu mă poate vedea în această formă în lumea oamenilor, (ajutat) chiar și de studiul *Vedelor* și al sacrificiilor, de daruri, de acțiuni, (sau) de cele mai severe austerități.[258] Nu te teme și nu te lăsa copleșit de uimire când vezi această formă îngrozitoare a mea. Eliberat de teamă, cu inima plină de bucurie, Mă vei vedea din nou luând acea altă formă.

Sanjaya a continuat: Vasudeva, după ce i-a spus toate acestea lui Arjuna, i-a arătat încă o dată forma sa (obișnuită), iar Cel cu Suflet Înalt, luând din nou forma sa blândă, l-a mângâiat pe cel care fusese îndurerat.

Arjuna a spus: Văzând această formă umană blândă a ta, O, Janardana, mi-am recăpătat mintea și am revenit la starea mea normală.

---

256 **Nidhanam** înseamnă fie *refugiu*, fie *sprijin*, fie *locuință*, fie *recipient*. Domnul Davies îl traduce incorect prin „tezaur”.

257 Sankara acceptă citirea *Gururgariyan*, Sreedhara o interpretează ca *Gurwgahyan*. În ambele cazuri, diferența de sens nu este semnificativă.

258 Sankara face legătura între *Adhyayana* cu *Veda* și *Yajna*. Aceasta pare a fi explicația corectă.

Cel Sfânt a spus: Această formă a mea pe care ai văzut-o este greu de văzut. Chiar şi zeii doresc mereu să devină spectatori ai acestei forme (ale mele). Nici prin *Vede*, nici prin austerităţi, nici prin daruri, nici prin sacrificii nu pot fi văzut în această formă a mea pe care ai văzut-o. Cu toate acestea, prin reverenţă, care este exclusivă (în obiectele sale), O, Arjuna, eu pot fi cunoscut, văzut cu adevărat şi atins în această formă, O, pedepsitor al duşmanilor. Cel care face totul pentru mine, care mă are ca obiect suprem, care este eliberat de ataşament, care nu are dușmănie față de toate fiinţele, chiar şi el, O, Arjuna, vine la mine.

SECŢIUNEA XXXVI

(Bhagavad Gita Capitolul XII)

Arjuna a spus: Dintre acei adoratori care, devotaţi în mod constant, te venerează şi cei care (meditează) asupra ta ca fiind Imuabilul şi Nemanifestul, cine sunt cei mai familiarizaţi cu devotamentul?

Cel Sfânt a spus: Concentrându-şi mintea asupra mea, cei care mă adoră constant, fiind înzestraţi (în plus) cu cea mai înaltă credinţă, sunt consideraţi de mine ca fiind cei mai devotaţi. Cu toate acestea, cei care se închină celui Neschimbător, celui Nemaniifestat, celui Atotpătrunzător, celui Inconceput, celui Indiferent, celui Neschimbător, celui Etern, care, stăpânindu-şi toate simţurile, sunt imparţiali faţă de tot ceea ce îi înconjoară şi se dedică binelui tuturor creaturilor, (de asemenea) ajung la mine. Problema este mai mare pentru cei ale căror minţi sunt fixate pe Nemanifest; căci calea către Nemanifest este greu de găsit de către cei care sunt întrupaţi. Cei care (din nou) îşi bazează toate acţiunile pe mine (şi) mă consideră obiectul lor suprem (de atins), mă venerează, meditând asupra mea cu devotament neîndreptat către nimic altceva, dintre cei ale căror minţi sunt (astfel) fixate asupra mea, eu, fără întârziere, devin eliberatorul din oceanul (acestei) lumi muritoare. Concentrează-ţi inima numai asupra mea, pune-ţi înţelegerea asupra mea, şi atunci vei locui în mine. (Nu există) nicio îndoială (în acest sens).[259] Dacă totuşi nu eşti în stare să-ţi concentrezi inima asupra mea, atunci, O, Dhananjaya, străduieşte-te să mă obţii prin devotament (rezultând) din aplicarea continuă. Dacă nu eşti în stare nici măcar de această aplicare continuă, atunci să fie acţiunile îndeplinite pentru mine scopul tău suprem. Chiar şi îndeplinind toate acţiunile tale pentru mine, vei obţine perfecţiunea. Dacă nici măcar acest lucru nu eşti în stare să faci, atunci, recurgând la devotamentul faţă de mine (şi) supunându-ţi sufletul, renunţă la roadele tuturor acţiunilor. Cunoaşterea este superioară aplicării (în devotament); meditaţia este mai bună decât cunoaşterea; renunţarea la roadele reacţiei (este mai bună) decât meditaţia, iar liniştea (rezultă) imediat din renunţare. Cel care nu are ură pentru nicio creatură, care este prietenos şi milos, care este liber de egoism, care nu are vanitate, ataşament, care este la fel în plăcere şi durere, care este iertător, mulţumit, mereu devotat, cu sufletul supus, ferm în scopul său, cu inima şi înţelegerea fixate asupra mea, chiar şi el îmi este drag. Cel prin care lumea nu este tulburată, (şi) care nu este tulburat de lume, care este liber de bucurie, mânie, frică şi anxietate, chiar el îmi este drag. Acel devotat al meu care este nepăsător, pur, harnic, detaşat (de obiectele lumeşti) şi liber de suferinţă (minte), şi care renunţă la orice acţiune (pentru roadele ei), chiar şi el îmi este drag.[260] Cel care nu are bucurie, nici aversiune, care nu se întristează şi nici nu doreşte, care renunţă atât la bine, cât şi la rău, (şi) care este plin de credinţă în mine, chiar şi el îmi este drag. Cel care este la fel cu prietenul şi duşmanul, la fel şi în onoare şi dezonoare, care este la fel în frig şi căldură, (şi plăcere şi durere), care este liber de ataşament, pentru care critica şi lauda sunt egale, care este taciturn, care este mulţumit cu orice îi vine (lui), care este fără casă, cu mintea statornică şi plin de credinţă, chiar şi acel om îmi este drag. Cei care recurg la această dreptate (care duce la) nemurirea care a fost (deja)

259 **Ata urddham** înseamnă „după aceasta” sau „de acum încolo, în înalturi”, după cum îl traduce domnul Davies.

260 Deşi limitarea „pentru roadele” nu apare în text, totuşi, este evidentă şi trebuie înţeleasă. Krishna nu recomandă abandonarea totală a acţiunilor, ci abandonarea roadelor acestora. Domnul Davies traduce **arambha** prin „întreprindere”.

declarată, acei devotați plini de credință și care mă consideră obiectul suprem (al dobândirii lor) sunt cei mai dragi mie.

SECȚIUNEA XXXVII

(Bhagavad Gita, Capitolul XIII)

Cel Sfânt a spus: Acest corp, O, fiu al lui Kunti, se numește *Kshetra*. Cel care îl cunoaște, cei învățați îl numesc *Kshetrajna*.[261] Cunoaște-mă, O, Bharata, ca fiind *Kshetras*. Cunoașterea lui *Kshetra* și *Kshetrajna* o consider a fi (adevărata) cunoaștere. Ce este *Kshetra*, cum este, ce schimbări suferă, de unde vine, cine este el (adică *Kshetrajna*) și care sunt puterile sale, ascultă de la mine pe scurt. Toate acestea au fost cântate în multe feluri separat, de către Rishi în diverse versuri, în texte bine stabilite, pline de rațiune și care dau indicii despre Brahman. Marile elemente, egoismul, intelectul, nemanifestatul (adică, *Prakriti*), precum și cele zece simțuri, unul (*manas*), cele cinci obiecte ale simțurilor, dorința, aversiunea, plăcerea, durerea, conștiința corpului, curajul - toate acestea, pe scurt, au fost declarate a fi *Kshetra* în forma sa modificată. Absența vanității, absența ostentației, abținerea de la răutate, iertarea, integritatea, devotamentul față de învățător, puritatea, constanța, stăpânirea de sine, indiferența față de obiectele simțurilor, absența egoismului, percepția mizeriei și răului nașterii, morții, decrepitudinii și bolii,[262] libertatea față de atașament, absența simpatiei pentru fiu, soție, casă și restul, și echilibru constant al inimii în ceea ce privește obținerea binelui și a răului, devotament neclintit față de mine fără meditație asupra altceva, frecventarea locurilor singuratice, aversiune față de aglomerația oamenilor,[263] constanță în cunoașterea relației dintre sinele individual și suprem, percepția obiectului cunoașterii adevărului — toate acestea se numesc Cunoaștere; tot ceea ce este contrar acestui lucru este Ignoranță.[264] Ceea ce este obiectul cunoașterii îți voi declara (acum), știind că prin aceasta se obține nemurirea. [Este] Brahma Supremul, care nu are început, despre care se spune că nu este nici existent, nici inexistent; ale cărui mâini și picioare sunt pretutindeni, ale cărui ochi, capete și fețe sunt pretutindeni, care locuiește pătrunzând totul în lume, care posedă toate calitățile simțurilor (deși) este lipsit de simțuri, fără atașament (și totuși) susținând toate lucrurile, fără atribute (și totuși) bucurându-se (a) de toate atributele,[265] în afara și în interiorul tuturor creaturilor, imobil și mobil, necunoscut din cauza (subtilității sale), îndepărtat și totuși aproape, nedistribuit în toate ființele, (și totuși) rămânând ca și cum ar fi distribuit, care este susținătorul (tuturor) ființelor, absorbitorul și creatorul (tuturor); care este lumina tuturor corpurilor luminoase, despre care se spune că este dincolo de orice întuneric; care este cunoașterea, Obiectul cunoașterii, Scopul cunoașterii și care se află în inimile tuturor. Astfel, *Kshetra*, Cunoașterea și Obiectul Cunoașterii ți-au fost explicate pe scurt. Devotatul meu, cunoscând (toate) acestea, devine unul cu mine în spirit. Știți că Natura și Spiritul sunt amândouă fără început (și) știți (de asemenea) că toate modificările și toate calitățile izvorăsc din Natură.[266] Se spune că Natura este sursa capacității de a se bucura de plăceri și dureri.[267] Pentru Spirit, care locuiește în natură, se bucură de calitățile născute din Natură. Cauza nașterilor sale în pântece bune

---

261 Cei învățați, adică cei care sunt familiarizați cu *Kshetra* și cu ceea ce nu este. După cum explică Krishna însuși mai jos, *Kshetra* este Materia, iar *Kshetrajna* este Sufletul.

262 **Dukha-dosha** este explicat atât de Sankara, cât și de Sreedhara ca un compus *Dwanda*.

263 *Vivikta* este explicat de comentatori ca Suddha sau Chittaprasadakara. Nu poate exista însă nicio îndoială că este în opoziție cu *Janasamsadi* care urmează. Prin urmare, îl traduc prin „singuratic".

264 Scopul cunoașterii adevărului este înlăturarea ignoranței și dobândirea fericirii.

265 Nici având ochi, etc., dar văzând, etc.; fără atribute, dar având sau bucurându-se de tot ceea ce atributele oferă.

266 Toate modificările, adică ale formelor materiale; toate calitățile, adică plăcerea, durerea etc. Cuvântul tradus prin „natură" este *Prakriti* (materia primă), iar cel tradus prin „spirit" este *Purusha* (principiul activ). *Vikarna* și *Gunan* includ toate formele materiale și atributele sufletului.

267 **Karya-karana-karttritwa** este explicat atât de Sankara, cât și de Sreedhara ca însemnând „capacitatea de a lucra (de a locui) în corp și în simțuri". K. T. Telang adoptă această interpretare. Domnul Davies, în textul său, folosește expresia „în activitatea organelor de acțiune". Cu toate acestea, în notele sale filologice, el oferă traducerea corectă, „se spune că" fiind explicată de Sreedhara ca referindu-se la Kapila și alții.

sau rele este (legătura sa) cu calitățile.[268] Se spune că Purusha Suprem din acest corp este supraveghetor, aprobator, susținător, bucurător, stăpânul puternic și, de asemenea, Sufletul Suprem.[269] Cel care cunoaște astfel Spiritul și Natura, cu calitățile lor, indiferent de starea în care se află, nu se mai naște niciodată. Unii, prin meditație, contemplă sinele în sine prin sine; alții, prin devotament, conform sistemului *Sankhya*; iar alții (din nou), prin devotament prin fapte. Alții, neștiind încă acest lucru, se închină, auzind despre el de la alții. Chiar și aceștia, devotați celor auzite, trec dincolo de moarte.[270] Orice entitate, imobilă sau mobilă, care vine în existență, să știi, O, taur al neamului Bharata, că provine din legătura dintre *Kshetra* și *Kshetrajna* (materie și spirit). El vede pe Domnul Suprem locuind în mod egal în toate ființele, Nepieritorul în Pieritor. Pentru că vede pe Domnul locuind în mod egal pretutindeni, omul nu se distruge[271] pe sine însuși și apoi atinge scopul suprem. El vede (cu adevărat) că toate acțiunile sunt săvârșite numai de natură în toate modurile și că sinele nu este cel care acționează. Când cineva vede diversitatea entităților ca existând într-una singură și totul provenind din acea (Unică), atunci se spune că a atins Brahma. Acest Sinele Suprem inepuizabil, O, fiu al lui Kunti, fiind fără început și fără atribute, nu acționează și nu este pătat nici măcar atunci când se află în corp. Așa cum spațiul, care este omniprezent, nu este niciodată pătat, datorită subtilității sale, tot așa sufletul, aflat în fiecare corp, nu este niciodată pătat.[272] Așa cum un singur Soare luminează întreaga lume, tot așa Spiritul, O Bharata, luminează întreaga (sferă a) materiei. Cei care, prin ochiul cunoașterii, cunosc distincția dintre materie și spirit și eliberarea de natura tuturor entităților, ating Supremul.[273]

SECȚIUNEA XXXVIII

(Bhagavad Gita Capitolul XIV)

Cel Sfânt a spus: Îți voi declara din nou acea știință supremă a științelor, acea știință excelentă, cunoscând-o, toți *munii* au atins perfecțiunea supremă, eliberându-se de lanțurile acestui corp.[274] Recurgând la această știință și atingând natura mea, ei nu se reîncarnează nici măcar (cu ocazia) unei (noi) creații și nu sunt tulburați de dizolvarea universală. Puternicul Brahma este pântec pentru mine. Acolo pun germenul (viu). De acolo, O, Bharata, are loc nașterea tuturor ființelor. Orice forme (corporale), O, fiu al lui Kunti, se nasc în toate pântecele, dintre ele Brahma este pântecele puternic, (iar) eu sunt Tatăl care dă sămânța.[275] Bunătatea, pasiunea, întunericul, aceste calități, născute din natură, leagă, O, tu cu brațele puternice, [sufletul] etern întrupat în corp.[276] Dintre acestea, Bunătatea, din natura sa nepătată, fiind iluminatoare și liberă de suferință, leagă (sufletul), O, tu cel fără păcat, cu atingerea fericirii și a cunoașterii. Să știi că pasiunea, având dorința ca esență, se naște din sete și atașament. Aceasta, O, fiu al lui Kunti, leagă (sufletul) întrupat prin atașamentul de muncă. Întunericul, însă, să știi, se naște din ignoranță, (și) zăpăcește toate [sufletele] întrupate. Ceea ce leagă, O Bharata, prin eroare, indolență și somn. Bunătatea unește

---

268 Numai spiritul întrupat poate să se bucure de calitățile Naturii. Apoi, din nou, felul de legătură pe care o are cu aceste calități determină nașterea sa în pântece bune sau rele.

269 Domnul Davies înțelege greșit legătura gramaticală dintre cuvintele din a doua linie a acestui verset. K. T. Telang, urmând exemplul lui Sreedhara, spune că cuvântul ar trebui tradus prin „aprobator”.

270 Ceea ce se aude, adică *Srutis*-urile sau doctrinele sacre.

271 A te distruge pe tine însuți înseamnă a fi lipsit de adevărata cunoaștere.

272 **Sarvatra** din al doilea rând este explicat de Sreedhara ca „în fiecare corp, superior și inferior”. Din punct de vedere gramatical, poate însemna și „în fiecare parte a corpului”. O astfel de teorie despre sediul sufletului ar fi însă contrară tuturor ideilor hinduse.

273 **Bhuta-Prakriti-moksha** este explicat atât de Sankara, cât și de Sreedhara ca *moksha* sau eliberare de *prakriti* (natura) *bhutas*-urilor sau entităților. Cunoașterea adevărată este cea care produce această eliberare. Domnul Davies o traduce prin „eliberarea ființelor de Natură”. Acest lucru este evident incorect. „Ființele” nu sunt sinonime cu sinele sau sufletul.

274 **Itas** este explicat de Sreedhara ca „din lanțurile acestui corp”.

275 Sreedhara face din **mahat** un adjectiv al lui *yoni*; Sankara îl face un adjectiv al lui *Brahma*. K. T. Telang îl urmează pe Sankara.

276 Fericirea și cunoașterea sunt atribute ale minții, nu ale sufletului. Prin urmare, atunci când sunt atașate de suflet, ele sunt ca niște lanțuri de care sufletul ar trebui să se elibereze.

(sufletul) cu plăcerea; Pasiunea, O Bharata, unește cu munca; dar întunericul, acoperind cunoașterea, unește cu eroarea. Pasiunea și întunericul, fiind reprimate, bunătatea rămâne, O, Bharata. Pasiunea și bunătatea (fiind reprimate), întunericul (rămâne); (și) întunericul și bunătatea (fiind reprimate), pasiunea (rămâne). Când în acest corp, în toate porțile sale, se produce lumina cunoașterii, atunci ar trebui să știm că bunătatea s-a dezvoltat acolo. Avariția, activitatea, îndeplinirea lucrărilor, lipsa de liniște, dorința — acestea, O, taur al neamului Bharata, se nasc atunci când pasiunea este dezvoltată. Melancolia, inactivitatea, eroarea și iluzia — acestea, O, fiu al neamului Kuru, se nasc atunci când întunericul este dezvoltat. Când posesorul unui corp se îndreaptă spre descompunere în timp ce bunătatea este dezvoltată, atunci el ajunge în regiunile nepătate ale celor care cunosc Supremul. Mergând spre descompunere când pasiunea predomină, omul se naște printre cei atașați de muncă. La fel, descompus în timpul întunericului, omul se naște în pântecele care zămislesc ignoranții. Se spune că rodul acțiunilor bune este bun și nepătat. Fructul pasiunii, însă, este suferința; (iar) fructul întunericului este ignoranța. Din bunătate se naște cunoașterea; din pasiune, avariția; (iar) din întuneric se nasc eroarea și iluzia, precum și ignoranța. Cei care trăiesc în bunătate se înalță; cei care sunt dependenți de pasiune trăiesc la mijloc; (în timp ce) cei care aparțin întunericului, fiind dependenți de cea mai joasă calitate, coboară. Când un observator recunoaște că nimeni altcineva nu este agent în afară de calități și cunoaște ceea ce este dincolo (de calități), el ajunge la natura mea. Sufletul întrupat, transcendând aceste trei calități care constituie sursa tuturor trupurilor, se bucură de nemurire, fiind eliberat de naștere, moarte, decrepitudine și suferință.[277]

Cel Sfânt a spus: Cel care nu are aversiune față de lumină, activitate și chiar iluzie, O, fiu al lui Pandu, atunci când acestea sunt prezente, și nici nu le dorește atunci când sunt absente,[278] cel care, așezat ca unul nepăsător, nu este zguduit de aceste calități; cel care stă și nu se mișcă, gândindu-se că sunt calitățile (și nu el) care sunt angajate (în funcțiile lor respective); pentru care durerea și plăcerea sunt la fel, care este autonom și pentru care un bulgăre de pământ, o piatră și aurul sunt la fel; pentru care plăcutul și neplăcutul sunt la fel; care are discernământ; pentru care critica și lauda sunt la fel; pentru care onoarea și dezonoarea sunt la fel; care privește prietenii și dușmanii la fel; care a renunțat la orice efort — se spune că a transcendat calitățile. De asemenea, cel care Mă venerează cu devotament exclusiv, transcendând aceste calități, devine demn de a fi primit în natura lui Brahma. Căci Eu sunt sprijinul lui Brahma, al nemuririi, al indestructibilității, al pietății veșnice și al fericirii neîntrerupte.[279]

SECȚIUNEA XXXIX

(Bhagavad Gita Capitolul XV)

Cel Sfânt a spus: Se spune că *Aswattha*, având rădăcinile sus și ramurile jos, este etern, iar frunzele sale sunt *Chhandas*. Cel care știe acest lucru, cunoaște *Vedele*. [280] Ramurile sale se întind în jos și în sus, fiind mărite de calități; lăstarii săi sunt obiectele simțurilor.Rădăcinile sale, care duc la acțiune, se extind în această lume a oamenilor.[281] Forma sa nu poate fi cunoscută aici, nici sfârșitul

277 *Deha samudbhava* este explicată de comentatori ca având „*samudbhava* sau *parinama* în **deha**”. Este un exemplu de compus *vahuvrihi*.

278 Lumina, activitatea și iluzia sunt cele trei calități indicate de efectele lor.

279 **Pratishtha** este explicat de Sankara ca „ceva pe care altul (aici Brahma) stă sau se odihnește”. Sreedhara îl explică ca *Pratima*. Telang, urmând exemplul lui Sreedhara, îl traduce ca „întruchipare”; domnul Davies, ca „scaun”. *Amritasya* și *Avyayasya* sunt luate separat de comentatori.

280 „**Aswattha**” este smochinul sacru indian, simbol al cursului vieții lumești. Rădăcinile sale sunt deasupra; aceste rădăcini sunt Ființa Supremă. Ramurile sale sunt dedesubt, acestea fiind zeitățile inferioare. Frunzele sale sunt imnurile sacre ale *Vedelor,* adică, așa cum frunzele mențin copacul în viață și contribuie la rodirea lui, tot așa *Vedele* susțin acest copac și conduc la mântuire.

281 În sus și în jos, adică de la cele mai înalte la cele mai joase dintre lucrurile create. Mărite prin calități, adică calitățile care apar ca trup, simțuri etc. Lăstarii sunt obiectele simțurilor, fiind atașați de simțuri în sine, precum lăstarii de ramuri. Rădăcinile care se întind în jos sunt dorințele pentru diverse plăceri. Astfel Telang, urmând

său, nici începutul său, nici sprijinul său. Tăind, cu arma dură a indiferenței, acest *Aswattha* cu rădăcini ferm fixate, atunci ar trebui să căutăm acel loc de refugiu în care nu ne vom mai întoarce (gândindu-ne) - voi căuta protecția acelui Părinte Primordial de la care a izvorât cursul străvechi al vieții (lumești). —Cei care sunt liberi de mândrie și iluzie, care au învins răul atașamentului, care sunt statornici în contemplarea relației dintre Suprem și sinele individual, de la care dorința s-a îndepărtat, eliberați de perechile de opuse cunoscute sub numele de plăcere și durere (și altele asemenea), se îndreaptă, fără iluzii, către acel scaun etern. Soarele nu luminează acel [scaun], nici luna, nici focul. Acolo unde nimeni nu se întoarce, acolo este scaunul meu suprem. O parte eternă din Mine este aceea care, devenind un suflet individual în lumea vieții, atrage către sine cele (cinci) simțuri, cu mintea ca al șaselea, care toate depind de natură. Când suveranul (acestui cadru corporal) preia sau părăsește (un) corp, acesta pleacă luând cu sine aceste lucruri, precum vântul (care ia) parfumurile din locurile lor. Prezidând urechea, ochiul, (organele) simțului tactil, gustului și mirosului, precum și mintea, el se bucură de toate obiectele simțurilor. Cei care sunt înșelați nu-l văd când părăsesc sau rămân în (corp), când se bucură sau se unesc cu calitățile. Cei care au ochiul cunoașterii îl văd (totuși).[282] Devoții care se străduiesc (în acest scop) îl văd locuind în ei înșiși. Cei (totuși) care sunt fără simțuri și ale căror minți nu sunt stăpânite, nu-l văd, chiar și atunci când se străduiesc (ei înșiși).[283] Acea splendoare care locuiește în soare și care luminează vastul univers, aceea (care este) în lună și aceea (care este) în foc, știți că acea splendoare este a mea. Intrând în pământ, susțin creaturile prin forța mea; și devenind luna suculentă, hrănesc toate ierburile.[284] Eu însumi devenind căldura vitală (*Vaiswanara*) care locuiește în trupurile creaturilor care respiră, (și) unindu-mă cu respirațiile ascendente și descendente ale vieții, diger cele patru feluri de hrană.[285] Eu sunt așezat în inimile tuturor. De la Mine provin memoria și cunoașterea și pierderea ambelor. Eu sunt obiectele cunoașterii care trebuie cunoscute (cu ajutorul) tuturor *Vedelor.* Eu sunt autorul *Vedantelor* și numai eu sunt cunoscătorul *Vedelor.*[286] Există aceste două entități în lume, și anume, cea mutabilă și cea imuabilă. Cea mutabilă este toate (aceste) creaturi. Cea neschimbătoare este numită imuabilă.[287] Dar mai există o altă Ființă Supremă, numită *Paramatman,* care era Domnul Etern, care pătrundea cele trei lumi, le susținea (și) întrucât eu transcend mutabilul și sunt mai presus chiar și de imutabil; pentru aceasta sunt celebrat în lume (printre oameni) și în *Veda* ca *Purushottama* (Ființa Supremă). Cel care, fără a fi înșelat, Mă cunoaște ca fiind această Ființă Supremă, el, care știe totul, O, Bharata, Mă venerează în toate felurile.[288] Astfel, O, tu, cel fără păcat, această cunoaștere, care constituie cel mai mare dintre mistere, ți-a fost revelată de Mine. Cunoscând aceasta, O, Bharata, omul va deveni înzestrat cu inteligență și va fi făcut tot ce trebuie să facă.

---

comentatorii.

282 Legat de calități, adică perceperea obiectelor senzoriale sau experimentarea plăcerii și durerii.

283 „*Atmani*" din prima linie înseamnă „în corp", după cum explică Sreedhara și alții, sau „în înțelegere", după cum explică Sankara. Se pare însă că este folosit în sensul general de „ei înșiși", fără referire particulară la corp sau la înțelegere. Un *Akritatman* este o persoană a cărei suflet nu este creat sau format; în general, „o persoană cu pasiuni neînfrânate".

284 Nu există nicio îndoială că Soma înseamnă aici luna și nu sucul *Soma* băut în cadrul sacrificiilor sau seva. Luna este cea care susține și hrănește toate plantele, iar numeroase pasaje din literatura sacră hindusă pot fi citate pentru a demonstra acest lucru. Prin urmare, domnul Davies greșește în mod evident când traduce Soma prin „sucul savuros".

285 Cele patru tipuri de hrană sunt: cea mestecată, cea suptă, cea linsă și cea băută.

286 *Apohanam* înseamnă *pierdere* sau *îndepărtare*. Este un cuvânt binecunoscut, iar aplicarea lui aici este foarte naturală. Eu sunt memoria și cunoașterea (pentru cei care le folosesc pentru fapte virtuoase). Eu sunt pierderea acestor facultăți (pentru cei care se angajează în fapte nedrepte). Domnul Davies îl traduce în mod eronat ca „puterea rațiunii".

287 *Kutashtha* este tradus de K. T. Telang ca „cel nepăsător", de domnul Davies ca „domnul de sus". Eu înclin să fiu de acord cu exegeții care îl explică ca „cel uniform sau cel neschimbător".

288 *Sarvabhavena* este explicat de Sankara prin *Sarvatma-chintaya* (considerându-Mă sufletul tuturor lucrurilor). Sreedhara îl explică ca *Sarvaprakarena*. De ce nu ar putea însemna „cu tot sufletul" sau „cu exces de iubire"?

SECȚIUNEA XL

(Bhagavad Gita Capitolul XVI)

Cel Sfânt a spus: Curajul, puritatea inimii, perseverența în (căutarea) cunoașterii și meditația *yoga*, darurile, stăpânirea de sine, sacrificiul, studiul *Vedelor*, penitențele ascetice, integritatea,[289] abținerea de la rău, adevărul, lipsa mâniei, renunțarea, liniștea, lipsa raportării greșelilor altora, compasiunea pentru toate creaturile, absența lăcomiei, blândețea, modestia, absența neliniștii, vigoarea, iertarea, fermitatea, curățenia, absența certurilor, lipsa vanității – acestea devin ale celui, O Bharata, care se naște cu posesiuni divine. Ipocrizia, mândria, îngâmfarea, mânia, grosolănia și ignoranța sunt ale celui care s-a născut cu posesiuni demonice, O, fiu al lui Pritha. Posesiunile divine sunt considerate a fi pentru eliberare; cele demonice pentru robie. Nu te întrista, O, fiu al lui Pandu, căci te-ai născut cu posesiuni divine. (Există) două feluri de ființe create în această lume, și anume, cele divine și cele demonice. Cele divine au fost descrise pe larg. Ascultă acum, O, fiu al lui Pritha, despre cele demonice. Persoanele de natură demonică nu cunosc înclinația sau neînclinația. Nici puritatea, nici buna conduită, nici adevărul nu există în ele.[290] Ei spun că universul este lipsit de adevăr, de principii călăuzitoare (și) de conducători; produs de uniunea dintre cei doi (bărbat și femeie) din poftă, și nimic altceva. În funcție de această viziune, acești oameni pierduți, cu puțină inteligență și fapte violente, acești dușmani (ai lumii), s-au născut pentru distrugerea universului.[291] Prețuind dorințe nesățioase și înzestrați cu ipocrizie, îngâmfare și nebunie, ei adoptă noțiuni false prin iluzie și se angajează în practici necurate. Păstrând gânduri nelimitate, limitate doar de moarte, și considerând satisfacerea dorințelor lor ca fiind scopul suprem, ei sunt convinși că asta este tot. Încătușați de sutele de lațuri ale speranței, dependenți de poftă și mânie, ei râvnesc să obțină această bogăție astăzi: „Asta o voi obține mai târziu”, ”Această bogăție o am”, ”Aceasta (bogăția) va fi a mea în plus”, ”Acest dușman a fost ucis de mine”, ”Îi voi ucide și pe ceilalți”, ”Eu sunt stăpânul”, ”Eu sunt cel care se bucură”, ”Eu sunt de succes, puternic, fericit”, ”Sunt bogat și de naștere nobilă”, ”Cine altcineva mai este ca mine? —Voi face sacrificii, —Voi face daruri, —Voi fi vesel, —astfel înșelați de ignoranță, aruncați de numeroase gânduri, învăluiți în plasele iluziei, atașați de bucuria obiectelor dorinței, se scufundă în iadul urât. Încrezuți, încăpățânați, plini de mândrie și îmbătați de bogăție, ei aduc sacrificii care sunt doar nominale, cu ipocrizie și împotriva ordonanței (prescrise). Căsătoriți cu vanitatea, puterea, mândria, pofta și mânia, acești calomniatori Mă urăsc în propriile lor trupuri și în cele ale altora. Pe acești urăscători (ai Mei), cruzi, cei mai josnici dintre oameni și necuvioși, îi arunc continuu în pântecele demonice. Venind în pântecele demonice, înșelați naștere după naștere, ei, O, fiu al lui Kunti, fără a ajunge la Mine, coboară în starea cea mai josnică. Triplă este calea către iad, ruinătoare pentru sine, și anume, pofta, mânia și, de asemenea, avariția. Prin urmare, aceste trei lucruri trebuie renunțate. Eliberat de aceste trei porți ale întunericului, un om, O, fiu al lui Kunti, își realizează propria bunăstare și apoi se îndreaptă către scopul său cel mai înalt. Cel care, abandonând poruncile scripturilor, acționează numai sub impulsul dorinței, nu atinge niciodată perfecțiunea, nici fericirea, nici scopul suprem. De aceea, scripturile ar trebui să fie autoritatea ta în a determina ce trebuie făcut și ce nu trebuie făcut. Se cuvine să faci lucrarea aici, după ce ai stabilit ce a fost declarat de poruncile scripturilor.

---

289 Adopt explicația lui Sankara referitoare la ultimul compus din prima linie a acestui *sloka*, Sreedhara explicându-l în mod diferit.

290 **Prabhtti** îl traduc prin „înclinație”, iar Nivhtti prin „reticență”. *Înclinația* este, așa cum explică toți comentatorii, către acțiuni drepte, iar dezinteresul — în consecință — se referă la toate acțiunile nedrepte. K. T. Telang traduce aceste cuvinte ca „acțiune” și „inacțiune”. Domnul Davies, urmând versiunea franceză a lui Burnouf, le interpretează ca însemnând „creația și sfârșitul ei”.

291 Sankara pare să conecteze genitivul *Jagatas* cu *achitas*. Sreedhara îl conectează (ceea ce este firesc) cu *Kshayaya*, ceea ce accept.

SECȚIUNEA XLI

(Bhagavad Gita, Capitolul XVII)

Arjuna a spus: O, Krishna, care este starea celor care, abandonând poruncile scripturilor, aduc sacrificii cu credinţă? Este una de Bunătate, de Pasiune sau de Întuneric?

Cel Sfânt a spus: Credinţa (creaturilor) întrupate este de trei feluri. Ea se naşte (de asemenea) din natura lor (individuală). Ea este bună, pasională şi întunecată. Ascultă acum acestea. Credinţa unuia, O Bharata, este conformă cu propria sa natură. O fiinţă aici este plină de credinţă; şi oricare ar fi credinţa cuiva, acela este chiar el. Cei care au calitatea bunătăţii se închină zeilor; cei care au calitatea pasiunii (se închină) Yakshaşilor şi Rakshasas; alţi oameni care au calitatea întunericului se închină spiritelor plecate şi oştilor Bhutas. Acei oameni care practică austerităţi ascetice severe, neprevăzute de scripturi, sunt predate ipocriziei şi mândriei şi înzestrate cu dorinţa de ataşament şi violenţă — acele persoane lipsite de discernământ, care torturează grupurile de organe din corpurile lor şi pe Mine, care sunt aşezat în acele corpuri — ar trebui să fie cunoscute ca având hotărâri demonice. Mâncarea care este dragă tuturor este de trei feluri. Sacrificiul, penitenţa şi darurile sunt, de asemenea, (de trei feluri). Ascultaţi diferenţele dintre ele, după cum urmează. Acele feluri de mâncare care sporesc durata vieţii, energia, forţa, sănătatea, bunăstarea şi bucuria, care sunt savuroase, oleaginoase, nutritive şi plăcute, sunt pe placul lui Dumnezeu. Acele alimente care sunt amare, acre, sărate, prea fierbinţi, picante, uscate şi arzătoare, şi care produc durere, suferinţă şi boală, sunt dorite de cei pasionaţi. Alimentele reci, fără gust, puturoase şi stricate, şi care sunt chiar refuzate şi murdare, sunt dragi oamenilor întunecaţi. Sacrificiul este bun atunci când, fiind prescris de lege, este îndeplinit de persoane fără dorinţa de a obţine roadele (acestuia) şi cu mintea hotărâtă (în conformitate cu credinţa) că îndeplinirea lui este o datorie. Dar sacrificiul care este îndeplinit în aşteptarea roadelor şi chiar din dorinţa de a se da în spectacol, să ştii, O, şef al fiilor lui Bharata, că este de natura pasiunii. Sacrificiul care este împotriva ordonanţei, în care nu se împarte mâncare, care este lipsit de *mantre* (versuri sacre), în care nu se plătesc taxe brahmanilor care îl asistă şi care este lipsit de credinţă, se spune că este de natura întunericului. Reverenţa faţă de zei, cei regeneraţi, preceptori şi oameni de cunoaştere, puritatea, integritatea, practicile unui Brahmacharin şi abţinerea de la rău sunt considerate a constitui penitenţa trupului. Discursul care nu provoacă agitaţie, care este adevărat, plăcut şi benefic, precum şi studiul asiduu al *Vedelor,* sunt considerate penitenţa vorbirii. Serenitatea minţii, blândeţea, taciturnitatea, stăpânirea de sine şi puritatea caracterului sunt considerate penitenţa minţii. Această triplă penitenţă îndeplinită cu credinţă perfectă, de oameni fără dorinţa de a obţine rezultate şi cu devotament, este considerată a fi de natură bună. Penitenţa care este îndeplinită pentru a obţine respect, onoare şi veneraţie, cu ipocrizie, (şi) care este instabilă şi trecătoare, este considerată a fi de natură pasională. Pocăinţa care este îndeplinită sub o convingere înşelătoare, cu tortură de sine şi pentru distrugerea altuia, se spune că este de natura întunericului. Darul care este dat pentru că trebuie dat, celui care nu poate întoarce niciun serviciu pentru el, la momentul potrivit şi persoanei potrivite, se spune că este de natura bunătăţii. Cu toate acestea, darul oferit cu reticenţă, pentru a primi ceva în schimb (trecut sau aşteptat), sau chiar cu gândul la roadele sale, este considerat a fi de natura pasiunii. Într-un loc nepotrivit şi la un moment nepotrivit, darul oferit unui obiect nevrednic, fără respect şi cu dispreţ, este considerat a fi de natura întunericului. **OM**, **TAT**, **SAT**, se spune că acestea sunt cele trei denumiri ale lui *Brahma*. Prin aceasta (Brahma), Brahmanii şi *Vedele*, precum şi Sacrificiile, au fost rânduite din vechime. Prin urmare, rostind silaba *OM*, sacrificiile, darurile şi penitenţele, prescrise de ordonanţă, ale tuturor celor care rostesc *Brahma* încep. Rostind *TAT,* diversele rituri de sacrificiu, penitenţă şi daruri, fără aşteptarea unui rezultat, sunt îndeplinite de cei care doresc eliberarea. *SAT* este folosit pentru a denota existenţa şi bunătatea. La fel, O, fiu al lui Pritha, cuvântul *SAT* este folosit în orice act auspicios. Constanţa în sacrificii, penitenţe şi daruri este, de asemenea, numită *SAT,* iar un act făcut pentru Acela este numit *SAT.*[292] Orice ofrandă este oferită (focului), orice este

292 Aceasta se referă în mod evident la sacrificiu, penitenţă şi dar, în propoziţia anterioară. Comentatorii sugerează însă că ar putea să se refere şi la Brahma. Eu însumi nu sunt sigur că nu se referă la Brahma.

dăruit, orice penitenţă este îndeplinită, orice este făcut fără credinţă, se spune, O, fiu al lui Pritha, că este opusul lui *SAT*; şi asta este nimic atât aici, cât şi în viaţa de apoi.[293]

SECŢIUNEA XLII

(Bhagavad Git a, Capitolul XVIII)

Arjuna a spus: O, tu, cel cu braţe puternice, doresc să cunosc adevărata natură a renunţării şi, de asemenea, a abandonului, O, stăpân al simţurilor, O, ucigaş al lui Kesi.[294]

Cel Sfânt a spus: Respingerea faptelor cu dorinţă este cunoscută de cei învăţaţi drept renunţare. Abandonarea roadelor tuturor faptelor, cei înţelepţi numesc abandonare. Unii înţelepţi spun că munca (în sine) ar trebui abandonată ca fiind rea; alţii (spun) că faptele de sacrificiu, darurile şi penitenţa nu ar trebui abandonate. În ceea ce priveşte abandonarea, ascultă decizia mea, O, cel mai bun dintre fiii lui Bharata, căci abandonarea, O, tigrule printre oameni, a fost declarată a fi de trei feluri. Lucrările de sacrificiu, darurile şi penitenţa nu ar trebui abandonate. Ele ar trebui, într-adevăr, să fie făcute. Sacrificiul, darul şi penitenţa sunt purificările înţelepţilor. Dar chiar şi aceste lucrări ar trebui făcute, abandonând ataşamentul şi roadele. Aceasta, O, fiu al lui Pritha, este opinia mea excelentă şi hotărâtă. Renunţarea la o acţiune prescrisă (în scripturi) nu este corectă. Renunţarea la ea (provine) din iluzie şi (prin urmare) este declarată a fi de natura întunericului.[295] (Considerând-o) ca (o sursă de) suferinţă, când fapta este abandonată din (teama de) durerea fizică, cel care face o astfel de renunţare, care este de natura pasiunii, nu obţine niciodată rodul renunţării. (Considerând-o) ca pe ceva ce trebuie făcut, atunci când[296] munca prescrisă (în scripturi) este făcută, O Arjuna, abandonând ataşamentul şi roadele, acea abandonare este considerată a fi de natura binelui. Dotat cu inteligenţă şi fără îndoieli, cel care renunţă şi este înzestrat cu calitatea bunătăţii nu are aversiune faţă de acţiunile neplăcute şi nici ataşament faţă de cele plăcute.[297] Deoarece acţiunile nu pot fi abandonate în totalitate de o persoană întrupată, (prin urmare) cel care renunţă la roadele acţiunilor este cu adevărat numit renunţător. Răul, binele şi acţiunile mixte au (aceste) trei roade în viitor pentru cei care nu renunţă. Dar nu există niciuna pentru cel care renunţă.[298] Ascultă de la mine, O, tu, cel cu braţe puternice, cele cinci cauze pentru îndeplinirea tuturor acţiunilor, declarate în Sankhya care tratează anihilarea acţiunilor.[299] (Acestea sunt) substratul, agentul, diversele tipuri de organe, diversele eforturi separate şi, împreună cu acestea, zeităţile ca a cincea cauză.[300] Cu trupul, vorbirea sau mintea, orice lucrare, dreaptă sau invers, întreprinde un om, aceste cinci sunt cauzele ei. Aşa fiind, cel care, datorită unei înţelegeri necizelate, se vede pe sine însuşi ca fiind

---

293 Ceea ce autorul doreşte să stabilească în aceste versete este că cuvintele **OM**, **TAT** şi **SAT** au fiecare utilizările lor respective. Atunci când sunt folosite conform indicaţiilor de aici, o astfel de utilizare vindecă defectele acţiunilor respective la care sunt aplicate, fiind de înţeles că toate trei denotă Brahma.

294 **Sanyasa** Eu traduc *Renunţare*. K. T. Telang face acelaşi lucru. Domnul Davies traduce „abţinere”. Deci ”**Tyaga**” eu traduc „*abandon*”. Domnul Davies traduce „renunţare”. Ce înseamnă însă cele două cuvinte este explicat pe deplin în versetele care urmează.

295 Atât Sankara, cât şi Sreedhara explică al doilea vers, format din două propoziţii, verbul de legătură **bhavet** fiind înţeles.

296 Am folosit „când” în loc de „orice” pentru a face propoziţia gramatical corectă.

297 Davies, redând corect sensul, nu respectă ordinea reală a subiectului şi a predicatului. Urmând exemplul lui Lassen, el traduce **kusala** şi **akusala** prin „prosper” şi „neprosper”; pentru **medhabi**, K. T. Telang a tradus prin „talentat”, ceea ce nu este acceptat de uzul corect al limbii.

298 Adică, după cum explică Sreedhara, cel care a renunţat la roadele acţiunilor.

299 **Kritante** Sankara îl consideră un adjectiv al lui **Sankhye** şi crede că se referă la *Vedanta*. Sreedhara pare să fie de aceeaşi părere.

300 Substratul este corpul. Agentul este persoana care se consideră a fi actorul. Organele sunt cele ale percepţiei etc. Eforturile sunt acţiunile vânturilor vitale — *Prana* etc. Zeităţile sunt cele care prezidează ochiul şi celelalte simţuri. Zeităţile nu au loc în sistemul lui Kapila. Prin urmare, dacă nu este *Vedanta*, pare să fie indicat un sistem bazat material pe cel al lui Kapila şi care recunoaşte interferenţa zeităţilor. **Atra** este explicat de Sreedhara ca fiind echivalent cu „printre” sau „cu acestea”. Cred, totuşi, că înseamnă „sunt aici”, adică sunt enumerate aici sau, în acest context.

singurul agent, el, cu mintea înceţoşată, nu vede. Cel care nu are sentimentul egoismului, a cărui minte nu este pătată, chiar dacă ucide toţi aceşti oameni, nu ucide şi nu este legat (de acţiune).[301] - Cunoaşterea, obiectul cunoaşterii şi cel care cunoaşte formează tripla impulsie a acţiunii. Instrumentul, acţiunea şi agentul formează tripla completare a acţiunii.[302] Cunoaşterea, acţiunea şi agentul sunt declarate în enumerarea calităţilor ca fiind triple, în funcţie de diferenţa dintre calităţi. Ascultaţi-le şi pe acestea cu atenţie.[303] Ceea ce face ca Esenţa Eternă Unică să fie văzută în toate lucrurile, nedivizată în ceea ce este divizat, să ştiţi că aceasta este cunoaşterea care are calitatea bunătăţii. Cunoaşterea care discerne toate lucrurile ca esenţe diverse de diferite feluri, ca urmare a separării lor, să ştiţi că această cunoaştere are calitatea pasiunii. Dar ceea ce este ataşat de (fiecare) obiect singular ca şi cum ar fi întregul, care este fără raţiune, fără adevăr şi meschin, acea cunoaştere a fost spusă a fi de calitatea întunericului. Acţiunea care este prescrisă (de scripturi), (făcută) fără ataşament, îndeplinită fără dorinţe şi aversiune, de către cineva care nu tânjeşte după (roadele) ei, este spusă a fi de calitatea bunătăţii. Dar acea acţiune care este făcută de cineva care caută obiecte ale dorinţei, sau de cineva plin de egoism, şi care este însoţită de mari probleme, este considerată a fi de natura pasiunii. Acea acţiune care este întreprinsă din iluzie, fără a ţine seama de consecinţe, pierderi, răni (aduse altora) şi (propria) putere, este considerată a fi de natura pasiunii. Agentul care este liber de ataşamente, care nu vorbeşte niciodată despre sine, care este înzestrat cu constanţă şi energie şi care nu este afectat de succes sau eşec, este considerat a avea calitatea bunătăţii. Agentul care este plin de afecţiune, care doreşte roadele acţiunilor, care este lacom, înzestrat cu cruzime şi impuritate şi care simte bucurie şi tristeţe, este declarat a avea calitatea pasiunii.[304] Agentul care este lipsit de aplicare, fără discernământ, încăpăţânat, înşelător, răutăcios, leneş, descurajat şi amânător, este considerat a avea calitatea întunericului.[305] Ascultă acum, O, Dhananjaya, tripla diviziune a intelectului şi a constanţei, în funcţie de calităţile lor, pe care urmează să o declar în mod exhaustiv şi distinct. Intelectul care cunoaşte acţiunea şi inacţiunea, ceea ce trebuie făcut şi ceea ce nu trebuie făcut, frica şi lipsa de frică, robia şi eliberarea, este, O, fiu al lui Pritha, de natura bunătăţii. Intelectul prin care cineva discerne imperfect binele şi răul, ceea ce trebuie făcut şi ceea ce nu trebuie făcut, este, O, fiu al lui Pritha, de natura pasiunii. Acest intelect care, învăluit de întuneric, consideră răul drept bine şi toate lucrurile inversate, este, O, fiu al lui Pritha, de natura întunericului. Această constanţă neclintită prin care cineva controlează funcţiile minţii, respiraţiile vieţii şi simţurile, prin devotament, această constanţă, este, O, fiu al lui Pritha, de natura binelui.[306] Dar acea constanţă, O, Arjuna, prin care cineva se agaţă de religie, dorinţă şi profit, prin ataşament, dorind roadele, acea constanţă, O, fiu al lui Pritha, este de natura pasiunii. Acea constanţă prin care o persoană lipsită de discernământ nu renunţă la somn, frică, tristeţe, descurajare şi nebunie, acea constanţă este considerată a fi de natura întunericului. Ascultă acum de la mine, O, taur al neamului Bharata, despre cele trei feluri de fericire. Aceea în care cineva găseşte plăcere în repetarea (bucuriei), care pune capăt durerii, care este ca otravă la început, dar seamănă cu nectarul la sfârşit, acea fericire născută din seninătatea produsă de cunoaşterea de sine, se spune că este de natura binelui.[307] Ceea ce provine din contactul simţurilor cu obiectele lor, care seamănă la început cu nectarul, dar este ca otravă la sfârşit, acea fericire este considerată a fi de natura pasiunii. Acea fericire care la început şi în consecinţele sale amăgeşte sufletul şi izvorăşte din somn, indolenţă şi prostie, este descrisă ca fiind de natura întunericului. Nu există, nici pe pământ, nici în cer, printre zei, o entitate care să fie liberă de aceste trei calităţi născute din natură. Datoriile

301 Nu are sentimentul egoismului, adică nu se consideră pe sine ca fiind făptuitorul, pătat, adică de pata dorinţei de a obţine roadele.

302 Domnul Davies, cred, are dreptate când traduce **Samgrahas** prin „complement”. K. T. Telang îl traduce ca fiind echivalentul lui „pe scurt”.

303 În enunţarea calităţilor, adică în sistemul Sankhya.

304 Plin de afecţiune, adică pentru copii etc., ca Sreedhara.

305 **Prakrita**, pe care l-am tradus prin „fără discernământ” urmând exemplul lui Sreedhara, poate fi, aşa cum îl traduce domnul Davies, „răuvoitor”.

306 Domnul Davies foloseşte „neclintit” ca adjectiv al devotamentului. Acest lucru este greşit, deoarece *Avyabhicharinya* (neclintit) este un instrument feminin şi trebuie să califice *Dhritya*.

307 **Atma-budhi-prasadajam**. K. T. Telang, urmând o explicaţie alternativă oferită de Sankara, o traduce prin „cunoaşterea clară a sinelui”. Domnul Davies o traduce prin „seninătatea propriei minţi”. Eu îl urmez pe Sreedhara.

brahmanilor, kshatriyilor, vaisyilor şi sudrilor, O, pedepsitor al duşmanilor, se disting prin (aceste trei) calităţi născute din natură. Liniştea, stăpânirea de sine, austeritatea ascetică, puritatea, iertarea, corectitudinea, cunoaşterea, experienţa şi credinţa (în existenţa de dincolo) — acestea sunt îndatoririle brahmanilor, născute din natura (propriu-zisă) a acestora. Curajul, energia, fermitatea, priceperea, faptul de a nu fugi din luptă, generozitatea, ţinuta unui conducător — acestea sunt îndatoririle Kshatriyilor, născute din natura lor proprie. Agricultura, îngrijirea vitelor şi comerţul sunt îndatoririle naturale ale Vaisyilor. Şi pentru Sudri, îndatorirea naturală constă în servitute. Fiecare om, angajat în îndatoririle sale, atinge perfecţiunea. Ascultaţi acum cum se obţine perfecţiunea prin aplicarea îndatoririlor. Cel de la care provin mişcările tuturor fiinţelor, Cel prin care toate acestea sunt pătrunse, venerându-l prin (îndeplinirea) propriei îndatoriri, se obţine perfecţiunea. Mai bine este să-ţi îndeplineşti propria datorie, chiar dacă o faci defectuos, decât să îndeplineşti bine datoria altuia. Îndeplinind datoria prescrisă de natura (proprie), nu comiţi niciun păcat. Nu trebuie să renunţi, O, fiu al lui Kunti, la datoria ta naturală, chiar dacă este pătată de rău, căci toate acţiunile sunt învăluite de rău, precum focul de fum. Cel a cărui minte este detaşată de toate, care şi-a supus eul şi a cărui dorinţă a dispărut, obţine, prin renunţare, perfecţiunea supremă a eliberării de muncă. Învaţă de la mine, pe scurt, O, fiu al lui Kunti, cum cineva, după ce a obţinut (acest tip de) perfecţiune, ajunge la Brahma, care este scopul suprem al cunoaşterii. Dotat cu o minte pură şi stăpânindu-şi sinele prin constanţă, renunţând la sunete şi la alte obiecte ale simţurilor şi lepădând afecţiunea şi aversiunea, cel care locuieşte într-un loc singuratic, mănâncă puţin şi îşi stăpâneşte vorbirea, corpul şi mintea, care este mereu concentrat pe meditaţie şi abstracţie, care recurge la indiferenţă, care, abandonând egoismul, violenţa, mândria, pofta, mânia şi (toate) împrejurimile, s-a eliberat de egoism şi este liniştit (în minte), devine potrivit pentru asimilarea cu Brahma. Devenind unul cu Brahma, liniştit în spirit, (un astfel de) om nu se întristează, nu doreşte; la fel pentru toate fiinţele, el obţine cea mai înaltă devotare faţă de Mine. Prin (acea) devotare, el Mă înţelege cu adevărat. Ce sunt Eu şi cine sunt Eu; apoi, înţelegându-Mă cu adevărat, el intră imediat în Mine. Chiar şi îndeplinind toate acţiunile în orice moment, având refugiu în Mine, el obţine, prin favoarea Mea, locul care este etern şi nepieritor. Dedicându-Mi în inima ta toate acţiunile, fiind devotat Mie, recurgând la abstracţie mentală, fixează-ţi gândurile constant asupra Mea. Fixându-ţi gândurile asupra Mea, vei depăşi toate dificultăţile prin harul Meu. Dar dacă, din orgoliu, nu vei asculta, vei pieri complet. Dacă, recurgând la orgoliu, vei gândi: „Nu voi lupta”, această hotărâre a ta va fi zadarnică, (căci) Natura te va constrânge. Ceea ce, din iluzie, nu doreşti să faci, vei face involuntar, legat de propria ta datorie care izvorăşte din (propria ta) natură. Domnul, O, Arjuna, locuieşte în regiunea inimii fiinţelor, transformând toate fiinţele ca şi cum ar fi montate pe o maşină, prin puterea sa iluzorie. Caută adăpost la El în toate felurile, O, Bharata. Prin harul său vei obţine liniştea supremă, scaunul etern. Astfel ţi-am revelat cunoaşterea care este mai misterioasă decât orice (altă) chestiune. Reflectând asupra ei pe deplin, acţionează după cum doreşti. Încă o dată, ascultă cuvintele mele celeste, cele mai misterioase dintre toate. Eşti extrem de drag Mie, de aceea îţi voi revela ceea ce este în beneficiul tău. Pune-ţi inima pe Mine, devino devotatul Meu, sacrifică-te pentru Mine, închină-te în faţa Mea. Atunci vei veni la Mine. Îţi declar cu sinceritate că eşti drag Mie. Renunţând la toate îndatoririle (religioase), vino la Mine ca singurul tău refugiu. Te voi elibera de toate păcatele. Nu te întrista. Acest lucru nu trebuie să fie declarat niciodată de tine celui care nu practică austerităţi, celui care nu este devotat, celui care nu aşteaptă niciodată un precept, şi nici celui care Mă calomniază. Cel care va inculca acest mister suprem celor care Mi-s devotaţi, oferindu-Mi cea mai înaltă devoţiune, va veni la Mine, eliberat de (toate) îndoielile sale.[308] Printre oameni nu există nimeni care să-Mi poată face un serviciu mai drag decât el, şi niciun altul pe pământ nu-Mi va fi mai drag decât el. Iar cel care va studia această sfântă conversaţie dintre noi, prin el Mi-a fost oferit sacrificiul cunoaşterii. Aceasta este părerea mea. Chiar şi omul care, cu credinţă şi fără cârcoteală, o va asculta (citi), chiar şi el eliberat (de renaştere), va obţine regiunile binecuvântate ale celor care săvârşesc fapte pioase. Ai auzit aceasta, O, fiu al lui Pritha, cu mintea neîndreptată spre alte obiecte? Ţi-a fost distrusă iluzia, (cauzată) de ignoranţă, O, Dhananjaya?

308 **Asamsayas** este termenul care apare în toate textele, şi nu *Asamsayam*. Prin urmare, domnul Davies greşeşte când îl traduce cu „fără îndoială” şi îl transformă într-un adverb care califică „vino la mine”.

Arjuna a spus: Iluzia mea a fost distrusă, iar amintirea (a ceea ce sunt) a fost câştigată de mine, O, Cel care nu se deteriorează, prin favoarea ta. Acum sunt ferm. Îndoielile mele s-au risipit. Voi face cum îmi porunceşti.

Sanjaya a continuat: Astfel am auzit această conversaţie între Vasudeva şi fiul înalt de suflet al lui Pritha, (care este) minunată şi face părul să se ridice în cap. Prin favoarea lui Vyasa, am auzit acest mister suprem, această (doctrină a) *Yoga*, de la Krishna însuşi, Domnul *Yoga*, care a declarat-o în persoană. O, rege, amintindu-mi şi (din nou) amintindu-mi această conversaţie minunată (şi) sfântă dintre Kesava şi Arjuna, mă bucur din nou şi din nou. Amintindu-mi din nou şi din nou acea formă minunată a lui Hari, uimirea mea este mare, O, rege, şi mă bucur tot mai mult. Acolo unde se află Krishna, Domnul Yoga, acolo unde se află marele arcaş (Partha), acolo, în opinia mea, se află prosperitatea, victoria, măreţia şi dreptatea eternă. [309]

Sfârşitul Bhagavad Gita

SECŢIUNEA XLIII

Sanjaya a spus: Văzând că Dhananjaya îşi ia din nou săgeţile şi *Gandiva*, puternicii războinici din carele (din tabăra Pandava) au scos un strigăt puternic. Iar acei eroi, adică Pandava şi Somaka, şi cei care îi urmau, plini de bucurie, au suflat în cochiliile lor marine. Şi tobe, şi Pes, şi Karkachas, şi coarne de vacă au fost bătute şi suflate împreună, iar zgomotul făcut a fost foarte puternic. Şi atunci, O, stăpân al oamenilor, au venit zeii, cu Gandharvas şi Pitris, şi oştirile de Siddhas şi Charanas, din dorinţa de a asista (la spectacol). Şi Rishis, foarte binecuvântaţi, au venit acolo împreună cu el (Indra), cu o sută de sacrificii în frunte, pentru a privi acea mare măcelărire. Apoi, O, rege, văzând cele două armate, care arătau ca două oceane, gata pentru luptă şi în continuă mişcare, eroicul rege Yudhishthira, cel Drept, şi-a dat jos armura şi a aruncat deoparte arma sa excelentă şi a coborât repede din carul său, cu mâinile împreunate, a mers pe jos, privindu-l pe bunicul, cu vorbă reţinută, îndreptându-se spre est, în direcţia în care se afla oastea inamică.[310] Şi văzându-l mergând (astfel), Dhananjaya, fiul lui Kunti, coborând repede din carul său, l-a urmat, însoţit de (ceilalţi) fraţi ai săi. Şi Domnul Vasudeva l-a urmat şi el. Şi regii principali (ai armatei sale), plini de îngrijorare, l-au urmat pe acelaşi drum.

Arjuna a spus: Ce este această faptă a ta, O, rege, că abandonând pe fraţii tăi, mergi pe jos, cu faţa spre est, către oastea inamică?

Bhimasena a spus: Unde te duci, O, rege al regilor, după ce ţi-ai lepădat armura şi armele, către războinicii inamici îmbrăcaţi în armură, şi lăsându-ţi fraţii, O, stăpân al pământului?

Nakula a spus: Tu eşti fratele meu mai mare, O, Bharata, (văzându-te) mergând în acest fel, frica îmi tulbură sufletul. Spune-ne, unde te duci?

Sahadeva a spus: Când aceste divizii ostile, teribile şi numeroase, sunt aici cu care trebuie să luptăm, unde te duci, O, rege, în direcţia duşmanilor noştri?

Sanjaya a continuat: Deşi astfel abordat de fraţii săi, O, fiu al neamului Kuru, Yudhishthira, cu vorbirea sa cumpătată, nu a spus nimic, ci a continuat să înainteze. Atunci, Vasudeva, cu sufletul înalt şi înţelepciunea sa mare, le-a spus zâmbind: „Îi cunosc scopul. După ce şi-a arătat respectul

309 **Bhuti** este explicat de Sreedhara ca *abhivridhhi* gradual, adică *creştere* sau *măreţie*. **Niti** este explicat ca *Nyaya* sau *dreptate*.

310 **Varayudham** este, potrivit lui Nilakantha, arcul excelent. **Yena** din versetul 8 este echivalentul lui *Yatra*.

față de toți superiorii săi (cum ar fi) Bhishma, Drona, Kripa și Salya, el va lupta împotriva dușmanului. Se spune în istoriile din vechime că cel care, după ce și-a arătat respectul conform rânduielilor față de învățătorii săi, veneraţi pentru vârsta lor, și față de rudele sale, luptă împotriva celor care sunt superiori lui, va obține cu siguranță victoria în bătălie. Aceasta este și părerea mea.

Când Krishna spunea aceasta, printre rândurile fiului lui Dhritarashtra s-a auzit un zgomot puternic de „Vai!” și „Oh!”, dar cealaltă armată a rămas perfect nemișcată. Văzându-l pe Yudhishthira, eroicii războinici ai fiului lui Dhritarashtra au început să discute între ei, spunând: „Acesta este un ticălos infam al neamului său. Este evident că acest rege vine cu teamă de partea lui Bhishma. Yudhishthira, împreună cu frații săi, a devenit un căutător al adăpostului (lui Bhishma). Cu toate acestea, când Dhananjaya este protectorul (său), precum și fiul lui Pandu, Vrikodara, Nakula și Sahadeva, de ce fiul (cel mai mare) al lui Pandu vine (aici) cu teamă? Deși celebrat în întreaga lume, acesta nu ar fi putut să se nască niciodată în ordinul Kshatriya, deoarece este slab și inima lui este plină de teamă (la perspectiva) bătăliei. Atunci, toți acei războinici i-au lăudat pe Kauravas. Și toți, bucurându-se, cu inima veselă, și-au fluturat veșmintele. Și, O, monarhule, toți războinicii de acolo l-au criticat pe Yudhishthira împreună cu toți frații săi și cu Kesava. Apoi armata Kaurava, după ce l-a blestemat pe Yudhishthira, a devenit din nou perfect tăcută, O, monarhule. Ce va spune acest rege? Ce va răspunde Bhishma? Ce va spune Bhima, mândru de puterile sale în luptă, și ce vor spune Krishna și Arjuna? Ce are de spus (Yudhishthira)? — Mare era curiozitatea atunci, O, rege, a ambelor armate în ceea ce-l privea pe Yudhishthira. Regele (între timp), străpungând rândurile inamice pline de săgeți și sulițe, s-a îndreptat repede spre Bhishma, înconjurat de frații săi. Apucându-l de picioare cu ambele mâini, fiul regal al lui Pandu i-a spus atunci lui Bhishma, fiul lui Santanu, care era acolo gata de luptă, (aceste cuvinte).

Yudhishthira a spus: Te salut, O, invincibile. Cu tine vom lupta. Acordă-ne permisiunea în această privință. Dă-ne și binecuvântarea ta.

Bhishma a spus: Dacă, O, stăpân al pământului, nu ai fi venit la mine în această bătălie, te-aș fi blestemat, O, mare rege, pentru că ai provocat înfrângerea ta. Sunt mulțumit (de tine), O, fiu. Luptă și obține victoria, O, fiu al lui Pandu. Orice altceva ți-ai dori, obține în luptă. Solicită, de asemenea, binecuvântarea, O, fiu al lui Pritha, pe care ți-o dorești de la noi. Dacă se va întâmpla așa, O, mare rege, atunci înfrângerea nu va fi a ta. Omul este sclavul bogăției, dar bogăția nu este sclava nimănui. Acest lucru este foarte adevărat, O, rege. Am fost legat de Kauravas cu (averea lor). Din această cauză, O, fiu al neamului Kuru, rostesc aceste cuvinte ca un eunuc: sunt legat de Kauravas cu averea. Cu excepția bătăliei, ce mai dorești?[311]

Yudhishthira a spus: O, tu, cel cu mare înțelepciune, tu, care dorești binele meu, zi de zi, consultă-mi interesele. Luptă, totuși, pentru binele Kauravilor. Chiar și aceasta este rugăciunea mea constantă (către tine).

Bhishma a spus: O, rege, O, fiu al neamului Kuru, cu ce te pot ajuta în această privință? Desigur, voi lupta pentru dușmanii tăi. Spune-mi ce ai de spus.

Yudhishthira a spus: De aceea, O, domnule, te rog, mă închin ție, O, străMoșule, cum vom putea, în luptă, să te învingem pe tine, care ești invincibil? Spune-mi acest lucru pentru binele meu, dacă într-adevăr vezi vreun bine în asta.

Bhishma a spus: Nu văd, O, fiu al lui Kunti, persoana care, chiar dacă ar fi însuși șeful

311 Bhishma spune următoarele: Sunt legat de Kauravas și, prin urmare, nu sunt liber să acționez. Sunt obligat să lupt împotriva ta. Cu toate acestea, te întreb: „Ce îmi ceri?”, de parcă aș putea să-ți dau ceea ce îmi ceri. Prin urmare, cuvintele mele sunt fără sens sau zadarnice, ca cele ale unui eunuc. **Klivavat** este explicat de Nilakantha ca **Kataravat**. Chiar și în acest caz, sensul ar fi același.

celor celeşti, m-ar putea învinge în luptă când lupt.

Yudhishthira a spus: Te salut, O, strămoşule. De aceea, te întreb (asta). Spune-ne cum poate fi provocată moartea ta de către duşmani în luptă.

Bhishma a spus: Nu văd persoana, O, sire, care mă poate învinge în luptă. Nici momentul morţii mele nu a sosit încă pentru mine.

Sanjaya a continuat: Atunci, O, fiu al neamului Kuru, Yudhishthira, salutându-l încă o dată, a acceptat cuvintele lui Bhishma cu o plecăciune a capului. Iar cel cu braţele puternice s-a îndreptat apoi spre carul învăţătorului (Drona) prin mijlocul tuturor soldaţilor care îl priveau, însoţit de fraţii săi. Apoi, salutându-l pe Drona şi înconjurându-l, regele i-a spus acelui războinic invincibil cuvinte care erau în beneficiul său.[312]

Yudhishthira a spus: Te întreb, O, invincibile, cum pot lupta fără să păcătuiesc şi cum, cu permisiunea ta, O, regeneratule, pot învinge toţi duşmanii mei?[313]

Drona a spus: Dacă, hotărât să lupţi, nu ai fi venit la mine (astfel), te-aş fi blestemat, O, rege, pentru înfrângerea ta completă. Totuşi, sunt mulţumit, O, Yudhishthira, şi onorat de tine, O, cel fără păcat. Îţi dau voie să lupţi şi să obţii victoria. Îţi voi îndeplini şi dorinţa. Spune ce ai de spus. În aceste circumstanţe, cu excepţia bătăliei, ce doreşti? Omul este sclavul bogăţiei, dar bogăţia nu este sclava omului. Acest lucru este foarte adevărat, O, rege! Am fost legat de bogăţia lor de către Kauravas! De aceea, ca un eunuc, voi lupta pentru Kauravas. De aceea, ca un eunuc, rostesc aceste cuvinte: cu excepţia bătăliei, ce doreşti? Voi lupta pentru Kauravas, dar mă voi ruga pentru victoria ta.[314]

Yudhishthira a spus: Roagă-te pentru victoria mea, O, regeneratule, şi sfătuieşte-mă pentru binele meu. Luptă, totuşi, pentru Kauravas. Aceasta este binecuvântarea pe care o solicit.

Drona a spus: Victoria, O, rege, este sigură pentru tine, care îl ai pe Hari ca sfătuitor. Eu (de asemenea) îţi garantez că îţi vei învinge duşmanii în luptă. Acolo unde este dreptatea, acolo este Krishna, iar acolo unde este Krishna, acolo este victoria. Du-te, luptă, O, fiu al lui Kunti! Întreabă-mă, ce să-ţi spun?

Yudhishthira a spus: Te rog, O, cel mai de seamă dintre cei regeneraţi, ascultă ce am de spus. Cum vom putea să te învingem în luptă, pe tine, care eşti invincibil?

Drona a spus: Atâta timp cât voi lupta, victoria nu va fi niciodată a ta. (De aceea) O, rege, caută împreună cu fraţii tăi să mă omori cât mai repede.

Yudhishthira a spus: Vai, pentru asta, O, tu, cel cu braţe puternice, spune-ne cum poţi muri. O, învăţătorule, mă închin în faţa ta şi te rog să-mi spui. Te salut.

Drona a spus: O, stăpâne, nu văd niciun duşman care să mă poată ucide. În timp ce stau în luptă, sunt angajat în luptă, cu mânie aprinsă, şi împrăştiind continuu ploaia de săgeţi. Cu excepţia cazului în care sunt condamnat la moarte, O, rege, după ce mi-am abandonat armele şi m-am retras (în meditaţia Yoga) din priveliştile din jur, nimeni nu va putea să mă ucidă. Ceea ce îţi spun este

---

312 Textul din Bengal este în mod evident incorect. Textul din Bombay menţionează *Raja* în locul *Vacoa*.

313 Nilakantha consideră că *vigatakalmashas* se referă la Drona, iar sensul pe care îl sugerează este „Spune-mi cu inimă curată etc., etc.”, dar eu cred că Nilakantha nu are dreptate.

314 Sensul primei linii este că, deoarece sunt legat de Kauravas cu averea lor, sunt obligat să fac această rezervă în ceea ce priveşte îndeplinirea dorinţelor tale. Această rezervă anulează de fapt promisiunea mea.

adevărat. Îți spun, de asemenea, cu sinceritate că voi renunța la arme în luptă, după ce voi auzi ceva foarte neplăcut de la cineva cu vorbă credibilă.

Sanjaya a continuat: Auzind aceste cuvinte, O, rege, ale înțeleptului fiu al lui Bharadwaja, și onorându-l pe învățătorul său, (Yudhishthira) s-a îndreptat spre fiul lui Saradwat. Și salutându-l pe Kripa și înconjurându-l, O, rege, Yudhishthira, priceput în vorbire, a rostit aceste cuvinte către acel războinic de mare vitejie.

Yudhishthira a spus: Obținând permisiunea ta, O, învățătorule, voi lupta fără a comite păcat, și cu permisiunea ta, O, tu care ești fără păcat, îi voi învinge pe toți dușmanii mei.

Kripa a spus: Dacă, după ce te-ai hotărât să lupți, nu ai fi venit la mine (în acest fel), te-aș fi blestemat, O, rege, pentru înfrângerea ta completă. Omul este sclavul bogăției, dar bogăția nu este sclava nimănui. Acest lucru este foarte adevărat, O, rege, și eu am fost legat de bogăție de către Kauravas. Trebuie, O, rege, să lupt pentru ei. Aceasta este părerea mea. Prin urmare, vorbesc ca un eunuc când te întreb: cu excepția bătăliei, ce dorești?

Yudhishthira a spus: De aceea, te rog, O, învățătorule, ascultă-mi cuvintele. Spunând aceasta, regele, foarte agitat și lipsit de rațiune, a rămas tăcut.

Sanjaya a continuat: Înțelegând, totuși, ce voia să spună, Gautama (Kripa) i-a răspuns, zicând: „Eu sunt incapabil să fiu ucis, O, rege. Luptă și obține victoria. Sunt mulțumit de venirea ta. În fiecare zi, când mă voi ridica [din pat], mă voi ruga pentru victoria ta, O, monarhule. Îți spun asta cu sinceritate." — Auzind aceste cuvinte ale lui Gautama, O, rege, și acordându-i onorurile cuvenite, regele s-a îndreptat spre locul unde se afla conducătorul Madrei. Salutându-l pe Salya și înconjurându-l, regele i-a spus acelui războinic invincibil cuvintele care erau în beneficiul său.

Yudhishthira a spus: Cu permisiunea ta, O, invincibile, voi lupta fără să păcătuiesc și, cu permisiunea ta, O, rege, voi învinge (pe) vitejii mei dușmani. [315]

Salya a spus: Dacă, după ce te-ai hotărât să lupți, nu ai fi venit la mine (în acest fel), te-aș fi blestemat, O, rege, pentru înfrângerea ta în luptă. Sunt mulțumit (de tine) și onorat (de tine). Fie cum dorești. Îți acord permisiunea, luptă și obține victoria. Vorbește, O, eroule, de ce ai nevoie? Ce să-ți dau? În aceste circumstanțe, O, rege, cu excepția bătăliei, ce dorești? Omul este sclavul bogăției, dar bogăția nu este sclava nimănui. Asta este adevărat, O, rege. Am fost legat de bogăție de către Kauravas, O, nepotule, de aceea îți vorbesc ca un eunuc - îți voi îndeplini dorința pe care o poți avea. Cu excepția bătăliei, ce dorești?

Yudhishthira a spus: Gândește-te, O, rege, în fiecare zi la ceea ce este spre binele meu. Luptă, după cum dorești, pentru binele dușmanului. Aceasta este binecuvântarea pe care o solicit.

Salya a spus: În aceste circumstanțe, spune, O, cel mai bun dintre regi, ce ajutor să-ți ofer? Desigur, voi lupta pentru binele dușmanului tău, pentru că am fost făcut unul dintre ai lor de către Kauravas cu averea lor. [316]

Yudhishthira a spus: Chiar și asta este binecuvântarea mea, O, Salya, pe care am solicitat-o în timpul pregătirilor (pentru luptă). Energia fiului lui Suta (Karna) ar trebui să fie slăbită de tine în luptă.

---

315 **Paran** este explicat de Nilakantha ca fiind „superior" în calificarea lui *Ripun*.

316 **Vritosmi** este varianta din textele bengaleze, mai bună decât *Vaddhosmi* din ediția Bombay și *bhristomi* din textul Burdwan. Salya nu era legat de Kauravas ca Bhishma, Drona sau Kripa prin angajamente, dar mulțumit de primirea pe care i-a acordat-o Duryodhana în secret, el a acceptat cu generozitate să-l ajute pe acesta chiar și împotriva fiilor surorii sale și a fraților lor vitregi.

Salya a spus: Dorința ta, O, Yudhishthira, va fi îndeplinită, O, fiu al lui Kunti. Du-te și luptă după cum dorești. Eu voi avea grijă de victoria ta.

Sanjaya a continuat: După ce a obținut permisiunea unchiului său matern, conducătorul Madrei, fiul lui Kunti, înconjurat de frații săi, a ieșit din acea vastă armată. Vasudeva s-a dus apoi la fiul lui Radha pe câmpul de luptă. Și fratele mai mare al lui Gada, de dragul Pandavilor, i-a spus atunci lui Karna: „Am auzit, o, Karna, că din ură față de Bhishma nu vei lupta. Vino de partea noastră, O, fiu al Radhei, și (rămâi cu noi) atâta timp cât Bhishma nu este ucis. După ce Bhishma va fi ucis, O, fiu al Radhei, te poți angaja din nou în luptă de partea lui Duryodhana, dacă nu ai preferințe pentru niciuna dintre părți.”

Karna a spus: Nu voi face nimic care să-i displacă fiului lui Dhritarashtra, O, Kesava. Devotat binelui lui Duryodhana, să știi că mi-aș sacrifica viața (pentru el). Auzind aceste cuvinte (ale lui Karna), Krishna s-a oprit, O, Bharata, și s-a reunit cu fiii lui Pandu, conduși de Yudhishthira. Apoi, în mijlocul tuturor războinicilor, fiul cel mare al lui Pandu a exclamat cu voce tare: „Pe cel care ne va alege, pe acela îl vom alege ca aliat al nostru! — Aruncându-și privirea asupra lor, Yuyutsu a rostit aceste cuvinte, cu inima veselă, către fiul lui Kunti, regele Yudhishthira cel Drept: — Voi lupta sub comanda ta în bătălie, pentru binele vostru al tuturor, împotriva fiilor lui Dhritarashtra, dacă, O, rege, mă vei accepta, tu, cel fără păcat.

Yudhishthira a spus: Vino, vino, noi toți vom lupta împotriva fraților tăi nebuni. O, Yuyutsu, atât Vasudeva, cât și noi toți îți spunem: te acceptăm, O, tu, cel cu brațe puternice, luptă pentru cauza mea. Pe tine se pare că se odihnește firul genealogic al lui Dhritarashtra, precum și tortul său funerar. O, prințe, O, tu, cel de mare splendoare, acceptă-ne pe noi, care te acceptăm pe tine. Furiosul Duryodhana, cu înțelegere răutăcioasă, va înceta să mai trăiască.

Sanjaya a continuat: Yuvutsu, abandonându-i pe fiii tăi, Kuru, s-a alăturat armatei Pandava, în sunetul tobelor și al cinelelor. Atunci, regele Yudhishthira, cu brațele puternice, plin de bucurie, și-a îmbrăcat din nou armura strălucitoare, de o strălucire aurie. Și acei tauri printre oameni s-au urcat apoi în carele lor. Și-au aliniat trupele în formație de luptă, ca și înainte. Și au făcut să răsune sute de tobe și chimvale. Și acei tauri printre oameni au scos și urlete diverse, ca de lei. Și văzându-i pe acei tigri printre oameni, adică pe fiii lui Pandu, în carele lor, regii (de partea lor), împreună cu Dhrishtadyumna și alții, au scos din nou strigăte de bucurie.[317] Și văzând noblețea fiilor lui Pandu, care îi onoraseră pe cei care meritau onoare, toți regii prezenți i-au aplaudat cu entuziasm. Și monarhii au discutat între ei despre prietenia, compasiunea și bunătatea față de rude, manifestate la momentul potrivit de acele personaje înalte. *Excelent*, — *Excelent*, — erau cuvintele încântătoare ce se auzeau peste tot, însoțite de imnuri elogioase despre acei oameni faimoși. Și, ca urmare a acestui fapt, mințile și inimile tuturor celor prezenți au fost atrase de ei. Iar *mlechchhașii* și arienii care au fost martori sau au auzit de comportamentul fiilor lui Pandu au plâns cu voce sufocată. Iar acei războinici, plini de energie, au făcut să răsune sute și sute de tobe mari și Pushkaras și au suflat în cochilii albe ca laptele vacilor.

SECȚIUNEA XLIV

Dhritarashtra spuse: Când trupele noastre și ale inamicului erau astfel dispuse, cine a lovit primul, Kurușii sau Pandavașii?

Sanjaya a spus: Auzind aceste cuvinte ale fratelui său (mai mare), fiul tău Dussasana a înaintat cu trupele sale, cu Bhishma în frunte, iar Pandavii au înaintat și ei cu inima veselă, dorind să se lupte cu Bhishma, având pe Bhimasena în frunte. Atunci, strigăte de leu, zgomote zgomotoase

317 Pentru *Puskalan*, textul din Bombay scrie *Pushkaran*, care înseamnă un fel de *tobă*.

și zgomotul *Krakachas*, sunetul cornurilor de vacă și sunetul tobelor, cinelelor și tamburelor s-au ridicat în ambele armate. Și războinicii inamicului s-au năpustit asupra noastră, iar noi ne-am năpustit asupra lor cu strigăte puternice. Și zgomotul (cauzat de această năvală) era asurzitor.[318] Vaste oștiri ale Pandavilor și ale Dhartarashtrilor, în acea confruntare teribil de sângeroasă, se cutremurau în urma zgomotului scoicilor și al cinelelor, ca pădurile zguduite de vânt.[319] Și zgomotul făcut de acele oștiri pline de regi, elefanți și cai, năpustindu-se unii împotriva altora în acea oră nefastă, era la fel de puternic ca cel al oceanelor agitate de furtună. Și când acel zgomot, puternic și care făcea părul să se ridice în cap, s-a ridicat, puternicul Bhimasena a început să răcnească ca un taur. Și urletele lui Bhimasena se auzeau mai tare decât zgomotul scoicilor și al tobelor, mormăitul elefanților și strigătele leonine ale combatanților. Într-adevăr, strigătele lui Bhimasena depășeau zgomotul produs de miile de cai de luptă care nechezau în ambele armate. Și auzind strigătele lui Bhimasena, care urla ca norii, strigăte care semănau cu tunetele lui Sakra, războinicii tăi au fost cuprinși de frică. Și la urletele eroului, caii și elefanții au urinat și au defecat, ca și alte animale la urletul leului. Și urlând ca o masă densă de nori și luând o formă înfricoșătoare, eroul tău i-a speriat pe fiii tăi și s-a năpustit asupra lor.[320] Atunci frații, adică fiii tăi Duryodhana, Durmukha și Dussaha, și acel puternic războinic Dussasana, și Durmarshana, O, rege, și Vivingsati, și Chitrasena, și marele războinic Vikarna, și, de asemenea, Purumitra, Jaya, Bhoja și viteazul fiu al lui Somadatta, au scuturat arcurile lor splendide ca niște nori care arătau fulgerele și au scos (din tolbe) săgeți lungi asemănătoare cu șerpi care tocmai își aruncaseră pielea, înconjurându-l pe acel puternic arcaș care se năpustea (spre ei) și acoperindu-l cu săgeți ca norii care acoperă soarele. Și cei (cinci) fii ai lui Draupadi, și puternicul războinic Saubhadra,[321] și Nakula, și Sahadeva, și Dhrishtadyumna din neamul lui Prishata, s-au năpustit asupra (acelor) Dhartarashtras, sfâșiindu-i cu săgeți ascuțite ca vârfurile munților cu fulgerele impetuoase ale cerului. Și în acea primă întâlnire caracterizată de sunetul îngrozitor al corzilor arcurilor și de zgomotul lor lovind gardurile de piele (ale războinicilor)[322], niciun combatant, nici de partea ta, nici de partea inamicului, nu s-a întors. Și, O, taur al neamului Bharata, am văzut dexteritatea discipolilor lui Drona (în special), care, trăgând cu nenumărate săgeți, O, rege, au reușit întotdeauna să lovească ținta.[323] Și sunetul corzilor de arc nu a încetat niciun moment, iar săgețile aprinse au zburat (prin aer) ca niște meteoriți (căzând) din firmament. Și toți ceilalți regi, O, Bharata, stăteau ca niște spectatori (tăcuți), asistând la acea întâlnire interesantă și îngrozitoare dintre rude. Și apoi acei puternici războinici, cu mânia aprinsă și amintindu-și rănile suferite din partea celorlalți, s-au luptat în bătălie, O, rege, provocându-se unii pe alții. Și cele două armate ale Kurus și Pandavas, pline de elefanți, cai și care, arătau extrem de frumos pe câmpul de luptă, ca niște figuri pictate pe o pânză. Apoi, toți ceilalți regi și-au luat arcurile. Și chiar Soarele era învăluit de praful ridicat de combatanți. Și s-au năpustit unii asupra altora, în fruntea trupelor lor (respective), la comanda fiului tău. Și zgomotul puternic făcut de elefanții și armăsarii acelor regi care se grăbeau spre luptă, se amesteca cu strigătele leonine ale combatanților și cu zgomotul făcut de sunetul cochiliilor și de bătăile tobelor. Și zgomotul acelui ocean care avea săgeți în loc de crocodili, arcuri în loc de șerpi, săbii în loc de broaște țestoase și salturile înainte ale războinicilor în loc de furtună, semăna cu zgomotul făcut de oceanul (real) când era agitat. Și mii de regi, comandați de Yudhishthira, cu trupele lor (respective) s-au năpustit asupra rândurilor fiului tău. Și întâlnirea dintre combatanții celor două oștiri a fost extrem de aprigă. Și nu se putea percepe nicio diferență între combatanții din partea noastră și cei din partea inamică, în timp ce luptau, se retrăgeau în formație dezorganizată sau se adunau din nou pentru luptă. În acea bătălie teribilă și îngrozitoare, tatăl tău (Bhishma) a strălucit, depășind acea oaste nenumărată.

---

318 Pentru **rajan** în textele bengaleze, în prima linie a versetului 5, textul din Bombay conține **hyasan**, pe care îl adopt.

319 **Maha samucchrave** este explicat de Nilakantha ca *Mahasamprahare*.

320 Literalmente, ”arătându-se într-o formă îngrozitoare”.

321 Fiul lui Subhadra, Abhimanyu.

322 Aceste mănuși erau confecționate din piele de iguană și acopereau mâinile arcașilor până la câțiva centimetri de articulația cotului.

323 **Nimitta** este explicat de Nilakantha ca fiind semnul obiectului vizat. Drona a fost maestrul de arme al aproape tuturor prinților Bharata.

SECȚIUNEA XLV

Sanjaya a spus: În dimineața acelei zile îngrozitoare, O, rege, a început bătălia teribilă care a sfâșiat trupurile (atâtor) regi. Și strigătele puternice, asemănătoare cu urletele de leu ale Kurus și Srinjayas, amândoi dornici de victorie în bătălie, au făcut ca cerul și pământul să răsune. Și s-a auzit un zgomot tumultuos amestecat cu bătăile scuturilor de piele și sunetul cochiliilor. Și multe au fost urletele de leu care s-au ridicat acolo, ale oamenilor care strigau unii împotriva altora. Și, O, taur al neamului Bharata, sunetul corzilor de arc întinse de (mâini învelite în) scuturi, pașii grei ai infanteriei, nechezatul furios al cailor de luptă, căderea bastoanelor și a cârligelor de fier (pe mărgelele elefanților), ciocnirea armelor, clinchetul clopotelor elefanților care se năpusteau unii împotriva altora și zgomotul carelor care semăna cu urletul norilor, amestecate împreună, produceau un zgomot asurzitor care făcea părul să se ridice în cap. Și toți războinicii Kuru, nepăsători de propriile vieți și cu intenții crude, s-au năpustit, cu steagurile ridicate, împotriva Pandavilor. Și chiar fiul lui Santanu, luând un arc teribil care semăna cu toiagul Morții, s-a năpustit, O, rege, pe câmpul de luptă, împotriva lui Dhananjaya. Și Arjuna, înzestrat cu o mare energie, luând arcul *Gandiva*, celebrat în întreaga lume, s-a năpustit pe câmpul de luptă împotriva fiului lui Ganga. Și cei doi tigri din tribul Kuru au început să-și dorească să se ucidă reciproc. Cu toate acestea, puternicul fiu al lui Ganga, care îl străpunsese pe fiul lui Pritha în luptă, nu a reușit să-l clatine. Și astfel, O, rege, nici fiul lui Pandu nu a reușit să-l clatine pe Bhishma în luptă. Iar puternicul arcaș Satyaki s-a năpustit asupra lui Kritavarman. Și lupta dintre cei doi a fost extrem de aprigă și a făcut părul (spectatorilor) să se ridice în cap. Și Satyaki l-a lovit pe Kritavarman, iar Kritavarman l-a lovit pe Satyaki, cu strigăte puternice, și fiecare l-a slăbit pe celălalt. Și străpunși peste tot de săgeți, acești războinici puternici străluceau ca două Kinsukas înflorite în primăvară, împodobite cu flori. Iar puternicul arcaș Abhimanyu s-a luptat cu Vrihadvala. Curând, însă, în acea întâlnire, O, rege, conducătorul Kosalei a tăiat steagul și l-a răsturnat pe vizitiul fiului lui Subhadra. Fiul lui Subhadra, după răsturnarea vizitiului său, a fost cuprins de mânie și l-a străpuns pe Vrihadvala, O, rege, cu nouă săgeți, iar cu două săgeți ascuțite, acel zdrobitor de dușmani a tăiat și stindardul (lui Vrihadvala), iar cu una (în plus) a tăiat unul dintre protectorii roților carului său și cu cealaltă pe vizitiul său.[324] Și acei pedepsitori ai dușmanilor au continuat să se slăbească reciproc cu săgeți ascuțite. Și Bhimasena s-a luptat în bătălie cu fiul tău Duryodhana, acel puternic războinic, mândru și îngâmfat, care îi rănise (pe fiii lui Pandu). Cei doi prinți din familia Kuru sunt tigri printre oameni și războinici puternici. Ei s-au acoperit reciproc pe câmpul de luptă cu ploaia lor de săgeți. Văzând acești războinici înalți și pricepuți, familiarizați cu toate modurile de luptă, toate creaturile au fost cuprinse de uimire față de Bharata. Iar Dussasana, năpustindu-se asupra puternicului războinic Nakula, l-a străpuns cu multe săgeți ascuțite, capabile să pătrundă până în organele vitale. Fiul lui Madri, râzând în tot acest timp, a tăiat cu săgețile sale ascuțite steagul și arcul adversarului, apoi l-a lovit cu douăzeci și cinci de săgeți cu vârfuri mici. Fiul tău, însă, care poate fi învins cu greu, a ucis în acea luptă aprigă caii lui Nakula și i-a tăiat steagul. Iar Durmukha, năpustindu-se asupra puternicului Sahadeva care lupta în acea luptă teribilă, l-a străpuns cu o ploaie de săgeți. Eroicul Sahadeva, în acea bătălie înfricoșătoare, l-a doborât pe vizitiul lui Durmukha cu o săgeată foarte ascuțită. Amândoi, de neînfrânat în luptă, apropiindu-se unul de celălalt în luptă, atacându-se reciproc și dorind să respingă atacul celuilalt, au început să se terorizeze reciproc cu săgeți teribile. Și regele Yudhishthira însuși l-a întâlnit pe conducătorul Madrasului. Șeful Madrasului a tăiat atunci, sub ochii lui, arcul lui Yudhishthira în două. Atunci, fiul lui Kunti, aruncând arcul rupt, a luat altul mai puternic și capabil să imprime o viteză mai mare. Regele, cu săgeți drepte, l-a acoperit pe conducătorul Madrasului și, cu mare mânie, a spus: „Așteaptă, vagabondule”. Și Dhrishtadyumna, O Bharata, s-a năpustit asupra lui Drona. Iar Drona, cuprins de o mare mânie, a tăiat în acea luptă arcul puternic al prințului de Panchala, care era capabil să ia întotdeauna viața dușmanilor. În același timp, el a tras în acea luptă o săgeată teribilă, care era ca o a doua baghetă a Morții. Săgeata trasă a pătruns în corpul prințului. Luând apoi un alt arc și paisprezece săgeți, fiul lui Drupada l-a

324 Cu două **Bhallas**, Abhimanyu a tăiat steagul adversarului său; cu una, unul dintre protectorii roților carului său; și cu alta, vizitiul său. Astfel spune Nilakantha. Un **Parshni** este o persoană cu totul diferită de un **Sarathi**. Prin urmare, Nilakantha are cu siguranță dreptate.

străpuns pe Drona în acea luptă. Și, înfuriați unul pe celălalt, au luptat cu înverșunare. Și impetuosul Sankha l-a întâlnit pe fiul lui Somadatta, care era la fel de impetuos în luptă, și i s-a adresat, O, rege, spunând: „Așteaptă, așteaptă”. Și acel erou i-a străpuns brațul drept (adversarului) în acea luptă. Și atunci fiul lui Somadatta l-a lovit pe Sankha pe umeri. Și bătălia care a urmat între acești doi eroi mândri, O, rege, a devenit în curând la fel de teribilă ca o luptă între zei și Danavi. Și acel puternic războinic Dhrishtaketu, cu suflet nemăsurat, cuprins de mânie, s-a aruncat în luptă, O, rege, împotriva lui Valhika, întruchiparea mâniei. Valhika, atunci, O, rege, răcnind ca un leu, l-a slăbit pe furiosul Dhrishtaketu cu nenumărate săgeți. Regele Chedis, însă, extrem de provocat, l-a străpuns repede pe Valhika în acea întâlnire cu nouă săgeți. Ca doi elefanți înfuriați unul împotriva celuilalt, în acea luptă au răcnit unul împotriva celuilalt în repetate rânduri, amândoi extrem de înfuriați. Și s-au întâlnit cu mare mânie și arătau ca planetele *Angaraka* și *Sukra*.[325] Și Ghatotkacha, cu faptele sale crude, l-a întâlnit pe *Rakshasa* Alamvusha, cu faptele sale crude, ca Sakra (întâlnindu-l) pe Vala în luptă. Și Ghatotkacha, O, Bharata, l-a străpuns pe acel Rakshasa furios și puternic cu nouăzeci de săgeți ascuțite. Și Alamvusha, de asemenea, în acea luptă, l-a străpuns pe puternicul fiu al lui Bhimasena în multe locuri cu săgeți drepte (ale sale). Și mutilați de săgeți, ei străluceau în acea întâlnire ca puternicul Sakra și puternicul Vala în lupta (din vechime) dintre celestiali și Asuri. Puternicul Sikhandin, O, rege, s-a năpustit asupra fiului lui Drona, Aswatthaman, însă furiosul Sikhandin, care stătea în fața lui, l-a făcut să tremure cu o săgeată ascuțită. Sikhandin, O, rege, l-a lovit și pe fiul lui Drona cu o săgeată ascuțită, de o calitate excelentă. Și au continuat să se lovească reciproc cu diferite tipuri de săgeți. Și împotriva eroicului Bhagadatta în luptă, Virata, comandantul unei mari divizii, s-a năpustit impetuos, O, rege, și apoi a început lupta (dintre ei). Virata, extrem de provocat, a revărsat asupra lui Bhagadatta o ploaie de săgeți, O, Bharata, asemenea norilor care revarsă ploaia asupra sânului muntelui. Dar Bhagadatta, acel stăpân al pământului, l-a învăluit rapid pe Virata în acea luptă (cu săgeți) ca norii care învăluie soarele răsărit. Kripa, fiul lui Saradwat, s-a năpustit asupra lui Vrihadkshatra, conducătorul Kaikeyas. Și Kripa, O, Bharata, l-a învăluit cu o ploaie de săgeți. Vrihadkshatra l-a acoperit și el pe furiosul fiu al lui Gautama cu o ploaie de săgeți. Și acei războinici, după ce și-au ucis reciproc caii și și-au tăiat arcurile, au rămas amândoi fără carele lor. Extrem de înfuriați, s-au apropiat unul de celălalt pentru a lupta cu săbiile. Și lupta care a avut loc între ei a fost teribilă și fără precedent. Pedepsitorul dușmanilor, regele Drupada, s-a năpustit cu mare mânie asupra lui Jayadratha, conducătorul Sindhus, așteptând cu bucurie (lupta). Conducătorul Sindhus l-a străpuns pe Drupada în acea luptă cu trei săgeți, iar Drupada l-a străpuns la rândul său. Și bătălia care a avut loc între ei a fost teribilă și aprigă, aducând satisfacție în inimile tuturor spectatorilor și asemănându-se cu un conflict între planetele *Sukra* și *Angaraka*. Și Vikarna, fiul tău, cu caii săi rapizi, s-a năpustit asupra puternicului Sutasoma și a început lupta între ei. Vikarna, însă, deși l-a străpuns pe Sutasoma cu multe săgeți, nu a reușit să-l clatine. Nici Sutasoma nu a reușit să-l clatine pe Vikarna. Și asta a părut minunat (tuturor). Și împotriva lui Susarman, acel puternic războinic și tigru printre oameni, și anume Chekitana, de mare vitejie, s-a năpustit cu o furie nemăsurată pentru Pandavi. Și Susarman, O, mare rege, în acea luptă, a oprit înaintarea acelui puternic războinic Chekitana cu o ploaie abundentă de săgeți. Și Chekitana, foarte provocat, a aruncat asupra lui Susarman, în acel conflict teribil, o ploaie de săgeți ca o masă puternică de nori care aruncă ploaie pe pieptul muntelui. Și Sakuni, înzestrat cu mare vitejie, s-a năpustit, O, rege, asupra lui Prativindhya[326], de mare vitejie, ca un leu asupra unui elefant înfuriat. Atunci, fiul lui Yudhishthira, cuprins de o mânie nemăsurată, l-a sfâșiat pe fiul lui Suvala în acea luptă, cu săgeți ascuțite, ca Maghavat[327] (sfâșiind) un Danava. Și Sakuni, în acel conflict aprig, l-a străpuns pe Prativindhya în schimb și l-a sfâșiat pe acel războinic de mare inteligență cu săgeți drepte. Și Srutakarman s-a aruncat în luptă, O, mare rege, împotriva acelui puternic războinic Sudakshina, de mare vitejie, conducătorul Kamvojas. Sudakshina, însă, O, mare rege, străpungându-l pe acel puternic războinic, fiul lui Sahadeva, nu a reușit să-l clatine (căci acesta stătea) ca muntele Mainaka (împotriva atacurilor lui Indra). Atunci Srutakarman, extrem de provocat, l-a slăbit pe acel puternic

325 „*Angaraka*” este planeta Marte, iar „*Sukra*” este Venus.
326 Prativindhya era fiul lui Yudhishthira și al Draupadi.
327 Maghavat este Indra, șeful celor cerești.

războinic al Kamvojas cu nenumărate săgeți și l-a mutilat în fiecare parte a corpului. Iar Iravan, pedepsitorul dușmanilor, cuprins de o mare mânie și depunând eforturi mari, s-a aruncat în luptă împotriva furiosului Srutayush. Puternicul fiu al lui Arjuna, acel puternic războinic, a ucis apoi caii adversarului său, a scos un urlet puternic și, atunci, O, rege, toți războinicii (care au văzut isprava) l-au lăudat foarte mult. Și Srutasena, extrem de provocat, a ucis în acel conflict caii fiului lui Falguni cu o măciucă puternică, iar bătălia dintre ei a continuat. Și Vinda și Anuvinda, cei doi prinți ai Avanti, s-au apropiat în luptă de acel războinic puternic, eroicul Kuntibhoja, care se afla în fruntea trupelor sale, însoțit de fiul său. Și minunată a fost vitejia celor doi prinți pe care am văzut-o cu acea ocazie, pentru că au luptat cu mult calm, deși se confruntau cu un număr mare de soldați. Anuvinda a aruncat o măciucă spre Kuntibhoja, dar Kuntibhoja l-a acoperit rapid cu o ploaie de săgeți. Fiul lui Kuntibhoja l-a străpuns pe Vinda cu multe săgeți, iar acesta din urmă l-a străpuns și el în schimb. Lupta (dintre ei) părea foarte minunată. Și frații Kekaya, O, sire, în fruntea trupelor lor, s-au întâlnit în luptă cu cei cinci prinți Gandhara și trupele lor. Și fiul tău, Viravahu, s-a luptat cu cel mai bun dintre războinicii din car, Uttara, fiul lui Virata, și l-a străpuns cu nouă săgeți. Și Uttara l-a străpuns și el pe acel erou cu săgeți ascuțite. Și conducătorul Chedis, O, rege, s-a repezit în luptă împotriva lui Uluka. Și l-a străpuns pe Uluka cu o ploaie de săgeți, iar Uluka l-a străpuns și el cu săgeți ascuțite, prevăzute cu aripi excelente. Și lupta care a avut loc între ei, O, rege, a fost extrem de aprigă, pentru că, neputând să se învingă unul pe altul, s-au mutilat teribil unul pe altul. Și astfel, în acea luptă generală, au avut loc mii de lupte individuale între oamenii din care, războinicii de pe elefanți și călăreți, și soldații de infanterie, atât din tabăra lor, cât și din a ta. Pentru o scurtă perioadă de timp, acea luptă a oferit o privelişte frumoasă. Curând, însă, O, rege, a devenit furioasă și nimic nu mai putea fi distins. În bătălia (care a urmat), elefanții s-au năpustit asupra elefanților, războinicii din care asupra războinicilor din care, caii asupra cailor și soldații de infanterie asupra soldaților de infanterie. Conflictul a devenit apoi extrem de confuz și violent, eroii năpustindu-se unii asupra altora în lupta corp la corp. Și Rishi celest, Siddhas și Charanas, care erau prezenți acolo, au privit acea bătălie teribilă, asemănătoare cu lupta dintre zei și Asuri. Și mii de elefanți, mii de care și vaste trupe de infanterie, O, sire, păreau să-și schimbe caracterul.[328] Și, o, tigru printre oameni, s-a văzut că carele, elefanții, caii și infanteria se luptau între ei în mod repetat în aceleași locuri.[329]

SECȚIUNEA XLVI

Sanjaya a spus: O, rege, îți voi descrie acum luptele a sute și mii de soldați de infanterie. O, Bharata, uitând complet de respectul cuvenit celorlalți. Acolo, fiul nu și-a recunoscut tatăl, tatăl (nu și-a recunoscut) fiul din pântecele său, fratele (nu și-a recunoscut) fratele, fiul surorii (nu și-a recunoscut) unchiul matern. Unchiul matern (nu l-a recunoscut) pe fiul surorii, prietenul nu l-a recunoscut pe prieten. Pandavii și Kurușii au luptat ca și cum ar fi fost posedați de demoni. Unii tigri printre oameni au căzut cu carele în bucăți. Și axele carelor s-au rupt lovindu-se între ele, iar țepii jugurilor carelor s-au lovit între ei. Și unii (războinici) uniți împreună au întâlnit alții care erau uniți împreună, toți dorind să-și ia reciproc viața - iar unele care, blocate de alte care, nu se puteau mișca. Și elefanți uriași, cu tâmple sfâșiate, căzând peste elefanți uriași, s-au sfâșiat cu furie în multe locuri cu colții lor. Alții, O, rege, întâlnind exemplare impetuoase și uriașe din specia lor, cu arcade și stindarde (pe spate) și antrenate pentru luptă, lovite cu colții, au țipat în agonie.[330] Disciplinați prin antrenament și îndemnați de sulițe și cârlige, elefanții care nu erau în călduri s-au

328 Cuvântul folosit în original este *Viparitam*, literalmente „contrar”. Sensul pare să fie că soldații din carele de luptă luptau pe jos, soldații din cavalerie pe elefanți, războinicii de pe elefanți călare etc. Caracterul însuși al forțelor a fost modificat.

329 Adică, deși respinși, aceștia se adunau frecvent și ocupau același teren ca înainte.

330 Ultima jumătate a versetului 7 și versetul 8 formează o singură propoziție. Este cu siguranță pleonastică. *Ranavaranais* din textele bengaleze este de preferat față de varianta din Bombay, *Varavaranais*. *Toranas* sunt construcții din lemn așezate pe spatele elefanților pentru protecția și confortul călăreților. În India, acestea sunt numite *Hawdas*.

repezit direct asupra celor care erau în călduri.[331] Și niște elefanți uriași, întâlnind alți elefanți în călduri, au fugit în toate direcțiile, scoțând strigăte asemănătoare cu cele ale cocorilor. Și mulți elefanți uriași, bine dresați, cu sânge curgându-le din frunți și guri sfâșiate, au fost mutilați cu săbii, sulițe și săgeți și, străpunși în părțile vitale, au țipat cu putere și au căzut morți. Iar alții, scoțând strigăte înspăimântătoare, au fugit în toate direcțiile. Soldații care protejau elefanții, înzestrați cu piepturi largi și capabili să lovească eficient, plini de furie, înarmați cu sulițe și arcuri, topoare de luptă strălucitoare, buzdugane și bâte, săgeți scurte, lănci, săgeți și bâte solide prevăzute cu țepi de fier și săbii, bine mânuite și lustruite, au alergat încoace și încolo, O, rege, și păreau hotărâți să-și ia reciproc viața. Și săbiile bravelor combatanți care se năpusteau unii împotriva altora, îmbibate cu sânge uman, păreau să strălucească puternic. Și șuieratul săbiilor care se învârteau și coborau sub brațele eroice și cădeau asupra părților vitale (ale corpurilor) dușmanilor, devenea foarte puternic. Și se auzeau strigătele sfâșietoare ale combatanților din mulțimile numeroase, zdrobiți cu buzdugane și bâte, tăiați cu săbii bine călite, străpunși cu colții elefanților și sfâșiați de elefanții cu colți, strigându-se unii pe alții, O Bharata, asemănându-se cu strigătele celor condamnați la iad. Și călăreții, pe cai de viteză extraordinară și înzestrați cu cozi întinse asemănătoare cu penele lebedei, se năpusteau unii împotriva altora. Și aruncate de ei, săgeți cu cozi lungi, împodobite cu aur pur, rapide, lustruite și ascuțite, cădeau ca șerpii.[332] Și unii călăreți eroici, pe cai rapizi, sărind înalt, tăiau capetele războinicilor din carele lor.[333] Și (aici și acolo) un războinic din car, aducând trupele de cavalerie la distanță de tragere, ucidea mulți cu săgeți drepte, prevăzute cu vârfuri. Și mulți elefanți înfuriați, împodobiți cu ornamente de aur și arătând ca niște nori proaspăt ridicați, aruncând caii la pământ, i-au zdrobit cu propriile picioare. Iar unii elefanți loviți în cap și în flancuri și mutilați cu sulițe, au țipat cu voce tare în mare agonie. Și mulți elefanți uriași, în confuzia luptei, zdrobind caii cu călăreții lor, i-au aruncat la pământ. Iar unii elefanți, răsturnând cu vârfurile colților lor caii cu călăreții lor, rătăceau, zdrobind carele cu stindardele lor. Iar unii elefanți masculi uriași, din exces de energie și cu sucul temporal curgând în cantități mari, ucideau caii împreună cu călăreții lor cu ajutorul trompelor și picioarelor lor. Săgeți rapide, lustruite și ascuțite, asemănătoare cu șerpi, cădeau pe capetele, tâmplele, flancurile și membrele elefanților. Și sulițe lustruite, cu aspect teribil, care arătau ca niște fulgere meteorice, aruncate de brațe eroice, zburau încoace și încolo, O, rege, străpungând trupurile oamenilor și ale cailor și tăind zale. Și mulți, scoțând săbiile lustruite din teci făcute din piei de leoparzi și tigri, au ucis combatanții care le stăteau în față în luptă. Și mulți războinici, deși erau ei înșiși atacați și aveau flancurile corpului tăiate, se năpusteau furioși asupra (dușmanilor) cu săbii, scuturi și topoare de luptă. Iar unii elefanți, trăgând în jos și răsturnând carele cu caii lor cu ajutorul trompelor, au început să rătăcească în toate direcțiile, ghidați de strigătele celor din spatele lor. Și încoace și încolo, unii străpunși de sulițe, alții tăiați în două de topoare de luptă, alții zdrobiți de elefanți și alții călcați în picioare de cai, alții tăiați de roțile carelor și alții de topoare, își chemau cu voce tare rudele, O, rege. Unii își chemau fiii, alții pe tații lor, alții pe frații și rudele lor. Unii își chemau unchii materni, alții pe fiii surorilor lor. Alții îi chemau pe alții, pe câmpul de luptă. Și un număr foarte mare de combatanți, O, Bharata, și-au pierdut armele sau au avut coapsele rupte. Alții, cu brațele smulse sau cu coastele străpunse sau tăiate, erau văzuți plângând cu voce tare, din dorința de a trăi. Unii, cu puteri puține, torturați de sete, O, rege, și zăcând pe câmpul de luptă pe pământul gol, cereau apă. Unii, zăcând în bazine de sânge și extrem de slăbiți, O, Bharata, se mustrau aspru pe ei înșiși și pe fiii tăi adunați pentru luptă. Și erau Kshatriya curajoși, care, după ce se răniseră reciproc, nu-și abandonau armele și nu scoteau niciun strigăt, O, tată. Dimpotrivă, zăcând în locurile în care se aflau, urla de bucurie și, mușcându-și buzele de furie, se priveau unii pe alții cu fețe încruntate din cauza contracției sprâncenelor. Iar alții, înzestrați cu mare putere și tenacitate, în mare durere, afectați de săgeți și suferind de pe urma rănilor lor, au rămas perfect tăcuți. Iar alți războinici eroici, lipsiți, în timpul luptei, de propriile lor

331 Multe dintre textele bengaleze menționează **Avinitas**. Citirea corectă, așa cum apare în textul din Bombay, este *Abhinitas*. *Aprabhinna* înseamnă literal „neperforat”, adică fără suc temporal care să se scurgă. Acest suc emană din mai multe părți ale corpului elefantului când vine sezonul împerecherii. Pentru a evita o perifrază greoaie, care ar fi din nou de neînțeles pentru cititorul european, am redat doar sensul.

332 Pentru cuvântul bengalez „Mahaprajna”, textul din Bombay spune „Mahaprasas”.

333 **Rathat** și nu *Rathan* este varianta pe care o adopt.

care și aruncați la pământ și răniți de elefanți uriași, au cerut să fie luați în carele altora. Și mulți, O, rege, arătau frumoși în rănile lor, ca niște flori de Kinsukas înflorite. Și în toate diviziile se auzeau strigăte îngrozitoare, nenumărate la număr. Și în acea luptă îngrozitoare, distrugătoare de eroi, tatăl și-a ucis fiul, fiul și-a ucis tatăl, fiul surorii și-a ucis unchiul matern, unchiul matern și-a ucis fiul surorii, prietenul și-a ucis prietenul, iar rudele și-au ucis rudele. Astfel s-a petrecut măcelul în acea întâlnire dintre Kuruși și Pandavi. Și în acea bătălie înfricoșătoare și teribilă, în care nimeni nu a arătat milă (față de nimeni), diviziile Pandavilor, apropiindu-se de Bhishma, au început să ezite. Și, O, taur al neamului Bharata, Bhishma cel puternic, O, rege, cu steagul său din argint, împodobit cu simbolul palmierului cu cinci stele, așezat pe carul său măreț, strălucea ca luna sub vârful muntelui Meru.

SECȚIUNEA XLVII

Sanjaya a spus: După ce cea mai mare parte a dimineții acelei zile îngrozitoare se scursese, în acea luptă teribilă, O, rege, care a fost (atât de) distrugătoare pentru cei mai de seamă dintre oameni[334], Durmukha și Kritavarman, Kripa, Salya și Vivinsati, îndemnați de fiul tău, s-au apropiat de Bhishma și au început să-l protejeze. Și protejat de acei cinci puternici războinici, O, taur al neamului Bharata, acel mare războinic a pătruns în tabăra Pandava. Și steagul de palmier al lui Bhishma a fost văzut alunecând continuu, O, Bharata, prin Chedis, Kasis, Karushas și Panchalas. Și acel erou, cu săgeți cu vârfuri late, de mare viteză, care erau din nou perfect drepte, a tăiat capetele (dușmanilor) și carele lor cu juguri și stindarde. Și, O, taur al neamului Bharata, Bhishma părea să danseze pe carul său în timp ce acesta alerga pe pista sa. Și unii elefanți, loviți (de el) în părțile vitale, țipau de durere. Atunci Abhimanyu, cuprins de o mare mânie, așezat pe carul său, la care erau înjugați cai excelenți de o culoare galben-roșcată, s-a repezit spre carul lui Bhishma. Și cu steagul său împodobit cu aur pur și asemănător unui copac Karnikara, s-a apropiat de Bhishma și de cei (cinci) războinici de frunte. Și lovind cu o săgeată ascuțită steagul războinicului cu steagul de palmier, acel erou s-a angajat în luptă cu Bhishma și cu ceilalți războinici care îl protejau.[335] Străpungându-l pe Kritavarman cu o săgeată și pe Salya cu cinci, el l-a slăbit pe străbunicul său cu nouă săgeți. Și cu o săgeată bine trasă din arcul său întins la maxim, el a tăiat steagul (adversarului său) împodobit cu aur pur. Și cu o săgeată cu vârful lat, capabilă să penetreze orice acoperire, care era perfect dreaptă, el a tăiat de pe corpul său capul vizitiului lui Durmukha. Și cu o altă săgeată ascuțită, el a tăiat în două arcul împodobit cu aur al lui Kripa. Și pe aceștia, cu multe săgeți ascuțite, acel puternic războinic pe car i-a lovit cu mare mânie, părând să danseze (în același timp). Și văzând ușurința mâinii sale, chiar și zeii erau mulțumiți. Și, ca urmare a preciziei lui Abhimanyu, toți războinicii din carele conduse de Bhishma îl considerau că are capacitatea lui Dhananjaya însuși.[336] Și arcul său, emițând un sunet ca cel al lui *Gandiva*, în timp ce era întins și reîntins, părea să se învârtă ca un cerc de foc.[337] Atunci Bhishma, ucigașul eroilor inamici, năpustindu-se asupra lui cu impetuozitate, l-a străpuns rapid pe fiul lui Arjuna în acea luptă cu nouă săgeți. Și el, cu trei săgeți cu vârf lat, a tăiat steagul acelui războinic de mare energie. Cu jurăminte rigide, Bhishma l-a lovit și pe vizitiul (adversarului) său. Și Kritavarman, și Kripa, și Salya, O, tată, străpungându-l pe fiul lui Arjuna, nu au reușit să-l clatine, căci el stătea ferm ca muntele Mainaka. Și eroicul fiu al lui Arjuna, deși înconjurat de acei puternici războinici din armata Dhartarashtra, a continuat să-i lovească pe cei cinci războinici cu o ploaie de săgeți. Și zădărnicindu-le armele puternice cu ploaia sa de săgeți și aruncând asupra lui Bhishma săgețile sale, puternicul fiu al lui Arjuna a strigat tare. Și luptând astfel în bătălie și lovindu-l pe Bhishma cu săgețile sale, puterea pe care am văzut-o atunci în brațele sale era foarte mare. Dar, deși înzestrat cu o astfel de vitejie, Bhishma a tras și el cu săgețile spre el. Dar el a tăiat în acea luptă săgețile trase din arcul lui Bhishma. Apoi, acel războinic

---

334 Citirea bengaleză ”*narvarakshaye*” pare a fi mai bună decât „*Mahavirakshaye*” din textul din Bombay.

335 **Talaketu** înseamnă literal „cu steagul Palmyra”. Fără utilizarea unor astfel de compuși, ”concizia” propozițiilor nu poate fi menținută.

336 Karshni este fiul lui Krishna sau al lui Arjuna, Abhimanyu. Arjuna era uneori numit Krishna.

337 *Laghavamargasya* este o lectură greșită pentru *Laghavamargastham*, iar **chapi** este din nou incorect, lectură corectă fiind **chapam**, așa cum apare în textul din Bombay.

eroic al săgeţilor care nu se pierdeau niciodată, a tăiat cu nouă săgeţi, în acea luptă, steagul lui Bhishma. Şi la acea ispravă, oamenii de acolo au strigat tare. Împodobit cu bijuterii şi făcut din argint, acel steag înalt purtând simbolul palmierului, tăiat, O, Bharata, de săgeţile fiului lui Subhadra, a căzut pe pământ. Şi văzând, O, taur al neamului Bharata, că steagul a căzut în urma săgeţilor fiului lui Subhadra, mândrul Bhima a strigat tare pentru a-l încuraja pe fiul lui Subhadra. Apoi, într-o luptă aprigă, puternicul Bhishma a făcut să apară multe arme cereşti de mare eficacitate. Şi marele străbunic cu suflet nemăsurat l-a acoperit apoi pe fiul lui Subhadra cu mii de săgeţi. La aceasta, zece mari arcaşi şi puternici războinici din Pandava s-au grăbit cu carele lor pentru a-l proteja pe fiul lui Subhadra. Aceştia erau Virata cu fiul său, Dhrishtadyumna din neamul lui Prishata, Bhima, cei cinci fraţi Kekaya şi Satyaki, O, rege. Şi în timp ce se năpusteau asupra lui cu mare impetuozitate, Bhishma, fiul lui Santanu, în acel conflict, l-a străpuns pe prinţul din Panchala cu trei săgeţi, iar pe Satyaki cu zece. Şi cu o săgeată înaripată, ascuţită şi tăioasă ca un brici, trasă din arcul său întins la maxim, a tăiat steagul lui Bhimasena. Şi, O, cel mai bun dintre oameni, steagul lui Bhimasena, făcut din aur şi purtând simbolul unui leu, tăiat de Bhishma, a căzut din car. Şi Bhima, străpungându-l pe Bhishma, fiul lui Santanu, în acea luptă cu trei săgeţi, l-a străpuns pe Kripa cu una şi pe Kritavarman cu opt. Şi Uttara, fiul lui Virata, călare pe un elefant cu trompa ridicată, s-a năpustit asupra conducătorului Madrasului. Salya a reuşit însă să oprească impetuozitatea fără egal a acelui prinţ al elefanţilor care se năpustea cu viteză spre carul său. Prinţul elefanţilor, cuprins de o mare mânie, şi-a pus piciorul pe jugul carului (lui Salya) şi a ucis cei patru cai mari ai acestuia, care erau de o viteză excelentă. Conducătorul Madrasului, rămânând pe carul ale cărui cai fuseseră ucişi, aruncă o săgeată, făcută din fier şi asemănătoare unui şarpe, pentru a-l ucide pe Uttara. Cămaşa de zale a acestuia din urmă fiind străpunsă de săgeată, el şi-a pierdut complet cunoştinţa şi a căzut de pe gâtul elefantului, cu cârligul şi lancea scăpate din mâini. Atunci Salya, luându-şi sabia şi sărind jos din carul său excelent, şi dând dovadă de vitejie, i-a tăiat trompa mare acelui prinţ al elefanţilor. Cu armura străpunsă de o ploaie de săgeţi şi cu trompa tăiată, elefantul a scos un ţipăt puternic, a căzut şi a murit. Realizând o astfel de ispravă, O, rege, conducătorul Madrasului s-a urcat repede în carul splendid al lui Kritavarman. Văzând că fratele său Uttara era ucis şi că Salya rămăsese cu Kritavarman, Sweta, fiul lui Virata, a izbucnit în furie, ca focul (care arde) cu unt clarificat. Şi acel războinic puternic, întinzând arcul său mare, care semăna cu arcul lui Sakra însuşi, s-a repezit cu dorinţa de a-l ucide pe Salya, conducătorul Madrasului. Înconjurat din toate părţile de o puternică divizie de care, el a avansat spre carul lui Salya, aruncând o ploaie de săgeţi. Şi văzându-l năpustindu-se în luptă cu o vitejie egală cu cea a unui elefant înfuriat, şapte războinici din carul tău l-au înconjurat din toate părţile, dorind să-l protejeze pe conducătorul Madrasului, care părea să fie deja în ghearele Morţii. Şi acei şapte războinici erau Vrihadvala, conducătorul Kosalas, şi Jayatsena din Magadha, şi Rukmaratha, O, rege, care era fiul viteaz al lui Salya, şi Vinda şi Anuvinda din Avanti, şi Sudakshina, regele Kamvojas, şi Jayadratha, conducătorul Sindhus şi rudă cu Vrihadkshatra. Şi arcurile întinse ale acelor războinici cu suflet înalt, decorate cu diverse culori, arătau ca fulgerele din nori. Şi toţi au aruncat asupra capului lui Sweta ploaie neîncetată de săgeţi, ca norii aruncaţi de vânt care aruncă ploaie pe pieptul muntelui la sfârşitul verii. Acel puternic arcaş şi comandant al forţelor, înfuriat de acest lucru, cu şapte săgeţi cu cap larg şi de mare impetuozitate, le-a lovit arcurile şi apoi a continuat să le zdrobească. Şi acele arcuri pe care le-am văzut au fost rupte, O, Bharata, şi atunci toţi au luat, într-o clipită, alte arcuri. Apoi au tras şapte săgeţi spre Sweta. Şi încă o dată, acel războinic puternic, cu suflet nemăsurat, cu şapte săgeţi rapide, a rupt acele (alte) arcuri ale acestor arcaşi. Apoi, acei războinici, ale căror arcuri mari fuseseră tăiate, acei puternici războinici pe care, umflaţi de furie, apucând (şapte) săgeţi, au strigat cu voce tare. Şi, O, căpetenie a Bharatalor, au aruncat cele şapte săgeţi spre carul lui Sweta. Şi acele săgeţi aprinse, care zburau (prin aer) ca nişte meteoriţi mari, cu sunetul tunetului, au fost toate tăiate, înainte de a-l putea ajunge, pe acel războinic priceput în arme puternice, cu ajutorul a şapte săgeţi cu vârf lat. Apoi, luând o săgeată capabilă să penetreze orice parte a corpului, el a tras-o, O, şef al Bharatas, spre Rukmaratha. Şi acea săgeată puternică, depăşind (forţa) fulgerului, a pătruns în corpul acestuia din urmă. Apoi, O, rege, lovit cu putere de acea săgeată, Rukmaratha s-a aşezat pe terasa carului său şi a căzut într-un leşin mortal. Apoi, vizitiul său, fără să trădeze niciun

pic de teamă, l-a dus, inconştient şi leşinat, sub privirile tuturor. Apoi, luând alte şase (săgeţi) împodobite cu aur, Sweta, cel cu braţele puternice, a tăiat vârfurile steagurilor celor şase adversari ai săi. Apoi, pedepsitorul duşmanilor, străpungând şi caii şi vizitii lor şi acoperind cei şase războinici cu săgeţi neîncetate, s-a îndreptat spre carul lui Salya. Şi văzând că generalul suprem al forţelor (Pandava) se îndrepta repede spre carul lui Salya, un zgomot puternic de „*oh*" şi „*vai*" s-a ridicat în armata ta, O, Bharata. Atunci, fiul tău puternic, cu Bhishma în frunte şi susţinut de războinici eroici şi multe trupe, s-a îndreptat spre carul lui Sweta.[338] Şi el (astfel) l-a salvat pe conducătorul Madrasului, care intrase deja în ghearele Morţii. Apoi a început o bătălie teribilă, care făcea părul să se ridice în cap, între trupele tale şi cele ale inamicului, în care carele şi elefanţii s-au amestecat în confuzie. Şi asupra fiului lui Subhadra şi Bhimasena, şi asupra puternicului războinic Satyaki, şi asupra conducătorului Kekayas, şi Virata, şi Dhrishtadyumna din neamul Prishatas, şi asupra trupelor Chedi, bătrânul strămoş Kuru a revărsat ploaie de săgeţi.[339]

SECŢIUNEA XLVIII

Dhritarashtra a spus: Când marele arcaş Sweta s-a îndreptat spre carul lui Salya, ce au făcut Kauravas şi Pandavas, O, Sanjaya? Şi ce a făcut Bhishma, fiul lui Santanu? Spune-mi, te rog, toate acestea.

Sanjaya a spus: O, rege, sute şi mii de tauri dintre Kshatriya, toţi războinici curajoşi şi puternici, l-au pus pe generalul Sweta în frunte şi şi-au etalat puterea. O, Bharata, fiul tău regal şi Sikhandin, aflaţi şi ei în fruntea lor, doreau să-l salveze (pe Sweta). Şi acei puternici războinici în carele lor s-au repezit spre carul lui Bhishma împodobit cu aur, dorind să-l ucidă pe cel mai de seamă dintre războinici. Şi bătălia care a urmat a fost teribilă. Îţi voi descrie acea bătălie minunată şi teribilă, aşa cum s-a petrecut între trupele tale şi cele ale inamicului. Fiul lui Santanu a golit terasele multor care, (deoarece) cel mai bun dintre războinicii din care a tras cu săgeţi, a tăiat multe capete. Înzestrat cu o energie egală cu cea a Soarelui însuşi, el a acoperit chiar Soarele cu săgeţile sale. Şi el şi-a îndepărtat duşmanii din jurul său în acea luptă, precum Soarele răsărit alungând întunericul din jur. Şi în acea bătălie, O, rege, el a tras sute şi mii de săgeţi puternice şi pline de impetuozitate, care au luat viaţa a nenumăraţi Kshatriya în acel conflict. Şi în acea luptă, el a tăiat capetele a sute de războinici eroici, O, rege, şi elefanţi acoperiţi cu zale spinoase, ca vârfurile munţilor (doborâte) de fulgerul cerului. Şi carele, O, rege, se amestecau între ele. Un car poate fi văzut pe un alt car, iar un cal pe un alt cal. Şi armăsari impetuoşi, O, rege, purtau încoace şi încolo călăreţi eroici în floarea tinereţii, ucişi şi atârnând (de şei) cu arcurile (încă în mâini).[340] Cu săbii şi tolbe ataşate (de corpurile lor) şi coifuri de zale slăbite (de pe corpurile lor), sute de războinici, lipsiţi de viaţă, zăceau pe pământ, dormind pe paturi (demne) de eroi. Năpustindu-se unii asupra altora, căzând şi ridicându-se din nou şi năpustindu-se din nou după ce se ridicau, combatanţii luptau corp la corp. Afectaţi unii de alţii, mulţi se rostogoleau pe câmpul de luptă. Elefanţi înfuriaţi se năpusteau încoace şi încolo, iar sute de războinici în care erau ucişi. Şi războinicii în care, împreună cu carele lor, erau zdrobiţi din toate părţile. Şi unii războinici cădeau peste carul său, ucişi de alţii cu săgeţi. Şi un puternic războinic pe car putea fi văzut căzând de la înălţime, vizitiul său fiind (de asemenea) ucis. S-a ridicat un nor gros de praf, iar atunci războinicului care se lupta în bătălie, sunetul arcului (inamic) îi indica adversarul cu care se lupta. Din presiunea exercitată asupra corpurilor lor, combatanţii îşi

338 Versiunea din Bengal este „*Suaris Vritascha Sainyena*". Versiunea din Bombay (pe care nu o adopt) este „*Vritastu Sarva Sainyena*".

339 Nouă *sloka* şi jumătate, de la a doua jumătate a versetului 43 până la versetul 52 (ca mai sus), sunt omise în textele bengaleze. Acestea apar însă ulterior în secţiunea 46 care urmează. Adevărul este că întregul pasaj din această secţiune şi cele 116 versete din secţiunea următoare, precum şi primele 24 de versete din secţiunea 49, sunt considerate o interpolare, în acele secţiuni din *Udyoga Parvam* în care Bhishma numără Rathas şi Atirathas etc., nu se face nicio menţiune despre vreun războinic cu numele Sweta. Părtinitorii din Burdwan omit complet aceste pasaje. Eu însumi cred că sunt o interpolare, dar, întrucât apar atât în textele din Bengal, cât şi în cele din Bombay, nu le pot omite în versiunea engleză.

340 Textul din Bombay spune „*Yavana nihatam*", ceea ce este mai potrivit.

ghiceau dușmanii. Și războinicii, O, rege, au luptat cu săgeți, ghidați de sunetul corzilor arcurilor și de diviziunea (inamicului). Nici măcar șuieratul săgeților trase de combatanți unul către celălalt nu se auzea. Și sunetul tobelor era atât de puternic, încât părea să străpungă urechile. Și în acel tumult zgomotos care făcea părul să se ridice în cap, numele combatantului rostit în luptă, în timp ce își etala vitejia, nu putea fi auzit. Tatăl nu-și putea recunoaște fiul. Una dintre roți fiind ruptă, sau jugul fiind smuls, sau unul dintre cai fiind ucis, curajosul războinic a fost răsturnat din carul său, împreună cu vizitiul său, cu ajutorul săgeților drepte. Și astfel, mulți războinici eroici, lipsiți de carele lor, au fost văzuți zburând departe.[341] Cel care a fost ucis a fost tăiat; cel care nu a fost ucis a fost lovit în organele vitale: dar nimeni nu a rămas nevătămat când Bhishma a atacat inamicul. Și în acea bătălie teribilă, Sweta a provocat un mare măcel printre Kuru. Și a ucis sute și sute de prinți nobili.[342] Și a tăiat, cu săgețile sale, capetele a sute și sute de războinici, și brațele lor împodobite cu Angadas, și arcurile lor din jur. Și războinicii din care, roțile de care și alții care se aflau în care, și chiar carele, și steagurile mici și scumpe, O, rege, și mari grupuri de cai, și mulțimi de care, și mulțimi de oameni, O, neam al lui Bharata, au fost distruse de Sweta. Noi înșine, de teamă de Sweta, abandonându-l pe (Bhishma), cel mai bun dintre războinicii din car, am părăsit bătălia retrăgându-ne în spate și, de aceea, vă vedem (acum) pe dumneavoastră, domnia voastră. Și toți Kurușii, O, fiu al neamului Kuru, dincolo de raza de acțiune a săgeților, abandonându-l pe Bhishma, fiul lui Santanu, în acea bătălie, stăteau (ca spectatori) înarmați pentru luptă. Vesel în ora (universală) a tristeții, acel tigru printre oameni, Bhishma, singur din armata noastră, în acea bătălie teribilă a rămas nemișcat ca muntele Meru. Luând viețile (dușmanilor) ca Soarele la sfârșitul iernii, el stătea strălucitor cu razele aurii (ale carului său) ca Soarele însuși cu razele sale. Și acel mare arcaș a tras nori de săgeți și i-a doborât pe Asura.[343] Și în timp ce erau măcelăriți de Bhishma în acea luptă îngrozitoare, acei războinici s-au desprins din rândurile lor și au fugit cu toții de el, ca de un foc alimentat cu combustibil.[344] Întâlnindu-l pe singurul războinic (Sweta), acel ucigaș de dușmani, Bhishma, era singurul (dintre noi) care era vesel și întreg. Devotat bunăstării lui Duryodhana, el a început să-l distrugă pe Pandava (războinicul). Fără să-i pese de propria viață, care este greu de renunțat, și abandonând orice teamă, el a măcelărit, O, rege, armata Pandava în acel conflict aprig.[345] Și văzând generalul suprem (Sweta) lovind diviziile (Dhartarashtra), tatăl tău Bhishma, numit și Devavrata, s-a năpustit impetuos asupra lui. Atunci, Sweta l-a acoperit pe Bhishma cu o rețea extinsă de săgeți. Și Bhishma l-a acoperit și el pe Sweta cu o ploaie de săgeți. Și răcnind ca doi tauri, s-au năpustit unul asupra celuilalt, ca doi elefanți furioși de dimensiuni gigantice sau ca două tigri înfuriați. Blocându-și reciproc armele cu ajutorul propriilor arme, acești tauri printre oameni, adică Bhishma și Sweta, s-au luptat între ei, dorind să-și ia reciproc viața. Într-o singură zi, Bhishma, înfuriat de mânie, ar fi putut distruge armata Pandava cu săgețile sale, dacă Sweta nu ar fi protejat-o. Văzând că bunicul era respins de Sweta, Pandava s-au umplut de bucurie, în timp ce fiul tău a devenit trist. Duryodhana, cuprins de mânie și înconjurat de mulți regi, s-a năpustit cu trupele sale împotriva oastei Pandava în luptă. Apoi Sweta, abandonându-l pe fiul lui Ganga, a măcelărit oastea fiului tău cu o mare impetuozitate, ca vântul care smulge copacii cu violență. Și fiul lui Virata, nebun de furie, după ce a învins armata ta, a avansat (încă o dată), O, rege, spre locul unde se afla Bhishma. Și acei doi războinici înalți și puternici, amândoi aprinși de săgețile lor, s-au luptat între ei ca Vritra și Vasava (din vechime), dorind, O, rege, să se ucidă reciproc. Trăgând arcul la maxim, Sweta l-a străpuns pe Bhishma cu șapte săgeți. Curajosul (Bhishma) și-a pus atunci în valoare priceperea și a înfrânat repede vitejia dușmanului său, ca un elefant furios care înfrânează un rival furios. Și Sweta, bucuria Kshatriyilor, l-a lovit pe Bhishma, iar Bhishma, fiul lui Santanu, l-a străpuns la rândul său cu zece săgeți. Și deși străpuns de el (în acest fel), acel războinic puternic rămase nemișcat ca un munte. Și Sweta îl străpuse din nou pe fiul lui Santanu cu douăzeci și cinci

341 Adopt interpretarea din Bombay a versetului 22.

342 *Swayam* în unele texte bengaleze este o greșeală tipografică pentru „*Kshayam*”.

343 *Chakrapani* este Vishnu înarmat cu discul.

344 Pentru *Yuthan*, care nu are niciun sens, am citit „*Yodhas*”. Citirea din Bengal „*muktvagnimiva darund*” este mai bună decât citirea din Bombay „*muktam ripumishu darunam*”.

345 Interpretarea din Bombay ”*jivitam dustyajam*” este mai bună decât interpretarea din Bengal „*jivam tadutthan*”, dacă aceasta are vreun sens.

de săgeți drepte, lucru care îi uimi pe toți. Apoi, zâmbind și lingându-și cu limba colțurile gurii, Sweta tăie în acea luptă arcul lui Bhishma în zece fragmente cu zece săgeți. Apoi, țintind cu o săgeată cu pene, făcută în întregime din fier, (Sweta) a zdrobit palmierul de pe vârful steagului celui cu suflet înalt (Bhishma). Și văzând steagul lui Bhishma tăiat, fiii tăi au crezut că Bhishma a fost ucis, cedând în fața lui Sweta. Și Pandavii, plini de bucurie, au suflat în cochiliile lor în jur. Văzând stindardul de palmier al înaltului Bhishma doborât, Duryodhana, cuprins de mânie, și-a îndemnat propria armată la luptă. Și toți au început să-l protejeze cu mare grijă pe Bhishma, care era în mare suferință. Către ei, precum și către cei care stăteau (inactivi) ca spectatori, regele a spus: „Fie Sweta va muri (astăzi), fie Bhishma, fiul lui Santanu. Spun acest lucru cu sinceritate". Auzind cuvintele regelui, puternicii războinici din carele de luptă au avansat rapid cu patru tipuri de forțe, protejându-l pe fiul lui Ganga. Și Valhika și Kritavarman, și Kripa, și Salya, de asemenea, O, Bharata, și fiul lui Jarasandha, și Vikarna, și Chitrasena, și Vivinsati, cu mare viteză, când viteza era atât de necesară, înconjurându-l din toate părțile, au aruncat asupra lui Sweta o ploaie neîncetată de săgeți. Acel războinic puternic, cu suflet nemăsurat, i-a oprit repede pe acei războinici furioși cu ajutorul săgeților ascuțite, demonstrându-și agilitatea mâinii. Și oprindu-i pe toți ca un leu și o mulțime de elefanți, Sweta a tăiat arcul lui Bhishma cu o ploaie densă de săgeți. Apoi Bhishma, fiul lui Santanu, luând un alt arc în acea bătălie, l-a străpuns pe Sweta, O, rege, cu săgeți prevăzute cu pene de pasăre Kanka. Apoi comandantul (armatei Pandava), cuprins de mânie, l-a străpuns pe Bhishma în acea confruntare, O, rege, cu o mulțime de săgeți, sub privirile tuturor. Văzându-l pe Bhishma, cel mai de seamă erou din întreaga lume, înfrânt în luptă de Sweta, regele (Duryodhana) a devenit foarte tulburat, iar întreaga ta armată a fost cuprinsă de o mare neliniște. Și văzându-l pe eroicul Bhishma înfrânt și mutilat de Sweta cu săgețile sale, toți au crezut că Bhishma, după ce a cedat în fața lui Sweta, a fost ucis de acesta. Atunci tatăl tău, Devavrata, cedând furiei și văzând steagul său răsturnat și armata (Dhartarashtra) înfrântă, a tras numeroase săgeți, O, rege, asupra lui Sweta. Sweta, însă, cel mai de seamă dintre războinicii cu carul, respingând toate săgețile lui Bhishma, a tăiat încă o dată, cu o săgeată cu vârful lat, arcul tatălui tău. Aruncând arcul acela, O, rege, fiul lui Ganga, nebun de furie, luă un alt arc mai mare și mai puternic și, țintind cu șapte săgeți mari cu vârf lat, ascuțite pe piatră, ucise cu patru săgeți cei patru cai ai generalului Sweta, îi tăie steagul cu două săgeți, iar cu a șaptea săgeată, războinicul de mare vitejie, extrem de provocat, îi tăie capul vizitiului. Atunci, acel puternic războinic, sărind din carul său, ale cărui cai și vizitiu fuseseră uciși[346], și cedând influenței mâniei, a devenit extrem de tulburat. Bunicul, văzându-l pe Sweta, cel mai de seamă dintre războinicii cu carul, lipsit de car, a început să-l lovească din toate părțile cu o ploaie de săgeți. Și lovit în acea luptă cu săgeți trase din arcul lui Bhishma, Sweta, lăsându-și arcul pe carul său (abandonat), a luat o suliță împodobită cu aur și, luând acea suliță teribilă și feroce[347], care semăna cu toiagul fatal al Morții și era capabilă să ucidă chiar Moartea, Sweta, în mare mânie, s-a adresat lui Bhishma, fiul lui Santanu, în acea luptă, spunând: "Așteaptă puțin și privește-mă, O, cel mai bun dintre oameni!" Și după ce i-a spus aceasta lui Bhishma în luptă, acel mare arcaș de o vitejie nemăsurată și cu un suflet nemărginit a aruncat săgeata care semăna cu un șarpe, dând dovadă de curaj pentru Pandavi și dorind să-ți facă rău. Atunci, strigăte puternice de „oh" și „vai" s-au ridicat printre fiii tăi, O, rege, când au văzut acea săgeată teribilă, asemănătoare cu toiagul Morții în splendoarea sa. Și aruncată din brațele lui Sweta, (acea săgeată), asemănătoare unui șarpe care tocmai își aruncase pielea, a căzut cu mare forță, O, rege, ca un mare meteor din firmament. Tatăl tău, Devavrata, O, rege, fără cea mai mică teamă, cu opt săgeți ascuțite și înaripate, a tăiat în nouă fragmente acea săgeată împodobită cu aur pur și care părea acoperită de flăcări de foc, în timp ce zbura în flăcări prin aer. Toate trupele tale, O, taur al neamului Bharata, au izbucnit în strigăte puternice de bucurie. Fiul lui Virata, însă, văzând săgeata sa tăiată în fragmente, a devenit nebun de furie și, ca unul a cărui inimă era copleșită de (sosirea) ceasului său, nu putea să se hotărască ce să facă. Lipsit de rațiune de furie, O, rege, fiul lui Virata, zâmbind, a luat cu bucurie o măciucă pentru a-l ucide pe Bhishma, cu ochii roșii de mânie, și asemănându-se cu un al doilea Yama înarmat cu

346 În prima linie a versetului 71, cuvântul nu este „*Laghu*", ci „*alaghu*", litera inițială „**a**" fiind doar mută, conform regulii Sandhi. Deși omis în textele din Bengal, acesta apare în ediția din Bombay.

347 „*Ghoram*", "*ugram*", "*mahabhayam*" sunt pleonastice.

măciuca, s-a năpustit asupra lui Bhishma ca un torent umflat asupra stâncilor. Considerând impetuozitatea lui ca fiind incapabilă de sfidare, Bhishma, înzestrat cu mare vitejie şi familiarizat cu puterea (celorlalţi), s-a aşezat brusc pe pământ pentru a para lovitura. Sweta, O, rege, învârtind cu furie acel buzdugan greu, l-a aruncat asupra carului lui Bhishma ca zeul Maheswara.[348] Şi, ca urmare a acelei măciuci destinată distrugerii lui Bhishma, acel car a fost redus la cenuşă, împreună cu steagul, vizitiul, caii şi axul. Văzând că Bhishma, cel mai de seamă dintre războinicii cu carele, devenise un luptător pe jos, mulţi războinici cu carele, şi anume Salya şi alţii, s-au grăbit să-i vină în ajutor. Urcându-se apoi pe un alt car şi întinzând cu tristeţe arcul, Bhishma a avansat încet spre Sweta, văzându-l pe cel mai de seamă dintre războinicii cu carul. Între timp, Bhishma a auzit o voce puternică rostită în ceruri, care era cerească şi plină de binele său. (Şi vocea a spus): „O, Bhishma, tu, cel cu braţe puternice, luptă fără să pierzi niciun moment. Chiar aceasta este ora stabilită de Creatorul Universului pentru succesul asupra acestuia”. Auzind aceste cuvinte rostite de mesagerul celest, Bhishma, plin de bucurie, şi-a pus inima pe distrugerea lui Sweta. Şi văzând că cel mai de seamă dintre războinicii cu carele, Sweta, a devenit un combatant pe jos, mulţi războinici puternici cu carele (din tabăra Pandava) s-au grăbit împreună (în ajutorul lui). (Ei erau) Satyaki, Bhimasena şi Dhrishtadyumna din neamul lui Prishata; şi cei (cinci) fraţi Kekaya, precum şi Dhrishtaketu şi Abhimanyu, de o mare energie. Şi văzându-i năpustindu-se (în ajutor), împreună cu Drona, Salya şi Kripa, acel erou cu suflet nemăsurat (Bhishma) i-a oprit pe toţi, precum muntele care rezistă forţei vântului. Şi când toţi războinicii cu suflet înalt din tabăra Pandava au fost (astfel) opriţi, Sweta, luând o sabie, i-a tăiat arcul lui Bhishma. Aruncând arcul, bunicul s-a hotărât repede să-l distrugă pe Sweta, după ce a auzit cuvintele mesagerului celest. Deşi înfrânt (de Sweta), tatăl tău Devavrata, acel puternic războinic, a luat repede un alt arc, care semăna cu arcul lui Sakra în splendoarea sa, şi l-a încordat într-o clipă. Apoi tatăl tău, O, şef al Bharatas, văzând pe acel puternic războinic Sweta, deşi acesta era înconjurat de acei tigri printre oameni, cu Bhimasena în frunte, (tatăl tău), fiul lui Ganga, a avansat cu hotărâre doar pentru generalul Sweta. Văzând avansarea lui Bhishma, Bhimasena, de mare vitejie, l-a străpuns cu şaizeci de săgeţi. Dar acel puternic războinic, tatăl tău Devavrata, oprindu-i atât pe Bhimasena, cât şi pe Abhimanyu şi pe alţi războinici cu săgeţi teribile, l-a lovit cu trei săgeţi drepte. Şi strămoşul Bharatas l-a lovit şi pe Satyaki, în acea luptă, cu o sută de săgeţi, pe Dhrishtadyumna cu douăzeci şi pe fraţii Kekaya cu cinci. Şi, după ce i-a oprit pe toţi acei mari arcaşi cu săgeţi teribile, tatăl tău Devavrata a avansat singur spre Sweta. Apoi, scoţând o săgeată asemănătoare cu Moartea însăşi, capabilă să suporte o mare tensiune şi imposibil de rezistat, puternicul Bhishma a aşezat-o pe coarda arcului său. Şi acea săgeată, prevăzută cu aripi şi înzestrată cu forţa armei Brahma, a fost văzută de zei, Gandharvas, Pisachas, Uragas şi Rakshasas. Şi acea săgeată, de o splendoare asemănătoare cu cea a unui foc aprins, străpungând armura lui (a trecut prin corpul lui şi) s-a înfipt în pământ, cu o strălucire asemănătoare cu cea a fulgerului ceresc. La fel ca Soarele când se retrage repede în camerele sale din vest, luând cu el razele de lumină, tot aşa acea săgeată a ieşit din corpul lui Sweta, luând cu ea şi viaţa lui. Astfel ucis în luptă de Bhishma, l-am văzut pe acel tigru printre oameni căzând ca vârful desfăcut al unui munte. Şi toţi puternicii războinici din rasa Kshatriya aparţinând taberei Pandava s-au lăsat pradă lamentărilor. Fiii tăi, însă, şi toţi Kuruşii, erau plini de bucurie. Atunci, O, rege, văzând că Sweta a fost doborât, Dussasana a dansat de bucurie pe câmp, însoţit de muzica zgomotoasă a scoicilor şi a tobelor. Şi când acel mare arcaş a fost ucis de Bhishma, acel ornament al bătăliei, puternicii arcaşi (din tabăra Pandava), cu Sikhandin în frunte, au tremurat de frică. Apoi, când comandantul lor a fost ucis, Dhananjaya, O, rege, şi cel din neamul Vrishni, au retras încet trupele (pentru odihna lor nocturnă). Şi atunci, O, Bharata, a avut loc retragerea atât a lor, cât şi a voastră, în timp ce ai voştri şi ai lor scoteau frecvent urlete puternice. Şi puternicii războinici din Partha au intrat (în cartierele lor) fără veselie, gândindu-se, O, pedepsitor al duşmanilor, la acel măcel îngrozitor în luptă unu la unu (al comandantului lor).

348 În prima linie din 87 pentru Maheswara (adică Siva), textul din Bombay scrie Dhaneswara (adică Kuvera, stăpânul comorilor). De asemenea, pentru „*Bhimainipatitiya*” din a doua linie, textul din Bombay scrie „*Bhishma inipainya*”.

SECȚIUNEA XLIX

Dhritarashtra a spus: Când generalul Sweta, O, fiule, a fost ucis în luptă de inamic, ce au făcut acei arcaşi puternici, Panchalas cu Pandavas? Auzind că comandantul lor Sweta a fost ucis, ce s-a întâmplat între cei care au luptat pentru el şi duşmanii lor care s-au retras în faţa lor? O, Sanjaya, auzind de victoria noastră, cuvintele tale îmi bucură inima. Nici inima mea nu simte ruşine când îmi amintesc de păcatul nostru.[349] Bătrânul şef al neamului Kuru este mereu vesel şi devotat (nouă). (În ceea ce-l priveşte pe Duryodhana), după ce a provocat ostilităţi cu fiul inteligent al unchiului său, el a căutat la un moment dat protecţia fiilor lui Pandu, din cauza anxietăţii şi fricii sale faţă de Yudhishthira. În acel moment, abandonând totul, el a trăit în mizerie. Ca urmare a vitejiei fiilor lui Pandu şi a înfrângerilor suferite pretutindeni — aflându-se în mijlocul unor încurcături — din partea duşmanilor săi, Duryodhana a recurs (pentru o vreme) la un comportament onorabil. În trecut, acel rege răuvoitor se pusese sub protecţia lor. De ce, atunci, O, Sanjaya, a fost ucis Sweta, care era devotat lui Yudhishthira? Într-adevăr, acest prinţ îngust la minte, cu toate perspectivele sale, a fost aruncat în regiunile inferioare de o serie de nenorociţi. Bhishma nu agrea războiul, şi nici învăţătorul.[350] Nici Kripa, nici Gandhari nu au apreciat acest lucru. O, Sanjaya, nici mie nu-mi place, nici lui Vasudeva din neamul Vrishni, nici acelui rege drept, fiul lui Pandu; nici lui Bhima, nici lui Arjuna, nici acelor tauri printre oameni, gemenii (nu le-a plăcut). Întotdeauna interzis de mine, de Gandhari, de Vidura, de Rama, fiul lui Jamadagni, şi de înaltul Vyasa, Duryodhana, cu mintea răutăcioasă şi păcătoasă, împreună cu Dussasana, O Sanjaya, urmând întotdeauna sfaturile lui Karna şi ale fiului lui Suvala, s-a comportat cu răutate faţă de Pandavi. Cred, O Sanjaya, că a căzut într-o mare suferinţă. După uciderea lui Sweta şi victoria lui Bhishma, ce a făcut Partha, cuprins de furie, în bătălie, însoţit de Krishna? Într-adevăr, temerile mele provin de la Arjuna, şi aceste temeri, O, Sanjaya, nu pot fi alungate. El, Dhananjaya, fiul lui Kunti, este curajos şi înzestrat cu o mare activitate. Cred că, cu săgeţile sale, va tăia în bucăţi trupurile duşmanilor săi. Fiul lui Indra, egal în luptă cu Upendra, fratele mai mic al lui Indra, un războinic a cărui mânie şi scopuri nu sunt niciodată zadarnice, vai, văzându-l, care este starea minţilor voastre? Curajos, familiarizat cu *Vedele*, asemănător focului şi Soarelui în splendoarea sa şi posedând cunoştinţe despre arma lui Indra, acel războinic cu suflet nemăsurat este mereu victorios când se năpusteşte asupra duşmanului? Cu armele sale care lovesc mereu duşmanul cu forţa unui fulger şi cu braţele sale uimitor de rapide în a trage coarda arcului, fiul lui Kunti este un puternic războinic pe car. Formidabilul fiu al lui Drupada, O Sanjaya, este, de asemenea, înzestrat cu o mare înţelepciune. Ce a făcut, de fapt, Dhristadyumna când Sweta a fost ucis în luptă? Cred că, ca urmare a nedreptăţilor suferite în trecut şi a uciderii comandantului lor, inimile Pandavilor cu suflet înalt au luat foc. Gândindu-mă la mânia lor, nu mă simt niciodată liniştit, nici ziua, nici noaptea, din cauza lui Duryodhana. Cum s-a desfăşurat marea bătălie? Spune-mi totul despre ea, O, Sanjaya.

Sanjaya a spus: Ascultă, O, rege, în linişte, despre fărădelegile tale. Nu se cuvine să atribui rodul lui Duryodhana. Aşa cum este construcţia unui dig când apele au dispărut, aşa este şi înţelegerea ta, sau este ca săparea unei fântâni când casa este în flăcări.[351] Când, după ce dimineaţa trecuse, comandantul Sweta a fost ucis, O, Bharata, de Bhishma în acel conflict aprig, fiul lui Virata, Sankha, acel zdrobitor al rândurilor inamice care se bucura mereu de luptă, văzându-l pe Salya staţionat cu Kritavarman (pe carul său), a izbucnit brusc în furie, ca focul cu unt clarificat. Acest războinic puternic, întinzând arcul său mare, care semăna cu arcul lui Indra însuşi, s-a repezit

---

349 Transgresiunea la care face aluzie Dhritarashtra este uciderea de către Bhishma, din carul său, a lui Sweta, care era atunci un combatant pe jos. Sau poate fi chiar uciderea lui Sweta, care era drag Pandavilor şi care, în opinia regelui, i-ar fi provocat şi mai mult.

350 Versetele 4-7 sunt extrem de dificile. Nu sunt sigur că le-am înţeles corect. Ele sunt de natura *Vyasakutas*, adică obscurităţi deliberate pentru a-l deruta pe Ganesa, care a acţionat ca scrib, pentru a-i permite lui Vyasa să câştige timp pentru compoziţii. În versetul 4, "**Pitus**" înseamnă unchiul şi nu tatăl; la fel, "*durga decam*" din versetul 6 înseamnă *încurcături*, precum ostilitatea lui Duryodhana faţă de Gandharvas cu ocazia povestirii despre vite, în versetul 7 din lectura bengaleză este *Yudhishthiram bhaktya*. Lectura din Bombay pe care o adopt este *Yudhishthire bhaktas*. În 8, *purushadhamas* sunt Sakuni şi Karna. &c.

351 Deoarece ambele operaţiuni sunt inutile, la fel sunt şi regretele tale.

cu dorința de a-l ucide pe conducătorul Madrasului în luptă, fiind susținut pe toate părțile de o mare divizie de care. Și Sankha, provocând o ploaie de săgeți, s-a repezit spre carul pe care se afla Salya. Și văzându-l avansând ca un elefant înfuriat, șapte războinici puternici din partea ta l-au înconjurat, dorind să-l salveze pe conducătorul Madrasului, care se afla deja în ghearele morții. Atunci, Bhishma, cel cu brațele puternice, răcnind ca norii și luând un arc lung de șase coți, s-a repezit spre Sankha în luptă. Văzând acel puternic războinic și mare arcaș năpustindu-se astfel, oastea Pandava a început să tremure ca o barcă zguduită de violența furtunii. Atunci Arjuna, avansând repede, s-a așezat în fața lui Sankha, gândindu-se că Sankha ar trebui să fie protejat de Bhishma. Și atunci a început lupta între Bhishma și Arjuna. Și strigăte puternice de „*oh*” și „*vai*” s-au ridicat printre războinicii angajați în luptă. Și o forță părea să se contopească cu o altă forță. Și astfel, toți erau cuprinși de uimire.[352] Atunci Salya, cu buzduganul în mână, coborând din carul său mare, a ucis, O, taur al neamului Bharata, cei patru cai ai lui Sankha. Sărit din carul său astfel lipsit de cai și luând o sabie, Sankha a alergat spre carul lui Vibhatsu și (urcând pe el) s-a simțit din nou în largul său. Și atunci au căzut din carul lui Bhishma nenumărate săgeți, care au acoperit întregul cer și pământul. Și cel mai de seamă dintre luptători, Bhishma, a măcelărit cu săgețile sale oștile Panchala, Matsya, Kekaya și Prabhadraka. Și abandonând curând acea bătălie, fiul lui Pandu (Arjuna), capabil să tragă cu arcul chiar și cu mâna stângă, Bhishma s-a repezit spre Drupada, regele Panchalas, înconjurat de oastea sa. Și în curând l-a acoperit pe draga sa rudă cu nenumărate săgeți. Ca o pădure mistuită de foc la sfârșitul iernii, trupele lui Drupada păreau să fie mistuite. Și Bhishma stătea în acea bătălie ca un foc aprins fără fum, sau ca Soarele însuși la amiază, arzând totul în jur cu căldura sa. Combatanții Pandava nu erau în stare nici măcar să-l privească pe Bhishma. Și cuprinși de frică, oștile Pandava își aruncau privirile în jur și, nevăzând niciun protector, arătau ca o turmă de vite afectate de frig. Măcelăriți sau retrăgându-se în descurajare, fiind zdrobiți în același timp, strigăte puternice, O Bharata, de „*oh*” și „*vai*” s-au ridicat printre trupele Pandavilor. Atunci Bhishma, fiul lui Santanu, cu arcul întotdeauna tras într-un cerc, a tras din el săgeți aprinse care semănau cu otravă virulentă. Și creând linii continue de săgeți în toate direcțiile, acel erou al jurămintelor rigide a ucis războinicii Pandava, numindu-i pe fiecare, O Bharata, în prealabil. Și apoi, când trupele Pandava au fost înfrânte și zdrobite pe tot câmpul, soarele a apus și nu se mai vedea nimic. Și atunci, văzându-l pe Bhishma, O, taur al neamului Bharata, stând mândru în luptă, Parthas și-au retras forțele (pentru odihna de noapte).

SECȚIUNEA L

Sanjaya a spus: Când trupele, O, taur al neamului Bharata, s-au retras în prima zi, și când Duryodhana era plin de bucurie (văzând) pe Bhishma înfuriat în luptă, regele Yudhisthira cel drept s-a îndreptat repede spre Janardana, însoțit de toți frații săi și de toți regii (de partea sa). Copleșit de o mare durere gândindu-se la înfrângerea sa și văzând vitejia lui Bhishma, O, rege, el s-a adresat acelui descendent al neamului Vrishni, spunând: „Privește, O, Krishna, acel puternic arcaș Bhishma, de o vitejie teribilă. El îmi consumă trupele cu săgețile sale, precum focul (consumă) iarba uscată. Cum să ne uităm la acel războinic cu suflet înalt, care îmi devorează trupele ca focul alimentat cu unt clarificat? Văzând acel tigru printre oameni, acel războinic puternic înarmat cu arcul, trupele mele fug, lovite de săgeți. Însuși Yama înfuriat, sau El înarmat cu tunetul, sau chiar Varuna cu lațul în mână, sau Kuvera înarmat cu buzduganul, pot fi învinși în luptă, dar puternicul războinic Bhishma, de mare energie, este incapabil de a fi învins. În aceste condiții, mă scufund în oceanul fără fund reprezentat de Bhishma, fără o barcă (care să mă salveze).[353] În consecință, O, Kesava, din cauza slăbiciunii înțelegerii mele, având ca adversar în luptă pe Bhishma, O, Govinda, mă voi retrage în pădure. Este preferabil să trăiești acolo decât să-i dedici pe acești stăpâni ai pământului Morții sub forma lui Bhishma. Cunoscător al armelor puternice, Bhishma, O, Krishna, îmi va anihila armata. Așa cum insectele se aruncă în focul aprins pentru propria lor distrugere, la fel sunt

352 Sensul este că Arjuna reprezenta o forță, iar Bhishma o alta, cele două forțe păreau să se amestece una în cealaltă, ca două fulgere din cer, cum s-ar putea spune.

353 *Aplavas* și *Alpave* sunt ambele corecte.

şi combatanţii din armata mea. Încercând să-mi demonstrez vitejia pentru binele regatului, O, tu, din neamul Vrishni, sunt condus spre distrugere. Fraţii mei eroici sunt, de asemenea, îndureraţi şi afectaţi de săgeţi din cauza mea, fiind privaţi atât de suveranitate, cât şi de fericire, ca urmare a iubirii lor pentru fratele lor mai mare. Noi preţuim foarte mult viaţa, pentru că, în aceste circumstanţe, viaţa este prea preţioasă (pentru a fi sacrificată). În restul zilelor mele, voi practica cele mai severe austerităţi ascetice. Nu voi permite, O, Kesava, ca aceşti prieteni ai mei să fie ucişi.[354] Puternicul Bhishma opreşte neîncetat, cu arma sa cerească, multe mii dintre războinicii mei care sunt cei mai buni luptători. Spune-mi, O, Madhava, fără întârziere, ce ar trebui făcut pentru a-mi fi de folos. În ceea ce-l priveşte pe Arjuna, văd că este un spectator indiferent în această bătălie. Înzestrat cu o mare putere, numai Bhima, amintindu-şi îndatoririle de Kshatriya, luptă dând dovadă de vitejia braţelor sale şi de toată puterea sa. Cu buzduganul său ucigaş de eroi, acest războinic cu suflet înalt, la limita puterilor sale, realizează cele mai dificile fapte asupra soldaţilor de infanterie, cai, care şi elefanţi. Acest erou, însă, este incapabil, O, sire, să distrugă într-o luptă cinstită oastea ostilă nici măcar într-un secol. Numai prietenul tău (Arjuna) este familiarizat cu armele (puternice). El, însă, văzându-ne consumaţi de Bhishma şi de înaltul Drona, ne priveşte cu indiferenţă. Armele celeste ale lui Bhishma şi ale înaltului Drona, folosite fără încetare, îi distrug pe toţi Kshatriya. O Krishna, atâta este vitejia lui Bhishma, încât, cuprins de mânie şi ajutat de regii (de partea lui), ne va anihila fără îndoială. O, Stăpâne al Yoga, caută acel mare arcaş, acel puternic războinic, care îi va da lui Bhishma odihna veşnică, precum norii încărcaţi de ploaie sting focul unei păduri în flăcări. (Atunci) prin harul tău, O, Govinda, fiul lui Pandu, duşmanii lor fiind ucişi, după recuperarea regatului lor, vor fi fericiţi alături de rudele lor.

Spunând acestea, fiul înalt de suflet al lui Pritha, cu inima îndurerată şi mintea întoarsă spre interior, rămase tăcut multă vreme, cufundat în gânduri. Văzând pe fiul lui Pandu copleşit de durere şi lipsit de simţuri din cauza suferinţei, Govinda i-a încântat pe toţi Pandava şi a spus: „Nu te întrista, O, căpetenie a Bharataşilor. Nu se cuvine să te întristezi, când fraţii tăi sunt toţi eroi şi arcaşi renumiţi în lume. Şi eu sunt angajat să-ţi fac bine, la fel ca şi puternicul războinic Satyaki şi Virata şi Drupada, amândoi venerabili în vârstă, şi Dhrishtadyumna din neamul lui Prishata. Şi, de asemenea, O, cel mai bun dintre regi, toţi aceşti monarhi cu trupele lor (respective) aşteaptă favoarea ta şi îţi sunt devotaţi, O, rege. Acest puternic războinic Dhrishtadyumna din neamul lui Prishata, pus la comanda armatei tale, doreşte întotdeauna binele tău şi se angajează să facă ceea ce îţi este pe plac, la fel ca şi Sikhandin, O, tu, cel cu braţe puternice, care eşti cu siguranţă ucigaşul lui Bhishma. Auzind aceste cuvinte, regele (Yudhishthira) i-a spus acelui puternic războinic Dhrishtadyumna, în acea adunare şi în auzul lui Vasudeva, aceste cuvinte: O, Dhrishtadyumna, ascultă cuvintele pe care ţi le spun, O, tu, din neamul lui Prishata. Cuvintele rostite de mine nu trebuie încălcate. Aprobat de Vasudeva, tu ai fost comandantul forţelor noastre. Aşa cum Kartikeya, în vremurile de demult, a fost întotdeauna comandantul oştirii celeste, la fel şi tu, O, taur printre oameni, eşti comandantul oştirii Pandava. Dând dovadă de vitejie, O, tigru printre oameni, ucide-i pe Kauravas. Te voi urma, şi Bhima, şi Krishna, O, tată, şi fiii lui Madri uniţi împreună, şi fiii lui Draupadi îmbrăcaţi în zale, şi toţi ceilalţi regi de seamă, O, taur printre oameni. Apoi, bucurându-i (pe ascultători), Dhrishtadyumna a spus: „Hirotonisit din vechime de însuşi Sambhu, eu sunt, O, fiu al lui Pritha, ucigaşul lui Drona. Acum voi lupta în bătălie împotriva lui Bhishma, Drona, Kripa, Salya, Jayadratha şi a tuturor monarhilor mândri (de partea Kuru)”. Când acel prinţ de seamă, ucigaşul duşmanilor, fiul lui Prishata, a spus acest lucru cu sfidare, războinicii Pandava, înzestraţi cu o mare energie şi incapabili să fie învinşi în bătălie, au strigat cu toţii cu voce tare. Apoi, fiul lui Pritha, Yudhishthira, i-a spus comandantului armatei sale, fiul lui Prishata, (aceste cuvinte): „Formează o formaţie cunoscută sub numele de *Krauncharuma*, care distruge toţi duşmanii şi despre care Vrihaspati i-a vorbit lui Indra în vremurile de demult, când zeii şi Asurii se luptau — acea formaţie care distruge diviziile ostile. Neînvinşi până atunci, regii îl privesc, împreună cu cei din neamul Kuru.” Astfel abordat de acel zeu printre oameni, asemenea lui Vishnu adresat de cel

354 În prima linie a versetului 14, *Aviseshana* pare a fi incorect. Textul din Bombay conţine *Avaseshena*, pe care îl adopt.

care mânuiește fulgerul,[355] el (Dhrishtadyumna), când a răsărit dimineața, l-a așezat pe Dhananjaya în fruntea întregii armate. Și steagul lui Dhananjaya, creat la porunca lui Indra de către meșterul celest, în timp ce se mișca prin ceruri, părea minunat de frumos. Împodobit cu steaguri în culori asemănătoare cu cele ale arcului lui Indra,[356] străbătând aerul ca un pădurar al cerurilor și arătând ca o construcție efemeră de vapori în firmament, părea, O, sire, să alunece dansând de-a lungul traseului carului (de care era atașat). Iar purtătorul lui *Gandiva* cu acel (steag) împodobit cu pietre prețioase, și steagul însuși cu purtătorul lui *Gandiva*, arătau foarte împodobiți, ca Sinele creat cu Soarele (și Soarele cu Sinele creat).[357] Iar regele Drupada, înconjurat de un număr mare de trupe, a devenit capul (acelei formații). Iar cei doi regi Kuntibhoja și Saivya au devenit cei doi ochi ai acesteia. Iar conducătorul Dasarnas, și Prayagas, împreună cu Daserakas, Anupakas și Kiratas au fost așezați în gâtul acesteia, O, taur al neamului Bharata. Și Yudhishthira, O, rege, împreună cu Patachcharas, Hunas, Pauravakas și Nishadas, au devenit cele două aripi ale sale, la fel și Pisachas, împreună cu Kundavishas, Mandakas, Ladakas, Tanganas și Uddras, O, Bharata, și Saravas, Tumbhumas, Vatsas și Nakulas. Iar Nakula și Sahadeva s-au așezat pe aripa stângă. Și pe articulațiile aripilor erau așezate zece mii de care, iar pe cap o sută de mii, pe spate o sută de milioane și douăzeci de mii, iar pe gât o sută șaptezeci de mii. Și pe articulațiile aripilor, aripile și extremitățile aripilor mergeau elefanți în grupuri mari, arătând, O, rege, ca niște munți în flăcări. Iar spatele era protejat de Virata, ajutat de Kekayas, de conducătorul Kasi și de regele Chedis, cu treizeci de mii de care.[358] Formând astfel, O, Bharata, puternica lor armată, Pandavii, așteptând răsăritul soarelui, așteptau bătălia, toți îmbrăcați în armuri. Și umbrelele lor albe, curate și scumpe, strălucitoare ca soarele, străluceau magnific pe elefanții și carele lor.[359]

SECȚIUNEA LI

Sanjaya a spus: Văzând puternica și teribila armată numită *Krauncha*, formată de fiul lui Pandu, cu energia sa nemăsurată, fiul tău, apropiindu-se de învățător, de Kripa, de Salya, O, tată, de fiul lui Somadatta, de Vikarna, de Aswatthaman și de toți frații săi, conduși de Dussasana, O, Bharata, și de alți eroi nemăsurați adunați acolo pentru luptă, a rostit aceste cuvinte potrivite, înveselindu-i pe toți: „Înarmați cu diferite tipuri de arme, voi toți sunteți familiarizați cu sensul scripturilor. Voi, puternici războinici, fiecare dintre voi este capabil să ucidă în luptă pe fiii lui Pandu împreună cu trupele lor. Cu cât mai mult atunci, când sunteți uniți împreună. Prin urmare, oastea noastră, protejată de Bhishma, este nemăsurată, în timp ce oastea lor, protejată de Bhima, este măsurabilă.[360] Fie ca Samsthanas, Surasenas, Venikas, Kukkuras, Rechakas, Trigartas, Madrakas, Yavanas, împreună cu Satrunjayas, și Dussasana, și acel erou excelent Vikarna, și Nanda și Upanandaka, și Chitrasena, împreună cu Manibhadrakas, să-l protejeze pe Bhishma cu trupele lor (respective)", atunci Bhishma și Drona și fiii tăi, O, tată, au format o armată puternică pentru a rezista celei a Parthas. Și Bhishma, înconjurat de un mare număr de soldați, a avansat, conducând o armată puternică, ca și cum ar fi fost însuși șeful celor cerești. Și acel arcaș puternic, fiul lui Bharadwaja, înzestrat cu o mare energie, l-a urmat împreună cu Kuntalas, Dasarnas și Magadhas, O, rege, precum și cu Vidarbhas, Melakas, Karnas și Pravaranas. Și Gandharas, Sindhusauviras, Sivis

---

355 Citirea corectă este *Vishnu*, și nu *Jishnu*, așa cum apare în multe texte bengaleze.

356 *Indrayudha* este arcul lui Indra sau curcubeul. *Akasaga* (literalmente, un pădurar al cerurilor) este o pasăre. Edificiile și formele vaporoase, care se topesc constant și reapar în forme noi, sunt numite *Gandharvanagar* (lit. orașele Gandharvas sau coriștii cerești).

357 Versiunea din Bengal este *Savayambhwiva bhanuna*, pe care am adoptat-o. Versiunea din Bombay este *Merurivabhanuna*, care înseamnă „ca muntele Meru cu Soarele". Este dificil să alegi între cele două.

358 Textul din Bombay diferă în multe privințe de textele din Bengal în ceea ce privește pozițiile atribuite diferiților războinici și rase din oastea Pandava. Este imposibil să se stabilească interpretările corecte. Prin urmare, fără a încerca să fac corecturi, am urmat textul din Bengal.

359 Ultimul cuvânt al versetului 28 este „*Ratheshu cha*", și nu „*Dhajeshu cha*", deoarece umbrelele nu puteau fi fixate pe stâlpi.

360 Acest verset identic apare în primul capitol al *Bhagavad Gita* (vezi versetul 10, capitolul 25, din acest Parvan, ante). Urmând comentatorii, în special Sreedhara, am tradus *Aparyaptam* și *Patyaptam* ca fiind mai puțin decât suficient și *suficient*. Se pare însă că acest lucru este eronat.

și Vasatis cu toți combatanții lor (l-au urmat) pe Bhishma, acel ornament al bătăliei, iar Sakuni, cu toate trupele sale, l-a protejat pe fiul lui Bharadwaja. Apoi, regele Duryodhana, împreună cu toți frații săi, cu Aswalakas, Vikarnas, Vamanas, Kosalas, Daradas, Vrikas, precum și cu Kshudrakas și Malavas, au avansat cu veselie împotriva oștirii Pandava. Și Bhurisravas, și Sala, și Salya, și Bhagadatta, O, sire, și Vinda și Anuvinda din Avanti, au protejat flancul stâng. Și Somadatta, și Susarman, și Sudakshina, conducătorul Kamvojas și Satayus, și Srutayus, se aflau pe flancul drept. Aswatthaman, Kripa și Kritavarman din neamul Satwata, cu o divizie foarte mare de trupe, erau staționați în spatele armatei. În spatele lor se aflau conducătorii multor provincii, Ketumat, Vasudana și puternicul fiu al regelui Kasi. Atunci toate trupele de partea ta, așteptând cu bucurie bătălia, O, Bharata, au suflat în cochilii cu mare plăcere și au scos urlete de leu. Auzind strigătele pline de bucurie ale acelor (combatanți), venerabilul strămoș Kuru, înzestrat cu mare vitejie, scoase un răget de leu și suflă în scoica sa. Atunci, alții sunară simultan din scoici, tobe și diverse tipuri de *pesis* și chimvale, iar zgomotul produs se transformă într-un vacarm asurzitor. Și Madhava și Arjuna, amândoi aflați pe un car mare tras de cai albi, au suflat în scoicile lor excelente, împodobite cu aur și pietre prețioase. Și Hrishikesa a suflat în scoica numită *Panchajanya*, iar Dhananjaya în cea numită *Devadatta*. Și Vrikodara, cel cu fapte teribile, a suflat în scoica uriașă numită *Paundra*. Iar fiul lui Kunti, regele Yudhishthira, a suflat în cochilia numită *Anantavijaya*, în timp ce Nakula și Sahadeva au suflat în cochiliile numite *Sughosa* și *Manipushpaka*. Și conducătorul Kasi, și Saivya, și Sikhandin, puternicul războinic cu carul, și Dhrishtadyumna, și Virata, și puternicul războinic cu carul Satyaki, și marele arcaș, regele Panchalas, și cei cinci fii ai Draupadi, toți au suflat în scoicile lor mari și au scos urlete de leu. Și acel mare zgomot scos de acei eroi a răsunat puternic atât pe pământ, cât și în ceruri. Astfel, O, mare rege, Kurușii și Pandavașii, amândoi plini de bucurie, au avansat unul împotriva celuilalt pentru a se lupta din nou și a se arde reciproc.

SECȚIUNEA LII

Dhritarashtra spuse: Când oștile mele și cele inamice s-au aliniat astfel în formație de luptă, cum au început să lovească cei mai de seamă războinici?

Sanjaya a spus: Când toate diviziile au fost astfel aliniate, combatanții au așteptat, fiecare îmbrăcat în armură și cu steagurile lor frumoase ridicate. Și văzând oastea (Kuru) care semăna cu oceanul nemărginit, fiul tău Duryodhana, O, rege, staționat în mijlocul ei, a spus tuturor combatanților de partea ta: „Îmbrăcați în armură (așa cum sunteți), începeți lupta”. Combatanții, având intenții crude și abandonându-și propriile vieți, s-au năpustit cu toții asupra Pandavilor, cu steagurile ridicate. Bătălia care a avut loc atunci a fost aprigă și a făcut părul să se ridice în cap. Carele și elefanții s-au amestecat cu toții. Săgețile cu pene frumoase, înzestrate cu mare energie și vârfuri ascuțite, trase de războinicii din care, au căzut asupra elefanților și cailor. Și când bătălia a început în acest fel, venerabilul strămoș Kuru, puternicul Bhishma, cu brațe puternice și vitejie teribilă, îmbrăcat în armură, luându-și arcul și apropiindu-se de ei, a aruncat o ploaie de săgeți asupra eroicului fiu al lui Subhadra, asupra puternicului războinic Arjuna, asupra conducătorului Kekayas și Virata, și asupra lui Dhrishtadyumna din neamul lui Prishata, precum și asupra războinicilor Chedi și Matsya. Și acea puternică armată (a Pandavilor) a ezitat la apariția acelui erou. Și teribilă a fost întâlnirea care a avut loc între toți combatanții. Și călăreții, războinicii din care și cei mai buni dintre cai au căzut repede. Și diviziile de care ale Pandavilor au început să fugă. Atunci, acel tigru printre oameni, Arjuna, văzându-l pe puternicul războinic din care, Bhishma, i-a spus furios celui din neamul Vrishni: „Mergi la locul unde se află bunicul. O, tu, din neamul Vrishni, este evident că acest Bhishma, cuprins de mânie, va anihila oastea mea în beneficiul lui Duryodhana. Și acest Drona, și Kripa, și Salya, și Vikarna, O, Janardana, uniți cu fiii lui Dhritarashtra, conduși de Duryodhana și protejați de acest arcaș ferm, vor măcelări Panchalas. De aceea, chiar și eu îl voi opri pe Bhishma, pentru binele trupelor mele, O, Janardana.” Atunci Vasudeva i-a spus: „Fii atent, O, Dhananjaya, căci în curând te voi duce, O, eroule, spre carul bunicului.” După ce a spus aceasta, O, rege, Saurin a dus carul acela, care era renumit în întreaga

lume, înaintea carului lui Bhishma. Cu numeroase steaguri fluturând, cu cai frumoşi ca o turmă de cocori (albi), cu steagul ridicat pe care era maimuţa urlând fioros, pe carul său mare de strălucire solară şi al cărui zgomot semăna cu urletul norilor, măcelărind diviziile Kaurava şi Surasenas, fiul lui Pandu, cel care sporea bucuria prietenilor, a venit repede la întâlnire. El (astfel) năpustindu-se impetuos ca un elefant înfuriat şi (astfel) înspăimântând în luptă combatanţii curajoşi şi doborându-i cu săgeţile sale, Bhishma, fiul lui Santanu, protejat de războinicii conduşi de Saindhava şi de combatanţii din Est şi de Sauviras şi Kekayas, s-a confruntat cu mare impetuozitate. Cine altcineva în afară de strămoşul Kuru şi acei războinici, şi anume Drona şi fiul lui Vikartana (Karna), sunt capabili să avanseze în luptă împotriva purtătorului arcului numit *Gandiva*? Apoi, O, mare rege, Bhishma, strămoşul Kauravas, l-a lovit pe Arjuna cu şaptezeci şi şapte de săgeţi, iar Drona (l-a lovit) cu douăzeci şi cinci, Kripa cu cincizeci, Duryodhana cu patruzeci şi şase, Salya cu nouă săgeţi; iar fiul lui Drona, acel tigru printre oameni, cu şaizeci, Vikarna cu trei săgeţi; Saindhava cu nouă şi Sakuni cu cinci. Şi Artayani, O, rege, l-a străpuns pe fiul lui Pandu cu trei săgeţi cu vârf lat. Şi (deşi) străpuns din toate părţile de săgeţile lor ascuţite, acel mare arcaş,[361] acel războinic cu braţe puternice, nu s-a clintit ca un munte străpuns (de săgeţi). Atunci el, cel încoronat cu diademă, cu suflet nemăsurat, O, taur al neamului Bharata, a străpuns în schimb pe Bhishma cu douăzeci şi cinci de săgeţi, pe Kripa cu nouă săgeţi, pe Drona cu şaizeci, O, tigru printre oameni, pe Vikarna cu trei săgeţi, pe Artayani cu trei săgeţi şi pe rege (Duryodhana) cu cinci. Apoi Satyaki, Virata şi Dhrishtadyumna din neamul lui Prishata, fiii lui Draupadi şi Abhimanyu l-au înconjurat (venind în ajutorul lui). Apoi prinţul Panchalas, sprijinit de Somakas, a avansat spre marele arcaş Drona, care era angajat în căutarea bunăstării fiului lui Ganga. Apoi Bhishma, cel mai de seamă dintre războinicii cu carul, l-a străpuns rapid pe fiul lui Pandu cu optzeci de săgeţi ascuţite, fapt care i-a mulţumit foarte mult pe combatanţii de partea ta. Auzind strigătele acelor lei printre războinicii din carele de luptă, Dhananjaya, înzestrat cu mare vitejie, a intrat apoi vesel în mijlocul acelor lei printre războinicii din carele de luptă şi s-a jucat cu arcul său, O, rege, ţintind (succesiv) acei puternici războinici din carele de luptă. Atunci acel conducător al oamenilor, regele Duryodhana, i-a spus lui Bhishma, văzând propriile sale trupe (astfel) afectate în luptă de fiul lui Pritha. ”Acest puternic fiu al lui Pandu, O, tată, însoţit de Krishna, doborând toate trupele noastre, ne taie rădăcinile, chiar dacă tu, O, fiu al Gangei, şi cel mai de seamă dintre războinicii cu carele, Drona, sunteţi în viaţă, O, monarhule, numai pentru tine acest Karna, lăsând deoparte armele, nu luptă împotriva fiilor lui Pritha în bătălie (deşi) el mi-a fost întotdeauna un binefăcător. Fă, aşadar, O, fiu al Gangei, ceea ce va duce la moartea lui Phalguni.” Astfel abordat, O, rege, tatăl tău Devavrata, spunând: „Ruşine obiceiului Kshatriya!”, s-a îndreptat apoi spre carul lui Partha. Şi toţi regii, O, monarh, văzând pe cei doi războinici cu cai albi înjugaţi la carele lor, pregătiţi pentru luptă, au scos urlete puternice ca de lei şi au suflat în cochilii, O, tată. Şi fiul lui Drona şi Duryodhana, şi fiul tău Vikarna, înconjurându-l pe Bhishma în acea luptă, stăteau, o, tată, gata de luptă. Şi astfel toţi Pandava, înconjurându-l pe Dhananjaya, stăteau gata pentru conflictul aprig. Şi atunci a început bătălia. Şi fiul lui Ganga l-a străpuns pe Partha în acea luptă cu nouă săgeţi. Şi Arjuna l-a străpuns în schimb cu zece săgeţi care i-au pătruns în organele vitale. Apoi, cu o mie de săgeţi, bine trase, fiul lui Pandu, Arjuna, renumit pentru priceperea sa în luptă, l-a învăluit pe Bhishma din toate părţile. Această plasă de săgeţi a lui Partha, O, rege, Bhishma, fiul lui Santanu, a zădărnicit-o cu o plasă de săgeţi (a sa). Şi amândoi mulţumiţi şi încântaţi de luptă, s-au luptat unul cu celălalt fără ca vreunul să obţină vreun avantaj asupra celuilalt, fiecare dorind să contracareze isprăvile celuilalt. Şi săgeţile succesive trase din arcul lui Bhishma au fost văzute dispersate de săgeţile lui Arjuna. Şi astfel, săgeţile trase de Arjuna, oprite de săgeţile fiului lui Ganga, au căzut toate pe pământ. Arjuna l-a străpuns pe Bhishma cu douăzeci şi cinci de săgeţi ascuţite. Şi Bhishma, la rândul său, l-a străpuns pe Partha cu nouă săgeţi. Şi acei doi războinici puternici, acei pedepsitori ai duşmanilor, străpungându-şi reciproc caii, precum şi axele şi roţile carelor celuilalt, au început să se joace. Atunci, O, rege, Bhishma, cel mai de seamă dintre războinici, l-a lovit pe Vasudeva în piept cu trei săgeţi. Şi ucigaşul lui Madhu, lovit de săgeţile trase din arcul lui Bhishma, a strălucit în acea bătălie,

361 Versetul 26 din textele bengaleze este format din trei rânduri. În textele din Bombay, jumătatea de *sloka* despre Artayani nu apare.

O, rege, ca un Kinsuka înflorit. Apoi Arjuna, indignat văzându-l pe Madhava, l-a străpuns în acea luptă pe vizitiul fiului lui Ganga cu trei săgeți. Și ambii eroi, luptându-se unul cu celălalt împotriva carului celuilalt, nu au reușit să se țintească reciproc în luptă. Și, ca urmare a abilității și dexterității vizitiilor ambilor războinici, ambii au afișat, O, rege, cercuri frumoase și avansări și retrageri în ceea ce privește carele lor în mișcare. Și, O, monarhule, văzând ocazia de a lovi, ei și-au schimbat frecvent pozițiile, O, rege, pentru a obține ceea ce căutau. Și ambii eroi au suflat în cochiliile lor, amestecând acel sunet cu urletele lor de lei. Și acei puternici războinici în care au tras cu arcurile, amândoi în același mod. Și cu sunetul cochiliilor lor și zgomotul roților carelor lor, chiar Pământul s-a despicat brusc. Și a început să tremure și să scoată zgomote subterane. Și nimeni, O, taur al neamului Bharata, nu putea detecta vreun defect la niciunul dintre ei. Amândoi erau înzestrați cu o mare putere și un mare curaj în luptă, fiecare fiind egalul celuilalt. Și doar (văzând) steagul său, Kauravas se puteau apropia de el (pentru ajutor). Și astfel, Pandavii s-au apropiat de fiul lui Pritha (pentru ajutor), ghidați doar de stindardul său. Și văzând, O, rege, vitejia afișată astfel de aceşti doi oameni de seamă, O, Bharata, toate creaturile (prezente) în acea bătălie au fost cuprinse de uimire. Și nimeni, O, Bharata, nu a observat vreo diferență între cei doi, la fel cum nimeni nu găsește vreo încălcare a legii într-o persoană care respectă moralitatea. Și amândoi (uneori) deveneau perfect invizibili din cauza norilor de săgeți. Și destul de curând, amândoi au devenit vizibili în acea bătălie. Și zeii, împreună cu Gandharvas și Charanas, și marii Rishis, văzând vitejia lor, și-au spus unul altuia: „Aceşti puternici războinici, când sunt cuprinşi de furie, sunt incapabili să fie învinşi în luptă de toate lumile cu zeii, Asuras și Gandharvas”.Această bătălie extraordinară ar fi minunată în toate lumile. Într-adevăr, o astfel de bătălie nu va mai avea loc niciodată. Bhishma este incapabil să fie învins în luptă de fiul lui Pritha, de o mare inteligență, care lansează săgeți în luptă, cu arcul, carul și caii. La fel și acel mare arcaș, fiul lui Pandu, incapabil să fie învins în luptă chiar și de zei, Bhishma nu este competent să-l învingă în luptă. Atâta timp cât va exista lumea, la fel de mult va continua și această bătălie. Am auzit aceste cuvinte, O, rege, pline de laude la adresa fiului lui Ganga și a lui Arjuna în luptă, răspândite pe acolo. Și în timp ce cei doi erau angajați în a-și arăta vitejia, alți războinici de partea ta și de partea Pandavilor, O, Bharata, s-au ucis reciproc în luptă, cu săbii ascuțite, topoare de luptă lustruite, săgeți nenumărate și diverse tipuri de arme. Și bravii combatanți ai ambelor armate s-au tăiat reciproc, în timp ce acel conflict teribil și ucigător a durat. Și întâlnirea, O, rege, care a avut loc între Drona și prințul Panchalas, a fost îngrozitoare.

SECȚIUNEA LIII

Dhritarashtra a spus: Spune-mi, O, Sanjaya, cum se întâlnesc în luptă marele arcaș Drona și prințul Panchala din neamul lui Prishata, fiecare dând tot ce are mai bun. Consider că destinul este superior efortului, O, Sanjaya, când fiul lui Santanu, Bhishma, nu a putut scăpa de fiul lui Pandu în luptă. Într-adevăr, Bhishma, când era înfuriat în luptă, putea distruge toate creaturile mobile și imobile, de ce, O, Sanjaya, nu a putut atunci, prin priceperea sa, să scape de fiul lui Pandu în luptă?

Sanjaya a spus: Ascultă, O, rege, în liniște această bătălie teribilă. Fiul lui Pandu este incapabil să fie învins chiar și de zei, cu Vasava. Drona, cu diverse săgeți, l-a străpuns pe Dhrishtadyumna și l-a doborât pe vizitiul acestuia din nișa sa din car.[362] Și, O, sire, eroul înfuriat a lovit și cei patru cai ai lui Dhrishtadyumna cu patru săgeți excelente. Și eroicul Dhrishtadyumna l-a străpuns și el pe Drona în luptă cu nouă săgeți ascuțite și i s-a adresat, spunând: *„Aşteaptă, Aşteaptă*”. Apoi, din nou, fiul lui Bharadwaja, de mare vitejie și suflet nemăsurat, l-a acoperit cu săgețile sale pe furiosul Dhrishtadyumna. Și a luat o săgeată înfricoșătoare pentru a-l distruge pe fiul lui Prishata, a cărei forță semăna cu cea a fulgerului lui Sakra și care era ca o a doua baghetă a morții. Și văzând acea săgeată țintită de Bharadwaja în luptă, strigăte puternice de „*oh*” și „*vai*” s-au ridicat, O, Bharata, printre toți combatanții. Și atunci am văzut vitejia minunată a lui Dhrishtadyumna, în măsura în care eroul stătea singur, nemișcat ca un munte. Și el a tăiat acea

362 În prima linie a versetului 5, citirea corectă este *avidhata* și nu *amarshanam*.

săgeată teribilă și aprinsă care venea spre el ca propria lui Moarte, și a aruncat o ploaie de săgeți asupra fiului lui Bharadwaja. Și văzând acea ispravă dificilă realizată de Dhrishtadyumna, Panchalas împreună cu Pandavas, plini de bucurie, au izbucnit în strigăte puternice. Iar acel prinț, înzestrat cu mare vitejie, dorind să-l ucidă pe Drona, a aruncat spre el o săgeată de mare impetuozitate, împodobită cu aur și pietre de *lapis lazuli*. Atunci, fiul lui Bharadwaja, zâmbind în tot acest timp, a tăiat în trei fragmente săgeata împodobită cu aur care se îndrepta impetuos spre el. Văzând săgeata sa astfel respinsă, Dhrishtadyumna, de mare vitejie, a tras o ploaie de săgeți asupra lui Drona, O, rege. Atunci, puternicul războinic Drona, respingând ploaia de săgeți, a tăiat, când s-a ivit ocazia, arcul fiului lui Drupada. Arcul său fiind tăiat în luptă, puternicul războinic de mare renume a aruncat spre Drona o măciucă grea, dotată cu puterea unui munte. Aruncată din mâinile sale, măciuca a zburat prin aer pentru a-l distruge pe Drona. Și atunci am văzut măiestria minunată a fiului lui Bharadwaja. Prin (ușurința) mișcării carului său, el a respins buzduganul împodobit cu aur și, după ce l-a respins, a tras spre fiul lui Prishata multe săgeți ascuțite, bine călite, prevăzute cu aripi de aur și ascuțite pe piatră. Și acestea, străpungând armura lui Prishata, i-au băut sângele în acea bătălie. Atunci, Dhrishtadyumna, cu sufletul înalt, luând un alt arc și dând dovadă de vitejie, l-a străpuns pe Drona în acea luptă cu cinci săgeți. Și atunci cei doi tauri printre oameni, amândoi acoperiți de sânge, arătau frumoși ca două Kinsukas înflorite în primăvara pestriță de flori. Apoi, O, rege, cuprins de mânie și dând dovadă de vitejie în fruntea diviziei sale, Drona a tăiat încă o dată arcul fiului lui Drupada. Apoi, acel erou cu suflet nemăsurat l-a acoperit pe războinicul al cărui arc fusese tăiat cu nenumărate săgeți drepte, ca norii care revarsă ploaia peste un munte. De asemenea, l-a doborât pe vizitiul inamicului său din nișa sa din car. Și pe cei patru cai ai săi, cu patru săgeți ascuțite, Drona i-a doborât în acea luptă care a stârnit un răget de leu. Și cu o altă săgeată a tăiat centura de piele care îi proteja mâna lui Dhrishtadyumna. Cu arcul tăiat, lipsit de car, caii uciși și vizitiul răsturnat, prințul din Panchala a coborât din car, cu buzduganul în mână, dând dovadă de mare vitejie. Dar înainte să poată coborî din car, O, Bharata, Drona i-a tăiat buzduganul în bucăți cu săgețile sale. Această ispravă ni s-a părut minunată. Apoi, puternicul prinț al Panchalas, cu brațe puternice, luând un scut mare și frumos, împodobit cu o sută de luni, și o sabie mare, de o frumoasă factură, s-a repezit cu impetuozitate, din dorința de a-l ucide pe Drona, ca un leu flămând în pădure către un elefant înfuriat. Atunci, minunată a fost vitejia pe care am văzut-o la fiul lui Bharadwaja, precum și agilitatea lui (a mâinii) în mânuirea armelor, dar și forța brațelor sale, O, Bharata, în măsura în care, singur, l-a oprit pe fiul lui Prishata cu o ploaie de săgeți. Și deși era înzestrat cu o mare putere în luptă, el nu a putut să înainteze mai departe. Și noi am văzut pe puternicul războinic Dhrishtadyumna rămânând pe loc și respingând norii de săgeți cu scutul său, folosindu-și brațele cu mare dexteritate. Atunci, puternicul Bhima, înzestrat cu o mare forță, a venit repede acolo, dorind să-l ajute în luptă pe fiul înalt de suflet al lui Prishata. Și l-a străpuns pe Drona, O, rege, cu șapte săgeți ascuțite, și a făcut ca fiul lui Prishata să fie dus repede pe un alt car. Apoi, regele Duryodhana l-a îndemnat pe conducătorul Kalingas, susținut de o mare divizie, să-l protejeze pe fiul lui Bharadwaja. Apoi, acea divizie teribilă și puternică a Kalingas, O, conducător al oamenilor, s-a năpustit asupra lui Bhima la porunca fiului tău. Iar Drona, cel mai de seamă dintre războinicii cu carele, abandonându-l pe prințul Panchala, s-a întâlnit cu Virata și Drupada împreună. Și Dhrishtadyumna a continuat să-l sprijine pe regele Yudhishthira în luptă. Apoi a început o bătălie aprigă, care făcea părul să se ridice în cap, între Kalingas și Bhima, cel cu sufletul înalt, o bătălie care era distructivă pentru univers, teribilă și îngrozitoare.

SECȚIUNEA LIV

Dhritarashtra spuse: Cum a luptat conducătorul Kalingas, acel comandant al unei mari divizii, îndemnat de fiul meu și susținut de trupele sale, în bătălia cu puternicul Bhimasena, eroul cu fapte minunate, care rătăcea pe câmpul de luptă cu buzduganul său, ca și cum ar fi fost Moartea însăși cu ciocanul în mână?

Sanjaya a spus: Împins astfel de fiul tău, O, mare rege, puternicul rege al Kalingas, însoțit

de o mare armată, a avansat spre carul lui Bhima. Iar Bhimasena, O, Bharata, sprijinit de Chedi, s-a repezit spre acea mare şi puternică armată a Kalingas, plină de care, cai şi elefanţi, înarmată cu arme puternice şi avansând spre el împreună cu Ketumat, fiul regelui Nishadas. Şi Srutayus, de asemenea, cuprins de mânie, îmbrăcat în armură, urmat de trupele sale în formaţie de luptă şi însoţit de regele Ketumat, a venit în faţa lui Bhima în luptă. Şi conducătorul Kalingas cu multe mii de care, şi Ketumat cu zece mii de elefanţi şi Nishadas, l-au înconjurat pe Bhimasena, O, rege, din toate părţile. Atunci Chedii, Matsyasi şi Karushas, cu Bhimasena în frunte, împreună cu mulţi regi, s-au năpustit cu impetuozitate asupra Nishadas. Şi atunci a început bătălia, aprigă şi teribilă, între războinicii care se năpusteau unii asupra altora din dorinţa de a ucide. Şi teribilă a fost bătălia care a izbucnit brusc între Bhima şi duşmanii săi, asemănătoare bătăliei, O, mare rege, dintre Indra şi puternica oaste a fiilor lui Diti. Şi zgomotul a devenit puternic, O, Bharata, al acelei armate puternice care se lupta în bătălie, care semăna cu sunetul oceanului învolburat. Şi combatanţii, O, rege, tăindu-se unii pe alţii, au făcut ca întregul câmp să semene cu un crematoriu presărat cu carne şi sânge. Iar combatanţii, împinşi de dorinţa de a ucide, nu mai puteau distinge prietenii de duşmani. Şi acei războinici curajoşi, incapabili să fie învinşi cu uşurinţă în luptă, au început chiar să-şi ucidă propriii prieteni. Şi teribilă a fost ciocnirea care a avut loc între puţini şi mulţi, între Chedi (pe de o parte) şi Kalinga şi Nishada (pe de altă parte), O, rege. Dând dovadă de bărbăţie cu toată puterea lor, puternicii Chedi, abandonându-l pe Bhimasena, s-au întors, iar când Chedii au încetat să-l mai urmărească, fiul lui Pandu, întâlnindu-i pe toţi Kalinga, nu s-a întors, bazându-se pe puterea propriilor sale arme. Într-adevăr, puternicul Bhimasena nu s-a mişcat, ci de pe terasa carului său a acoperit divizia Kalinga cu o ploaie de săgeţi ascuţite. Atunci, acel puternic arcaş, regele Kalinga, şi acel războinic cu carul, fiul său cunoscut sub numele de *Sakradeva*, au început amândoi să-l lovească pe fiul lui Pandu cu săgeţile lor. Iar Bhima, cu braţele sale puternice, scuturând frumosul său arc şi bazându-se pe puterea propriilor sale braţe, a luptat cu Kalinga, iar Sakradeva, trăgând în acea bătălie nenumărate săgeţi, a ucis caii lui Bhimasena cu ele. Văzând că Bhimasena, pedepsitorul duşmanilor, rămăsese fără carul său, Sakradeva se repezi asupra lui, trăgând săgeţi ascuţite. Şi asupra lui Bhimasena, O, mare rege, puternicul Sakradeva aruncă o ploaie de săgeţi, ca norii după trecerea verii. Dar puternicul Bhimasena, rămânând în carul său, ale cărui cai fuseseră ucişi, aruncă spre Sakradeva o măciucă din fierul cel mai dur. Şi ucis de acea măciucă, O, rege, fiul conducătorului Kalingas, a căzut din carul său pe pământ, împreună cu steagul şi vizitiul său. Atunci, acel puternic războinic, regele Kalingas, văzându-şi fiul ucis, l-a înconjurat pe Bhima din toate părţile cu mii de care. Atunci Bhima, puternic şi înzestrat cu o mare forţă, abandonând buzduganul, a luat o sabie, dorind să realizeze o faptă eroică. Şi acel taur printre oameni a luat, O, rege, semilune din aur. Şi conducătorul Kalingas, cuprins de furie, frecând coarda arcului său şi luând o săgeată teribilă (mortală) ca veninul unui şarpe, a tras-o spre Bhimasena, dorind să-l ucidă (pe Pandava). Acea săgeată ascuţită, trasă astfel şi zburând impetuos, Bhimasena, O, rege, a tăiat-o în două cu sabia sa uriaşă. Şi, plin de bucurie, a strigat tare, îngrozind trupele. Iar conducătorul Kalingas, cuprins de furie în acea luptă cu Bhimasena, a aruncat repede spre el paisprezece săgeţi ascuţite pe piatră. Fiul puternic al lui Pandu, însă, cu cea mai bună dintre săbii, a tăiat fără teamă în bucăţi, într-o clipă, O, rege, acele săgeţi în timp ce zburau prin cer şi înainte ca acestea să-l poată atinge. Şi după ce a tăiat în acea bătălie cele paisprezece săgeţi, Bhima, acel taur printre oameni, văzându-l pe Bhanumat, s-a repezit la el. Bhanumat l-a acoperit atunci pe Bhima cu o ploaie de săgeţi şi a strigat tare, făcând cerul să răsune. Bhima, însă, în acea bătălie aprigă, nu a putut suporta acel strigăt de leu. El însuşi înzestrat cu o voce puternică, a strigat şi el foarte tare. Şi la aceste strigăte ale sale, armata Kalingas s-a umplut de frică. În acea bătălie, ei nu-l mai considerau pe Bhima, O, taur printre oameni, ca fiind un om. Apoi, O, mare rege, după ce a strigat tare, Bhima, cu sabia în mână, a sărit impetuos pe excelentul elefant (al lui Bhanumat), ajutat de colţii acestuia, şi a ajuns, O, sire, pe spatele acelui prinţ al colţilor, şi cu sabia sa uriaşă l-a tăiat pe Bhanumat, despicându-l în două. Acel pedepsitor al duşmanilor, după ce l-a ucis (astfel) în luptă pe prinţul Kalingas, a făcut ca sabia sa[363], capabilă să suporte o mare presiune, să coboare asupra gâtului acelui elefant. Cu capul tăiat, acel prinţ al elefanţilor a căzut cu un răget puternic, ca un munte încreţit (a

363 În prima linie din 29, citirea corectă este *Prishna* şi nu *Pritana*.

cărui bază este) erodată de valurile impetuoase ale mării. Și sărind jos, O, Bharata, de pe acel elefant căzut, prințul din neamul Bharata, cu sufletul neînfrânt, stătea pe pământ, cu sabia în mână și îmbrăcat în zale (ca înainte). Și doborând numeroși elefanți din toate părțile, rătăcea (pe câmp), făcându-și multe căi (pentru sine). Și apoi părea a fi ca o roată de foc în mișcare, măcelărind divizii întregi de cavalerie, elefanți, care și trupe numeroase de infanterie. Și acel stăpân printre oameni, puternicul Bhima, era văzut mișcându-se pe câmpul de luptă cu agilitatea unui șoim, tăind rapid în acea bătălie, cu sabia sa ascuțită, trupurile și capetele lor, precum și ale combatanților de pe elefanți. Și luptând pe jos, excitat de furie, singur, și ca Yama în sezonul dizolvării universale, el a semănat teroarea în rândul dușmanilor săi și i-a zăpăcit pe acei războinici curajoși. Numai cei fără minte s-au năpustit cu strigăte puternice asupra lui, rătăcind în acea mare bătălie cu impetuozitate, cu sabia în mână. Și acel zdrobitor de dușmani, înzestrat cu o mare forță, tăind axele și jugurile războinicilor de pe carele lor, i-a ucis și pe acei războinici. Și Bhimasena a fost văzut, O Bharata, făcând diverse mișcări acolo. Se învârtea și se răsucea în aer, făcea lovituri laterale, sărea înainte, alerga deasupra și sărea înalt. Și, O Bharata, el a fost văzut și alergând înainte și în sus. Iar unii, mutilați de fiul înalt de suflet al lui Pandu cu sabia sa excelentă, au țipat cu voce tare, loviți în organele vitale sau au căzut la pământ, lipsiți de viață. Și mulți elefanți, O Bharata, unii cu trompele și vârfurile colților tăiate, iar alții cu globii temporali tăiați, lipsiți de călăreți, și-au ucis propriii camarazi și au căzut strigând tare. Și sulițe rupte, O, rege, și capetele conducătorilor de elefanți, și frumoasele hamuri ale elefanților, și corzile strălucitoare de aur, și colierele, și săgețile și ciocanele și tolbele, diverse tipuri de mașini, și arcuri frumoase, săgeți scurte cu vârfuri lustruite, cu cârlige și colți de fier pentru ghidarea elefanților, clopote de diverse forme, și mânere împodobite cu aur, au fost văzute de noi căzând sau (deja) căzute împreună cu călăreții de cai. Și cu elefanții (culcați) având părțile din față și din spate ale corpului și trompele tăiate, sau uciși în întregime, câmpul părea să fie presărat cu stânci căzute. Acel taur printre oameni, după ce a zdrobit astfel elefanții uriași, a zdrobit apoi și caii. Și, O, Bharata, acel erou i-a doborât și pe cei mai de seamă soldați de cavalerie. Și bătălia, O, sire, care a avut loc între el și ei a fost extrem de aprigă. Și mânere și arme, și șei strălucitoare de aur, și acoperitoare pentru spatele armăsarilor, și sulițe cu țepi, și săbii scumpe, și coifuri, și scuturi, și ornamente frumoase, au fost văzute de noi împrăștiate pe pământ în acea mare bătălie. Și el a făcut ca pământul să fie împrăștiat (cu sânge) ca și cum ar fi fost împestrițat cu crini. Și puternicul fiu al lui Pandu, sărind înalt și trăgând în jos cu sabia unii războinici din carele de luptă, i-a doborât împreună cu steagurile lor. Sărind frecvent sau năpustindu-se din toate părțile, acel erou înzestrat cu o mare activitate, rătăcind pe multe căi, i-a uimit pe combatanți. Pe unii i-a ucis cu picioarele, iar pe alții i-a tras în jos și i-a apăsat sub pământ. Pe alții i-a tăiat cu sabia, iar pe alții i-a speriat cu urletele sale. Pe alții i-a aruncat la pământ cu forța coapselor sale (în timp ce alerga). Iar alții, văzându-l, au fugit îngroziți. Astfel, acea vastă forță a Kalingas, înzestrată cu o mare activitate, care îl înconjura pe teribilul Bhimasena în luptă, s-a năpustit asupra lui. Atunci, O, taur al neamului Bharata, văzându-l pe Srutayush în fruntea trupelor Kalinga, Bhimasena s-a năpustit asupra lui. Și văzându-l avansând, conducătorul Kalinga, cu suflet nemăsurat, l-a străpuns pe Bhimasena în piept cu nouă săgeți. Lovită de săgețile trase de conducătorul Kalingas, ca un elefant străpuns de cârlig, Bhimasena a izbucnit în furie ca un foc alimentat cu combustibil. Atunci Asoka, cel mai bun dintre vizitii, aducând un car împodobit cu aur, l-a făcut pe Bhima să se urce pe el. Și atunci ucigașul de dușmani, fiul lui Kunti, s-a urcat repede pe acel car. Apoi s-a repezit la conducătorul Kalingas, spunând: „*Așteaptă, așteaptă*”. Apoi, puternicul Srutayush, cuprins de furie, a tras spre Bhima multe săgeți ascuțite, dând dovadă de îndemânare, iar acel războinic puternic, Bhima, lovit cu forță de cele nouă săgeți ascuțite trase de Kalinga din arcul său excelent, a cedat furiei mari, O, rege, ca un șarpe lovit cu un băț. Atunci, cel mai puternic dintre oamenii puternici, Bhima, fiul lui Pritha, cuprins de furie și trăgând cu arcul cu mare forță, l-a ucis pe conducătorul Kalingas cu șapte săgeți făcute în întregime din fier. Și cu două săgeți i-a ucis pe cei doi puternici protectori ai roților carului lui Kalinga. Și i-a trimis și pe Satyadeva și Satya în lăcașul lui Yama. Cu sufletul său nemăsurat, Bhima, cu multe săgeți ascuțite și săgeți lungi, l-a trimis și pe Ketumat în lăcașul lui Yama. Apoi, Kshatriyii din țara Kalinga, înfierbântați de furie și susținuți de mii de combatanți, l-au întâlnit pe furiosul Bhimasena în luptă. Și înarmați cu săgeți, buzdugane, ciomege, sulițe, săbii și topoare de

luptă, Kalingaşii, O, rege, l-au înconjurat pe Bhimasena cu sute şi sute. Înfruntând acea ploaie de săgeţi, acel războinic puternic şi-a luat buzduganul şi a sărit (din carul său) cu mare viteză.[364] Şi Bhima a trimis apoi şapte sute de eroi în lăcaşul lui Yama. Şi acel zdrobitor de duşmani a trimis, în plus, două mii de Kalinga în tărâmul morţii. Şi acea ispravă părea cu adevărat minunată. Şi astfel, eroicul Bhima, cu teribila sa vitejie, a doborât în repetate rânduri în luptă mari grupuri de Kalinga. Iar elefanţii, lipsiţi de călăreţii lor în acea bătălie de către fiul lui Pandu şi loviţi de săgeţi, rătăceau pe câmpul de luptă, călcând în picioare propriile rânduri şi scoţând urlete puternice, ca nişte nori împinşi de vânt. Atunci, Bhima, cu braţul puternic, cu sabia în mână şi plin de bucurie, a suflat în scoica sa cu un sunet teribil de puternic. Şi cu acel sunet a făcut ca inimile tuturor trupelor Kalinga să tremure de frică. Şi, O, pedepsitor al duşmanilor, toţi Kalinga păreau să-şi fi pierdut simţurile în acelaşi timp. Şi toţi combatanţii şi toate animalele tremurau de groază. Şi, ca urmare a faptului că Bhimasena rătăcea în acea bătălie pe multe căi sau se năpustea în toate părţile ca un prinţ al elefanţilor, sau sărea frecvent, părea să se fi creat acolo o transă care îi priva pe duşmanii săi de simţuri. Şi întreaga armată (Kalinga) tremura de groază în faţa lui Bhimasena, ca un mare lac agitat de un aligator. Şi cuprinşi de panică în urma realizărilor minunate ale lui Bhima, toţi combatanţii Kalinga au fugit în toate direcţiile. Când, însă, s-au adunat din nou, comandantul armatei Pandava (Dhrishtadyumna), O Bharata, a ordonat propriilor trupe, spunând: „*Luptaţi*”. Auzind cuvintele comandantului lor, mulţi lideri (ai armatei Pandava), conduşi de Sikhandin, s-au apropiat de Bhima, susţinuţi de multe divizii de care, pricepute în luptă. Iar fiul lui Pandu, regele Yudhishthira cel drept, i-a urmat pe toţi cu o mare forţă de elefanţi de culoarea norilor. Şi astfel, îndemnându-şi toate diviziile, fiul lui Prishata, înconjurat de mulţi războinici excelenţi, a preluat protecţia uneia dintre aripile lui Bhimasena.[365] Nu există nimeni pe pământ, în afară de Bhima şi Satyaki, care să fie mai drag prinţului Panchalas decât propria lui viaţă. Acest ucigaş al eroilor inamici, fiul lui Prishata, l-a zărit pe Bhimasena, ucigaşul duşmanilor, cu braţele puternice, rătăcind printre Kalingas. El a strigat de multe ori, O, rege, şi era plin de bucurie, O, pedepsitor al duşmanilor. Într-adevăr, el a suflat în scoica sa în luptă şi a scos un răget de leu. Şi Bhimasena, văzând steagul roşu al lui Dhrishtadyumna pe carul său împodobit cu aur şi la care erau înjugaţi cai albi ca porumbeii, s-a liniştit.[366] Şi Dhrishtadyumna, cu sufletul său nemăsurat, văzându-l pe Bhimasena înfruntat de Kalingas, s-a grăbit în luptă pentru a-l salva. Şi cei doi eroi, Dhrishtadyumna şi Vrikodara, înzestraţi cu o mare energie, văzându-l pe Satyaki la distanţă, i-au înfruntat furios pe Kalingas în luptă. Şi acel taur printre oameni, nepotul lui Sini, cel mai de seamă dintre războinicii victorioşi, avansând repede spre locul respectiv, a luat sub aripa sa atât pe Bhima, cât şi pe fiul lui Prishata. Cu arcul în mână, provocând un mare haos acolo şi devenind extrem de feroce, a început să ucidă inamicul în luptă. Iar Bhima a făcut să curgă acolo un râu de sânge, amestecat cu sângele şi carnea războinicilor născuţi în Kalinga. Şi văzându-l pe Bhimasena, trupele au strigat cu voce tare, O, rege, spunând: „Acesta este însuşi Moartea care luptă sub forma lui Bhima cu Kalingaşii”. Atunci, Bhishma, fiul lui Santanu, auzind aceste strigăte în luptă, s-a îndreptat repede spre Bhima, el însuşi înconjurat din toate părţile de combatanţii din armată. Atunci, Satyaki, Bhimasena şi Dhrishtadyumna, din neamul lui Prishata, s-au repezit spre carul lui Bhima, împodobit cu aur. Şi toţi l-au înconjurat repede pe fiul lui Ganga în luptă şi l-au străpuns pe Bhishma, fiecare cu trei săgeţi teribile, fără să piardă niciun moment. Tatăl tău, Devavrata, însă, în schimb, i-a străpuns pe fiecare dintre acei puternici arcaşi care se luptau (în bătălie) cu trei săgeţi drepte. Şi, oprindu-i pe acei puternici războinici, cu mii de săgeţi, el a ucis cu săgeţile sale caii lui Bhima împodobiţi cu armură de aur. Bhima, însă, înzestrat cu o mare energie, rămânând pe carul ale cărui cai fuseseră ucişi, a aruncat cu mare impetuozitate o săgeată spre carul lui Bhishma. Tatăl tău, Devavrata, a tăiat atunci, în acea bătălie, săgeata în două înainte ca aceasta să-l poată atinge, iar ea a căzut pe pământ. Apoi, acel taur printre oameni, Bhimasena, luând o măciucă grea şi puternică, făcută din fier *Saikya*, a sărit repede din carul său. Şi Dhrishtadyumna, luându-l repede pe cel mai de seamă dintre războinicii din car pe carul său, l-a

364 *Samuchchhritam* sau „*Samutthitam*”, care înseamnă „înviat”, nu este tocmai un adjectiv fericit în acest context.

365 „*Parshni*” este aripa sau partea laterală a unui războinic cu urechi. Ultimul cuvânt al acestui verset nu este „*Satpurushochitarri*”, ci „*Satparushairvritam*”.

366 „*Kovdara*” este specia de abanos numită *Bauhinia Variegata*.

dus, sub privirile tuturor combatanţilor, pe acel războinic renumit. Iar Satyaki, din dorinţa de a face ceea ce era pe placul lui Bhima, l-a doborât cu săgeata sa pe vizitiul venerabilului strămoş Kuru. După ce vizitiul său a fost ucis, cel mai de seamă dintre războinicii din car, Bhishma, a fost dus de pe câmpul de luptă de caii săi cu viteza vântului. Şi când acel puternic războinic a fost (astfel) îndepărtat de pe câmpul de luptă, Bhimasena, O, monarhule, a izbucnit ca un foc puternic, consumând iarba uscată. Şi ucigând toţi Kalingaşii, el a rămas în mijlocul trupelor, şi nimeni, O, taur al neamului Bharata, din partea ta nu a îndrăznit să-i stea în cale. Şi venerat de Panchalas şi Matsyas, O, taur al neamului Bharata, el l-a îmbrăţişat pe Dhrishtadyumna şi apoi s-a apropiat de Satyaki. Iar Satyaki, tigrul dintre Yadus, cu o vitejie de neînvins, l-a bucurat pe Bhimasena şi i-a spus, în prezenţa lui Dhrishtadyumna, (aceste cuvinte). „Din fericire, regele Kalingas, Ketumat, prinţul Kalingas, Sakradeva, tot din acea ţară, şi toţi Kalingas au fost ucişi în luptă. Cu puterea şi vitejia braţelor tale, tu singur ai zdrobit divizia foarte mare a Kalingas, care era plină de elefanţi, cai şi care, de războinici nobili şi combatanţi eroici.” După ce a spus aceasta, nepotul cu braţe lungi al lui Sini, pedepsitorul duşmanilor, s-a urcat repede în carul său şi l-a îmbrăţişat pe fiul lui Pandu. Apoi, acel puternic războinic, întorcându-se la carul său, a început să ucidă trupele tale, cuprins de furie şi întărind (mâinile) lui Bhima.

SECŢIUNEA LV

Sanjaya a spus: Când dimineaţa acelei zile s-a sfârşit, O, Bharata, şi când distrugerea carelor, elefanţilor, cailor, soldaţilor de infanterie şi cavaleriei a continuat, prinţul din Panchala s-a angajat în luptă cu aceşti trei puternici războinici, şi anume fiul lui Drona, Salya şi Kripa, cel cu sufletul înalt. Şi puternicul moştenitor al regelui Panchala, cu multe săgeţi ascuţite, a ucis caii fiului lui Drona, care erau renumiţi în întreaga lume. Lipsit de animalele sale, fiul lui Drona s-a ridicat repede pe carul lui Salya şi a aruncat cu săgeţi în părul regelui Panchala. Şi văzându-l pe Dhrishtadyumna angajat în luptă cu fiul lui Drona, fiul lui Subhadra, O, Bharata, s-a apropiat repede, aruncând cu săgeţi ascuţite. Şi, O, taur al neamului Bharata, el l-a străpuns pe Salya cu douăzeci şi cinci de săgeţi, pe Kripa cu nouă săgeţi şi pe Aswatthaman cu opt. Fiul lui Drona, însă, l-a străpuns repede pe fiul lui Arjuna cu multe săgeţi înaripate, iar Salya l-a străpuns cu douăsprezece săgeţi şi Kripa cu trei săgeţi ascuţite. Nepotul tău Lakshmana, văzând fiul lui Subhadra angajat în luptă, s-a repezit la el, cuprins de furie. Şi bătălia a început între ei. Iar fiul lui Duryodhana, cuprins de furie, l-a străpuns pe fiul lui Subhadra cu săgeţi ascuţite în acea luptă. Şi acea (faptă), O, rege, părea cu adevărat minunată. Abhimanyu, cu mâna uşoară, O, taur al neamului Bharata, cuprins de furie, l-a străpuns repede pe vărul său cu cinci sute de săgeţi. Lakshmana, de asemenea, cu săgeţile sale, i-a tăiat arcul (vărului său) în mijloc, moment în care, O, monarhule, tot poporul a scos un strigăt puternic. Apoi, ucigaşul eroilor inamici, fiul lui Subhadra, lăsând deoparte arcul rupt, a luat altul, mai frumos şi mai rezistent.[367] Şi atunci cei doi tauri printre oameni, angajaţi astfel în luptă şi dornici să se contracareze reciproc, s-au străpuns unul pe altul cu săgeţi ascuţite. Regele Duryodhana, O, monarhule, văzându-şi fiul puternic astfel chinuit de nepotul tău (Abhimanyu), s-a îndreptat spre acel loc. Şi când fiul tău s-a întors (spre acel loc), toţi regii l-au înconjurat pe fiul lui Arjuna din toate părţile cu mulţimi de care. Incapabil să fie învins în luptă şi egal în vitejie cu Krishna însuşi, acel erou, O, rege, astfel înconjurat de acei eroi, nu era deloc agitat. Atunci Dhananjaya, văzându-l pe fiul lui Subhadra angajat în luptă, s-a repezit la acel loc, cuprins de mânie, dorind să-şi salveze propriul fiu. Atunci, regii (din tabăra Kuru), conduşi de Bhishma şi Drona şi însoţiţi de care, elefanţi şi cai, s-au năpustit cu impetuozitate asupra lui Savyasachin. Apoi, un nor dens de praf, ridicat brusc de soldaţii de infanterie, cai, care şi cavalerişti, a acoperit cerul. Şi acele mii de elefanţi şi sute de regi, când au ajuns în raza săgeţilor lui Arjuna, nu au mai putut avansa. Şi toate creaturile de acolo au început să plângă cu voce tare, iar punctele cardinale s-au întunecat. Şi atunci încălcarea legii de către Kuru a căpătat un aspect feroce şi îngrozitor în ceea ce priveşte consecinţele sale. Nici cerul, nici punctele cardinale ale busolei, nici pământul, nici soarele

367 Interpretarea din Bombay *Vegavattaram* este mai bună. Literalmente, înseamnă „capabil să transmită un impuls mai mare”. Pentru a evita astfel de perifraze, o traduc prin „mai dur”.

nu mai puteau fi distinse, O, cel mai bun dintre oameni, ca urmare a săgeților trase de Kiritin.[368] Și mulți erau elefanții de acolo lipsiți de stindardele (de pe spatele lor), și mulți războinici cu care, lipsiți de caii lor. Și unii lideri ai diviziilor de care erau văzuți rătăcind, după ce își abandonaseră carele. Și alți războinici în care, lipsiți de carele lor, erau văzuți rătăcind încoace și încolo, cu arma în mână și brațele împodobite cu Angadas. Și călăreții care au abandonat caii lor și elefanții care au abandonat elefanții lor din frică de Arjuna, O, rege, au fugit în toate direcțiile. Și regii au fost văzuți căzuți sau căzând din care și elefanți și cai ca urmare a săgeților lui Arjuna. Și Arjuna, cu o înfățișare feroce, a tăiat cu săgețile sale teribile brațele ridicate ale războinicilor, care țineau în mâini buzdugane, săbii, săgeți, tolbe, arcuri, cârlige, steaguri, pe tot câmpul de luptă. Și buzdugane cu țepi rupte în bucăți, și ciocane, O, tată, și săgeți cu țepi, și săgeți scurte, și săbii, de asemenea, în acea bătălie, și topoare de luptă ascuțite, și sulițe, O Bharata, și scuturi rupte în bucăți, și coifuri de zale, O rege,[369] și steaguri, și arme de tot felul aruncate și umbrele cu mâner de aur, și cârlige de fier, O Bharata, și bice și cravașe, și frâie, O tată, erau împrăștiate pe câmpul de luptă în grămezi. Nu era niciun om în armata ta, O, sire, care să poată înainta împotriva eroicului Arjuna în luptă. Oricine, O, rege, înainta împotriva fiului lui Pritha în luptă, străpuns de săgeți ascuțite, era trimis în lumea de dincolo. Când toți acești combatanți ai tăi au fugit, Arjuna și Vasudeva au suflat în scoicile lor excelente. Tatăl tău, Devavrata, văzând că oastea (Kuru) a fost înfrântă, i s-a adresat zâmbind eroicului fiu al lui Bharadwaja în luptă și i-a spus: „Acest fiu puternic și eroic al lui Pandu, și anume Dhananjaya, însoțit de Krishna, se ocupă de trupele (noastre) așa cum numai el este competent să o facă. El este incapabil să fie învins astăzi în luptă prin orice mijloace, judecând după forma sa pe care o vedem acum, atât de asemănătoare cu cea a Distrugătorului însuși la sfârșitul *Yuga*. Această vastă oaste (a noastră) este din nou incapabilă să se adune. Iată, privindu-se unii pe alții, trupele noastre fug. Yon Sun, jefuind în toate felurile viziunea întregii lumi, este pe cale să ajungă la cel mai bun dintre munți, numit Asta.[370] Pentru aceasta, O, taur printre oameni, cred că a sosit ora retragerii (armatei). Războinicii, care sunt cu toții obosiți și cuprinși de panică, nu vor mai lupta niciodată.” După ce i-a spus acest lucru lui Drona, cel mai bun dintre învățători, Bhishma, acel puternic războinic, a ordonat retragerea armatei tale. Și apoi, când soarele a apus, a avut loc retragerea atât a armatei tale, cât și a lor, O, sire, și a venit amurgul.

SECȚIUNEA LVI

Sanjaya a spus: Când noaptea a trecut și au venit zorii zilei, Bhishma, fiul lui Santanu, pedepsitorul dușmanilor, a dat ordin armatei (Kuru) să se pregătească pentru luptă. Iar fiul lui Santanu, bătrânul strămoș al Kuru, dorind victoria pentru fiii tăi, a format acea puternică armată cunoscută sub numele de *Garuda*. Pe ciocul acelui Garuda se afla însuși tatăl tău, Devavrata. Ochii săi erau fiul lui Bharadwaja și Kritavarman din neamul Satwata. Iar acei războinici renumiți, Aswatthaman și Kripa, susținuți de Trigartas, Matsyas, Kekayas și Vatadhanas, se aflau în capul său. Și Bhurisravas și Sala, și Salya și Bhagadatta, O, tată, și Madrakas, Sindhu-Souviras, și cei numiți Pancha-nodas, împreună cu Jayadratha, erau așezați pe gâtul său. Și pe spatele său era regele Duryodhana cu toți urmașii săi. Și Vinda și Anuvinda din Avanti, și Kamvojas cu Sakas, și Surasenas, O, sire, formau coada sa, O, mare rege. Și Magadhas și Kalingas, cu toate triburile Daserakas, îmbrăcați în zale, formau aripa dreaptă a acelui șir. Iar Karushas, Vikunjas, Mundas și Kaundivrishas, împreună cu Vrithadvala, erau staționați pe aripa stângă. Atunci, pedepsitorul dușmanilor, Savyasachin, văzând oastea dispusă în formație de luptă, ajutat de Dhrishtadyumna, și-a dispus trupele în formație de contraatac. Și în opoziție cu acea formație a ta, fiul lui Pandu a format o formație feroce în forma unei semilune. Și staționat pe cornul drept, Bhimasena strălucea înconjurat de regi din diverse țări, înarmați abundent cu diverse arme. Lângă el se aflau acei puternici războinici Virata și Drupada; iar lângă ei se afla Nila, înarmat cu arme otrăvite. Și lângă Nila se afla puternicul războinic Dhrishtaketu, înconjurat de Chedi, Kasi, Karusha și Pauravas. Iar

368 Sensul este că toate acestea au fost complet acoperite de săgețile lui Arjuna.
369 Cuvântul corect este *Charmanam*, nu *Varmanam*: la fel și *bhumipa* și *bhutale*.
370 Adică, este pe cale să apună.

Dhrishtadyumna și Sikhandin, împreună cu Panchala și Prabhadraka, și susținuți de alte trupe, erau așezați în mijloc, O, Bharata, pentru luptă. Și acolo se afla și regele Yudhishthira cel drept, înconjurat de divizia sa de elefanți. Și lângă el se aflau Satyaki, O, rege, și cei cinci fii ai lui Draupadi. Iar imediat lângă ei se afla Iravan. Și lângă el se aflau fiul lui Bhimasena (Ghatotkacha) și acei puternici războinici, Kekayas. Și apoi, în partea stângă (a acelui șir), se afla cel mai bun dintre oameni, adică cel care îl avea ca protector pe Janardana, protectorul întregului Univers. Astfel au format Pandavii puternicul lor șir de contraatac pentru distrugerea fiilor tăi și a celor care se alăturaseră lor. Apoi a început bătălia între trupele tale și cele ale inamicului, care se loveau reciproc, iar în luptă se amestecau care și elefanți. Un număr mare de elefanți și mulțimi de care erau văzute pretutindeni, O, rege, grăbindu-se unele spre altele cu scopul de a se măcelări. Și zgomotul nenumăratelor care se grăbeau (să se alăture luptei) sau angajate separat a ridicat un zgomot puternic, amestecându-se cu bătăile tobelor. Și strigătele eroilor combatanți aparținând armatei tale și ale lor, O, Bharata, ucigându-se unii pe alții în acea luptă aprigă, au ajuns până la ceruri.

SECȚIUNEA LVII

Sanjaya a spus: După ce rândurile armatei tale și ale lor au fost dispuse în formație de luptă, acel puternic războinic, Dhananjaya, doborând în acel conflict liderii diviziilor de care cu săgețile sale, a provocat un mare măcel, O, Bharata, printre rândurile de care. Dhartarashtras, (astfel) măcelăriți în luptă de fiul lui Pritha, ca și Distrugătorul însuși la sfârșitul *Yuga*, au continuat să lupte cu perseverență alături de Pandavas. Dorind să câștige glorie strălucitoare și hotărâți să facă din moarte singurul motiv pentru încetarea luptei, cu mințile concentrate exclusiv asupra acestui scop, ei au spart rândurile Pandava în multe locuri și au fost și ei învinși. Apoi, atât trupele Pandava, cât și cele Kaurava s-au spart, și-au schimbat pozițiile și au fugit. Nimic nu mai putea fi distins. Un nor de praf s-a ridicat, acoperind chiar și soarele. Și nimeni de acolo nu putea distinge nici direcțiile cardinale, nici cele secundare. Și pretutindeni se încingea lupta, O, rege, combatanții fiind ghidați de indicațiile oferite de culori, de parole, nume și distincții tribale. Și formația Kauravas, O, rege, nu putea fi spartă, fiind protejată cum se cuvine de fiul lui Bharadwaja, O, sire.[371] Astfel, nici formidabila formațiune a Pandavilor, protejată de Savyasachin și bine păzită de Bhima, nu putea fi spartă. Și carele și elefanții din rândurile strânse ale ambelor armate, O, rege, precum și alți combatanți, ieșind din formațiunile lor respective, s-au angajat în luptă. Și în acea bătălie aprigă, soldații de cavalerie au doborât soldații de cavalerie, cu săbii lustruite, cu muchii ascuțite și sulițe lungi. Și războinicii din care, ajungând la războinicii din care (la îndemână) în acel conflict aprig, i-au doborât cu săgeți împodobite cu aripi de aur. Și călăreții de elefanți, de partea ta și de partea lor, au doborât un număr mare de călăreți de elefanți în rânduri strânse, cu săgeți cu capete late și sulițe. Și mari grupuri de infanterie, inspirați de furie unul față de celălalt, au doborât cu veselie combatanți din propria lor clasă cu săgeți scurte și topoare de luptă. Și războinicii din care, O, rege, ajungând la călăreții de elefanți (la îndemână) în acel conflict, i-au doborât împreună cu elefanții lor. Și călăreții de elefanți au doborât în mod similar războinicii din care. Și, O, taur al neamului Bharata, soldatul de cavalerie cu lancea sa a doborât războinicul din car în acel conflict, iar războinicul din car a doborât și el soldatul de cavalerie. Și ambele armate, soldații de infanterie, i-au doborât pe războinicii din care în luptă, iar războinicii din care i-au doborât pe soldații de infanterie, cu arme ascuțite. Și călăreții de elefanți i-au doborât pe călăreții de cai, iar călăreții de cai i-au doborât pe războinicii de pe spatele elefanților. Și toate acestea păreau extrem de minunate. Și ici și colo, soldații de infanterie erau doborâți de călăreții de elefanți din prima linie, iar călăreții de elefanți erau doborâți de cei din urmă. Și grupuri de soldați de infanterie, cu sutele și miile, erau doborâți de călăreți, iar călăreții erau doborâți de soldații de infanterie. Și presărat cu steaguri rupte și arcuri și sulițe și hamuri de elefanți, și pături scumpe și săgeți cu țepi, și buzdugane, și bâte prevăzute cu țepi, și Kampanas, și săgeți, și coifuri de zale pestrițe și Kunapas, și cârlige de fier, și biomege lustruite, și săgeți prevăzute cu aripi de aur, câmpul, O, cel mai bun din neamul Bharata,

371 Pentru „*Satyatha*”, textul din Bombay spune „*Satyasandhena*”. Eu urmez varianta din Bengal.

strălucea ca și cum ar fi fost împodobit cu coroane de flori. Și pământul, acoperit de carne și sânge, a devenit impracticabil din cauza cadavrelor oamenilor, cailor și elefanților uciși în acea bătălie îngrozitoare. Și îmbibat cu sânge uman, praful pământului a dispărut. Și punctele cardinale, în jur, au devenit perfect clare, O, Bharata. Și nenumărate trunchiuri fără cap s-au ridicat în jur, indicând, O, Bharata, distrugerea lumii. Și în acea bătălie teribilă și îngrozitoare, războinicii din care au fost văzuți fugind în toate direcțiile. Apoi Bhishma și Drona, și Jayadratha, conducătorul Sindhus și Purumitra, și Vikarna, și Sakuni, fiul lui Suvala - aceștiă războinici invincibili în luptă și înzestrați cu o forță leonină - rămânând în luptă, au spart rândurile Pandavilor. Astfel, Bhimasena și Rakshasa Ghatotkacha, Satyaki, Chekitana și fiii lui Draupadi, O, Bharata, susținuți de toți regii (de partea lor), au început să zdrobească trupele tale și pe fiii tăi aflați în luptă, precum zeii zdrobesc Danavașii. Și acei tauri dintre Kshatriya, lovindu-se unii pe alții în luptă, au devenit teribili de privit și, acoperiți de sânge, străluceau ca Kinsuka. Și cei mai de seamă războinici ai ambelor armate, învingându-și adversarii, arătau, O, rege, ca luminile planetare de pe firmament. Atunci fiul tău Duryodhana, susținut de o mie de care, s-a repezit în luptă cu Pandavii și Rakshasa. Și astfel toți Pandavii, cu un mare număr de combatanți, s-au repezit în luptă împotriva celor care pedepseau dușmanii, eroicii Bhishma și Drona. Și cel împodobit cu diademă (Arjuna), excitat de furie, s-a repezit împotriva celor mai de seamă regi. Și fiul lui Arjuna (Abhimanyu) și Satyaki au avansat amândoi împotriva forțelor fiului lui Suvala. Și atunci a început din nou o bătălie înfricoșătoare, care făcea părul să se ridice în cap, între trupele tale și cele ale inamicului, ambele dorind să se învingă reciproc.

SECȚIUNEA LVIII

Sanjaya a spus: Atunci acei regi, cuprinși de furie, văzându-l pe Phalguni în luptă, l-au înconjurat din toate părțile cu mii de care. Și, O, Bharata, după ce l-au înconjurat cu o mulțime de care, l-au acoperit din toate părțile cu mii de săgeți. Și sulițe strălucitoare cu vârfuri ascuțite, buzdugane și ciomege înțesate cu țepi, săgeți cu vârfuri ascuțite și topoare de luptă, ciocane și bâte au aruncat asupra carului lui Phalguni, înfuriate de furie. Și acea ploaie de arme care se apropia (spre el) ca un roi de lăcuste, fiul lui Pritha a oprit-o din toate părțile cu săgețile sale împodobite cu aur. Și văzând în acea ocazie ușurința supraomenească a mâinii pe care o poseda Vibhatsu, zeii, Danavașii, Gandharvașii, Pisachașii, Uragașii și Rakșasașii l-au lăudat pe Phalguni, O, rege, spunând: „*Excelent, excelent*”. Iar eroicii Gandharvas, împreună cu fiul lui Suvala, cu o mare forță, i-au înconjurat pe Satyaki și Abhimanyu. Apoi, bravii războinici conduși de fiul lui Suvala, din furie, au tăiat în bucăți excelentul car al eroului Vrishni, cu arme de diverse feluri. Și în cursul acelui conflict aprig, Satyaki, abandonându-și carul, s-a urcat repede în carul lui Abhimanyu, O, pedepsitor al dușmanilor. Și cei doi, urcați în același car, au început să măcelărească rapid armata fiului lui Suvala cu săgeți drepte și ascuțite. Iar Drona și Bhishma, luptând cu stăruință în bătălie, au început să măcelărească divizia regelui Yudhishthira cel drept, cu săgeți ascuțite prevăzute cu pene de pasăre Kanka. Apoi, fiul lui Dharma și alți doi fii ai lui Pandu cu Madri, sub privirile întregii armate, au început să zdrobească divizia lui Drona. Și bătălia care a avut loc acolo a fost aprigă și îngrozitoare, făcând părul să se ridice în cap, ca și teribila bătălie care a avut loc între zei și Asuri în vremurile de demult. Și Bhimasena și Ghatotkacha au realizat amândoi fapte mărețe. Apoi Duryodhana, apropiindu-se, i-a oprit pe amândoi. Și vitejia pe care am văzut-o atunci la fiul lui Hidimva a fost extrem de minunată, în măsura în care el a luptat în bătălie, O, Bharata, depășindu-l chiar pe tatăl său. Iar Bhimasena, fiul lui Pandu, cuprins de mânie, l-a străpuns pe răzbunătorul Duryodhana în piept, cu o săgeată, zâmbind în același timp. Apoi, regele Duryodhana, afectat de violența acelei lovituri, s-a așezat pe terasa carului său și a leșinat. Și vizitiul său, văzându-l inconștient, l-a dus repede, O, rege, departe de luptă. Apoi trupele care îl susțineau pe Duryodhana s-au destrămat și au fugit. Iar Bhima, lovind cu săgeți ascuțite armata Kuru care fugea în toate direcțiile, a pornit în urmărirea ei. Iar fiul lui Prishata (Dhrishtadyumna), cel mai de seamă dintre războinici, și fiul lui Pandu, regele Yudhishthira, cel drept, sub privirile lui Drona și ale fiului lui Ganga, au ucis armata lor cu săgeți ascuțite, capabile să ucidă forțele inamice. Această oaste a fiului

tău, fugind astfel în luptă, acei puternici războinici în care, Bhishma şi Drona au fost incapabili să o oprească. Căci, deşi Bhishma şi înaltul Drona au încercat să o oprească, acea oaste a fugit chiar sub privirile lui Drona şi Bhishma. Şi atunci când (acei) mii de războinici în care au fugit în toate direcţiile, fiul lui Subhadra şi acel taur din neamul lui Sini, amândoi aflaţi în acelaşi car, au început, O, pedepsitor al duşmanilor, să măcelărească armata fiului lui Suvala. Şi nepotul lui Sini şi acel taur din neamul lui Kuru arătau strălucitori ca soarele şi luna când sunt împreună pe firmament, după ce ultima lună nouă a celor două săptămâni întunecate a trecut. Şi apoi Arjuna, O, rege, cuprins de furie, a aruncat săgeţi asupra armatei tale, precum norii care revarsă ploaia în torente. Şi armata Kaurava, astfel măcelărită în luptă de săgeţile lui Partha, a fugit, tremurând de durere şi frică. Şi văzând armata fugind, puternicii Bhishma şi Drona, cuprinşi de furie şi amândoi doritori de binele lui Duryodhana, au încercat să o oprească. Atunci, însuşi regele Duryodhana, mângâind combatanţii, a oprit acea armată, care fugea în toate direcţiile. Şi atunci toţi puternicii războinici Kshatriya s-au oprit, fiecare în locul în care l-a văzut pe fiul tău. Şi apoi ceilalţi soldaţi obişnuiţi, văzându-i pe aceştia oprindu-se, s-au oprit şi ei de bunăvoie, O, rege, din ruşine şi din dorinţa de a-şi arăta curajul unul altuia. Şi impetuozitatea, O, rege, a acelei armate astfel adunate pentru luptă semăna cu cea a mării învolburate în momentul răsăritului lunii. Şi regele Duryodhana, văzând că armata sa se adunase pentru luptă, s-a dus repede la Bhishma, fiul lui Santanu, şi i-a spus aceste cuvinte. „O, strămoşule, ascultă ce-ţi spun, O, Bharata. Când tu, O, fiu al lui Kuru, eşti în viaţă, şi Drona, cel mai priceput dintre cei care se pricep la arme, împreună cu fiul său şi cu toţi ceilalţi prieteni ai noştri (sunt în viaţă), şi atunci şi puternicul arcaş Kripa este în viaţă, nu consider deloc onorabil ca armata mea să fugă astfel. Nu consider că Pandavii sunt, în niciun caz, pe măsura ta sau a lui Drona în luptă, sau a fiului lui Drona, sau a lui Kripa. Fără îndoială, O, strămoşule, fiii lui Pandu sunt favorizaţi de tine, în măsura în care ierţi, O, eroule, această măcelărire a armatei mele. Ar fi trebuit să-mi spui, O, rege, înainte de această bătălie, că nu vei lupta alături de Pandavi. Auzind astfel de cuvinte de la tine, precum şi de la învăţător, O, Bharata, aş fi reflectat atunci, împreună cu Karna, asupra cursului pe care ar trebui să-l urmez. Dacă nu merit să fiu abandonat de voi doi în luptă, atunci, O, tauri printre oameni, luptaţi conform mărimii vitejiei voastre.” Auzind aceste cuvinte, Bhishma, râzând repetat şi ridicând ochii în furie, i-a spus fiului tău: „De multe ori, O, rege, ţi-am spus cuvinte demne de acceptarea ta şi pline de binele tău. Pandavii sunt incapabili să fie învinşi în luptă chiar şi de zei, printre care se află Vasava. Totuşi, ceea ce bătrânul meu eu este capabil să facă, voi face în măsura puterilor mele, O, cel mai bun dintre regi, în această bătălie. Fii martor acum, împreună cu rudele tale. Astăzi, sub privirile tuturor, singur îi voi opri pe fiii lui Pandu, aflaţi în fruntea trupelor lor şi împreună cu toate rudele lor.” Astfel abordat de Bhishma, fiul tău, O, rege, plin de bucurie, a poruncit să se sufle în scoici şi să se bată tobe. Şi Pandavii, O, rege, auzind acel zgomot puternic, au suflat în scoici şi au poruncit să se cânte la tobe şi la chimvale.

SECŢIUNEA LIX

Dhritarashtra a spus: După ce Bhishma, înfuriat de cuvintele fiului meu, a făcut acel jurământ îngrozitor în timpul bătăliei, ce a făcut Bhishma, O, Sanjaya, fiilor lui Pandu şi ce au făcut Panchalas bunicului? Spune-mi totul, O, Sanjaya.

Sanjaya a spus: După ce dimineaţa acelei zile, O, Bharata, s-a scurs, iar soarele, în cursul său spre vest, a parcurs o parte din drumul său, şi după ce Pandavaşii cu suflet înalt au câştigat victoria, tatăl tău, Devavrata, familiarizat cu distincţia tuturor codurilor de moralitate, s-a repezit, purtat de cei mai rapizi cai, spre armata Pandavaşilor, protejat de o mare forţă şi de toţi fiii tăi. Atunci, O, Bharata, ca urmare a politicii tale păcătoase, a început o bătălie îngrozitoare, care ne-a făcut părul să se ridice în cap, între noi şi Pandava. Şi sunetul arcurilor, bătăile corzilor de arc împotriva protecţiilor de piele (care acopereau mâinile arcaşilor), amestecându-se, au creat un zgomot puternic, asemănător celui produs de despicarea dealurilor. *Stai — Aici stau — Ştii asta — Întoarce-te — Stai — Te aştept — Loveşte* — acestea erau cuvintele auzite peste tot. Şi sunetul căzând al armurilor din aur, al coroanelor şi diademelor şi al stindardelor semăna cu sunetul

pietrelor care cad pe un teren pietros. Și capetele și brațele împodobite cu ornamente, căzând cu sutele și miile pe pământ, se mișcau în convulsii. Iar unii combatanți curajoși, cu capetele tăiate de trunchiuri, continuau să stea în picioare cu armele în mână sau înarmați cu arcuri întinse. Și un râu îngrozitor de sânge a început să curgă acolo, cu un curent impetuos, plin de carne și sânge, iar cadavrele elefanților (morți) erau stâncile sale (subacvatice). Curgea din trupurile cailor, oamenilor și elefanților, spre bucuria vulturilor și șacalilor, și se scurgea spre oceanul reprezentat de lumea de dincolo. O astfel de bătălie, O, rege, care (atunci) a avut loc între fiii tăi, O, Bharata, și Pandavi, nu a mai fost văzută sau auzită până atunci. Și, din cauza trupurilor combatanților uciși în acel conflict, carele nu puteau să-și croiască drum. Și câmpul de luptă, ca urmare a cadavrelor elefanților uciși, părea să fie presărat cu creste albastre de dealuri. Și câmpul de luptă, presărat cu armuri și turbane pestrițe, O, tată, arăta frumos ca firmamentul toamnei. Și s-au văzut unii combatanți care, deși grav răniți, se năpusteau cu veselie și mândrie asupra dușmanului în luptă. Și mulți, căzuți pe câmpul de luptă, strigau cu voce tare, spunând: „*O, tată, o, frate, o, prieten, o, rudă, o, tovarăș, o, unchi matern, nu mă abandonați!*” Și alții strigau cu voce tare, spunând: „*Vino! Vino aici! De ce te temi? Unde te duci? Eu stau în luptă, nu te teme*”. Și în acea luptă, Bhishma, fiul lui Santanu, cu arcul tras neîncetat într-un cerc, a tras săgeți cu vârfuri aprinse, asemănătoare cu șerpi cu venin virulent. Și trăgând cu săgeți în toate direcțiile, acel erou cu jurăminte rigide i-a lovit pe războinicii Pandava, numindu-i pe fiecare în parte, O, Bharata. Și arătând extremă agilitate a mâinilor și dansând (ca și cum ar fi fost) de-a lungul traseului carului său, el părea, O, rege, să fie prezent pretutindeni ca un cerc de foc. Și, ca urmare a ușurinței mișcărilor sale, Pandava, în acea bătălie, împreună cu Srinjaya, l-au văzut pe acel erou, deși era singur, ca și cum s-ar fi înmulțit de o mie de ori. Și toți cei de acolo îl considerau pe Bhishma ca și cum s-ar fi înmulțit prin iluzie. După ce l-au văzut acum în est, în clipa următoare l-au văzut în vest. Și astfel, după ce l-au văzut în nord, în clipa următoare l-au văzut în sud. Și fiul lui Ganga a fost astfel văzut luptând în acea bătălie. Și nu era nimeni printre Pandavi capabil măcar să-l privească. Tot ce vedeau ei erau doar nenumăratele săgeți trase din arcul său. Și războinicii eroici, văzându-l realizând astfel de fapte în luptă și (astfel) măcelărind rândurile lor, au scos multe lamentații. Și mii de regi au intrat în contact cu tatăl tău, care străbătea câmpul de luptă într-un mod supraomenesc, și au căzut în focul reprezentat de Bhishma înfuriat, ca niște roiuri de insecte fără minte (pe un foc aprins), spre propria lor distrugere. Nicio singură săgeată a acelui războinic cu mâna ușoară nu a fost zadarnică, căzând pe trupurile oamenilor, elefanților și cailor, ca urmare a numărului (opozanților săi). Cu o singură săgeată trasă în acea bătălie, el a doborât un singur elefant, ca un deal despicat de fulger. Doi sau trei călăreți de elefanți, îmbrăcați în zale și stând împreună, au fost străpunși de tatăl tău cu o singură săgeată ascuțită. Oricine se apropia de Bhishma, acel tigru printre oameni, în luptă, era văzut pentru o clipă, iar apoi era văzut căzând la pământ. Și acea vastă oaste a regelui Yudhishthira cel drept, măcelărită astfel de Bhishma, de o vitejie incomparabilă, a cedat în mii de direcții. Și afectată de acea ploaie de săgeți, vasta armată a început să tremure în fața lui Vasudeva și a înaltului Partha. Și deși eroicii conducători ai armatei Pandava au depus eforturi mari, totuși nu au putut opri fuga (nici măcar) a marilor războinici din carele lor, loviți de săgețile lui Bhishma. Vitejia, în urma căreia acea vastă armată a fost înfrântă, era egală cu cea a însuși șefului zeilor. Și acea armată a fost atât de complet înfrântă, O, mare rege, încât nu se puteau vedea două persoane împreună. Carele, elefanții și caii erau străpunși peste tot, iar steagurile și săgețile carelor erau împrăștiate pe câmp. Armata fiilor lui Pandu a scos strigăte de „*oh*” și „*vai*” și și-a pierdut simțurile. Și tatăl l-a lovit pe fiu, iar fiul l-a lovit pe tată; și prietenul l-a provocat la luptă pe cel mai drag dintre prieteni, ca și cum ar fi fost sub influența destinului. Și alții dintre combatanții fiului lui Pandu au fost văzuți, O, Bharata, fugind, aruncând deoparte armurile și cu părul răvășit. Și armata fiilor lui Pandu, cuplându-se în plânsete zgomotoase, inclusiv chiar și conducătorii celor mai buni războinici ai lor, părea la fel de confuză ca o turmă de vite. Atunci, bucurătorul Yadavilor, văzând armata astfel înfrântă, i-a spus lui Partha, oprind cel mai bun dintre carele (pe care îl conducea), aceste cuvinte: «A sosit ora, O, Partha, pe care ți-ai dorit-o. Lovește-l pe Bhishma, O, tigrule printre oameni, altfel îți vei pierde mințile. O, eroule, mai demult, în conclavul regilor, ai spus: „Îi voi ucide pe toți războinicii fiilor lui Dhritarashtra, conduși de Bhishma și Drona — pe toți cei care vor lupta împotriva mea în bătălie”. O, fiu al lui Kunti, O,

pedepsitor al dușmanilor, fă ca aceste cuvinte ale tale să se împlinească. Privește, O, Vibhatsu, armata ta este înfrântă pe toate părțile. Privește, regii din oastea lui Yudhishthira fug cu toții, văzându-l pe Bhishma în luptă, care arată ca însuși Distrugătorul, cu gura larg deschisă. Copleșiți de frică, se ascund ca animalele mai slabe la vederea leului.» Astfel abordat, Dhananjaya i-a răspuns lui Vasudeva, spunând: „Pătrunzând prin această mare de oaste ostilă, îndeamnă caii să se îndrepte spre locul unde se află Bhishma. Îl voi doborî pe acel războinic invincibil, venerabilul străмoș Kuru." Apoi Madhava a îndemnat acei armăsari de culoare argintie să se îndrepte, O, rege, spre carul lui Bhishma, acel car care, asemenea soarelui, era imposibil de privit. Și văzând pe Partha, cel cu brațele puternice, grăbindu-se astfel să se întâlnească cu Bhishma, puternica armată a lui Yudhisthira s-a adunat pentru luptă. Atunci Bhishma, cel mai de seamă dintre războinicii din Kuru, răcnind repetat ca un leu, a acoperit repede carul lui Dhananjaya cu o ploaie de săgeți. Într-o clipă, carul său, cu steagul și vizitiul, a devenit invizibil, acoperit de acea ploaie de săgeți. Vasudeva, însă, înzestrat cu o mare putere, fără teamă și chemându-și toată răbdarea, a început să călărească acei cai mutilați de săgețile lui Bhishma. Apoi Partha, luând arcul său celest, al cărui sunet semăna cu urletul norilor, a făcut ca arcul lui Bhishma să cadă, tăindu-l cu săgețile sale ascuțite. Războinicul Kuru, tatăl tău, văzând că arcul său a fost tăiat, a luat altul și l-a încordat într-o clipită. Și a întins cu ambele mâini arcul acela al cărui sunet semăna cu urletul norilor. Dar Arjuna, cuprins de furie, i-a tăiat și acel arc. Atunci fiul lui Santanu a aplaudat acea dexteritate (demonstrată de Arjuna), spunând: „*Excelent, O, Partha, O, tu, cel cu brațe puternice, excelent, O, fiu al lui Pandu. O, Dhananjaya, o astfel de ispravă măreață este, într-adevăr, demnă de tine*. *Am fost mulțumit de tine*. Luptă cu mine cu toată puterea, fiule." Și după ce l-a aplaudat astfel pe Partha, eroul a luat un alt arc mare și a tras săgețile spre carul lui Partha. Vasudeva și-a demonstrat atunci măiestria în conducerea carului, pentru că a evitat săgețile lui, conducând carul în cercuri rapide. Apoi, O, tată, Bhishma, cu mare putere, l-a străpuns pe Vasudeva și Dhananjaya cu săgeți ascuțite peste tot pe corp. Și mutilați de săgețile lui Bhishma, acești doi tigri printre oameni arătau ca doi tauri răcnind, cu zgârieturi de coarne pe corp. Și încă o dată, cuprins de furie, Bhishma i-a acoperit pe cei doi Krishna din toate părțile cu sute și mii de săgeți. Și cu acele săgeți ascuțite ale sale, Bhishma, înfuriat, l-a făcut pe cel din neamul Vrishni să tremure. Și râzând cu voce tare, l-a făcut și pe Krishna să se minuneze. Apoi Krishna, cel cu brațele puternice, văzând vitejia lui Bhishma în luptă, precum și blândețea cu care lupta Arjuna, și văzând că Bhishma crea ploi neîncetate de săgeți în acel conflict și arăta ca soarele mistuitor în mijlocul celor două armate, și observând, în plus, că acel erou ucidea pe cei mai de seamă combatanți din oastea lui Yudhishthira și provoca ravagii în acea armată, ca și cum ar fi venit ora distrugerii, adorabilul Kesava, ucigașul de oști, înzestrat cu un suflet nemăsurat, incapabil să suporte ceea ce vedea, a crezut că armata lui Yudhishthira nu putea supraviețui acelui măcel. Într-o singură zi, Bhishma poate măcelări toți Daityas și Danavas. Cu câtă ușurință poate atunci să-i ucidă în luptă pe fiii lui Pandu cu toate trupele și adepții lor. Vasta armată a ilustrului fiu al lui Pandu fuge din nou. Și Kauravas, văzând că Somakas au fost învinși, se grăbesc să lupte cu veselie, bucurându-l pe bunicul. Îmbrăcat în armură, chiar și eu îl voi opri pe Bhishma astăzi, de dragul Pandavas. Chiar și eu voi ușura povara Pandavas, cei cu suflet înalt. În ceea ce-l privește pe Arjuna, deși lovit în luptă cu săgeți ascuțite, el nu știe ce ar trebui să facă, din respect pentru Bhishma. Și în timp ce Krishna reflecta astfel, bunicul, cuprins de mânie, a tras din nou săgețile sale spre carul lui Partha. Și, ca urmare a numărului foarte mare al acestor săgeți, toate punctele cardinale au fost complet acoperite. Și nici cerul, nici cele patru puncte cardinale, nici pământul, nici soarele însuși, cu razele sale strălucitoare, nu mai puteau fi văzute. Vânturile care suflau păreau amestecate cu fum, iar toate punctele cardinale păreau agitate. Și Drona, și Vikarna, și Jayadratha, și Bhurisrava, și Kritavarman, și Kripa, și Srutayush, și conducătorul Amvashtas, și Vinda, și Anuvinda, Sudakshina și occidentalii, precum și diversele triburi ale Sauviras, Vasatis, Kshudrakas și Malavas, toți aceștia, la porunca fiului regal al lui Santanu, s-au apropiat repede de Kiritin pentru luptă. Și nepotul lui Sini a văzut că Kiritin era înconjurat de sute de cai, infanterie, care și elefanți puternici. Și văzându-i pe Vasudeva și Arjuna înconjurați de infanterie, elefanți, cai și care, din toate părțile, cel mai de seamă dintre purtătorii de arme, adică șeful Sinis, s-a îndreptat repede spre acel loc. Și cel mai de seamă dintre arcași, șeful Sinilor, s-a repezit repede spre acele trupe și a ajuns lângă Arjuna, asemenea lui

Vishnu care a venit în ajutorul ucigașului lui Vritra. Și acel războinic de seamă al neamului Sini a spus vesel oastei lui Yudhishthira, ai cărei combatanți fuseseră înspăimântați de Bhishma și ai cărui elefanți, cai, care și nenumărate steaguri fuseseră sfâșiați și rupți în bucăți, și care fugeau de pe câmpul de luptă, aceste cuvinte: „Voi, Kshatriya, unde mergeți? Aceasta nu este datoria celor drepți, așa cum au declarat strămoșii. Voi, eroilor de seamă, nu vă încălcați jurămintele. Respectați-vă îndatoririle de eroi". Văzând că acei regi de seamă fugeau împreună de pe câmpul de luptă, observând blândețea cu care lupta Partha și văzând, de asemenea, că Bhishma se străduia cu putere în luptă și că Kurușii se năpusteau din toate părțile, fratele mai mic al lui Vasava, protectorul înalt al tuturor Dasarhașilor, incapabil să suporte toate acestea, s-a adresat renumitului nepot al lui Sini și, aplaudându-l, a spus: "O, erou al neamului lui Sini, cei care se retrag, se retrag într-adevăr. Cei care încă mai rămân, O, tu, din neamul Satwata, lasă-i și pe ei să plece. Iată, în curând îl voi arunca pe Bhishma din carul său, și pe Drona, de asemenea, în luptă, împreună cu toți urmașii lor. Nu este nimeni în oastea Kuru, O, tu, din neamul Satwata, care să poată scăpa de furia mea. De aceea, luând discul meu feroce, îl voi ucide pe Bhishma, cel cu jurăminte înalte. Și ucigându-i în luptă pe cei doi războinici de frunte, adică pe Bhishma împreună cu adepții săi și pe Drona, O, nepot al lui Sini, îl voi bucura pe Dhananjaya, pe rege, pe Bhima și pe gemenii Aswini. Și ucigând pe toți fiii lui Dhritarashtra și pe toți acei regi de seamă care s-au alăturat lor, îl voi înzestra astăzi cu bucurie pe regele Ajatasatru cu un regat." Spunând acestea, fiul lui Vasudeva, abandonând (frâiele) cailor, sări din car, învârtind cu brațul (drept) discul său cu marginea ascuțită ca un brici, strălucitor ca soarele și având o forță egală cu cea a o mie de fulgere. Și făcând pământul să tremure sub pașii săi, Krishna, cu sufletul înalt, se repezi impetuos spre Bhishma. Și acel zdrobitor de dușmani, fratele mai mic al șefului zeilor, excitat de mânie, s-a repezit spre Bhishma, care stătea în mijlocul trupelor sale, ca un leu dornic să ucidă un prinț al elefanților, orbit de furie și așteptând cu mândrie atacul. Și capetele veșmintelor sale galbene fluturând în aer arătau ca un nor încărcat de fulgere pe cer. Iar acel disc în formă de lotus numit *Sudarsana*, având ca tulpină brațul frumos al lui Saurin, arăta la fel de frumos ca lotusul primitiv, strălucitor ca soarele dimineții, care răsărise din buricul lui Narayana. Iar mânia lui Krishna era soarele dimineții care făcea ca acel lotus să înflorească. Iar frunzele frumoase ale acelui lotus erau ascuțite ca lama unui brici. Iar trupul lui Krishna era frumosul lac, iar brațul său (drept) era tulpina care răsărea din el, pe care strălucea lotusul. Și văzându-l pe fratele mai mic al lui Mahendra, cuprins de furie și urlând tare, înarmat cu discul, toate creaturile au început să plângă cu voce tare, crezând că distrugerea Kurusilor era iminentă. Și înarmat cu discul său, Vasudeva arăta ca focul Samvarta care apare la sfârșitul *Yuga* pentru a consuma lumea. Și învățătorul universului a strălucit ca o cometă feroce ridicată pentru a consuma toate creaturile. Și văzând acel biped de seamă, acea personalitate divină, avansând înarmat cu discul, fiul lui Santanu, așezat pe carul său, cu arcul și săgeata în mână, a spus fără teamă: „Vino, vino, O, stăpâne al zeilor, O, tu care ai universul ca locuință. Mă închin Ție, O, Tu care ești înarmat cu buzduganul, sabia și *Saranga*. O, stăpâne al universului, aruncă-mă cu forța din acest car excelent, O, Tu care ești refugiul tuturor creaturilor în această bătălie. Ucis aici de Tine, O, Krishna, mare va fi norocul meu atât în această lume, cât și în cea viitoare. Mare este respectul pe care mi-l arăți, O, stăpâne al Vrishnis și al Andhakas. Demnitatea mea va fi celebrată în cele trei lumi." Auzind aceste cuvinte ale fiului lui Santanu, Krishna s-a repezit impetuos spre el și a spus: „Tu ești rădăcina acestui mare măcel pe pământ. Astăzi îl vei vedea pe Duryodhana ucis. Un ministru înțelept care urmează calea dreptății ar trebui să-l oprească pe un rege care este dependent de viciul jocurilor de noroc. Acel nenorocit din neamul său care își încalcă datoria ar trebui abandonat ca unul a cărui inteligență a fost îndreptată greșit de destin." Regele Bhishma, auzind aceste cuvinte, i-a răspuns șefului Yadus, spunând: "Destinul este atotputernic. Yadus, pentru binele lor, l-au abandonat pe Kansa. I-am spus acest lucru regelui (Dhritarashtra), dar el nu a dat importanță. Ascultătorul care nu are niciun beneficiu de obținut devine, pentru propria sa nefericire, un om cu înțelegerea pervertită (prin influența destinului)." Între timp, sărind din carul său, Partha, el însuși cu brațe masive și lungi, a alergat repede pe jos după acel șef al neamului Yadu, care avea brațe masive și lungi, și l-a apucat cu ambele mâini. Primul dintre toți zeii devotați de sine, Krishna, era cuprins de furie. Și, prin urmare, deși era prins astfel, Vishnu l-a târât cu forța pe Jishnu după el, ca

o furtună care smulge un singur copac. Partha, cu sufletul înalt, însă, apucându-l cu mare forță de picioare în timp ce se îndrepta cu pași rapizi spre Bhishma, a reușit, O, rege, să-l oprească cu dificultate la al zecelea pas. Și când Krishna s-a oprit, împodobit cu o frumoasă ghirlandă de aur, s-a înclinat vesel în fața lui și i-a spus: „Potolește-ți mânia. Tu ești refugiul Pandavilor, O, Kesava. Jur, O, Kesava, pe fiii mei și pe frații mei uterini că nu mă voi retrage din faptele pe care mi le-am asumat. O, frate mai mic al lui Indra, la porunca ta voi anihila cu siguranță pe Kuruși.” Auzind această promisiune și jurământul său, Janardana a fost mulțumit. Și, mereu angajat în a face ceea ce era pe placul lui Arjuna — cel mai bun dintre Kuru —, el s-a urcat din nou în carul său, cu discul în mână. Și ucigașul de dușmani a luat din nou frâiele (pe care le abandonase) și, ridicând scoica numită *Panchajanya*, Saurin a umplut toate punctele cardinale și cerul cu sunetul ei. Și atunci, văzându-l pe Krishna împodobit cu colier și Angada și cercei, cu genele curbate pătate de praf și cu dinți de o albeață perfectă, luând din nou scoica, eroii Kuru au scos un strigăt puternic. Și sunetul cinelelor, al tobelor și al timpanelor, zgomotul roților carelor și al tobelor mai mici, amestecându-se cu strigătele leonine, se auzeau din toate rândurile Kurușilor, formând un vacarm înfiorător. Și sunetul arcului *Gandiva* al lui Partha, asemănător cu bubuitul tunetului, umplea cerul și toate colțurile. Și trase din arcul fiului lui Pandu, săgeți strălucitoare și aprinse au zburat în toate direcțiile. Atunci, regele Kuru, însoțit de o mare armată, de Bhishma și Bhurisravas, cu arcul în mână, asemănându-se cu o cometă care se ridică pentru a distruge o constelație, s-a năpustit asupra lui. Bhurisravas a aruncat spre Arjuna șapte sulițe cu aripi de aur, Duryodhana o lance de o impetuozitate feroce, Salya o măciucă, iar fiul lui Santanu o săgeată. Atunci, Arjuna, respingând cu șapte săgeți cele șapte sulițe, rapide ca săgețile, aruncate de Bhurisravas, a tăiat cu o altă săgeată ascuțită lancea aruncată din brațul lui Duryodhana. Și săgeata aprinsă care venea spre el — strălucitoare ca fulgerul — aruncată de fiul lui Santanu, și buzduganul aruncat din brațul conducătorului Madrasului, acel erou le-a tăiat cu două (alte) săgeți. Apoi, trăgând cu ambele mâini și cu mare forță frumosul său arc *Gandiva*, de o energie nemăsurată, el a invocat cu *mantre* potrivite arma *Mahendra*, extrem de minunată și teribilă, și a făcut-o să apară pe cer. Și cu acea armă puternică care producea ploaie abundentă de săgeți înzestrate cu strălucirea focului aprins, acel arcaș nobil și puternic, împodobit cu diademă și ghirlandă de aur, a oprit întreaga oaste Kaurava. Și acele săgeți din arcul lui Partha, tăind brațele, arcurile, vârfurile steagurilor și carele, au pătruns în trupurile regilor și ale uriașilor elefanți și cai ai inamicului. Și umplând direcțiile cardinale și secundare cu săgețile sale ascuțite și teribile, fiul lui Pritha, împodobit cu diademă și ghirlandă de aur, a agitat inimile dușmanilor săi prin sunetul arcului *Gandiva*. Și în acea teribilă luptă, sunetul cochiliilor, bătăile tobelor și zgomotul profund al carelor au fost toate reduse la tăcere de sunetul arcului *Gandiva*. Și constatând că acel sunet era al lui *Gandiva*, regele Virata și alți eroi printre oameni, precum și curajosul Drupada, regele Panchalas, s-au îndreptat cu toții spre acel loc cu inimile neînfrânte. Și toți combatanții tăi au rămas în picioare, cuprinși de frică, fiecare în locul în care auzise sunetul arcului *Gandiva*. Și niciunul dintre ei nu a îndrăznit să se îndrepte spre locul de unde se auzise sunetul. Și în acea măcelărire îngrozitoare a regilor, combatanții eroici au fost uciși, împreună cu războinicii din care și cei care le conduceau carele. Și elefanții cu armuri strălucitoare din aur și stindarde somptuoase (pe spate), loviți de săgeți cu vârfuri late, au căzut brusc, lipsiți de viață și cu trupurile sfâșiate de Kiritin. Și loviți cu forță de Partha cu săgețile sale înaripate de o mare impetuozitate și săgețile cu vârfuri largi și ascuțite, stindardele nenumăraților regi aflați în fruntea *yantrelor* și Indrajalas au fost tăiate.[372] Și trupele de infanterie și războinicii din care, în acea bătălie, precum și caii și elefanții, au căzut repede pe câmpul de luptă, cu membrele paralizate sau lipsiți rapid de viață, afectați de Dhananjaya cu acele săgeți. Și, O, rege, mulți au fost războinicii care, în acel conflict teribil, au avut armurile și trupurile tăiate de acea armă puternică numită după numele lui Indra. Și cu acele săgeți teribile și ascuțite ale sale, Kiritin a făcut să curgă un râu îngrozitor pe câmpul de luptă, având ca ape sângele care curgea din trupurile sfâșiate ale combatanților și având ca spumă grăsimea lor. Și curentul său era larg și curgea cu înverșunare. Iar trupurile elefanților și ale cailor trimiși în lumea de dincolo îi formau malurile. Iar noroiul său era

372 Este dificil de stabilit ce erau acestea. Versiunea din Bombay este diferită. Pentru *Indrajala*, ei citesc *Indrakila*, care este la fel de necunoscut ca și celălalt.

format din măruntaiele, măduva şi carnea fiinţelor umane, iar Rakshasas prodigios forma copacii (înalţi) (care stăteau pe malurile sale). Şi coroanele capetelor umane în abundenţă, acoperite cu păr, formau haosul (plutitor), iar grămezile de cadavre umane, formând bancurile de nisip, făceau ca curentul să curgă în mii de direcţii. Iar zale împrăştiate peste tot formau pietricelele dure. Şi malurile sale erau infestate de un număr mare de şacali şi lupi şi cocori şi vulturi şi mulţimi de Rakshasas şi haite de hiene. Şi cei care erau în viaţă au văzut acel teribil râu de curent format din grăsime, măduvă şi sânge, cauzat de ploaia de săgeţi a lui Arjuna - întruchiparea cruzimii (omului) - care arăta ca marele *Vaitarani*.[373] Şi văzând că cei mai de seamă războinici ai armatei Kuru erau astfel ucişi de Phalguni, Chedi, Panchala, Kuru, Matsya şi toţi combatanţii din tabăra Pandava, acei oameni de seamă, înveseliţi de victorie, au strigat cu toţii tare pentru a-i speria pe războinicii Kaurava. Şi au strigat în semn de victorie, văzând pe cei mai de seamă combatanţi ai armatei (Kuru), chiar trupele protejate de puternicii căpetenii ai diviziilor, ucişi astfel de Kiritin, teroarea duşmanilor, care i-a înspăimântat ca un leu care înspăimântă turmele de animale mai mici. Apoi, purtătorul lui *Gandiva* însuşi şi Janardana, amândoi plini de bucurie, au scos urlete puternice. Iar Kurusii, împreună cu Bhishma, Drona, Duryodhana şi Valhika, extrem de mutilaţi de armele (lui Arjuna), văzând soarele retrăgându-şi razele şi văzând, de asemenea, acea armă teribilă şi irezistibilă numită după numele lui Indra, răspândindu-se şi provocând (ca să zicem aşa) sfârşitul *Yuga*, şi-au retras forţele pentru odihna nopţii. Şi cel mai de seamă dintre oameni, Dhananjaya, după ce a realizat o mare ispravă şi a câştigat o mare renume zdrobindu-şi duşmanii, şi văzând soarele căpătând o nuanţă roşie şi amurgul serii lăsându-se, şi după ce şi-a terminat treaba, s-a retras cu fraţii săi uterini în tabără pentru odihna de noapte. Apoi, când întunericul era pe cale să se lase, s-a ridicat printre trupele Kuru un mare şi teribil tumult. Şi toţi au spus: „În bătălia de astăzi, Arjuna a ucis zece mii de războinici şi şapte sute de elefanţi. Şi toţi occidentalii, şi diversele triburi ale Sauviras, şi Kshudrakas şi Malavas, au fost toţi ucişi. Fapta realizată de Dhananjaya este una măreaţă. Nimeni altcineva nu este capabil să o realizeze. Srutayush, conducătorul Amvashtas, şi Durmarshana, şi Chitrasena, şi Drona, şi Kripa, şi conducătorul Sindhus, şi Valhika, şi Bhurisravas, şi Salya, şi Sala, O, rege, şi alţi războinici cu sutele, uniţi împreună, împreună cu Bhishma însuşi, au fost învinşi astăzi în luptă, prin vitejia propriilor arme, de fiul furios al lui Pritha, şi anume Kiritin, acel războinic puternic din lume.” Vorbind astfel, O, Bharata, toţi războinicii din tabăra ta s-au dus la corturile lor de pe câmpul de luptă. Şi toţi combatanţii armatei Kuru, speriaţi de Kiritin, au intrat apoi în corturile lor, iluminate de mii de torţe şi înfrumuseţate de nenumărate lămpi.

SECŢIUNEA LX

Sanjaya a spus: Când noaptea a trecut, o, Bharata, Bhishma, cu sufletul înalt, cuprins de mânie, susţinut de o mare forţă şi aflat în fruntea armatei Bharata, a pornit împotriva inamicului. Şi Drona şi Duryodhana şi Valhika, precum şi Durmarshana şi Chitrasena, puternicul Jayadratha şi alţi războinici regali, susţinuţi de mari divizii, l-au însoţit, înconjurându-l din toate părţile. Şi înconjurat de aceşti mari şi puternici războinici înarmaţi cu mare vitejie şi energie, o, rege, el strălucea, o, cel mai bun dintre monarhi, în mijlocul celor mai de seamă războinici regali, ca şeful celor celesti în mijlocul zeilor. Şi stindardele magnifice de pe spatele elefanţilor staţionaţi în faţa acelor rânduri, de diverse culori, şi anume roşu, galben, negru şi maro, fluturând în aer, arătau extrem de frumos. Şi acea armată, cu fiul regal al lui Santanu şi alţi războinici puternici, cu elefanţi şi cai, arăta strălucitoare ca o masă de nori încărcaţi cu fulgere, sau ca firmamentul, în sezonul ploilor, cu nori adunaţi.[374] Apoi, armata feroce a Kurus, hotărâtă să lupte şi protejată de fiul lui Santanu, s-a năpustit cu impetuozitate asupra lui Arjuna, ca un curent violent al oceanului Ganga.[375] Pătrunsă de diverse tipuri de forţe posedând o mare putere şi având în aripile sale elefanţi, cai, infanterie şi care în abundenţă, acea armată cu suflet înalt (Arjuna), având pe stindardul său prinţul maimuţelor, a

373 Vaitarani este râul fabulos care separă această lume de cea de dincolo.

374 În prima linie a celui de-al cincilea verset, în locul cuvântului „*rajna*” din textele bengaleze, textul din Bombay conţine cuvântul „*gupta*”. Eu urmez varianta bengaleză, care este mai bună.

375 În a doua linie a versului 6, pentru *sasars sena*, varianta din Bombay este *sena mahogra*, care este mai bună, aşa că o adopt.

văzut de la distanţă că seamănă cu o masă puternică de nori.[376] Acel erou cu suflet înalt, acel taur printre oameni, pe carul său dotat cu un steag înalt şi la care erau înjugaţi cai albi, în fruntea diviziei sale şi înconjurat de o forţă puternică, a pornit împotriva întregii armate inamice. Şi toţi Kauravas cu fiii tăi, văzând acel (războinic) cu steagul maimuţei, cu steagul său excelent şi cu carul frumos învelit (în acoperământ scump), însoţit de acel taur din neamul lui Yadu, vizitiul său în luptă, au fost cuprinşi de groază. Şi armata ta a văzut cea mai bună dintre formaţiuni, care era protejată de acel puternic războinic al lumii, şi anume Kiritin, cu arme ridicate, având la fiecare colţ patru mii de elefanţi. La fel ca formaţia care fusese alcătuită cu o zi înainte de cel mai bun dintre Kuru, adică de dreptul rege Yudhishthira, şi care nu fusese niciodată văzută sau auzită până atunci de către oameni, aşa era şi cea de astăzi (pe care o alcătuiseră Pandava). Apoi, pe câmpul de luptă, mii de tobe au fost bătute cu putere, iar din toate diviziile s-au auzit sunete puternice de scoici, note de trompete şi multe strigăte leonine. Apoi, (nenumărate) arcuri cu sunet puternic, întinse de războinici eroici cu săgeţi fixate pe corzile arcurilor, şi sunetul conchilor au acoperit zgomotul tobelor şi al cinelelor. Şi întregul cer s-a umplut de sunetul conchilor şi s-a acoperit cu un praf pământesc care îl făcea minunat de privit. Şi cu acel praf, cerul părea ca şi cum un baldachin vast ar fi fost întins deasupra. Şi văzând acel baldachin, toţi războinicii curajoşi s-au repezit impetuos (la luptă). Şi războinicii din care, loviţi de războinicii din care, au fost răsturnaţi împreună cu vizitii, caii, carele şi stindardele. Şi elefanţii, loviţi de elefanţi, au căzut, iar soldaţii de infanterie loviţi de soldaţii de infanterie. Şi călăreţii care se repezeau, loviţi de călăreţii care se repezeau cu sulițe şi săbii, au căzut cu feţe înspăimântate. Şi toate acestea păreau extrem de minunate. Şi scuturi excelente împodobite cu stele aurii şi posedând strălucirea solară, sparte de (loviturile) topoarelor de luptă, sulițelor şi săbiilor căzute pe câmpul de luptă.[377] Şi mulţi războinici din care de luptă, mutilaţi şi răniţi de colţii şi trunchiurile puternice ale elefanţilor, au căzut împreună cu vizitii lor. Şi mulţi tauri dintre războinicii din care au fost loviţi de tauri dintre războinicii din care cu săgeţile lor, au căzut la pământ. Şi multe persoane auzind gemetele călăreţilor şi soldaţilor de infanterie loviţi cu colţii şi alte membre ale elefanţilor sau zdrobiţi de impetuozitatea acelor creaturi uriaşe care se năpusteau în rânduri strânse, au căzut pe câmpul de luptă.[378]

Apoi, când cavaleria şi soldaţii de infanterie cădeau rapid, iar elefanţii, caii şi carele fugeau speriaţi, Bhishma, înconjurat de mulţi războinici puternici, l-a zărit pe cel care avea pe steagul său prinţul maimuţelor. Şi războinicul cu steagul de palmier, adică fiul lui Santanu, având cinci palmieri pe steagul său, s-a repezit atunci împotriva celui încununat cu diademă (Arjuna), al cărui car, datorită vitezei excelenţilor armăsari ataşaţi de el, era înzestrat cu o energie minunată şi care strălucea ca fulgerul datorită energiei armelor sale puternice. Şi astfel, împotriva acelui fiu al lui Indra, care era asemenea lui Indra însuşi, s-au năpustit mulţi (alţi) războinici conduşi de Drona şi Kripa şi Salya şi Vivinsati şi Duryodhana şi, de asemenea, fiul lui Somadatta, O, rege. Atunci eroicul Abhimanyu, fiul lui Arjuna, priceput în toate armele şi îmbrăcat într-o armură frumoasă şi aurie, ieşind din rânduri, s-a năpustit repede asupra tuturor acelor războinici. Iar acel fiu al lui Krishna, capabil de fapte imposibil de realizat, care a învins armele puternice ale tuturor acelor războinici de mare forţă, arăta strălucitor ca însuşi adorabilul Agni, pe altarul sacrificial, în flăcări aprinse, invocat cu *mantre* înalte. Apoi Bhishma, cu energia sa puternică, creând în acea bătălie un adevărat râu ale cărui ape erau sângele duşmanilor, şi evitându-l rapid pe fiul lui Subhadra, l-a întâlnit pe acel puternic războinic, şi anume pe Partha însuşi. Apoi Arjuna, împodobit cu diademă şi ghirlande, cu *Gandiva* sa de înfăţişare minunată şi sunet puternic ca tunetul, trăgând ploaie de săgeţi, a învins acea ploaie de arme puternice (trase de Bhishma). Şi acel războinic cu suflet înalt, având pe stindardul său prinţul maimuţelor, capabil de fapte imposibil de suportat, a ripostat asupra lui Bhishma, cel mai bun dintre toţi arcaşii, cu o ploaie de săgeţi ascuţite şi cu vârfuri largi şi lustruite. Şi astfel trupele tale au văzut şi ele acea ploaie de arme puternice trase de cel care avea pe

376 Eu adopt varianta bengaleză *Vyapta* şi nu *Vyala*.

377 Cuvântul *Saravarani* din text este tradus de K. P. Singha prin „*tolbe*”. Nilakantha îl explică ca fiind „zale”. Nu există însă nicio îndoială că savanţii din Burdwan îl traduc corect prin „scuturi”.

378 În prima linie din 19, citirea bengaleză *Saykanam* este o greşeală. Citirea corectă este *Saditanam*.

steagul său prinţul maimuţelor, opuse şi dispersate de Bhishma ca şi cum ar fi fost creatorul zilei alungând întunericul nopţii. Şi Kuruşii şi Srinjayaşii, şi toţi oamenii de acolo, au văzut acea luptă singulară între cei doi oameni de seamă, Bhishma şi Dhananjaya, care se desfăşura astfel în mod constant şi se distingea prin sunetul teribil al arcurilor amândurora.

SECŢIUNEA LXI

Sanjaya a spus: Şi fiul lui Drona, şi Bhurisravas, şi Chitrasena, O, stăpâne, şi fiul lui Samyamani, toţi au luptat cu fiul lui Subhadra. Şi în timp ce lupta singur cu cinci tigri printre oameni, oamenii îl priveau ca pe un om posedat de o energie extraordinară, ca un leu tânăr care se luptă cu cinci elefanţi. Şi nimeni dintre ei nu se putea compara cu fiul lui Krishna în ceea ce priveşte precizia ţintei, curajul, vitejia, agilitatea mâinii sau cunoaşterea armelor. Şi văzându-şi fiul, acel pedepsitor al duşmanilor, luptând astfel şi dând dovadă de vitejie în bătălie, Partha a scos un răget de leu. Şi văzându-ţi nepotul, O, rege, chinuind astfel oastea ta, războinicii tăi, O, monarh, l-au înconjurat din toate părţile. Atunci, acel învingător al duşmanilor, fiul lui Subhadra, bazându-se pe vitejia şi puterea sa, a avansat cu inima neînfrântă împotriva oştirii lui Dhartarashtra. Şi în timp ce lupta cu duşmanul în acel conflict, arcul său puternic, înzestrat cu strălucirea soarelui, era văzut de toţi ca fiind întins neîncetat pentru a lovi. Şi străpungându-l pe fiul lui Drona cu o săgeată şi pe Salya cu cinci, el a doborât steagul fiului lui Samyamani cu opt săgeţi. Şi cu o altă săgeată ascuţită, el a tăiat puternica săgeată de aur, asemănătoare unui şarpe, care a fost aruncată spre el de fiul lui Somadatta. Iar moştenitorul lui Arjuna, uimindu-l pe Salya, cu sutele sale de săgeţi teribile, i-a ucis cei patru cai. Atunci Bhurisravas, Salya, fiul lui Drona, Samyamani şi Sala, cuprinşi de teamă în faţa puterii armelor demonstrate de fiul lui Krishna, nu au mai putut rămâne în faţa lui. Atunci, O, mare rege, Trigartas şi Madras, împreună cu Kekayas, în număr de douăzeci şi cinci de mii, îndemnaţi de fiul tău, toţi fiind cei mai buni dintre oamenii pricepuţi în ştiinţa armelor şi incapabili să fie învinşi de duşmani în luptă, i-au înconjurat pe Kiritin şi pe fiul său pentru a-i ucide pe amândoi. Atunci, O, rege, cuceritorul duşmanilor, comandantul armatei Pandava, prinţul Panchalas, a văzut carele tatălui şi fiului (astfel) înconjurate (de duşmani). Susţinut de multe mii de elefanţi şi care, şi de sute de mii de cavaleri şi infanterişti, şi întinzând arcul său cu mare mânie, a avansat împotriva acelei divizii a Madras şi Kekayas, O, pedepsitor al duşmanilor, conducându-şi trupele cu el. Şi acea divizie (a armatei Pandava), protejată de acel arcaş renumit şi ferm, şi formată din care, elefanţi şi cavalerie, arăta strălucitoare în timp ce avansa spre luptă. Şi în timp ce se îndrepta spre Arjuna, acel perpetuator al neamului Panchala l-a lovit pe fiul lui Saradwat în articulaţia umărului cu trei săgeţi. Şi străpungând apoi Madrakas cu zece săgeţi ascuţite, l-a ucis rapid pe protectorul din spatele lui Kritavarman. Şi acel pedepsitor al duşmanilor l-a ucis apoi pe Damana, moştenitorul înaltului Paurava, cu o săgeată cu vârful lat. Apoi, fiul lui Samyamani l-a străpuns pe prinţul Panchala, incapabil de înfrângere în luptă, cu zece săgeţi, şi pe vizitiul său, de asemenea, cu zece săgeţi. Apoi, acel arcaş puternic, (astfel) grav rănit, şi-a lins cu limba colţurile gurii şi a tăiat arcul inamicului său cu o săgeată cu vârf lat şi extrem de ascuţită. Şi curând prinţul din Panchala şi-a lovit duşmanul cu douăzeci şi cinci de săgeţi, apoi i-a ucis caii, O, rege, şi apoi pe cei doi protectori ai aripilor sale. Apoi, O, taur al neamului Bharata, fiul lui Samyamani, stând pe carul ale cărui cai fuseseră ucişi, s-a uitat la fiul renumitului rege al Panchalas. Apoi, luând o sabie teribilă de cea mai bună calitate, făcută din oţel, fiul lui Samyamani, mergând pe jos, s-a apropiat de fiul lui Drupada, care stătea pe carul său. Iar Pandava, soldaţii şi Dhrishtadyumna, de asemenea din neamul lui Prishata, l-au văzut venind ca un val şi asemănându-se cu un şarpe căzut din ceruri. Şi el a învârtit sabia şi arăta ca soarele şi a avansat cu paşii unui elefant furios. Prinţul din Panchala, cuprins de furie, a luat repede o măciucă şi i-a zdrobit capul fiului lui Samyamani, care se apropia de el cu o sabie ascuţită în mână şi un scut, de îndată ce acesta din urmă a depăşit distanţa de tragere şi s-a apropiat suficient de carul adversarului său. Şi atunci, O, rege, în timp ce cădea fără suflare, sabia şi scutul său strălucitoare, scăpate din mâna sa, au căzut împreună cu trupul său pe pământ. Şi fiul înalt de suflet al regelui Panchala, de o vitejie teribilă, după ce şi-a ucis duşmanul cu buzduganul, a câştigat o mare renume. Şi când acel prinţ, acel puternic războinic şi mare arcaş, a fost (astfel) ucis,

strigăte puternice de „*oh*” și „*vai*” s-au ridicat printre trupele tale, O, tată. Atunci Samyamani, cuprins de furie la vederea propriului fiu ucis, s-a repezit impetuos spre prințul Panchala, care era invincibil în luptă. Și toți regii din armatele Kuru și Pandava au privit cei doi prinți și cei mai de seamă războinici în luptă. Atunci ucigașul eroilor inamici, Samyamani, cuprins de furie, l-a lovit pe fiul lui Prishata cu trei săgeți, ca și cum ar fi lovit un elefant puternic cu cârlige. Și astfel și Salya, acel ornament al adunărilor, cuprins de furie, l-a lovit pe eroicul fiu al lui Prishata în piept. Și atunci a început (o altă) bătălie (acolo).

SECȚIUNEA LXII

Dhritarashtra a spus: Consider că destinul este superior efortului, O, Sanjaya, întrucât armata fiului meu este continuu măcelărită de armata Pandavilor. Tu vorbești mereu, O, suta, despre trupele mele ca fiind măcelărite, și vorbești mereu despre Pandavi ca fiind nevătămați și veseli. Într-adevăr, O, Sanjaya, tu vorbești despre ai mei ca fiind lipsiți de bărbăție, căzuți și măcelăriți, deși ei luptă cu toată puterea lor și se străduiesc din greu pentru victorie. Tu îmi vorbești mereu despre Pandavi ca obținând victoria și despre ai mei ca devenind din ce în ce mai slabi. O, copilule, aud neîncetat despre nenumărate motive de durere insuportabilă și sfâșietoare din cauza faptelor lui Duryodhana. Nu văd, O, Sanjaya, mijloacele prin care Pandavii ar putea fi slăbiți și fiii mei ar putea obține victoria în luptă.

Sanjaya a spus: Acest rău puternic a pornit de la tine, O, rege. Ascultă acum cu răbdare despre marea măcelărire a oamenilor, elefanților, cailor și războinicilor din care. Dhrishtadyumna, lovit de Salya cu nouă săgeți, l-a lovit la rândul său pe conducătorul Madrasului cu multe săgeți din oțel. Și atunci am văzut vitejia fiului lui Prishata ca fiind cu adevărat minunată, întrucât l-a oprit rapid pe Salya, acel ornament al adunărilor. Bătălia dintre ei a durat doar o scurtă perioadă de timp. În timp ce se luptau cu furie, nimeni nu a văzut niciunul dintre ei să se odihnească măcar o clipă. Apoi, O, rege, Salya, în acea bătălie, i-a tăiat arcul lui Dhrishtadyumna cu o săgeată cu vârful lat, cu marginea ascuțită și cu o temperare excelentă. Și l-a acoperit, O, Bharata, cu o ploaie de săgeți, ca norii încărcați de ploaie care își varsă picăturile pe pieptul muntelui în timpul sezonului ploios. Și în timp ce Dhrishtadyumna era astfel chinuit, Abhimanyu, cuprins de furie, s-a repezit impetuos spre carul conducătorului Madrasului. Apoi, furiosul fiu al lui Krishna, cu sufletul nemăsurat, ajungând la carul conducătorului Madrasului (la distanță de tragere), l-a străpuns pe Artayani cu trei săgeți ascuțite.[379] Atunci războinicii armatei tale, O, rege, dornici să se opună fiului lui Arjuna în luptă, au înconjurat rapid carul conducătorului Madrasului. Și Duryodhana, și Vikarna, și Dussasana, și Vivinsati și Durmarshana, și Dussala, și Chitrasena, și Durmukha, și Satyabrata, binecuvântat să fii tu, și Purumitra, O, Bharata, aceștia, protejând carul conducătorului Madrasului, s-au așezat acolo. Atunci Bhimasena, cuprins de mânie, și Dhrishtadyumna, din neamul lui Prishata, și cei cinci fii ai lui Draupadi, și Abhimanyu, și gemenii lui Madri și Pandu, aceștia zece s-au opus celor zece războinici din armata lui Dhritarashtra, trăgând, O, rege, cu diverse tipuri de arme. Și s-au apropiat și s-au întâlnit în luptă, dorind să se ucidă reciproc, ca urmare, O, rege, a politicii tale răutăcioase. Și când acei zece războinici în care, înfierbântați de mânie, s-au angajat cu ceilalți zece în acea bătălie îngrozitoare, ceilalți războinici în care, atât din armata ta, cât și din cea a dușmanului, au rămas toți spectatori. Și acei puternici războinici din carele de luptă, trăgând cu diverse tipuri de arme și urlând unii la alții, s-au lovit cu înverșunare. Cu mânie în piept, dornici să se ucidă unii pe alții, au scos strigăte feroce, provocându-se reciproc. Și geloși unul pe altul, O, rege, acele rude s-au unit, s-au întâlnit cu mânie, trăgând cu arme puternice. Și, lucru minunat de spus, Duryodhana, cuprins de furie, l-a străpuns pe Dhrishtadyumna în acea bătălie cu patru săgeți ascuțite. Iar Durmarshana l-a străpuns cu douăzeci, Chitrasena cu cinci, Durmukha cu nouă, Dussaha cu șapte, Vivinsati cu cinci și Dussasana cu trei săgeți. Apoi, O, mare rege, acel distrugător de dușmani, și anume fiul lui Prishata, i-a străpuns pe fiecare dintre ei în schimb cu douăzeci și cinci de săgeți, dând dovadă de agilitatea mâinii sale. Și Abhimanyu, O, Bharata, i-a străpuns pe Satyavrata și Purumitra cu câte

379 Salya este numit Artayani după numele tatălui său.

zece săgeți fiecare. Apoi, fiii lui Madri, acei bucurători ai mamei lor, și-au acoperit unchiul cu o ploaie de săgeți ascuțite. Și toate acestea păreau minunate. Apoi, O, monarhule, Salya i-a acoperit cu săgeți pe nepoții săi, cei doi războinici de frunte, dornici să contracareze isprăvile unchiului lor, dar fiii lui Madri nu s-au clintit. Atunci, puternicul Bhimasena, fiul lui Pandu, văzându-l pe Duryodhana și dorind să pună capăt conflictului, și-a luat buzduganul. Și văzându-l pe puternicul Bhimasena cu buzduganul ridicat și arătând ca muntele Kailasa cu creastă, fiii tăi au fugit îngroziți. Duryodhana, însă, cuprins de furie, a îndemnat divizia Magadha formată din zece mii de elefanți foarte activi. Însoțit de acea divizie de elefanți și punându-l pe conducătorul Magadha în fața lui, regele Duryodhana a avansat spre Bhimasena. Văzând acea divizie de elefanți avansând spre el, Vrikodara, cu buzduganul în mână, a sărit din carul său, scoțând un răget puternic ca al unui leu. Și înarmat cu acel buzdugan puternic, care era înzestrat cu o greutate și o forță mari, s-a repezit spre acea divizie de elefanți, ca însuși Distrugătorul cu gura larg deschisă. Și Bhimasena, înzestrat cu o mare forță, ucigând elefanți cu buzduganul său, a rătăcit pe câmp, ca ucigașul lui Vritra printre oștile Danava. Și cu strigătele puternice ale lui Bhima, strigăte care făceau mintea și inima să tremure de frică, elefanții, ghemuiți aproape, și-au pierdut toată puterea de mișcare. Atunci fiii lui Draupadi, și acel puternic războinic, fiul lui Subhadra, și Nakula și Sahadeva, și Dhrishtadyumna din neamul lui Prishata, protejând spatele lui Bhima, s-au repezit în spatele lui, oprindu-i pe toți prin ploaia de săgeți pe care o aruncau, ca norii care revarsă ploaia pe pieptul muntelui. Și acei războinici Pandava au tăiat capetele dușmanilor lor care luptau de pe spatele elefanților, cu săgeți bine călite și ascuțite, de diverse forme.[380] Și capetele (călăreților de elefanți), și brațele împodobite cu ornamente, și mâinile cu cârlige de fier în strânsoare, căzând repede, semănau cu o ploaie de pietre. Iar trunchiurile fără cap ale călăreților de elefanți, pe gâturile animalelor pe care le călăreau, arătau ca niște copaci fără cap pe vârfurile munților. Și am văzut elefanți puternici doborâți și căzând, uciși de Dhrishtadyumna, fiul înalt de suflet al lui Prishata. Apoi, în acea bătălie, conducătorul Magadhasului și-a îndreptat elefantul, care semăna cu însuși Airavata, spre carul fiului lui Subhadra. Văzând acel elefant puternic avansând spre el, ucigașul eroilor inamici, curajosul fiu al lui Subhadra, l-a ucis cu o singură săgeată. Și când conducătorul Magadhas a fost astfel lipsit de elefantul său, cuceritorul orașelor inamice, fiul lui Krishna, i-a tăiat capul regelui cu o săgeată cu vârf lat și aripi de argint. Iar Bhimasena, fiul lui Pandu, după ce a pătruns în divizia de elefanți, a început să rătăcească pe câmp, zdrobind animalele din jurul său, precum Indra însuși zdrobește munții. Și am văzut elefanți uciși în acea bătălie de Bhimasena, fiecare cu o singură lovitură (a buzduganului său), ca niște dealuri sfâșiate de tunete. Și mulți elefanți, uriași ca dealurile, au fost uciși acolo, având colții rupți sau tâmplele, oasele, spatele sau globii frontali. Iar alții, O, rege, lipsiți de viață, zăceau acolo cu gurile spumegânde. Și mulți elefanți puternici, cu globii frontali complet zdrobiți, au vomitat cantități mari de sânge. Iar unii, de frică, s-au întins pe pământ ca (atâtea) movile. Și pătat cu grăsimea și sângele (elefanților) și aproape scăldat în măduva lor, Bhima rătăcea pe câmp ca însuși Distrugătorul, cu ciocanul în mână. Iar Vrikodara, învârtind buzduganul său udat cu sângele elefanților, deveni teribil și îngrozitor de privit, ca și cel care mânuiește Pinaka, înarmat cu *Pinaka*.[381] Iar acei uriași cu colți, zdrobiți (astfel) de furiosul Bhima, au fugit brusc, chinuiți, zdrobindu-ți propriile rânduri. Iar acești puternici arcași și războinici în care, conduși de fiul lui Subhadra, l-au protejat (în tot acest timp) pe eroul luptător care învârtea buzduganul său însângerat,[382] udat cu sângele elefanților, asemenea celor cerești care îl protejează pe cel care mânuiește fulgerul. Cu sufletul său teribil, Bhimasena arăta atunci ca însuși Distrugătorul. Într-adevăr, O, Bharata, punându-și forța în valoare din toate părțile, cu buzduganul în mâini, l-am văzut pe Bhimasena asemănându-se cu însuși Sankara dansând (la sfârșitul *Yuga*), iar buzduganul său feroce, greu și zgomotos asemănându-se cu bastonul lui Yama și având sunetul fulgerului lui Indra. Și acea măciucă sângeroasă a lui, pătată cu măduvă și păr, semăna (de asemenea) cu *Pinaka* a lui Rudra furios, în timp ce acesta era ocupat cu distrugerea tuturor creaturilor. Așa cum un păstor

380 Acestea erau *kshuras* (săgeți cu vârfuri ascuțite ca briciurile), *kshurapras* (săgeți cu vârfuri în formă de potcoavă), *bhallas* (săgeți cu vârfuri late) și *anjalikas* (săgeți cu vârfuri în formă de semilună).

381 Adică distrugătorul universal înarmat cu arcul său.

382 Măciucă însângerată cu &c. Originalul este pleonastic.

pedepsește turma sa de vite cu un bici, la fel Bhima a lovit acea divizie de elefanți cu măciuca sa. Și în timp ce erau măcelăriți astfel de Bhima cu buzduganul său și cu săgeți (de cei care îi protejau spatele), elefanții au fugit în toate direcțiile, zdrobind carele armatei tale. Apoi, alungând acei elefanți de pe câmpul de luptă ca un vânt puternic care alungă norii, Bhima a rămas acolo ca un mânuitor al tridentului pe un crematoriu.

SECȚIUNEA LXIII

Sanjaya a spus: Când acea divizie de elefanți a fost exterminată, fiul tău Duryodhana și-a îndemnat întreaga armată, poruncind războinicilor să-l ucidă pe Bhimasena. Atunci întreaga armată, la porunca fiului tău, s-a năpustit asupra lui Bhimasena, care striga cu înverșunare. Acea oaste vastă și nelimitată, greu de suportat chiar și de zei, imposibil de traversat ca marea învolburată în ziua de lună plină sau de lună nouă, plină de care, elefanți și cai, răsunând de sunetul cochiliilor și al tobelor, numărând soldați și războinici pe care-i era imposibil de numărat și învăluită de praful (ridicat), acea mare de trupe ostile imposibil de agitat, venind astfel spre el, Bhimasena a rezistat în luptă, O, rege, ca malul care rezistă oceanului. Această ispravă, O, rege, pe care am văzut-o, a lui Bhimasena, fiul înalt de suflet al lui Pandu, a fost extrem de minunată și supraomenească. Cu buzduganul său, el i-a oprit fără teamă pe toți acei regi care se năpusteau furioși spre el, cu caii, carele și elefanții lor. Oprind acea forță uriașă cu buzduganul, cel mai de seamă dintre oamenii puternici, Bhima, a rămas în acea luptă aprigă, neclintit ca muntele Meru. Și în acea întâlnire îngrozitoare, aprigă și teribilă, fratele și fiii săi, Dhrishtadyumna din neamul lui Prishata, fiii lui Draupadi și Abhimanyu, precum și neînvinsul Sikhandin — aceşti războinici puternici — nu l-au abandonat din frică. Luând în mână buzduganul său masiv și greu, făcut din fier Saika, s-a repezit spre războinicii armatei tale ca însuși Distrugătorul, înarmat cu bastonul său. Și apăsând mulțimile de care și mulțimile de călăreți în pământ, Bhima a rătăcit pe câmp ca focul de la sfârșitul *Yuga*. Și fiul lui Pandu, cu vitejia sa infinită, zdrobind mulțimile de care cu impulsul coapselor sale și ucigând războinicii tăi în luptă, a rătăcit ca însuși Distrugătorul la sfârșitul *Yuga*. Și a început să zdrobească trupele tale cu cea mai mare ușurință, ca un elefant care zdrobește o pădure de stuf. Și trăgând războinicii din carele lor, războinicii care luptau de pe spatele eroilor și soldații de infanterie care stăteau pe pământ, în armata fiului tău, puternicul Bhimasena i-a ucis pe toți cu buzduganul său, ca vântul care zdrobește copacii cu forța sa. Și buzduganul său, ucigând elefanți și cai, s-a umplut de grăsime, măduvă, carne și sânge și arăta extrem de înfricoșător. Și cu cadavrele oamenilor și cavalerilor uciși împrăștiate peste tot, câmpul de luptă arăta ca lăcașul lui Yama. Și teribilul și ucigătorul buzdugan a lui Bhimasena, asemănătoare cu biciul feroce al Morții și înzestrată cu strălucirea fulgerului lui Indra, arăta ca *Pinaka* al furiosului Rudra în timp ce distrugea creaturile vii. Într-adevăr, acea măciucă a fiului înalt de suflet al lui Kunti, care ucidea pe toată lumea în jur, arăta feroce strălucitoare ca ciocanul însuși al Distrugătorului în momentul dizolvării universale. Și văzându-l astfel învingând în repetate rânduri acea mare armată și avansând ca Moartea însăși, toți războinicii au devenit triști. Oriunde fiul lui Pandu, ridicând buzduganul, își arunca privirea, numai datorită privirii sale, O, Bharata, toate trupele de acolo păreau să se topească. Văzând pe Vrikodara, cu faptele sale teribile, învingând astfel armata și neînvins chiar și de o forță atât de mare și devorând divizia (ostilă) ca însuși Distrugătorul, cu gura larg deschisă, Bhimasena s-a îndreptat repede spre el, pe carul său de strălucire solară și zgomot puternic ca al norilor, (acoperind cerul) cu ploaia sa de săgeți ca un baldachin vaporos încărcat cu ploaie. Atunci, Bhimasena, cel cu brațele puternice, văzându-l pe Bhishma avansând astfel ca însuși Distrugătorul, cu gura larg deschisă, s-a repezit spre el, cuprins de mânie. În acel moment, cel mai de seamă erou al neamului lui Sini, Satyaki, cu ținta sigură, s-a năpustit asupra bunicului, ucigându-și dușmanii (pe parcurs) cu arcul său puternic și făcând armata fiului tău să tremure. Și toți combatanții care aparțineau armatei tale, O, Bharata, au fost atunci incapabili să împiedice înaintarea acelui erou care avansa cu caii săi de culoare argintie și împrăștia săgețile sale ascuțite, prevăzute cu aripi frumoase. În acel moment, *Rakshasa* Alamvusha a reușit (doar) să-l străpungă cu zece săgeți. Dar, străpungându-l pe Alamvusha în schimb cu patru săgeți, nepotul lui Sini a continuat să înainteze cu

carul său. Văzând acel erou din neamul Vrishni avansând și rostogolindu-se (ca să zicem așa) prin mijlocul dușmanilor săi, și oprind (pe măsură ce înainta) pe cei mai de seamă războinici Kuru, și strigând în repetate rânduri cu voce tare în acea bătălie, războinicii tăi, ca niște nori care revarsă ploaie torențială pe pieptul muntelui, au revărsat asupra lui ploaia lor de săgeți. Cu toate acestea, ei erau incapabili să împiedice înaintarea acelui erou care arăta ca soarele de la amiază în toată splendoarea sa. Și nu era nimeni care să nu fie atunci trist, cu excepția fiului lui Somadatta, O, rege, iar Bhurisravas, fiul lui Somadatta, O, Bharata, văzând că războinicii din carul său erau alungați, s-a repezit împotriva lui Satyaki din dorința de luptă, luându-și arcul cu un elan feroce.

SECȚIUNEA LXIV

Sanjaya a spus: Atunci, O, rege, Bhurisravas, cuprins de o mare mânie, l-a străpuns pe Satyaki cu nouă săgeți, asemenea unui conducător de elefanți care străpunge un elefant cu un cârlig de fier. Și Satyaki, cu sufletul său nemăsurat, sub privirile tuturor trupelor, l-a străpuns pe războinicul Kaurava cu nouă săgeți. Apoi, regele Duryodhana, însoțit de frații săi uterini, l-a înconjurat pe fiul lui Somadatta, care lupta cu înverșunare. La fel, și Pandava, plini de energie, l-au înconjurat repede pe Satyaki în acea bătălie și și-au luat pozițiile în jurul lui. Iar Bhimasena, cuprins de mânie și cu buzduganul ridicat, O, Bharata, i-a înfruntat pe toți fiii tăi, conduși de Duryodhana. Cu multe mii de care și cuprins de furie și răzbunare, fiul tău Nandaka l-a străpuns pe Bhimasena, de mare putere, cu săgeți ascuțite și cu vârfuri ascuțite, ascuțite pe piatră și înaripate cu pene de pasăre kanka. Apoi Duryodhana, O, rege, în acea mare bătălie, cuprins de furie, l-a lovit pe Bhimasena în piept cu nouă săgeți. Atunci, Bhima, cel cu brațele puternice și cu o forță extraordinară, s-a urcat în propriul său car excelent și, adresându-se vizitiului său, Visoka, a spus: „Acești fii eroici și puternici ai lui Dhritarashtra, toți mari războinici în care, sunt extrem de supărați pe mine și doresc să mă ucidă în luptă. Îi voi ucide pe toți astăzi, în fața ta, fără îndoială. De aceea, O, vizitiu, călărește cu grijă armăsarul meu în luptă.” După ce a spus aceasta, O, monarhule, fiul lui Pritha l-a străpuns pe fiul tău cu săgeți ascuțite împodobite cu aur. Iar el l-a străpuns pe Nandaka în schimb cu trei săgeți în piept. Apoi Duryodhana, după ce l-a străpuns pe puternicul Bhima cu șase săgeți, l-a străpuns pe Visoka în schimb cu alte trei săgeți ascuțite. Și Duryodhana, O, rege, parcă zâmbind în același timp, cu alte trei săgeți ascuțite, a tăiat din mâna lui Bhima arcul strălucitor în acea bătălie. Bhima, acel taur printre oameni, văzându-l pe vizitiul său Visoka rănit în acel conflict de săgețile ascuțite ale fiului tău înarmat cu arcul și neputând suporta acest lucru, a scos un alt arc excelent, cuprins de mânie, pentru a-l distruge pe fiul tău, O, monarhule. Și, cuprins de o mare mânie, a luat și o săgeată cu vârf în formă de potcoavă și prevăzută cu aripi excelente. Și cu acea (săgeată) Bhima a tăiat arcul excelent al regelui. Atunci fiul tău, cuprins de o furie extremă, a lăsat deoparte arcul rupt și a luat repede altul, mai rezistent. Și țintind cu o săgeată teribilă, strălucitoare ca toiagul Morții, regele Kuru, cuprins de furie, l-a lovit pe Bhimasena în piept. Profund străpuns și cuprins de durere, acesta s-a așezat pe terasa carului său. Și în timp ce stătea așezat pe terasa carului său, a leșinat. Văzându-l pe Bhima astfel înfrânt, iluștrii și puternicii războinici din armata Pandava, conduși de Abhimanyu, nu au putut suporta acest lucru. Și acei războinici, cu mare stăruință, au aruncat asupra capului fiilor tăi o ploaie densă de săgeți feroce. Apoi, puternicul Bhimasena, revenindu-și în fire, l-a străpuns pe Duryodhana mai întâi cu acele săgeți și apoi cu cinci. Și acel puternic arcaș, fiul lui Pandu, l-a străpuns apoi pe Salya cu douăzeci și cinci de săgeți prevăzute cu aripi de aur. Și străpuns astfel, Salya a fost dus departe de câmpul de luptă. Apoi cei paisprezece fii ai tăi, și anume Senapati, Sushena, Jalasandha, Sulochana, Ugra, Bhimaratha, Bhima, Viravahu, Aolupa, Durmukha, Dushpradarsha, Vivitsu, Vikata și Sama, l-au întâlnit pe Bhimasena în luptă. Uniți, s-au năpustit asupra lui Bhimasena și, cu ochii roșii de furie, aruncând nenumărate săgeți, l-au străpuns adânc. Atunci, eroicul și puternicul Bhimasena, cu brațele sale puternice, privindu-ți fiii, lingându-și colțurile gurii ca un lup în mijlocul unor creaturi mai mici, s-a năpustit asupra lor cu impetuozitatea lui Garuda. Iar fiul lui Pandu i-a tăiat capul lui Senapati cu o săgeată cu vârful în formă de potcoavă. Și cu sufletul încântat și râzând în același timp, acel războinic cu brațe puternice, străpungându-l pe Jalasandha cu trei săgeți, l-a trimis în lăcașul lui Yama. Apoi, lovindu-l

pe Sushena, l-a trimis în fața Morții însuși. Și cu o singură săgeată cu vârful lat, a doborât la pământ capul frumos ca luna al lui Ugra, împodobit cu turban și cercei. Și în acea bătălie, Bhima, fiul lui Pandu, cu șaptezeci de săgeți, l-a trimis pe Viravahu în lumea de dincolo, împreună cu caii, steagul și vizitiul său. Și zâmbind în același timp, O, rege, Bhimasena i-a trimis repede și pe cei doi frați Bhima și Bhimaratha în lăcașul lui Yama. Și apoi, în acea mare bătălie, sub privirile tuturor trupelor, cu o săgeată cu vârf în formă de potcoavă, Bhima l-a trimis și pe Sulochana în tărâmul Morții. Apoi, ceilalți fii ai tăi care erau acolo, O, rege, văzând vitejia lui Bhimasena și fiind loviți de acel războinic ilustru, au fugit cu toții din bătălie de frica lui Bhima. Atunci, fiul lui Santanu, adresându-se tuturor puternicilor războinici din armata sa, a spus: „Acest arcaș feroce, Bhima, cuprins de furie în luptă, îi ucide pe puternicii fii ai lui Dhritarashtra și pe alți eroici războinici uniți, indiferent de cunoștințele lor despre arme și de curajul lor. De aceea, prindeți-l cu toții pe fiul lui Pandu". Astfel, toate trupele armatei lui Dhritarashtra, cuprinse de furie, s-au năpustit asupra lui Bhimasena, dotat cu o mare putere, iar Bhagadatta, O, rege, pe elefantul său cu colți încovoiați, s-a repezit brusc spre locul unde se afla Bhimasena. Și acolo, în luptă, l-a acoperit pe Bhima cu săgețile sale ascuțite pe piatră, astfel încât să-l facă complet invizibil, ca norii care acoperă soarele. Totuși, acei puternici războinici (din armata Pandava), bazându-se pe vitejia propriilor arme, nu au putut suporta acoperirea lui Bhima (cu ploaia de săgeți a lui Bhagadatta). Prin urmare, înconjurându-l pe Bhagadatta din toate părțile, au tras asupra lui o ploaie de săgeți. Și au străpuns și elefantul său cu o ploaie de săgeți. Și lovit de toți acei puternici războinici cu o ploaie de săgeți feroce de diferite feluri, elefantul, O, rege, al conducătorului Pragjyotishas, cu sânge curgând pe corpul său, a devenit frumos de privit pe câmpul de luptă, ca o masă de nori colorată de razele soarelui. Și acel elefant, cu sânge curgându-i pe frunte, îndemnat de Bhagadatta, ca un distrugător, a alergat cu o viteză dublă față de cea inițială, zguduind pământul cu pașii săi. Atunci, toți acei puternici războinici, văzând înfățișarea teribilă a animalului și considerându-l de neînvins, au devenit trişti. Atunci, regele Bhagadatta, acel tigru printre oameni, cuprins de furie, l-a lovit pe Bhimasena în piept cu o săgeată dreaptă. Adânc străpuns de rege cu acea săgeată, acel mare arcaș și puternic războinic, cu membrele lipsite de senzație ca urmare a leșinului, s-a așezat pe carul său, ținând steagul. Și văzând acei puternici războinici îngroziți și pe Bhimasena leșinat, Bhagadatta, de mare vitejie, a scos un urlet puternic. Atunci, O, rege, teribilul *Rakshasa* Ghatotkacha, văzându-l pe Bhima în acea stare, s-a înfuriat și a dispărut din vedere. Și creând o iluzie teribilă care sporea frica celor timizi, a reapărut într-o clipă, luând o formă feroce. Călărind pe un Airavata creat de puterile sale de iluzie, ceilalți elefanți Dik, și anume Anjana, Vamana și Mahapadma, de o glorie strălucitoare, l-au urmat. Și acei trei elefanți puternici, călăriți de Rakshasas, erau de formă uriașă, cu suc curgând abundent în trei linii, și înzestrați cu mare viteză și vitejie. Atunci Ghatotkacha și-a îndemnat propriul elefant să lupte, dorind, O, pedepsitor al dușmanilor, să-l ucidă pe Bhagadatta cu elefantul său. Iar ceilalți elefanți, înfierbântați de furie și înzestrați fiecare cu patru colți, îndemnați de Rakshasas de mare putere, s-au năpustit din toate părțile asupra elefantului lui Bhagadatta și l-au rănit cu colții lor. Iar elefantul lui Bhagadatta, rănit astfel de acei elefanți, (deja) lovit de săgeți și simțind o durere mare, a scos strigăte puternice care semănau cu tunetul lui Indra. Auzind strigătele teribile și puternice ale acelui elefant care răcnea, Bhishma, adresându-se lui Drona, Suyodhana și tuturor regilor, a spus: „Puternicul arcaș Bhagadatta se luptă cu fiul rău al lui Hidimva și a căzut într-o mare suferință. Rakshasa are o formă uriașă, iar regele este și el foarte furios. Angajați în luptă, ei se vor ucide cu siguranță unul pe celălalt." Se auzeau și strigătele puternice ale Pandavilor care se bucurau, precum și strigătele de agonie ale elefantului îngrozit (al regelui Bhagadatta). "Fiți binecuvântați, să mergem cu toții acolo pentru a-l salva pe rege, căci, dacă va fi lăsat neprotejat în luptă, își va da curând viața. Voi, războinici de mare energie, faceți cum vă poruncesc, chiar acum. Voi, cei fără păcat, nu mai amânați. Lupta se întețește și devine aprigă, făcând părul să se ridice în cap. Comandantul acelei divizii este de viță nobilă, înzestrat cu mare curaj și devotat nouă. Voi, războinici de glorie nepieritoare, este potrivit ca noi să-l salvăm." Auzind aceste cuvinte ale lui Bhishma, toți regii (armatei Kuru), conduși de fiul lui Bharadwaja, dornici să-l salveze pe Bhagadatta, s-au îndreptat cu mare viteză spre locul unde se afla conducătorul Pragjyotishas. Și văzând inamicul avansând, Panchalas împreună cu Pandavas, conduși de Yudhishthira, i-au urmărit.

Atunci, prinţul Rakshasas, înzestrat cu mare vitejie, văzând că divizia (inamicului) avansa, a scos un răget fioros, adânc ca un tunet. Auzind acel răget al său şi văzând acei elefanţi de luptă, fiul lui Santanu, Bhishma, s-a adresat din nou fiului lui Bharadwaja şi a spus: „Nu-mi place să lupt (astăzi) cu fiul rău al lui Hidimva. Dotat cu o mare putere şi energie, el este în prezent bine susţinut. El este incapabil să fie învins acum chiar şi de cel care mânuieşte fulgerul. Cu o ţintă sigură, el este un mare luptător. În ceea ce ne priveşte, animalele noastre sunt obosite (astăzi). De asemenea, am fost grav afectaţi de Panchalas şi Pandavas. Nu-mi place să mă confrunt din nou cu Pandavas, care au ieşit victorioşi. Prin urmare, să se proclame astăzi retragerea armatei noastre. Mâine vom lupta cu inamicul.” Auzind aceste cuvinte ale bunicului, Kauravas, afectaţi de teama lui Ghatotkacha şi folosind venirea nopţii ca pretext, au făcut cu bucurie ceea ce le-a spus bunicul. Şi după ce Kauravas s-au retras, Pandavas, încununaţi cu victorie, au scos urlete de leu, amestecându-le cu sunetul cochiliilor şi al fluierelor. Astfel a avut loc bătălia în acea zi, O Bharata, între Kurus şi Pandavas, conduşi de Ghatotkacha. Şi Kauravas, învinşi de Pandavas şi copleşiţi de ruşine, s-au retras în corturile lor când a venit noaptea. Iar acei puternici războinici, fiii lui Pandu, cu trupurile sfâşiate de săgeţi şi plini de (rezultatul) bătăliei, s-au îndreptat, O, rege, spre tabăra lor, cu Bhimasena şi Ghatotkacha, O, monarh, în frunte. Şi plini de mare bucurie, O, rege, i-au venerat pe acei eroi. Şi au scos diverse strigăte care s-au amestecat cu sunetele trompetelor. Şi acei războinici cu suflet înalt au strigat, făcând pământul să se cutremure şi zdrobind, O, stăpâne, inimile fiilor tăi. Şi astfel, acei pedepsitori ai duşmanilor, când a venit noaptea, s-au îndreptat spre corturile lor. Iar regele Duryodhana, întristat de moartea fraţilor săi, a petrecut ceva timp în meditaţie, copleşit de durere şi lacrimi. Apoi, după ce a făcut toate pregătirile pentru tabăra sa conform regulilor (ştiinţei militare), a început să-şi petreacă orele în meditaţie, ars de durere şi chinuit de tristeţe din cauza fraţilor săi (ucişi).

SECŢIUNEA LXV

Dhritarashtra a spus: Auzind despre faptele eroice ale fiilor lui Pandu, care nu pot fi realizate nici măcar de zei, inima mea, O, Sanjaya, este cuprinsă de teamă şi uimire. Auzind, de asemenea, despre umilirea fiilor mei în toate privinţele, marea mea îngrijorare este legată de consecinţele care vor urma. Cuvintele rostite de Vidura îmi vor consuma, fără îndoială, inima. Tot ceea ce s-a întâmplat pare să se datoreze Destinului, O, Sanjaya. Combatanţii armatei Pandava se întâlnesc şi îi învinge pe cei mai buni războinici, având ca şef pe Bhishma, acei eroi pricepuţi în folosirea tuturor armelor. Ce penitenţe ascetice au îndeplinit fiii lui Pandu, cei cu suflet înalt şi puternici, ce binecuvântare au obţinut, O, fiu, sau ce ştiinţă cunosc, în urma căreia, asemenea stelelor de pe firmament, nu suferă nicio diminuare? Nu pot suporta ca armata mea să fie măcelărită în mod repetat de Pandavi. Pedeapsa divină, extrem de severă, a căzut doar asupra mea. Spune-mi totul cu sinceritate, O, Sanjaya, despre ceea ce i-a făcut pe fiii lui Pandu de neînvins şi pe ai mei de învins. Nu văd celălalt ţărm al acestei (mări de) suferinţă.[383] Sunt ca un om care doreşte să traverseze oceanul imens doar cu ajutorul celor două braţe. Sunt convins că o mare nenorocire s-a abătut asupra fiilor mei. Fără îndoială, Bhima îi va ucide pe toţi. Nu văd niciun erou care să fie în stare să-mi protejeze fiii în luptă. Moartea fiilor mei în această bătălie, O, Sanjaya, este certă. De aceea, O, Suta, se cuvine să-mi spui, mie care te întreb, totul despre adevărata cauză a tuturor acestor lucruri. Văzând propriile sale trupe retrăgându-se din luptă, ce a făcut Duryodhana? Şi ce au făcut bătrânul Bhishma şi Drona, şi Kripa, şi fiul lui Suvala, şi Jayadratha, şi acel arcaş puternic, adică fiul lui Drona şi Vikarna, cel de mare putere? Când şi fiii mei s-au întors din luptă, O, tu, cel de mare înţelepciune, care a fost hotărârea acelor războinici cu suflet înalt, O, Sanjaya?

Sanjaya a spus: Ascultă, O, rege, cu atenţie, şi după ce ai ascultat, lasă cuvintele să pătrundă în inima ta. Nimic (din toate acestea) nu este rezultatul unei vrăji, nimic nu este rezultatul iluziei vreunui rege. Nici fiii lui Pandu nu au creat noi terori. Ei sunt înzestraţi cu putere şi luptă cu mijloace corecte în această bătălie. Dorind să dobândească o faimă înaltă, fiii lui Pritha fac

383 Cuvântul „*parantapa*” din Bengal este o greşeală pentru „*kathanchana*”.

întotdeauna totul, inclusiv susținerea vieții lor, în conformitate cu calea moralității. Înzestrați cu tot felul de prosperitate și posedați de o mare putere, ei nu renunță niciodată la luptă, păstrându-și ochii ațintiți asupra dreptății. Iar victoria este acolo unde este dreptatea. Din această cauză, O, rege, fiii lui Pritha sunt de neînvins în luptă și întotdeauna victorioși. Fiii tăi au suflete rele și sunt dependenți de păcat. Sunt cruzi și dedicați faptelor meschine. Din această cauză sunt slăbiți în luptă. Fiii tăi, O, rege, ca niște oameni josnici, au săvârșit multe fapte crude și înșelătoare împotriva fiilor lui Pandu. Ignorând însă toate aceste ofense ale fiilor tăi, fiii lui Pandu au ascuns întotdeauna aceste fapte, O, frate mai mare al lui Pandu. Și fiii tăi, O, rege, i-au umilit pe Pandavi în numeroase ocazii. Lasă-i acum să culeagă roadele teribile, ca otravă, ale acelui comportament păcătos persistent.[384] Acele roade ar trebui să fie savurate și de tine, O, rege, împreună cu fiii și rudele tale, întrucât tu, O, rege, nu ai putut fi trezit nici măcar de sfaturile celor care îți doreau binele. Interzis în repetate rânduri de Vidura, de Bhishma, de înaltul Drona și de mine însumi, tu nu ai înțeles, respingând cuvintele noastre menite să-ți aducă bine și demne de acceptarea ta, ca un bolnav care respinge medicamentul prescris. Acceptând părerile fiilor tăi, tu i-ai considerat pe Pandavi deja învinși. Ascultă din nou, O, rege, ceea ce m-ai întrebat, și anume, adevărata cauză, O, șef al Bharatas, a victoriei Pandavilor. Îți voi spune ceea ce am auzit, O, pedepsitor al dușmanilor. Duryodhana i-a pus bunicului această întrebare. Văzându-și frații, toți războinici puternici, învinși în luptă, fiul tău Duryodhana, O, Kaurava, cu inima copleșită de durere, s-a dus cu umilință în timpul nopții la bunicul său, care poseda o mare înțelepciune, și i-a pus această întrebare. Ascultă-mă, O, monarh, despre toate acestea.

Duryodhana a spus: Drona și tu, și Salya, și Kripa, și fiul lui Drona, și Kritavarman, fiul lui Hridika, și Sudakshina, conducătorul Kamvojas, și Bhurisravas, și Vikarna, și Bhagadatta, de o vitejie extraordinară, sunt toți considerați războinici puternici. Toți aceștia sunt, de asemenea, de viță nobilă și pregătiți să-și dea viața în luptă. În opinia mea, aceștia sunt egali chiar și cu cele trei lumi (unite împreună). Nici măcar toți războinicii din armata Pandava (uniți) nu pot face față vitejiei tale. Mi-a apărut o îndoială în minte. Explică-mi mie, cel care te întreb. Cine este cel pe care se bazează Pandava pentru a ne învinge în repetate rânduri?

Bhishma a spus: Ascultă, O, rege, cuvintele pe care ți le voi spune, O, tu, din neamul lui Kuru. De multe ori ți-am spus același lucru, dar tu nu ai făcut ce ți-am spus. Fă pace cu Pandavii, O, cel mai bun dintre Bharati. Consider că acest lucru este benefic atât pentru lume, cât și pentru tine, O, stăpâne. Bucură-te de această lume, O, rege, împreună cu frații tăi și fii fericit, mulțumindu-i pe toți cei care îți doresc binele și bucurându-ți rudele. Deși am strigat până am răgușit înainte de asta, tu tot nu m-ai ascultat, O, tată. Tu i-ai ignorat întotdeauna pe fiii lui Pandu. Efectul tuturor acestor lucruri te-a ajuns acum din urmă. Ascultă-mă, O, rege, când îți vorbesc despre motivul pentru care Pandavii, ale căror realizări nu-i obosesc, sunt de neînvins.[385] Nu există, nu a existat și nu va exista în toate lumile o ființă care ar putea sau va putea să-i învingă pe fiii lui Pandu, care sunt protejați de cel care mânuiește *Saranga*. Ascultă cu atenție, O, tu care ești familiarizat cu moralitatea, acea istorie străveche care mi-a fost recitată de către înțelepții cu sufletele stăpânite. În vremurile de demult, toți cei cerești și Rishii, uniți împreună, îl așteptau cu reverență pe Strămoșul pe munții Gandhamadana. Și Domnul tuturor creaturilor, așezat pe tronul său în mijlocul lor, a zărit un car excelent staționat în firmament, strălucind cu splendoare. După ce a constatat (totul despre aceasta) prin meditație, cu mâinile împreunate și inima stăpânită, Brahman, cu sufletul încântat, și-a adus omagiile Celei mai înalte Ființe Divine. Iar Rishi și cerești, privind în firmament (forma astfel) afișată, s-au ridicat cu toții în picioare, cu mâinile împreunate, ochii fixați asupra acelei minuni dintre minuni. Venindu-i cu cinste, Brahma, cel mai important dintre toți cei familiarizați cu

384 „*Kimpaca*” este o specie de plantă din familia cucurbitaceelor. Pentru a evita perifrazarea, o traduc prin „otravă”.

385 *Aklishtakarman* înseamnă literalmente *cel care nu obosește cu ceea ce face*; prin urmare, cel care realizează cu ușurință cele mai înalte realizări. Când este aplicat lui Krishna sau oricărei personalități divine, înseamnă *cel care face totul prin voința sa*, fără a depinde de mijloace precum persoanele obișnuite. Poate însemna, de asemenea, cel cu fapte pure sau albe.

Brahman, Creatorul universului, cunoscător al celei mai înalte moralități, a rostit aceste cuvinte înalte: Tu ești Gloria Universului pentru forma ta. Tu ești Domnul Universului. O, tu, a cărui protecție se întinde peste întregul Univers, O, tu, care ai Universul ca operă a ta, O, tu, care ai sufletul sub control, Tu ești Stăpânul Suprem al Universului. Tu ești Vasudeva. De aceea, caut refugiu în Tine, care ești sufletul Yoga și Divinitatea supremă. Victorie Ție, care ești Dumnezeul Suprem al Universului. Victorie Ție, care ești mereu angajat în binele lumilor. Victorie Ție, care ești Domnul Yoga. Tu, care ești atotputernic. Victorie Ție, care ești anterior și posterior Yoga. Având lotusul care răsare din buricul tău și având ochi mari și expansivi, victorie Ție, care ești Domnul Domnilor Universului. O, Stăpân al trecutului, prezentului și viitorului, victorie Ție, care ești întruchiparea blândeții. Tu, care ești soarele soarelui. O, tu, care ești receptaculul atributelor nespuse, victorie Ție, care ești refugiul tuturor lucrurilor. Tu ești Narayana, tu ești incapabil de a fi înțeles, victorie Ție, care ești cel care mânuiește arcul numit *Saranga*. Victorie Ție, care ești înzestrat cu toate atributele, O, Tu, care ai Universul ca formă, O, Tu, care ești mereu sănătos. O, Stăpân al Universului, O, Tu, cu brațe puternice, victorie Ție, care ești mereu gata să faci bine lumilor. O, mare Șarpe, O, uriaș Mistreț, O, Primă Cauză, O, Tu, cu buclele roșcate, victorie Ție, care ești Atotputernic. O, tu, cel în veșminte galbene, O, Stăpân al punctelor cardinale și secundare ale busolei, O, tu, care ai Universul ca locuință, O, tu, care ești Infinit, O, tu, care nu cunoști decăderea, O, tu, care ești Manifestul, O, tu, care ești Nemanifestul, O, tu, care ești Spațiul nemăsurat, O, tu, care ai toate simțurile sub control, O, tu, care întotdeauna realizezi ceea ce este bun, O, tu, cel nemăsurat, O, tu, cel care singur îți cunoști propria natură, victorie ție, cel profund, O, tu, cel care îndeplinești toate dorințele, O, tu, cel fără sfârșit, O, tu, cel cunoscut ca Brahma, O, tu, cel etern, O, tu, cel care ești Creatorul tuturor creaturilor, O, tu, cel care ai mereu succes, O, tu, ale cărui fapte arată mereu înțelepciune, O, tu, cel familiarizat cu moralitatea, O, tu, cel care dai victoria, O, tu, cu Sinele tău misterios, O, tu, care ești Sufletul tuturor Yoga, O, tu, care ești Cauza tuturor lucrurilor care au luat naștere, O, tu, care ești cunoașterea sinelui tuturor ființelor, O, Stăpân al lumilor, victorie ție, care ești Creatorul tuturor ființelor, O, tu care te ai pe tine însuți ca origine, O, tu care ești foarte binecuvântat, O, tu care ești Distrugătorul tuturor lucrurilor, O, tu care ești inspiratorul tuturor gândurilor mentale, victorie ție, care ești drag tuturor celor familiarizați cu Brahma. O, tu, care ești ocupat cu creația și distrugerea, O, stăpân al tuturor dorințelor, O, Domn Suprem, O, tu, care ești Cauza *Amritei*, O, tu, care ești Atotexistentul, O, tu, care ești primul care apare la sfârșitul *Yugăi*, O, tu, care ești dătătorul victoriei, O, Divin Domn al Domnului tuturor creaturilor, O, tu, care ai lotusul izvorând din buricul tău, O, tu, de putere măreață, O, tu, care ai izvorât din Tine însuți, O, tu, care ești marile elemente în starea lor primitivă, O, tu, care ești sufletul tuturor riturilor (religioase), victorie Ție, care dai totul. Zeița Pământ reprezintă cele două picioare ale tale, direcțiile cardinale și subsidiare reprezintă brațele tale, iar cerurile reprezintă capul tău. Eu sunt forma ta, celeștii constituie membrele tale, iar Soarele și Luna sunt cei doi ochi ai tăi. Austeritățile ascetice și Adevărul născut din moralitate și riturile (religioase) constituie puterea ta. Focul este energia ta, vântul este respirația ta, iar apele au izvorât din sudoarea ta. Gemenii Aswini constituie urechile tale, iar zeița Saraswati este limba ta. *Vedele* sunt Cunoașterea ta, iar asupra ta se odihnește acest Univers. O, Stăpâne al Yoga și al Yoginilor, noi nu-ți cunoaștem întinderea, măsura, energia, vitejia, puterea, originea. O, Dumnezeule, O, Vishnu, plini de devotament față de tine și depinzând de tine cu jurăminte și respectarea ritualurilor, te venerăm mereu ca pe Cel mai înalt Domn, Dumnezeul zeilor. Rishii, zeii, Gandharvas, Yaksas, Rakshasas, Pannagas, Pisachas, ființele umane, animalele, păsările, reptilele — toate acestea au fost create de mine pe Pământ prin harul tău. O, tu care ai lotusul înmugurind din buricul tău, O, tu cu ochii mari și expansivi, O Krishna, O, tu care alungi toate necazurile, tu ești Refugiul tuturor creaturilor și tu ești Ghidul lor. Tu ai Universul ca gură. Prin harul tău, O, Domn al zeilor, zeii sunt mereu fericiți. Prin harul tău, Pământul a fost întotdeauna eliberat de teroare. De aceea, O, tu, cel cu ochi mari, naște-te în neamul Yadu.[386] Pentru a stabili dreptatea, pentru a ucide fiii lui Diti și pentru a susține Universul, fă ceea ce ți-am spus, O, Doamne. O, Vasudeva, ceea ce este misterul tău suprem, acela, O, Doamne, a fost cântat de mine prin harul tău. După ce l-ai creat pe divinul Sankarshana din Sinele tău, prin Tine

386 Literalmente „fii un perpetuator (fiu) al neamului lui Yadu!”

însuți, tu, O, Krishna, te-ai creat pe Tine însuți ca Pradyumna, născut din tine însuți. Din Pradyumna l-ai creat pe Aniruddha, cunoscut ca eternul Vishnu. Și Aniruddha m-a creat pe mine ca Brahma, susținătorul Universului. Creat din esența lui Vasudeva, eu am fost, prin urmare, creat de tine. Împărțindu-Te în părți, ia naștere, O, Doamne, printre ființele umane. Și măcelărind Asurii acolo pentru fericirea tuturor lumilor, și stabilind dreptatea, și câștigând renume, Tu vei atinge din nou cu adevărat Yoga. Rishi regenerați de pe Pământ si zeii, O, tu, cel de o vitejie infinita, devotați ție, cântă despre Sinele tău minunat sub numele care îți aparțin. O, tu, cel cu brațe excelente, toate clasele de creaturi se odihnesc pe tine, refugiindu-se în tine, tu, dătător de binecuvântări. Cei regenerați te cântă ca fiind podul lumii, fără început, mijloc și sfârșit, și ca fiind posedat de Yoga nelimitată!

SECȚIUNEA LXVI

Bhishma a spus: Atunci, acea zeitate ilustră, Stăpânul lumilor, i-a răspuns lui Brahma cu o voce blândă și profundă, spunând: „Prin yoga, O, tată, tot ceea ce dorești tu îmi este cunoscut. Va fi așa cum dorești tu.” Și spunând aceasta, a dispărut pe loc. Atunci zeii, Rishii și Gandharvasii, plini de uimire și curiozitate, l-au întrebat pe Strămoșul, spunând: „Cine este acela, O, Domnule, pe care l-ai venerat cu atâta umilință și l-ai lăudat cu cuvinte atât de înalte? Dorim să auzim.” Astfel întrebat, ilustrul Strămoș le-a răspuns tuturor zeilor, Rishilor regenerați și Gandharvasii, cu cuvinte dulci, spunând: „Cel care este numit **TAT**, Cel care este Suprem, Cel care există în prezent și care va exista pentru totdeauna, Cel care este Sinele suprem, Cel care este Sufletul ființelor și care este marele Domn, eu vorbeam chiar cu Sinele său mereu vesel, voi, tauri printre zei. Domnul Universului a fost solicitat de mine, pentru binele Universului, să se nască printre oameni în familia lui Vasudeva.” I-am spus: „Pentru a-i ucide pe Asura, naște-te în lumea oamenilor!” Acei Asura și Rakshasa, cu înfățișare fioroasă și mare putere, care au fost uciși în luptă, s-au născut printre oameni. Într-adevăr, ilustrul și puternicul Domn, născându-se în pântecele uman, va trăi pe Pământ, însoțit de Nara. Acei Rishi antici și cei mai buni, și anume Nara și Narayana, sunt incapabili să fie învinși în luptă chiar și de toate ființele celeste unite împreună. De o strălucire nemăsurată, acei Rishi, și anume Nara și Narayana, când se vor naște împreună în lumea oamenilor, nu vor fi recunoscuți (ca atare) de către proști. Cel din Sinele căruia eu, Brahman, Domnul întregului Univers, l-am născut pe Vasudeva, acel Dumnezeu Suprem al tuturor lumilor, este demn de adorarea voastră. Înzestrat cu o mare energie și purtând scoica, discul și buzduganul, el nu ar trebui niciodată să fie ignorat ca om, voi, cei mai buni dintre zei. El este Misterul Suprem, Refugiul Suprem, Brahma Suprem și Gloria Supremă. El este fără decădere, Nemanifestat și Etern. El este cel care a fost cântat ca *Purusha*, deși nimeni nu-l poate înțelege. Artizanul divin l-a cântat ca fiind Energia Supremă, Fericirea Supremă și Adevărul Suprem. Prin urmare, Domnul Vasudeva, cu puterea sa nemăsurată, nu ar trebui niciodată să fie ignorat ca om de către toți Asura și zeii, cu Indra în frunte. Acea persoană cu înțelegere prostească este numită nenorocită, care, din ignoranță, vorbește despre Hrishikesa ca fiind doar un om. Oamenii vorbesc despre el ca despre unul care muncește în întuneric și îl ignoră pe Vasudeva, acel Yogin cu suflet ilustru, pentru că a intrat într-o formă umană. Oamenii vorbesc despre el ca despre unul care se zbate în întuneric, care nu cunoaște acea personalitate divină, acel Suflet al creației mobile și imobile, cel care poartă roata auspicioasă (pe piept), cel cu strălucire orbitoare, cel din al cărui buric a răsărit lotusul (primordial). Cel care îl disprețuiește pe purtătorul diademei și al pietrei prețioase *Kaustuva*, pe cel care alungă temerile prietenilor săi, pe cel cu sufletul înalt, se scufundă în întunericul dens. Cunoscând toate aceste adevăruri, acel Stăpân al lumilor, și anume Vasudeva, ar trebui să fie adorat de toți, voi, cei mai buni dintre zei.

Bhishma a continuat: După ce a rostit aceste cuvinte către zei și Rishi în vremurile de demult, ilustrul Strămoș, după ce i-a concediat pe toți, s-a întors la propria sa locuință. Iar zeii și Gandharva, precum și Munii și Apsara, după ce au ascultat cuvintele rostite de Brahman, au fost cuprinși de bucurie și s-au întors în ceruri. Chiar și eu am auzit asta, O, tată, de la Rishi cu suflet

cultivat vorbind în adunarea lor, despre Vasudeva, cel străvechi. Şi tu, care eşti bine versat în scripturi, am auzit asta de la Rama, fiul lui Jamadagni, şi Markandeya, cel cu mare înţelepciune, şi Vyasa şi Narada. După ce am aflat toate acestea şi am auzit despre ilustrul Vasudeva ca fiind Domnul Etern, Dumnezeul Suprem al tuturor lumilor şi marele Maestru, din care a izvorât însuşi Brahman, Tatăl Universului, de ce nu ar trebui ca Vasudeva să fie adorat şi venerat de oameni? Ţi s-a interzis înainte, O, tată, de către înţelepţii cu suflete cultivate, (care ţi-au spus): „Nu te duce niciodată la război cu acel Vasudeva înarmat cu arcul, precum şi cu Pandava”. Din nebunie, tu nu ai putut înţelege acest lucru. Te consider, aşadar, un Rakshsa rău. În plus, eşti învăluit în întuneric. De aceea îi urăşti pe Govinda şi Dhananjaya, fiul lui Pandu, căci cine altcineva dintre oameni ar urî pe divinul Nara şi Narayana? De aceea, O, rege, îţi spun că Acesta este Etern şi Nemuritor, pătrunde întregul Univers, este Neschimbător, Stăpânul, Creatorul şi Susţinătorul tuturor lucrurilor şi Cel care Există cu adevărat. El este Cel care susţine cele trei lumi. El este Domnul Suprem al tuturor creaturilor mobile şi imobile, şi El este marele Stăpân, El este războinicul, El este Victoria, El este Învingătorul, şi El este Domnul întregii naturi. O, rege, El este plin de bunătate şi lipsit de toate calităţile Întunericului şi Pasiunii. Acolo unde este Krishna, acolo este dreptatea; şi acolo unde este dreptatea, acolo este victoria. Prin Yoga Excelenţei Sale Supreme şi Yoga Sinelui Său, fiii lui Pandu, O, rege, sunt susţinuţi. Prin urmare, victoria le va aparţine cu siguranţă. El este cel care le conferă mereu Pandavilor înţelegere înzestrată cu dreptate şi putere în luptă; şi El este cel care îi protejează mereu de pericol. El este Dumnezeul Etern, care pătrunde toate fiinţele şi este mereu binecuvântat. El, despre care m-ai întrebat, este cunoscut sub numele de Vasudeva. El este cel pe care brahmanii, kshatriyii, vaisyii şi sudrii, având trăsături distinctive proprii, îl slujesc cu umilinţă şi îl venerează cu inimi stăpânite, îndeplinindu-şi propriile îndatoriri. El este cel care, spre sfârşitul *Dwapara Yuga* şi începutul *Kali Yuga*, este cântat împreună cu *Sankarshana*, de către credincioşi cu devotament. Acesta este Vasudeva care creează, *Yuga* după *Yuga*, lumile zeilor şi ale muritorilor, toate oraşele înconjurate de mare şi regiunea locuită de oameni.

SECŢIUNEA LXVII

Duryodhana a spus: În toate lumile, Vasudeva este cunoscut pentru originea şi gloria sa.

Bhishma a spus: Vasudeva este Fiinţa Supremă. El este Dumnezeul tuturor zeilor. Nu există nimeni superior lui, cu ochi ca petalele de lotus, O, taur al neamului Bharata. Markandeya vorbeşte despre Govinda ca fiind Cel Mai Minunat şi Cel Mai Înalt, ca fiind Fiinţa Universală, Sufletul Universal, Sufletul Suprem şi Fiinţa Supremă masculină. Apa, Aerul şi Focul - aceste trei au fost create de El. Acel Maestru Divin şi Stăpân al tuturor lumilor a creat acest Pământ. Acea Fiinţă Supremă cu suflet ilustru s-a întins pe ape. Şi acea Fiinţă Divină alcătuită din toate tipurile de energie a dormit acolo în *Yoga*. Din gura sa a creat Focul, iar din respiraţia sa, Vântul. De o glorie nepieritoare, El a creat din gura sa Vorbirea şi *Vedele*. Astfel a creat El mai întâi Lumile şi, de asemenea, zeii, împreună cu diversele clase de Rishi. Şi a creat El şi decăderea şi moartea tuturor creaturilor, precum şi naşterea şi creşterea. El este Dreptatea şi are un suflet drept. El este cel care dă binecuvântări şi îndeplineşte toate dorinţele (noastre). El este Actorul şi Acţiunea, şi El însuşi este Maestrul Divin.[387] El a creat mai întâi Trecutul, Prezentul şi Viitorul; El este Creatorul Universului. El are un suflet ilustru; El este Stăpânul care posedă o glorie veşnică. El l-a creat pe Sankarshana, primul născut dintre toate creaturile. El l-a creat pe divinul Sesha, cunoscut sub numele de Ananta, care susţine toate creaturile şi Pământul cu munţii săi. De Energie Supremă, El este cel pe care cei regeneraţi îl cunosc prin meditaţia *Yoga*. Ieşit din secreţiile urechii sale, marele Asura cunoscut sub numele de Madhu, feroce şi cu fapte feroce, cu intenţii feroce şi pe punctul de a distruge Brahman, a fost ucis de acea Fiinţă Supremă. Şi, O, stăpâne, ca urmare a uciderii lui Madhu, zeii, Danavas, fiinţele umane şi Rishis îl numesc pe Janardana ucigaşul lui Madhu. El este marele Mistreţ. El este marele Leu şi El este Domnul cu Trei Paşi.[388] El este Mama şi Tatăl tuturor creaturilor vii. Niciodată nu a existat şi nici nu va exista cineva superior Lui, cu ochi ca petalele de

387 Versiunea din Bengal este *Sa vai devas*. Versiunea din Bombay este *Purvadevas*.

lotus. Din gura Lui a creat Brahmanii; din cele două braţe ale Lui, Kshatriyasii; din coapsele Lui, O, rege, a creat Vaisyasii; iar din picioarele Lui a creat Sudraşii. Cel care Îl aşteaptă cu respect, respectând jurămintele cu austerităţi ascetice în zilele de lună plină şi de lună nouă, va obţine cu siguranţă pe Divinul Kesava, refugiul tuturor creaturilor întrupate, esenţa lui Brahma şi a Yoga. Kesava este Energia superioară, Strămoşul tuturor lumilor. Pe El, O, rege, înţelepţii îl numesc Hrishikesa (stăpânul simţurilor). Toţi ar trebui să-l cunoască şi ca Preceptor, Tată şi Stăpân. Regiuni inepuizabile (de fericire) sunt câştigate de cel pe care Krishna îl mulţumeşte. De asemenea, cel care, într-un loc al fricii, caută protecţia lui Kesava, şi cel care citeşte frecvent această descriere, devine fericit şi înzestrat cu toată prosperitatea. Acei oameni care ajung la Krishna nu sunt niciodată înşelaţi, Janardana îi salvează întotdeauna pe cei care sunt cufundaţi în mari terori. Ştiind acest lucru cu adevărat, O, Bharata, Yudhishthira, cu toată sufletul său, O, rege, a căutat adăpostul binecuvântatului Kesava, Domnul Yoga şi Domnul Pământului.

SECŢIUNEA LXVIII

Bhishma a spus: Ascultă, O, rege, acest imn rostit chiar de Brahman. Acest imn a fost transmis în vremuri străvechi de către Rishi regeneraţi şi zei (oamenilor) de pe Pământ. Narada te-a descris ca fiind Stăpânul şi Domnul zeilor zeilor şi al tuturor Sadhyas şi al celor cereşti, şi ca fiind unul care cunoaşte natura Creatorului lumilor. Markandeya a vorbit despre tine ca fiind Trecutul, Prezentul şi Viitorul, sacrificiul sacrificiilor şi austeritatea austerităţilor. Ilustrul Bhrigu a spus despre tine că eşti Zeul zeilor, că tu eşti forma străveche a lui Vishnu. Dwaipayana a spus despre tine că eşti Vasudeva al Vasus, întemeietorul lui Sakra şi Zeul zeilor şi al tuturor creaturilor. În vremurile străvechi, cu ocazia procreării creaturilor, înţelepţii vorbeau despre tine ca fiind Daksha, Tatăl creaţiei. Angiras a spus că eşti creatorul tuturor fiinţelor. Devala a spus despre tine că tot ceea ce este nemanifestat este trupul tău, iar ceea ce este manifestat este în mintea ta, şi că zeii sunt toţi rezultatul respiraţiei tale.[389] Cu capetele tale pătrundeţi cerurile, iar cele două braţe ale tale susţin Pământul. În stomacul tău se află trei lumi şi tu eşti Fiinţa Eternă. Chiar şi astfel te cunosc oamenii înălţaţi prin ascetism. Tu eşti **Sat** al Sat, cu Rishis mulţumiţi de vederea Sinelui.[390] Cu înţelepţi regali cu minţi liberale, care nu se retrag niciodată din luptă şi care au moralitatea ca scop suprem, tu, O, ucigaş al lui Madhu, eşti singurul refugiu. Chiar şi astfel este acea Fiinţă ilustră şi Supremă, şi anume Hari, adorată şi venerat de Sanatkumar şi alţi asceţi înzestraţi cu Yoga. Adevărul despre Kesava, O, sire, îţi este acum povestit, atât pe scurt, cât şi în detaliu. Îndreaptă-ţi inima cu dragoste către Kesava.

Sanjaya a continuat: Auzind această poveste sacră, fiul tău, O, mare rege, a început să-i respecte atât pe Kesava, cât şi pe aceşti puternici războinici, şi anume fiii lui Pandu. Apoi, O, monarhule, Bhishma, fiul lui Santanu, s-a adresat încă o dată fiului tău, spunând: «Acum ai auzit adevărul, O, rege, despre gloria lui Kesava, cel cu suflet înalt, şi a lui Nara, despre care m-ai întrebat. Ai auzit, de asemenea, despre scopul pentru care atât Nara, cât şi Narayana s-au născut printre oameni. Ţi s-a spus, de asemenea, motivul pentru care aceşti eroi sunt invincibili şi nu au fost niciodată învinşi în luptă şi, de asemenea, O, rege, motivul pentru care fiii lui Pandu nu pot fi ucişi în luptă de nimeni. Krishna poartă o mare dragoste pentru ilustrii fii ai lui Pandu. Din această cauză, O, rege al regilor, spun: „Să se facă pace cu Pandavii”. Stăpânindu-ţi pasiunile, bucură-te de Pământ împreună cu puternicii tăi fraţi (din jurul tău). Ignorându-i pe divinii Nara şi Narayana, vei fi cu siguranţă distrus.» După ce a rostit aceste cuvinte, tatăl tău a tăcut, O, monarhule, şi, după ce l-a lăsat pe rege să plece, a intrat în cortul său. Şi regele s-a întors şi el în cortul său, după ce l-a

388 Domnul cu trei trepte, Vishnu, a devenit *vamana* sau *piticul* pentru că l-a jefuit pe Asura Vali de domniile sale. Deghizat în această formă, i-a cerut lui Vali trei paşi de pământ. Vali, zâmbind la micimea cererii, i-a dat-o. Dar când piticul şi-a extins forma şi a acoperit cerurile şi pământul cu doar doi paşi ai săi, nu s-a mai găsit spaţiu pentru al treilea pas. Vali a fost imediat prins şi legat ca un încălcător de promisiuni şi trimis să locuiască în regiunile inferioare.

389 Cuvânt de comandă.

390 Adică, existent cu adevărat printre toate lucrurile.

venerat pe ilustrul său bunic. Apoi, O, taur al neamului Bharata, s-a culcat pe patul său alb pentru a petrece noaptea în somn.

SECȚIUNEA LXIX

Sanjaya a spus: După ce noaptea a trecut şi soarele a răsărit, cele două armate, O, rege, s-au apropiat una de alta pentru a se lupta. Văzându-se reciproc, fiecare s-a repezit în rânduri unite spre cealaltă, plină de furie şi dorinţă de a o învinge. Şi, ca urmare a politicii tale rele, O, rege, Pandavii şi Dhartarashtrii s-au repezit astfel, îmbrăcaţi în zale şi formând o formaţie de luptă, pentru a se lovi reciproc. Iar formaţia pe care Bhishma o proteja din toate părţile, O, rege, avea forma unui *Makara*.[391] Şi astfel, Pandavii, O, rege, au protejat şi ei formaţia pe care o alcătuiseră (din trupele lor). Apoi, tatăl tău, Devavrata, O, mare rege, cel mai de seamă dintre războinicii cu care, a înaintat, susţinut de o mare divizie de care. Iar ceilalţi, adică războinicii cu care, infanteria, elefanţii şi cavaleria, l-au urmat, fiecare staţionând în locul care i-a fost alocat. Şi văzându-i pregătiţi pentru luptă, iluştrii fii ai lui Pandu şi-au aliniat trupele în acea formaţie invincibilă, numită *Syena*.[392] Şi în vârful acelei formaţii strălucea Bhimasena, cel de mare putere. Iar în cei doi ochi ai ei se aflau invincibilii Sikhandin şi Dhrishtadyumna, din neamul lui Prishata. Iar în cap se afla eroicul Satyaki, cu o vitejie de neînvins. Iar în gât se afla Arjuna, scuturând *Gandiva*. Iar în aripa stângă se afla Drupada, cu suflet înalt şi binecuvântat, împreună cu fiul său şi susţinut de un *akshauhini* al tuturor forţelor. Iar regele Kekayas, care deţinea un *akshauhini*, forma aripa dreaptă (a acelei formaţii). Şi în spatele său se aflau fiii lui Draupadi şi fiul lui Subhadra, de mare vitejie. Şi în coada sa se afla însuşi eroicul rege Yudhishthira, de vitejie excelentă, susţinut de fraţii săi gemeni. Apoi, în bătălia (care a urmat), Bhima, pătrunzând în formaţia *Makara* (a Kauravas) prin gura sa şi apropiindu-se de Bhishma, l-a acoperit cu săgeţile sale. Apoi, în acea mare bătălie, Bhishma, dotat cu o mare vitejie, a tras cu armele sale puternice, zăpăcind luptătorii Pandava dispuşi în formaţie de luptă. Şi când luptătorii (din armata Pandava) au fost astfel zăpăciţi, Dhananjaya, înaintând rapid, l-a străpuns pe Bhishma în fruntea bătăliei cu o mie de săgeţi. Şi contracarând, în acel conflict, armele trase de Bhishma, Arjuna stătea gata de luptă, susţinut de propria sa divizie plină de veselie.[393] Atunci, regele Duryodhana, cel mai de seamă dintre oamenii puternici, acel mare războinic, văzând acel teribil măcel al trupelor sale şi amintindu-şi de uciderea fraţilor săi (din ziua precedentă), s-a îndreptat repede spre fiul lui Bharadwaja şi, adresându-i-se, i-a spus: „O, învăţătorule, O, tu, cel fără păcat, tu eşti întotdeauna binevoitorul meu. Bazându-ne pe tine, precum şi pe bunicul Bhishma, noi înşine sperăm să învingem fără îndoială chiar şi zeii în luptă, darămite pe fiii lui Pandu, care sunt lipsiţi de energie şi vitejie. Fii binecuvântat, acţionează astfel încât Pandavii să fie ucişi.” Astfel abordat în luptă de fiul tău, Drona a pătruns în rândurile Pandavilor sub privirile lui Satyaki. Atunci, O Bharata, Satyaki l-a înfruntat pe fiul lui Bharadwaja, (şi atunci) a urmat o bătălie aprigă şi îngrozitoare. Atunci, fiul lui Bharadwaja, cuprins de furie şi înzestrat cu o mare vitejie, parcă zâmbind în acelaşi timp, l-a străpuns pe nepotul lui Sini cu zece săgeţi în articulaţia umărului. Şi Bhimasena, cuprins de furie, l-a străpuns pe fiul lui Bharadwaja (cu multe săgeţi), dorind să-l protejeze pe Satyaki, O, rege, de Drona, cel mai de seamă dintre toţi războinicii. Apoi Drona şi Bhishma, şi Salya, de asemenea, O, tată, cuprinşi de furie, l-au acoperit pe Bhimasena, în acea bătălie, cu săgeţile lor. Atunci Abhimanyu, cuprins de mânie, şi fiii lui Draupadi, O, tată, i-au străpuns cu săgeţile lor ascuţite pe toţi acei războinici cu armele ridicate. Apoi, în acea bătălie aprigă, marele arcaş Sikhandin s-a năpustit asupra celor doi războinici puternici, Bhishma şi Drona, care, cuprinşi de furie, se aruncaseră asupra Pandavilor. Ţinând strâns arcul său, al cărui sunet semăna cu vuietul norilor, acel erou, acoperind chiar şi Soarele cu săgeţile sale, şi-a acoperit rapid adversarii cu ele. Strămoşul Bharatas, însă, văzându-l pe Sikhandin în faţa lui, l-a ocolit, amintindu-şi de feminitatea sexului său. Apoi, O, rege, îndemnat de fiul tău, Drona s-a repezit în luptă, dorind

391 Un animal acvatic fabulos, asemănător unui aligator.

392 Formată după forma şoimului.

393 Citirea din Bengal este „*Yudhi sandhaya*”. Citirea din Bombay este „*pratisamvarya*”. Eu adopt cea din urmă.

să-l protejeze pe Bhishma în acea situație dificilă. Sikhandin, însă, apropiindu-se de Drona, cel mai de seamă dintre toți mânuitorii de arme, l-a ocolit, de teamă, pe acel războinic care semăna cu focul aprins care apare la sfârșitul *Yuga*. Atunci, O, rege, fiul tău, cu o mare forță, dorind să câștige o mare glorie, a pornit să-l protejeze pe Bhishma. Și Pandavii au pornit și ei, O, rege, hotărâți să câștige victoria, iar bătălia care a avut loc între combatanții celor două armate, dornici de victorie și faimă, a fost aprigă și minunată, asemănătoare cu cea (din vremurile de demult) dintre zei și Danavi.

SECȚIUNEA LXX

Sanjaya a spus: Atunci Bhishma, fiul lui Santanu, a luptat cu înverșunare,[394] dorind să-i protejeze pe fii de teama lui Bhimasena. Și bătălia care a avut loc atunci între regii armatelor Kaurava și Pandava a fost extrem de cumplită și a distrus mari eroi. Și în acea luptă generală, atât de aprigă și teribilă, zgomotul care s-a ridicat a fost extraordinar, atingând chiar cerurile. Și, ca urmare a țipetelor elefanților uriași, a nechezatului cailor, a sunetului scoicilor și a bătăilor tobelor, zgomotul era asurzitor. Luptând pentru victorie, puternicii combatanți, înzestrați cu mare vitejie, urla unul la altul ca taurii într-un țarc. Și capetele tăiate în acea bătălie cu săgeți ascuțite, căzând neîncetat, creau, O, taur al neamului Bharata, impresia unei ploi de pietre în cer. Într-adevăr, O, taur al neamului Bharata, nenumărate erau capetele care zăceau pe câmpul de luptă, împodobite cu cercei și turbane strălucitoare cu ornamente de aur. Și pământul era acoperit cu membre tăiate cu săgeți cu vârfuri late, cu capete împodobite cu cercei și cu brațe împodobite cu ornamente. Și într-o clipă, întregul câmp era acoperit de cadavre îmbrăcate în armuri, cu brațe împodobite cu ornamente, cu fețe frumoase ca luna și cu ochi cu colțuri roșiatice, și cu fiecare membru, O, rege, de elefanți, cai și oameni. Și praful (ridicat de războinici) arăta ca un nor gros, iar uneltele strălucitoare de distrugere, ca fulgerele. Iar zgomotul produs de arme semăna cu vuietul tunetului. Și acea luptă feroce și îngrozitoare, O, Bharata, dintre Kuruși și Pandavi a provocat adevărate râuri de sânge să curgă acolo. Și în acea bătălie teribilă, feroce și îngrozitoare, care făcea părul să se ridice în cap, războinicii Kshatriya, incapabili de înfrângere, trăgeau neîncetat cu săgeți. Și elefanții atât ai armatei tale, cât și ai inamicului, loviți de acele săgeți, țipau tare și alergau încoace și încolo în furie. Și, ca urmare a (sunetului) arcurilor, înzestrate cu o mare energie, ale războinicilor feroce și eroici, excitați de furie, și a bătăilor corzilor arcurilor lor împotriva gardurilor de piele, nimic nu putea fi distins.[395] Și peste tot pe câmpul care arăta ca un lac de sânge, trunchiuri fără cap stăteau în picioare, iar regii, hotărâți să-și ucidă dușmanii, s-au repezit la luptă. Și războinici curajoși, cu o energie nemăsurată și înarmați cu arme asemănătoare cu bâte puternice, s-au ucis reciproc cu săgeți, sulițe, buzdugane și săbii. Elefanții, străpunși de săgeți și lipsiți de călăreți care să-i ghideze cu cârlige, și caii fără călăreți au alergat în toate direcțiile. Și mulți războinici, O, cel mai bun dintre Bharati, aparținând atât armatei tale, cât și celei inamice, străpunși adânc de săgeți, săreau în sus și cădeau la pământ. Și în acea întâlnire dintre Bhima și Bhishma, grămezi de arme și capete, precum și de arcuri și buzdugane, ciocane cu țepi, mâini și coapse, picioare, ornamente și brățări, erau văzute zăcând pe câmp. Și ici-colo pe câmp, O, rege, se vedeau grupuri mari de elefanți, cai și care care nu se retrăgeau. Și războinicii Kshatriya, împinși de soartă, se ucideau unii pe alții cu buzdugane, săbii, sulițe și săgeți drepte. Iar alții, înzestrați cu un mare eroism și pricepuți în luptă, se înfruntau cu brațele goale, care semănau cu ciomege cu țepi din fier. Și alți războinici eroici din armata ta, angajați în luptă cu combatanții oștirii Pandava, au continuat să se ucidă reciproc cu pumnii și genunchii strânși, cu palme și lovituri, O, rege. Și cu războinicii căzuți și cei care se zbăteau în agonie pe pământ, câmpul de luptă a devenit pretutindeni, O, rege, îngrozitor de privit, iar războinicii din care, lipsiți de care și apucând săbii excelente, s-au năpustit unii asupra altora, dornici de măcel. Atunci, regele Duryodhana, înconjurat de o mare divizie de Kalingas și punându-l

394 Literalmente, „a dus o luptă aprigă”.

395 Adopt varianta din Bengal, *Gooranamatitejasa*. Varianta din Bombay, *Ghoranamapnitaujasam*, conține o hiperbolă inutilă. Desigur, *atitejasa* califică *dhanusha* în versul următor.

pe Bhishma în față, s-a repezit spre Pandavi. Și astfel, și combatanții Pandava, sprijinindu-l pe Vrikodara și având animale rapide, s-au repezit, cuprinși de furie, împotriva lui Bhishma.

SECȚIUNEA LXXI

Sanjaya a spus: Văzându-și frații și ceilalți regi angajați în luptă cu Bhishma, Dhananjaya, cu armele ridicate, s-a năpustit asupra fiului lui Ganga. Auzind sunetul *Panchajanya* și vibrația arcului *Gandiva* și văzând, de asemenea, stindardul fiului lui Pritha, o mare teamă ne-a cuprins inimile. Și stindardul pe care îl vedeam, O, rege, al celui care mânuia *Gandiva*, purta simbolul cozii de leu și arăta ca un munte în flăcări pe cer. Frumos și de o măiestrie cerească, era pestriț cu diverse nuanțe și, arătând ca o cometă răsărită, nu putea fi obstrucționat de copaci. Și în acea mare bătălie, războinicii au văzut *Gandiva*, al cărui mâner era împodobit cu aur pur și care arăta frumos ca o fulgerare în mijlocul unei mase de nori pe cer. Și în timp ce ucidea combatanții din armata ta, strigătele pe care le auzeam din gura lui Arjuna păreau să semene cu urletele puternice ale lui Indra însuși, iar palmele lui erau înspăimântător de zgomotoase. Ca o masă zgomotoasă de nori încărcați cu fulgere și ajutați de o furtună violentă, Arjuna a aruncat neîncetat ploaia de săgeți în toate direcțiile, acoperind complet cele zece puncte cardinale. Dhananjaya, înarmat cu arme teribile, s-a îndreptat rapid spre fiul lui Ganga. Lipsit de cele patru simțuri ca urmare a armelor sale, nu puteam distinge Estul de Vest. Și războinicii tăi, O, taur al neamului Bharata, cu animalele obosite, caii uciși și inimile deprimate, complet confuzi[396] și îngrămădiți unul lângă altul, au căutat protecția lui Bhishma împreună cu toți fiii tăi. Și în acea bătălie, Bhishma, fiul lui Santanu, a devenit protectorul lor. Copleșiți de frică, războinicii din care au sărit din care, soldații cavaleriei au sărit de pe spatele cailor lor, iar soldații de infanterie au rămas pe loc, toți au început să cadă la pământ. Auzind sunetul *Gandivei*, care semăna cu vuietul tunetului, toți războinicii tăi au fost cuprinși de frică și păreau, O, Bharata, să se topească. Atunci, O, rege, cu mulți cai uriași și rapizi din rasa Kamvoja, înconjurat de mii de Gopa cu o mare forță Gopayana și susținut de Madras, Sauvira, Gandharas și Trigartas, și înconjurat de toți principalii Kalingas, regele Kalingas și regele Jayadratha, însoțit de toți regii și susținut de o mare forță de diverse rase, cu Dussasana în frunte, și paisprezece mii de călăreți principali, îndemnați de fiul tău, l-au înconjurat pe fiul lui Suvala (pentru că îl susținea). Apoi, în acea bătălie, toți Pandava, uniți împreună și călărind pe care și animale separate, au început, O, taur al neamului Bharata, să măcelărească trupele tale.[397] Și praful ridicat de războinicii pe care, cai și soldați de infanterie, arătând ca o masă de nori, a făcut câmpul de luptă extrem de înfricoșător. Și cu o mare forță formată din elefanți, cai și care, și înarmat cu sulițe, săgeți cu vârf ascuțit și săgeți cu vârf lat, Bhishma s-a angajat în luptă cu cel încoronat (Arjuna). Și regele Avanti s-a angajat în luptă cu conducătorul Kasi, iar conducătorul Sindhus s-a angajat în luptă cu Bhimasena. Și regele Yudhishthira, împreună cu fiii și consilierii săi, s-a angajat în luptă cu Salya, faimosul șef al Madrasului. Și Vikarna s-a angajat în luptă cu Sahadeva, iar Chitrasena cu Sikhandin. Și Matsyas, O, rege, s-au angajat în luptă cu Duryodhana și Sakuni; iar Drupada și Chekitana, precum și puternicul războinic Satyaki s-au angajat în luptă cu înaltul Drona, ajutat de fiul său. Kripa și Kritavarman s-au năpustit amândoi asupra lui Dhrishtadyumna. Și astfel, pe tot câmpul de luptă, trupele de cai, elefanți și care s-au angajat în luptă unele cu altele. Și deși nu erau nori pe cer, se vedeau totuși fulgere. Și toate punctele cardinale erau acoperite de praf. Și, O, rege, se vedeau meteoriți feroce căzând cu zgomot de tunet. Și vânturi violente suflau și o ploaie de praf cădea de sus. Și soarele, acoperit de praful ridicat de trupe, a dispărut în firmament. Și toți războinicii, acoperiți de acel praf și luptând cu arme, au fost privați de simțuri. Și sunetul produs de arme, toate capabile să penetreze orice armură și aruncate din brațe eroice, a devenit un zgomot asurzitor. Și, O, taur al neamului Bharata, armele aruncate din brațe excelente și posedând strălucirea stelelor, au iluminat întregul cer. Și scuturi pestrițe făcute din piei de taur și îmbrăcate cu aur erau împrăștiate, O, taur al neamului Bharata, peste tot pe câmp. Și capete și membre erau văzute căzând în toate părțile, tăiate cu săbii și ciomege care aveau strălucirea soarelui. Și mari

396 *Kandigbhutas* lit. „neștiind care era punctul cardinal”.

397 În a doua linie din 17, textul din Bombay conține o eroare, scriind *Arjunam* în loc de *Pandavas*.

războinici în care, ale căror roți, osii și cutii ale căror care erau rupte, căzură pe pământ, caii lor fiind uciși și steagurile lor înalte prăbușindu-se.[398] Și mulți războinici în care au fost uciși, iar caii lor, mutilați de arme, au căzut în timp ce alergau trăgând carele (la care erau înjugați). Și, în multe locuri de pe câmpul de luptă, cai excelenți, loviți de săgeți, cu membrele mutilate și cu hamurile încă pe ei, alergau, trăgând după ei jugurile carelor. Și mulți războinici cu care, împreună cu vizitii și caii lor, au fost văzuți, O, rege, zdrobiți de elefanți singuri, înzestrați cu o mare forță.[399] Și în acea bătălie, în mijlocul forțelor mari, mulți elefanți, simțind mirosul sângelui concurenților lor, au început să adulmece vântul în mod repetat. Și întregul câmp era presărat cu elefanți uciși, lipsiți de viață cu ajutorul săgeților cu vârfuri late și căzuți împreună cu construcțiile de lemn și călăreții de pe spinarea lor. Și mulți elefanți, în mijlocul forțelor numeroase, zdrobiți, cu steagurile și războinicii pe spinarea lor, de către uriașii lor semeni îndemnați de călăreții lor, au căzut pe câmp. Și multe sulițe de car, O, rege, au fost văzute rupte în acea bătălie de elefanți uriași care își foloseau trompele, fiecare dintre ele asemănându-se cu trompa prințului elefanților (numit Airavata). Și mulți războinici din care, în acel conflict, ale căror care au fost rupte, erau ca ramuri de copaci târâte în jos de elefanți, apucați de părul capului și, loviți violent de pământ, au fost zdrobiți în mase fără formă. Și alți elefanți uriași, trăgând după ei care care se încurcaseră între ele, alergau în toate direcțiile, scoțând țipete puternice. Și acei elefanți, trăgând după ei carele, arătau ca alții din specia lor care trăgeau după ei tulpini de lotus crescând în lacuri. Și astfel era acel vast câmp de luptă presărat cu soldați de cavalerie și soldați de infanterie și mari războinici în care și steaguri.

SECȚIUNEA LXXII

Sanjaya a spus: Sikhandin, împreună cu Virata, regele Matsyas, s-au apropiat repede de Bhishma, arcașul invincibil și puternic. Iar Dhananjaya s-a întâlnit cu Drona și Kripa, cu Vikarna și cu mulți alți regi, curajoși în luptă, toți arcași puternici, înzestrați cu o mare forță, precum și cu acel arcaș puternic, conducătorul Sindhus, susținut de prietenii și rudele sale și de mulți regi din vest și din sud, O, taur al neamului Bharata. Și Bhimasena a pornit împotriva acelui arcaș puternic, și anume, fiul tău răzbunător Duryodhana, și, de asemenea, împotriva lui Dussaha. Și Sahadeva a pornit împotriva acelor războinici invincibili, și anume, Sakuni și acel puternic războinic Uluka, acei mari arcași, care erau tată și fiu. Și acel puternic războinic Yudhishthira, tratat înșelător de fiul tău, a înaintat în acea bătălie, O, rege, împotriva diviziei de elefanți (a Kauravas). Și acel fiu al lui Pandu și Madri, adică eroicul Nakula, capabil să smulgă lacrimi din ochii dușmanului, s-a angajat în luptă cu excelenții războinici ai Trigartas. Și acei războinici invincibili, și anume Satyaki și Chekitana, precum și puternicul fiu al lui Subhadra, au pornit împotriva lui Salya și a Kaikeyas. Iar Dhrishtaketu și *Rakshasa* Ghatotkacha, amândoi invincibili în luptă, au pornit împotriva diviziei de care a fiilor tăi. Și acel puternic războinic Dhrishtadyumna, acel *generalissimo* (al forțelor Pandava) cu suflet nemăsurat, s-a angajat în luptă, O, rege, cu Drona, cel cu realizări feroce. Și astfel, acei eroici și puternici arcași ai armatei tale și ai Pandavilor, angajați în luptă, au început să se lovească reciproc. Și când soarele a ajuns la meridian și cerul a fost iluminat strălucitor de razele sale, Kauravas și Pandavas au început să se ucidă reciproc. Atunci, carele, împodobite cu stindarde de pe vârfurile cărora fluturau fanioane, pestrițe cu aur și acoperite cu piei de tigru, arătau frumos în timp ce se mișcau pe câmpul de luptă. Și strigătele războinicilor angajați în luptă din dorința de a se învinge unii pe alții, au devenit la fel de puternice ca răgetele leilor. Și acea întâlnire pe care am văzut-o între eroicii Srinjaya și Kuru a fost extrem de aprigă și foarte minunată. Și, din cauza săgeților trase în toate părțile, nu puteam, O, rege, distinge, O, pedepsitor al dușmanilor, firmamentul, soarele și punctele cardinale și secundare ale busolei. Și splendoarea, asemenea celei a lotusului albastru, a săgeților cu vârfuri lustruite, a sulițelor cu țepi aruncate (spre dușman), a săbiilor și a ciomegelor bine călite, a armurilor pestrițe și a ornamentelor (de pe persoanele

398 În prima linie din 32, textul din Bengal este *Mahabhujas*. Citirea corectă pare să fie (conform textului din Bombay) *Mahadhvajas*.

399 Ultima jumătate a celui de-al doilea rând din 35 din textul bengalez este vicioasă, adopt varianta din Bombay.

războinicilor), a iluminat cerul şi punctele cardinale şi secundare cu strălucirea sa. Şi câmpul de luptă, în multe locuri, O, rege, strălucea datorită trupurilor monarhilor, a căror strălucire semăna cu cea a lunii şi a soarelui. Şi bravii războinici din care, tigri printre oameni, străluceau în acea bătălie, O, rege, ca planetele de pe firmament. Şi Bhishma, cel mai de seamă dintre războinicii din care, cuprins de furie, l-a oprit pe puternicul Bhimasena chiar în faţa trupelor. Şi săgeţile impetuoase trase de Bhishma, prevăzute cu aripi de aur, ascuţite pe piatră şi unse cu ulei, l-au străpuns pe Bhima în acea bătălie. Atunci Bhimasena, înzestrat cu o mare forţă, a aruncat spre el, O, Bharata, o săgeată de o impetuozitate feroce, care semăna cu un şarpe furios. Dar Bhishma, în acea luptă, a tăiat cu săgeţi drepte acea săgeată cu mânerul de aur şi greu de suportat, pe măsură ce se îndrepta impetuos spre el. Şi cu o altă săgeată cu vârful lat, ascuţită şi bine călit, el a tăiat arcul lui Bhimasena, O Bharata, în două părţi. Atunci, O, rege, în acea bătălie, Satyaki, venind repede spre Bhishma, l-a străpuns pe tatăl tău cu nenumărate săgeţi ascuţite şi cu vârfuri ascuţite, trase cu o forţă impetuoasă din arcul său întins până la ureche. Atunci Bhishma, ţintind cu o săgeată extrem de puternică, l-a doborât pe vizitiul eroului Vrishni din cutia sa din car. Şi când vizitiul carului lui Satyaki a fost astfel ucis, caii săi, O, rege, au fugit. Înzestraţi cu viteza furtunii sau a minţii, au alergat sălbatici pe câmp. Atunci, întreaga armată a scos strigăte care s-au transformat într-un zgomot puternic. Şi exclamaţii de „*oh*” şi „*vai*” s-au ridicat din rândul războinicilor înalţi la suflet din armata Pandava. Şi acele strigăte spuneau: „Fugiţi, prindeţi, opriţi caii, grăbiţi-vă”. Şi acest vacarm a urmat carul lui Yuyudhana. Între timp, Bhishma, fiul lui Santanu, a început să ucidă forţele Pandava, aşa cum Indra i-a ucis pe Danavi. Dar Panchala şi Somaka, deşi ucişi astfel de Bhishma, formând totuşi o rezoluţie lăudabilă, s-au repezit spre Bhishma. Şi alţi războinici din armata Pandava, conduşi de Dhrishtadyumna şi dornici să măcelărească rândurile fiului tău, s-au repezit spre fiul lui Santanu în acea bătălie. Şi astfel, O, rege, războinicii din armata ta, conduşi de Bhishma şi Drona, s-au repezit cu impetuozitate spre duşmanii lor. Şi atunci a avut loc o altă bătălie.

SECŢIUNEA LXXIII

Sanjaya a spus: Regele Virata l-a străpuns apoi pe acel puternic războinic, Bhishma, cu trei săgeţi. Iar acel mare războinic i-a străpuns şi el caii (adversarului) cu trei săgeţi prevăzute cu aripi de aur. Iar acel arcaş teribil şi războinic puternic cu mâna fermă, şi anume fiul lui Drona, l-a străpuns cu şase săgeţi pe cel care mânuia *Gandiva* între piepturile sale. Atunci, acel zdrobitor de duşmani, şi anume Phalguni, acel ucigaş de eroi ostili, i-a tăiat arcul lui Aswatthaman şi l-a străpuns adânc în schimb cu cinci săgeţi. Lipsit de simţuri de furie şi incapabil să suporte tăierea arcului său în acea bătălie, fiul lui Drona, luând un alt arc mai puternic, l-a străpuns pe Phalguni, O, rege, cu nouăzeci de săgeţi ascuţite, şi pe Vasudeva cu şaptezeci de săgeţi feroce. Apoi, cu ochii roşii de furie, Phalguni, împreună cu Krishna, respirând adânc şi fierbinte, a reflectat pentru o clipă. Ţinând ferm arcul cu mâna stângă, acel zdrobitor de duşmani, adică mânuitorul lui *Gandiva*, excitat de furie, a fixat pe coarda arcului său o serie de săgeţi feroce, ascuţite şi perfect drepte, capabile să ia viaţa (duşmanului). Şi acelui cel mai de seamă dintre oamenii puternici l-a străpuns rapid pe fiul lui Drona, în acea bătălie, cu acele săgeţi. Şi acele săgeţi, străpungând armura lui, i-au supt sângele. Dar, deşi străpuns astfel de mânuitorul lui *Gandiva*, fiul lui Drona nu a ezitat. Răspunzând cu săgeţi similare la Partha, el a rămas imperturbabil în acea bătălie, dorind, O, rege, să-l protejeze pe Bhishma, cel cu jurăminte înalte. Şi această ispravă a lui a fost aplaudată de cei mai de seamă războinici ai armatei Kuru, constând, aşa cum a fost, în faptul că el i-a înfruntat pe cei doi Krishna uniţi împreună. Într-adevăr, Aswatthaman lupta zilnic fără teamă în mijlocul forţelor, după ce obţinuse de la Drona toate armele, precum şi metodele de retragere a acestora. Acesta este fiul învăţătorului meu. El este, de asemenea, fiul drag al lui Drona. El este în special un Brahmana şi, prin urmare, demn de respectul meu. Gândind astfel, acel distrugător de duşmani, eroicul Vibhatsu, cel mai de seamă dintre războinicii cu carul, a arătat milă faţă de fiul lui Bharadwaja. Evitându-l pe fiul lui Drona, fiul lui Kunti, înzestrat cu mare vitejie şi având cai albi (înjugaţi la carul său), a început să lupte, dând dovadă de mare rapiditate a braţelor şi provocând un mare măcel în rândul trupelor tale. Duryodhana l-a străpuns apoi pe marele arcaş Bhima cu zece săgeţi cu pene de vultur,

împodobite cu aur și ascuțite pe piatră. Atunci Bhimasena, cuprins de furie, luă un arc puternic și bine împodobit, capabil să ia viața dușmanului, și zece săgeți ascuțite. Ținând cu precizie acele săgeți ascuțite, pline de energie feroce și viteză impetuoasă, și trăgând coarda arcului până la ureche, el îl străpunse adânc pe regele Kurus în pieptul său larg. Atunci, bijuteria care atârna pe pieptul său de fire de aur, înconjurată de acele săgeți, arăta frumoasă ca Soarele pe firmament, înconjurat de planete. Fiul tău, însă, înzestrat cu o mare energie, lovit astfel de Bhimasena, nu a putut suporta (cu calm), ca un șarpe incapabil să suporte sunetul palmei unui om. Excitată de mânie și dorind să-și protejeze armata, el l-a străpuns pe Bhima în schimb, O, rege, cu multe săgeți ascuțite pe piatră și înzestrate cu aripi de aur. Luptându-se astfel în bătălie și mutilându-se reciproc cu înverșunare, cei doi fii puternici ai tăi arătau ca o pereche de ființe celeste.

Acest tigru printre oameni și ucigaș al eroilor ostili, și anume fiul lui Subhadra, l-a străpuns pe Chitrasena cu multe săgeți ascuțite și pe Purumitra cu șapte săgeți. Și străpungându-l și pe Satyavrata cu șaptezeci de săgeți, acel erou care semăna cu Indra însuși în luptă, a început să danseze pe câmpul de luptă și ne-a cauzat multă durere. Chitrasena l-a străpuns la rândul său cu zece săgeți, Satyavrata cu nouă, iar Purumitra cu șapte. Apoi, fiul lui Arjuna, străpuns astfel, în timp ce era încă acoperit de sânge, a tăiat arcul mare și frumos al lui Chitrasena, care era capabil să oprească dușmanii. Și tăindu-i armura, i-a străpuns pieptul adversarului cu o săgeată. Apoi, prinții armatei tale, toți eroici și puternici războinici, excitați de mânie și uniți în acel conflict, l-au străpuns cu săgeți ascuțite. Iar Abhimanyu, familiarizat cu cele mai puternice arme, i-a lovit pe toți cu săgeți ascuțite. Văzând această ispravă a lui, fiii tăi l-au înconjurat pe fiul lui Arjuna, care îți consuma armata în acel conflict ca un foc aprins care consumă o grămadă de iarbă uscată vara. Iar fiul lui Subhadra, în timp ce lovea trupele tale (în acest fel), părea să strălucească în splendoare. Văzând această conduită a lui, nepotul tău Lakshmana, O, monarhule, s-a năpustit repede asupra fiului lui Subhadra. Atunci, puternicul războinic Abhimanyu, cuprins de mânie, l-a străpuns pe Lakshmana, înzestrat cu semne de bun augur, precum și pe vizitiul său, cu șase săgeți ascuțite. Dar și Lakshmana, O, rege, l-a străpuns pe fiul lui Subhadra cu multe săgeți ascuțite. Și acea ispravă, O, rege, părea a fi cu adevărat minunată. Apoi, acel puternic războinic, adică Abhimanyu, ucigând cei patru cai, precum și vizitiul lui Lakshmana cu săgeți ascuțite, s-a repezit spre acesta din urmă. Atunci Lakshmana, ucigașul eroilor inamici, rămânând pe carul său ale cărui cai fuseseră uciși și cuprins de furie, a aruncat o săgeată spre carul fiului lui Subhadra. Abhimanyu, însă, cu săgețile sale ascuțite, a tăiat acea săgeată de neoprit, cu înfățișare feroce, asemănătoare unui șarpe, care se îndrepta impetuos spre el. Apoi Kripa, luându-l pe Lakshmana în propriul său car, l-a dus departe de conflict, sub privirile tuturor trupelor. Apoi, când acel conflict îngrozitor a devenit general, combatanții s-au năpustit unii asupra altora, dornici să ia viața celuilalt. Și puternicii arcași ai armatei tale și marii războinici din carele Pandava, pregătiți să-și dea viața în luptă, s-au ucis unii pe alții. Cu părul răvășit, lipsiți de armurile lor, privați de carele lor și cu arcurile rupte, Srinjaya au luptat cu Kuru cu mâinile goale. Atunci, Bhishma, puternic și înzestrat cu o mare forță, cuprins de furie, a ucis cu armele sale cerești trupele Pandavilor cu suflet înalt. Și pământul s-a acoperit cu cadavrele elefanților lipsiți de călăreții lor, ale cailor, ale războinicilor din carele de luptă și ale soldaților din cavalerie.

SECȚIUNEA LXXIV

Sanjaya a spus: Atunci, O, rege, puternicul Satyaki, invincibil în luptă, a tras cu un arc excelent, capabil să suporte o tensiune mare, nenumărate săgeți înaripate, asemănătoare cu șerpi cu venin virulent, demonstrând uimitoarea sa agilitate. Și în timp ce își ucidea dușmanii în luptă, trăgea arcul atât de repede, scotea săgețile, le fixa pe coarda arcului și le arunca printre dușmani, încât părea o masă de nori care revărsau o ploaie torențială. Văzându-l astfel aprins (ca un foc înflăcărat), regele Duryodhana, O Bharata, a trimis zece mii de care împotriva lui. Dar acel mare arcaș, Satyaki, cu o vitejie de neînvins și posedând o mare energie, i-a ucis cu armele sale celeste pe toți acei puternici războinici. După ce a realizat, cu arcul în mână, această ispravă curajoasă, eroul s-a

apropiat de Bhurisravas în luptă. Și Bhurisravas, cel care sporea faima Kurus, văzând rândurile Dhartarashtra astfel doborâte de Yuyudhana, s-a năpustit cu furie asupra acestuia.[400] Trăgând din arcul său mare, care semăna cu cel al lui Indra însuși ca nuanță, el a tras mii de săgeți, O, monarhule, care arătau ca niște șerpi cu venin virulent și aveau puterea tunetului, dând dovadă de o extremă ușurință a mâinii. Atunci, combatanții care îl urmau pe Satyaki, incapabili să suporte acele săgeți cu atingere fatală, au fugit, O, rege, în toate direcțiile, abandonându-l, O, monarh, pe invincibilul Satyaki în acel conflict. Văzând aceasta, puternicii fii ai lui Yuyudhana, toți războinici renumiți, îmbrăcați în armuri excelente, purtând arme diverse și având steaguri excelente, s-au apropiat de marele arcaș, Bhurisravas, în luptă, și i s-au adresat cu mânie războinicului care purta pe steagul său simbolul unui stâlp de sacrificiu, spunând aceste cuvinte: „Ascultă, O, rudă a Kauravas, O, tu care ești înzestrat cu o mare forță, vino, luptă în bătălie cu noi, adică, fie cu noi toți împreună, fie cu fiecare dintre noi separat. Învingându-ne în luptă, vei câștiga un mare renume, sau noi, învingându-te, vom avea o mare satisfacție". Astfel abordat de ei, acel erou puternic, înzestrat cu o mare forță și mândru de vitejia sa, cel mai de seamă dintre oameni, privindu-i în fața sa, le-a răspuns, spunând: „Voi, eroilor, ați spus bine. Dacă aceasta este acum dorința voastră, luptați cu toții împreună cu grijă. Vă voi ucide pe toți în luptă." Astfel abordați de el, acei eroici și puternici arcași, înzestrați cu mare activitate, au acoperit pe acel pedepsitor al dușmanilor cu o ploaie densă de săgeți. Și spre după-amiaza, O, rege, a avut loc acea bătălie îngrozitoare între Bhurisravas singur pe de o parte și mulțimea unită pe de altă parte. Și acei zece eroi l-au acoperit pe acel singur războinic puternic cu o ploaie de săgeți, asemenea norilor care revarsă ploaia pe stâncile muntelui în sezonul ploios. Acel puternic războinic, însă, a tăiat norii de săgeți trase de ei, care semănau cu săgețile fatale ale Morții sau cu tunetele strălucitoare, înainte ca acestea să-l poată atinge.[401] Apoi, înconjurându-l pe acel războinic puternic, au încercat să-l ucidă. Dar fiul lui Somadatta, cuprins de furie, le-a tăiat arcurile, O, Bharata, și apoi capetele, cu săgeți ascuțite. Astfel uciși, ei au căzut, O, monarhule, ca niște copaci puternici doborâți de tunet.[402] Văzându-și fiii puternici uciși astfel în luptă, eroul Vrishni (Satyaki), O, rege, scoțând un urlet puternic, s-a năpustit asupra lui Bhurisravas. Și acei războinici puternici și-au împins fiecare carul unul împotriva celuilalt. Și fiecare dintre ei, în acea luptă, a ucis caii de luptă ai celuilalt. Și amândoi, lipsiți de carele lor, acei războinici puternici au sărit pe pământ. Și amândoi, luând săbii mari și scuturi excelente, s-au întâlnit. Și acei tigri printre oameni, pregătiți pentru luptă, străluceau puternic. Apoi Bhimasena, O, rege, apropiindu-se repede de Satyaki, astfel înarmat cu o sabie excelentă, l-a luat în propriul său car. Și fiul tău, O, monarhule, l-a luat repede pe Bhurisravas în carul său, în acea bătălie, sub privirile tuturor arcașilor.

Între timp, în timpul continuării acelei bătălii, Pandavii, O, taur al neamului Bharata, excitați de mânie, au luptat cu acel puternic războinic Bhishma. Și când soarele a căpătat o nuanță roșie, Dhananjaya, străduindu-se activ, a ucis douăzeci și cinci de mii de mari războinici. Aceștia, îndemnați de Duryodhana să-l ucidă pe Partha, au fost astfel complet distruși înainte chiar să poată ajunge la el, ca niște insecte într-un foc aprins. Apoi Matsyas și Kekayas, toți pricepuți în știința armelor, l-au înconjurat pe puternicul războinic Partha, precum și pe fiul său (pentru că îl susțineau). Chiar în acel moment soarele a dispărut, iar toți combatanții păreau să-și fi pierdut simțurile. Apoi, la amurg, O, rege, tatăl tău Devavrata, animalele sale fiind obosite, a ordonat retragerea trupelor. Și trupele atât ale Pandavilor, cât și ale Kurușilor, pline de frică și anxietate în urma acelei confruntări îngrozitoare, s-au îndreptat spre taberele lor respective, Pandavii cu Srinjayașii, iar Kauravas s-au odihnit pentru noapte, conform regulilor (științei militare).

---

400 Pronumele „**sa**" din prima linie a versului 8 se referă la Yuyudhana. Părtinitorii din Burdwan se referă la Duryodhana, fiind induși în eroare de cuvintele *Kurunam Kirtivardhanas*.

401 Citirea din Bombay *asaniparabhan* (pe care o adopt) este mai bună decât citirea din Bengal *asaniswanan*, deoarece în legătură cu *yamadanda* care precede imediat aceasta din urmă ar fi incongruentă, dacă nu chiar lipsită de sens.

402 În textele din Bombay apare aici un verset suplimentar legat de uciderea fiilor lui Satyaki. Textele din Bengal îl omit.

SECȚIUNEA LXXV

Sanjaya a spus: După ce s-au odihnit o vreme, O, rege, atât Kuruşii, cât şi Pandavii, după ce noaptea a trecut, au ieşit din nou la luptă. Şi atunci s-a auzit un zgomot puternic, O, rege, care provenea de la puternicii războinici pe care se pregăteau pentru luptă, de la elefanţii care erau echipaţi pentru conflict, de la infanterie care îşi punea armura şi de la cai, O, Bharata. Şi sunetul cochiliilor şi bătăile tobelor au devenit asurzitoare în toate părţile câmpului. Atunci, regele Yudhishthira s-a adresat lui Dhrishtadyumna şi a spus: „O, tu, cel cu braţele puternice, dispune trupele în formaţia numită *Makara*, care arde inamicul." Astfel abordat de fiul lui Pritha, acel puternic războinic Dhrishtadyumna, cel mai de seamă dintre combatanţii pe care, a dat ordinul, O, mare rege, războinicilor pe care (pentru a forma formaţia *Makara*). Drupada şi Dhananjaya, fiul lui Pandu, formau capul formaţiei, iar Sahadeva şi puternicul războinic Nakula formau cei doi ochi ai acesteia. Iar puternicul Bhimasena forma ciocul. Fiul lui Subhadra, fiii lui Draupadi şi *Rakshasa* Ghatotkacha, Satyaki şi regele Yudhishthira cel drept erau poziţionaţi în gâtul formaţiei. Regele Virata, comandantul unei mari divizii, forma spatele formaţiei, susţinut de Dhrishtadyumna şi o mare forţă. Cei cinci fraţi Kekaya formau aripa stângă, iar tigrul printre oameni, adică Dhrishtaketu, şi Chekitana, de mare vitejie, staţionaţi în aripa dreaptă, apărau acea formaţie. Cele două picioare, O, monarhule, erau constituite din puternicul războinic Kuntibhoja şi Satanika, susţinuţi de o mare forţă. Iar acel mare arcaş, puternicul Sikhandin, înconjurat de Somakas şi Iravat, era staţionat în coada formaţiei *Makara*. Şi după ce şi-au format marea formaţie, Pandavii, O, monarhule, echipaţi în armuri la răsăritul soarelui, s-au pregătit din nou pentru luptă. Şi cu elefanţi şi cai şi care şi infanterie, cu steagurile ridicate şi umbrelele întinse, şi înarmaţi cu arme strălucitoare şi ascuţite, au pornit repede împotriva Kauravilor.

Atunci tatăl tău, Devavrata, văzând armata (Pandava) astfel dispusă, şi-a aşezat armata, O, rege, în forma unui uriaş cocor. Şi în ciocul său se afla fiul lui Bharadwaja (Drona). Iar Aswatthaman şi Kripa, O, monarhule, formau cei doi ochi ai acesteia. Iar cel mai de seamă dintre toţi arcaşii, Kritavarman, unit cu conducătorul Kamvojas şi cu Valhikas, era aşezat, O, rege, în capul acestuia. Iar în gâtul acestuia, O, Bharata, se aflau Surasena şi fiul tău Duryodhana, O, rege, înconjuraţi de mulţi regi. Şi conducătorul Pragjyotishas, unit cu Madras, Sauviras şi Kekayas, şi înconjurat de o mare forţă, era aşezat, O, rege, în pieptul său. Şi Susarman, regele Prasthala, însoţit de propriile sale trupe, stătea, îmbrăcat în zale, în aripa stângă. Şi Tusharas, Yavanas şi Sakas, împreună cu Chulikas, stăteau în aripa dreaptă, O, Bharata, a acelei formaţii. Şi Srutayush şi Sataytish şi fiul lui Somadatta, O, sire, erau staţionaţi în spatele acelei formaţii, protejându-se reciproc.

Atunci Pandavii, O, rege, s-au năpustit asupra Kauravaşilor pentru a lupta. Soarele, O, Bharata, răsărise când a început bătălia. Şi elefanţii s-au năpustit asupra elefanţilor. Şi călăreţii s-au năpustit asupra călăreţilor, războinicii din care pe războinicii din care, O, rege, şi asupra elefanţilor, în acel conflict îngrozitor. Şi carele s-au năpustit asupra călăreţilor de elefanţi, iar călăreţii de elefanţi asupra călăreţilor. Şi războinicii din care s-au angajat în luptă cu soldaţii de infanterie, iar cavaleria cu infanteria. Şi toţi războinicii, O, rege, înfierbântaţi de mânie, s-au năpustit unii asupra altora în luptă. Şi armata Pandava, protejată de Bhimasena şi Arjuna şi gemenii, arăta frumoasă ca noaptea împodobită cu stele. Şi armata ta, cu Bhishma, Kripa, Drona, Salya, Duryodhana şi alţii, strălucea ca firmamentul împânzit de planete. Şi Bhimasena, fiul lui Kunti, înzestrat cu mare vitejie, văzându-l pe Drona, s-a năpustit asupra diviziei fiului lui Bharadwaja, purtat de caii săi de mare viteză. Atunci Drona, cuprins de furie în acea luptă şi plin de energie, l-a străpuns pe Bhima cu nouă săgeţi din fier, ţintind membrele sale vitale. Străpuns adânc de fiul lui Bharadwaja în acea luptă, Bhima l-a trimis pe vizitiul lui Drona în tărâmul lui Yama. Atunci, fiul lui Bharadwaja, înzestrat cu o mare vitejie, ţinându-şi singur caii în frâu, a început să consume armata Pandava ca focul consumă o grămadă de bumbac. Şi în timp ce erau astfel măcelăriţi, O, rege, de Drona şi Bhishma, Srinjaya împreună cu Kekaya au luat-o la fugă. Şi astfel, trupele tale, măcelărite de Bhima şi Arjuna, au fost private de simţuri, rămânând în picioare, ca o femeie frumoasă în mândria ei. Şi în

acel conflict distrugător de eroi, mare a fost suferința, O, Bharata, care a lovit atât armata ta, cât și a lor. Și am privit minunata privelişte, O, Bharata, a trupelor care se luptau între ele fără să le pese de viețile lor.[403] Și Pandava și Kaurava, O, rege, în acel conflict, s-au luptat între ei, contracarând armele celuilalt.

SECȚIUNEA LXXVI

Dhritarashtra a spus: Armata noastră are multe calități, fiind alcătuită din forțe diverse, iar eficiența ei este mare. Ea este din nou organizată conform regulilor științei și, prin urmare, ar trebui să fie de neînvins. Ne este extrem de atașată și ne este întotdeauna devotată. Este supusă și lipsită de defectele beției și desfrânării. Curajul ei a fost deja pus la încercare. Soldații nu sunt nici foarte bătrâni, nici foarte tineri. Nu sunt nici slabi, nici corpolenți. Au obiceiuri active, sunt bine dezvoltați și puternici, și nu suferă de boli. Sunt echipați cu armuri și bine înarmați. Sunt antrenați în folosirea tuturor tipurilor de arme. Sunt pricepuți în lupta cu săbiile, cu mâinile goale și cu buzduganele. Sunt bine antrenați în folosirea sulițelor, săbiilor și săgeților, precum și a ciocanelor de fier, săgeților scurte, sulițelor și bâtelor. Sunt dedicați tuturor tipurilor de exerciții armate și sunt experți în urcarea și coborârea de pe spatele elefanților, în mișcarea înainte și înapoi, în lovirea eficientă, în marș și retragere. De multe ori au fost testați în ceea ce privește gestionarea elefanților, a cailor și a carelor. După ce au fost examinați în mod corespunzător, au fost angajați pe bază de salariu, și nu din motive de descendență, favoare, relații, atașamente puternice sau legături de naștere și sânge. Toți sunt respectabili și onești, iar rudele lor au fost bine tratate și răsplătite de noi. Le-am făcut multe servicii bune. În plus, sunt toți oameni renumiți și înzestrați cu o mare vigoare mentală. O, fiule, ei sunt protejați din nou de mulți oameni de seamă, înzestrați cu o mare activitate și cu realizări faimoase, asemănându-se cu regii lumii și renumiți pe tot pământul. Nenumărați Kshatriya, respectați în întreaga lume, care din proprie voință ne-au susținut cu forțele și adepții lor, îi protejează și pe ei. Într-adevăr, armata noastră este ca un ocean vast, umplut cu apa a nenumărate râuri care curg din toate direcțiile. Este plin de elefanți și de mașini care, deși lipsite de aripi, seamănă totuși cu locuitorii înaripați ai cerului. Un număr imens de combatanți constituie apele acelui ocean, iar caii și alte animale constituie valurile sale teribile. Nenumărate săbii, buzdugane, săgeți și lănci constituie vâslele (îngrămădite pe acel ocean). Plin de steaguri și ornamente și împodobit cu pânze încrustate cu aur și pietre prețioase, caii și elefanții care aleargă constituie vânturile care îl agită cu furie. Oastea noastră, prin urmare, seamănă cu adevărat cu un ocean vast, fără țărmuri, care urlă de furie. Și acea oaste este protejată de Drona și Bhishma și de Kritavarman și Kripa și Dussasana și alții conduși de Jayadratha. Este protejată și de Bhagadatta și Vikarna, de fiul lui Drona, de fiul lui Suvala, de Valhika și de mulți alți eroi puternici și înalți sufletești ai lumii. Faptul că armata noastră va fi măcelărită în luptă se datorează doar destinului predestinat, O, Sanjaya. Nici oamenii, nici binecuvântații Rishi din vechime nu au văzut vreodată astfel de pregătiri (pentru luptă) pe pământ. Faptul că o armată atât de mare, adunată în conformitate cu știința și atașată (de noi) prin bogăție, va fi totuși măcelărită în luptă, vai, ce poate fi altceva decât rezultatul Destinului? O, Sanjaya, toate acestea par a fi nenaturale. Într-adevăr, Vidura a spus adesea ceea ce era benefic și de dorit. Dar fiul meu rău, Duryodhana, nu a vrut să accepte. Cred că acea persoană cu suflet înalt și înțeleaptă a prevăzut tot ce se întâmplă acum și de aceea a dat acel sfat.[404] Sau, O, Sanjaya, toate acestea, în toate detaliile lor, au fost aranjate în prealabil de El, pentru că ceea ce este hotărât de Creator trebuie să se întâmple așa cum a fost hotărât și nu poate fi altfel.

SECȚIUNEA LXXVII

Sanjaya a spus: Tu, O, rege, din cauza propriilor tale greșeli, ai fost lovit de această calamitate. O, taur al neamului Bharata, greșelile pe care tu, O, monarh, le-ai văzut în acea conduită nedreaptă (față de Pandavi), nu au fost văzute de Duryodhana. Din vina ta, O, rege, a avut loc

403 *Ekayangatas* înseamnă „cu atenție”.

404 Literal., ”de aceea gândurile lui erau astfel”.

partida de zaruri. Și din vina ta a avut loc această bătălie cu Pandava. Având comis un păcat, culege, așadar, roadele păcatului tău. Fiecare culege roadele faptelor săvârșite de propria persoană. Culege, așadar, O, rege, roadele propriilor tale fapte, atât aici, cât și în viața de apoi. De aceea, O, monarhule, deși copleșit de această calamitate, rămâi calm și ascultă, O, sire, (relatarea) bătăliei pe care ți-o voi recita.

Eroicul Bhimasena, după ce ți-a distrus puternica armată cu săgețile sale ascuțite, s-a năpustit asupra tuturor fraților mai mici ai lui Duryodhana. Puternicul Bhima, văzându-i pe Dussasana și Durvisaha și Dussaha și Durmada și Jaya, și Jayasena și Vikarna și Chitrasena și Sudarsana, și pe Charuchitra, Suvarman, Duskarna, Karna și mulți alți războinici puternici, plini de furie, din oastea Dhartarashtra, suficient de aproape de el, au pătruns în puternica ta formație, protejată de Bhishma în acea bătălie. Apoi, văzându-l în mijlocul lor, toți acei războinici au spus: „O, regi, să-i luăm viața celuia!” Atunci, fiul lui Pritha a fost înconjurat de verișorii săi, care erau hotărâți să-i ia viața. Bhima semăna atunci cu Surya însuși, cu splendoarea sa feroce, înconjurat de puternicele planete de natură malefică, în momentul distrugerii universale. Și deși fiul lui Pandu se afla chiar în mijlocul armatei (Kaurava), totuși frica nu i-a pătruns în inimă, așa cum nu i-a pătruns nici lui Indra când a fost înconjurat de Danavi în bătălia aprigă de odinioară dintre celestiali și Asuri. Apoi mii de războinici înarmați cu toate armele și pregătiți pentru luptă l-au copleșit pe singuraticul său cu săgeți teribile. Atunci, eroicul Bhima, ignorându-i pe fiii lui Dhritarashtra, a ucis în acel conflict mulți războinici de seamă (din armata Kaurava) care luptau din care sau călare pe elefanți și cai. Și, constatând scopul pe care îl aveau verișorii săi, care erau hotărâți să-l distrugă, puternicul Bhima s-a hotărât să-i ucidă pe toți. Apoi, părăsind carul său și luând buzduganul, fiul lui Pandu a început să lovească acea mare de trupe ale lui Dhartarashtra.

Apoi, când Bhimasena a pătruns astfel în tabăra lui Dhartarashtra, Dhrishtadyumna, fiul lui Prishata, abandonându-l pe Drona (cu care se angajase), s-a îndreptat repede spre locul unde se afla fiul lui Suvala. Acel taur printre oameni, învingând nenumărați războinici din armata ta, a ajuns la carul gol al lui Bhimasena în acea bătălie. Și văzându-l în acel conflict pe Visoka, vizitiul lui Bhimasena, Dhrishtadyumna, O, rege, a devenit extrem de trist și aproape că și-a pierdut mințile. Cu vocea sufocată de lacrimi și suspinând în timp ce vorbea, el l-a întrebat pe Visoka, cu durere, spunând: „Unde este Bhima, care îmi este drag ca însăși viața mea?” Visoka, apoi, împreunându-și mâinile, i-a răspuns lui Dhrishtadyumna, spunând: «Puternicul fiu al lui Pandu, înzestrat cu o mare forță, ordonându-mi să-l aștept aici, a pătruns singur în oastea Dhartarashtra, care seamănă cu oceanul însuși. Acest tigru printre oameni mi-a spus cu multă veselie aceste cuvinte: „Așteaptă-mă, O, vizitiule, ținând caii în frâu pentru o scurtă perioadă de timp, adică până când îi voi ucide pe cei care vor să mă distrugă.”» Văzând atunci pe puternicul Bhima năpustindu-se cu buzduganul în mână, toate trupele noastre (care îl susțineau) s-au umplut de bucurie. Apoi, în această bătălie aprigă și teribilă, O, prințe, prietenul tău, rupând puternica formație (a inamicului), a pătruns în ea. Auzind aceste cuvinte ale lui Visoka, Dhrishtadyumna, fiul lui Prishata, înzestrat cu o mare forță, i-a spus vizitiului aceste cuvinte pe câmpul de luptă: „Ce nevoie am astăzi de viață, dacă uitând afecțiunea mea pentru Pandavi, îl părăsesc pe Bhima în luptă? Dacă mă întorc astăzi fără Bhima, ce vor spune Kshatriya despre mine? Ce vor spune despre mine când vor afla că, în timp ce eu eram pe câmpul de luptă, Bhima a pătruns singur în rândurile inamice, făcând o singură breșă în ele? Zeii, cu Indra în frunte, îl pedepsesc cu răul pe cel care, abandonându-și camarazii în luptă, se întoarce acasă nevătămat! Puternicul Bhima este din nou prietenul și ruda mea. El îmi este devotat, iar eu îi sunt devotat acelui ucigaș de dușmani. De aceea, voi merge acolo unde s-a dus Bhima. Priviți-mă cum ucid dușmanul, așa cum Vasava i-a ucis pe Danavi!” După ce a spus acestea, eroicul Dhrishtadyumna, O, Bharata, a înaintat prin mijlocul dușmanilor, urmând urmele lăsate de Bhimasena și marcate de elefanții zdrobiți cu buzduganul său. Apoi l-a zărit pe Bhimasena nimicind rândurile inamice sau doborând războinicii Kshatriya ca o furtună care devastează rânduri de copaci. Și războinicii din care, călăreții, soldații de infanterie și elefanții, în timp ce erau măcelăriți de el, scoteau strigăte puternice de durere. Și strigăte de „*ah*” și „*vai*” se auzeau din trupele tale, O,

tată, în timp ce erau măcelărite de victoriosul Bhima, priceput în toate aspectele războiului. Atunci, războinicii Kaurava, cu toţii pricepuţi în arme, îl înconjurară pe Vrikodara din toate părţile şi, fără teamă, îl acoperiră cu o ploaie de săgeţi. Atunci, puternicul fiu al lui Prishata, văzând că cel mai priceput dintre toţi mânuitorii de arme, celebrul erou, fiul lui Pandu, era atacat din toate părţile de rândurile înfricoşătoare ale duşmanilor, mutilat de săgeţi, păşind pe câmpul de luptă pe jos şi vărsând veninul mâniei sale, cu buzduganul în mână şi arătând ca însuşi Distrugătorul în ora dezintegrării universale, s-a apropiat repede de el şi l-a mângâiat cu prezenţa sa. Şi luându-l în carul său, smulgându-i săgeţile din toate membrele şi îmbrăţişându-l cu căldură, fiul înalt de suflet al lui Prishata l-a mângâiat pe Bhimasena chiar în mijlocul duşmanilor. Atunci fiul tău, în acel conflict teribil, apropiindu-se repede de fraţii săi, le-a spus: „Acest fiu al lui Drupada, cu sufletul rău, este acum unit cu Bhimasena. Să ne apropiem cu toţii de el pentru a-l ucide. Să nu lăsăm inamicul să ne rupă rândurile (pentru luptă)”. Auzind aceste cuvinte, Dhartarashtras, îndemnaţi astfel de porunca fratelui lor mai mare şi incapabili să suporte (inamicul), s-au repezit repede, cu armele ridicate, pentru a-l ucide pe Dhrishtadyumna, ca nişte comete feroce în ora dezintegrării universale. Luând arcurile lor frumoase, acei eroi, făcând pământul să tremure cu sunetul corzilor arcurilor şi zgomotul roţilor carelor, au aruncat săgeţi asupra fiului lui Drupada, ca norii care acoperă vârful muntelui cu torente de ploaie. Dar acel erou, familiarizat cu toate modurile de luptă, deşi lovit cu săgeţi ascuţite în acea bătălie, nu a ezitat. Pe de altă parte, acel puternic războinic, tânărul fiu al lui Drupada, văzându-i pe eroicii tăi fii stând în faţa lui în luptă şi străduindu-se din răsputeri să-i ucidă, a folosit arma feroce numită *Pramohana* şi s-a angajat în luptă cu fiii tăi, O, rege, ca Indra cu Danavas în luptă. Atunci acei războinici eroici au fost lipsiţi de simţuri, minţile şi puterile lor fiind afectate de arma *Pramohana*. Şi Kauravas au fugit în toate direcţiile, cu caii, elefanţii şi carele lor, văzându-i pe fiii tăi lipsiţi de simţuri, leşinaţi ca cei cărora le venise ceasul. Şi în acel moment Drona, cel mai priceput dintre toţi mânuitorii de arme, s-a apropiat de Drupada şi l-a străpuns cu trei săgeţi feroce. Şi acel monarh, O, rege, şi anume Drupada, profund rănit de Drona, a părăsit bătălia, O, Bharata, amintindu-şi de ostilitatea sa anterioară (faţă de fiul lui Bharadwaja). Atunci Drona, înzestrat cu mare vitejie, după ce l-a învins pe Drupada, a suflat în scoica sa. Şi auzind sunetul scoicii sale, toţi Somaka au fost cuprinşi de frică. Apoi Drona, înzestrat cu mare energie, cel mai de seamă dintre toţi mânuitorii de arme, a auzit că fiii tăi au fost privaţi de simţuri în bătălia cu arma *Pramohana*. Atunci fiul lui Bharadwaja, dorind să-i salveze pe prinţi, a părăsit repede acea parte a câmpului unde se afla şi s-a îndreptat spre locul unde se aflau fiii tăi. Şi acel arcaş puternic, fiul lui Bharadwaja, de mare vitejie, i-a văzut pe Dhrishtadyumna şi Bhima alergând pe câmpul de luptă în acel conflict îngrozitor. Şi acel puternic războinic în car i-a văzut pe fiii tăi lipsiţi de simţuri. Luând apoi arma numită *Prajna*, el a neutralizat arma *Pramohana* (pe care Dhrishtadyumna o trăsese). Apoi, fiii tăi, acei puternici războinici, când şi-au recăpătat simţurile, au continuat din nou lupta cu Bhima şi fiul lui Prishata. Atunci Yudhishthira, adresându-se propriilor trupe, a spus: „Să urmeze, cu toată puterea lor, doisprezece războinici curajoşi, îmbrăcaţi în zale şi conduşi de fiul lui Subhadra, urmele lui Bhima şi ale fiului lui Prishata în luptă. Să se obţină informaţii (despre acei doi războinici). Inima mea este foarte neliniştită.” Astfel poruncit de rege, acei eroi, posedaţi de o mare vitejie în luptă şi mândri de bărbăţia lor, au răspuns „Da” şi au pornit înainte când soarele ajunsese la meridian. Iar acei pedepsitori ai duşmanilor, şi anume Kaikeyas şi fiii lui Draupadi, precum şi Dhrishtaketu, de mare vitejie, susţinuţi de o mare forţă şi cu Abhimanyu în frunte, dispunându-se în formaţia numită *Suchimukha*,[405] au pătruns în divizia de care a lui Dhartarashtras în luptă. Şi trupele tale, O, rege, lovite de frica lui Bhimasena şi lipsite de simţuri de Dhrishtadyumna, nu au putut să reziste (atacului) acelor puternici arcaşi conduşi de Abhimanyu. Şi erau complet neajutoraţi, ca o doamnă pe stradă. Iar acei puternici arcaşi cu steaguri împodobite cu aur, străbătând (rândurile Kaurava), au înaintat cu mare viteză pentru a-i salva pe Dhrishtadyumna şi Vrikodara. Iar acesta din urmă, văzând acei puternici arcaşi conduşi de Abhimanyu, s-a umplut de bucurie şi a continuat să lovească rândurile tale. Iar eroicul prinţ al Panchalei, fiul lui Prishata, văzând între timp că învăţătorul său avansa spre el cu mare viteză, nu a mai dorit să provoace

405 *Suchimukha* înseamnă literalmente „gură de ac”. Este un pilon în formă de pană, cu capătul subţire sau ascuţit îndreptat spre partea inamică.

moartea fiilor tăi. Permițând ca Vrikodara să fie luat pe carul regelui Kaikeyas, el s-a repezit cu mare mânie împotriva lui Drona, priceput în arcuri și toate armele. Și acel ucigaș de dușmani, adică viteazul fiu al lui Bharadwaja, excitat de furie, a tăiat cu o săgeată cu vârful lat arcul fiului lui Prishata, care se repezea spre el cu impetuozitate. Și amintindu-și de pâinea pe care o mâncase de la stăpânul său și dorind să-i facă bine lui Duryodhana, el a tras și el sute de săgeți după fiul lui Prishata. Atunci ucigașul eroilor inamici, fiul lui Prishata, luând un alt arc, l-a străpuns pe Drona cu șaptezeci de săgeți ascuțite pe piatră și prevăzute cu aripi de aur. Atunci acel zdrobitor de dușmani, adică Drona, i-a tăiat încă o dată arcul și i-a trimis cei patru cai în lăcașul lui Yama cu patru săgeți excelente, și i-a ucis și vizitiul, O, Bharata, cu o săgeată cu vârful lat. Apoi, acel puternic războinic cu brațe puternice, și anume Dhrishtadyumna, coborând repede din carul al cărui cai fuseseră uciși, s-a urcat în marele car al lui Abhimanyu. Atunci Drona a făcut ca armata Pandava, formată din care, elefanți și cai, să tremure, chiar sub privirile lui Bhimasena și ale inteligentului fiu al lui Prishata. Văzând acea armată distrusă de Drona, cu energia sa nemăsurată, toți acei puternici războinici nu au mai fost în stare să-i oprească înaintarea. Și acea armată, măcelărită astfel de Drona cu săgețile sale ascuțite, a început să se miște în valuri, ca marea agitată. Și văzând armata (Pandava) în acea stare, trupele tale s-au umplut de bucurie. Și văzând pe învățătorul excitat de furie și consumând astfel rândurile inamicului, toți războinicii tăi, O, Bharata, au strigat tare și au rostit exclamații în lauda lui Drona.

SECȚIUNEA LXXVIII

Sanjaya a spus: Atunci, regele Duryodhana, revenindu-și în fire, a început din nou să-i reziste lui Bhima cu o ploaie de săgeți. Și încă o dată acei puternici războinici, adică fiii tăi, uniți împreună, au început să lupte cu vitejie împotriva lui Bhimasena. Și Bhimasena, cu brațele sale puternice, în timpul acelei bătălii, după ce și-a luat carul, s-a urcat în el și s-a îndreptat spre locul unde se aflau fiii tăi. Și luând un arc puternic și foarte rezistent, împodobit cu aur și capabil să ia viața dușmanilor, i-a străpuns pe fiii tăi în acel conflict, cu săgețile sale. Apoi, regele Duryodhana l-a lovit pe puternicul Bhimasena în organele vitale cu o săgeată lungă și extrem de ascuțită. Atunci, acel puternic arcaș, străpuns adânc de fiul tău, cu arcul în mână, trăgând cu forță cu ochii roșii de furie, l-a lovit pe Duryodhana în ambele brațe și în piept cu trei săgeți. Dar, lovit astfel, O, rege, el nu s-a mișcat, ca un prinț al munților. Văzând pe cei doi eroi înfierbântați de furie și lovindu-se reciproc, frații mai mici ai lui Duryodhana, toți fiind eroi pregătiți să-și dea viața, amintindu-și planul pe care îl făcuseră anterior de a-l chinui pe Vrikodara cu fapte teribile, s-au hotărât cu fermitate să-l doboare. Și când s-au năpustit asupra lui în luptă, Bhimasena, cu puterea lui mare, s-a repezit asupra lor, O, rege, ca un elefant care se năpustește asupra unui adversar care îl atacă. Încins de furie și înzestrat cu o mare energie, acel erou celebru, O, rege, l-a lovit pe fiul tău Chitrasena cu o săgeată lungă. Iar în ceea ce privește ceilalți fii ai tăi, acel descendent al lui Bharata i-a lovit pe toți în acea bătălie, cu diverse tipuri de săgeți prevăzute cu aripi de aur și înzestrate cu un mare impuls. Apoi, regele Yudhishthira cel drept, dispunând corespunzător de toate diviziile sale, a trimis doisprezece războinici puternici, inclusiv Abhimanyu și alții, să-l urmărească pe Bhimasena. Aceștia, O, rege, au pornit cu toții împotriva acelor războinici puternici, adică fiii tăi. Văzând acei eroi pe carele lor, asemănători cu Soarele însuși sau cu focul în splendoarea lor - acei mari arcași de o strălucire aprinsă și de o frumusețe superbă, arătând strălucitori în acel conflict îngrozitor cu podoabe de aur - fiii tăi puternici l-au abandonat pe Bhima (cu care luptaseră). Fiii lui Kunti, însă, nu au putut suporta să-i vadă în viață abandonând conflictul.

SECȚIUNEA LXXIX

Sanjaya a spus: Atunci Abhimanyu, însoțit de Bhimasena, i-a urmărit pe fiii tăi și i-a înfrânt pe toți. Apoi, puternicii războinici din armata ta, inclusiv Duryodhana și alții, văzându-i pe Abhimanyu și Bhimasena alăturându-se fiului lui Prishata în mijlocul trupelor (Kauravas), și-au luat arcurile și, purtați de caii lor rapizi, s-au repezit spre locul unde se aflau acei războinici. Și în acea

după-amiază, O, rege, a avut loc un conflict îngrozitor între puternicii combatanți ai armatei tale și cei ai inamicului, O, Bharata. Și Abhimanyu, după ce, în acea bătălie aprigă, a ucis caii lui Vikarna, l-a străpuns pe acesta cu douăzeci și cinci de săgeți mici. Apoi, acel puternic războinic, Vikarna, abandonând carul ale cărui cai fuseseră uciși, s-a urcat pe carul strălucitor al lui Chitrasena, O, rege. Apoi, staționând pe același car, adică cei doi frați din neamul Kuru, fiul lui Arjuna i-a acoperit, O Bharata, cu o ploaie de săgeți. Apoi Durjaya și Vikarna l-au străpuns pe Abhimanyu cu cinci săgeți făcute în întregime din fier. Abhimanyu însă nu s-a clintit deloc, ci a rămas ferm ca muntele Meru. Dussasana, în acea bătălie, O, tată, a luptat cu cei cinci frați Kekaya. Toți aceștia, O, mare rege, păreau extrem de minunați. Fiii lui Draupadi, înfierbântați de furie, i-au rezistat lui Duryodhana în acea bătălie. Și fiecare dintre ei, O, rege, l-au străpuns pe fiul tău cu trei săgeți. Fiul tău, de asemenea, invincibil în luptă, i-a străpuns pe fiecare dintre fiii lui Draupadi, O, monarh, cu săgeți ascuțite. Și străpuns de ei (în schimb) și scăldat în sânge, strălucea ca un deal cu șiroaie de apă amestecate cu cretă roșie (care alunecau pe pieptul său). Și puternicul Bhishma, în acea bătălie, O, rege, a lovit armata Pandava ca un păstor care își bate turma. Apoi, O, monarh, s-a auzit sunetul arcului *Gandiva*, al lui Partha, care era angajat în măcelărirea dușmanului din dreapta armatei.

Și în acea parte a câmpului, mii de trunchiuri fără cap stăteau în picioare, printre trupele, O Bharata, atât ale Kauravas, cât și ale Pandavas. Și câmpul de luptă semăna cu un ocean a cărui apă era sânge, iar vârtejurile erau săgeţile (trasă de combatanți). Și elefanții constituiau insulele acelui ocean, iar caii, valurile sale. Și carele constituiau bărcile cu care oamenii curajoși îl traversau. Și mulți combatanți curajoși, cu brațele tăiate, lipsiți de armură și mutilați în mod oribil, erau văzuți zăcând acolo cu sutele și miile. Și cu cadavrele elefanților înfuriați, lipsiți de viață și scăldați în sânge, câmpul de luptă O Bharata, părea presărat cu dealuri. Și privelișteа minunată pe care am văzut-o acolo, O Bharata, era că nici în armata lor, nici în a ta nu era o singură persoană care să nu fie dispusă să lupte. Și astfel, O monarhule, acei războinici curajoși, atât din armata ta, cât și din cea a Pandavilor, au luptat, căutând gloria și dorind victoria.

SECȚIUNEA LXXX

Sanjaya a spus: Apoi, când soarele a căpătat o nuanță roșie, regele Duryodhana, dornic de luptă, s-a repezit spre Bhima din dorința de a-l ucide. Văzând că acel războinic eroic, plin de ură profundă, se îndrepta spre el, Bhimasena, cuprins de o mare mânie, a rostit aceste cuvinte: „A sosit clipa pe care am așteptat-o atâția ani. Te voi ucide astăzi dacă nu renunți la luptă. Ucigându-te, voi alunga astăzi durerea lui Kunti și a lui Draupadi, precum și necazurile pe care le-am îndurat în timpul exilului nostru în pădure. Plin de mândrie, ai umilit pe vremuri pe fiii lui Pandu. Iată, O, fiu al lui Gandhari, rodul cumplit al acelui comportament păcătos. Urmând sfaturile lui Karna și ale fiului lui Suvala și disprețuindu-i pe Pandavi, te-ai comportat față de ei așa cum ai sugerat. L-ai ignorat și pe Krishna, care te-a implorat (să faci pace). Cu inima plină de bucurie, l-ai trimis pe Uluka (la noi) cu mesajele tale. Pentru toate acestea, te voi ucide astăzi împreună cu toate rudele tale și astfel voi răzbuna toate ofensele tale din trecut.” După ce a rostit aceste cuvinte, Bhima și-a încordat arcul și l-a întins în repetate rânduri, a luat o serie de săgeți teribile, a căror strălucire semăna cu cea a fulgerului, și, cuprins de mânie, a tras rapid șaizeci și șase dintre ele spre Duryodhana. Și acele săgeți semănau cu flăcările unui foc aprins și zburau drept cu forța unui fulger. Apoi a străpuns arcul lui Duryodhana cu două săgeți, iar pe vizitiul său cu alte două. Și cu patru săgeți a trimis caii lui Duryodhana în tărâmurile lui Yama. Apoi, acel zdrobitor de dușmani, cu două săgeți trase cu mare forță, a tăiat în acea bătălie umbrela regelui de pe carul său excelent. Și cu alte trei săgeți, el a tăiat steagul său frumos și strălucitor. Și după ce l-a tăiat, a strigat tare în fața fiului tău. Și acel steag frumos al acestuia din urmă, împodobit cu diverse pietre prețioase, a căzut brusc pe pământ din carul său, ca un fulger din nori. Și toți regii au văzut acel frumos steag al regelui Kuru, purtând simbolul unui elefant, împodobit cu pietre prețioase și strălucitor ca soarele, căzând tăiat (de Bhimasena). Și acel puternic războinic, Bhima, l-a străpuns pe Duryodhana în acea bătălie, zâmbind în același timp, cu zece săgeți, ca un ghid care străpunge un elefant puternic cu

cârligul. Apoi, cel mai de seamă dintre războinicii din car, şi anume puternicul rege al Sindhus, susţinut de mulţi războinici curajoşi, s-a aşezat pe flancul lui Duryodhana. Şi apoi acel mare războinic din car, şi anume Kripa, O, rege, l-a făcut pe răzbunătorul Duryodhana, fiul neamului Kuru, de o energie nemăsurată, să se urce în propriul său car. Atunci, regele Duryodhana, profund rănit de Bhimasena şi simţind o durere mare, s-a aşezat pe terasa acelui car. Apoi Jayadratha, dorind să-l ucidă pe Bhima, l-a înconjurat din toate părţile cu câteva mii de care. Apoi, O, rege, Dhrishtaketu şi Abhimanyu, de mare energie, şi Kekayas, şi fiii lui Draupadi, i-au întâlnit pe fiii tăi. Şi Abhimanyu, cu sufletul înalt, i-a lovit pe toţi, străpungându-i pe fiecare cu cinci săgeţi drepte, asemănătoare cu fulgerele cerului sau cu însuşi Moartea, trase din arcul său excelent. Atunci, toţi, incapabili să suporte (cu calm), au aruncat asupra celui mai de seamă dintre războinicii cu carele, şi anume fiul lui Subhadra, o ploaie perfectă de săgeţi ascuţite, ca norii încărcaţi de ploaie care revarsă ploaia pe pieptul munţilor Meru. Dar Abhimanyu, acel războinic invizibil priceput în arme, astfel chinuit de ei în luptă, i-a făcut pe toţi fiii tăi, O, rege, să tremure ca şi cel care mânuieşte fulgerul, făcând ca puternicii Asura să tremure în bătălia dintre cereşti şi aceştia din urmă. Apoi, cel mai de seamă dintre războinicii cu carul, O, Bharata, a tras paisprezece săgeţi cu vârf lat, feroce şi arătând ca şerpi cu venin virulent, spre Vikarna. Dotat cu o mare pricepere şi parcă dansând în acea bătălie, el a doborât cu acele săgeţi steagul lui Vikarna de pe carul său şi i-a ucis şi vizitiul şi caii. Apoi acel puternic războinic, fiul lui Subhadra, a tras din nou spre Vikarna multe alte săgeţi bine temperate, drepte şi capabile să penetreze orice armură. Şi acele săgeţi prevăzute cu pene de pasăre kanka, venind spre Vikarna şi străpungându-i trupul, au pătruns în pământ, ca nişte şerpi şuierători. Şi acele săgeţi, cu aripi şi vârfuri împodobite cu aur, scăldate în sângele lui Vikarna, păreau să vomite sânge pe pământ. Văzându-l pe Vikarna astfel străpuns, ceilalţi fraţi uterini ai săi s-au năpustit, în acea bătălie, asupra acelor războinici în căruţe conduşi de fiul lui Subhadra. Şi când aceşti războinici invincibili, în căruţele lor, au dat peste acei combatanţi (ai armatei Pandava) strălucitori ca atâţea sori şi rămânând în căruţele lor, au început să se străpungă reciproc... Iar Durmukha, după ce l-a străpuns pe Srutakarman cu cinci săgeţi, i-a tăiat steagul cu o singură săgeată şi apoi i-a străpuns vizitiul cu şapte săgeţi. Avansând mai aproape, a ucis cu o jumătate de duzină de săgeţi caii inamicului său, rapizi ca vântul şi acoperiţi cu armuri de aur, apoi l-a doborât pe vizitiul său. Srutakarman, însă, rămânând pe carul său, ale cărui cai fuseseră ucişi, aruncă cu mare mânie o săgeată strălucitoare ca un meteor aprig. Acea săgeată, strălucind cu splendoare, trecu prin armura renumitului Durmukha şi pătrunse în pământ. Între timp, puternicul Sutasoma, văzându-l pe Srutakarman lipsit de carul său, l-a făcut să se urce pe carul său, sub privirile tuturor trupelor. Eroicul Srutakirti s-a năpustit asupra fiului tău Jayatsena în acea bătălie, dorind, O, rege, să-l ucidă pe acel renumit războinic. Atunci fiul tău Jayatsena, O, rege, cu o săgeată ascuţită cu vârful în formă de potcoavă, zâmbind în acelaşi timp, a tăiat arcul înaltului Srutakirti, pe măsură ce acesta se apropia întinzându-l în mâini. Atunci Satanika, văzând arcul fratelui său vitreg tăiat, înzestrat cu mare vitejie, a venit repede la acel loc, răcnind repetat ca un leu. Şi Satanika, trăgând cu arcul în acea bătălie cu mare forţă, l-a străpuns rapid pe Jayatsena cu zece săgeţi şi a scos un strigăt puternic ca un elefant înfuriat. Şi cu o altă săgeată cu vârful ascuţit şi capabilă să penetreze orice armură, Satanika l-a străpuns adânc pe Jayatsena în piept. Chiar în acel moment, Dushkarna, care era lângă fratele său, (Jayatsena) furios de mânie, a tăiat arcul şi săgeţile lui Satanika. Atunci, puternicul Satanika a luat un alt arc excelent, capabil să suporte o tensiune mare, şi a tras multe săgeţi ascuţite. Şi adresându-se lui Dushkarna în prezenţa fratelui său (Jayatsena), spunând: „Aşteaptă”, „Aşteaptă”, a tras spre el acele săgeţi ascuţite şi aprinse, asemănătoare cu atâţea şerpi. Apoi a tăiat rapid arcul lui Dushkarna cu o singură săgeată şi i-a ucis vizitiul, O, sire, cu două, iar apoi l-a străpuns pe Dushkarna însuşi cu şapte săgeţi. Iar acel războinic fără pată a ucis apoi, cu o duzină de săgeţi ascuţite, toţi caii lui Dushkarna, care erau rapizi ca mintea şi de culori variate. Apoi, cu o altă săgeată cu vârful lat, bine ţintită şi capabilă să zboare repede, Satanika, cuprins de o mare mânie, l-a străpuns adânc pe Dushkarna în piept. Şi atunci acesta din urmă a căzut la pământ ca un copac lovit de fulger. Văzând că Dushkarna era ucis, cinci războinici puternici, O, rege, l-au înconjurat pe Satanika din toate părţile, dorind să-l ucidă. Şi l-au lovit pe renumitul Satanika cu o ploaie de săgeţi. Apoi cei cinci fraţi Kekaya, cuprinşi de mânie, s-au apropiat (de Satanika pentru a-l salva).

Văzându-i pe aceştia venind spre ei, fiii tăi, acei puternici războinici, s-au repezit spre ei ca elefanţii care se reped împotriva elefanţilor puternici. (Aceştia dintre fiii tăi, şi anume) Durmukha şi Durjaya şi tinerii Durmarshana şi Satranjaya şi Satrusha, toţi războinici renumiţi, cuprinşi de furie, au pornit, O, rege, împotriva celor (cinci) fraţi Kekaya. Pe carele lor care semănau cu cetăţi (fortificate), la care erau înjugaţi cai împodobiţi cu ornamente şi care erau împodobiţi cu steaguri frumoase de culori variate, acei eroi, mânuind arcuri excelente, îmbrăcaţi în armuri frumoase şi având steaguri excelente, au intrat în armata inamică ca nişte lei care intră dintr-o pădure în alta. Lovindu-se unii pe alţii, bătălia care a urmat între ei şi duşman a fost feroce şi teribilă, în care carele şi elefanţii s-au încurcat unii cu alţii. Păstrând sentimente de ostilitate unul faţă de celălalt, teribila bătălie la care au luat parte a durat puţin timp, până la apusul soarelui, mărind populaţia regatului lui Yama. Mii de războinici în care şi călăreţi erau împrăştiaţi pe câmpul de luptă. Bhishma, fiul lui Santanu, cuprins de mânie, a început să măcelărească trupele Pandavilor cu sufletul înalt cu săgeţile sale drepte. Şi cu săgeţile sale a început să trimită combatanţii din Panchalas în domeniile lui Yama. Şi bunicul, după ce a rupt astfel rândurile Pandavilor, şi-a retras în cele din urmă trupele şi s-a retras, O, rege, în tabăra sa. Şi regele Yudhishthira, văzându-i pe Dhrishtadyumna şi Vrikodara, le-a mirosit capetele şi, plin de bucurie, s-a retras în corturile sale.

SECŢIUNEA LXXXI

Sanjaya a spus: Apoi acei eroi, O, rege, care nutreau sentimente de ostilitate unul faţă de celălalt, s-au retras în corturile lor, acoperiţi de sânge. După ce s-au odihnit o vreme, conform regulilor, şi s-au lăudat reciproc (pentru faptele zilei), au fost văzuţi din nou îmbrăcaţi în armură, dornici de luptă. Atunci fiul tău, O, rege, copleşit de anxietate şi acoperit de sânge care îi curgea (din răni), l-a întrebat pe bunicul, spunând:[406] „Trupele noastre sunt feroce şi teribile şi poartă nenumărate steaguri. Ele sunt, din nou, aliniate corespunzător. Cu toate acestea, bravii şi puternicii războinici din carele Pandavilor, după ce au pătruns (în formaţia noastră) şi au lovit şi măcelărit (trupele noastre), au scăpat nevătămaţi.[407] Spre uimirea noastră, ei au câştigat o mare faimă în luptă. Bhima, din nou, după ce a pătruns în formaţia noastră *Makara,* care era puternică ca un fulger, m-a lovit cu săgeţile sale teribile, fiecare dintre ele asemănătoare cu toiagul Morţii. Văzându-l cuprins de mânie, O, rege, mi-am pierdut minţile. Chiar şi acum nu-mi pot recăpăta liniştea sufletească. Prin harul tău, O, tu care eşti ferm în adevăr, doresc să obţin victoria şi să-i ucid pe fiii lui Pandu.” Astfel abordat de el, fiul înalt al lui Ganga, cel mai de seamă dintre toţi mânuitorii de arme, înzestrat cu o mare energie mentală, înţelegând că Duryodhana era posedat de durere, i-a răspuns, râzând în acelaşi timp, deşi fără veselie, spunând:[408] „Pătrunzând în armata (lor) cu eforturi maxime şi cu toată sufletul meu, O, prinţe, doresc să-ţi dau victoria şi bucuria. Pentru tine, nu mă prefac deloc. Cei care au devenit aliaţii Pandavilor în această bătălie sunt feroce şi numeroşi. Puternici războinici cu renume mare, sunt extrem de curajoşi şi pricepuţi în arme. Incapabili de oboseală, îşi varsă mânia. Păstrând sentimente de animozitate faţă de tine şi plini de vitejie, ei nu pot fi învinşi cu uşurinţă. Cu toate acestea, O, rege, voi lupta împotriva acelor eroi cu tot sufletul meu şi îmi voi risca chiar viaţa. Pentru tine, O, tu, cel de mare glorie, în luptă, viaţa mea însăşi va fi astăzi expusă fără teamă. Pentru tine, aş distruge toate lumile cu celeştii şi Daityas, darămite duşmanii tăi de aici. O, rege, voi lupta cu acei Pandavi şi voi face tot ce îţi este pe plac.” Auzind aceste cuvinte, Duryodhana a fost inspirat de o mare încredere şi inima lui s-a umplut de bucurie. Şi, vesel, a ordonat tuturor trupelor şi tuturor regilor (din armata sa) să înainteze. La acest ordin, O, rege, armata sa, formată din care, cai, soldaţi şi elefanţi, a început să avanseze. Şi acea mare forţă, O, rege, înarmată cu diverse tipuri de arme, era extrem de veselă. Şi acea armată a ta, O, monarh, formată din elefanţi, cai şi soldaţi, pe câmpul de

406 Citirea din Bombay, pe care o adopt, este *visravat* la începutul celui de-al doilea rând. Citirea din Bengal este *visramvat,* ceea ce înseamnă „din motive de afecţiune”. Poate însemna şi „din încredere”, deşi nu în acest context.

407 Ultimul cuvânt din 4 este citit diferit în textele din Bengal, şi anume *Rathanghas*, în loc de *Maharathas*, aşa cum apare în ediţia din Bombay.

408 *Vimana*, singularul nominativ al lui *Vamanas*, se referă la *Gangasutas*. Savanţii din Burdwan îl traduc prin „cu mintea neclintită”. Nu cunosc nicio altă interpretare.

luptă, arăta extrem de frumoasă. Și elefanții uriași, staționați în grupuri mari și conduși cu pricepere, arătau strălucitori pe câmpul de luptă. Și mulți luptători regali, pricepuți în diverse arme, erau văzuți în mijlocul trupelor tale. Și praful, roșu ca soarele dimineții, ridicat de acele care, soldații, elefanții și caii în grupuri mari, pe măsură ce se mișcau pe câmpul de luptă, arăta frumos, acoperind razele soarelui. Și steagurile multicolore așezate pe care și pe elefanți, fluturând în aer și mișcându-se de-a lungul cerului, arătau frumos ca fulgerele printre nori. Și zgomotul puternic și violent era făcut de sunetul arcurilor întinse de regi, asemănător cu vuietul oceanului în timp ce era agitat în epoca *Krita* de zei și de marii Asura. Și acea armată a fiilor tăi, arătând atât de mândră, formată din (combatanți de) diverse culori și forme, strigând atât de aprig și capabilă să ucidă războinici ostili, arăta atunci ca acele mase de nori care apar la sfârșitul *Yuga*. [409]

SECȚIUNEA LXXXII

Sanjaya a spus: O, șef al Bharatas, fiul lui Ganga, adresându-se încă o dată fiului tău care era cufundat în gânduri, i-a spus aceste cuvinte încântătoare: „Eu și Drona și Salya și Kritavarman din neamul lui Satwata, și Aswatthaman și Vikarna și Bhagadatta și fiul lui Suvala și Vinda și Anuvinda din Avanti, și Valhika cu Valhikas,[410] și puternicul rege al Trigartas și invincibilul conducător al Magadhas, Vrihadvala, regele Kosalas, Chitrasena, Vivingsati și multe mii de războinici cu care înzestrați cu steaguri înalte, un număr mare de armăsari născuți în țară, bine călăriți de soldați excelenți, și mulți elefanți furioși de talie mare, cu salivă curgându-le din gură și obraji, și mulți soldați curajoși, înarmați cu diverse arme și născuți în diverse tărâmuri, sunt toți pregătiți să lupte pentru tine.[411] Aceștia, și mulți alții gata să-și dea viața pentru tine, sunt, după părerea mea, capabili să învingă chiar și zeii în luptă. Totuși, ar trebui să-ți spun întotdeauna, O, rege, ceea ce este spre binele tău. Pandavii nu pot fi învinși nici măcar de zei, cu Vasava. Ei îl au pe Vasudeva ca aliat și sunt egali cu Mahendra însuși în vitejie. În ceea ce mă privește, voi face întotdeauna ceea ce îmi poruncești. Fie eu îi voi învinge pe Pandavi în luptă, fie ei mă vor învinge pe mine.” După ce a rostit aceste cuvinte, bunicul i-a dat o plantă medicinală excelentă, foarte eficientă pentru vindecarea rănilor. Și astfel, fiul tău a fost vindecat de rănile sale. Apoi, în zori, când cerul era senin, viteazul Bhishma, cel mai de seamă dintre oameni, versat în toate tipurile de formații militare, și-a dispus trupele în formația numită *Mandala*, înarmate până în dinți. Și era plină de războinici de seamă, de elefanți și de soldați. Era înconjurată din toate părțile de mii de care și de numeroși călăreți înarmați cu săbii și sulițe. Lângă fiecare elefant erau așezate șapte care, iar lângă fiecare car erau așezați șapte călăreți. În spatele fiecărui călăreț erau așezați șapte arcași, iar în spatele fiecărui arcaș erau șapte combatanți cu scuturi. Și astfel, O, rege, armata ta, alcătuită din puternici războinici în care, era pregătită pentru o bătălie aprigă, protejată de Bhishma. Și zece mii de cai, și tot atâția elefanți, și zece mii de care, și fiii tăi, toți echipați cu zale, adică eroicul Chitrasena și alții, îl protejau pe bunicul. Și se vedea că Bhishma era protejat de acei războinici curajoși, iar acei prinți, ei înșiși de mare putere, echipați cu zale, erau (la rândul lor) protejați de el. Iar Duryodhana, echipat cu zale, stătea pe carul său pe câmpul de luptă și, posedând toate calitățile, arăta strălucitor ca însuși Sakra în ceruri. Atunci, O, Bharata, strigătele fiilor tăi erau puternice și acopereau zgomotul carelor și vacarmul instrumentelor muzicale. Această formație puternică și impenetrabilă a ucigașilor de dușmani, și anume Dhartarashtras (sub forma numită) *Mandala*, (astfel) dispusă de Bhishma, a început să avanseze, îndreptându-se spre vest. Incapabilă de a fi învinsă de dușmani, arăta frumos din toate punctele de vedere. Văzând atunci formația numită *Mandala*, care era extrem de feroce, regele Yudhishthira însuși și-a dispus trupele în formația numită *Vajra*. Și când diviziile au fost astfel aliniate, războinicii cu care și călăreții, staționați la

409 Ultimul verset este citit în mod diferit. Dar textele din Bombay și Bengal au propriile lor erori. Primul cuvânt este *ugranadam* (Bengal) și nu *ugranagam* (Bombay). *Vahuvarnarupam* (Bombay) este corect, și nu *Vahuvarnarutam* (Bengal). Ultimul cuvânt din prima linie este *Samudirnamevam* (Bombay), și nu *Samudirnavarnam* (Bengal).

410 Citit diferit în textele bengaleze, și anume *Somadatta* cu *Saindhavas*.

411 Citirea *Rathas* din Bengal în prima linie din 6 este o greșeală; ar trebui să fie, ca în textul din Bombay, *tatha*.

locurile lor, au scos strigăte de leu. Însoțiți de forțele lor respective, bravii războinici ai ambelor armate, pricepuți în luptă și dornici de bătălie, au pornit, dorind să distrugă formația adversă. Fiul lui Bharadwaja a pornit împotriva regelui Matsyas, iar fiul său (Aswatthaman) împotriva lui Sikhandin. Iar regele Duryodhana însuși s-a năpustit asupra fiului lui Prishata. Și Nakula și Sahadeva s-au luptat împotriva regelui din Madras. Iar Vinda și Anuvinda din Avanti s-au luptat împotriva lui Iravat. Și mulți regi au luptat alături de Dhananjaya. Iar Bhimasena, luptând cu toată puterea, s-a opus fiului lui Hridika în bătălie. Și, posedând un mare curaj, (Abhimanyu), fiul lui Arjuna, a luptat în bătălie, O, rege, împotriva fiilor lui Chitrasena, Vikarna și Durmarshana. Și fiul lui Hidimva, acel prinț al Rakshasas, s-a năpustit asupra acelui arcaș puternic, liderul Pragjyotishas, ca un elefant furios asupra altuia. Și *Rakshasa* Alamvusha, O, rege, cuprins de furie, s-a năpustit în luptă împotriva invincibilului Satyaki, în mijlocul adepților săi. Și Bhurisravas, depunând mari eforturi, a luptat împotriva lui Dhrishtaketu. Și Yudhishthira, fiul lui Dharma, a avansat împotriva regelui Srutayush. Și Chekitana a luptat în acea bătălie împotriva lui Kripa. Iar alții (dintre războinicii Kuru), depunând eforturi puternice, au pornit împotriva puternicului războinic Bhima. Și mii de (alți) regi l-au înconjurat pe Dhananjaya, cu sulițe, lănci, săgeți, buzdugane și ciomege cu țepi în mâini. Atunci Arjuna, cuprins de o mare mânie, adresându-se celui din neamul Vrishni, a spus: „Privește, O, Madhava, trupele lui Dhartarashtra în luptă, aliniate de fiul înalt de suflet al lui Ganga, familiarizat cu toate tipurile de formații militare. Privește, O, Madhava, acei războinici curajoși, nenumărați la număr și dornici de luptă (cu mine). Privește, O, Kesava, pe conducătorul Trigartas împreună cu frații săi.[412] Chiar astăzi îi voi ucide pe toți, O, Janardana, sub ochii tăi, adică pe cei, O, cel mai de seamă dintre Yadu, care, dorind să lupte (cu mine), se află pe câmpul de luptă.” După ce a rostit aceste cuvinte, fiul lui Kunti, frecând coarda arcului, a aruncat cu săgeți asupra mulțimii de regi. Și acei mari arcași au aruncat asupra lui o ploaie densă de săgeți, ca norii care umplu un lac cu torente de ploaie în sezonul ploios. Și strigăte puternice s-au auzit în armata ta, O, monarhule, când în acea mare bătălie cei doi Krishna au fost văzuți acoperiți de o ploaie densă de săgeți. Și zeii, Rishii cerești și Gandharvas cu Uragas, văzând pe cei doi Krishna în acea stare, au fost cuprinși de o mare uimire. Atunci Arjuna, O, rege, cuprins de mânie, a invocat arma *Aindra*. Și atunci vitejia lui Vijaya ni s-a părut cu adevărat minunată, întrucât ploaia de arme trasă de dușmanii săi a fost oprită de miile sale de săgeți. Și acolo, printre miile de regi, cai și elefanți, nu era niciunul, O, rege, care să nu fi fost rănit. Iar pe ceilalți, O, tată, fiul lui Pritha i-a străpuns, pe fiecare cu două sau trei săgeți. Și în timp ce erau loviți astfel de Pritha, ei au căutat protecția lui Bhishma, fiul lui Santanu. Dar Bhishma a devenit atunci salvatorul acelor războinici care erau ca niște oameni scufundați în adâncuri fără fund. Și, ca urmare a faptului că acei războinici au fugit și s-au amestecat cu trupele tale, rândurile tale sfărâmate, O, rege, au fost agitate ca marea vastă în timpul unei furtuni.

SECȚIUNEA LXXXIII

Sanjaya a spus: Și când bătălia era în toi și după ce Susarman încetase să mai lupte, iar (ceilalți) războinici eroici (ai armatei Kuru) fuseseră învinși de fiul nobil al lui Pandu; după ce, într-adevăr, armata ta, asemănătoare cu oceanul, se agitase repede și fiul lui Ganga se îndreptase rapid împotriva carului lui Vijaya, regele Duryodhana, văzând vitejia lui Partha în luptă, se îndreptă repede spre acei regi și, adresându-se lor, precum și eroicului și puternicului Susarman, care se afla în fruntea lor, le spuse în mijlocul lor aceste cuvinte, bucurându-i pe toți: „Acest Bhishma, fiul lui Santanu, cel mai de seamă dintre Kuru, nepăsător de propria viață, dorește să lupte cu toată sufletul împotriva lui Dhananjaya. Dați tot ce aveți mai bun, voi toți, uniți împreună și însoțiți de trupele voastre, protejați în luptă pe strămoșul neamului Bharata, care se îndreaptă împotriva armatei inamice”. Răspunzând „Da”, toate diviziile aparținând acelor regi, O, monarhule, au pornit, urmând strămoșul. Atunci, puternicul Bhishma, fiul lui Santanu, (grăbindu-se astfel spre luptă), a ajuns repede la Arjuna din neamul Bharata, care se îndrepta și el spre el, pe carul său extrem de strălucitor

412 Ultimul cuvânt din prima linie a versetului 36 este *amitan* în textele din Bengal. În versiunea din Bombay este *Varmitan*. Prefer versiunea din Bengal.

și mare, la care erau înjugați cai albi și pe care era așezat steagul său purtând maimuța feroce, iar zgomotul său semăna cu zgomotul profund al norilor. Și întreaga ta armată, văzându-l pe Dhananjaya, împodobit cu diademă, venind astfel la luptă, a scos, din frică, multe exclamații puternice. Și văzându-l pe Krishna, cu frâiele în mână, și arătând ca soarele de la amiază în splendoarea sa, trupele tale nu au putut să-l privească. La fel, nici Pandavii nu erau în stare să-l privească pe Bhishma, fiul lui Santanu, cu caii lui albi și arcul lui alb, care semăna cu planeta Sukra ridicându-se pe firmament. Acesta din urmă era înconjurat din toate părțile de războinicii înalți la suflet ai Trigartas, conduși de regele lor, împreună cu frații și fiii săi, și de mulți alți războinici puternici.

Între timp, fiul lui Bharadwaja l-a străpuns cu săgețile sale înaripate pe regele Matsyas în luptă. Și în acea luptă, el i-a tăiat steagul acestuia cu o săgeată, iar arcul cu alta. Apoi Virata, comandantul unei mari divizii, lăsând deoparte arcul tăiat, a luat repede altul, care era puternic și capabil să suporte o mare tensiune. De asemenea, a luat o serie de săgeți în flăcări care semănau cu șerpi cu venin virulent. Și l-a străpuns pe Drona în schimb cu trei (dintre acestea) și pe cei (patru) cai ai săi cu patru. Apoi a străpuns steagul lui Drona cu o săgeată și pe vizitiul său cu cinci. De asemenea, a străpuns arcul lui Drona cu o săgeată, iar (la toate acestea) acel taur dintre brahmani s-a înfuriat foarte tare. Apoi Drona a ucis caii lui Virata cu opt săgeți drepte, iar apoi pe vizitiul său, O, șef al Bharatas, cu o singură săgeată. Vizitiul său fiind ucis, Virata a sărit din carul său, ai cărui cai fuseseră și ei uciși. Apoi cel mai de seamă dintre războinicii cu carul s-a urcat repede în carul (fiului său) Sankha. Apoi, tatăl și fiul, rămânând în același car, au început să se opună cu mare putere fiului lui Bharadwaja, cu o ploaie densă de săgeți. Atunci, puternicul fiu al lui Bharadwaja, cuprins de mânie, a tras repede spre Sankha în acea confruntare, o săgeată asemănătoare unui șarpe cu venin virulent. Și acea săgeată, străpungând pieptul lui Sankha și îmbibându-se cu sângele său, a căzut pe pământ, udă și pătată de sânge. Lovit de săgeata fiului lui Bharadwaja, Sankha a căzut repede din carul său, arcul și săgețile îi au scăpat din mâini chiar în fața tatălui său. Văzându-și fiul ucis, Virata a fugit de frică, evitându-l pe Drona în luptă, care semăna cu Moartea însăși, cu gura căscată. Fiul lui Bharadwaja, fără să piardă niciun moment, a oprit puternica oaste a Pandavilor, care rezista luptătorilor cu sute și mii.

Și Sikhandin, O, rege, ajungând la fiul lui Drona în acea bătălie, l-a lovit între sprâncene cu trei săgeți rapide. Și acel tigru printre oameni, adică Aswatthaman, străpuns de acele săgeți, arăta frumos ca muntele Meru cu cele trei creste înalte și aurii. Apoi, O, rege, Aswatthaman, cuprins de furie, și în jumătate din timpul necesar pentru a clipi din ochi, l-a răsturnat în acea bătălie pe vizitiul lui Sikhandin, steagul, caii și armele, acoperindu-i cu mii de săgeți. Apoi, cel mai de seamă dintre războinicii cu carul, adică Sikhandin, cel care îi ardea pe dușmani, a sărit din carul al cărui cai fuseseră uciși și, luând o sabie ascuțită și lustruită și un scut, înfuriat, s-a mișcat pe câmpul de luptă cu mare agilitate, ca un șoim. Și în timp ce se mișca cu mare agilitate, O, rege, pe câmpul de luptă, cu sabia în mână, fiul lui Drona nu a găsit o ocazie (pentru a-l lovi). Și toate acestea păreau foarte uimitoare. Și atunci, O, taur al neamului Bharata, fiul lui Drona, plin de mânie, a trimis după Sikhandin în acea bătălie multe mii de săgeți. Dar Sikhandin, cel mai de seamă dintre oamenii puternici, cu sabia lui ascuțită a tăiat acea ploaie feroce de săgeți care venea spre el. Apoi, fiul lui Drona a tăiat în bucăți acel scut strălucitor și frumos, împodobit cu o sută de luni, și apoi și sabia lui Sikhandin. Și l-a străpuns și pe acesta din urmă, O, rege, cu un număr mare de săgeți înaripate. Apoi Sikhandin, învârtind în mână fragmentul sabiei sale, care fusese tăiată de Aswatthaman cu săgețile sale și care semăna cu un șarpe în flăcări, i-a aruncat-o repede. Fiul lui Drona, însă, demonstrând în acea bătălie ușurința brațelor sale, a tăiat acea (lamă ruptă) care se îndrepta impetuos spre el și care semăna în splendoarea sa cu focul care arde la sfârșitul *Yuga*. Și l-a străpuns pe Sikhandin cu nenumărate săgeți din fier. Atunci Sikhandin, O, rege, extrem de afectat de acele săgeți ascuțite, s-a urcat repede în carul lui (Satyaki), acel descendent cu suflet înalt al neamului lui Madhu. Apoi Satyaki, cuprins de furie, l-a străpuns în acea bătălie, cu săgețile sale teribile, pe crudul *Rakshasa* Alamvusha din toate părțile. Acel prinț al Rakshasas, O Bharata, a tăiat în acea luptă arcul lui

Satyaki cu o săgeată în formă de semilună și l-a străpuns pe Satyaki cu multe săgeți. Și creând o iluzie cu puterile sale Rakshasa, l-a acoperit pe Satyaki cu o ploaie de săgeți. Dar minunată a fost vitejia pe care am văzut-o atunci la nepotul lui Sini, întrucât, lovit de acele săgeți ascuțite, nu a dat dovadă de teamă. Pe de altă parte, O, Bharata, acel fiu al neamului Vrishni a folosit (cu *mantre*) arma *Aindra*, pe care ilustrul erou al neamului Madhu o obținuse de la Vijaya.[413] Acea armă, reducând la cenușă acea iluzie demonică, l-a acoperit pe Alamvusha cu săgeți teribile, ca o masă de nori care acoperă vârful muntelui cu torente de ploaie în sezonul ploios. Atunci Rakshasa, astfel chinuit de eroul din neamul lui Madhu, a fugit înspăimântat, evitându-l pe Satyaki în luptă. Apoi, nepotul lui Sini, după ce l-a învins pe prințul Rakshasas, pe care nici măcar Maghavat nu-l putea învinge, a scos un urlet puternic în fața tuturor trupelor tale. Iar Satyaki, a cărui vitejie era de neînvins, a început să ucidă trupele tale cu nenumărate săgeți, după care acestea au fugit înspăimântate.

Între timp, O, monarhule, Dhrishtadyumna, puternicul fiu al lui Drupada, l-a acoperit pe fiul tău regal în luptă cu nenumărate săgeți drepte. Cu toate acestea, O, Bharata, în timp ce Dhrishtadyumna îl acoperea cu săgețile sale, fiul tău regal nu era nici agitat, nici cuprins de frică. Dimpotrivă, el l-a străpuns rapid pe Dhrishtadyumna în acea bătălie (mai întâi) cu șaizeci și (apoi) cu treizeci de săgeți. Și toate acestea păreau extrem de uimitoare. Atunci comandantul armatei Pandava, O, Bharata, cuprins de mânie, i-a tăiat arcul. Și acel puternic războinic a ucis în acea luptă cei patru cai ai fiului tău și l-a străpuns cu șapte săgeți cu vârfurile cele mai ascuțite. Atunci (fiul tău), acel războinic puternic, înzestrat cu o mare forță, sărind din carul ale cărui cai fuseseră uciși, a alergat pe jos, cu sabia ridicată, spre fiul lui Prishata. Atunci puternicul Sakuni, devotat regelui, venind repede la acel loc, l-a făcut pe fiul tău regal să se urce în carul său, sub privirile tuturor. Apoi ucigașul de dușmani, fiul lui Prishata, după ce l-a învins pe rege, a început să măcelărească trupele tale, precum cel care mânuiește fulgerul măcelărind Asurii.

Kritavarman, în acea bătălie, l-a acoperit cu săgețile sale pe puternicul războinic Bhima. Într-adevăr, l-a copleșit complet, ca o masă uriașă de nori care acoperă soarele. Atunci, pedepsitorul dușmanilor, Bhimasena, cuprins de furie și râzând în același timp, a tras câteva săgeți spre Kritavarman. Lovit de acestea, Atiratha din neamul Satwata, care îi depășea pe toți în putere, nu a tremurat, O, rege, ci (în schimb) l-a străpuns pe Bhima cu multe săgeți ascuțite. Apoi, puternicul Bhimasena, ucigând cei patru cai ai lui Kritavarman, l-a doborât pe vizitiul acestuia, iar apoi frumosul său steag. Iar ucigașul eroilor inamici (adică Bhima) l-a străpuns pe Kritavarman însuși cu multe săgeți de diferite feluri. Și Kritavarman, străpuns peste tot, părea să fie extrem de mutilat în fiecare membru. Apoi, din carul al cărui cai fuseseră uciși, Kritavarman s-a dus repede la carul lui Vrishaka, sub privirile lui Salya și ale fiului tău, O, rege. Iar Bhimasena, cuprins de furie, a început să-ți chinuie trupele. Împins de furie, a început să-i ucidă, ca un distrugător înarmat cu ciocanul său.

SECȚIUNEA LXXXIV

Dhritarashtra a spus: Multe și minunate, O, Sanjaya, erau luptele unu la unu dintre Pandavi și războinicii mei, despre care te aud vorbind. Tu nu vorbești însă, O, Sanjaya, despre niciunul dintre cei din tabăra mea care să fi fost vesel (în astfel de ocazii). Tu vorbești mereu despre fiii lui Pandu ca fiind veseli și niciodată înfrânți, O, Suta, iar despre ai mei vorbești ca fiind triști, lipsiți de energie și înfrânți constant în luptă. Toate acestea sunt, fără îndoială, destinul.

Sanjaya a spus: Oamenii tăi, O, taur al neamului Bharata, se străduiesc în funcție de puterea și curajul lor și își arată vitejia la maximul forțelor lor. Așa cum contactul cu proprietățile oceanului face ca apele dulci ale râului celest Ganga să devină sălcii, tot așa vitejia, O, rege, a iluștrilor războinici din armata ta, care intră în contact cu eroicii fii ai lui Pandu în luptă, devine zadarnică. Sforțându-se în funcție de puterea lor și realizând cele mai dificile fapte, tu, O, șef al Kurus, nu ar

413 Satyaki era discipolul lui Arjuna în arta războiului. Vijaya era un alt nume al lui Arjuna.

trebui să găseşti vină în trupele tale. O, monarh, această mare şi îngrozitoare distrugere a lumii, care umflă (populaţia) domeniilor lui Yama, a apărut din cauza comportamentului tău necorespunzător şi a celui al fiilor tăi. Nu se cuvine, O, rege, să te întristezi pentru ceea ce a apărut din propria ta vină. Regii nu îşi protejează întotdeauna vieţile în această lume. Aceşti conducători ai Pământului, dornici să cucerească prin luptă regiunile celor drepţi, luptă zilnic, pătrunzând în diviziile (ostile), având ca singurul lor scop cerul.

În dimineaţa acelei zile, O, rege, a avut loc un mare măcel, asemănător celui care a avut loc în bătălia dintre zei şi Asuri (din vechime). Ascultă, O, monarhule, cu toată atenţia. Cei doi prinţi ai Avanti, acei mari arcaşi înzestraţi cu o putere extraordinară, acei războinici excelenţi şi feroce în luptă, văzându-l pe Iravat, au avansat împotriva lui. Bătălia care a avut loc între ei a fost feroce, deţi stăteau părul măciucă. Atunci Iravat, cuprins de furie, i-a străpuns repede pe cei doi fraţi cu forme celeste cu multe săgeţi ascuţite şi drepte. Cei doi, însă, familiarizaţi cu toate modurile de luptă, l-au străpuns la rândul lor în acea bătălie. Luptând din răsputeri pentru a-şi ucide duşmanul şi dorind să se contracareze reciproc, nu se putea observa nicio diferenţă între ei în timp ce luptau, O, rege. Iravat, O, monarhule, cu patru săgeţi, a trimis cei patru cai ai lui Anuvinda în lăcaşul lui Yama. Şi cu două săgeţi ascuţite, cu vârful lat, O, tată, el a tăiat arcul şi steagul lui Anuvinda. Şi această ispravă, O, rege, părea cu adevărat minunată. Apoi Anuvinda, părăsind propriul său car, s-a urcat în carul lui Vinda. Luând un arc excelent şi puternic, capabil să suporte o tensiune mare, Anuvinda, la fel ca şi fratele său Vinda, cei mai de seamă războinici din Avanti, amândoi aflaţi pe acelaşi car, au tras rapid multe săgeţi către Iravat, cel cu sufletul înalt. Trăgând cu ele, acele săgeţi de mare impetuozitate, împodobite cu aur, în timp ce zburau prin aer, au acoperit cerul.[414] Atunci Iravat, cuprins de furie, a aruncat asupra celor doi războinici puternici, cei doi fraţi (din Avanti), o ploaie de săgeţi şi i-a doborât pe vizitii lor. Când vizitiul, lipsit de viaţă, a căzut la pământ, caii, ne mai fiind ţinuţi în frâu, au fugit cu carul. După ce i-a învins pe cei doi războinici, fiul fiicei regelui Nagas, dând dovadă de vitejie, a început să-ţi decimeze rândurile cu mare activitate. Apoi, puternica oaste a lui Dhartarashtra, măcelărită astfel în luptă, a început să se clatine în multe direcţii, ca o persoană care a băut otravă.

Prinţul Rakshasa, puternicul fiu al lui Hidimva, pe carul său strălucitor ca soarele, înzestrat cu un steag, s-a năpustit asupra lui Bhagadatta. Conducătorul Pragjyotishas era aşezat pe elefantul său, ca şi cel care mânuia fulgerul în vremurile de demult, în bătălia provocată de răpirea lui Taraka. Zeii, Gandharvas şi Rishis veniseră cu toţii acolo. Cu toate acestea, ei nu puteau observa nicio diferenţă între fiul lui Hidimva şi Bhagadatta. Aşa cum şeful celor cereşti, cuprins de mânie, îi inspirase pe Danavas cu frică, la fel şi Bhagadatta, O, rege, îi speriase pe războinicii Pandava. Şi războinicii armatei Pandava, speriaţi de el din toate părţile, nu au reuşit, O, Bharata, să găsească printre rândurile lor niciun protector. Am văzut însă, O, Bharata, pe fiul lui Bhimasena acolo, pe carul său. Ceilalţi puternici războinici au fugit cu inimile întristate. Când, însă, O, Bharata, trupele Pandavilor s-au adunat, în bătălia care a urmat s-a ridicat un zgomot îngrozitor printre trupele tale. Atunci Ghatotkatcha, O, rege, în acea bătălie îngrozitoare, l-a acoperit pe Bhagadatta cu săgeţile sale, ca norii care revarsă ploaia pe pieptul lui Meru. Evitând toate săgeţile trase din arcul Rakshasa, regele l-a lovit repede pe fiul lui Bhimasena în toate membrele vitale. Cu toate acestea, prinţul Rakshasa, deşi lovit de nenumărate săgeţi drepte, nu s-a clintit deloc (ci a rămas nemişcat) ca un munte străpuns (de săgeţi). Atunci, conducătorul Pragjyotishas, cuprins de furie, a aruncat în luptă paisprezece suliţe, care însă au fost toate tăiate de Rakshasa. Tăind cu săgeţile sale ascuţite acele suliţe, Rakshasa, cu braţele sale puternice, l-a străpuns pe Bhagadatta cu şaptezeci de săgeţi, fiecare având puterea unui fulger. Apoi, conducătorul Pragjyotishas, râzând în tot acest timp, O Bharata, a trimis în acea luptă cei patru cai ai Rakshasa în tărâmul Morţii. Prinţul Rakshasas, însă, de mare vitejie, rămânând pe carul ale cărui cai fuseseră ucişi, a aruncat cu mare forţă o săgeată spre elefantul conducătorului Pragjyotishas. Regele Bhagadatta a tăiat atunci în trei fragmente săgeata rapidă, prevăzută cu un mâner de aur şi care se îndrepta impetuos spre el, iar aceasta a căzut pe

414 *Divakaram prapya*, lit., ”atingând calea soarelui”, adică în timp ce străbate cerul.

pământ. Văzând că săgeata lui a fost tăiată, fiul lui Hidimva a fugit de frică, ca Namuchi, cel mai de seamă dintre Daityas, în vremurile de demult, din bătălia cu Indra. După ce l-a învins în luptă pe acel erou de mare vitejie şi renumit pentru priceperea sa, care, O, rege, nu poate fi învins în luptă nici măcar de Yama însuşi sau de Varuna, regele Bhagadatta, cu elefantul său, a început să zdrobească trupele Pandavilor ca un elefant sălbatic, O, rege, zdrobind în timp ce calcă pe tulpinile de lotus (într-un lac).

Conducătorul Madrasului s-a angajat în luptă cu fiii surorii sale, gemenii. Şi i-a copleşit pe acei fii ai lui Pandu cu nori de săgeţi. Apoi Sahadeva, văzându-l pe unchiul său matern angajat în luptă (cu el), l-a acoperit cu săgeţi, precum norii acoperă creatorul zilei. Acoperit de acei nori de săgeţi, conducătorul Madrasului avea o expresie încântată, iar gemenii simţeau, de asemenea, o mare bucurie pentru binele mamei lor.[415] Atunci Salya, acel puternic războinic, lovind eficient în acea bătălie, a trimis cu patru săgeţi excelente, O, rege, cei patru cai ai lui Nakula în lăcaşul lui Yama. Nakula, acel puternic războinic, sărind repede din carul al cărui cai fuseseră ucişi, s-a urcat pe vehiculul renumitului său frate. Aşezaţi pe aceeaşi căruţă, cei doi eroi, amândoi feroce în luptă şi amândoi cuprinşi de furie, au început să acopere căruţa conducătorului din Madras (cu săgeţile lor), trăgând cu arcurile cu mare putere. Dar acel tigru printre oameni, deşi acoperit astfel de nenumăratele săgeţi trase de fiii surorii sale, nu s-a clintit deloc (ci a rămas nemişcat) ca un deal. Râzând în acelaşi timp, el i-a lovit (în schimb) cu o ploaie de săgeţi. Atunci Sahadeva, de mare vitejie, O Bharata, cuprins de furie, a luat o săgeată (puternică) şi, năpustindu-se asupra conducătorului Madrasului, a tras-o spre el[416]. Acea săgeată, înzestrată cu impetuozitatea lui Garuda însuşi, trasă de el, l-a străpuns pe conducătorul Madrasului şi a căzut pe pământ. Atunci, acel puternic războinic, profund străpuns şi foarte chinuit, s-a aşezat, O, rege, pe terasa carului său şi a leşinat. Văzându-l (astfel) chinuit de gemeni, lipsit de cunoştinţă şi prăbuşit (pe carul său), vizitiul său l-a dus cu carul său peste câmp. Văzând carul conducătorului Madras retrăgându-se (din luptă), toţi Dhartarashtras au devenit trişti şi au crezut că totul s-a terminat pentru el.[417] Atunci acei puternici războinici, şi anume cei doi fii ai lui Madri, după ce şi-au învins unchiul matern în luptă, au suflat vesel în cochilii şi au scos urlete de leu. Apoi s-au repezit cu bucurie, O, rege, spre trupele tale, precum zeii Indra şi Upendra, O, monarh, spre oastea Daitya.

SECŢIUNEA LXXXV

Sanjaya a spus: Apoi, când soarele a ajuns la meridian, regele Yudhishthira, văzându-l pe Srutayush, şi-a îndemnat caii. Şi regele s-a năpustit asupra lui Srutayush, pedepsitorul duşmanilor, lovindu-l cu nouă săgeţi ascuţite. Marele arcaş, adică regele Srutayush, oprind în acea bătălie săgeţile trase de fiul lui Pandu, l-a lovit pe Yudhishthira cu şapte săgeţi. Acestea, străpungându-i armura, i-au băut sângele în acea bătălie, ca şi cum ar fi supt energiile vitale care locuiau în corpul acelui om cu suflet înalt.[418] Fiul lui Pandu, deşi străpuns adânc de acel rege cu suflet înalt, l-a străpuns pe regele Srutayush (în schimb) în inimă, cu o săgeată în formă de ureche de mistreţ. Şi cel mai de seamă dintre războinicii din car, şi anume fiul lui Pritha, cu o altă săgeată cu vârful lat, a doborât repede pe pământ steagul nobilului Srutayush din carul său. Văzând steagul său doborât, regele Srutayush l-a străpuns pe fiul lui Pandu cu şapte săgeţi ascuţite. Atunci Yudhishthira, fiul lui Dharma, a izbucnit în furie, ca focul care arde la sfârşitul *Yuga* pentru a consuma creaturile. Văzând pe fiul lui Pandu cuprins de furie, zeii, Gandharvas şi Rakshasas au tremurat, O, rege, iar universul s-a agitat. Şi chiar acesta a fost gândul care a apărut în mintea tuturor creaturilor, şi anume că acel rege, cuprins de furie, va distruge în acea zi cele trei lumi. Într-adevăr, când fiul lui Pandu era astfel cuprins de mânie, Rishii şi celeştii s-au rugat pentru pacea lumii. Plin de mânie şi lingându-şi

415 Se pare că Salya era încântat să vadă priceperea fiilor surorii sale, în timp ce gemenii erau încântaţi să-şi etaleze priceperea în faţa celui care era rudă cu ei prin mama lor.

416 Savanţii din Burdwan traduc acest verset interpretând în mod neglijent cuvântul *Viryavat* ca fiind un adjectiv al cuvântului *saram*. Acesta îl califică pe Sahadeva. Cuvântul *Viryavat* nu apare în niciun text.

417 Lit. „Acesta nu mai este”, adică „în viaţă”.

418 Originalul este *Vichnvantas* (un termen practic) care înseamnă „a culege ca florile”.

frecvent colţurile gurii, Yudhishthira a căpătat o expresie teribilă, arătând ca soarele care răsare la sfârşitul *Yuga*. Atunci, O, rege, toţi războinicii tăi şi-au pierdut speranţa în viaţă, O, Bharata. Însă, stăpânindu-şi mânia cu răbdare, acel mare arcaş, renumit pentru priceperea sa, i-a tăiat arcul lui Srutayush chiar de la mâner. Apoi, sub privirile tuturor trupelor, regele l-a străpuns pe Srutayush, al cărui arc fusese tăiat, cu o săgeată lungă în centrul pieptului. Apoi, puternicul Yudhishthira, O, rege, a ucis rapid cu săgeţile sale caii lui Srutayush şi apoi, fără să piardă niciun moment, pe vizitiul său. Văzând vitejia regelui, Srutayush a părăsit carul al cărui cai fuseseră ucişi şi a fugit repede de pe câmpul de luptă. După ce acel mare arcaş a fost învins în luptă de fiul lui Dharma, toate trupele lui Duryodhana, O, rege, şi-au întors feţele. După ce a realizat această ispravă, Yudhishthira, fiul lui Dharma, a început să ucidă trupele tale ca Moartea însăşi, cu gura larg deschisă.

Chekitana din neamul Vrishni, sub privirile tuturor trupelor, l-a acoperit cu săgeţile sale pe Gautama, cel mai de seamă dintre războinicii din car. Respingând toate acele săgeţi, Kripa, fiul lui Saradwat, l-a străpuns în schimb pe Chekitana, care lupta cu mare grijă, O, rege, cu săgeţi în acea bătălie. Apoi, O, Bharata, cu o altă săgeată cu vârf lat, el a tăiat arcul lui Chekitana şi, înzestrat cu o mare agilitate a mâinii, l-a doborât şi pe vizitiul acestuia cu o altă săgeată cu vârf lat. Kripa a ucis apoi, O, monarhule, caii lui Chekitana, precum şi pe cei doi războinici care îi protejau aripile. Apoi Chekitana din neamul Satwata a sărit repede din carul său şi a luat o măciucă. Cel mai priceput dintre toţi mânuitorii de măciucă, Chekitana, cu măciuca sa ucigaşă de eroi, a ucis caii lui Gautama şi apoi l-a doborât pe vizitiul său. Apoi Gautama, stând pe pământ, a tras şaisprezece săgeţi spre Chekitana. Acele săgeţi, străpungând eroul din rasa Satwata, au pătruns în pământ. Atunci, Chekitana, cuprins de furie, a aruncat încă o dată buzduganul, dorind să-l ucidă pe Gautama, la fel cum Purandara dorea să-l ucidă pe Vritra. Apoi Gautama, cu mii de săgeţi, a oprit acea uriaşă măciucă, înzestrată cu puterea diamantului, care se îndrepta spre el. Apoi Chekitana, O, Bharata, scoţându-şi sabia din teacă, s-a repezit cu mare viteză spre Gautama. Atunci şi Gautama, aruncând arcul şi luând o sabie lustruită, s-a repezit cu mare viteză spre Chekitana. Amândoi, înzestraţi cu o mare forţă şi amândoi înarmaţi cu săbii excelente, au început să se lovească reciproc cu armele lor ascuţite. Apoi aceşti tauri printre oameni, loviţi de forţa săbiilor celuilalt, au căzut pe pământ, acel element (comun) al tuturor creaturilor. Epuizaţi de eforturile depuse, membrele amândurora erau nemişcate, în stare de leşin. Atunci Karakarsha, împins de prietenie, s-a repezit repede la acel loc. Şi acel războinic invincibil, văzându-l pe Chekitana în acea situaţie, l-a luat în carul său, sub privirile tuturor trupelor. Şi astfel, curajosul Sakuni, cumnatul tău, O, monarhule, l-a făcut repede pe Gautama, cel mai de seamă dintre războinicii din car, să se urce în carul său.

Puternicul Dhrishtaketu, cuprins de mânie, l-a străpuns rapid pe fiul lui Somadatta, O, rege, cu nouăzeci de săgeţi în piept. Şi fiul lui Somadatta arăta foarte strălucitor cu acele săgeţi în piept, ca soarele, O, rege, cu razele sale la amiază. Bhurisravas, însă, în acea bătălie, cu săgeţile sale excelente, l-a lipsit pe Dhrishtaketu, acel puternic războinic, de carul său, ucigându-i vizitiul şi caii. Şi văzându-l lipsit de carul său, cu caii şi vizitiul ucişi, Bhurisravas l-a acoperit pe Dhrishtaketu în acea luptă cu o ploaie densă de săgeţi. Atunci, Dhrishtaketu, cu sufletul înalt, O, sire, abandonându-şi carul, s-a urcat pe vehiculul lui Satanika. Chitrasena, Vikarna, O, rege, şi Durmarshana, aceşti războinici în armură de aur, s-au năpustit cu toţii asupra fiului lui Subhadra. Apoi a avut loc o bătălie aprigă între Abhimanyu şi acei războinici, asemenea bătăliei dintre corp, O, rege, cu vânt, bilă şi flegmă.[419] Totuşi, acel tigru printre oameni (adică Abhimanyu), după ce le-a luat carele fiilor tăi, O, rege, nu i-a ucis, amintindu-şi cuvintele lui Bhima.[420] Apoi, în timpul luptei, fiul lui Kunti (Arjuna), cu caii lui albi, văzându-l pe Bhishma, care era de neînvins chiar şi de zei, mergând să-ţi salveze fiii în faţa lui Abhimanyu — un băiat singur, deşi un puternic războinic cu carul —, s-a adresat lui Vasudeva şi a spus aceste cuvinte: „Împinge caii, O, Hrishikesa, spre locul unde se află

419 În fiziologia hindusă, acestea sunt cele trei umori ale corpului care se luptă mereu pentru stăpânirea forţelor vitale.

420 Bhima jurase să-i ucidă pe fiii lui Dhritarashtra; de aceea, Abhimanyu nu voia să încalce jurământul unchiului său ucigând el însuşi pe vreunul dintre ei.

acei numeroşi războinici. Ei sunt mulţi la număr, curajoşi, pricepuţi în arme, invincibili în luptă. Ghidează caii astfel, O, Madhava, încât duşmanul să nu poată ucide trupele noastre." Împins astfel de fiul lui Kunti, cu energia sa nemăsurată, cel din neamul Vrishni a condus atunci carul, la care erau înjugaţi cai albi, spre luptă. Când Arjuna, cuprins de furie, s-a îndreptat astfel spre armata ta, O mare agitaţie s-a stârnit printre trupele tale, O, tată.[421] Fiul lui Kunti, ajungând în faţa regilor care îl protejau pe Bhishma, s-a adresat mai întâi lui Susarman, O, rege, şi i-a spus aceste cuvinte: „Ştiu că eşti cel mai bun în luptă şi un vechi duşman al nostru. Iată astăzi rodul teribil al comportamentului tău rău.[422] Astăzi te voi face să-i vizitezi pe strămoşii tăi." Cu toate acestea, Susarman, conducătorul diviziilor de care, auzind aceste cuvinte dure rostite de ucigaşul de duşmani, Vibhatsu, nu i-a răspuns nimic, nici bine, nici rău. (Dar) apropiindu-se de eroicul Arjuna, însoţit de un număr mare de regi, şi înconjurându-l în acea bătălie, el l-a acoperit, ajutat de fiii tăi, O, tu, cel fără păcat, cu săgeţi din toate părţile, adică din faţă, din spate şi din flancuri, ca norii care acoperă creatorul zilei. Apoi, O, Bharata, a avut loc o bătălie îngrozitoare între armata ta şi Pandavi, în care sângele a curs ca apa.

SECŢIUNEA LXXXVI

Sanjaya a spus: Atunci, puternicul Dhananjaya, lovit de acele săgeţi şi respirând adânc ca un şarpe călcat în picioare, a tăiat cu mare forţă, cu ajutorul săgeţilor sale succesive, arcurile acelor puternici războinici. Tăind într-o clipă, O, rege, arcurile acelor monarhi puternici în acea bătălie, Arjuna, cu sufletul înalt, dorind să-i extermine, i-a străpuns pe toţi simultan cu săgeţile sale. Lovit (astfel) de fiul lui Indra, O, rege, unii dintre ei au căzut pe câmp, acoperiţi de sânge. Unii au avut membrele sfâşiate, iar altora li s-au tăiat capetele. Unii au pierit cu trupurile mutilate şi cu armurile tăiate. Şi afectaţi de săgeţile lui Partha, mulţi dintre ei, căzând pe pământ, au pierit împreună. Văzând atunci acei prinţi ucişi în luptă, conducătorul Trigartas a avansat cu carul său. Şi alţi treizeci şi doi dintre acei războinici, cei care protejaseră spatele combatanţilor ucişi, au căzut şi ei asupra lui Partha. Toţi aceştia, înconjurându-l pe Partha şi trăgând cu arcurile lor zgomotoase, au revărsat asupra lui o ploaie densă de săgeţi, asemenea norilor care revarsă torente de apă pe pieptul muntelui. Atunci Dhananjaya, lovit de acea ploaie de săgeţi în acea bătălie, s-a aprins de mânie şi, cu şaizeci de săgeţi înmuiate în ulei, i-a ucis pe toţi acei protectori din spate. După ce i-a învins în luptă pe cei şaizeci de războinici, ilustrul Dhananjaya s-a bucurat în sufletul său. Şi după ce a ucis şi forţele acelor regi, Jishnu s-a grăbit să-l ucidă pe Bhishma. Atunci, conducătorul Trigartas, văzându-şi prietenii, acei puternici războinici, ucişi, s-a îndreptat repede spre Partha, cu un număr de (alţi) regi în frunte, pentru a-l ucide. Atunci războinicii Pandava, conduşi de Sikhandin, văzând acei combatanţi care avansau spre Dhananjaya, cel mai priceput dintre toţi în mânuirea armelor, au pornit cu armele ascuţite în mâini, dornici să protejeze carul lui Arjuna. Partha, văzând şi el acei oameni curajoşi care înaintau spre el împreună cu conducătorul Trigartas, i-a măcelărit în luptă cu săgeţi trase din *Gandiva*. Apoi, acel arcaş distins, dorind să se apropie de Bhishma, l-a zărit pe Duryodhana şi pe alţi regi conduşi de conducătorul Sindhus. Luptând cu mare energie pentru o clipă şi oprindu-i pe acei războinici care doreau să-l protejeze pe Bhishma, eroicul Arjuna, de mare curaj şi infinită vitejie, evitându-i pe Duryodhana, Jayadratha şi pe ceilalţi, acel războinic de mare putere şi mare vigoare mentală, a înaintat în cele din urmă, cu arcul şi săgeata în mână, spre fiul lui Ganga în luptă. Şi Yudhishthira, cu sufletul înalt, cu pricepere feroce şi renume infinit, evitându-l în luptă pe conducătorul Madrasului care îi fusese atribuit, a înaintat repede, cu mânie aprinsă şi însoţit de Bhima şi de fiii lui Madri, spre Bhishma, fiul lui Santanu, pentru luptă. Cunoscător al tuturor modurilor de război, fiul nobil al lui Ganga şi Santanu, deşi atacat în luptă de toţi fiii lui Pandu uniţi, nu a ezitat deloc. Cu o putere feroce şi o energie extraordinară, regele Jayadratha, cu o ţintă sigură, avansând în luptă, a tăiat cu forţa, cu arcul său excelent, arcurile tuturor acelor puternici

421 În loc de **yat** la începutul celui de-al doilea rând, ar fi mai potrivit **yada**. Cu toate acestea, niciunul dintre textele tipărite nu conţine **yada**.

422 În prima linie din 50, lectura din Bengal este *Satam*. Prefer lectura din Bombay, care este *atyantam*. Pentru că, din nou, *paryayasya* la începutul celei de-a doua linii, textul din Bombay citeşte *anayassa*, care este mai bun.

războinici. Şi ilustrul Duryodhana, cu mânie aprinsă şi furios pentru poziţia sa, i-a lovit pe Yudhishthira şi Bhimasena şi pe gemeni şi pe Partha, cu săgeţi asemănătoare flăcărilor de foc. Străpunşi de săgeţile lui Kripa, Sala şi Chitrasena, O, stăpâne, Pandavii, aprinşi de furie, semănau cu zeii străpunşi de săgeţile Daityasilor uniţi (în vremurile de demult). Regele Yudhishthira, văzând că Sikhandin fuge, după ce arma lui fusese tăiată de fiul lui Santanu, s-a umplut de mânie. Ajatasatru, cu sufletul înalt, adresându-se cu mânie lui Sikhandin în acea bătălie, a rostit aceste cuvinte: „Tu mi-ai spus atunci, în prezenţa tatălui tău: «Chiar şi eu îl voi ucide pe Bhishma, cel cu jurăminte înalte, cu săgeţile mele de culoarea soarelui strălucitor. Adevărat spun aceasta.» Chiar acesta a fost jurământul tău." Jurământul tău nu este îndeplinit, întrucât nu îl ucizi pe Devavrata în luptă. O, eroule, nu fi o persoană care nu îşi îndeplineşte jurămintele. Ai grijă de virtutea, neamul şi faima ta. Priveşte-l pe Bhishma, cu impetuozitatea lui teribilă, arzând toate trupele mele cu nenumăratele lui săgeţi de energie feroce şi distrugând totul într-o clipă, ca Moartea însăşi. Cu arcul tăiat, evitând bătălia şi învins de fiul regal al lui Santanu, unde te duci, abandonându-ţi rudele şi fraţii? Acest lucru nu ţi se potriveşte. Văzând pe Bhishma, cu vitejia sa infinită, şi armata noastră înfrântă şi fugind, tu eşti cu siguranţă, O, fiu al lui Drupada, speriat, deoarece faţa ta este palidă. Fără să ştii, O, eroule, Dhananjaya s-a angajat în bătălia îngrozitoare. Celebrat în întreaga lume, de ce, O, eroule, te temi astăzi de Bhishma?"[423] Auzind aceste cuvinte ale regelui, Yudhishthira cel drept, care erau dure, deşi pline de raţiune, Sikhandin, cu sufletul înalt, considerându-le un sfat bun, s-a apucat repede să-l ucidă pe Bhishma.[424] Şi în timp ce Sikhandin se îndrepta cu mare impetuozitate spre luptă pentru a-l doborî pe Bhishma, Salya a început să-i opună rezistenţă cu arme teribile, greu de învins. Fiul lui Drupada, însă, O, rege, cu o vitejie egală cu cea a lui Indra însuşi, văzând acele arme strălucitoare ca focul care arde în clipa distrugerii universale, nu s-a lăsat deloc intimidat. Oprind acele arme cu ajutorul propriilor săgeţi, acel arcaş puternic, Sikhandin, a rămas acolo fără să se mişte. Apoi a luat o altă armă, şi anume arma feroce *Varuna*, pentru a respinge (acele arme înflăcărate ale lui Salya). Atunci, zeii care stăteau în firmament şi regii pământului au văzut cu toţii armele lui Salya înfrânte de arma *Varuna* a lui Sikhandin. Între timp, Bhishma, eroul cu suflet înalt, a tăiat arcul şi steagul pestriţ al fiului lui Pandu, regele Yudhishthira din neamul Ajamida. Atunci, aruncând deoparte arcul şi săgeţile sale, văzând că Yudhishthira era copleşit de frică, şi luând o măciucă în acea bătălie, Bhimasena s-a repezit, pe jos, la Jayadratha. Atunci Jayadratha, cu cinci sute de săgeţi teribile cu vârfuri ascuţite, fiecare asemănându-se cu toiagul Morţii, l-a străpuns pe Bhimasena din toate părţile, care se repezea astfel impetuos la el, cu măciuca în mână. Ignorând acele săgeţi, impetuosul Vrikodara, cu inima plină de furie, a ucis în acea bătălie toţi armăsarii, născuţi în Aratta, ai regelui Sindhus. Apoi, văzându-l pe Bhimasena pe jos, fiul tău (Chitrasena), de o vitejie fără egal şi asemănător cu însuşi şeful celeştilor, s-a repezit repede spre el cu carul său, cu armele ridicate, pentru a-i da pacea veşnică. Bhima, de asemenea, urlând şi scoţând un strigăt puternic, s-a repezit impetuos spre el, cu buzduganul în mână. Atunci, toţi Kauravas din jur, văzând acea măciucă ridicată, asemănătoare cu toiagul Morţii, au abandonat pe fiul tău curajos şi au fugit, dorind să evite căderea ei (printre ei). În acea înghesuială feroce şi îngrozitoare (de oameni), O, Bharata, care confunda simţurile, Chitrasena, văzând însă acea măciucă care se îndrepta spre el, nu şi-a pierdut simţurile. Luând o sabie strălucitoare şi un scut, el a abandonat carul şi a devenit un războinic pe jos pe câmpul de luptă, pentru că a sărit (din vehiculul său) ca un leu de pe vârful unei stânci şi a coborât pe terenul plat. Între timp, acea măciucă, lovind acel frumos car şi distrugând vehiculul însuşi cu caii şi vizitiul său în acea bătălie, a căzut pe pământ ca un meteor aprins, desprins din firmament, căzând pe pământ. Atunci trupele tale, O, Bharata, văzând acea faptă minunată, s-au umplut de bucurie şi toate împreună au strigat tare pe câmpul de luptă. Şi toţi războinicii l-au aplaudat pe fiul tău (pentru ceea ce au văzut).

423 Citirea din Bombay pe care o adopt este *ajnayamanas cha*. Citirea din Bengal pare a fi incorectă.

424 *Vipralapapavidham* înseamnă literalmente „forţa provenită din declamaţia iraţională". Interpretarea din Bombay este vicioasă.

SECȚIUNEA LXXXVII

Sanjaya a spus: Apoi, apropiindu-se de fiul tău Chitrasena, plin de energie, care fusese astfel privat de carul său, fiul tău Vikarna l-a pus să urce în carul său. Și în timpul acelei lupte generale, atât de aprigă și de înfricoșătoare, Bhishma, fiul lui Santanu, s-a năpustit cu impetuozitate asupra lui Yudhishthira. Atunci Srinjaya, cu carele, elefanții și caii lor, au tremurat. Și l-au considerat pe Yudhishthira deja în ghearele Morții. Cu toate acestea, lordul Yudhishthira, din neamul Kuru, însoțit de gemeni, s-a îndreptat spre acel arcaș puternic, acel tigru printre oameni, Bhishma. Atunci, fiul lui Pandu, trăgând în acea bătălie mii de săgeți, l-a învăluit pe Bhishma ca norii care acoperă soarele. Și acele săgeți nenumărate, bine trase de Yudhishthira, au fost primite de fiul lui Ganga în seturi distincte, cu sutele și miile.[425] Și tot așa, O, sire, nenumărate au fost săgețile trase de Bhishma (în schimb), care arătau ca roiuri de insecte zburând prin aer. În jumătate din timpul necesar pentru a clipi din ochi, Bhishma, fiul lui Santanu, în acea bătălie, l-a făcut invizibil pe fiul lui Kunti prin intermediul nenumăratelor săgeți trase în serie. Atunci, regele Yudhishthira, cuprins de furie, a tras spre nobilul Kaurava o săgeată lungă, asemănătoare unui șarpe cu venin virulent. Cu toate acestea, O, rege, puternicul războinic Bhishma a tăiat în acea luptă, cu o săgeată cu vârf în formă de potcoavă, săgeata trasă din arcul lui Yudhishthira înainte ca aceasta să-l poată atinge. După ce a tăiat acea săgeată lungă, asemănătoare cu Moartea însăși, Bhishma a ucis în acea bătălie caii împodobiți cu aur ai prințului din neamul Kuru. Apoi Yudhishthira, fiul lui Pandu, abandonând carul ale cărui cai fuseseră uciși, s-a urcat repede în carul lui Nakula, cel cu suflet înalt. Apoi Bhishma, cuceritorul orașelor inamice, cuprins de furie, s-a năpustit asupra gemenilor în acea bătălie și i-a acoperit cu săgeți. Văzându-i pe cei doi (frați) astfel afectați de săgețile lui Bhishma, Yudhishthira a început să reflecteze cu seriozitate, dorind, O, monarhule, distrugerea lui Bhishma. Atunci Yudhishthira, O, rege, și-a îndemnat prietenii și conducătorii (de partea sa), spunând: „Ucideți-l pe Bhishma, fiul lui Santanu, uniți-vă”. Apoi, toți acei conducători, auzind aceste cuvinte ale fiului lui Pritha, l-au înconjurat pe bunicul cu un număr mare de care. Tatăl tău, Devavrata, înconjurat astfel din toate părțile, a început să se joace, O, rege, cu arcul său, doborând (în tot acest timp) mulți războinici puternici. Pe cel din neamul Kuru, care se năpustea astfel pe câmpul de luptă, Pandavii îl priveau ca pe un leu tânăr în pădure, în mijlocul unei turme de cerbi. Răsunând cu un urlet puternic în acea bătălie și semănând teamă în inimile războinicilor curajoși cu ajutorul săgeților sale, Kshatriyii care îl priveau, O, rege, erau cu toții cuprinși de teamă, ca animalele inferioare când văd un leu. Într-adevăr, Kshatriyasi au văzut mișcările acelui leu din neamul Bharata în luptă ca fiind asemănătoare cu cele ale unui incendiu alimentat de vânt, care consumă o grămadă de iarbă uscată. Și Bhishma, în acea bătălie, a tăiat capetele războinicilor din carele de luptă ca un om priceput care taie (cu pietre) fructele coapte (de palmier) din copacii care le poartă. Și capetele războinicilor, O, rege, căzând pe suprafața pământului, au produs un zgomot puternic, asemănător celui al unei ploi de pietre. În timpul desfășurării acelei bătălii aprige și îngrozitoare, o mare confuzie s-a instalat în rândul tuturor trupelor. Și, ca urmare a acelei confuzii, formațiile (ambelor armate) au fost rupte. Și Kshatriya, chemându-se unul pe altul individual, s-au apropiat unul de altul pentru a lupta. Atunci Sikhandin, zărind străvechiul Bharatas, s-a repezit impetuos spre el, spunând: „*Așteaptă, așteaptă*!” Amintindu-și însă de feminitatea lui Sikhandin și ignorându-l din această cauză, Bhishma a continuat să lupte împotriva Srinjayas. Atunci Srinjayas, văzându-l pe Bhishma în acea mare bătălie, s-au umplut de bucurie. Și au început să strige în diverse feluri, amestecându-și strigătele cu sunetul cochiliilor lor. Apoi a început o bătălie aprigă, în cursul căreia carele și elefanții s-au încurcat unii cu alții. Și era acea oră a zilei, O, stăpâne, când soarele era pe cealaltă parte (a meridianului). Atunci Dhrishtadyumna, prințul Panchalas, și puternicul războinic Satyaki, au lovit puternic oastea (Bharata) cu ploaie de săgeți și sulițe. Și cu săgeți nenumărate, O, rege, aceștia doi au început să-ți doboare războinicii în acea bătălie. Cu toate acestea, O, taur printre oameni, combatanții tăi, deși măcelăriți în luptă, nu s-au retras din luptă, luând o hotărâre onorabilă în acea confruntare. Într-adevăr, trupele tale au început să lovească în funcție de curajul lor. Însă, în timp ce, O, rege, luptătorii tăi cu suflet înalt erau măcelăriți de ilustrul fiu al lui Prishata, se auzeau strigăte

425 Se pare că sensul este că săgețile trase de Yudhishthira au fost tăiate de Bhishma, în nenumărate seturi distincte, luând fiecare set pe rând.

puternice de durere printre ei. Auzind aceste strigăte puternice, cei doi războinici puternici din armata ta, şi anume Vinda şi Anuvinda din Avanti, s-au îndreptat repede împotriva fiului lui Prishata. Şi acei puternici războinici în car, ucigându-i repede caii, l-au acoperit împreună pe fiul lui Prishata cu o ploaie de săgeţi. Atunci, acel puternic războinic în car, şi anume prinţul Panchalas, sărind repede din carul său, s-a urcat fără pierdere de timp în carul nobilului Satyaki. Apoi, regele Yudhishthira, susţinut de o mare forţă, a pornit împotriva celor doi pedepsitori ai duşmanilor, adică cei doi prinţi ai Avanti, înfierbântaţi de furie. În mod similar, fiul tău, O, tată, cu toate pregătirile făcute, a stat în picioare, înconjurându-i pe Vinda şi Anuvinda în acea bătălie (pentru a-i susţine). Arjuna, de asemenea, în acea bătălie, cuprins de furie, a luptat împotriva multor tauri din rasa Kshatriya, ca şi cel care mânuieşte fulgerul împotriva Asurilor. Drona, de asemenea, care face întotdeauna ceea ce este pe placul fiului tău, cuprins de mânie în acea bătălie, a început să-i consume pe Panchala ca focul care consumă o grămadă de bumbac. Ceilalţi fii ai tăi, O, rege, având pe Duryodhana ca şef, l-au înconjurat pe Bhishma în acea bătălie şi au luptat împotriva Pandavilor. Apoi, când soarele a căpătat o nuanţă roşie,[426] regele Duryodhana, O, Bharata, adresându-se trupelor tale, a spus: „Nu pierdeţi timpul!” Şi în timp ce ei luptau şi realizau fapte dificil de îndeplinit, soarele devenind invizibil ca urmare a retragerii sale în spatele dealului vestic, în curând a început să curgă, spre amurg, un râu îngrozitor, al cărui curent şi valuri erau din sânge şi care era infestat de nenumăraţi şacali. Şi câmpul de luptă a devenit înfricoşător, plin de spirite şi de şacali care urlau înfiorător, prefigurând răul. Rakshasas, Pisachas şi alţi canibali erau văzuţi peste tot, cu sutele şi miile. Apoi Arjuna, după ce i-a învins pe acei regi conduşi de Susarman împreună cu toţi adepţii lor, în mijlocul diviziei lor, s-a îndreptat spre cortul său. Şi domnul Yudhishthira, de asemenea din neamul Kuru, însoţit de fraţii săi şi urmat de trupele sale, s-a îndreptat, O, rege, când s-a lăsat noaptea, spre cortul său. Şi Bhimasena, de asemenea, după ce i-a învins pe acei regi, adică pe acei războinici conduşi de Duryodhana, s-a îndreptat spre cortul său. Duryodhana (împreună cu trupele sale), înconjurându-l pe Bhishma, fiul lui Santanu, în acea mare bătălie, s-a îndreptat spre cortul său. Iar Drona, fiul lui Drona, Kripa, Salya şi Kritavarman din neamul Satwata, înconjurând întreaga armată (Dhartarashtra), s-au îndreptat spre corturile lor. Şi, în mod similar, Satyaki şi Dhrishtadyumna, fiul lui Prishata, înconjurând armata lor, s-au îndreptat spre corturile lor. Astfel, O, rege, acei pedepsitori ai duşmanilor, adică trupele tale şi Pandavii, au încetat să mai lupte când s-a lăsat întunericul. Apoi Pandavii şi Kauravas, retrăgându-se în corturile lor, au intrat în ele, aplaudându-se reciproc. Şi făcând aranjamente pentru protecţia bravelor lor războinici şi dispunând avanposturi conform regulilor, au scos săgeţile (din corpurile lor) şi s-au scăldat în diverse tipuri de apă. Şi brahmanii au îndeplinit ritualuri de împăcare pentru ei, iar barzii le-au cântat laude. Şi acei oameni renumiţi s-au distrat o vreme însoţiţi de muzică vocală şi instrumentală. Şi pentru o vreme, întreaga scenă semăna cu raiul însuşi. Şi acei tauri printre oameni nu au vorbit pentru o vreme despre luptă. Şi când ambele armate, pline de oameni obosiţi, elefanţi şi cai, au adormit acolo, au devenit, O, monarhule, frumoase de privit.

SECŢIUNEA LXXXVIII

Sanjaya a spus: După ce au petrecut noaptea în somn profund, acei conducători ai oamenilor, Kauravas şi Pandavas, s-au îndreptat din nou spre luptă. Şi când trupele ambelor armate erau pe punctul de a se îndrepta spre câmpul de luptă, s-a auzit un mare zgomot, asemănător zgomotului puternic al oceanului însuşi. Atunci, regele Duryodhana, Chitrasena, Vivinsati şi cei mai de seamă războinici din carele de luptă, şi anume Bhishma şi fiul lui Bharadwaja, care posedau o mare vitejie, acei războinici puternici din carele de luptă, îmbrăcaţi în zale şi uniţi, O, rege, au format cu mare grijă armata Kauravas împotriva Pandavas. După ce au format acea formaţie puternică, feroce ca oceanul, având ca valuri şi curenţi caii şi elefanţii lor, tatăl tău Bhishma, fiul lui Santanu, a pornit în fruntea întregii armate, susţinut de Malavas, locuitorii ţărilor sudice şi Avantis. Lângă el se afla viteazul fiu al lui Bharadwaja, însoţit de Pulinda, Parada şi Kshudraka-Malava. Lângă Drona se afla viteazul Bhagadatta. O, rege, hotărât să lupte, însoţit de Magadhas, Kalingas şi

426 Adică, chiar înainte de stabilire.

Pisachas. În spatele lui Bhagadatta se afla Vrihadvala, regele Kosalas, însoţit de Melakas, Tripuras şi Chichilas. Lângă Vrihadvala se afla curajosul Trigarta, conducătorul Prasthala, însoţit de un număr mare de Kamvojas şi de mii de Yavanas. Alături de conducătorul Trigartas, O Bharata, înainta acel erou puternic, şi anume fiul lui Drona, răcnind ca un leu şi umplând pământul cu strigătele sale. Alături de fiul lui Drona înainta regele Duryodhana cu întreaga armată, înconjurat de fraţii săi uterini. În spatele lui Duryodhana mergea Kripa, fiul lui Saradwat. Astfel, acea puternică armată, asemănătoare cu oceanul, a avansat (spre luptă). Şi steagurile şi umbrelele albe, O, stăpâne, şi brăţările frumoase şi arcurile scumpe îşi revărsau strălucirea acolo. Şi văzând acea puternică armată a forţelor tale, marele războinic Yudhishthira s-a adresat repede generalului (forţelor sale), fiul lui Prishata, spunând: „Priveşte, O, mare arcaş, acea armată, deja formată, asemănătoare oceanului. Şi tu, O, fiu al lui Prishata, formează fără întârziere contra-formaţia ta.” (Astfel abordat), eroicul fiu al lui Prishata, O, mare rege, a format acea formaţie teribilă numită *Sringataka*, care distruge toate formaţiile ostile. La coarne se aflau Bhimasena şi acel puternic războinic, şi anume Satyaki, cu multe mii de care, precum şi cu cai şi infanterie. Lângă ei se afla cel mai de seamă dintre oameni (adică Arjuna), cu cai albi şi cu Krishna ca vizitiu.[427] În centru se aflau regele Yudhishthira şi fiii gemeni ai lui Pandu şi Madri. Alţi arcaşi regali, versaţi în arta aranjării trupelor, împreună cu trupele lor, completau acea formaţie. În spate se aflau Abhimanyu, puternicul războinic Virata, fiii lui Draupadi şi Rakshasa Ghatotkacha. Astfel, O Bharata, după ce şi-au format formaţia puternică, eroicii Pandavi au aşteptat pe câmpul de luptă, dorind să lupte şi dornici de victorie. Şi zgomotul puternic al tobelor, amestecat cu sunetul cochiliilor, urletele şi strigătele (combatanţilor) şi palma peste subsuori, a devenit teribil şi a umplut toate punctele cardinale. Apoi acei războinici curajoşi, apropiindu-se unii de alţii pentru luptă, s-au privit, O, rege, cu ochi nemişcaţi. Apoi, O, stăpân al oamenilor, războinicii, provocându-se mai întâi unul pe altul pe nume, s-au angajat în luptă.[428] Atunci a început o bătălie aprigă şi teribilă între trupele tale şi cele ale duşmanului, lovindu-se reciproc. Şi în acea bătălie, O, Bharata, săgeţile ascuţite au căzut în ploaie ca nişte şerpi teribili cu gurile larg deschise. Şi săgeţile lustruite, de o forţă impetuoasă, spălate cu ulei, O, rege, străluceau ca fulgerele strălucitoare din nori. Şi buzduganele împodobite cu aur şi ataşate la praştii strălucitoare erau văzute căzând peste tot pe câmp, asemănându-se cu frumoasele creste ale dealurilor. Şi săbiile de culoarea cerului senin (albastru), O, Bharata, şi scuturile din piele de taur şi împodobite cu o sută de luni, pe măsură ce cădeau peste tot pe câmp, O, rege, arătau frumos. Şi pe măsură ce cele două armate, O, rege, se angajau în luptă una cu cealaltă, arătau strălucitoare ca oştirile celeste şi demonice care se luptau între ele. Peste tot se năpusteau unii împotriva altora în luptă. Cei mai de seamă războinici regali, năpustindu-se cu impetuozitate asupra războinicilor în acea bătălie îngrozitoare, luptau în continuare, cu jugurile carelor lor încurcate cu cele ale adversarilor. Şi, O, taur al neamului Bharata, peste tot pe câmp se produceau scântei de foc amestecate cu fum, ca urmare a frecării colţilor elefanţilor care se luptau. Şi combatanţii de pe spatele elefanţilor, loviţi cu sulițe, erau văzuţi peste tot căzând ca nişte blocuri (desprinse) de pe crestele dealurilor. Şi bravii soldaţi de infanterie, luptând cu braţele goale sau cu sulițe şi lovindu-se unii pe alţii, arătau extrem de frumos. Şi războinicii din oştile Kaurava şi Pandava, întâlnindu-se în acel conflict, s-au trimis reciproc cu diverse tipuri de săgeţi în lăcaşul lui Yama. Apoi Bhishma, fiul lui Santanu, umplând (aerul) cu zgomotul carului său şi lipsind inamicul de simţuri prin sunetul arcului său, s-a năpustit asupra Pandavilor în luptă. Şi războinicii Pandava, conduşi de Dhrishtadyumna, strigând cu înverşunare, s-au năpustit asupra lui, hotărâţi să lupte.[429] Atunci a început, O, Bharata, o bătălie între infanterie, războinici şi elefanţi, ai lor şi ai tăi, în care combatanţii s-au încurcat unii cu alţii.

427 *Krishna-sarathis* (Bombay); în Bengal se citeşte *Vanaradhvajas*.

428 Cred că interpretarea corectă este cea din textul din Bombay, şi anume *namabhis*. Interpretarea din Bengal este *manobhis*. Cum pot oamenii să se provoace reciproc mental, deşi îşi pot alege adversarii în acest fel?

429 *Nagas*, care poate însemna atât *pietre*, cât şi *copaci*. În ambele cazuri, comparaţia ar fi valabilă.

SECȚIUNEA LXXXIX

Sanjaya a spus: Pandavii erau incapabili să-l privească pe Bhishma, cuprins de furie în luptă și arzând fiecare parte ca soarele însuși, care răspândea căldură arzătoare. Atunci toate trupele (Pandava), la comanda fiului lui Dharma, s-au năpustit asupra fiului lui Ganga, care zdrobea (totul) cu săgețile sale ascuțite. Bhishma, însă, care se bucura de luptă, i-a doborât cu săgețile sale pe cei mai puternici arcași dintre Srinjaya și Panchala. Deși astfel măcelăriți de Bhishma, Panchalas împreună cu Somakas s-au năpustit în continuare cu impetuozitate asupra lui, renunțând la frica de moarte. Eroicul Bhishma, fiul lui Santanu, a tăiat însă, O, rege, în acea bătălie, brațele și capetele războinicilor lor din care. Tatăl tău, Devavrata, i-a lipsit pe războinicii lor din care de care. Și capetele soldaților de cavalerie de pe armăsarii lor au căzut repede. Și am văzut, O, rege, elefanți uriași, asemănători cu dealurile, lipsiți de călăreții lor și paralizați de armele lui Bhishma, zăcând peste tot în jur. Printre Pandavi, O, rege, nu era niciun alt om în afară de cel mai de seamă dintre războinicii din car, puternicul Bhimasena, (care putea să-i reziste lui Bhishma). Într-adevăr, numai Bhima, apropiindu-se de Bhishma, l-a întâlnit în luptă. Apoi, în acea întâlnire dintre Bhima și Bhishma, s-a ridicat un zgomot feroce și teribil printre toate trupele (Kauravas). Pandavii, plini de bucurie, au scos strigăte de leu. În timpul acelui carnagiu distrugător, regele Duryodhana, înconjurat de frații săi uterini, l-a protejat pe Bhishma în acea bătălie. Atunci, cel mai de seamă dintre războinicii cu carele, Bhima, l-a ucis pe vizitiul lui Bhishma. Atunci, caii, ne mai fiind controlați, au fugit de pe câmpul de luptă cu carul. Apoi, ucigașul de dușmani, Bhima, cu o săgeată ascuțită cu vârf în formă de potcoavă, i-a tăiat capul lui Sunabha. (Astfel) ucis, acesta a căzut la pământ. Când fiul tău, acel puternic războinic și mare arcaș, a fost ucis, șapte dintre eroicii lui frați, O, tată, nu au putut suporta (în liniște) (acel act). Aceștia, și anume Adityaketu și Vahvasin, și Kundadhara și Mahodara, și Aparajita, și Panditaka și invincibilul Visalaksha, îmbrăcați în armuri pestrițe și cu frumoasele lor coifuri și arme, acești zdrobitori de dușmani dornici de luptă, s-au năpustit asupra fiului lui Pandu. Și Mahodara, în acea bătălie, l-a străpuns pe Bhimasena cu nouă săgeți înaripate, fiecare asemănătoare cu fulgerul în forță, ca ucigașul lui Vritra lovind (marele Asura) Namuchi. Și Adityaketu l-a lovit cu șaptezeci de săgeți, iar Vishnu cu cinci. Și Kundadhara l-a lovit cu nouăzeci de săgeți, iar Visalaksha cu șapte. Și acel cuceritor al dușmanilor, puternicul războinic Aparajita, O, rege, l-a lovit pe Bhimasena, cel cu mare putere, cu multe săgeți. Și Panditaka, de asemenea, în luptă, l-a străpuns cu trei săgeți. Bhima, însă, nu a suportat (în tăcere) aceste atacuri ale dușmanilor săi în luptă. Apucând cu forță arcul cu mâna stângă, acel zdrobitor de dușmani a tăiat, în acea bătălie, capul, cu o săgeată dreaptă, al fiului tău Aparajita, înzestrat cu un nas frumos. Astfel învins de Bhima, capul său a căzut pe pământ. Apoi, sub privirile tuturor trupelor, Bhima l-a trimis, cu o altă săgeată cu vârful lat, pe puternicul războinic Kundadhara în tărâmul Morții. Apoi, acel erou cu suflet nemăsurat, țintind încă o dată cu o săgeată, a tras-o, O, Bharata, spre Panditaka în acea bătălie. Și săgeata, ucigându-l pe Panditaka, a pătruns în pământ, ca un șarpe împins de Moarte, care pătrunde repede în pământ după ce ucide persoana (a cărei oră a sosit). Cu sufletul neînfrânt, acel erou, O, rege, amintindu-și de necazurile trecute, i-a tăiat capul lui Visalaksha, cu trei săgeți. Apoi Bhima, în acea bătălie, l-a lovit pe puternicul arcaș Mahodara în centrul pieptului cu o săgeată lungă. Ucis (astfel), O, rege, acesta a căzut la pământ. Apoi, O, Bharata, tăind cu o săgeată umbrela lui Adityaketu în acea bătălie, i-a tăiat capul cu o altă săgeată cu vârful lat și extrem de ascuțit. Apoi, O, monarhule, cuprins de furie, Bhima, cu o altă săgeată dreaptă, l-a trimis pe Vahvasin în lăcașul lui Yama. Apoi ceilalți fii ai tăi, O, rege, au fugit cu toții, considerând că sunt adevărate cuvintele pe care Bhima le rostise în adunarea (Kaurava).[430] Atunci, regele Duryodhana, cuprins de durere din cauza fraților săi, s-a adresat tuturor trupelor sale, spunând: „Iată-l pe Bhima. Să fie ucis”. Astfel, O, rege, fiii tăi, acei arcași puternici, văzând că frații lor au fost uciși, și-au amintit cuvintele benefice și pașnice pe care le rostise Vidura, cel de mare înțelepciune. Într-adevăr, acele cuvinte ale sincerului Vidura se împlinesc acum, acele cuvinte benefice, O, rege, pe care, influențat de lăcomie și nebunie, precum și de afecțiunea pentru fiii tăi, nu ai putut să le înțelegi atunci. Din felul în care acel erou puternic înarmat îi ucide pe Kauravas, se pare că acel fiu puternic al lui Pandu

430 Promisiunea lui, și anume că în luptă îi va ucide pe toți fiii lui Dhritarashtra.

s-a născut cu siguranță pentru a-ți distruge fiii. Între timp, rege Duryodhana, O, tată, copleșit de o mare durere, s-a dus la Bhishma și acolo, copleșit de tristețe, a început să se lamenteze, spunând: „Frații mei eroici au fost uciși în luptă de Bhimasena. Deși, din nou, toate trupele noastre luptă cu curaj, totuși și ele eșuează. Pari să ne ignori, comportându-te (așa cum o faci) ca un spectator indiferent. Vai, ce cale am ales. Privește destinul meu nefast."

Sanjaya a continuat: Auzind aceste cuvinte crude ale lui Duryodhana, tatăl tău Devavrata, cu ochii plini de lacrimi, i-a spus următoarele:[431] „Chiar și eu am spus asta înainte, la fel și Drona, Vidura și renumitul Gandhari. O, fiule, tu nu ai înțeles atunci. O, zdrobitor de dușmani, am hotărât deja că nici eu, nici Drona nu vom scăpa cu viață din această bătălie. Îți spun cu sinceritate că pe cei pe care Bhima îi va privi în bătălie, îi va ucide cu siguranță. De aceea, O, rege, adună-ți toată răbdarea și hotărăște-te ferm să lupți, luptă cu fiii lui Pritha, având ca țel cerul. În ceea ce privește Pandavașii, ei sunt incapabili să fie învinși chiar și de zei, cu Vasava (în fruntea lor). De aceea, hotărând cu fermitate să lupți, luptă, O, Bharata."

SECȚIUNEA XC

Dhritarashtra a spus: Văzând că atât de mulți dintre fiii mei, O, Sanjaya, au fost uciși de o singură persoană, ce au făcut Bhishma, Drona și Kripa în luptă?[432] Zi după zi, O, Sanjaya, fiii mei sunt uciși. Cred, O, Suta, că sunt complet copleșiți de un destin malefic, întrucât fiii mei nu cuceresc niciodată, ci sunt mereu învinși. Când fiii mei, care stau în mijlocul acelor eroi neînfricați, și anume Drona și Bhishma, și Kripa, cu sufletul înalt, și fiul eroic al lui Somadatta și Bhagadatta, și Aswatthaman, O, fiule, și alți războinici curajoși, sunt încă uciși în luptă, ce se poate spune, dacă nu că este rezultatul destinului?[433] Răul Duryodhana nu a înțeles cuvintele noastre înainte, deși a fost avertizat de mine, O, fiu, și de Bhishma și Vidura. (Deși interzis) întotdeauna și de Gandhari, din motive de binefacere, Duryodhana, cu înțelegerea lui rea, nu s-a trezit înainte din nebunie.[434] Această (conduită) a dat acum roade, în măsura în care Bhimasena, cuprins de mânie, îi trimite, zi după zi în luptă, pe fiii mei nesăbuiți în lăcașul lui Yama.

Sanjaya a spus: Acele cuvinte excelente ale lui Vidura, rostite pentru binele tău, dar pe care nu le-ai înțeles atunci, s-au împlinit acum. Vidura spunea: „Oprește-ți fiii de la zaruri". Ca un om al cărui ceas a sosit care refuză medicamentul potrivit, nu ai ascultat atunci cuvintele prietenilor plini de bunăvoință care te sfătuiau (pentru binele tău). Acele cuvinte rostite de cei drepți s-au împlinit acum în fața ta. Într-adevăr, Kaurava sunt acum nimiciți pentru că au respins acele cuvinte demne de acceptare ale lui Vidura și Drona și Bhishma și ale celorlalți binevoitori ai tăi. Aceste consecințe s-au produs chiar și atunci când ai refuzat să asculți acele sfaturi. Ascultă acum, totuși, narațiunea mea despre bătălie exact așa cum s-a petrecut.[435] La prânz, lupta a devenit extrem de groaznică și plină de măcel mare. Ascultă-mă, O rege, în timp ce o descriu. Atunci, toate trupele (armatei Pandava), exaltate de furie, au năvălit, la comanda fiului lui Dharma, asupra lui Bhishma singur, dorind să-l omoare. Dhrishtadyumna și Sikhandin și puternicul războinic pe care, stăpâne, Satyaki, însoțit de forțele lor, s-au îndreptat spre Bhishma singur. Și acei maeștri pe care, adică, Virata și Drupada, împreună cu toți Somaka, s-au repezit în luptă spre Bhishma singur. Iar Kaikeya, și Dhrishtaketu, și Kuntibhoja, echipați în armură și sprijiniți de forțele lor, s-au repezit, O rege, spre Bhishma singur. Și Arjuna, și fiii lui Draupadi, și Chekitana de mare forță, s-au îndreptat spre toți

---

431 Citirea din Bengal este *tatas kruddhar.* Citirea din Bombay este *vac has kruram*. Eu adopt cea din urmă.

432 Ultimul cuvânt al acestui verset în textul din Bengal este *Sanjaya*; în textul din Bombay, este *Samyuge*. Cel din urmă pare a fi citirea corectă, deoarece după Sanjaya în prima linie, repetarea sa în a doua este inutilă.

433 Ultimul cuvânt al versetului 4 este *anivartinam*. În textele bengaleze este *sumahatmanam*.

434 Ultimul cuvânt din prima linie a versului 8 este *Vichetasa* și nu (așa cum apare în textele bengaleze, inclusiv în ediția Burdwan) *Viseshatas*, care nu ar avea aproape niciun sens.

435 Am extins prima linie a celei de-a 13-a, deoarece o versiune cât se poate de literală ar fi greu de înțeles pentru cititorul obișnuit. Sensul este că relele consecințe, care te-au ajuns acum, au apărut chiar atunci când sfaturile benefice ale lui Vidura au fost respinse pentru prima dată.

regii sub comanda lui Duryodhana. Iar viteazul Abhimanyu, şi acel mare războinic pe care, adică, fiul lui Hidimva, şi Bhimasena, exaltat de furie, s-au repezit asupra (celorlalţi) Kaurava. (Astfel) Pândavii, divizaţi în trei corpuri, au început să măcelărească Kaurava. Şi la fel şi Kaurava, O rege, au început să-şi măcelărească duşmanii.[436] Acel maestru de frunte dintre războinicii pe care, adică, Drona, exaltat de furie, s-a repezit asupra Somaka şi Srinjaya, dorind să-i trimită în reşedinţa lui Yama. Atunci s-au ridicat strigăte de jale printre vitejii Srinjaya în timp ce erau măcelăriţi. O rege, de către fiul lui Bharadwaja, cu arcul în mână. Mulţi Kshatriya, doborâţi de Drona, au fost văzuţi zvârcolindu-se ca persoane chinuite de boală. Peste tot pe câmp se auzeau continuu gemete şi ţipete şi vaiete asemănătoare cu cele ale persoanelor afectate de foame. Şi la fel, puternicul Bhimasena, exaltat de furie şi asemenea unui al doilea Yama, a provocat un măcel cumplit în rândul trupelor Kaurava. Acolo, în acea luptă groaznică, în urma războinicilor care se măcelăreau unii pe alţii, un râu groaznic a început să curgă, a cărui curent învolburat era format din sânge.[437] Iar acea luptă, O rege, dintre Kuru şi Pandava, devenind aprigă şi groaznică, a început să mărească populaţia regatului lui Yama. Atunci, în acea luptă, Bhima, exaltat de furie, s-a repezit cu mare iuţeală asupra diviziei de elefanţi (ai Kaurava) şi a început să trimită mulţi în regiunile Morţii. Atunci, O Bharata, loviţi de săgeţile lui Bhima, unii dintre aceşti fiare au căzut, unii au fost paralizaţi, unii au ţipat (de durere), iar alţii au fugit în toate direcţiile. Elefanţi uriaşi, cu trompele tăiate şi membrele sfâşiate, urlând ca nişte cocori, au început, O rege, să cadă pe pământ. Nakula şi Sahadeva au năvălit asupra cavaleriei (Kaurava). Mulţi cai cu ghirlande de aur pe cap şi cu gâtul şi pieptul împodobiţi cu ornamente de aur, au fost văzuţi ucişi în sute şi mii. Pământul, O rege, era presărat cu cai căzuţi. Şi unii erau lipsiţi de limbă; şi unii gâfâiau; şi unii scoteau gemete joase, iar unii erau fără viaţă. Pământul oamenilor arăta frumos, cu acei cai de atât de multe feluri. În acelaşi timp, O Bharata, ea sclipea maiestuos, O monarh, cu un număr mare de regi ucişi de Arjuna în acea luptă. Şi presărată cu care rupte şi stindarde sfâşiate şi umbrele strălucitoare, cu chamara şi evantaie rupte, cu arme puternice sfărâmate în fragmente, cu ghirlande şi coliere de aur, cu brăţări, cu capete împodobite cu cercei, cu coifuri desprinse (de pe capete), cu însemne, cu funduri frumoase de care, o rege, şi cu urme şi frâie, pământul strălucea la fel de frumos ca în primăvară când este presărat cu flori. Şi aşa, O Bharata, a suferit armata Pandava distrugere când Bhishma fiul lui Santanu, şi Drona, acel maestru de frunte dintre războinici, şi Aswatthaman, şi Kripa, şi Kritavarman, s-au înfuriat. Şi în mod similar armata ta a suferit acelaşi fel de distrugere când cealaltă parte, adică eroii Pandava, s-au înfuriat.

SECŢIUNEA XCI

Sanjaya a spus: În timpul desfăşurării acelei bătălii aprige, plină de uciderea marilor eroi, Sakuni, gloriosul fiu al lui Suvala, s-a năpustit asupra Pandavilor. Şi la fel, O, monarhule, fiul lui Hridika din neamul Satwata, ucigaşul eroilor inamici, s-a năpustit în acea bătălie asupra rândurilor Pandavilor. Şi zâmbind în acelaşi timp, (mai mulţi războinici de partea ta), cu un număr mare de cai, dintre cei mai buni din rasa Kamvoja, precum şi dintre cei născuţi în ţara Râurilor, şi dintre cei aparţinând Aratta, Mahi şi Sindhu, şi dintre cei din Vanayu, care erau de culoare albă, şi, în sfârşit, dintre cei din ţările deluroase, au înconjurat (armata Pandava).[438] La fel şi cu caii, extrem de rapizi, ageri ca vântul şi aparţinând rasei Tittri, (alţii înconjurau acea armată). Şi cu mulţi cai, îmbrăcaţi în zale şi împodobiţi cu aur, cei mai buni din clasa lor şi ageri ca vântul, puternicul fiu al lui Arjuna (adică Iravat), ucigaşul duşmanilor, s-a apropiat de forţele (Kaurava). Acest fiu frumos şi viteaz al lui Arjuna, numit Iravat, a fost conceput de inteligentul Partha cu fiica regelui Nagas. Soţul ei fiind ucis de Garuda, ea a devenit neajutorată şi cu sufletul întristat. Neavând copii, ea a fost dăruită (lui Arjuna) de către înaltul Airavat. Partha a acceptat-o ca soţie, ea venind la el sub influenţa dorinţei. Astfel, fiul lui Arjuna a fost conceput cu soţia altuia.[439] Abandonat de unchiul său rău din ură faţă

436 Citirea Bengal a *Dwidhabhutais* este incorectă. Ar trebui să fie, ca în textul din Bombay, *tridhabhutais*.

437 În textele bengaleze, *tava* din prima propoziţie este incorect. Ar trebui să fie *tatra* (Bombay).

438 Caii descrişi ca *Nadijas* ar însemna literalmente „cei născuţi în râuri”. Se referă la Punjab sau la o altă ţară străbătută de multe râuri.

439 Literar, ”pe pământul altuia”. Originalul este *parakshetre*.

de Partha, el a crescut în regiunea Nagas, protejat de mama sa. Era chipeș și dotat cu o mare forță, posedând diverse talente și o vitejie de neînvins. Auzind că Arjuna plecase în regiunea Indra, s-a dus repede acolo. Și Iravat, cel cu brațele puternice, dotat cu o vitejie de neînvins, s-a apropiat de tatăl său, l-a salutat cu respect, stând în fața lui cu mâinile împreunate. Și s-a prezentat înaltului Arjuna, spunând: „Eu sunt Iravat. Fii binecuvântat, eu sunt fiul tău, O, stăpâne”. Și i-a amintit lui Arjuna toate circumstanțele legate de întâlnirea acestuia cu mama sa. Și atunci fiul lui Pandu și-a amintit toate acele circumstanțe exact așa cum s-au petrecut. Îmbrățișându-și fiul, care semăna cu el în realizări, Partha, în lăcașul lui Indra, a fost cuprins de bucurie. Atunci, O, rege, puternicul Iravat, aflat în tărâmurile celeste, a fost pus în temă cu bucurie de Arjuna, în legătură cu propria sa treabă, (cu aceste cuvinte): „Când va avea loc bătălia, tu trebuie să oferi ajutor”. Spunând „*Da*”, O, stăpâne, el a plecat. Și acum, în momentul bătăliei, el s-a prezentat, O, rege, însoțit de un număr mare de cai de mare viteză și de o culoare frumoasă. Și acei cai, împodobiți cu ornamente de aur, de diferite culori și de o viteză extraordinară, au alergat brusc peste câmp, O, rege, ca lebede pe sânul vastului ocean. Și acei cai, lovindu-se de ai tăi, de o viteză extraordinară, și-au lovit piepturile și nasurile de ale tale. Afectați de propria lor ciocnire impetuoasă (cu ale tale), au căzut brusc, O, rege, pe pământ. Și, ca urmare a ciocnirii dintre acești armăsari și a celor ai tăi, s-au auzit sunete puternice, asemănătoare cu cele produse de zborul lui Garuda. Și călărețiii acestor armăsari, O, rege, ciocnindu-se unii de alții în acea bătălie, au început să se ucidă cu sălbăticie. Și în timpul acelei lupte generale, care a fost feroce și teribilă, caii de luptă ai ambelor părți (scăpând din presiunea bătăliei) au fugit înnebuniți peste câmp. Slăbiți de săgețile celorlalți, războinicii curajoși, cu caii uciși sub ei și epuizați de efort, au pierit repede, omorându-se unii pe alții. Apoi, când acele divizii de cavalerie s-au rărit și doar o rămășiță a supraviețuit, frații mai mici ai fiului lui Suvala, înzestrați cu o mare înțelepciune, au ieșit, O, Bharata (din rândurile Kaurava), în fruntea bătăliei, călare pe armăsari excelenți, care semănau cu furtuna însăși atât prin viteza, cât și prin violența galopului lor și care erau bine dresați și nici bătrâni, nici tineri.[440] Cei șase frați înzestrați cu o mare forță, și anume Gaya, Gavaksha, Vrishava, Charmavat, Arjava și Suka, au ieșit din puternica armată (Kaurava), susținuți de Sakuni și de forțele lor respective de mare vitejie, îmbrăcați în zale, pricepuți în luptă, cu înfățișare feroce și înzestrați cu o putere extraordinară. Străpungând acea divizie de cavalerie invincibilă (a Pandavilor), O, tu, cel cu brațe puternice, acei războinici Gandhara, care puteau fi învinși cu greu, susținuți de o forță numeroasă, dornici de cer, tânjind după victorie și plini de bucurie, au pătruns în ea. Văzându-i plini de bucurie, viteazul Iravat, adresându-se propriilor războinici împodobiți cu diverse ornamente și arme, le-a spus: „Adoptați astfel de stratageme în urma cărora acești războinici ai lui Dhritarashtra, cu armele și animalele lor, să poată fi distruși cu toții”. Răspunzând „*Da*”, toți acei războinici ai lui Iravat au început să ucidă acei soldați puternici și invincibili ai lui Dhartarashtra. Văzând că propriii lor războinici erau astfel învinși de divizia lui Iravat, fiii lui Suvala, incapabili să-i învingă cu calm, s-au năpustit cu toții asupra lui Iravat și l-au înconjurat din toate părțile. Și poruncind (tuturor adepților lor) să-i atace pe cei din Iravat cu sulițe, acei eroi au măturat câmpul de luptă, creând o mare confuzie. Iar Iravat, străpuns de sulițele acelor războinici înalți la suflet și scăldat în sângele care îi curgea din răni, arăta ca un elefant străpuns de cârlig. Rănit grav la piept, la spate și la flancuri, înfruntând singur mulțimea, el nu s-a abătut încă, O, rege, de la fermitatea sa (naturală). Într-adevăr, Iravat, cuprins de furie, i-a lipsit pe toți acei adversari de simțuri, străpungându-i, în acea bătălie, cu săgeți ascuțite. Și acel pedepsitor al dușmanilor, smulgând acele sulițe din corpul său, i-a lovit cu ele pe fiii lui Suvala în luptă. Apoi, scoțând din teacă sabia sa lustruită și luând un scut, s-a repezit pe jos, dorind să-i ucidă pe fiii lui Suvala în acea luptă. Fiii lui Suvala, însă, recăpătându-și simțurile, s-au repezit din nou asupra lui Iravat, cuprinși de furie. Iravat, însă, mândru de puterea sa și dând dovadă de agilitate, s-a îndreptat spre ei, înarmat cu sabia sa. Mișcându-se cu mare agilitate, fiii lui Suvala, deși se deplasau pe caii lor rapizi, nu au găsit ocazia să-l lovească pe acel erou (pe jos). Văzându-l pe jos, dușmanii lui l-au înconjurat strâns și au vrut să-l ia prizonier. Atunci, zdrobitorul de dușmani, văzându-i aproape de el, le-a tăiat cu sabia atât brațul drept, cât și cel stâng și le-a mutilat

440 *Vayuvega-samsparsam*. Literalmente, ”contactul (al cărui impact sau coliziune) seamănă cu cel al vântului în forță”. Prin urmare, sensul este că acei atacatori s-au năpustit asupra diviziei inamice cu furia unei furtuni.

celelalte membre. Atunci brațele lor împodobite cu aur și armele lor au căzut pe pământ, iar ei înșiși, cu membrele sfâșiate, au căzut pe câmpul de luptă, lipsiți de viață. Numai Vrishava, O, rege, cu multe răni pe trup, a scăpat (cu viață) din acea bătălie îngrozitoare care a distrus eroii. Văzându-i zăcând pe câmpul de luptă, fiul tău Duryodhana, cuprins de mânie, i-a spus acelui Rakshasa cu înfățișare teribilă, și anume fiul lui Rishyasringa (Alamvusha), acel mare arcaș versat în iluzie, acel pedepsitor al dușmanilor, care nutrea sentimente de animozitate împotriva lui Bhimasena ca urmare a uciderii lui Vaka, aceste cuvinte: „Privește, O, eroule, cum puternicul fiu al lui Phalguni, versat în iluzii, mi-a cauzat o gravă vătămare distrugându-mi forțele. Și tu, O, domnule, ești capabil să mergi oriunde dorești și ești priceput în toate armele iluziei. Și tu nutrești ură față de Partha. De aceea, ucide-l pe acesta în luptă.” Răspunzând „*Da*”, acel *Rakshasa* cu înfățișare teribilă s-a îndreptat cu un răget de leu spre locul unde se afla puternicul și tânărul fiu al lui Arjuna. Și era susținut de eroicii războinici din propria sa divizie, pricepuți în luptă, bine echipați, pricepuți în bătălie și luptând cu sulițe strălucitoare. Însoțit de rămășițele acelei excelente divizii de cavalerie (a Kauravas), el a pornit, dorind să-l ucidă în luptă pe puternicul Iravat. Ucigașul de dușmani, adică viteazul Iravat, cuprins de furie și avansând rapid din dorința de a-l ucide pe *Rakshasa*, a început să-i opună rezistență. Văzându-l avansând, puternicul *Rakshasa* s-a pregătit repede să-și arate puterile de iluzie. *Rakshasa* a creat apoi o serie de armăsari iluzorii, care erau călăriți de teribili *Rakshasas* înarmați cu sulițe și topoare. Cei două mii de luptători pricepuți, care avansau cu furie, au fost însă trimiși repede în regiunile lui Yama (căzând în confruntarea cu forțele lui Iravat). Și când forțele ambelor părți au pierit, cei doi, invincibili în luptă, s-au întâlnit ca Vritra și Vasava. Văzând că *Rakshasa*, care era greu de învins în luptă, avansa spre el, puternicul Iravat, cuprins de furie, a început să-i oprească înaintarea. Și când Rakshasa s-a apropiat mai mult de el, Iravat i-a tăiat repede arcul cu sabia, precum și fiecare dintre săgețile sale în cinci fragmente. Văzând că arcul său a fost tăiat, *Rakshasa* s-a ridicat repede în cer, confruntându-l cu iluzia sa pe Iravat înfuriat. Atunci și Iravat, greu de abordat, capabil să ia orice formă dorea și cunoscând care sunt membrele vitale ale corpului, s-a ridicat în cer și, confruntându-l pe *Rakshasa* cu iluzia sa, a început să-i taie membrele în acea bătălie, astfel încât membrele lui *Rakshasa* au fost tăiate în repetate rânduri în mai multe bucăți.[441] (*Rakshasa* încetează să mai fie scris cu italice în acest moment pentru câteva pagini. — JBH) . Apoi, Rakshasa, O, rege, s-a reîncarnat, luând o înfățișare tinerească. Iluzia este ceva natural pentru ei, iar vârsta și forma lor depind de voința lor. Și membrele acelui Rakshasa, O, rege, tăiate în bucăți, prezentau o privelițe frumoasă. Iravat, cuprins de furie, l-a tăiat în repetate rânduri pe acel puternic Rakshasa cu toporul său ascuțit. Curajosul Rakshasa, tăiat astfel în bucăți ca un copac de puternicul Iravat, a răcnit cu înverșunare. Și urletele sale au devenit asurzitoare. Mutilat cu toporul, Rakshasa a început să verse sânge în torente. Atunci (Alamvusha), puternicul fiu al lui Rishyasringa, văzându-și dușmanul aprins de energie, s-a înfuriat și și-a pus în valoare priceperea în acea luptă. Luând o formă prodigioasă și feroce, el a încercat să-l prindă pe eroicul fiu al lui Arjuna, renumitul Iravat. În fața tuturor combatanților prezenți, văzând acea iluzie a răului Rakshasa în fruntea bătăliei, Iravat s-a aprins de furie și a adoptat măsuri pentru a recurge la iluzie. Și când acel erou, care nu se retrăgea niciodată din luptă, s-a aprins de mânie, un Naga înrudit cu el din partea mamei sale a venit la el. Înconjurat din toate părțile, în acea bătălie de Nagas, acel Naga, O, rege, a luat o formă uriașă, puternică ca însuși Ananta. Cu diverse tipuri de Nagas, el l-a acoperit pe Rakshasa. În timp ce era acoperit de acei Nagas, acel taur dintre Rakshasas a reflectat pentru o clipă și, luând forma lui Garuda, a devorat acei șerpi. Când acel Naga din linia mamei sale a fost devorat prin iluzie, Iravat a devenit confuz. Și în timp ce se afla în acea stare, Rakshasa l-a ucis cu sabia sa, *Alamvusha* a căzut pe pământ capul lui Iravat împodobit cu cercei și înfrumusețat cu o diademă și arătând frumos ca un lotus sau ca luna.

Când eroicul fiu al lui Arjuna a fost ucis astfel de Rakshasa, oastea lui Dhartarashtra cu toți regii (din ea) a fost eliberată de durere. În acea mare bătălie care a fost atât de aprigă, a fost îngrozitor măcelul care a avut loc între cele două tabere. Caii, elefanții și soldații de infanterie, încurcați unii în alții, au fost uciși de elefanți. Și mulți cai și elefanți au fost uciși de soldații de

441 În prima linie din 64, citirea corectă este *Survamarmajna*, și nu *Sarvadharmajna*.

infanterie. Și în acea luptă generală, soldații de infanterie, carele și un număr mare de cai aparținând atât armatei tale, cât și a lor, au fost uciși, O, rege, de războinicii din care. Între timp, Arjuna, neștiind că fiul său fusese ucis, a ucis în acea bătălie mulți regi care îl protejau pe Bhishma. Și războinicii, O, rege, din armata ta și din Srinjayas, cu miile, și-au dat viața ca jertfe (pe focul bătăliei), lovindu-se unii pe alții. Și mulți războinici cu părul răvășit, cu săbiile și arcurile căzute din mâini, au luptat cu mâinile goale, înfruntându-se unii pe alții. Puternicul Bhishma, de asemenea, cu săgeți capabile să pătrundă în organele vitale, a ucis mulți războinici puternici și a făcut armata Pandava să tremure (în tot acest timp). El a ucis mulți combatanți din oastea lui Yudhishthira, precum și mulți elefanți, soldați de cavalerie, războinici și cai. Văzând, O, Bharata, vitejia lui Bhishma în acea bătălie, ni s-a părut că era egală cu cea a lui Sakra însuși. Și vitejia lui Bhimasena, precum și cea a lui Parshata, nu erau cu nimic mai prejos, O, Bharata, (decât cea a lui Bhishma). Și astfel, bătălia purtată de acel mare arcaș (adică Satyaki) din neamul lui Satwata, a fost la fel de aprigă. Văzând însă vitejia lui Drona, Pandavii au fost cuprinși de frică. Într-adevăr, ei s-au gândit: „Singur, Drona ne poate ucide pe noi și pe toate trupele noastre. Ce se poate spune atunci despre el când este înconjurat de un mare număr de războinici renumiți în întreaga lume pentru curajul lor?” Chiar și asta, O, rege, a spus Partha, afectat de Drona. În timpul acelei bătălii aprige, O, taur al neamului Bharata, niciunul dintre combatanții curajoși ai celor două armate nu și-a iertat adversarii. O, tată, arcașii puternici ai armatei tale și ai Pandavilor, aprinși de mânie, s-au luptat cu înverșunare între ei, ca și cum ar fi fost posedați de Rakshasas și demoni. Într-adevăr, el nu a văzut pe nimeni în bătălia care a distrus atâtea vieți și care a fost considerată o bătălie a demonilor, să ia viața cuiva.

SECȚIUNEA XCII

Dhritarashtra spuse: Spune-mi, O, Sanjaya, tot ce a făcut puternicul Partha în luptă când au auzit că Iravat a fost ucis.

Sanjaya a spus: Văzând că Iravat a fost ucis în luptă, *Rakshasa* Ghatotkacha, fiul lui Bhimasena, a strigat tare. Și, ca urmare a zgomotului acelor urlete, pământul, care avea oceanul ca mantie, împreună cu munții și pădurile sale, a început să tremure violent. Și cerul, precum și cele patru puncte cardinale și secundare, toate au tremurat. Și auzind urletele lui puternice, O, Bharata, coapsele și alte membre ale trupelor au început să tremure, iar transpirația a apărut pe corpurile lor. Și toți combatanții tăi, O, rege, au devenit triști în inimile lor. Și pe tot câmpul de luptă, războinicii stăteau nemișcați, ca un elefant speriat de leu. Iar *Rakshasa*, scoțând acele urlete puternice asemănătoare cu bubuitul tunetului, luând o formă teribilă, cu o suliță aprinsă ridicată în mână și înconjurat de mulți tauri printre *Rakshasa* cu forme feroce, înarmați cu diverse arme, a avansat, excitat de furie și asemănându-se cu însuși Distrugătorul la sfârșitul *Yuga*. Văzându-l avansând în furie și cu o înfățișare teribilă, și văzând, de asemenea, că propriile sale trupe fugeau aproape toate de frica acelui *Rakshasa*, regele Duryodhana s-a repezit împotriva lui Ghatotkacha, luându-și arcul cu săgeata fixată pe coardă și răcnind repetat ca un leu. În spatele lui mergea conducătorul Vangas, cu zece mii de elefanți, mari cât dealurile, fiecare cu suc curgând pe frunte. Văzându-ți fiul, O, rege, înaintând (astfel) înconjurat de acea divizie de elefanți, acel paznic al nopții (adică Ghatotkacha) a fost cuprins de o furie aprinsă. Atunci a început o bătălie cu o vehemență extremă, care făcea părul să se ridice în cap, între formidabilul *Rakshasa* și trupele lui Duryodhana. Și văzând și acea divizie de elefanți ridicându-se (la orizont) ca un nor, *Rakshasas*, aprinși de furie, s-au repezit spre ea, cu armele în mână, și scoțând diverse urlete ca norii încărcați de fulgere. Cu săgeți și sulițe și săbii și sulițe lungi, precum și cu lănci și ciocane și topoare de luptă și săgeți scurte, au început să lovească acea oaste de elefanți. Și au ucis elefanți uriași cu vârfuri de munte și copaci mari. În timp ce *Rakshasas* ucideau acei elefanți, O, rege, am văzut că unii dintre ei aveau globii frontali zdrobiți, unii erau scăldați în sânge, iar alții aveau membrele rupte sau tăiate. În cele din urmă, când acea oaste de elefanți a fost înfrântă și decimată, Duryodhana, O, rege, s-a năpustit asupra *Rakshasas*, sub influența furiei și devenind nepăsător față de propria viață. Și acel războinic puternic a aruncat nori de săgeți ascuțite asupra *Rakshasas*. Și acel mare arcaș a ucis mulți dintre cei mai de seamă

războinici ai lor. Aprins de furie, O, căpetenie a Bharatalor, acel puternic războinic, adică fiul tău Duryodhana, a ucis apoi cu patru săgeți patru dintre principalii *Rakshasa*, și anume Vegavat, Maharudra, Vidyujihva și Pramathin. Și încă o dată, O, căpetenie a Bharatas, acel războinic cu suflet nemăsurat a aruncat asupra oștirii *Rakshasa* o ploaie de săgeți care cu greu putea fi respinsă. Văzând acea mare ispravă a fiului tău, O, tată, puternicul fiu al lui Bhimasena a izbucnit în furie. Tragând arcul său mare, strălucitor ca fulgerul, s-a repezit cu impetuozitate asupra furiosului Duryodhana. Văzându-l (astfel) năpustindu-se ca Moartea însăși, trimisă de Distrugător, fiul tău Duryodhana, O, rege, nu s-a clintit deloc. Cu ochii roșii de furie și excitat de mânie, Ghatotkacha s-a adresat atunci fiului tău, spunând: „Astăzi voi fi eliberat de datoria pe care o am față de părinții mei, precum și față de mama mea, cei care au fost atât de mult timp exilați de către tine, cel crud. Fiii lui Pandu, O, rege, au fost învinși de tine în acea partidă de zaruri. Și fiica lui Drupada, Krishna, bolnavă și îmbrăcată într-o singură haină, a fost adusă în adunare și tu, O, tu, cel mai rău, i-ai cauzat mari necazuri în diverse feluri. În timp ce locuia în refugiul ei din pădure, binefăcătorul tău, acel om rău, adică conducătorul Sindhus, a persecutat-o în continuare, fără să țină seama de strămoșii mei. Pentru aceste și alte nedreptăți, O, nenorocitule al neamului tău, astăzi mă voi răzbuna dacă nu părăsești câmpul de luptă.” După ce a rostit aceste cuvinte, fiul lui Hidimva, întinzând arcul său gigantic, mușcându-și buza inferioară cu dinții și lingându-și colțurile gurii, l-a acoperit pe Duryodhana cu o ploaie abundentă, asemenea unui nor care acoperă vârful muntelui cu torente de ploaie în sezonul ploios.

SECȚIUNEA XCIII

Sanjaya a spus: Această ploaie de săgeți, greu de suportat chiar și pentru Danavi, regele Duryodhana a suportat-o (în tăcere) în acea bătălie, ca un elefant gigantic care suportă o ploaie (din senin).[442] Apoi, plin de furie și suspinând ca un șarpe, fiul tău, O, taur al neamului Bharata, s-a aflat într-o situație de mare pericol. El a tras apoi douăzeci și cinci de săgeți ascuțite. Acestea, O, rege, au căzut cu mare forță asupra acelui taur dintre *Rakshasas*, ca niște șerpi furioși cu venin virulent pe pieptul lui Gandhamadana. Străpuns de acele săgeți, sângele curgea pe corpul *Rakshasa* și el arăta ca un elefant cu tâmplele sfâșiate.[443] Atunci, acel canibal și-a pus în gând să-l distrugă pe regele (Kuru). Și el luă o săgeată uriașă, capabilă să străpungă chiar și un munte. Strălucind ca un mare meteor, ea ardea cu o lumină puternică, ca fulgerul însuși. Și Ghatotkacha, cel cu brațele puternice, dorind să-l ucidă pe fiul tău, ridică acea săgeată. Văzând săgeata ridicată, conducătorul Vangilor, călare pe un elefant uriaș ca un deal, se îndreptă spre *Rakshasa*. Pe câmpul de luptă, cu elefantul său puternic și rapid, Bhagadatta s-a așezat chiar în fața carului lui Duryodhana. Și cu acel elefant a acoperit complet carul fiului tău. Văzând atunci calea (spre carul lui Duryodhana) acoperită astfel de inteligentul rege al Vangilor, ochii lui Ghatotkacha, O, rege, s-au înroșit de furie. Și el a aruncat acea săgeată uriașă, ridicată înainte, spre elefant. Lovit, O, rege, de acea săgeată aruncată din brațele lui Ghatotkacha, elefantul, acoperit de sânge și în mare agonie, a căzut și a murit. Puternicul rege al Vangilor, însă, a sărit repede de pe elefant și a aterizat pe pământ. Duryodhana, văzând prințul elefanților ucis și trupele sale înfrânte și în retragere, a fost cuprins de durere. Cu toate acestea, din respect pentru datoria unui Kshatriya[444] și pentru mândria sa, regele, deși învins, a rămas ferm ca un munte. Plin de mânie, a țintit cu o săgeată ascuțită, care semăna cu focul *Yuga* în energie, și a aruncat-o spre acel rătăcitor feroce al nopții. Văzând acea săgeată, strălucind ca fulgerul lui Indra, îndreptându-se astfel spre el, Ghatotkacha, cu sufletul înalt, a oprit-o prin rapiditatea mișcărilor sale. Cu ochii roșii de furie, el a strigat din nou cu înverșunare, înspăimântând toate trupele tale, ca norii care apar la sfârșitul *Yuga*. Auzind urletele feroce ale teribilului *Rakshasa*, Bhishma, fiul lui Santanu, s-a apropiat de învățător și a spus aceste cuvinte: „Aceste urlete feroce care se aud, rostite de *Rakshasas*, indică fără îndoială că fiul lui Hidimva se luptă cu regele Duryodhana. *Rakshasa* nu

442 Ultimul cuvânt al celui de-al doilea rând este interpretat în moduri diferite. Interpretarea din Bengal este *Mahadwijas*. Probabil implică Garuda, prințul păsărilor. Am adoptat interpretarea din Bombay.

443 Adică, cu suc temporal care se scurge în jos.

444 Datoria consta în a nu se retrage de pe câmpul de luptă.

poate fi învins în luptă de nicio creatură. De aceea, binecuvântați să fiți, mergeți acolo și protejați-l pe rege. Binecuvântatul Duryodhana a fost atacat de Rakshasa cu suflet înalt. De aceea, voi, pedepsitorii dușmanilor, chiar și aceasta este datoria noastră cea mai înaltă."[445] Auzind aceste cuvinte ale bunicului, acei puternici războinici fără să piardă timp și cu cea mai mare viteză, s-au îndreptat spre locul unde se afla regele Kurus. Au întâlnit pe Duryodhana și Somadatta și Valhika și Jayadratha; și Kripa și Bhurisravas și Salya, și cei doi prinți ai Avanti împreună cu Vrihadvala, și Aswatthaman și Vikarna, și Chitrasena și Vivinsati. Și multe mii de alți războinici, inclusiv toți cei care îi urmau, au pornit, dornici să-l salveze pe fiul tău Duryodhana, care era presat cu înverșunare. Văzând acea divizie invincibilă protejată de acei puternici războinici pe care, venind spre el cu intenții ostile, cel mai bun dintre *Rakshasas*, și anume puternicul Ghatotkacha, a rămas ferm ca muntele Mainaka, cu un arc uriaș în mână și înconjurat de rudele sale înarmate cu bâte, ciocane și diverse alte tipuri de arme. Apoi a început o bătălie aprigă, care făcea părul să se ridice în cap, între acei *Rakshasas* pe de o parte și cea mai importantă dintre diviziile lui Duryodhana pe de altă parte. Și zgomotul puternic al arcurilor care se întindeau în acea bătălie se auzea, O, rege, din toate părțile, asemănându-se cu zgomotul produs de bambusul arzând. Iar zgomotul produs de armele care cădeau pe zale ale combatanților semăna, O, rege, cu zgomotul dealurilor care se despicau. Și sulițele, O, monarhule, aruncate de brațe eroice, în timp ce străbăteau cerul, arătau ca niște șerpi care se aruncau. Apoi, cuprins de o mare mânie și trăgând cu arcul său gigantic, prințul *Rakshasas*, cu brațe puternice, scoțând un urlet puternic, a tăiat, cu o săgeată în formă de semilună, arcul învățătorului, în furie. Și răsturnând, cu o altă săgeată cu vârful lat, steagul lui Somadatta, a scos un strigăt puternic. Și l-a străpuns pe Valhika cu trei săgeți în centrul pieptului. Și l-a străpuns pe Kripa cu o săgeată, iar pe Chitrasena cu trei. Și cu o altă săgeată, bine înarmată și bine aruncată din arcul său întins la maxim, l-a lovit pe Vikarna la articulația umărului. Atunci, acesta din urmă, acoperit de sânge, s-a așezat pe terasa carului său. Apoi, acel *Rakshasa* cu suflet nemăsurat, excitat de furie, O, taur al neamului Bharata, a tras cinci și zece săgeți spre Bhurisravas. Acestea, străpungând armura acestuia din urmă, au pătruns în pământ. Apoi a lovit carul lui Vivingsati și Aswatthaman. Aceștia au căzut în fața carelor lor, renunțând la frâiele cailor. Cu o altă săgeată în formă de semilună, el a doborât stindardul lui Jayadratha, care purta simbolul unui mistreț și era împodobit cu aur. Și cu o a doua săgeată, el i-a tăiat arcul acestuia. Și cu ochii roșii de furie, el a ucis cu patru săgeți cei patru cai ai regelui Avanti, cu sufletul înalt. Și cu o altă săgeată, O, rege, bine temperată și ascuțită, trasă din arcul său întins la maximum, el l-a străpuns pe regele Vrihadvala. Adânc străpuns și extrem de chinuit, acesta din urmă s-a așezat pe terasa carului său. Plin de mânie și așezat pe carul său, prințul *Rakshasas* a tras apoi multe săgeți strălucitoare cu vârfuri ascuțite, care semănau cu șerpi cu venin virulent. Acestea, O, rege, au reușit să-l străpungă pe Salya, priceput în luptă.

SECȚIUNEA XCIV

Sanjaya a spus: După ce i-a făcut pe toți acei războinici (din armata ta) să-și întoarcă fețele de pe câmpul de luptă, *Rakshasa*, O, șef al Bharatas, s-a repezit la Duryodhana, dorind să-l ucidă. Văzându-l repezindu-se cu mare impetuozitate spre rege, mulți războinici din armata ta, incapabili să fie învinși în luptă, s-au repezit spre el (în schimb) din dorința de a-l ucide. Acei puternici războinici, trăgând cu arcurile lor lungi de șase coți și răcnind ca o turmă de lei, s-au năpustit cu toții asupra acelui singur războinic. Înconjurându-l din toate părțile, l-au acoperit cu ploaia lor de săgeți, precum norii acoperă vârful muntelui cu torente de ploaie în toamnă. Profund străpuns de acele săgeți și foarte chinuit, el semăna atunci cu un elefant străpuns de cârlig.

SECȚIUNEA XCIV

Sanjaya a spus: După ce i-a făcut pe toți acei războinici (din armata ta) să-și întoarcă fețele de pe câmpul de luptă, *Rakshasa*, O, șef al Bharatas, s-a repezit la Duryodhana, dorind să-l ucidă. Văzându-l repezindu-se cu mare impetuozitate spre rege, mulți războinici din armata ta, incapabili

445 Adică salvarea regelui.

să fie învinși în luptă, s-au repezit spre el (în schimb) din dorința de a-l ucide. Acei puternici războinici, trăgând cu arcurile lor lungi de șase coți și răcnind ca o turmă de lei, s-au năpustit cu toții asupra acelui singur războinic. Înconjurându-l din toate părțile, l-au acoperit cu ploaia lor de săgeți, precum norii acoperă vârful muntelui cu torente de ploaie în toamnă. Adânc străpuns de acele săgeți și foarte chinuit, el semăna atunci cu un elefant străpuns de cârlig. Apoi s-a înălțat repede în firmament ca Garuda. Și (în timp ce se afla acolo) a scos multe urlete puternice ca norii de toamnă, făcând cerul și toate punctele cardinale și secundare să răsune de acele strigăte feroce. Auzind urletele *Rakshasa,* O, șef al Bharatas, regele Yudhishthira s-a adresat lui Bhima, spunându-i celui care pedepsește dușmanii aceste cuvinte: „Zgomotul pe care îl auzim scos de *Rakshasa* care urlă cu înverșunare indică, fără îndoială, că el se luptă cu puternicii războinici din armata Dhartarashtra. Văd, de asemenea, că povara s-a dovedit a fi mai grea decât poate suporta acel taur dintre *Rakshasas*. Și bunicul, excitat de furie, este gata să-i măcelărească pe Panchalas. Pentru a-i proteja, Phalguni se luptă cu dușmanul. O, tu, cel cu brațe puternice, auzind acum de aceste două sarcini, ambele necesitând atenție promptă, du-te și ajută-l pe fiul lui Hidimva, care se află într-o situație de mare pericol.” Ascultând aceste cuvinte ale fratelui său, Vrikodara, cu mare viteză, a pornit, înspăimântând pe toți regii cu urletele sale de leu, cu mare impetuozitate, O, rege, ca oceanul însuși în perioada lunii noi pline. El a fost urmat de Satyadhriti și Sauchiti, greu de învins în luptă, și de Srenimat, Vasudana și puternicul fiu al conducătorului Kasi, și de mulți războinici în căruțe conduși de Abhimanyu, precum și de acei războinici puternici în căruțe, și anume fiii lui Draupadi, viteazul Kshatradeva și Kshatradharman, și Nila, conducătorul țărilor joase, în fruntea propriilor sale forțe. Și aceștia l-au înconjurat pe fiul lui Hidimva cu o mare divizie de care (pentru a-l ajuta).[446] Și au pornit în ajutorul lui Ghatotkacha, prințul *Rakshasas*, cu cei șase mii de elefanți, mereu furioși și pricepuți în a lovi. Și cu urletele lor puternice de lei, cu zgomotul roților carelor și cu tropăitul copitelor cailor, au făcut pământul să se cutremure. Auzind zgomotul acelor războinici care înaintau, fețele trupelor tale, pline de anxietate din cauza fricii lor de Bhimasena, au pălit. Părăsind pe Ghatotkacha, toți au fugit. Atunci a început în acea parte a câmpului o bătălie îngrozitoare între acei războinici înalți la suflet și ai tăi, ambii neclintiți din poziție. Puternicii războinici din care, aruncând diverse tipuri de arme, s-au urmărit și s-au lovit reciproc. Această bătălie aprigă, care a semănat teroare în inimile celor timizi, a fost de așa natură încât diferitele clase de combatanți s-au încurcat între ele. Caii s-au luptat cu elefanții, iar soldații de infanterie cu războinicii din care. Și provocându-se reciproc, O, rege, s-au angajat în luptă.[447] Și, ca urmare a ciocnirii dintre care, cai, elefanți și soldați, s-a ridicat un nor dens de praf, provocat de roțile carelor și de pașii (combatanților și animalelor). Și acel praf, dens și de culoarea fumului roșiatic, a acoperit câmpul de luptă. Și combatanții nu au mai putut să-i distingă pe ai lor de dușmani. Tatăl nu și-a recunoscut fiul, iar fiul nu și-a recunoscut tatăl, în acea luptă îngrozitoare care a făcut părul să se ridice în cap și în care nimeni nu a arătat nicio considerație (față de nimeni). Și zgomotul produs de armele șuierătoare și de strigătele combatanților semăna, O, șef al neamului Bharata, cu cel produs de spiritele plecate (în regiunile infernale). Și curgea un râu al cărui curent era format din sângele elefanților, al cailor și al oamenilor. Iar părul (combatanților) forma algele și mușchiul său. Și în acea bătălie, capetele căzând de pe trunchiurile oamenilor făceau un zgomot puternic, ca o ploaie de pietre. Și pământul era presărat cu trunchiuri umane decapitate, cu cadavre mutilate de elefanți și cu membre ciopârțite de cai. Și puternicii războinici în care se urmăreau unii pe alții pentru a se ucide reciproc și aruncau cu diverse tipuri de arme. Caii, îndemnați de călăreții lor și căzând peste alți cai, se loveau unii de alții și cădeau la pământ, lipsiți de viață. Iar oamenii, cu ochii roșii de furie, se năpusteau unii asupra altora și se loveau cu piepturile, doborându-se reciproc. Iar elefanții, îndemnați de călăreții lor să se năpustească asupra elefanților inamici, își ucideau adversarii în acea bătălie, cu vârfurile colților lor. Acoperiți de sânge din cauza rănilor și împodobiți cu stindarde (pe spate), elefanții se încurcau unii cu alții și arătau ca niște nori încărcați de fulgere. Unii dintre ei

446 În a doua linie din 15, citirea din Bengal *saravarshena* este incorectă. Eu urmez citirea din Bombay *Rathavansena*.

447 Citirea din Bengal *hayais* la plural instrumental este incorectă. Textul din Bombay citește *hayas* (nom. plural). Aceasta este corectă.

erau călăriți (de alții) cu vârfurile colților, iar alții, cu frunțile despicate de sulițe, alergau încoace și încolo cu țipete puternice, ca niște nori urlători. Unii dintre ei, cu trompele tăiate,[448] iar alții cu membrele sfâșiate, cădeau în acea bătălie îngrozitoare ca niște munți lipsiți de aripi.[449] Alți elefanți uriași, din care curgea abundent sânge din flancuri, sfâșiați de adversari, arătau ca niște munți pe care se scurgea cretă roșie (lichidă) pe versanți (după o ploaie).[450] Alții, uciși cu săgeți sau străpunși cu lănci și lipsiți de călăreți, arătau ca niște munți lipsiți de creste.[451] Unii dintre ei, posedați de mânie și orbiți (de furie) ca urmare a sângelui (care le curgea pe tâmple și obraji).[452] și ne mai fiind ținuți în frâu de cârlige, au zdrobit sute de care, cai și soldați în acea bătălie. Și astfel, caii, atacați de călăreți cu sulițe și lănci, s-au năpustit asupra atacatorilor lor, ca și cum ar fi agitat punctele cardinale. Războinicii din carete, de neam nobil și pregătiți să-și dea viața, întâlnind războinici din carete, au luptat fără teamă, bazându-se pe puterea lor maximă. Combatanții, O, rege, căutând gloria sau raiul, s-au lovit reciproc în acea înghesuială îngrozitoare, ca și cum ar fi fost o căsătorie din proprie voință. Cu toate acestea, în timpul acelei bătălii îngrozitoare, care făcea părul să se ridice în cap, trupele lui Dhartarashtra au fost în general obligate să fugă de pe câmpul de luptă.

SECȚIUNEA XCV

Sanjaya a spus: Văzând că propriile sale trupe au fost ucise, regele Duryodhana, cuprins de furie, s-a repezit spre Bhimasena, pedepsitorul dușmanilor. Luând un arc mare, a cărui strălucire semăna cu cea a fulgerului lui Indra, el l-a acoperit pe fiul lui Pandu cu o ploaie densă de săgeți. Și, plin de furie, țintind cu o săgeată ascuțită în formă de semilună, cu aripi din pene, i-a tăiat arcul lui Bhimasena. Iar acel puternic războinic, observând o oportunitate, a țintit repede adversarul său cu o săgeată ascuțită, capabilă să despice chiar și dealurile. Cu acea săgeată, acel războinic puternic l-a lovit pe Bhimasena în piept. Adânc străpuns de acea săgeată, extrem de dureroasă și lingându-și colțurile gurii, Bhimasena, cu energia sa mare, a apucat steagul său împodobit cu aur. Văzându-l pe Bhimasena în acea stare deprimantă, Ghatotkacha a izbucnit în furie ca un incendiu mistuitor. Atunci, mulți războinici puternici din armata Pandava, conduși de Abhimanyu și cu furia generată (în piepturile lor), s-au repezit la rege strigând tare. Văzându-i (astfel) avansând (spre luptă) plini de furie și de mânia, fiul lui Bharadwaja s-a adresat puternicilor războinici (de partea ta) și a rostit aceste cuvinte: „Duceți-vă repede, binecuvântați să fiți, și protejați-l pe rege. Scufundându-se într-un ocean de suferință, el se află într-o situație extrem de periculoasă. Acești puternici războinici din armata Pandava, acești mari arcași, cu Bhimasena în frunte, se îndreaptă cu repeziciune spre Duryodhana, trăgând cu diverse arme și aruncând diverse proiectile, hotărâți să câștige, strigând teribil și înspăimântând regii (de partea ta).” Auzind aceste cuvinte ale învățătorului, mulți războinici de partea ta, conduși de Somadatta, s-au năpustit asupra rândurilor Pandava. Kripa și Bhurisravas și Salya, și fiul lui Drona și Vivingsati, și Chitrasena și Vikarna, și conducătorul Sindhus, și Vrihadvala, și cei doi arcași puternici, adică cei doi prinți ai Avanti, l-au înconjurat pe regele Kuru. Înaintând doar douăzeci de pași, Pandava și Dhartarashtra au început să lovească, dornici să se măcelărească reciproc. Fiul lui Bharadwaja, cu brațele puternice, după ce a rostit aceste cuvinte (către războinicii lui Dhartarashtra), și-a întins arcul mare și l-a străpuns pe Bhima cu douăzeci și șase de săgeți. Și încă o dată, acel puternic războinic a acoperit rapid pe Bhimasena cu o ploaie de săgeți, ca o masă de nori care aruncă torente de ploaie pe vârfurile munților în sezonul ploios. Cu toate acestea, puternicul arcaș Bhimasena, de o mare forță, l-a străpuns rapid în schimb cu zece săgeți în partea stângă. Adânc străpuns de acele săgeți și extrem de chinuit de durere, O,

448 Literar, ”împărțit în două”.

449 În mitologia hindusă, munții aveau aripi, până când Indra le-a tăiat cu tunetul său. Numai Mainaka, fiul lui Himavat, s-a salvat zburând la timp. Până în ziua de azi, el se ascunde în ocean.

450 Citirea bengaleză a primei linii a acestui verset este greșită. Citirea corectă este *parswaistudaritairanye*. Atât *parsa* cât și *darita* ar trebui să fie (ca aici) la plural instrumental, iar *anye* ar trebui să fie la plural nominal.

451 Citirea corectă, stabilită de către Burdwan Pundits, este *Hataroha vyodrisyanta*. Unele texte conțin *Hayaroha*, ceea ce este incorect.

452 „Obraji orbiți”. Cuvântul sanscrit este *madandha*. Tradus literal, ar fi „orb de suc”. Acest lucru poate fi greu de înțeles pentru cititorul european obișnuit. De aceea am folosit o propoziție adjectivală lungă.

Bharata, învățătorul, slăbit de vârstă, s-a așezat brusc pe terasa carului său, lipsit de cunoștință. Văzându-l astfel chinuit de durere, regele Duryodhana însuși și Aswatthaman, cuprinși de mânie, s-au repezit amândoi spre Bhimasena. Văzând acești doi războinici avansând, fiecare asemănător lui Yama așa cum se arată la sfârșitul *Yuga*, puternicul Bhimasena, luând repede o măciucă și sărind din car fără să piardă timp, a rămas nemișcat ca un deal, cu acea măciucă grea asemănătoare cu cea a lui Yama, ridicată în luptă. Văzându-l cu buzduganul ridicat (astfel) și arătând (din această cauză) ca Kailasa cu creastă, atât regele Kuru, cât și fiul lui Drona s-au repezit spre el. Apoi, puternicul Bhimasena însuși s-a repezit impetuos spre cei doi oameni de seamă care se repezeau astfel spre el cu mare viteză. Văzându-l astfel năpustindu-se cu furie și cu o expresie teribilă pe chip, mulți războinici puternici din armata Kaurava s-au îndreptat rapid spre el. Acești războinici, conduși de fiul lui Bharadwaja, împinși de dorința de a-l ucide pe Bhimasena, i-au aruncat în piept diverse tipuri de arme și astfel, toți împreună, l-au atacat pe Bhima din toate părțile. Văzând că acel puternic războinic era astfel atacat și se afla într-o situație de mare pericol, mulți războinici puternici din armata Pandava, conduși de Abhimanyu și pregătiți să-și dea viața, s-au repezit la fața locului, dorind să-l salveze. Eroicul conducător al țării joase, prietenul drag al lui Bhima, Nila, arătând ca o masă de nori albaștri, s-a repezit la fiul lui Drona, plin de mânie. Un mare arcaș, Nila și-a dorit întotdeauna o întâlnire cu fiul lui Drona. Trăgând cu arcul său mare, el l-a străpuns pe fiul lui Drona cu multe săgeți înaripate, ca Sakra în vremurile de demult, O, rege, străpungându-l pe invincibilul Danava Viprachitti, teroarea celor cerești, care, mișcat de mânie, a înspăimântat cele trei lumi cu energia sa. Străpuns în același fel de Nila cu săgețile sale bine țintite, cu pene, fiul lui Drona, acoperit de sânge și extrem de îndurerat, era cuprins de mânie. Trăgând apoi arcul său mare, cu un sunet puternic ca tunetul lui Indra, cel mai de seamă dintre oamenii inteligenți și-a pus în gând să-l distrugă pe Nila. Țintind apoi câteva săgeți strălucitoare, cu vârfuri late și ascuțite de mâinile fierarului, el a ucis cei patru cai ai adversarului său și a doborât și steagul acestuia. Și cu a șaptea săgeată l-a străpuns pe Nila în piept. Străpuns adânc și extrem de chinuit, acesta s-a așezat pe terasa carului său. Văzându-l pe regele Nila, care arăta ca o masă de nori albaștri, leșinat, Ghatotkacha, cuprins de mânie și înconjurat de rudele sale, s-a repezit impetuos spre fiul lui Drona, acel ornament al bătăliei. În mod similar, mulți alți *Rakshasa*, incapabili să fie învinși cu ușurință în luptă, s-au repezit la Aswatthaman. Văzând atunci acel *Rakshasa* cu înfățișare teribilă venind spre el, viteazul fiu al lui Bharadwaja s-a repezit impetuos spre el. Plin de mânie, el a ucis mulți *Rakshasa* cu înfățișare formidabilă, adică pe cei furioși dintre ei care se aflau în fruntea lui Ghatotkacha. Văzându-i respinși din luptă de săgețile trase din arcul fiului lui Drona, Ghatotkacha, fiul lui Bhimasena, de statură gigantică, s-a umplut de furie. Apoi a creat o iluzie teribilă și înfricoșătoare. Cu ajutorul acesteia, prințul *Rakshasas*, dotat cu puteri extraordinare de iluzie, l-a învins pe fiul lui Drona în acea bătălie. Apoi, toate trupele tale, ca urmare a acelei iluzii, au întors spatele câmpului de luptă. S-au privit unii pe alții tăiați și zăcând întinși pe pământ, zvârcolindu-se convulsiv, complet neajutorați și scăldați în sânge. Drona și Duryodhana și Salya și Aswatthaman, precum și alți mari arcași care erau considerați cei mai de seamă dintre Kauravas, păreau și ei să fugă. Toți războinicii din carete păreau să fie zdrobiți, iar toți regii păreau să fie uciși. Și caii și călărețiii păreau să fie tăiați cu miile. Văzând toate acestea, trupele tale au fugit spre corturile lor. Și deși, O, rege, atât eu, cât și Devavrata am strigat din toate puterile, spunând: „Luptați, nu fugiți, toate acestea sunt iluzii *Rakshasa* în luptă, aplicate de Ghatotkacha”, totuși ei nu s-au oprit, simțurile lor fiind tulburate. Deși amândoi am spus asta, totuși cuprinși de panică, ei nu au dat crezare cuvintelor noastre. Văzându-i fugind, Pandavii au considerat că victoria le aparține. Cu Ghatotkacha (printre ei), au scos multe strigăte de leu. Și în jur, au umplut aerul cu strigătele lor amestecate cu sunetul cochiliilor și bătăile tobelor. Astfel, întreaga ta armată, înfrântă de răul Ghatotkacha, spre ora apusului, a fugit în toate direcțiile.

SECȚIUNEA XCVI

Sanjaya a spus: După acea mare bătălie, regele Duryodhana, apropiindu-se de fiul lui Ganga și salutându-l cu umilință, a început să-i povestească tot ce se întâmplase în legătură cu

victoria câştigată de Ghatotkacha şi propria sa înfrângere. Acest războinic invincibil, O, rege, suspinând repetat, i-a spus aceste cuvinte lui Bhishma, strămoşul Kurus: „O, stăpâne, bazându-mă pe tine, aşa cum Vasudeva s-a bazat pe duşman, am început un război aprig cu Pandavas. Cele unsprezece *Akshauhinis* de trupe celebre pe care le am sunt, împreună cu mine, ascultătoare de porunca ta, O, pedepsitor al duşmanilor. O, tigrule printre Bharatas, deşi mă aflu în această situaţie, am fost învins în luptă de războinicii Pandava conduşi de Bhimasena, care s-au bazat pe Ghatotkacha. Aceasta îmi consumă membrele ca focul ce consumă copacul uscat. O, binecuvântatule, O, pedepsitor al duşmanilor, doresc, prin harul tău, O, străMoşule, să-l ucid eu însumi pe Ghatotkacha, cel mai rău dintre *Rakshasas*, bazându-mă pe invincibilitatea ta. Se cuvine să vezi că dorinţa mea se împlinească.” Auzind aceste cuvinte ale regelui, cel mai important dintre Bharatas, Bhishma, fiul lui Santanu, i-a spus lui Duryodhana: „Ascultă, O, rege, cuvintele pe care ţi le spun, O, tu, din neamul lui Kuru, despre felul în care tu, O, pedepsitor al duşmanilor, ar trebui să te comporţi întotdeauna. Propria persoană, în orice circumstanţe, trebuie protejată în luptă, O, înfrângător al duşmanilor. Tu ar trebui să lupţi întotdeauna, O, cel fără păcat, alături de regele Yudhishthira - cel Drept, sau alături de Arjuna, sau alături de gemeni, sau alături de Bhimasena. Ţinând cont de datoria unui rege, un rege loveşte un rege. Eu însumi, Drona, Kripa, fiul lui Drona, Kritavarman din neamul Satwata, Salya, fiul lui Somadatta, puternicul războinic Vikarna şi eroicii tăi fraţi, conduşi de Dussasana, vom lupta cu toţii, pentru binele tău, împotriva puternicilor *Rakshasas*. Sau, dacă durerea ta din cauza acelui prinţ feroce al *Rakshasas* este prea mare, lasă-l pe acesta să lupte împotriva acelui războinic rău, adică pe regele Bhagadatta, care este egal cu Purandara însuşi în luptă.” După ce i-a spus acestea regelui, bătrânul priceput în artă oratorică s-a adresat lui Bhagadatta în prezenţa regelui (Kuru), spunând: „Acţionează repede, O, mare monarh, împotriva acelui războinic invincibil, şi anume fiul lui Hidimva. Rezistă în luptă, cu grijă, şi în faţa tuturor arcaşilor, acel *Rakshasa* cu fapte crude, precum Indra în vremurile de demult care i-a rezistat lui Taraka. Armele tale sunt cereşti. Şi vitejia ta este mare, O, pedepsitor al duşmanilor. În vremurile de demult, multe au fost întâlnirile pe care le-ai avut cu Asura, O, tigru printre regi, tu eşti egalul acelui *Rakshasa* în marea bătălie. Susţinut puternic de propriile tale trupe, ucide, O, rege, acel taur dintre *Rakshasas*.” Auzind aceste cuvinte ale lui Bhishma, generalul suprem (al armatei Kaurava), Bhagadatta a pornit în mod special cu un răget de leu în faţa rândurilor inamicului. Văzându-l avansând spre ei ca o masă de nori zgomotoşi, mulţi războinici puternici din armata Pandava au pornit împotriva lui, aprinşi de mânie. Ei erau Bhimasena, Abhimanyu şi *Rakshasa* Ghatotkacha; şi fiii lui Draupadi, Satyadhriti şi Kshatradeva, O, tată, şi conducătorii Chedis, Vasudana şi regele Dasarnas. Bhagadatta, pe elefantul său numit Supratika, s-a năpustit asupra lor. Apoi a început o bătălie aprigă şi îngrozitoare între Pandavi şi Bhagadatta, care a mărit populaţia regatului lui Yama. Săgeţi de o energie teribilă şi o mare impetuozitate, trase de războinici din care, au căzut, O, rege, asupra elefanţilor şi carelor. Elefanţi uriaşi, cu tâmple sfâşiate şi antrenaţi (pentru luptă) de călăreţii lor, se apropiau şi se năpusteau unii asupra altora fără teamă. Orbiţi (de furie) din cauza sucului temporal care le curgea pe corpuri şi excitaţi de mânie, se atacau reciproc cu colţii lor asemănători cu bâte groase şi se străpungeau unii pe alţii cu vârfurile acelor arme.[453] Înzestraţi cu cozi excelente şi călăriţi de războinici înarmaţi cu sulițe, caii, îndemnaţi de călăreţii lor, se năpusteau fără teamă şi cu mare impetuozitate unii asupra altora. Iar soldaţii de infanterie, atacaţi de trupe de soldaţi de infanterie cu săgeţi şi sulițe, cădeau pe pământ cu sutele şi miile. Iar războinicii din carele lor, măcelărind adversari eroici în acea bătălie cu ajutorul săgeţilor cu vârfuri ascuţite, muschetelor şi săgeţilor, scoteau strigăte de leu.[454] Şi în timpul desfăşurării bătăliei care făcea părul să se ridice în cap, acel mare arcaş, Bhagadatta, s-a repezit spre Bhimasena, pe elefantul său cu tâmple crăpate şi

453 Prima linie este evident pleonastică. Sanscrita, însă, fiind foarte bogată, repetiţiile pot fi greu observate la prima vedere. Tradus literal, originalul este: „Orbit de suc şi excitat de furie”. Am explicat în altă parte ce înseamnă „orbit de suc”.

454 Cuvântul pe care îl traduc prin „muschete” este *nalika*. Cu ceva timp în urmă, Bharata (o publicaţie bengaleză din Calcutta editată de Babu Dwijendra Nath Tagore) într-un articol despre armele de război hinduse, bazat pe anumite citate din *Ramayana* şi *Mahabharata*, susţinea că *nalika* trebuie să fi fost un fel de muschetă care arunca gloanţe de fier ca urmare a unei forţe explozive. Rishi au descurajat utilizarea *nalika*, declarând că sunt barbare şi potrivite doar pentru regii care vor veni în era *Kali*.

cu suc curgând în șapte șuvoaie și asemănându-se (din această cauză) cu un munte cu (la fel de multe) pâraie curgând pe pieptul său după o ploaie. Și a venit, O, tu cel fără păcat, împrăștiind mii de săgeți din capul lui Supratika (pe care stătea) ca ilustrul Purandara însuși pe Airavata al său. Regele Bhagadatta l-a lovit pe Bhimasena cu acea ploaie de săgeți, ca norii care lovesc pieptul muntelui cu torente de ploaie la sfârșitul verii. Totuși, acel puternic arcaș Bhimasena, cuprins de furie, a ucis cu ploaia sa de săgeți mai mult de o sută de combatanți, care protejau flancurile și spatele lui Bhagadatta.[455] Văzându-i uciși, viteazul Bhagadatta, cuprins de furie, și-a îndemnat prințul elefanților să se îndrepte spre carul lui Bhimasena. Elefantul, astfel îndemnat de el, s-a repezit impetuos ca o săgeată trasă din arcul lui către Bhimasena, pedepsitorul dușmanilor. Văzând elefantul avansând, puternicii războinici din armata Pandava, cu Bhimasena în frunte, s-au repezit și ei spre el. Acei războinici erau (cei cinci) prinți Kekaya, Abhimanyu, (cei cinci) fii ai Draupadi, eroicul conducător al Dasarnas, Kshatradeva, O, sire, conducătorul Chedis și Chitraketu. Și toți acești războinici puternici au venit, aprinși de furie, etalându-și armele lor celeste excelente. Și toți au înconjurat cu furie acel singur elefant (pe care călărea adversarul lor). Străpuns de multe săgeți, acel elefant uriaș, acoperit de sânge care curgea din rănile sale, arăta strălucitor ca un prinț al muntelui, pestriț cu cretă roșie (lichidă) (după o ploaie). Conducătorul Dasarnas, pe un elefant care semăna cu un munte, s-a repezit atunci spre elefantul lui Bhagadatta. Cu toate acestea, prințul elefanților, Supratika, a suportat (asaltul) acelui adversar care avansa, la fel cum continentul suportă (asaltul) mării învolburate. Văzând că elefantul regelui Dasarnas, cu sufletul înalt, rezista astfel, chiar și trupele Pandava au aplaudat și au strigat: „*Excelent, excelent*!” Atunci cel mai bun dintre regi, și anume conducătorul Pragjyotishas, cuprins de furie, a aruncat patru și zece suliţe spre elefant. Acestea, străpungând rapid armura excelentă, împodobită cu aur, care acoperea corpul animalului, au pătruns în el, ca șerpii care intră în mușuroaie. Adânc străpuns și extrem de chinuit, elefantul acela, O, șef al Bharatas, cu furia potolită, s-a întors repede cu mare forță. Și a fugit cu mare viteză, scoțând țipete înspăimântătoare și zdrobind rândurile Pandava ca o furtună care zdrobește copacii cu violența ei. După ce elefantul a fost (astfel) învins, puternicii războinici din armata Pandava, scoțând strigăte puternice ca de lei, s-au apropiat pentru luptă. Punându-l pe Bhima în fruntea lor, s-au năpustit asupra lui Bhagadatta, aruncând diverse tipuri de săgeți și diverse tipuri de arme. Auzind strigătele feroce, O, rege, ale acelor războinici care înaintau, plini de furie și răzbunare, marele arcaș Bhagadatta, plin de furie și perfect neînfricat, și-a îndemnat propriul elefant. Acel prinț al elefanților, împins astfel cu cârligul și cu degetul, a luat curând forma focului *Samvarta* (care apare la sfârșitul *Yuga*) și care distruge totul. Zdrobind mulțimi de care și de concurenți (ostili) și cai cu călăreți, în acea bătălie, a început, O, rege, să se învârtă încoace și încolo. Plin de furie, a zdrobit și soldați pe jos cu sutele și miile. Atacată și agitată de acel elefant, acea mare forță a Pandavilor s-a micșorat în dimensiuni, O, rege, ca o bucată de piele expusă la căldura focului. Văzând apoi armata Pandava spartă de inteligentul Bhagadatta, Ghatotkacha, cu înfățișare feroce, O, rege, cu fața aprinsă și ochii roșii ca focul, plin de furie, s-a repezit spre el. Luând o formă teribilă și arzând de mânie, a luat o săgeată strălucitoare, capabilă să sfâșie chiar și dealurile. Dotat cu o mare forță, el a aruncat cu putere săgeata care emitea flăcări aprinse din toate părțile, dorind să ucidă elefantul. Văzând-o venind spre el cu mare impetuozitate, conducătorul Pragjyotishas a tras spre ea o săgeată frumoasă, dar feroce și ascuțită, cu vârful în formă de semilună. Posedat de o mare energie, el a tăiat săgeata cu săgeata sa. Atunci, săgeata aceea, împodobită cu aur, astfel despicată în două, căzu pe pământ, ca un fulger din cer, aruncat de Indra, strălucind prin firmament. Văzând acea săgeată (a adversarului său), O, rege, despicată în două și căzută pe pământ, Bhagadatta luă o suliță mare, prevăzută cu un mâner de aur și strălucind ca o flacără de foc, și o aruncă spre *Rakshasa*, spunând: „*Așteaptă, așteaptă*”. Văzând-o zburând spre el ca un fulger al cerului prin firmament, *Rakshasa* a sărit în picioare și, apucând-o repede, a strigat tare. Și, așezând-o repede pe genunchi, O, Bharata, a rupt-o sub privirile tuturor regilor. Toate acestea păreau extrem de minunate. Văzând această ispravă realizată de puternicul *Rakshasa*,

455 *Padarakshan* lit., cei care protejau picioarele (oricărui războinic important). Aceștia stăteau întotdeauna în flancurile și în spatele războinicului pe care îl protejau. În cazul războinicilor din carele de luptă, aceștia erau numiți *chakra-rakshas* (protectori ai roților). Astfel, avem *Parshni-rakshas* și *Prishata-rakshas*, etc.

celeștii din firmament, împreună cu *Gandharvas* și *Munis*, au fost cuprinși de uimire. Și războinicii Pandava, conduși de Bhimasena, au umplut pământul cu strigăte de „*Excelent, excelent*”. Auzind însă strigătele puternice de bucurie ale Pandavilor, marele arcaș, adică viteazul Bhagadatta, nu a putut să le suporte (cu calm). Trăgând cu arcul său mare, a cărui strălucire semăna cu cea a fulgerului lui Indra, el a urlat cu mare energie la puternicii războinici din armata Pandava, trăgând în același timp multe săgeți strălucitoare, foarte ascuțite și cu strălucirea focului. Și l-a străpuns pe Bhima cu o săgeată, iar pe *Rakshasa* cu nouă. Și l-a străpuns pe Abhimanyu cu trei, iar pe frații Kekaya cu cinci. Și cu o altă săgeată dreaptă trasă din arcul său întins la maxim, el l-a străpuns, în acea bătălie, pe Kshatradeva în brațul drept. Atunci, arcul acestuia, cu săgeata fixată pe coarda arcului, i-a căzut din mână. Și el i-a lovit pe cei cinci fii ai lui Draupadi cu cinci săgeți. Și din mânie, el a ucis caii lui Bhimasena. Și cu trei săgeți cu pene, el a tăiat steagul lui Bhimasena care purta simbolul unui leu. Și cu alte trei săgeți, el l-a străpuns pe vizitiul lui Bhima. Străpuns adânc de Bhagadatta în acea bătălie și extrem de îndurerat, Visoka, O, șef al Bharatas, s-a așezat pe terasa carului. Atunci, O, rege, cel mai de seamă dintre războinicii cu carele, Bhima, lipsit astfel de carul său, a sărit repede din vehiculul său mare, luându-și buzduganul. Văzându-l cu buzduganul ridicat și arătând ca un deal încreț, toate trupele tale, O, Bharata, s-au umplut de o mare teamă. Chiar în acel moment, fiul lui Pandu, care îl avea pe Krishna ca vizitiu, O, rege, măcelărind dușmanii din toate părțile pe măsură ce se apropia, a apărut în locul în care acei tigri printre oameni, acei puternici războinici, Bhimasena și Ghatotkacha, tată și fiu, se luptau cu conducătorul Pragjyotishas. Văzându-și frații, acei puternici războinici, angajați în luptă, fiul lui Pandu a început repede să lupte, aruncând cu săgeți în stânga și în dreapta, O, șef al Bharatas. Apoi, acel puternic războinic, și anume regele Duryodhana, a îndemnat rapid o divizie a trupelor sale, plină de care și elefanți. Spre acea puternică divizie a Kauravas care avansa cu impetuozitate, Arjuna, cu caii săi albi, s-a repezit cu mare impetuozitate. Bhagadatta, de asemenea, pe elefantul său, O, Bharata, zdrobind rândurile Pandava, s-a repezit spre Yudhishthira. Atunci a început o bătălie aprigă între Bhagadatta, O, sire, și Panchalas, Srinjayas și Kekayas, cu armele ridicate. Atunci Bhimasena, în acea bătălie, le-a povestit atât lui Kesava, cât și lui Arjuna în detaliu despre uciderea lui Iravat, așa cum s-a întâmplat.

SECȚIUNEA XCVII

Sanjaya a spus: Auzind că fiul său Iravat a fost ucis, Dhananjaya a fost cuprins de o mare durere și a suspinat ca un șarpe. Și adresându-se lui Vasava în mijlocul bătăliei, el a rostit aceste cuvinte: „Fără îndoială, Vidura, cel cu suflet înalt și mare înțelepciune, văzuse înainte (cu ochiul minții) această distrugere îngrozitoare a Kurușilor și a Pandavilor. De aceea i-a interzis regelui Dhritarashtra.[456] În această bătălie, O, ucigaș al lui Madhu, mulți alți eroi au fost uciși de Kaurava și mulți dintre Kauravas au fost uciși în mod similar de noi. O, cel mai bun dintre oameni, pentru bogăție se comit fapte josnice. Rușine să fie bogăția pentru care se comite un astfel de masacru al rudelor. Pentru cel care nu are bogăție, chiar și moartea ar fi mai bună decât dobândirea bogăției prin masacrarea rudelor. Ce vom câștiga, O, Krishna, ucigându-ne rudele adunate? Din păcate, din vina lui Duryodhana și a lui Sakuni, fiul lui Suvala, precum și din cauza sfaturilor rele ale lui Karna, rasa Kshatriya este exterminată, O, ucigaș al lui Madhu. Acum înțeleg, O, cel cu brațele puternice, că regele a acționat înțelept cerându-i lui Suyodhana[457] doar jumătate din regat sau, în schimb, doar cinci sate. Din păcate, nici măcar asta nu mi-a fost acordat de către acel om cu suflet rău. Văzând atât de mulți Kshatriya curajoși zăcând (morți) pe câmpul de luptă, mă condamn pe mine însumi, (spunând) rușine profesiei de Kshatriya. Kshatriyii mă vor considera neputincios în luptă. Numai pentru asta lupt. Altfel, O, ucigaș al lui Madhu, această luptă cu rudele mele îmi este dezagreabilă. Împinge caii cu viteză spre armata lui Dhartarashtra, iar eu, cu cele două brațe ale mele, voi ajunge pe celălalt mal al acestui ocean de luptă atât de greu de traversat. Nu este timp de pierdut, O, Madhava, în acțiune”. Astfel abordat de Partha, Kesava, ucigașul eroilor inamici, a îndemnat caii de

456 În prima linie a versetului 3, lectura bengaleză este *bhayam*. Cu toate acestea, lectura corectă este *khayam*.

457 În a doua linie a versetului 8, în versiunea din Bengal, vachaymasa yodhanam, versiunea din Bombay este yachtacha Suyodhanam. Aceasta este mai bună. Versiunea din Bengal nu are sens.

culoare albă, înzestrați cu viteza vântului. Atunci, O, Bharata, s-a auzit un zgomot puternic printre trupele tale, asemănător celui al oceanului însuși la maree plină, când este agitat de furtună.[458] După-amiaza, O, rege, bătălia care a urmat între Bhishma și Pandavi a fost marcată de un zgomot care semăna cu urletul norilor. Apoi, O, rege, fiii tăi, înconjurându-l pe Drona precum Vasus îl înconjurau pe Vasava, s-au aruncat în bătălia împotriva lui Bhimasena. Apoi, fiul lui Santanu, Bhishma, și cel mai de seamă dintre războinicii cu carul, Kripa, Bhagadatta și Susarman, s-au îndreptat cu toții spre Dhananjaya. Iar fiul lui Hridika (Kritavarman) și Valhika s-au repezit spre Satyaki. Iar regele Amvashta s-a așezat în fața lui Abhimanyu. Și alți mari războinici în care, O, rege, s-au întâlnit cu alți mari războinici în care. Apoi a început o bătălie aprigă, teribilă de privit. Bhimasena, O, rege, văzându-ți fiii, a izbucnit în furie în acea bătălie, ca focul cu (o libație de) unt clarificat. Fiii tăi, însă, O, monarhule, l-au acoperit pe fiul lui Kunti cu săgețile lor, ca norii care udă pieptul muntelui în sezonul ploilor. În timp ce era (astfel) acoperit în diverse moduri de fiii tăi, O, rege, acel erou, înzestrat cu agilitatea unui tigru, și-a lins colțurile gurii.[459] Apoi, O, Bharata, Bhima l-a doborât pe Vyudoroska cu o săgeată ascuțită cu vârful în formă de potcoavă. Atunci, fiul tău a fost lipsit de viață. Cu o altă săgeată cu vârful lat, bine călit și ascuțit, el l-a doborât pe Kundalin ca un leu care răstoarnă un animal mai mic. Apoi, O, tată, aducându-ți (ceilalți) fii (la îndemâna săgeților sale), el a luat o serie de săgeți, ascuțite și bine călite, și, țintind cu atenție, le-a tras rapid asupra lor. Acele săgeți, trase de puternicul arcaș, Bhimasena, i-au doborât pe fiii tăi, acei puternici războinici, din vehiculele lor. (Acești fii ai tăi care au fost astfel uciși erau) Anadhriti, Kundabhedin, Virata, Dirghalochana, Dirghavahu, Suvahu și Kanykadhyaja. În timp ce cădeau (din carele lor), O, taur al neamului Bharata, acei eroi arătau strălucitori ca niște mango înfloriți în primăvară. Atunci ceilalți fii ai tăi, O, monarhule, au fugit, considerându-l pe puternicul Bhimasena ca fiind însăși Moartea. Apoi, ca norii care revarsă torente de ploaie pe pieptul muntelui, Drona, în acea bătălie, l-a acoperit cu săgeți din toate părțile pe acel erou care îți consuma astfel fiii. Vitejia pe care am văzut-o atunci la fiul lui Kunti a fost extrem de minunată, pentru că, deși ținut în frâu de Drona, el totuși ți-a ucis fiii. Într-adevăr, așa cum un taur suportă o ploaie torențială care cade de sus, Bhima a suportat cu veselie acea ploaie de săgeți trase de Drona. Minunată, O, monarhule, a fost isprava pe care Vrikodara a realizat-o acolo, pentru că el ți-a ucis fiii în acea bătălie și i-a rezistat lui Drona în tot acest timp. Într-adevăr, fratele mai mare al lui Arjuna s-a distrat printre acei fii eroici ai tăi, ca un tigru puternic, O, rege, printre o turmă de cerbi. Așa cum un lup, aflat în mijlocul unei turme de cerbi, ar vâna și ar speria acele animale, tot așa a făcut Vrikodara, în acea bătălie, vânând și speriind pe fiii tăi.

Între timp, fiul lui Ganga, Bhagadatta și puternicul războinic Gautama au început să-i opună rezistență lui Arjuna, fiul impetuos al lui Pandu. Atiratha, respingând cu armele sale armele adversarilor săi în acea bătălie, a trimis mulți eroi proeminenți ai armatei tale în lăcașul Morții. Și Abhimanyu, cu săgețile sale, l-a lipsit pe renumitul și cel mai de seamă războinic, și anume pe regele Amvashta, de carul său. Lipsit de carul său și pe punctul de a fi ucis de celebrul fiu al lui Subhadra, regele a sărit repede din carul său, rușinat, și și-a aruncat sabia în acea bătălie către Abhimanyu, cel cu sufletul înalt. Apoi, acel puternic monarh s-a urcat în carul fiului lui Hridika, familiarizat cu toate mișcările din luptă, fiul lui Subhadra, ucigașul eroilor inamici, văzând sabia care se îndrepta spre el, a evitat-o cu mișcările sale rapide. Văzând sabia evitată astfel în acea bătălie de fiul lui Subhadra, strigăte puternice de „*bravo*”, ”*bravo*” s-au auzit, O, rege, printre trupe. Alți războinici conduși de Dhrishtadyumna s-au luptat cu trupele tale, în timp ce și trupele tale s-au luptat cu cele ale Pandavilor. Atunci, O Bharata, aprigă a fost lupta care a avut loc între ai tăi și ai lor, combatanții lovindu-se reciproc cu mare forță și realizând cele mai dificile fapte. Combatanții curajoși, O, sire, apucându-se unul pe altul de păr, au luptat folosindu-și unghiile și dinții, pumnii și genunchii, palmele și săbiile, precum și brațele lor bine proporționate. Și apucându-se unul pe altul de gât, s-au trimis reciproc în lăcașul lui Yama. Tatăl și-a ucis fiul, iar fiul și-a ucis tatăl. Într-adevăr,

458 Literar, ”când impetuozitatea sa este stârnită de vânt”.

459 Citirea din Bengal, pe care o adopt, este *sardula iva vegavan*. Citirea din Bombay este *sardula iva darpitas*.

combatanţii s-au luptat între ei, folosindu-şi toate membrele. Arcurile frumoase cu cozi de aur, O, Bharata, scăpate din mâinile războinicilor uciși, și ornamentele scumpe, și săgeţile ascuţite prevăzute cu aripi de aur sau argint pur și spălate cu ulei, arătau strălucitoare (aşezate împrăştiate pe câmp), acestea din urmă asemănându-se, în special, cu şerpi care îşi aruncaseră pielea. Şi săbiile cu mâner de fildeş împodobite cu aur, precum și scuturile arcaşilor, împodobite cu aur, zăceau pe câmp, eliberate din mâinile lor. Săgeţi cu vârfuri ascuţite, topoare, săbii și sulițe, toate împodobite cu aur, frumoase coifuri de zale, bâte grele și scurte, ciocane cu ţepi, topoare de luptă și săgeţi scurte, O, sire, precum și învelitori de elefanţi de diverse forme, cozi de iac și evantaie, zăceau împrăştiate pe câmp. Şi puternici războinici în caruri zăceau pe câmp cu diverse tipuri de arme în mâini sau lângă ei, arătând vii, deşi suflul vieţii îi părăsise.[460] Şi oameni zăceau pe câmp cu membrele sfărâmate de buzdugane și capetele zdrobite de ciocane sau strivite de elefanţi, cai și care. Şi pământul, presărat în multe locuri cu cadavrele cailor, oamenilor și elefanţilor uciși, arăta frumos, O, rege, ca și cum ar fi fost presărat cu dealuri. Şi câmpul de luptă era acoperit cu săgeţi și săbii și săgeţi și lănci și ciomege și topoare și săgeţi cu vârf ascuţit și ciocane de fier și topoare de luptă și bâte cu ţepi și săgeţi scurte și Sataghnis[461] și cadavre sfâșiate de arme. Şi, O, ucigaş al duşmanilor, acoperiţi de sânge, războinicii zăceau întinși pe câmp, unii lipsiţi de viaţă și, prin urmare, în tăcerea morţii, iar alţii scotocind gemete slabe. Şi pământul, presărat cu acele cadavre, oferea o privelişte pestriţă. Şi presărată cu armele războinicilor puternici, pătate cu pastă de santal și împodobite cu brăţări și zale de piele, cu coapse conice asemănătoare cu trunchiurile elefanţilor și cu capete căzute, împodobite cu pietre preţioase ataşate la turbanele și cerceii combatanţilor cu ochi mari, O Bharata, pământul prezenta o privelişte frumoasă. Şi câmpul de luptă, acoperit de sânge, de coifuri vopsite și ornamente aurii de multe feluri, arăta extrem de frumos, ca și cum ar fi fost presărat cu flăcări blânde. Şi cu ornamente de diverse feluri căzute de la locul lor, cu arcuri împrăştiate, cu săgeţi cu aripi aurii împrăştiate în jur, cu multe care rupte împodobite cu rânduri de clopote, cu mulţi armăsari uciși împrăştiaţi acoperiţi de sânge și cu limbile scoase, cu funduri de care, steaguri, tolbe și stindarde, cu scoici gigantice, aparţinând marilor eroi, de o albeaţă lăptoasă, împrăştiate în jur, și cu elefanţi fără trunchi culcaţi la pământ, pământul arăta frumos ca o fecioară împodobită cu diverse feluri de ornamente. Şi acolo, cu alţi elefanţi străpunși de sulițe și în mare agonie, care scoteau frecvent gemete joase cu trompele lor, câmpul de luptă arăta frumos, ca și cum ar fi fost dealuri în mișcare. Cu pături de diverse culori și acoperitoare pentru elefanţi, cu cârlige frumoase căzute, cu mânere împodobite cu pietre de *lapis lazuli*, cu clopote împrăştiate care împodobeau elefanţi gigantici, cu pânze curate și pestriţe, precum și piei de cerb Ranku, cu lanţuri frumoase pentru gâtul elefanţilor, cu curele împodobite cu aur, cu maşini de război de diverse feluri, cu săgeţi cu barbă împodobite cu aur, cu acoperitoare brodate pentru cai, înnegrite de praf, cu braţele tăiate ale soldaţilor de cavalerie, împodobite cu brăţări și împrăştiate, cu sulițe lustruite și ascuţite și săbii strălucitoare, cu coifuri pestriţe căzute (de pe capete) și împrăştiate, cu săgeţi frumoase în formă de semilună împodobite cu aur, cu huse pentru cai, cu piei de cerb Ranku, sfâșiate și zdrobite, cu pietre preţioase frumoase și scumpe care împodobeau coifurile regilor, cu umbrelele lor împrăştiate și cozi de iac și evantaie, cu feţe strălucitoare ca lotusul sau luna, ale războinicilor eroici, împodobite cu cercei frumoși și cu bărbi bine tunse, împrăştiate și strălucitoare cu alte ornamente de aur, pământul arăta ca firmamentul împânzit de planete și stele. Astfel, O Bharata, cele două armate, adică a ta și a lor, s-au întâlnit în luptă și s-au zdrobit reciproc. Şi după ce combatanţii au fost obosiţi, învinși și zdrobiţi, O Bharata, a căzut noaptea întunecată și bătălia nu mai putea fi văzută. Atunci, atât Kuruşii, cât și Pandavii și-au retras armatele, când a venit acea noapte îngrozitoare de întuneric beznă. Şi după ce și-au retras trupele, atât Kuruşii, cât și Pandavii s-au odihnit peste noapte, retrăgându-se în corturile lor respective.

SECŢIUNEA XCVIII

Sanjaya a spus: Atunci, regele Duryodhana, Sakuni, fiul lui Suvala, fiul tău Dussasana și

460 În prima linie din 54, lectura *pragrihya* din Bombay este mai bună decât lectura *vishjya* din Bengal.

461 Literar, ”ucigaşi de sute”; se presupune că sunt un fel de rachete.

invincibilul fiul lui Suta (Karna) s-au întâlnit și au discutat în felul următor. Cum ar putea fi învinși în luptă fiii lui Pandu și urmașii lor? Chiar și acest lucru a fost subiectul discuției lor. Apoi, regele Duryodhana, adresându-se fiului lui Suta și puternicului Sakuni, le-a spus tuturor consilierilor săi: „Drona, Bhishma, Kripa, Salya și fiul lui Somadatta nu opun rezistență Parthas. Nu știu care este cauza unei astfel de conduite (din partea lor). Neînvinși de niciunul dintre aceștia, Pandavas îmi distrug forțele. De aceea, O, Karna, puterea mea slăbește, iar armele mele se epuizează". Sunt înșelat de eroicii Pandava, cei care nu pot fi învinși nici măcar de zei. Mă cuprinde îndoiala cu privire la modul în care voi reuși să-i învinge în luptă". Regelui care a spus acestea, O, mare monarh, fiul lui Suta i-a răspuns: „Nu te întrista, O, șef al Bharata. Chiar și eu voi face ceea ce îți este pe plac. Lasă-l pe Bhishma, fiul lui Santanu, să se retragă curând din marea bătălie. După ce fiul lui Ganga se va retrage din luptă și își va pune deoparte armele, îl voi ucide pe Partha împreună cu toți Somakașii, sub privirile lui Bhishma. Îți jur pe cuvântul meu, O, rege. Într-adevăr, Bhishma arată în fiecare zi milă față de Pandavi. În plus, el este incapabil să-i învingă pe acești puternici războinici. Bhishma este mândru să-și arate priceperea în luptă. El este, din nou, foarte pasionat de luptă. De ce, O, sire, ar învinge el, prin urmare, pe Pandavii adunați (căci atunci bătălia se va termina)? De aceea, reparând fără întârziere cortul lui Bhishma, solicită-i acelui bătrân și venerabil senior să lase deoparte armele. După ce va fi lăsat deoparte armele, O, Bharata, consideră-i pe Pandavi ca fiind deja uciși, împreună cu toți prietenii și rudele lor, O, rege, de către mine singur." Astfel abordat de Karna, fiul tău Duryodhana i-a spus atunci fratelui său Dussasana aceste cuvinte: „Vezi, O, Dussasana, ca fără întârziere toți cei care merg în urma mea să fie îmbrăcați". După ce a spus aceste cuvinte, O, monarhule, regele s-a adresat lui Karna, spunând: „După ce l-am convins pe Bhishma, cel mai de seamă dintre oameni, să fie de acord cu aceasta, voi veni fără întârziere la tine, O, pedepsitor al dușmanilor. După ce Bhishma se va retrage din luptă, tu vei lovi (dușmanul) în bătălie". Apoi fiul tău, O, monarhule, a plecat fără întârziere, însoțit de frații săi, ca Cel al celor o sută de sacrificii (însoțit) de zei. Apoi fratele său, Dussasana, l-a făcut pe acel tigru printre regi, înzestrat, în plus, cu vitejia unui tigru, să se urce pe calul său. Împodobit cu brățări, cu diademă pe cap și împodobit cu alte ornamente pe brațe. O, rege, fiul tău strălucea puternic în timp ce înainta pe străzi. Ungându-se cu pastă parfumată de santal de culoarea florii Bhandi și strălucitor ca aurul lustruit, îmbrăcat în veșminte curate și mergând cu mersul jucăuș al leului, Duryodhana arăta frumos ca Soarele cu strălucire strălucitoare pe firmament. Și pe măsură ce acel tigru printre oameni se îndrepta spre cortul lui Bhishma, mulți arcași puternici, celebrați în întreaga lume, îl urmau. Și frații lui mergeau și ei în urma lui, ca și cei care merg în urma lui Vasava. Și alții, cei mai de seamă dintre oameni, călare pe cai, și alții pe elefanți, O, Bharata, și alții în care, îl înconjurau din toate părțile. Și mulți dintre cei care îi doreau binele, luând armele pentru a-l proteja pe regele lor, apăreau acolo în număr mare, ca și cei care îl înconjoară pe Sakra în ceruri. Puternicul șef al Kurus, adorat de toți Kauravas, s-a îndreptat astfel, O, rege, spre cartierul renumitului fiu al lui Ganga. Însoțit și înconjurat mereu de frații săi uterini, el a înaintat, ridicând adesea brațul drept, masiv și asemănător cu trunchiul unui elefant, capabil să reziste tuturor dușmanilor. Și cu acel braț al său, el a acceptat salutările care i-au fost adresate din toate părțile de către spectatorii care stăteau cu mâinile împreunate ridicate spre el. Și, în timp ce călătorea, a auzit vocile dulci ale nativilor din diverse tărâmuri. De mare renume, el a fost elogiat de barzi și elogiști. Și, în schimb, acel mare rege le-a adresat salutări tuturor. Și multe persoane cu suflet înalt stăteau în jurul lui cu lămpi de aur aprinse, alimentate cu ulei parfumat. Și înconjurat de lămpi de aur, regele arăta radiant ca Luna înconjurată de planetele strălucitoare din jurul său. Și (însoțitorii) cu coifuri împodobite cu aur, având bastoane și *Jhariharas* în mână, au făcut ușor mulțimea din jur să facă loc. Apoi, ajuns în cartierul excelent al lui Bhishma, regele a coborât de pe cal. Ajuns în prezența lui Bhishma, acel conducător al oamenilor l-a salutat pe Bhishma și apoi s-a așezat pe un scaun excelent, făcut din aur, frumos în întregime și acoperit cu o pătură bogată. Cu mâinile împreunate, ochii plini de lacrimi și vocea sufocată de durere, el s-a adresat apoi lui Bhishma, spunând: „Cu protecția ta, în această bătălie, O, ucigaș al dușmanilor, ne-am aventurat să învingem chiar zeii și Asurii, cu Indra în frunte. Ce pot spune, așadar, despre fiii lui Pandu, oricât de eroici ar fi, împreună cu rudele și prietenii lor? De aceea, O, fiu al Gangei, se cuvine, O, stăpâne, să-mi arăți milă. Ucide-i pe bravii

fii ai lui Pandu, așa cum Mahendra i-a ucis pe Danavi. — O, rege, îi voi ucide pe toți Somaka, Panchala și Karusha, împreună cu Kekaya, O, Bharata — acestea au fost cuvintele tale către mine. Fie ca aceste cuvinte să se împlinească. Ucide-i pe Parthas adunați și pe acei arcași puternici, adică pe Somakas. Îndeplinește-ți cuvintele, O, Bharata. Dacă din bunătate (față de Pandavas), O, rege, sau din ura ta față de mine, cel nefericit, îi cruți pe Pandavas, atunci permite-i lui Karna, acel ornament al bătăliei, să lupte. El îi va învinge în bătălie pe Parthas cu toți prietenii și rudele lor." Regele, fiul tău Duryodhana, după ce a spus aceasta, a tăcut, fără să mai spună nimic lui Bhishma, cel cu vitejie teribilă.

SECȚIUNEA XCIX

Sanjaya a spus: Bhishma, cu sufletul înalt, profund rănit de cuvintele ascuțite ale fiului tău, a fost cuprins de o mare durere. Dar el nu a răspuns cu niciun cuvânt neplăcut. Într-adevăr, rănit de acele cuvinte ascuțite și cuprins de durere și furie, el a suspinat ca un șarpe și a reflectat (în tăcere) pentru o lungă perioadă de timp. Ridicând apoi ochii și parcă consumând, din mânie, lumea cu cei, Asurii și Gandharvii, cel mai de seamă dintre oamenii familiarizați cu lumea, s-a adresat fiului tău și i-a spus aceste cuvinte liniștite: „De ce, O, Duryodhana, mă rănești astfel cu cuțitele tale verbale? Eu mă străduiesc întotdeauna din toate puterile să realizez și realizez ceea ce este spre binele tău. Într-adevăr, din dorința de a face ceea ce îți este pe plac, sunt pregătit să-mi dau viața în luptă. Pandavii sunt cu adevărat invincibili. Când curajosul fiu al lui Pandu l-a mulțumit pe Agni în pădurea Khandava, după ce l-a învins pe Sakra în luptă, chiar și asta este o indicație suficientă.[462] Când, O, fiu al lui Pandu cu brațele puternice, te-a salvat în timp ce erai dus captiv de Gandharvas, chiar și asta este o dovadă suficientă. Cu acea ocazie, O, stăpâne, toți frații tăi curajoși au fugit, la fel și fiul lui Radha din casta Suta. Acest lucru (salvarea, prin urmare, de către Arjuna) este un indiciu suficient. În orașul Virata, el a căzut singur asupra noastră, care eram uniți. Acesta este un indiciu suficient. Învingându-ne în luptă atât pe Drona, cât și pe mine, cuprins de furie, ne-a luat mantalele. Acesta este un indiciu suficient. Cu acea ocazie, în trecut, când a capturat vacile, el l-a învins pe acel arcaș puternic, fiul lui Drona, și pe Saradwat. Aceasta este o indicație suficientă. După ce l-a învins și pe Karna, care se lăuda foarte mult cu bărbăția sa, el i-a dat mantia acestuia lui Uttara. Aceasta este o indicație suficientă. Fiul lui Pritha i-a învins în luptă pe Nivatakavachas, care erau incapabili să fie învinși chiar de Vasava. Aceasta este o indicație suficientă. Cine, într-adevăr, este capabil să-l învingă în luptă pe fiul lui Pandu prin forță, pe el, adică pe cel care îl are ca protector pe Protectorul Universului, înarmat cu scoică, disc și buzdugan? Vasudeva posedă o putere infinită și este Distrugătorul Universului. El este Cel mai Înalt Domn al tuturor, Zeul zeilor, Sufletul Suprem și etern. El a fost descris în diverse moduri, O, rege, de Narada și de alți mari Rishi. Cu toate acestea, ca urmare a nebuniei tale, O, Suyodhana, tu nu știi ce ar trebui spus și ce nu ar trebui spus. Omul aflat în pragul morții vede toți copacii ca fiind din aur. La fel și tu, O, fiu al lui Gandhari, vezi totul inversat. După ce ai provocat ostilități aprige cu Pandavii și Srinjaya, luptă acum (tu însuți) cu ei în bătălie. Să te vedem cum acționezi ca un bărbat. În ceea ce mă privește, eu, O, tigru printre oameni, îi voi ucide pe toți Somaka și Panchala adunați împreună, evitându-l doar pe Sikhandin. Ucis de ei în luptă, voi merge la reședința lui Yama, sau ucigându-i în luptă, îți voi aduce bucurie. Sikhandin s-a născut în palatul lui Drupada ca femeie la început. Ea a devenit bărbat ca urmare a acordării unei binecuvântări. Totuși, la urma urmei, ea este Sikhandini. Pe el nu-l voi ucide, chiar dacă va trebui să-mi pierd viața, O, Bharata. Ea este aceeași Sikhandini pe care Creatorul a făcut-o la început. Petrece noaptea într-un somn fericit, O, fiu al lui Gandhari. Mâine voi lupta într-o bătălie aprigă despre care oamenii vor vorbi atâta timp cât va exista lumea." Astfel adresat de el, fiul tău, O, monarhule, a plecat. Și salutându-și stăpânul cu o plecăciune a capului, s-a întors în cortul său. Întorcându-se, regele și-a concediat însoțitorii. Și curând, acel distrugător de dușmani a intrat în locuința sa. Și după ce a intrat (în cortul său), monarhul a petrecut noaptea (în

462 Unele dintre textele bengaleze, în prima linie a celui de-al șaselea, conțin o eroare, scriind *sa-run* în loc de *Sakram*.

somn). Când s-a crăpat de ziuă, regele s-a ridicat și a poruncit tuturor războinicilor regali: „*Adunați trupele! Astăzi, Bhishma, cuprins de mânie, îi va ucide pe toți Somakașii*!”

Auzind acele lamentări abundente ale lui Duryodhana în timpul nopții, Bhishma le-a considerat, O, rege, ca fiind porunci adresate lui însuși. Copleșit de o mare durere și disprețuind statutul de servitute, fiul lui Santanu a reflectat îndelung, gândindu-se la o întâlnire cu Arjuna în luptă. Înțelegând din semne că fiul lui Ganga se gândea la asta, Duryodhana, O, rege, i-a poruncit lui Dussasana, spunând: „O, Dussasana, pregătește repede care pentru a-l proteja pe Bhishma. Toate cele douăzeci și două de divizii (ale armatei noastre) să fie îndemnate să se grăbească. S-a întâmplat acum ceea ce ne gândeam de o serie de ani, și anume, măcelărirea Pandavilor cu toate trupele lor și dobândirea (de către noi) a regatului. În această chestiune, cred că protecția lui Bhishma este datoria noastră principală. Protejat de noi, el ne va proteja și îi va ucide pe Partha în luptă. Cu sufletul curățat, el mi-a spus: „Nu-l voi ucide pe Sikhandini. El a fost femeie înainte, O, rege, și, prin urmare, ar trebui să-l evit în luptă. Lumea știe, O, tu, cel cu brațe puternice, că din dorința de a-i face bine tatălui meu, am renunțat în trecut la un regat înfloritor. Prin urmare, nu voi ucide în luptă, O, cel mai de seamă dintre oameni, nicio femeie sau pe cineva care a fost femeie înainte. Ceea ce îți spun este adevărat. Acest Sikhandin, O, rege, s-a născut inițial femeie. Ai auzit povestea aceasta. Ea s-a născut ca Sikhandini, așa cum ți-am spus înainte de începerea bătăliei. Născută ca fiică, ea a devenit bărbat. Într-adevăr, ea va lupta împotriva mea, dar eu nu voi trage niciodată cu săgețile mele în ea. În ceea ce privește toți ceilalți Kshatriya care doresc victoria Pandava, O, sire, pe care îi voi prinde în bătaia săgeților mele pe câmpul de luptă, îi voi ucide.” Acestea au fost cuvintele pe care mi le-a spus fiul lui Ganga, cunoscător al scripturilor, șeful neamului Bharata. De aceea, din toată inima cred că protejarea fiului lui Ganga este datoria noastră cea mai importantă. Lupul însuși poate ucide leul lăsat neprotejat în marea pădure. Nu lăsați ca fiul lui Ganga să fie ucis de Sikhandin, așa cum leul este ucis de lup. Lăsați-i pe unchiul nostru matern Sakuni, pe Salya, pe Kripa, pe Drona și pe Vivingsati să-l protejeze cu grijă pe fiul lui Ganga. Dacă el este protejat, victoria (noastră) este sigură.

Auzind aceste cuvinte ale lui Duryodhana, toți l-au înconjurat pe fiul lui Ganga cu o mare divizie de care. Și fiii tăi, luându-și poziția în jurul lui Bhishma, au pornit la luptă. Și toți au plecat, zguduind pământul și cerul și provocând teamă în inimile Pandavilor. Puternicii războinici (ai armatei Kaurava), susținuți de acele care și elefanți și îmbrăcați în zale, stăteau în luptă, înconjurându-l pe Bhishma. Și toți și-au luat pozițiile pentru a-l proteja pe acel puternic războinic, ca și celeștii în bătălia dintre ei și Asuri pentru a-l proteja pe cel care mânuia fulgerul. Apoi, regele Duryodhana, adresându-se încă o dată fratelui său, a spus: „Yudhamanyu protejează roata stângă a carului lui Arjuna, iar Uttamaujas roata dreaptă. Și (astfel protejat) Arjuna îl protejează pe Sikhandin. O, Dussasana, ia măsuri astfel încât, protejat de Partha, Sikhandin să nu poată ucide pe Bhishma, lăsat neprotejat de noi. Auzind aceste cuvinte ale fratelui său, fiul tău Dussasana, însoțit de trupe, a avansat spre luptă, punându-l pe Bhishma în frunte. Văzându-l pe Bhishma (astfel înconjurat de un număr mare de luptători, Arjuna, cel mai de seamă dintre războinicii cu carele, s-a adresat lui Dhrishtadyumna și a spus: „O, prințe, pune-l astăzi pe acel tigru printre oameni, Sikhandin, în fața lui Bhishma, eu însumi voi fi protectorul lui, O, prinț al Panchala.”

SECȚIUNEA C

Sanjaya a spus: Atunci Bhishma, fiul lui Santanu, a ieșit cu trupele. Și și-a dispus propriile trupe într-o formație puternică numită *Sarvatobhadra*.[463] Kripa, Kritavarman, puternicul războinic Saivya, Sakuni, conducătorul Sindhus, și Sudakshina, conducătorul Kamvojas, toți aceștia, împreună cu Bhishma și fiii tăi, O, Bharata, și-au ocupat locurile în fruntea întregii armate și în fața

463 Cuvântul bengalez *atmana*, ultimul cuvânt al versetului, pare a fi o greșeală. Textul din Bombay oferă cuvântul corect, care este *aimanas* (genitiv). *Sarvatobhadra* pare să fi fost un fel de formație pătrată în care trupele erau orientate către toate punctele cardinale.

formației (Kaurava). Drona, Bhurisravas, Salya și Bhagadatta, O, sire, îmbrăcați în zale, și-au ocupat pozițiile în aripa dreaptă a formației. Iar Aswatthaman, Somadatta și acei mari războinici, și anume cei doi prinți ai Avanti, însoțiți de o mare forță, au protejat aripa stângă. Duryodhana, O, monarhule, înconjurat din toate părțile de Trigartas, a ocupat, pentru a-i înfrunta pe Pandavi, o poziție în mijlocul acelui șir. Cel mai de seamă dintre războinicii din car, Alamvusha, și acel puternic războinic din car, Srutayush, îmbrăcați în zale, și-au ocupat poziția în spatele acelui șir și, prin urmare, al întregii armate. După ce, O, Bharata, în acea ocazie și-au format astfel șirul, războinicii tăi, îmbrăcați în zale, arătau ca niște focuri arzătoare.

Atunci, regele Yudhishthira, fiul lui Pandu, Bhimasena, și gemenii lui Madri, Nakula și Sahadeva, îmbrăcați în armuri, și-au ocupat pozițiile în fruntea formației și, prin urmare, în fruntea tuturor trupelor lor. Iar Dhrishtadyumna, Virata și puternicul războinic Satyaki, distrugătorii rândurilor inamice, stăteau în picioare, susținuți de o mare forță. Iar Sikhandin, Vijaya (Arjuna), *Rakshasa* Ghatotkacha, Chekitana cu brațele puternice și viteazul Kuntibhoja stăteau în picioare, gata de luptă, înconjurați de o mare forță. Și marele arcaș Abhimanyu, și puternicul Drupada, și (cei cinci) frați Kaikeya, stăteau pregătiți pentru luptă, îmbrăcați în zale. După ce și-au format astfel formația puternică și invincibilă, Pandavii, înzestrați cu mare curaj în luptă, stăteau pregătiți pentru luptă, îmbrăcați în zale.

Atunci, O, monarhule, regii din armata ta, dând tot ce aveau mai bun, însoțiți de forțele lor și cu Bhishma în frunte, s-au năpustit asupra părților în luptă. În mod similar, și Pandava, O, rege, conduși de Bhimasena și dornici de victorie în luptă, au pornit să se lupte cu Bhishma. Cu urlete de leu și strigăte confuze, suflând în cochiliile lor *Krakachas* și în coarne de vacă, bătând în tobe și cinele, mii de Pandava.[464] Și scoțând strigăte teribile, Pandava au avansat în luptă. Cu zgomotul tobelor, al cinelelor, al scoicilor și al tobelor mai mici, cu urlete puternice de leu și alte feluri de strigăte, noi înșine, răspunzând strigătelor inamicului, ne-am năpustit asupra lui cu mare impetuozitate, aprinși de furie. Aceste sunete, amestecându-se între ele, au produs un zgomot extraordinar. Războinicii celor două armate s-au năpustit unul asupra celuilalt și au început să se lupte. În urma zgomotului produs de această ciocnire, pământul părea să tremure. Păsările zburau în aer, scoțând strigăte feroce. Soarele, strălucitor la răsărit, a devenit întunecat. Și vânturi puternice suflau, indicând mari terori. Șacalii înspăimântători rătăceau, urlând teribil, O, rege, și prefigurând un măcel îngrozitor. Cartierele păreau, O, rege, să fie în flăcări, și ploaie de praf cădea din cerul albastru. Și o ploaie cădea acolo, din bucăți de oase amestecate cu sânge. Și lacrimi cădeau din ochii animalelor, care plângeau toate. Și plini de anxietate, O, rege, aceștia au început să urineze și să vomite conținutul stomacurilor lor. Și strigătele puternice ale bătăliei, O, taur al neamului Bharata, au fost acoperite de strigătele și mai puternice ale *Rakshasas* și canibalilor. Și șacalii, vulturii, corbii și câinii, scoțând diverse strigăte, au început, O, sire, să cadă și să se năpustească asupra câmpului. Și meteoriți aprinși, lovind discul Soarelui, au căzut cu mare viteză pe pământ, prefigurând mari terori. Apoi, cele două mari oștiri ale Pandavilor și ale Dhartarashtrilor, în cursul acelei îngrozitoare confruntări, s-au cutremurat ca niște păduri zguduite de furtună, ca urmare a zgomotului asurzitor al scoicilor și al tobelor. Iar zgomotul produs de cele două armate, ambele pline de regi, elefanți și cai, care s-au întâlnit într-un moment nefast, semăna cu zgomotul oceanelor zguduite de furtună.

SECȚIUNEA CI

Sanjaya a spus: Atunci, nobilul Abhimanyu, plin de energie, călare pe caii săi de culoare galben-roșcat, s-a năpustit asupra puternicei oștiri a lui Duryodhana, împrăștiind săgețile sale ca norii care revarsă torente de ploaie. O, fiu al neamului Kuru, războinicii tăi, în acea bătălie, nu au putut să reziste acelui ucigaș de dușmani, și anume fiul lui Subhadra, care, cuprins de mânie și

464 În textele din Bengal, *savdas* din prima linie este greșit. Citirea corectă pare să fie *sahkhan*, așa cum apare în ediția din Bombay. Apoi, din nou, în Kunjaran (Bengal), textul din Bombay citește *Pushkaran*, ceea ce este fără îndoială corect.

posedând o bogăție de arme, era atunci cufundat în acel ocean inepuizabil de forțe (Kaurava). Săgeţile mortale, O, rege, trase de el în acea bătălie, au trimis mulţi eroici Kshatriya în tărâmurile regelui spiritelor plecate. Într-adevăr, cuprins de furie, fiul lui Subhadra a tras în acea bătălie săgeţi aprige şi înflăcărate în abundenţă, care semănau cu şerpi cu venin virulent sau cu toiagele morţii însuşi. Şi fiul lui Phalguni a sfărâmat rapid în bucăţi războinicii cu carele lor, caii cu călăreţii lor şi războinicii de elefanţi împreună cu animalele uriaşe pe care le călăreau. Şi conducătorii pământului, plini de bucurie, au aplaudat acele fapte măreţe în luptă şi l-au lăudat şi pe cel care le-a realizat. Şi fiul lui Subhadra, O, Bharata, a aruncat acele divizii (ale armatei Kaurava) ca o furtună care aruncă o grămadă de bumbac în toate părţile cerului. Înfrânte de el, O, Bharata, trupele nu au reuşit să găsească un protector, ca elefanţii scufundaţi într-o mlaştină. Apoi, O, cel mai bun dintre oameni, după ce a învins toate trupele, Abhimanyu a rămas în picioare, O, rege, ca un foc aprins fără niciun firicel de fum. Într-adevăr, O, rege, războinicii tăi erau incapabili să-l înfrunte pe acel ucigaş de duşmani, asemenea insectelor împinse de soartă, incapabile să suporte un foc aprins. Acel puternic războinic şi mare arcaş, după ce i-a lovit pe toţi duşmanii Pandavilor, arăta în acel moment ca însuşi Vasava înarmat cu tunetul. Şi arcul său, cu spatele mânerului împodobit cu aur, pe măsură ce se mişca în toate părţile, părea, O, rege, ca fulgerul care străluceşte printre nori. Şi săgeţi bine temperate şi ascuţite ieşeau din coarda arcului său în acea bătălie ca roiuri de albine, O, rege, din copacii înfloriţi din pădure. Şi pe măsură ce fiul înalt de suflet al Subhadrei gonea pe câmpul de luptă în carul său, ale cărui membre erau împodobite cu aur, oamenii erau incapabili să găsească o ocazie (pentru a-l lovi). Învingându-i pe Kripa şi Drona şi pe puternicul fiu al lui Drona, precum şi pe conducătorul Sindhus, marele arcaş se mişca pe câmpul de luptă cu mare activitate şi îndemânare. În timp ce el distrugea trupele tale, O, Bharata, am văzut arcul său tras neîncetat într-un cerc, asemănându-se astfel cu haloul circular de lumină care se vede uneori în jurul Soarelui. Curajoşii Kshatriya, văzându-l înzestrat cu o astfel de activitate şi arzând astfel inamicul, au crezut, ca urmare a acestor fapte, că lumea conţinea doi Phalguni. Într-adevăr, O, rege, vasta oaste a Bharata, afectată de el, se clătina încoace şi încolo ca o femeie îmbătată de vin. Învingând acea mare armată şi făcând mulţi războinici puternici să tremure, el i-a bucurat pe prietenii săi (aşa cum Vasava i-a bucurat pe cei cereşti) după ce l-a învins pe Maya. Şi în timp ce erau învinşi de el în acea bătălie, trupele tale au scos strigăte puternice de durere care semănau cu urletul norilor. Auzind acel plâns îngrozitor al trupelor tale, O, Bharata, care semăna cu vuietul mării la maree plină, când este agitată de vânturi, Duryodhana s-a adresat atunci fiului lui Rishyasringa şi a spus: „Acest Abhimanyu, singur, O, tu, cel cu braţe puternice, ca un al doilea Phalguni, învinge din furie armata (mea), precum Vritra învinge oastea celestă. Nu văd niciun alt remediu eficient pentru el în luptă decât pe tine însuţi, O, cel mai bun dintre *Rakshasas*, care eşti priceput în toate ştiinţele. De aceea, du-te repede şi ucide-l pe eroicul fiu al lui Subhadra în luptă. În ceea ce ne priveşte, conduşi de Bhishma şi Drona, îl vom ucide pe Partha însuşi.” Astfel abordat, puternicul şi viteazul *Rakshasa* s-a dus repede la luptă la porunca fiului tău, scoţând urlete puternice ca norii înşişi în sezonul ploilor. Şi, ca urmare a acelui zgomot puternic, O, rege, vasta oaste a Pandavilor a tremurat ca oceanul agitat de vânt. Şi mulţi combatanţi, O, rege, îngroziţi de acele urlete, renunţând la viaţa dragă, au căzut prosternaţi pe pământ. Plin de bucurie, luându-şi arcul cu săgeata fixată pe coardă şi dansând aparent pe terasa căruţei sale, acel *Rakshasa* a pornit împotriva lui Abhimanyu însuşi. Apoi, furios, *Rakshasa*, având în acea bătălie pe fiul lui Arjuna la îndemână, a început să-i distrugă rândurile, chiar şi pe cei care stăteau nu departe de el. Într-adevăr, *Rakshasa* s-a năpustit în luptă împotriva puternicei oştiri Pandava, pe care a început să o măcelărească, la fel cum Vala s-a năpustit asupra oştirii cereşti. Atacaţi în luptă de acel *Rakshasa* cu înfăţişare teribilă, măcelul a fost foarte mare, O, sire, printre acele trupe. Dând dovadă de vitejie, *Rakshasa* a început să distrugă acea vastă forţă a Pandavilor, cu mii de săgeţi. Astfel măcelăriţi de acel *Rakshasa* cu înfăţişare teribilă, armata Pandava a fugit din cauza fricii excesive. Zdrobind acea armată ca un elefant care zdrobeşte tulpini de lotus, puternicul *Rakshasa* s-a năpustit apoi în luptă împotriva fiilor lui Draupadi. Atunci acei mari arcaşi, pricepuţi în luptă, şi anume fiii lui Draupadi, s-au năpustit asupra *Rakshasa* în luptă ca cinci planete care se năpustesc asupra Soarelui. Cel mai bun dintre *Rakshasa* a fost atunci chinuit de acei fraţi înzestraţi cu o mare energie, ca Luna chinuită de cele cinci planete în momentul îngrozitor

al destrămării lumii. Atunci, puternicul Prativindhya l-a străpuns rapid pe *Rakshasa* cu săgeți ascuțite, ascuțite ca topoarele de luptă și prevăzute cu vârfuri capabile să penetreze orice armură. Atunci, cel mai important dintre *Rakshasas*, cu armura străpunsă, arăta ca o masă de nori străbătuți de razele soarelui. Străpuns de aceste săgeți prevăzute cu aripi aurii, fiul lui Rishyasringa, O, rege, arăta strălucitor ca un munte cu creste aprinse. Apoi, cei cinci frați, în acea mare bătălie, l-au străpuns pe cel mai important dintre *Rakshasas* cu multe săgeți ascuțite cu aripi aurii. Străpuns de acele săgeți teribile, asemănătoare cu șerpi furioși, Alamvusha, O, rege, s-a aprins de furie ca însuși regele șerpilor. Străpuns adânc, O, rege, în doar câteva clipe, O, tată, de acei mari războinici, *Rakshasa*, foarte afectat, a rămas fără cunoștință pentru o lungă perioadă de timp. Revenindu-și apoi în simțiri și umflându-se de furie până la dublul dimensiunilor sale, le-a tăiat săgețile, steagurile și arcurile. Și parcă zâmbind, i-a lovit pe fiecare dintre ei cu cinci săgeți. Atunci, acel puternic *Rakshasa* și mare războinic, Alamvusha, cuprins de furie și parcă dansând pe terasa carului său, a ucis repede caii și apoi vizitii celor cinci iluștri adversari ai săi. Și, arzând de furie, i-a străpuns încă o dată cu sute și mii de săgeți ascuțite de diferite culori. Apoi, acel rătăcitor al nopții, adică *Rakshasa* Alamvusha, după ce i-a lipsit pe acei mari arcași de carele lor, s-a năpustit impetuos asupra lor, dorind să-i trimită în lăcașul lui Yama. Văzându-i (astfel) chinuiți în luptă de acel *Rakshasa* cu suflet rău, fiul lui Arjuna s-a năpustit asupra lui. Apoi, bătălia care a avut loc între el și canibalul semăna cu cea dintre Vritra și Vasava. Și puternicii războinici din armata ta, precum și cei din armata Pandavilor, au devenit toți spectatori ai acelei lupte. Întâlnindu-se într-o bătălie aprigă, aprinși de mânie, înzestrați cu o mare putere și cu ochii roșii de furie, fiecare l-a privit pe celălalt în acea bătălie ca pe focul *Yuga*. Și acea luptă dintre ei a devenit aprigă și îngrozitoare, ca cea dintre Sakra și Samvara în vremurile de demult, în bătălia dintre zei și Asuri.

SECȚIUNEA CII

Dhritarashtra a spus: Cum, O, Sanjaya, a rezistat Alamvusha în luptă eroicului fiu al lui Arjuna, care a ucis mulți dintre puternicii noștri războinici în luptă? Și cum a luptat ucigașul eroilor inamici, adică fiul lui Subhadra, cu fiul lui Rishyasringa? Spune-mi toate acestea în detaliu, exact așa cum s-au întâmplat în acea luptă. Ce au făcut Bhima, cel mai de seamă dintre războinicii din car, și *Rakshasa* Ghatotkacha, și Nakula, și Sahadeva, și puternicul războinic din car Satyaki, și Dhananjaya, cu trupele mele în luptă? Spune-mi toate acestea cu sinceritate, O, Sanjaya, căci ești priceput (în povestire).

Sanjaya a spus: Îți voi descrie acum, O, stăpâne, bătălia îngrozitoare care a avut loc între cel mai de seamă dintre *Rakshasas* și fiul lui Subhadra. Îți voi descrie, de asemenea, vitejia de care a dat dovadă Arjuna în luptă, precum și Bhimasena, fiul lui Pandu, Nakula și Sahadeva, la fel ca și războinicii din armata ta, conduși de Bhishma și Drona, care au realizat cu toții, fără teamă, fapte minunate de diferite feluri. Alamvusha, strigând tare și răcnind repetat la Abhimanyu, s-a năpustit cu impetuozitate asupra acelui puternic războinic în luptă, spunând: *„Așteaptă, așteaptă*!” Abhimanyu, de asemenea, răcnind repetat ca un leu, s-a năpustit cu mare forță asupra acelui puternic arcaș, și anume fiul lui Rishyasringa, care era un dușman implacabil al tatălui său. Curând, cei doi războinici de seamă, omul și *Rakshasa*, pe carele lor, s-au întâlnit, ca un zeu și un Danava. Cel mai bun dintre *Rakshasa* era înzestrat cu puteri de iluzie, în timp ce fiul lui Phalguni era familiarizat cu armele celeste. Atunci Abhimanyu, O, rege, l-a străpuns pe fiul lui Rishyasringa în acea bătălie cu trei săgeți ascuțite și încă o dată cu cinci. Alamvusha, de asemenea, cuprins de mânie, l-a străpuns rapid pe Abhimanyu în piept cu nouă săgeți, ca un ghid care străpunge un elefant cu cârlige. Atunci, O Bharata, acel rătăcitor al nopții, înzestrat cu o mare activitate, l-a lovit pe fiul lui Arjuna în acea luptă cu o mie de săgeți. Apoi Abhimanyu, cuprins de furie, l-a străpuns pe acel prinț al *Rakshasas* în pieptul său larg cu nouă săgeți drepte și foarte ascuțite. Străpungându-i corpul, acestea i-au pătruns în organele vitale. Și cel mai bun dintre *Rakshasas*, cu membrele sfâșiate de ele, arăta frumos ca un munte acoperit de flori Kinsukas. Purtând acele săgeți cu aripi aurii pe corpul său, acel puternic prinț al *Rakshasas* arăta strălucitor ca un munte în flăcări. Apoi,

răzbunătorul fiu al lui Rishyasringa, aprins de mânie, l-a acoperit pe Abhimanyu, care era egal cu Mahendra însuși, cu nori de săgeți înaripate. Acele săgeți ascuțite, asemănătoare cu toiagele lui Yama însuși, trase de el, l-au străpuns pe Abhimanyu și au pătruns în pământ. Și, în mod similar, săgețile aurite trase de fiul lui Arjuna, străpungându-l pe Alamvusha, au pătruns în pământ. Fiul lui Subhadra, în acea bătălie, cu săgețile sale drepte, l-a obligat pe *Rakshasa* să se întoarcă cu spatele la câmpul de luptă, la fel cum Sakra l-a respins pe Maya în vremurile de demult. *Rakshasa*, acel distrugător de dușmani, respins și lovit în repetate rânduri de adversarul său, și-a arătat marile puteri de iluzie, provocând o întunecime densă. Atunci, toți combatanții de acolo, O, rege, au fost acoperiți de acea întunecime. Nici Abhimanyu nu putea fi văzut, nici prietenii nu puteau fi distinși de dușmani în acea bătălie. Abhimanyu, însă, văzând acea întunecime densă și îngrozitoare, a invocat, O, fiu al neamului Kuru, o armă solară strălucitoare. Atunci, O, rege, universul a devenit din nou vizibil. Și astfel a neutralizat iluzia acelui *Rakshasa* rău. Apoi, acel prinț al oamenilor, cuprins de mânie și înzestrat cu o mare energie, l-a acoperit pe cel mai important dintre *Rakshasa* din acea bătălie cu multe săgeți drepte. Diverse alte tipuri de iluzii au fost invocate acolo de acel *Rakshasa*. Cunoscător în toate armele, fiul lui Phalguni le-a neutralizat însă pe toate. *Rakshasa*, cu toate iluziile sale distruse și lovit de săgeți, și-a abandonat carul chiar acolo și a fugit înspăimântat. După ce *Rakshasa*, dependent de lupta nedreaptă, a fost astfel învins, fiul lui Arjuna a început să zdrobească trupele tale în luptă, ca un prinț orb de sânge al elefanților sălbatici care agită un lac acoperit de lotuși.[465] Atunci Bhishma, fiul lui Santanu, văzând trupele sale înfrânte, l-a acoperit pe fiul lui Subhadra cu o ploaie densă de săgeți. Apoi, mulți războinici puternici din armata Dhartarashtra, stând în cerc în jurul acelui singur erou, au început să-l lovească cu forță cu săgețile lor. Atunci, acel erou, care semăna cu tatăl său în vitejie și care era egal cu Vasudeva în curaj și putere, cel mai de seamă dintre toți mânuitorii de arme, a realizat diverse fapte în acea bătălie, demne atât de tatăl său, cât și de unchiul său matern. Apoi, eroicul Dhananjaya, cuprins de mânie și dorind să-și salveze fiul, a ajuns la locul unde acesta din urmă măcelărea trupele tale pe măsură ce înainta. Și, în mod similar, O, rege, tatăl tău Devavrata s-a apropiat în acea bătălie de Partha, precum Rahu se apropie de soare.[466] Apoi, fiii tăi, O, monarhule, susținuți de care, elefanți și cai, l-au înconjurat pe Bhishma în acea bătălie și l-au protejat din toate părțile. Și astfel, O, rege, și Pandavii, îmbrăcați în zale și înconjurându-l pe Dhananjaya, s-au angajat într-o luptă aprigă, O, taur al neamului Bharata. Atunci, fiul lui Saradwat (Kripa), O, rege, l-a străpuns pe Arjuna, care stătea în fața lui Bhishma, cu douăzeci și cinci de săgeți. Atunci, ca un tigru care atacă un elefant, Satyaki, apropiindu-se de Kripa, l-a străpuns cu multe săgeți ascuțite, din dorința de a face ceea ce era pe placul Pandavilor. Gautama, în schimb, cuprins de mânie, l-a străpuns repede pe cel din neamul lui Madhu în piept cu nouă săgeți cu pene de pasăre Kanka. Și nepotul lui Sini, cuprins de furie, a tras cu putere din arc și a tras repede spre el o săgeată capabilă să-i ia viața. Fierbinte de furie, fiul lui Drona a tăiat însă în două acea săgeată care se îndrepta cu impetuozitate spre Kripa, strălucind ca fulgerul lui Indra. Atunci, cel mai de seamă dintre războinicii cu carul, și anume nepotul lui Sini, abandonându-l pe Gautama, s-a repezit în luptă spre fiul lui Drona, ca Rahu în firmament împotriva Lunii. Fiul lui Drona, însă, O, Bharata, a tăiat arcul lui Satyaki în două. După ce arcul său a fost astfel tăiat, primul a început să-l lovească pe cel de-al doilea cu săgețile sale. Satyaki, luând apoi un alt arc capabil să suporte o tensiune mare și să ucidă inamicul, l-a lovit pe fiul lui Drona, O rege, în piept și în brațe cu șase săgeți. Străpuns de săgeți și simțind o durere mare s-a așezat pe terasa carului său, apucându-se de catargul steagului. Revenindu-și apoi în fire, viteazul fiu al lui Drona, cuprins de furie, l-a lovit pe cel din neamul lui Vrishni în acea bătălie, cu o săgeată lungă. Săgeata aceea, străpungându-l pe nepotul lui Sini, a pătruns în pământ ca un șarpe tânăr și viguros care intră în vizuina sa în sezonul primăverii. Și cu o altă săgeată cu vârful lat, fiul lui Drona a tăiat în acea bătălie steagul excelent al lui Satyaki. Și după ce a realizat această ispravă, a scos un răget de leu. Și încă o dată, O, Bharata, și-a acoperit adversarul cu o ploaie de săgeți feroce, ca norii, O, rege, care acoperă Soarele după ce vara a trecut. Satyaki, de asemenea, O, monarhule, zădărnicind acea ploaie de săgeți, l-a acoperit curând pe fiul lui Drona cu diverse ploi de săgeți. Acel ucigaș al eroilor ostili,

---

465 Versiunea bengaleză *vanya-nagendra* este mai bună decât versiunea bombayeză *gandha-nagendra*.

466 În mitologia hindusă, eclipsele solare sunt cauzate de încercările lui Rahu de a înghiți Soarele.

și anume nepotul lui Sini, eliberat de acea ploaie de săgeți ca Soarele de nori, a început să-l ardă pe fiul lui Drona (cu energia sa). Umflat de furie, puternicul Satyaki și-a acoperit încă o dată adversarul cu o mie de săgeți și a scos un strigăt puternic. Văzându-și fiul astfel chinuit, ca Luna de Rahu, viteazul fiu al lui Bharadwaja s-a repezit spre nepotul lui Sini. Dorind, O, rege, să-și salveze fiul care era chinuit de eroul Vrishni, Drona, în acea mare bătălie, l-a străpuns pe acesta cu o săgeată extrem de ascuțită. Satyaki, abandonându-l pe puternicul războinic Aswatthaman, l-a străpuns pe Drona însuși în acea bătălie cu douăzeci de săgeți extrem de ascuțite. Curând după aceea, acel distrugător de dușmani și puternic războinic pe roți, și anume fiul lui Kunti, cu sufletul nemăsurat, cuprins de mânie, s-a aruncat în bătălia împotriva lui Drona. Atunci Drona și Partha s-au întâlnit într-o luptă aprigă, asemenea planetelor Budha și Sukra, O, rege, pe firmament.[467]

SECȚIUNEA CIII

Dhritarashtra a spus: Cum s-au întâlnit în luptă acei tauri printre oameni, și anume marele arcaș Drona și Dhananjaya, fiul lui Pandu? Fiul lui Pandu este mereu drag înțeleptului fiu al lui Bharadwaja. Învățătorul este, de asemenea, mereu drag fiului lui Pritha, O, Sanjaya. Ambii războinici se bucură de luptă și amândoi sunt feroce ca leii. Cum s-au întâlnit, așadar, fiul lui Bharadwaja și Dhananjaya, amândoi luptând cu grijă, în luptă?

Sanjaya a spus: În luptă, Drona nu-l recunoaște niciodată pe Partha ca fiind drag lui. Și Partha, ținând cont de datoria unui Kshatriya, nu-și recunoaște în luptă învățătorul. Kshatriya, O, rege, nu se evită niciodată în luptă. Fără a-și arăta respectul unul față de celălalt, ei luptă cu tații și frații lor. În acea bătălie, O, Bharata, Partha l-a străpuns pe Drona cu trei săgeți. Drona, însă, nu a ținut seama de acele săgeți trase în luptă din arcul lui Partha. Într-adevăr, Partha l-a acoperit încă o dată pe maestru în luptă cu o ploaie de săgeți. Atunci, acesta din urmă a izbucnit în furie ca un incendiu într-o pădure adâncă. Apoi, O, rege, Drona l-a acoperit repede pe Arjuna în acea luptă cu multe săgeți drepte, O, Bharata. Apoi, regele Duryodhana, O, monarhule, l-a trimis pe Susarman să ia locul lui Drona. Apoi, conducătorul Trigartas, excitat de furie și trăgând cu forță din arc, l-a acoperit pe Partha, O, rege, cu o mulțime de săgeți prevăzute cu vârfuri de fier. Trase de cei doi războinici, O, rege, săgețile arătau frumos pe cer ca niște cocori în cerul de toamnă. Acele săgeți, O, stăpâne, ajungând la fiul lui Kunti, i-au pătruns în corp ca niște păsări care dispar într-un copac încărcat cu fructe gustoase. Arjuna, cel mai de seamă dintre războinicii cu carul, scoțând un urlet puternic în acea bătălie, i-a străpuns pe conducătorul Trigartas și pe fiul său cu săgețile sale. Străpunși de Partha ca de însăși Moartea la sfârșitul *Yuga*, ei nu erau dispuși să-l evite pe Partha, hotărâți fiind să-și dea viața. Și au tras cu săgeți asupra carului lui Arjuna. Arjuna, însă, a primit acele ploi de săgeți cu propriile sale ploi, ca un munte, O, monarhule, care primește o ploaie torențială din nori. Și ușurința mâinii pe care am văzut-o atunci la Vibhatsu era extrem de minunată. Pentru că singur a respins acea ploaie insuportabilă de săgeți trase de mulți războinici, ca vântul care împrăștie singur miile de nori care se năpustesc peste nori. Și la acea ispravă a lui Partha, zeii și Danava (adunați acolo pentru a asista la luptă) au fost foarte mulțumiți. Apoi, O, Bharata, angajat în acea bătălie cu Trigarta, Partha a tras, O, rege, arma Vayavya împotriva diviziei lor. Atunci s-a ridicat un vânt care a agitat cerul, a doborât mulți copaci și a lovit trupele (ostile). Atunci Drona, văzând arma feroce *Vayavya*, a tras el însuși o armă teribilă numită *Saila*. Și când acea armă, O, stăpân al oamenilor, a fost trasă de Drona în acea bătălie, vântul s-a potolit și cele zece părți ale cerului s-au calmat. Cu toate acestea, eroicul fiu al lui Pandu i-a lipsit pe războinicii din divizia Trigarta de vitejie și speranță și i-a determinat să se retragă de pe câmpul de luptă. Apoi Duryodhana și cel mai de seamă dintre războinicii cu care, și anume Kripa, și Aswatthaman, și Salya, și Sudakshina, conducătorul Kamvojas, și Vinda și Anuvinda din Avanti, și Valhika, susținut de Valhikas, cu un număr mare de care, l-au înconjurat pe Partha din toate părțile. La fel, Bhagadatta și puternicul Srutayush l-au înconjurat pe Bhima din toate părțile cu o divizie de elefanți. Iar Bhurisravas, Sala și fiul lui Suvala, O, monarhule, au început să-i atace pe gemenii lui

467 *Badha* este Mercur, iar *Sukra* este Venus.

Madri cu o ploaie de săgeți strălucitoare și ascuțite. Bhishma, însă, în acea bătălie, susținut de fiii lui Dhritarashtra cu trupele lor, s-a apropiat de Yudhishthira și l-a înconjurat din toate părțile. Văzând acea divizie de elefanți venind spre el, fiul lui Pirtha, Vrikodara, plin de curaj, a început să-și lingă colțurile gurii ca un leu în pădure. Atunci Bhima, cel mai de seamă dintre războinicii cu carele, luându-și buzduganul în acea mare bătălie, a sărit repede din carul său și a semănat teroarea în inimile războinicilor tăi. Văzându-l cu buzduganul în mână, acei războinici elefanți din acea bătălie l-au înconjurat cu grijă pe Bhimasena din toate părțile. Așezat în mijlocul elefanților, fiul lui Pandu arăta strălucitor ca soarele în mijlocul unei mase uriașe de nori. Apoi, acel taur dintre fiii lui Pandu a început să distrugă cu buzduganul său divizia de elefanți, precum vântul care risipește o masă uriașă de nori care acoperă cerul. Acei elefanți, în timp ce erau măcelăriți de puternicul Bhimasena, scoteau strigăte puternice de durere, precum mase de nori care răcnesc. Cu diverse zgârieturi (pe corp) provocate de acele animale uriașe cu colții lor, fiul lui Pritha arăta frumos pe câmpul de luptă, ca un Kinsuka înflorit. Apucând unii dintre elefanți de colți, el i-a lipsit de acele arme. Smulgând colții altora, cu aceiași colți i-a lovit în globii frontali și i-a doborât în luptă, ca însuși Distrugătorul înarmat cu toiagul său. Mânuind buzduganul său îmbibat în sânge și fiind el însuși împroșcat cu grăsime și măduvă și pătat cu sânge, arăta ca însuși Rudra. Astfel măcelăriți de el, cei câțiva elefanți gigantici care mai rămăseseră au fugit în toate direcțiile, O, rege, zdrobind chiar și rândurile prietenoase. Și, ca urmare a fugii acelor elefanți uriași în toate direcțiile, trupele lui Duryodhana, O, taur al neamului Bharata, au fugit din nou de pe câmpul de luptă.

SECȚIUNEA CIV

Sanjaya spuse: La amiază, O, rege, a avut loc o bătălie aprigă, plină de mare măcel, între Bhishma și Somakas. Cel mai de seamă dintre războinicii cu carele, și anume fiul lui Ganga, a început să decimeze rândurile Pandavilor cu săgeți ascuțite, cu sutele și miile. Tatăl tău, Devavrata, a început să zdrobească acele trupe ca o turmă de tauri care zdrobește (cu pașii lor) o grămadă de snopi de orez. Apoi Dhrishtadyumna, Sikhandin, Virata și Drupada, năpustindu-se asupra lui Bhishma în acea bătălie, l-au lovit pe acel puternic războinic cu numeroase săgeți. Bhishma, după ce i-a străpuns pe Dhrishtadyumna și Virata cu câte trei săgeți fiecare, a tras o săgeată lungă, O, Bharata, spre Drupada. Străpunși astfel în luptă de Bhishma, acel zdrobitor de dușmani, acei mari arcași s-au umplut de mânie, O, rege, ca șerpii călcați (de picioarele omenești). Apoi Sikhandin l-a străpuns pe bunicul Bharatas (cu multe săgeți). Cu o glorie neștirbită, Bhishma, considerându-și adversarul o femeie, nu l-a lovit. Atunci, în acea bătălie, Dhrishtadyumna, aprins de mânie ca focul, l-a lovit pe bunicul cu trei săgeți în brațe și în piept. Iar Drupada l-a străpuns pe Bhishma cu douăzeci și cinci de săgeți, Virata l-a străpuns cu zece, iar Sikhandin cu douăzeci și cinci. Străpuns adânc (de acele săgeți), el a devenit acoperit de sânge și arăta frumos ca un Asoka roșu împodobit cu flori. Apoi, fiul lui Ganga i-a străpuns, în schimb, pe fiecare dintre ei cu trei săgeți drepte. Și apoi, O, tată, i-a tăiat arcul lui Drupada cu o săgeată cu vârful lat. Acesta din urmă, luând un alt arc, l-a străpuns pe Bhishma cu cinci săgeți. Și l-a străpuns și pe vizitiul lui Bhishma cu trei săgeți ascuțite pe câmpul de luptă. Apoi, cei cinci fii ai lui Draupadi, cei cinci frați Kaikeya și Satyaki, tot din neamul Satwata, conduși de Yudhishthira, s-au repezit cu toții spre fiul lui Ganga, dorind să-i protejeze pe Panchalas, conduși de Dhrishtadyumna. Și astfel, toți războinicii din armata ta, O, rege, pregătiți să-l protejeze pe Bhishma, s-au repezit în fruntea trupelor lor împotriva oștirii Pandava. Și atunci a avut loc o luptă generală aprigă între armata ta de oameni și cai și a lor, care a mărit populația regatului lui Yama. Și războinicii din care se năpusteau asupra războinicilor din care se trimiteau unii pe alții în lăcașul lui Yama. Și astfel, oamenii, călăreții de elefanți și călăreții de cai, năpustindu-se asupra celorlalți (din clasa lor), i-au trimis în lumea de dincolo cu săgeți drepte. Și ici și colo pe câmp, O, monarhule, carele, lipsite de călăreți și vizitii din cauza diverselor tipuri de săgeți feroce, erau târâte în toate părțile câmpului în acea bătălie. Și acele care, O, rege, zdrobind un număr mare de oameni și cai în luptă, păreau să semene cu vântul însuși (în viteză) și cu edificii vaporoase în firmament (prin formele lor pitorești). Și mulți războinici în armuri, plini de energie, împodobiți cu cercei și coifuri și împodobiți cu ghirlande și brățări, asemănându-se cu copiii celor

cereşti, egali cu Sakra însuşi în vitejia în luptă, depăşindu-l pe Vaisravana în bogăţie şi pe Vrishaspati în inteligenţă, stăpânind teritorii întinse şi posedând un mare eroism, O, monarhule, lipsiţi de carele lor, au fost văzuţi alergând încoace şi încolo ca nişte oameni obişnuiţi. Şi uriaşii elefanţi, O, şef al oamenilor, lipsiţi de călăreţii lor pricepuţi, au alergat, zdrobind rândurile prietenoase, şi au căzut cu ţipete puternice. Elefanţi prodigioşi, arătând ca nori proaspăt ridicaţi şi răcnind ca norii, au fost văzuţi alergând în toate direcţiile, lipsiţi de armurile lor. Şi, O, sire, *chamarele* şi steagurile lor pestriţe, umbrelele lor cu mâner de aur şi suliţele strălucitoare (ale călăreţilor lor) zăceau împrăştiate.[468] Şi călăreţii de elefanţi, O, rege, lipsiţi de elefanţii lor, aparţinând atât armatei tale, cât şi a lor, erau văzuţi alergând (pe jos) în mijlocul acelei înghesuieli îngrozitoare. Şi cai din diverse ţări, împodobiţi cu ornamente de aur, au fost văzuţi, cu sutele şi miile, alergând cu viteza vântului. Şi călăreţii, lipsiţi de cai şi înarmaţi cu săbii, au fost văzuţi în acea bătălie alergând sau fiind obligaţi să alerge (de alţii care îi atacau). Elefantul, întâlnind un elefant zburător în acea bătălie îngrozitoare, a continuat, zdrobind rapid soldaţii şi caii. Şi, în mod similar, O, rege, acele creaturi prodigioase au zdrobit multe care în acea bătălie, iar carele, lovind caii căzuţi, i-au zdrobit (în cursul lor). Şi caii, în agitaţia bătăliei, au zdrobit mulţi soldaţi, O, rege (cu copitele lor). Şi astfel, O, monarh, s-au zdrobit unii pe alţii în diverse moduri.[469] Şi în acea bătălie aprigă şi îngrozitoare a curs un râu teribil de sânge. Şi grămezi de arcuri îi obstrucţionau cursul drept, iar părul (războinicilor ucişi) forma muşchiul său. Şi carele (sfărâmate) formau lacurile sale, iar săgeţile formau vârtejurile sale. Iar caii formau peştii săi. Şi capetele (tăiate de trunchiuri) formau blocurile sale de piatră. Şi era plin de elefanţi care formau crocodilii săi. Iar zale şi coifuri formau spuma sa. Şi arcurile (din mâinile războinicilor) constituiau viteza curentului său, iar săbiile broaştele ţestoase. Şi steagurile şi stindardele în abundenţă formau copacii de pe malurile sale. Iar muritorii constituiau malurile sale, pe care râul le eroda continuu. Şi era plin de canibali care formau lebedele sale. Iar acel pârâu (în loc să umfle oceanul cu debitul său) umfla populaţia regatului lui Yama. Şi curajoşii Kshatriya, puternici războinici în care, lepădând orice teamă, O, rege, au căutat să traverseze acel râu cu ajutorul carelor, elefanţilor şi armăsarilor care jucau rolul de plute şi bărci. Şi aşa cum râul Vaitarani poartă toate spiritele plecate spre domeniile Regelui Morţilor, tot aşa acel râu cu curent sângeros a dus cu el toţi oamenii timizi, lipsiţi de simţuri, în stare de leşin. Şi Kshatriyii, văzând acel măcel îngrozitor, au exclamat cu toţii: „Vai, din vina lui Duryodhana, Kshatriyii sunt exterminaţi. De ce, O, Dhritarashtra cu suflet păcătos, amăgit de lăcomie, ai nutrit invidie faţă de fiii lui Pandu, care sunt înzestraţi cu numeroase virtuţi?” Diverse exclamaţii de acest fel se auzeau acolo, rostite unii altora, pline de laude la adresa Pandavilor şi de critici la adresa fiilor tăi. Auzind aceste cuvinte rostite de toţi combatanţii, fiul tău Duryodhana, acel ofensator al tuturor, s-a adresat lui Bhishma, Drona, Kripa şi Salya, O, Bharata, spunând: „Luptaţi fără lăudăroşenie. De ce mai zăboviţi?” Apoi bătălia a fost reluată între Kuruşi şi Pandavi, acea bătălie aprigă, O, rege, cauzată de partida de zaruri şi marcată de un măcel îngrozitor. Acum vezi, O, fiu al lui Vichitravirya, rodul îngrozitor al respingerii tale (a sfaturilor prietenilor tăi), deşi ai fost avertizat de multe persoane ilustre. Nici fiii lui Pandu, O, rege, nici trupele lor, nici cei care îi urmează, nici Kauravas, nu arată nici cea mai mică consideraţie pentru vieţile lor în luptă. Din acest motiv, O, tigru printre oameni, are loc o distrugere îngrozitoare a rudelor, cauzată fie de Destin, fie de politica ta malefică, O, rege.

SECŢIUNEA CV

Sanjaya a spus: O, tigru printre oameni, Arjuna i-a trimis pe acei Kshatriya care îl urmau pe Susarman în lăcaşul Regelui Morţilor cu ajutorul săgeţilor sale ascuţite. Susarman, însă, în acea bătălie, l-a străpuns pe Partha cu săgeţile sale. Şi l-a străpuns pe Vasudeva cu şaptezeci, iar pe Arjuna încă o dată cu nouă săgeţi. Oprind acele săgeţi cu ajutorul ploii sale de săgeţi, acel puternic

468 Atât textul din Bombay, cât şi cel din Bengal repetă *Chamarais* în a doua linie a versului 24. Aceasta este cu siguranţă o eroare. Savanţii din Burdwan citesc *tomarais*. Aceasta este corectă.

469 În a doua linie a versului 30, citirea corectă este *Rathas* (nom. plural) şi nu *Rathan*. Deci, în prima linie a versului 31, cuvântul este *turangas* (nom. plural) şi nu *turangan*.

războinic, fiul lui Indra, a trimis trupele lui Susarman în lăcaşul lui Yama. Acei puternici războinici, în timp ce erau măcelăriţi de Partha în acea bătălie ca şi cum ar fi fost ucişi de Moartea însăşi la sfârşitul *Yugăi*, au fugit cu toţii de pe câmpul de luptă, O, rege, cuprinşi de panică. Unii şi-au abandonat caii, alţii şi-au abandonat carele, iar alţii elefanţii, şi au fugit în toate direcţiile. Alţii, luându-şi cu ei caii, elefanţii şi carele, au fugit cu mare viteză, O, rege. Soldaţii de infanterie din acea bătălie îngrozitoare, aruncând deoparte armele şi fără să se ţină seama unul de altul, au fugit încoace şi încolo. Deşi le-a fost interzis de Susarman, conducătorul Trigartas, şi de alţi regi de seamă, ei nu au rămas încă în luptă. Văzând că oastea era înfrântă, fiul tău Duryodhana însuşi, în fruntea întregii armate şi cu Bhishma în faţă, l-a atacat pe Dhananjaya cu toată puterea sa, pentru a proteja viaţa conducătorului Trigartas, O, rege. Şi el a rămas în luptă, aruncând diverse tipuri de săgeţi, susţinut de toţi fraţii săi. Restul oamenilor au fugit cu toţii. În mod similar, Pandava, O, rege, îmbrăcaţi în zale şi cu toată vigoarea lor, au mers, de dragul lui Phalguni, la locul unde se afla Bhishma. Deşi cunoşteau isprăvile îngrozitoare în luptă ale celui care mânuia *Gandiva*, aceştia au mers totuşi cu strigăte puternice şi mare curaj la locul unde se afla Bhishma şi l-au înconjurat din toate părţile. Atunci, eroul cu steagul de palmier a acoperit armata Pandava, în acea bătălie, cu săgeţile sale drepte. Soarele ajungând la meridian, Kauravas, O, rege, au luptat cu Pandavas într-o masă confuză. Eroicul Satyaki, după ce l-a străpuns pe Kritavarman cu cinci săgeţi, a rămas în luptă, împrăştiind mii de săgeţi. La fel şi regele Drupada, după ce l-a străpuns pe Drona cu multe săgeţi ascuţite, l-a străpuns încă o dată cu şaptezeci de săgeţi şi pe vizitiul său cu nouă. Bhimasena, după ce l-a străpuns pe străbunicul său, regele Valhika, a scos un urlet puternic, ca un tigru în pădure. Fiul lui Arjuna (Abhimanyu), străpuns de Chitrasena cu multe săgeţi, l-a străpuns adânc pe Chitrasena în piept cu trei săgeţi. Angajaţi într-o luptă, cei doi mari războinici străluceau pe câmpul de luptă ca planetele Venus şi Saturn, O, rege, pe firmament. Apoi, ucigaşul de duşmani, fiul lui Subhadra, după ce a ucis caii şi vizitiul adversarului său cu nouă săgeţi, a strigat tare. Atunci, acel puternic războinic (adică Chitrasena), sărind repede din carul al cărui cal fusese ucis, s-a urcat, O, rege, fără întârziere, în carul lui Durmukha. Viteazul Drona l-a străpuns şi pe vizitiul acestuia. Apoi, O, rege, Drupada, astfel afectat la conducerea trupelor sale, s-a retras cu ajutorul cailor săi rapizi, amintindu-şi de ostilitatea care exista din vremuri străvechi (între el şi Drona). Bhimasena, într-o clipă, l-a lipsit pe regele Valhika de cai, car şi vizitiu, sub privirile tuturor trupelor. Căzut într-o situaţie de mare pericol şi cu frică în inimă, O, rege, Valhika, cel mai bun dintre oameni, a sărit din acel vehicul şi s-a urcat repede în carul lui Lakshmana în acea bătălie. Satyaki, după ce l-a înfrânt pe Kritavarman în acea bătălie îngrozitoare, s-a năpustit asupra bunicului şi a tras asupra lui săgeţi de diferite feluri.[470] Străpungându-l pe bunicul cu şaizeci de săgeţi ascuţite şi înaripate cu pene, părea că dansează pe carul său, scuturând arcul său mare. Bunicul i-a aruncat atunci o săgeată puternică din fier, împodobită cu aur, dotată cu o viteză mare şi frumoasă ca o fiică a Nagas. Văzând acea săgeată irezistibilă, asemănătoare cu Moartea însăşi, care se îndrepta spre el, ilustrul războinic din neamul Vrishni a evitat-o prin rapiditatea mişcărilor sale. Atunci, săgeata aceea feroce, incapabilă să-l atingă pe cel din rasa Vrishni, a căzut pe pământ ca un mare meteor de o splendoare strălucitoare. Atunci, cel din neamul Vrishni, O, rege, luând cu mâna fermă propria săgeată de o strălucire aurie, a aruncat-o spre carul bunicului. Acea săgeată, aruncată în acea bătălie îngrozitoare cu forţa braţelor lui Satyaki, a zburat impetuos ca noaptea fatală, îndreptându-se cu viteză spre un om (condamnat). În timp ce se îndrepta cu mare forţă spre el, Bhishma l-a tăiat în două, O, Bharata, cu două săgeţi cu vârfuri ascuţite în formă de potcoavă, iar acesta a căzut pe pământ. După ce a tăiat sulița, acel zdrobitor de duşmani, fiul lui Ganga, excitat de mânie şi zâmbind în acelaşi timp, l-a lovit pe Satyaki în piept cu nouă săgeţi. Atunci războinicii Pandava, O, frate mai mare al lui Pandu, cu carele, elefanţii şi caii lor,[471] l-au înconjurat pe Bhishma în acea bătălie, pentru a-l salva din neamul lui Madhu. Apoi a început din nou o bătălie aprigă, care făcea părul să se ridice în cap, între Pandava şi Kuru, ambii dorind victoria.

---

470 Lit. ”l-au lovit cu săgeţi etc.”

471 Atât textele tipărite din Bengal, cât şi cele din Bombay conţin erori în ceea ce priveşte cuvântul *Pandupurvaja*. Textul din Bombay îl transformă în nominativ plural. Textul din Bengal îl transformă în acuzativ singular. Nu există nicio îndoială că savanţii din Burdwan au dreptate să îl considere vocativ.

SECȚIUNEA CVI

Sanjaya a spus: Văzând pe Bhishma înfuriat în luptă, înconjurat din toate părțile de Pandavi, ca Soarele pe firmament. O, rege, de norii de la sfârșitul verii, Duryodhana, O, monarh, s-a adresat lui Dussasana, spunând: ”Acest erou și mare arcaș Bhishma, acest ucigaș de eroi, O, taur al neamului Bharata, a fost înconjurat din toate părțile de curajoșii Pandavi. Este datoria ta, O, erou, să-l protejezi pe acel ilustru. Protejat de noi în luptă, bunicul nostru Bhishma îi va ucide pe toți Panchala împreună cu Pandava. Protecția lui Bhishma, prin urmare, cred că este datoria noastră cea mai importantă, pentru că acest mare arcaș al jurămintelor sale, adică Bhishma, este protectorul nostru în schimb. Prin urmare, înconjurând bunicul cu toate trupele noastre, protejează-l pe cel care realizează întotdeauna cele mai dificile fapte în luptă.” Astfel abordat de Duryodhana, fiul tău Dussasana, înconjurându-l pe Bhishma cu o mare forță din toate părțile, și-a luat poziția. Apoi, Sakuni, fiul lui Suvala, cu sute și mii de călăreți înarmați cu sulițe, săbii și lănci strălucitoare, care formau un corp mândru, bine îmbrăcat și puternic, purtând stindarde, și care erau amestecați cu soldați de infanterie excelenți, bine antrenați și pricepuți în luptă, au început să-i provoace pe Nakula, și Sahadeva, și Yudhishthira, fiul lui Pandu, înconjurându-i pe acești oameni de seamă din toate părțile. Apoi, regele Duryodhana a trimis zece mii de călăreți curajoși pentru a-i înfrunta pe Pandavi. Când aceștia s-au năpustit ca niște Garuda asupra inamicului cu mare impetuozitate, pământul, O, rege, lovit de copitele cailor lor, a tremurat și a scos un zgomot puternic. Și zgomotul puternic al copitelor lor se auzea ca zgomotul făcut de o mare pădure de bambuși, în flăcări pe un munte. Și pe măsură ce aceștia se năpusteau peste câmp, se ridica un nor de praf, care se înălța până la cer și acoperea chiar Soarele. Și, ca urmare a acestor armăsari impetuoși, armata Pandava era agitată ca un lac mare pe care o turmă de lebede se așezase brusc. Și, ca urmare a nechezatului lor, nimic altceva nu se mai auzea acolo. Atunci, regele Yudhishthira și cei doi fii ai lui Pandu cu Madri au oprit rapid atacul acelor călăreți în luptă, ca și continentul, O, rege, care suportă forța, la maree maximă, a mării învolburate, umflată de apele sezonului ploios. Atunci acei (trei) războinici cu carele, O, monarh, cu săgețile lor drepte, au tăiat capetele acelor călăreți. Uciși de acei arcași puternici, ei au căzut, O, rege, (pe pământ), ca elefanții puternici care se prăbușesc în peșterile din munți, uciși de adversari uriași. Într-adevăr, alergând peste tot pe câmpul de luptă, acei războinici (ai armatei Pandava) au tăiat capetele acelor soldați de cavalerie cu săgeți ascuțite și săgeți drepte. Loviți cu săbiile, acei călăreți, O, taur al neamului Bharata, au suferit să le cadă capetele ca niște copaci înalți, care își scutură fructele. Pe tot câmpul, O, rege, caii împreună cu călăreții lor erau văzuți căzuți sau căzând, lipsiți de viață. Și în timp ce erau (astfel) măcelăriți, caii, cuprinși de panică, au fugit ca niște animale mai mici, dornice să-și salveze viața la vederea leului. Și Pandavii, O, rege, după ce și-au învins dușmanii în acea mare bătălie, au suflat în cochilii și au bătut în tobe. Atunci Duryodhana, cuprins de durere la vederea înfrângerii trupelor sale, s-a adresat conducătorului Madrasului, O, șef al Bharatas, și a spus: „Acolo, fiul cel mare al lui Pandu, însoțit de gemeni în luptă, sub ochii tăi, O, tu, cel cu brațe puternice, ne învinge trupele, O, stăpâne. O, tu, cel cu brațe puternice, opune-te lui așa cum continentul se opune oceanului. Tu ești extrem de cunoscut ca posedând o putere și o vitejie de neînvins.” Auzind aceste cuvinte ale fiului său, viteazul Salya s-a îndreptat cu o mare armată de care către locul unde se afla Yudhishthira. Atunci, fiul lui Pandu a început să reziste în luptă împotriva marii oștiri a lui Salya, care se năpustea impetuos asupra lui cu forța unui val puternic. Și acel puternic războinic, adică regele Yudhishthira cel drept, în acea bătălie l-a străpuns rapid pe conducătorul Madrasului în centrul pieptului cu zece săgeți. Iar Nakula și Sahadeva l-au lovit cu șapte săgeți drepte. Conducătorul Madrasului i-a lovit apoi pe fiecare dintre ei cu trei săgeți. Și încă o dată l-a străpuns pe Yudhishthira cu șaizeci de săgeți ascuțite. Și, cuprins de furie, i-a lovit și pe fiecare dintre fiii lui Madri cu câte două săgeți. Atunci, învingătorul dușmanilor, puternicul Bhima, văzând că regele, în acea mare bătălie, rămânea în raza de acțiune a carului lui Salya, ca și cum ar fi fost în ghearele Morții, s-a îndreptat repede spre Yudhishthira. Apoi, când Soarele, trecând de meridian, a început să apună, a izbucnit o bătălie aprigă și teribilă (în acea parte a câmpului de luptă).

SECȚIUNEA CVII

Sanjaya a spus: Atunci tatăl tău, cuprins de mânie, a început să lovească pe Partha și trupele lor din toate părțile, cu săgeți excelente, de o mare ascuțime. El l-a străpuns pe Bhima cu douăsprezece săgeți și pe Satyaki cu nouă. După ce l-a străpuns pe Nakula cu trei săgeți, l-a străpuns pe Sahadeva cu șapte. Și l-a străpuns pe Yudhishthira în brațe și în piept cu douăsprezece săgeți. Și străpungându-l și pe Dhrishtadyumna, acel războinic puternic a scos un urlet puternic. Nakula l-a străpuns (în schimb) cu douăsprezece săgeți, iar Satyaki cu trei. Și Dhrishtadyumna l-a străpuns cu șaptezeci de săgeți, iar Bhimasena cu șapte. Iar Yudhishthira l-a străpuns pe bunicul în schimb cu douăsprezece săgeți. Drona (pe de altă parte), după ce l-a străpuns pe Satyaki, l-a străpuns pe Bhimasena. Și i-a străpuns pe fiecare dintre ei cu cinci săgeți ascuțite, fiecare dintre ele asemănându-se cu toiagul Morții. Fiecare dintre cei doi, însă, l-a străpuns pe Drona, acel taur printre Brahmani, în schimb, cu trei săgeți drepte. Sauviras, Kitavas, esticii, vesticii, nordicii, Malavas, Abhishahas, Surasenas, Sivis și Vasatis nu l-au ocolit pe Bhishma în luptă, deși erau măcelăriți neîncetat de el cu săgeți ascuțite. Și, în mod similar, regii veniți din diverse țări și înarmați cu diverse arme s-au apropiat de Pandavas (fără a încerca să-i ocolească în luptă). Și Pandavii, O, rege, l-au înconjurat pe bunicul din toate părțile. Înconjurat din toate părțile, dar neînvins de acea mare mulțime de care, Bhishma a izbucnit ca un foc în mijlocul unei păduri și și-a consumat dușmanii. Carul său era camera sa de foc; arcul său constituia (flăcările acelui foc); săbiile, sulițele și buzduganele constituiau combustibilul; săgețile sale erau scânteile (acelui foc); iar Bhishma însuși era focul care i-a consumat pe cei mai de seamă dintre Kshatriya. Într-adevăr, cu săgeți prevăzute cu aripi aurii și pene de vultur și înzestrate cu o mare energie, cu săgeți cu vârfuri ascuțite, *nalikas* și săgeți lungi, el a acoperit oastea inamică. Și a doborât elefanți și războinici cu carele sale ascuțite. Și a făcut ca acea mare mulțime de care să semene cu o pădure de palmierii tăiați de frunze. Și acel războinic puternic înarmat, cel mai de seamă dintre toți mânuitorii de arme, O, rege, a lipsit carele, elefanții și caii de călăreții lor în acel conflict. Și auzind sunetul coardei arcului său și zgomotul palmelor sale, puternic ca tunetul, toate trupele au tremurat, O, Bharata. Săgețile tatălui tău, O, taur al neamului Bharata, au lovit inamicul. Într-adevăr, trase din arcul lui Bhishma, ele nu au lovit doar armurile (ci le-au străpuns). Și am văzut, O, rege, multe care lipsite de vitejii lor călăreți târâte pe câmpul de luptă, O, monarh, de caii iuți înjugați la ele. Paisprezece mii de războinici în care, aparținând triburilor Chedi, Kasi și Karusha, de mare renume și descendență nobilă, pregătiți să-și dea viața, fără să se retragă de pe câmpul de luptă, și având stindarde excelente împodobite cu aur, după ce s-au întâlnit în luptă cu Bhishma, care semăna cu însuși Distrugătorul, cu gura larg deschisă, au plecat cu toții în lumea de dincolo, împreună cu carele, caii și elefanții lor. Și am văzut acolo, O, rege, sute și mii de care, unele cu osiile și fundurile rupte, iar altele, O, Bharata, cu roțile rupte. Și pământul era presărat cu care rupte, împreună cu gardurile lor de lemn, cu trupurile întinse ale războinicilor, cu săgeți, cu armuri frumoase, dar rupte, cu topoare. O, monarhule, cu buzdugane și săgeți scurte și săgeți ascuțite, cu funduri de care, cu tolbe și roți rupte, O, sire, cu nenumărate arcuri și ciomege și capete împodobite cu cercei, cu garduri de piele și mănuși și steaguri răsturnate și cu arcuri rupte în diferite părți. Și elefanții, O, rege, lipsiți de călăreți, și călăreții uciși (din armata Pandava) zăceau morți. Pandavii viteji, în ciuda tuturor eforturilor lor, nu au putut să-i adune pe acei războinici din carele de luptă, care, loviți de săgețile lui Bhishma, fugeau de pe câmpul de luptă. Într-adevăr, O, rege, acea oaste puternică, în timp ce era măcelărită de Bhishma, dotat cu o energie egală cu cea a lui Indra însuși, s-a destrămat atât de complet încât nici măcar două persoane nu au fugit împreună. Cu carele, elefanții și caii răsturnați și cu steagurile doborâte în număr mare, armata fiilor lui Pandu, lipsită de simțuri, a scos strigăte puternice de durere. Și în acel moment, tatăl și-a ucis fiul, fiul și-a ucis tatăl, iar prietenul și-a lovit prietenul drag, împinși de soartă. Și mulți combatanți din armata Pandava, aruncând armura, au fost văzuți fugind în toate direcțiile cu părul răvășit. Într-adevăr, trupele Pandava arătau ca niște tauri care alergau înnebuniți de frică, și nu mai erau ținuți în frâu. Într-adevăr, erau puternice strigătele de durere pe care le auzeam.

Atunci, încântătorul Yadavas, văzând armata Pandava înfrântă, a oprit excelentul car (pe care îl conducea) și, adresându-se lui Vibhatsu, fiul lui Pritha, a spus: „A sosit clipa pe care o

aşteptai, O, Partha. Loveşte acum, O, tigrule printre oameni, sau vei fi lipsit de simţuri. Mai înainte, O, eroule, ai spus, O, Partha, în acea adunare a regilor din oraşul Virata, în prezenţa lui Sanjaya, aceste cuvinte: «Îi voi ucide pe toţi războinicii fiului lui Dhritarashtra, pe toţi împreună cu adepţii lor, inclusiv pe Bhishma şi Drona, care vor lupta împotriva mea în bătălie.» O, fiu al lui Kunti, O, pedepsitor al duşmanilor, fă ca aceste cuvinte ale tale să devină realitate. Aminteşte-ţi datoria unui Kshatriya şi luptă fără teamă." Astfel abordat de Vasudeva, Arjuna a lăsat capul în jos şi l-a privit cu suspiciune. Şi Vibhatsu a răspuns foarte neîncântat, spunând: „Să dobândesc suveranitatea cu iadul la sfârşit, după ce i-am ucis pe cei care nu trebuiau ucişi, sau nenorocirile exilului în pădure — (acestea sunt alternativele). Pe care dintre acestea ar trebui să o aleg? Împinge caii, O, Hrishikesa, voi face cum îmi porunceşti. Îl voi răsturna pe străMoşul Kuru, Bhishma, acel războinic invincibil." — Astfel rugat, Madhava a îndemnat caii de o nuanţă argintie să se îndrepte spre locul unde se afla Bhishma, incapabil de a fi privit ca soarele însuşi. Atunci, marea oaste a lui Yudhishthira s-a adunat şi a revenit în luptă, văzând pe Partha, cel cu braţele puternice, îndreptându-se spre Bhishma pentru a-l înfrunta. Atunci Bhishma, cel mai de seamă dintre Kuruşi, a răcnit repetat ca un leu. Şi în curând a acoperit carul lui Dhananjaya cu o ploaie de săgeţi. Într-o clipă, carul său, cu caii şi vizitiul său, a devenit complet invizibil din cauza ploii dense de săgeţi. Vasudeva, însă, fără teamă, dând dovadă de răbdare şi dotat cu o mare activitate, a îndemnat caii mutilaţi de săgeţile lui Bhishma. Apoi Partha, luând arcul său celest, al cărui sunet era puternic ca răgetul norilor, a făcut ca arcul lui Bhishma să cadă din mâinile sale, tăindu-l (în fragmente) cu ajutorul săgeţilor sale ascuţite. Atunci tatăl tău, eroul Kuru, al cărui arc fusese astfel tăiat, a încordat un alt arc mare într-o clipită. Arjuna, însă, cuprins de mânie, i-a tăiat şi acel arc. Fiul lui Santanu a aplaudat dexteritatea arătată de Arjuna, spunând: „Bravo, bravo, O, tu, cel cu braţele puternice. Bravo, O, fiu al lui Kunti." După ce i s-a adresat astfel, Bhishma a luat un alt arc frumos în acea bătălie şi a tras multe săgeţi spre carul lui Partha. Iar Vasudeva a dat dovadă de mare îndemânare în mânuirea cailor, pentru că, făcând mişcări circulare, a evitat toate acele săgeţi (ale lui Bhishma). Răniţi de săgeţile lui Bhishma, cei doi tigri printre oameni arătau frumoşi ca doi tauri furioşi marcaţi cu zgârieturi de coarne. Atunci, ucigaşul eroilor inamici, şi anume Vasudeva, cel cu braţele puternice, din neamul lui Madhu, văzând că Partha lupta cu blândeţe şi că Bhishma arunca neîncetat cu săgeţi în luptă, şi că, aşezat între cele două oştiri, acesta din urmă ardea totul ca soarele însuşi, doborând pe cei mai de seamă dintre combatanţii lui Yudhishthira şi, de fapt, realizând fapte eroice asupra armatei lui Yudhishthira, asemenea celor care se întâmplă la sfârşitul *Yuga*, nu a mai putut suporta. Abandonând atunci, O, tată, caii lui Partha care arătau ca argintul şi plin de mânie, acel mare stăpân al puterilor Yoga a sărit din acel mare car. Răcnind repetat ca un leu, puternicul Krishna, cu energia sa mare şi splendoarea sa nemăsurată, Domnul Universului, cu ochii roşii ca cuprul de furie şi având doar braţele goale ca arme, s-a repezit spre Bhishma, cu biciul în mână, dorind să-l ucidă şi părând să despice universul însuşi cu paşii săi. Văzându-l pe Madhava în apropierea lui Bhishma şi pe punctul de a se năpusti asupra lui în acea bătălie furioasă, inimile tuturor combatanţilor păreau să fie în stupoare. „*Bhishma a fost ucis, Bhishma a fost ucis*." – Aceste exclamaţii puternice se auzeau acolo, O, rege, provocate de frica inspirată de Vasudeva. Îmbrăcat în mătase galbenă şi el însuşi întunecat ca *lapis lazuli*, Janarddana, când îl urmărea pe Bhishma, arăta frumos ca o masă de nori încărcaţi cu fulgere. Ca un leu către un elefant sau ca liderul unei turme de bovine către un altul din specia sa, acel taur din rasa Madhu, cu un răget puternic, s-a repezit impetuos către Bhishma. Văzându-l pe cel cu ochi ca petalele de lotus (astfel) repezindu-se către el în acea bătălie, Bhishma a început să-şi întindă fără teamă arcul său mare. Şi cu o inimă neînfricată, el s-a adresat lui Govinda, spunând: „Vino, vino, O, tu, cu ochi ca petalele de lotus. O, Dumnezeule al zeilor, mă închin ţie. O, cel mai bun dintre Satwatas, doboară-mă astăzi în această mare bătălie. O, zeu, ucis de tine în bătălie, O, fără păcat, mare va fi binele făcut mie, O, Krishna, în toate privinţele din lume. Dintre toate, în cele trei lumi, mare este onoarea care mi se face astăzi în bătălie, O, Govinda. Loveşte-mă cum doreşti, căci eu sunt sclavul tău, O, tu, cel fără păcat." Între timp, Partha, cel cu braţele puternice, urmându-l repede pe Kesava, îl apucă, înconjurându-l cu cele două braţe. Cel mai bun dintre bărbaţi, Krishna, cu ochi ca petalele de lotus, prins de Partha, continua să înainteze cu mare viteză, ducându-l pe acesta cu el. Puternicul Partha, ucigaşul eroilor inamici, însă, apucându-l cu forţa de picioare, îl opri pe

Hrishikesa cu mare dificultate la al zecelea pas. Atunci Arjuna, prietenul său drag, plin de tristețe, s-a adresat cu afecțiune lui Kesava, care suspina ca un șarpe și ai cărui ochi erau tulburați de mânie, spunând: „O, tu, cel cu brațe puternice, oprește-te, O, Kesava, nu se cuvine să faci false cuvintele pe care le-ai rostit mai înainte, și anume: «Nu voi lupta». O, Madhava, oamenii vor spune că ești un mincinos. Toată această povară cade asupra mea. Îl voi ucide pe bunicul. Jur, O, Kesava, pe armele mele, pe adevăr și pe faptele mele bune, că, O, ucigaș al dușmanilor, voi face tot ce este necesar pentru a-mi distruge dușmanii. Privește chiar astăzi cum acest războinic invincibil și puternic este doborât de mine, cu cea mai mare ușurință, ca semiluna de la sfârșitul *Yuga* (când vine distrugerea universului).” Madhava, însă, auzind aceste cuvinte ale înaltului Phalguni, nu a scos niciun cuvânt, ci, cuprins de mânie, s-a urcat din nou în car. Și atunci, asupra celor doi tigri printre oameni, staționați în carul lor, Bhishma, fiul lui Santanu, a revărsat din nou ploaia de săgeți, precum norii revarsă ploaia peste pieptul muntelui. Tatăl tău, Devavrata, a luat viețile războinicilor (ostili) precum Soarele care absoarbe cu razele sale energia tuturor lucrurilor în timpul verii. Așa cum Pandavii au spart rândurile Kuruşilor în luptă, tot așa tatăl tău a spart rândurile Pandavilor în luptă. Iar soldații înfrânți, neajutorați și fără inimă, măcelăriți cu sutele și miile de Bhishma, nu au putut nici măcar să-l privească în acea bătălie, pe cel care semăna cu Soarele de la amiază strălucind în propria sa splendoare. Într-adevăr, Pandavii, cuprinși de frică, îl priveau timid pe Bhishma, care realiza atunci fapte supraomenești în acea bătălie. Și trupele Pandava, fugind astfel, O Bharata, nu au reușit să găsească un protector, ca o turmă de vaci scufundată într-un banc de furnici, în timp ce era călcat în picioare de o persoană puternică. Într-adevăr, Pandavii nu puteau, O Bharata, să privească acel puternic războinic pe car, incapabil de a fi clintit, care, înarmat cu o mulțime de săgeți, îi ardea pe regii (din armata Pandava) și care, ca urmare a acelor săgeți, arăta ca soarele strălucitor care își revărsa razele aprinse. Și în timp ce el zdrobea astfel armata Pandava, creatorul zilei cu o mie de raze s-a retras în dealurile apusului, iar trupele, obosite de efort, și-au îndreptat inimile spre retragere (de pe câmpul de luptă).

SECȚIUNEA CVIII

Sanjaya a spus: În timp ce se luptau, soarele a apus, O, Bharata, și a venit ora teribilă a amurgului, iar bătălia nu mai putea fi văzută. Atunci, regele Yudhishthira, văzând că venise amurgul și că propriile sale trupe, măcelărite de Bhishma, aruncaseră armele și, cuprinse de frică, și părăsiseră câmpul de luptă, încercând să fugă, și văzând și pe Bhishma, acel puternic războinic, cuprins de mânie și care îi chinuia pe toți în luptă, și observând că puternicii războinici ai Somakas, fiind învinși, deveniseră cu toții abătuți, s-a gândit puțin, apoi a ordonat retragerea trupelor. Atunci, regele Yudhishthira și-a retras forțele. Și, în mod similar, retragerea forțelor tale a avut loc în același timp. Apoi, acei puternici războinici, O, șef al Kurus, după ce și-au retras forțele, au intrat în corturile lor, ei înșiși mutilați în luptă. Afectați de săgețile lui Bhishma și reflectând asupra faptelor de arme ale acelui erou în luptă, Pandavii nu au avut parte de liniște sufletească. Bhishma, de asemenea, după ce i-a învins pe Pandavi și pe Srinjaya în luptă, a fost venerat și glorificat de fiii tăi, O, Bharata. Însoțit de Kurușii bucuroși, el a intrat apoi în cortul său. Apoi a venit noaptea, care privează toate creaturile de simțurile lor. Apoi, în acea oră aprigă a nopții, Pandavii, Vrishnii și invincibilii Srinjaya s-au așezat pentru a se consulta. Toate aceste persoane puternice, pricepute în a ajunge la concluzii în consiliu, au deliberat cu calm asupra a ceea ce era benefic pentru ele, având în vedere circumstanțele imediate. Apoi, regele Yudhishthira, după ce a reflectat îndelung, a rostit aceste cuvinte, aruncând o privire către Vasudeva: „Privește, O, Krishna, pe Bhishma, cel cu suflet înalt și cu vitejie aprigă. El îmi zdrobește trupele ca un elefant care zdrobește o pădure de stuf. Nici măcar nu îndrăznim să ne uităm la acel războinic cu suflet înalt. Ca o conflagrație furioasă, el îmi devorează trupele. Viteazul Bhishma, cu armele sale ascuțite, când este cuprins de furie în luptă și trage cu arcul în mână, devine la fel de feroce ca puternicul *Naga* Takshaka, cu veninul său virulent. Într-adevăr, furiosul Yama poate fi învins, sau chiar șeful celor cerești înarmați cu tunetul, sau chiar Varuna însuși, cu lațul în mână, sau Domnul Yaks înarmat cu buzduganul. Dar Bhishma, cuprins de furie, este imposibil de învins în luptă. În această situație, O, Krishna, din cauza slăbiciunii

înțelegerii mele, sunt cufundat într-un ocean de durere, având pe Bhishma (ca dușman) în luptă. Mă voi retrage în pădure, O, invincibile. Exilul meu acolo va fi în beneficiul meu. Nu mai doresc să lupt, O, Krishna. Bhishma ne ucide mereu. Așa cum o insectă, aruncându-se într-un foc aprins, nu întâlnește decât moartea, tot așa mă arunc și eu asupra lui Bhishma. Arătând vitejie, O, tu, din neamul lui Vrishni, pentru binele regatului meu, sunt, din păcate, condus spre distrugere. Curajoșii mei frați au fost cu toții extrem de afectați de săgeți. Ca urmare a afecțiunii pe care mi-o poartă mie, fratele lor (cel mai mare), au trebuit să se retragă în pădure, lipsiți de regat. Numai pentru mine, O, ucigașule al lui Madhu, Krishna a fost cufundat într-o astfel de suferință. Consider că viața are o mare valoare. Într-adevăr, chiar și viața pare acum greu de salvat. (Dacă pot salva acea viață), voi petrece restul ei practicând virtuți excelente. Dacă, împreună cu frații mei, O, Kesava, sunt demn de favoarea ta, spune-mi, O, Krishna, ce este în beneficiul meu, fără a încălca îndatoririle ordinului meu." Auzind aceste cuvinte ale sale și (descriind situația) în detaliu, Krishna, din compasiune, a spus aceste cuvinte în răspuns pentru a-l mângâia pe Yudhishthira: „O, fiu al lui Dharma, O, tu care ești ferm în adevăr, nu te lăsa pradă tristeții, tu care ai acești eroi invincibili, acești ucigași de dușmani, ca frați ai tăi. Arjuna și Bhimasena sunt înzestrați fiecare cu energia Vântului și a Focului. Fiii gemeni ai lui Madri sunt la fel de viteji ca și însuși șeful celor cerești. Având în vedere înțelegerea bună care există între noi, încredințează-mi și mie această sarcină. Chiar și eu, O, fiu al lui Pandu, voi lupta cu Bhishma. Sub comanda ta, O, mare rege, ce nu aș putea face într-o mare bătălie? Provocându-l pe acel taur printre oameni, adică pe Bhishma, îl voi ucide în luptă, sub privirile Dhartarashtras, dacă Phalguni nu dorește să-l ucidă. Dacă, O, fiu al lui Pandu, vezi că victoria este sigură în uciderea eroicului Bhishma, chiar și eu, într-un singur car, îl voi ucide pe bătrânul bunic al Kurus. Privește, O, rege, vitejia mea, egală cu cea a marelui Indra în luptă. Îl voi răsturna de pe carul său pe acel războinic care trage mereu cu arme puternice. Cel care este dușmanul fiilor lui Pandu este, fără îndoială, și dușmanul meu. Cei care sunt ai tăi sunt ai mei, și cei care sunt ai mei sunt ai tăi. Fratele tău (Arjuna) este prietenul, rudă și discipolul meu. O, rege, îmi voi tăia propria carne și o voi da pentru Arjuna. Și acest tigru printre oameni își poate da viața pentru mine. O, tată, aceasta este înțelegerea noastră, și anume că ne vom proteja reciproc. De aceea, poruncește-mi, O, rege, în ce fel să lupt. Mai demult, la Upaplavya, Partha a jurat, în prezența multor persoane, spunând: «Îl voi ucide pe fiul lui Ganga». Aceste cuvinte ale inteligentului Partha ar trebui respectate (în practică). Într-adevăr, dacă Partha îmi cere fără îndoială, voi îndeplini acel jurământ. Sau, să fie sarcina lui Phalguni însuși în luptă. Nu este greu pentru el. El îl va ucide pe Bhishma, acel cuceritor al orașelor ostile. Dacă este entuziasmat în luptă, Partha poate realiza fapte care nu pot fi realizate de alții. Arjuna poate ucide în luptă chiar și zeii care se străduiesc activ, împreună cu Daityas și Danavas. Ce mai este de spus despre Bhishma, O, rege? Înzestrat cu o mare energie, Bhishma, fiul lui Santanu, are acum o judecată pervertită, o inteligență decăzută și puțină rațiune, fără îndoială, el nu știe ce ar trebui să facă."

Auzind aceste cuvinte ale lui Krishna, Yudhishthira a spus: „Așa este, O, tu, cel cu brațe puternice, așa cum spui tu, O, tu, din neamul lui Madhu. Toți aceștia împreună nu sunt capabili să-ți facă față. Sunt sigur că voi avea întotdeauna tot ce-mi doresc, când, O, tigrule printre oameni, tu ești de partea mea. O, cel mai de seamă dintre învingători, aș cuceri chiar și zeii, cu Indra în frunte, când, O, Govinda, te am pe tine ca protector. Ce mai pot spune, așadar, despre Bhishma, deși este un războinic puternic? Dar, O, Krishna, nu îndrăznesc, pentru propria mea glorie, să falsific cuvintele tale. De aceea, O, Madhava, așa cum ai promis mai înainte, ajută-mă fără să lupți pentru mine. În această bătălie, am încheiat un acord cu Bhishma. El a spus: «Îți voi da sfaturi, dar nu voi lupta niciodată pentru tine, deoarece va trebui să lupt pentru Duryodhana.» Să știi că aceasta este adevărul. De aceea, O, Doamne, Bhishma îmi poate da suveranitatea oferindu-mi sfaturi bune, O, Madhava. De aceea, O, ucigaș al lui Madhu, noi toți, însoțiți de tine, ne vom întoarce încă o dată la Devavrata, pentru a-l întreba despre mijloacele propriei sale morți. Atunci, O, cel mai bun dintre oameni, să mergem cu toții fără întârziere la Bhishma și să-i cerem sfatul lui, descendent al neamului Kuru. O, Janardana, el ne va da cu siguranță sfaturi benefice; și, O, Krishna, voi face în luptă ceea ce ne va spune el. El ne va da sfaturi și ne va aduce victoria, cu jurămintele lui austere.

Eram copii și orfani. El ne-a crescut. O, Madhava, pe el, străbunicul nostru, îl doresc astăzi, pe el, tatăl tatălui nostru. O, rușine profesiei de Kshatriya!”

Sanjaya a continuat: Auzind aceste cuvinte, O, rege, cel din neamul Vrishni i-a spus lui Yudhishthira: „O, tu, cel de mare înțelepciune, cuvintele tale, O, rege, sunt pe placul meu. Bhishma, numit și Devavrata, este priceput în mânuirea armelor. Doar cu privirea lui poate distruge inamicul. Mergi la fiul lui Oceangoing (Ganga) și întreabă-l despre modul în care va muri. Întrebat de tine, în mod special, el va spune cu siguranță adevărul. Prin urmare, vom merge să-l întrebăm pe strămoșul Kuru. Mergând la venerabilul fiu al lui Santanu, O, Bharata, îi vom cere sfatul și, în conformitate cu sfatul pe care ni-l va da, vom lupta cu dușmanul.” După ce au deliberat astfel, O, frate mai mare al lui Pandu, eroicii fii ai lui Pandu și viteazul Vasudeva s-au îndreptat cu toții spre locuința lui Bhishma, aruncând armurile și armele și intrând în cortul său, s-au închinat cu toții în fața lui, plecând capetele. Și fiii lui Pandu, O, rege, venerându-l pe acel taur al neamului Bharata și închinându-se în fața lui, i-au cerut protecția. Bunicul Kuru, puternicul Bhishma, s-a adresat apoi lor, spunând: „Bine ai venit, O, tu, din neamul Vrishni. Bine ai venit, O, Dhananjaya. Bine ai venit, O, rege Yudhishthira cel drept, și ție, O, Bhima. Bine ați venit și voi, gemenilor. Ce pot face acum pentru a vă spori bucuria? Chiar dacă este extrem de dificil de realizat, o voi face cu toată sufletul meu.” Fiului lui Ganga, care le-a vorbit în repetate rânduri cu atâta afecțiune, regele Yudhishthira, cu inima veselă, i-a spus cu dragoste aceste cuvinte: „O, tu, care ești familiarizat cu toate lucrurile, cum vom obține victoria și cum vom dobândi suveranitatea? Cum poate fi oprită această distrugere a creaturilor? Spune-mi toate acestea, O, stăpâne. Spune-ne cum vei muri. Cum, O, eroule, te vom putea suporta în luptă? O, strămoș al Kurus, tu nu le dai dușmanilor tăi nici măcar o mică breșă pe care să te atace. Te vedem în luptă cu arcul tău întotdeauna întins într-un cerc. Când iei săgețile, când le ții ținteși și când întinzi arcul (pentru a le lansa), nimeni nu poate să te vadă. O, ucigaș al eroilor inamici, lovind constant (așa cum faci) care, cai, oameni și elefanți, te vedem pe carul tău, O, cel cu brațele puternice, asemănându-te cu un al doilea Soare. Ce om există, o, taur al neamului Bharata, care să îndrăznească să te învingă, împrăștiind ploaie de săgeți în luptă și provocând o mare distrugere? Spune-mi, strămoșule, prin ce mijloace te putem învinge în luptă, prin ce mijloace putem dobândi suveranitatea și, în cele din urmă, prin ce mijloace armata mea nu va trebui să sufere o astfel de distrugere.” Auzind aceste cuvinte, fiul lui Santanu, fratele mai mare al lui Pandu, i-a spus fiului lui Pandu: „Atâta timp cât voi trăi, fiule al lui Kunti, victoria nu poate fi a ta în luptă, tu, cel de mare înțelepciune. Îți spun acest lucru cu sinceritate. Totuși, după ce voi fi învins în luptă, voi, fiii lui Pandu, veți putea obține victoria în bătălie. Prin urmare, dacă doriți victoria în bătălie, loviți-mă fără întârziere. Vă dau permisiunea, fiii lui Pritha, loviți-mă după cum doriți. Voi mă cunoașteți astfel în ceea ce consider a fi o circumstanță norocoasă.[472] După ce voi fi ucis, toți ceilalți vor fi uciși. De aceea, faceți cum vă poruncesc”.

Yudhishthira a spus: Spune-ne mijloacele prin care te putem învinge în luptă, pe tine, care, când ești cuprins de furie în luptă, ești asemenea Distrugătorului însuși, înarmat cu buzduganul. Cel care mânuiește fulgerul poate fi învins, sau Varuna, sau Yama. Tu, însă, ești incapabil să fii învins în luptă chiar și de zei și Asuri uniți, cu Indra în fruntea lor.

Bhishma a spus: Ceea ce spui tu, O, fiu al lui Pandu, este adevărat. O, tu, cel cu brațe puternice! Când lupt cu atenție în bătălie, cu armele și arcul meu mare în mână, nici chiar zeii și Asurii, cu Indra în frunte, nu sunt în stare să mă învingă. Dacă însă îmi pun deoparte armele, chiar și acești războinici în care pot să mă ucidă. Cel care și-a aruncat armele, cel care a căzut, cel căruia i-a alunecat armura, cel al cărui steag a căzut, cel care fuge, cel care este speriat, cel care spune „Sunt al tău”, cel care este femeie, cel care poartă un nume de femeie, cel care nu mai este capabil să aibă grijă de sine, cel care are un singur fiu sau cel care este un om vulgar — cu aceștia nu-mi

472 Faptul că știi că sunt invincibil este o circumstanță norocoasă, pentru că dacă nu ai fi știut acest lucru, ai fi luptat zile întregi și ai fi provocat astfel o distrugere enormă a creaturilor. Prin faptul că ai ajuns să știi acest lucru, distrugerea poate fi oprită.

place să mă lupt. Ascultă, de asemenea, O, rege, despre hotărârea mea luată mai înainte. Văzând orice semn nefavorabil, nu aș lupta niciodată. Acel puternic războinic, fiul lui Drupada, O, rege, pe care îl ai în armata ta, cunoscut sub numele de Sikhandin, care este furios în luptă, curajos și mereu victorios, a fost înainte o femeie, dar ulterior a obținut bărbăția. Cum s-a întâmplat toate acestea, voi toți știți cu adevărat. Curajos în luptă și îmbrăcat în zale, să-l lase pe Arjuna, ținându-l pe Sikhandin în fața lui, să mă atace cu săgețile lui ascuțite. Când acel semn nefavorabil va fi acolo, mai ales sub forma celui care a fost femeie înainte, nu voi încerca niciodată, deși înarmat cu arc și săgeți, să-l lovesc. Obținând această ocazie, să-l lase pe Dhananjaya, fiul lui Pandu, să mă străpungă repede din toate părțile cu săgețile sale, O, taur al neamului Bharata. Cu excepția binecuvântatului Krishna și a lui Dhananjaya, fiul lui Pandu, nu văd în cele trei lumi pe nimeni care să fie în stare să mă ucidă în timp ce mă străduiesc în luptă. Să-l lase pe Vibhatsu, așadar, înarmat cu arme, luptând cu grijă în bătălie, cu arcul său excelent în mână, punând (Sikhandin sau) altceva în față, să mă arunce jos (din carul meu). Atunci victoria va fi sigură. Fă acest lucru, O, mare rege, chiar acest lucru pe care ți l-am spus, O, tu, cel cu jurăminte excelente. Atunci vei putea să-i ucizi pe toți Dhartarashtras adunați împreună în bătălie.

Sanjaya a continuat: Parthas, după ce au constatat toate acestea, s-au întors la corturile lor, salutându-l pe străMoșul Kuru, adică pe Bhishma, cel cu sufletul înalt. După ce fiul lui Ganga, pregătit să plece în lumea cealaltă, a spus aceste cuvinte, Arjuna, arzând de durere și cu fața acoperită de rușine, a spus: „Cum, O, Madhava, să lupt în bătălie cu străMoșul meu, care este mai în vârstă decât mine, care posedă înțelepciune și inteligență și care este cel mai bătrân membru al neamului nostru? În timp ce mă jucam în copilărie, O, Vasudeva, obișnuiam să-i murdăresc corpul acestui om cu suflet înalt și ilustru cu praf, urcându-mă în poala lui cu corpul meu murdar. O, frate mai mare al lui Gada, el este tatăl tatălui meu Pandu. Când eram copil, urcându-mă în poala acestui om cu suflet înalt, l-am numit odată tată, dar el mi-a răspuns: „*Nu sunt tatăl tău, ci tatăl tatălui tău, O, Bharata!*” – chiar asta mi-a spus (ca răspuns) în copilărie. Cel care a spus asta, O, cum aș putea să-l ucid? O, mai bine să piară armata mea. Fie că obțin victoria sau moartea, nu voi lupta niciodată împotriva acelui om cu suflet înalt. (Chiar asta este ceea ce gândesc). Ce părere ai, O, Krishna!”

Vasudeva a spus: O, Jishnu, după ce ai jurat să-l ucizi pe Bhishma, cum poți să te abții să-l omori, conform îndatoririlor unui Kshatriya? Aruncă-l din carul său, O, Partha, pe acel Kshatriya care este invincibil în luptă. Nu poți obține victoria fără să-l ucizi pe fiul lui Ganga. Chiar și așa, el va merge în lăcașul lui Yama. Acest lucru a fost hotărât dinainte de zei. Ceea ce a fost destinat dinainte, O, Partha, trebuie să se întâmple. Nu poate fi altfel. Nimeni în afară de tine, O, invincibile, nici măcar cel care mânuiește fulgerul, nu ar fi capabil să lupte cu Bhishma, care este ca Distrugătorul cu gura larg deschisă. Ucide-l pe Bhishma, fără nici o teamă. Ascultă și aceste cuvinte ale mele, care sunt ceea ce Vrihaspati, cel de mare inteligență, i-a spus lui Sakra în vremurile de demult. Ar trebui să ucizi chiar și o persoană în vârstă, înzestrată cu toate meritele și demnă de venerație, dacă vine ca dușman, sau, într-adevăr, pe oricine altcineva care se apropie pentru a te distruge — O, Dhananjaya, aceasta este datoria eternă sancționată pentru Kshatriya, și anume că ei trebuie să lupte, să-și protejeze supușii și să aducă sacrificii, toate acestea fără răutate.

Arjuna a spus: Sikhandin, O, Krishna, va fi cu siguranță cauza morții lui Bhishma, pentru că Bhishma, de îndată ce îl vede pe prințul Panchalas, se abține să lovească. Prin urmare, ținându-l pe Sikhandin în fața noastră și în fruntea noastră, îl vom învinge pe fiul lui Ganga. Asta este părerea mea. Îi voi ține în frâu pe ceilalți mari arcași cu săgețile mele. În ceea ce-l privește pe Sikhandin, el va lupta singur cu Bhishma, cel mai de seamă dintre toți războinicii. Am auzit de la șeful Kurus că nu-l va lovi pe Sikhandin, pentru că, fiind născut anterior ca femeie, a devenit ulterior bărbat.

Sanjaya a continuat: După ce au stabilit acest lucru cu permisiunea lui Bhishma, Pandavii, împreună cu Madhava, au plecat cu inima plină de bucurie. Apoi, acești tauri printre oameni s-au retras în paturile lor.

SECȚIUNEA CIX

Dhritarashtra a spus: Cum a avansat Sikhandin împotriva fiului lui Ganga în luptă şi cum a avansat Bhishma împotriva Pandavilor? Spune-mi toate acestea, O, Sanjaya!

Sanjaya a spus: Apoi, toţi acei Pandavi, spre ora răsăritului soarelui, cu bătăi de tobe şi cinele şi tobe mai mici, şi cu sunetul scoicilor de o albeaţă lăptoasă, din toate părţile, au ieşit la luptă, punându-l pe Sikhandin în fruntea lor. Şi au mărşăluit, O, rege, formând o formaţie care era distrugătoare pentru toţi duşmanii. Şi Sikhandin, O, monarhule, era staţionat în fruntea tuturor trupelor. Iar Bhimasena şi Dhananjaya au devenit protectorii roţilor carului său. În spatele său se aflau fiii lui Draupadi şi viteazul Abhimanyu. Iar acei puternici războinici, Satyaki şi Chekitana, au devenit protectorii celor din urmă. Iar în spatele lor se afla Dhrishtadyumna, protejat de Panchalas. Lângă Dhrishtadyumna, în spate, mărşăluia lordul regal Yudhishthira, însoţit de gemeni, umplând aerul cu strigăte de leu, O, taur al neamului Bharata. În spatele lui se afla Virata, înconjurat de propriile sale trupe. Lângă el mărşăluia Drupada, O, tu, cel cu braţele puternice. Iar cei cinci fraţi Kaikeya şi viteazul Dhrishtaketu, O, Bharata, protejau spatele armatei Pandava. După ce şi-au dispus vasta armată într-o astfel de formaţie, Pandava s-au năpustit asupra oştirii tale, pregătiţi să-şi dea viaţa. Şi, în mod similar, Kauravas, O, rege, punându-l pe puternicul războinic Bhishma în fruntea întregii lor oştiri, au pornit împotriva Pandavilor. Şi acel războinic invincibil era protejat de fiii tăi puternici. În spatele lor se afla marele arcaş Drona, precum şi fiul său puternic (Aswatthaman). În spatele lor se afla Bhagadatta, înconjurat de divizia sa de elefanţi. Iar în spatele lui Bhagadatta se aflau Kripa şi Kritavarman. În spatele lor se aflau Sudakshina, puternicul conducător al Kamvojas, Jayatsena, regele Magadhas, fiul lui Suvala, şi Vrihadvala. Şi, în mod similar, mulţi alţi regi, care erau toţi mari arcaşi, protejau spatele armatei tale, O, Bharata. În fiecare zi, Bhishma, fiul lui Santanu, forma linii de luptă, uneori urmând modelul Asurilor, alteori pe cel al Pisachilor, iar alteori pe cel al Rakshasilor. Apoi a început bătălia între trupele tale, O, Bharata, şi ale lor, ambele părţi lovindu-se reciproc şi mărind populaţia regatului lui Yama. Iar Parthas, cu Arjuna în frunte, plasându-l pe Sikhandin în avangardă, au avansat împotriva lui Bhishma în acea bătălie, împrăştiind diferite tipuri de săgeţi. Şi apoi, O, Bharata, loviţi de săgeţile lui Bhishma, (mulţi dintre) războinicii tăi, scăldaţi în sânge, au plecat în lumea cealaltă. Şi Nakula şi Sahadeva, şi puternicul războinic Satyaki, apropiindu-se de armata ta, au început să o lovească cu mare forţă. Astfel măcelăriţi în luptă, O, taur al clanului Bharata, războinicii tăi nu au putut rezista acelei vaste armate a Pandavilor. Apoi armata ta, lovită cu forţă de mari războinici şi astfel măcelărită de ei peste tot, a fugit în toate direcţiile. Măcelăriţi cu săgeţi ascuţite de Pandavi şi Srinjaya, ei nu au găsit niciun protector, O, taur al clanului Bharata.

Dhritarashtra spuse: Spune-mi, O, Sanjaya, ce a făcut viteazul Bhishma, cuprins de furie, în bătălie, când a văzut oastea mea lovită de Parthas. O, tu, cel fără păcat, spune-mi cum acel erou, acel pedepsitor al duşmanilor, s-a năpustit asupra Pandavilor în bătălie şi i-a măcelărit pe Somakas.

Sanjaya a spus: Îţi voi spune, O, rege, ce a făcut tatăl tău când oastea fiilor tăi a fost lovită de Pandavi şi Srinjaya. Cu inimi vesele, bravii fii ai lui Pandu, O, frate mai mare al lui Pandu, au întâlnit oastea fiului tău, măcelărind (pe toţi cei pe care i-au întâlnit). Acel măcel, O, şef al oamenilor, al fiinţelor umane, al elefanţilor şi al cailor, acea distrugere a armatei tale în luptă de către duşman, Bhishma nu a putut-o suporta. Atunci, acel arcaş invincibil şi mare, fără să-i pese de propria viaţă, a aruncat asupra Pandavilor, Panchalilor şi Srinjayaşilor o ploaie de săgeţi lungi şi săgeţi cu vârf ascuţit şi în formă de semilună. Şi cu arme, O, monarhule, el i-a oprit cu săgeţile sale şi cu ploaia de alte arme, atât ofensive, cât şi defensive, toate lansate cu energie şi furie, pe cei cinci mai puternici războinici din Pandava, care luptaseră cu înverşunare în bătălie. Excitat de furie, el a măcelărit în acea bătălie nenumăraţi elefanţi şi cai. Şi acel taur printre oameni, O, monarhule, aruncând jos mulţi războinici din carele lor,[473] şi călăreţi de pe caii lor, şi mulţimi de soldaţi de

473 Adjectivul *Vahu* din prima linie a versului 32 califică *rathinas* din a doua linie. Ultima parte a versului este un nominativ singular, nu un vocativ.

infanterie, şi războinici elefanţi de pe spatele animalelor pe care le călăreau, a semănat teroarea în rândul duşmanilor. Şi războinicii Pandava s-au năpustit cu toţii asupra lui Bhishma, asupra acelui puternic războinic care lupta cu mare activitate în bătălie, ca şi Asurii care se năpusteau asupra lui cu fulgerul în mână. Trăgând în toate părţile săgeţile sale ascuţite, a căror atingere semăna cu cea a tunetului lui Indra, el părea inamicului că are o înfăţişare teribilă. În timp ce lupta în acea bătălie, arcul său mare, asemănător cu cel al lui Sakra însuşi, părea să fie întotdeauna tras într-un cerc. Văzând aceste fapte de vitejie în luptă, fiii tăi, O, monarhule, plini de uimire, l-au venerat pe bunicul. Parthas şi-au îndreptat privirile, cu inimi triste, asupra tatălui tău eroic care lupta în bătălie, ca şi celeştii asupra lui (Asura) Viprachitti (în vremurile de demult).[474] Ei nu puteau rezista acelui războinic care semăna atunci cu însuşi Distrugătorul, cu gura larg deschisă. În acea bătălie din a zecea zi, Bhishma, cu săgeţile sale ascuţite, a distrus divizia lui Sikhandin ca un incendiu care mistuie o pădure. Semănând cu un şarpe furios cu venin virulent sau cu Distrugătorul îndemnat de însuşi Moartea, Sikhandin a fost străpuns cu trei săgeţi în centrul pieptului. Găurit adânc, Bhishma a văzut că era Sikhandin (cel care îl străpungea). Înfuriat, dar nefiind dispus (să lupte cu Sikhandin), Bhishma a spus râzând: „Fie că alegi să mă loveşti sau nu, nu voi lupta niciodată cu tine. Tu eşti acelaşi Sikhandin pe care Creatorul te-a făcut să fii la început",[475] Auzind aceste cuvinte, Sikhandin, lipsit de simţuri de furie, şi lingându-şi colţurile gurii, i s-a adresat Bhishma în acea bătălie, spunând: "Te cunosc, O, tu, cel cu braţele puternice, ca fiind exterminatorul rasei Kshatriya. Am auzit şi de bătălia ta cu fiul lui Jamadagni. Am auzit, de asemenea, multe despre vitejia ta supraomenească. Cunoscând vitejia ta, voi lupta totuşi cu tine astăzi. Pentru a face ceea ce este pe placul Pandavilor şi pe placul meu, O, pedepsitor al duşmanilor, voi lupta astăzi cu tine în bătălie, O, cel mai bun dintre oameni. Te voi ucide, cu siguranţă. Jur asta în faţa ta pe cuvântul meu! Auzind aceste cuvinte ale mele, fă ceea ce trebuie să faci. Fie că alegi să mă loveşti sau nu, nu vei scăpa cu viaţă. O, tu, cel mereu victorios, O, Bhishma, priveşte pentru ultima oară această lume."

Sanjaya a continuat: După ce a spus aceasta, Sikhandin l-a străpuns pe Bhishma cu cinci săgeţi drepte, după ce îl străpunsese deja cu săgeţile sale verbale. Auzind aceste cuvinte ale sale, puternicul războinic Arjuna, considerându-l pe Sikhandin distrugătorul lui Bhishma, l-a îndemnat, spunând: „Voi lupta în spatele tău, învingând inamicul cu săgeţile mele. Încins de furie, năpusteşte-te asupra lui Bhishma, cel cu vitejie teribilă. Puternicul Bhishma nu va putea să te rănească în luptă. De aceea, O, tu, cel cu braţe puternice, înfruntă-l pe Bhishma cu vigoare. Dacă, O, domnule, te vei întoarce astăzi fără să-l ucizi pe Bhishma, tu şi cu mine vom fi obiectul batjocurii lumii. Caută să faci în luptă ceea ce, O, eroule, ne va feri de ridicol în această mare bătălie. Opreşte-l pe bunicul. O, tu, cel cu mare putere, te voi proteja în această bătălie, ţinând în frâu toţi războinicii din armata Kuru. Ucide-l pe bunicul. Drona, şi fiul lui Drona, şi Kripa, şi Suyodhana, şi Chitrasena, şi Vikarna, şi Jayadratha, conducătorul Sindhus, Vinda şi Anuvinda. din Avanti, şi pe Sudakshina, conducătorul Kamvojas, şi pe curajosul Bhagadatta, şi pe puternicul rege al Magadhas, şi pe fiul lui Somadatta, şi pe curajosul *Rakshasas*, care este fiul lui Rishyasringa şi conducătorul Trigartas, împreună cu toţi ceilalţi mari războinici din armata Kuru. Voi rezista ca un continent care se opune valurilor mării. Într-adevăr, îi voi ţine în frâu pe toţi războinicii puternici ai armatei Kuru, adunaţi împreună şi luptând împotriva noastră. Ucide-l pe bunicul."

SECŢIUNEA CX

Dhritarashtra a spus: Cum a fost posibil ca Sikhandin, prinţul Panchalas, cuprins de furie, să se arunce în luptă împotriva bunicului său, fiul lui Ganga, cu sufletul drept şi jurămintele respectate? Ce războinici puternici din armata Pandavas, cu armele ridicate, dornici de victorie şi depunând eforturi susţinute, l-au protejat pe Sikhandin în acea ocazie care cerea o mare activitate?

---

474 Textele din Bengal conţin cuvântul *mahasuram* în a doua linie a versului. Acest lucru pare a fi greşit. O lectură ulterioară ar fi *mahasuram* (marele Asura). Textul din Bombay conţine cuvântul *rane suram*. Eu adopt ultima variantă.

475 Adică, eşti încă o femeie, deşi sexul tău s-a schimbat.

Cum a luptat Bhishma, fiul lui Santanu, înzestrat cu o mare energie, în cea de-a zecea zi de luptă cu Pandava și Srinjaya? Nu pot suporta ideea că Sikhandin l-a întâlnit pe Bhishma în luptă. (Într-adevăr, când Sikhandin l-a atacat pe Bhishma), a fost distrus carul lui Bhishma sau arcul său?

Sanjaya a spus: În timpul acelei bătălii, O, taur al neamului Bharata, nici arcul, nici carul lui Bhishma nu au suferit niciun prejudiciu. El ucidea inamicul cu săgeți drepte. Mii de războinici puternici din armata ta, precum și elefanți, O, rege, și cai bine înșeuați, au pornit la luptă, cu străbunicul în frunte. În conformitate cu jurământul său, O, tu, din neamul lui Kuru, Bhishma, mereu victorios, era angajat neîncetat în măcelărirea trupelor lui Partha. Panchalașii și Pandavașii nu puteau suporta acel mare arcaș care lupta (împreună cu ei) și ucidea dușmanii cu săgețile sale. Când a venit a zecea zi, armata inamică a fost sfâșiată în bucăți de Bhishma cu săgețile sale, cu sutele și miile. O, frate mai mare al lui Pandu, fiii lui Pandu erau incapabili să-l învingă în luptă pe marele arcaș Bhishma, care semăna cu însuși Distrugătorul înarmat cu lancea.

Atunci, O, rege, neînvinsul Vibhatsu sau Dhananjaya, care era capabil să tragă cu arcul chiar și cu mâna stângă, a venit în acel loc, înspăimântându-i pe toți războinicii din care. Răcnind tare ca un leu, trăgând repetat cu arcul și împrăștiind ploaie de săgeți, Partha a alergat pe câmpul de luptă ca însăși Moartea. Speriați de răgetele sale, războinicii tăi, O, taur al neamului Bharata, au fugit îngroziți, ca animalele mici, O, rege, la auzul leului. Văzând pe fiul lui Pandu încununat de victorie și afectând astfel acea oaste, Duryodhana, el însuși sub influența terorii, s-a adresat lui Bhishma și a spus: „Tu, fiul lui Pandu, O, domnule, cu cai albi (înjugați la carul său) și având pe Krishna ca vizitiu, consumi toate trupele mele ca un incendiu care consumă o pădure. Privește, O, fiu al Gangei, toate trupele, măcelărite de fiul lui Pandu în luptă, fug, O, cel mai de seamă dintre războinici. Într-adevăr, așa cum păstorul își bate vitele în pădure, la fel, O, distrugător al dușmanilor, armata mea este bătută. Zdrobită și alungată din toate părțile de Dhananjaya cu săgețile sale, invincibilul Bhima îi pune pe fugă și pe soldații mei (deja zdrobiți). Și Satyaki, și Chekitana, și gemenii lui Madri, și viteazul Abhimanyu, și ei îmi pun trupele pe fugă. Curajosul Dhrishtadyumna și Rakshasa Ghatotkacha, de asemenea, distrug și alungă cu vigoare armata mea în acest conflict aprig. Dintre aceste trupe care sunt măcelărite de toți acești puternici războinici, nu văd niciun alt refugiu în ceea ce privește rămânerea și luptarea lor pe câmpul de luptă, O, Bharata, în afară de tine, O, tigru printre oameni, care ai o vitejie egală cu cea a celor cerești. De aceea, primește fără întârziere acești mari războinici și fii refugiul acestor trupe aflate în suferință.” Astfel abordat de el, O, rege, tatăl tău Devavrata, fiul lui Santanu, reflectând pentru o clipă și hotărând ce ar trebui să facă, i-a spus aceste cuvinte fiului tău, mângâindu-l (cu ele): „O, Duryodhana, ascultă cu calm ceea ce îți spun, O, rege, O, tu, cel de mare putere, mai înainte am jurat în fața ta că, ucigând în fiecare zi zece mii de Kshatriya cu suflet înalt, mă voi întoarce din bătălie. Am îndeplinit acel jurământ, O, taur al neamului Bharata! O, tu, cel de mare putere, astăzi voi realiza o faptă măreață. Astăzi, fie voi muri în luptă, fie îi voi ucide pe Pandavi. O, tigrule printre oameni, astăzi mă voi elibera de datoria pe care ți-o datorez, O, rege, datoria care provine din hrana pe care mi-ai dat-o, aruncându-mi viața în fruntea armatei tale.” După ce a rostit aceste cuvinte, O, căpetenie a Bharatalor, acel războinic invincibil, împrăștiindu-și săgețile printre Kshatriya, a atacat oastea Pandava. Și Pandava, O, taur al neamului Bharata, au început să se opună fiului lui Ganga, rămânând în mijlocul forțelor sale și înfierbântați de mânie ca un șarpe cu venin virulent. Într-adevăr, O, rege, în cea de-a zecea zi a bătăliei, Bhishma, arătându-și puterea, a ucis, O, fiu al neamului Kuru, sute de mii. Și el a secat energiile acelor războinici regali și puternici care erau cei mai de seamă dintre Panchala, ca Soarele care suge umezeala (pământului) cu razele sale. După ce a ucis zece mii de elefanți de mare activitate și zece mii de cai, O, rege, împreună cu călăreții lor, și două sute de mii de soldați de infanterie, cel mai bun dintre oameni, Bhishma, a strălucit în luptă ca un foc fără un firicel de fum. Și nimeni dintre Pandavi nu era în stare să-l privească pe cel care atunci semăna cu Soarele arzător care stătea în solstițiul nordic. Pandavii, însă, deși afectați în luptă de acel mare arcaș, s-au repezit totuși, însoțiți de puternicii războinici din Srinjaya, pentru a-l ucide. Luptând cu miile de soldați din jurul său, Bhishma, fiul lui Santanu, arăta atunci ca stânca Meru acoperită pe toate părțile de nori.

Fiii tăi, însă, stăteau în picioare, înconjurându-l pe Bhishma pe toate părțile cu o mare forță (pentru a-l proteja). Apoi a început o bătălie aprigă (între Kuruși și Pandavi).

SECȚIUNEA CXI

Sanjaya a spus: Arjuna, O, rege, văzând vitejia lui Bhishma în luptă, s-a adresat lui Sikhandin spunând: „Înaintați spre bunicul. Nu trebuie să vă fie teamă de Bhishma astăzi. Chiar și eu îl voi arunca din carul său excelent cu ajutorul săgeților mele ascuțite”. Astfel îndemnat de Partha, Sikhandin, O, taur al neamului Bharata, auzind aceste cuvinte, s-a repezit asupra fiului lui Ganga. Și astfel, Dhrishtadyumna, O, rege, și puternicul războinic Abhimanyu, auzind aceste cuvinte ale lui Partha, s-au repezit cu bucurie asupra lui Bhishma. Și bătrânul Virata și Drupada, precum și Kuntibhoja, îmbrăcați în zale, s-au năpustit asupra lui Bhishma sub privirile fiului tău. Și Nakula, Sahadeva și viteazul rege Yudhishthira, precum și toți ceilalți războinici, O, monarhule, s-au năpustit asupra lui Bhishma. În ceea ce privește războinicii tăi, O, rege, care s-au năpustit, în funcție de puterea și curajul lor, asupra acelor puternici războinici (din armata Pandava) uniți împreună, ascultă-mă pe măsură ce îți vorbesc (despre ei). Ca un tigru tânăr care atacă un taur, Chitrasena, O, rege, s-a năpustit asupra lui Chekitana, care în acea bătălie se îndrepta spre Bhishma. Kritavarman, O, rege, i-a rezistat lui Dhrishtadyumna, care ajunsese în fața lui Bhishma și care se străduia cu mare activitate și vigoare în acea bătălie. Fiul lui Somadatta, O, monarhule, cu mare activitate, i-a rezistat lui Bhimasena, excitat de furie și dornic să-l ucidă pe Bhishma. În mod similar, Vikarna, dornic să-i protejeze viața lui Bhishma, i-a rezistat curajosului Nakula, care arunca nenumărate săgeți în jur. Și astfel, O, rege, Kripa, fiul lui Saradwat, cuprins de furie, i-a rezistat lui Sahadeva care se îndrepta spre carul lui Bhishma. Iar puternicul Durmukha s-a năpustit asupra acelui *Rakshasa* cu fapte crude, și anume, puternicul fiu al lui Bhishmasena, dornic să-l ucidă pe Bhishma. Fiul tău Duryodhana însuși i s-a opus lui Satyaki care se îndrepta spre luptă. Sudakshina, conducătorul Kamavojas, O, rege, i s-a opus lui Abhimanyu, O, monarh, care se îndrepta spre carul lui Bhishma. Iar Aswatthaman, O, rege, cuprins de furie, s-a opus bătrânului Virata și lui Drupada, cei doi pedepsitori ai dușmanilor uniți împreună. Iar fiul lui Bharadwaja, luptând cu vigoare în bătălie, i-a rezistat celui mai mare dintre Pandavi, adică regelui Yudhishthira cel drept, care dorea moartea lui Bhishma. Iar acel mare arcaș, Dussasana, în acea bătălie, i-a rezistat lui Arjuna, care se năpustea cu mare viteză, cu Sikhandin în fața lui, dorind să ajungă la Bhishma, O, monarhule, și iluminând cele zece părți ale cerului (cu armele sale strălucitoare). Și alți războinici din armata ta au rezistat în acea mare bătălie altor puternici războinici din Pandava care se îndreptau împotriva lui Bhishma. Dhrishtadyumna, acel puternic războinic, excitat de furie, s-a năpustit singur asupra lui Bhishma și, adresându-se trupelor, a spus în repetate rânduri cu voce tare: „Acolo, Arjuna, cel care încântă neamul lui Kuru, se îndreaptă împotriva lui Bhishma în luptă. Năpustiți-vă asupra fiului lui Ganga. Nu vă temeți. Bhishma nu va putea să vă atace în luptă.[476] Vasava însuși nu îndrăznește să lupte cu Arjuna în luptă. Ce mai este de spus despre Bhishma care, deși este curajos în luptă, este slab și bătrân?” Auzind aceste cuvinte ale comandantului lor, puternicii războinici din armata Pandava, plini de bucurie, s-au năpustit asupra carului fiului lui Ganga. Mulți dintre cei mai de seamă oameni din armata ta i-au primit cu bucurie și i-au înfruntat pe acei eroi care se îndreptau spre Bhishma ca o masă impetuoasă de energie vie. Puternicul războinic Dussasana, abandonând orice teamă, s-a năpustit asupra lui Dhananjaya, dorind să protejeze viața lui Bhishma. Și astfel, eroicii Pandavi, O, rege, s-au năpustit în luptă împotriva fiilor tăi, acei puternici războinici, staționați în jurul carului lui Bhishma. Și atunci, O, rege, am asistat la un incident cu totul minunat, și anume că Partha, ajungând până la carul lui Dussasana, nu a mai putut înainta. Așa cum continentul rezistă valurilor mării, la fel și fiul tău (Dussasana) a rezistat fiului furios al lui Pandu. Amândoi erau cei mai de seamă războinici. Amândoi, O, Bharata, erau invincibili. Amândoi, în frumusețe și splendoare, O, Bharata, semănau cu Soarele sau Luna. Amândoi erau cuprinși de furie. Și fiecare dintre ei dorea să-l ucidă pe celălalt. Și s-au întâlnit într-o bătălie îngrozitoare, ca Maya și Sakra în vremurile de demult. Și Dussasana, O, rege, în acea bătălie l-a străpuns pe fiul lui Pandu cu

476 Literalmente, ”nu te voi obține sau dobândi”.

trei săgeți și pe Vasudeva cu douăzeci. Atunci Arjuna, cuprins de furie când l-a văzut pe cel din neamul Vrishni astfel rănit, l-a străpuns pe Dussasana cu o sută de săgeți. Acestea, străpungând armura celui din urmă, i-au băut sângele în acea bătălie. Atunci Dussasana, cuprins de furie, l-a străpuns pe Partha cu cinci săgeți. Și încă o dată, O, șef al Bharatas, l-a străpuns pe Arjuna în frunte cu trei săgeți ascuțite. Și cu acele săgeți înfipte în frunte, fiul lui Pandu arăta frumos în acea bătălie, ca Meru, O, rege, cu crestele sale înalte. Acel mare arcaș, adică Partha, străpuns adânc de fiul tău care mânuia arcul, arăta strălucitor în acea bătălie ca un Kinsuka înflorit. Fiul lui Pandu, excitat de furie, l-a lovit pe Dussasana, ca Rahu aprins de furie în a cincisprezecea zi a lunii luminoase, lovind Luna plină. Astfel lovit de acel războinic puternic, fiul tău, O, rege, l-a străpuns pe Partha în acea bătălie cu multe săgeți ascuțite pe piatră și înaripate cu trăsăturile păsării Kanka. Apoi Partha, tăind arcul lui Dussasana și despicând carul său cu trei săgeți, a tras spre el multe săgeți feroce, asemănătoare cu săgețile Morții. Fiul tău, însă, a tăiat toate acele săgeți ale lui Partha, străduindu-se cu vigoare înainte ca ele să-l poată atinge. Toate acestea păreau cu adevărat minunate. Atunci fiul tău l-a străpuns pe Partha cu multe săgeți ascuțite. Apoi Partha, cuprins de furie în acea bătălie, a pus pe coarda arcului său o serie de săgeți ascuțite pe piatră și prevăzute cu aripi de aur și, țintind cu ele, le-a aruncat pe toate spre dușmanul său. Acestea, O, rege, au pătruns în trupul acelui războinic cu suflet înalt, ca niște lebede, O, monarh, scufundându-se într-un lac. Astfel, chinuit de fiul înalt de suflet al lui Pandu, fiul tău, evitându-l pe Partha, s-a îndreptat repede spre carul lui Bhishma. Într-adevăr, Bhishma a devenit atunci o insulă pentru cel care se scufunda astfel în ape fără fund. Recăpătându-și apoi cunoștința, fiul tău, O, monarhule, înzestrat cu eroism și vitejie, a început din nou să-i reziste lui Partha cu săgeți ascuțite, precum Purandara i-a rezistat lui (Asura) Vritra. De o statură uriașă, fiul tău a început să-l străpungă pe Arjuna, dar acesta din urmă abia dacă a simțit durerea (din toate acestea).

SECȚIUNEA CXII

Sanjaya a spus: Puternicul arcaș (Alamvusha), fiul lui Rishyasringa, în acea bătălie, i-a rezistat lui Satyaki, îmbrăcat în zale și îndreptându-se spre Bhishma. Cel din neamul lui Madhu, însă, O, rege, cuprins de mânie, l-a străpuns pe *Rakshasa* cu nouă săgeți, zâmbind în același timp, O, Bharata. Și astfel, *Rakshasa*, O, rege, cuprins de furie, l-a lovit pe cel din neamul lui Madhu, adică pe taurul din neamul lui Sini, cu nouă săgeți. Apoi, nepotul lui Sini, ucigașul eroilor inamici, din neamul lui Madhu, cuprins de furie, a tras în acea bătălie o mulțime de săgeți asupra lui *Rakshasa*. Atunci acel *Rakshasa* cu ținta precisă l-a străpuns pe Satyaki, al cărui curaj era de neînvins, cu multe săgeți ascuțite și a scos un strigăt puternic. Atunci cel din neamul lui Madhu, înzestrat cu o mare energie, deși străpuns adânc de *Rakshasa* în acea bătălie, totuși, bazându-se pe curajul său, a râs (de rănile sale) și a scos urlete puternice. Apoi Bhagadatta, cuprins de furie, l-a lovit pe cel din neamul lui Madhu în acea bătălie cu multe săgeți ascuțite, ca un ghid care străpunge un elefant uriaș cu cârligul. Apoi, cel mai de seamă dintre războinicii cu carele, și anume nepotul lui Sini, abandonându-l pe *Rakshasa* în luptă, a tras multe săgeți drepte către conducătorul Pragjyotishas. Conducătorul Pragjyotishas, cu o săgeată cu vârful lat și foarte ascuțită, dând dovadă de o mare agilitate a mâinii, a tăiat arcul mare al lui Satyaki. Apoi, ucigașul eroilor ostili, cuprins de furie și luând un alt arc mai puternic, l-a străpuns pe Bhagadatta în acea bătălie cu multe săgeți ascuțite. Acel arcaș puternic, Bhagadatta, străpuns adânc, a început să-și lingă colțurile gurii. Apoi, în acea bătălie îngrozitoare, a aruncat spre dușmanul său o săgeată dură, făcută în întregime din fier, împodobită cu aur și pietre de *lapis lazuli*, și feroce ca toiagul lui Yama însuși. Aruncată cu puterea brațului lui Bhagadatta și zburând impetuos spre el, Satyaki, O, rege, a tăiat săgeata în două cu ajutorul săgeților sale. Atunci săgeata a căzut brusc, ca un mare meteor lipsit de splendoarea sa. Văzând săgeata respinsă, fiul tău (Duryodhana), O, monarhule, l-a înconjurat pe cel din neamul lui Madhu cu un număr mare de care. Și văzând acel puternic războinic cu carul din neamul Vrishni înconjurat astfel, Duryodhana, adresându-se furios tuturor fraților săi, a spus: „Luați măsuri, voi, Kauravas, ca Satyaki să nu vă scape în această bătălie, împreună cu această mare divizie de care, cu

viață. Dacă el va fi ucis, marea oaste a Pandavilor poate fi considerată și ea ucisă". Acceptând cuvintele lui Duryodhana cu răspunsul „*Așa să fie*", acei puternici războinici în care au luptat cu nepotul lui Sini sub privirile lui Bhishma. Puternicul conducător al Kamvojas, în acea bătălie, i-a rezistat lui Abhimanyu, care înainta împotriva lui Bhishma. Fiul lui Arjuna, după ce l-a străpuns pe rege cu multe săgeți drepte,[477] l-a străpuns încă o dată pe acel monarh, O, monarhule, cu patruzeci și șase de săgeți. Sudakshina, însă, dorind să-i ia viața lui Bhishma, l-a străpuns pe Abhimanyu în acea bătălie cu cinci săgeți și pe vizitiul său cu nouă. Și bătălia care a avut loc acolo, ca urmare a întâlnirii celor doi războinici, a fost extrem de aprigă. Acel zdrobitor de dușmani, Sikhandin, s-a repezit apoi la Ganga. Bătrânii Virata și Drupada, acei puternici războinici în car, amândoi înfierbântați de furie, s-au repezit la luptă cu Bhishma, rezistând marii oștiri a Kaurava pe măsură ce înaintau. Cel mai bun dintre războinicii în car, adică Aswatthaman, înfierbântat de furie, i-a întâlnit pe amândoi acei războinici. Atunci a început o bătălie, O, Bharata, între el și ei. Virata, O, pedepsitor al dușmanilor, l-a lovit cu săgeți cu vârf lat pe acel arcaș puternic și podoabă a bătăliei, fiul lui Drona, în timp ce acesta avansa împotriva lor. Și Drupada l-a străpuns și el cu trei săgeți ascuțite. Apoi, învățătorul Aswatthaman, văzându-i pe acești războinici puternici lovindu-l, și anume pe curajosul Virata și pe Drupada, care se îndreptau amândoi spre Bhishma, i-a străpuns pe amândoi cu multe săgeți. Minunată a fost conduita pe care am văzut-o atunci la cei doi războinici bătrâni, în măsura în care au oprit toate săgețile feroce trase de fiul lui Drona. Ca un elefant furios în pădure care se năpustește asupra unui adversar furios, Kripa, fiul lui Saradwat, s-a îndreptat împotriva lui Sahadeva, care avansa spre Bhishma. Și Kripa, curajos în luptă, l-a lovit repede pe acel puternic războinic, fiul lui Madri, cu șaptezeci de săgeți împodobite cu aur. Fiul lui Madri, însă, a tăiat arcul lui Kripa în două cu săgețile sale. Și după ce i-a tăiat arcul, Sahadeva l-a străpuns pe Kripa cu nouă săgeți. Luând atunci, în acea bătălie, un alt arc capabil să suporte o mare tensiune, Kripa, excitat de furie și dorind moartea lui Bhishma, l-a lovit cu bucurie pe fiul lui Madri în acea bătălie cu zece săgeți. Și astfel, fiul lui Pandu, în schimb, dorind moartea lui Bhishma, excitat de furie, l-a lovit pe furiosul Kripa în piept (cu multe săgeți). Și atunci a avut loc o bătălie teribilă și aprigă. Acel distrugător de dușmani, Vikarna, dorind să-l salveze pe bunicul Bhishma, cuprins de furie în acea bătălie, l-a străpuns pe Nakula cu șaizeci de săgeți. Nakula, străpuns adânc de fiul tău inteligent, l-a străpuns la rândul său pe Vikarna cu șaptezeci și șapte de săgeți. Acolo, cei doi tigri printre oameni, cei doi pedepsitori ai dușmanilor, cei doi eroi, s-au lovit reciproc pentru Bhishma, ca doi tauri într-o stână. Fiul tău Durmukha, înzestrat cu mare vitejie, a pornit, pentru binele lui Bhishma, împotriva lui Ghatotkacha, care avansa spre luptă și măcelărea armata ta pe măsură ce se apropia. Fiul lui Hidimva, însă, O, rege, cuprins de furie, l-a lovit pe Durmukha, pedepsitorul dușmanilor, în piept cu o săgeată dreaptă. Eroicul Durmukha, strigând vesel, l-a străpuns pe fiul lui Bhimasena pe câmpul de luptă cu șaizeci de săgeți ascuțite. Acel puternic războinic, fiul lui Hridika, i-a rezistat lui Dhrishtadyumna, cel mai de seamă dintre războinici, care avansa spre luptă din dorința de a-l ucide pe Bhishma. Fiul lui Prishata, însă, după ce l-a străpuns pe Kritavarman cu cinci săgeți făcute în întregime din fier, l-a lovit încă o dată rapid în centrul pieptului cu cincizeci de săgeți. Și în mod similar, O, rege, fiul lui Prishata l-a lovit pe Kritavarman cu nouă săgeți ascuțite și aprinse, cu aripi din pene de pasăre Kanka. Întâlnindu-se cu mare vigoare, bătălia care a avut loc între ei pentru Bhishma a fost la fel de aprigă ca cea dintre Vritra și Vasava. Împotriva lui Bhimasena, care înainta spre puternicul Bhishma, Bhurisravas a avansat cu mare viteză, spunând: „*Așteaptă*, *așteaptă*!" Și fiul lui Somadatta l-a lovit pe Bhima în centrul pieptului cu o săgeată extrem de ascuțită și cu aripi aurii în acea bătălie. Și viteazul Bhimasena, cu acea săgeată în piept, arăta frumos, O, cel mai bun dintre regi, ca muntele Krauncha în vremurile de demult, cu sulița lui Skanda. Și acei doi tauri printre oameni, înfuriați în luptă, s-au lovit reciproc cu săgeți lustruite strălucitor de fierarii lor și înzestrate cu strălucirea Soarelui. Bhima, dorind moartea lui Bhishma, s-a luptat cu puternicul fiu al lui Somadatta, iar acesta din urmă, dorind victoria lui Bhishma, s-a luptat cu primul, fiecare încercând cu atenție să contracareze faptele celuilalt. Fiul lui Bharadwaja

477 Nu poate exista nicio îndoială că (în a doua linie din 19, corespunzătoare primei linii din 19 din textul din Bombay), *Arjuni* ar trebui să fie la nominativ, și nu la acuzativ. Prin urmare, lectura din Bombay este eronată. Și savanții din Burdwan greșesc considerând că acest cuvânt apare la acuzativ.

i-a rezistat lui Yudhishthira, fiul lui Kunti, care, însoțit de o mare forță, se îndrepta spre Bhishma. Auzind zgomotul carului lui Drona, O, rege, care semăna cu vuietul norilor, Prabhadrakas, O, tată, au început să tremure. Acea mare forță, a fiului lui Pandu, împiedicată de Drona în luptă, nu a putut, deși depunea eforturi viguroase, să avanseze nici măcar un pas. Fiul tău Chitrasena, O, rege, i-a rezistat lui Chekitana, cu chipul înfuriat, care se străduia cu putere să ajungă la Bhishma. Înzestrat cu mare vitejie și mare îndemânare, acel puternic războinic pe car, de dragul lui Bhishma, s-a luptat cu Chekitana, O, Bharata, cu toată puterea sa. Și Chekitana a luptat și el cu Chitrasena cu toată puterea sa. Și bătălia care a avut loc acolo, ca urmare a întâlnirii celor doi războinici, a fost extrem de aprigă. În ceea ce-l privește pe Arjuna, deși a fost împiedicat cu toate mijloacele, O, Bharata, el totuși l-a obligat pe fiul tău să se întoarcă și apoi a zdrobit trupele tale. Dussasana, însă, cu toată puterea sa, a început să-i reziste lui Partha, dorind, O Bharata, să-l protejeze pe Bhishma. Armata fiului tău, O Bharata, suferind un astfel de măcel, a început să fie agitată ici și colo de mulți războinici de seamă (ai Pandava).

SECȚIUNEA CXIII

Sanjaya a spus: Eroicul Drona, acel mare arcaș înzestrat cu vitejia unui elefant înfuriat, cel mai de seamă dintre oameni, posedând o mare putere, luându-și arcul mare, capabil să oprească chiar și un elefant înfuriat, și scuturându-l (în mâini), s-a angajat să lovească rândurile Pandava, după ce a pătruns în mijlocul lor. Acest războinic viteaz, familiarizat cu toate semnele, văzând semnele din toate părțile, s-a adresat fiului său, care și el ardea rândurile inamice, și a spus aceste cuvinte: „Aceasta este ziua, O, fiule, în care puternicul Partha, dorind să-l ucidă pe Bhishma în luptă, se va strădui din toate puterile. Săgețile mele ies (din tolba, de la sine). Arcul meu pare să cască. Arma mea pare să nu vrea să-mi asculte poruncile, iar inima mea este și ea tristă. Animalele și păsările scot strigăte înfricoșătoare și neîncetate. Vulturii par să dispară sub picioarele trupelor Bharata. Chiar și Soarele pare să-și fi pierdut culoarea. Toate părțile sunt în flăcări. Pământul pare să țipe, să inspire frică și să tremure pretutindeni. Kankas, vulturii și cocorii strigă frecvent. Șacalii scot urlete nefaste și feroce, prefigurând un mare pericol. Meteoriți mari par să cadă din centrul discului solar. Constelația numită Parigha, cu o formă fără trunchi, apare în jurul Soarelui. Discurile solare și lunare au devenit îngrozitoare, prefigurând un mare pericol pentru Kshatriyas în ceea ce privește mutilarea corpurilor lor. Idolii regelui Kuru din templele sale tremură, râd, dansează și plâng. Ilustra Lună răsare cu coarnele în jos. Corpurile regilor aparținând armatei Kuru par toate palide și, deși îmbrăcate în zale, sunt lipsite de splendoare. Sunetul puternic al *Panchajanya* și sunetul *Gandiva* se aud din toate părțile ambelor armate. Fără îndoială, Arjuna, bazându-se pe armele sale puternice și evitând alți războinici, va avansa asupra bunicului său. Porii corpului meu se contractă, iar inima mea este deprimată, gândindu-mă, O, tu, cel cu brațele puternice, la întâlnirea dintre Bhishma și Arjuna. Ținând în față pe prințul Panchala, cu suflet păcătos și priceput în înșelăciune, Partha se îndreaptă spre Bhishma pentru luptă. Bhishma a spus înainte că nu-l va ucide pe Sikhandin. Creatorul l-a creat pe acesta ca femeie, dar prin întâmplare el a devenit ulterior bărbat. Acest fiu puternic al lui Yajnasena este, de asemenea, un semn nefavorabil (în sine). Fiul lui Oceangoing (Ganga) nu va lovi acea persoană nefavorabilă. Gândindu-mă la asta, și anume că Arjuna, cuprins de mânie, este pe cale să se năpustească asupra bătrânului strămoș Kuru, inima mea este extrem de apăsată. Mânia lui Yudhishthira, o întâlnire între Bhishma și Arjuna în luptă și o încercare ca aceasta (de a trage cu arme) din partea mea — aceste (trei) lucruri sunt cu siguranță pline de mare rău pentru creaturi. Arjuna este înzestrat cu o mare energie; el este puternic, curajos, priceput în mânuirea armelor și posedă o vitejie foarte activă. Capabil să tragă cu săgețile sale la mare distanță și cu forță, el este, în plus, familiarizat cu semnele, înzestrat cu o mare putere și inteligență și, deasupra oboselii, acest războinic de seamă este incapabil să fie învins chiar și de zei, cu Vasava în frunte. Fiul lui Pandu posedă arme teribile și este mereu victorios în luptă. Evită calea lui și du-te la luptă (pentru victoria lui Bhishma), O, tu, cel cu jurăminte rigide. [478]Astăzi, în această bătălie îngrozitoare, vei fi martorul unui mare măcel. Frumoasele și scumpele armuri, împodobite

478 Cred că *Yatavrata* ar trebui citit *Yatavratam*. Atunci ar însemna Bhishma.

cu aur, ale bravelor războinici vor fi străpunse de săgeți drepte. Și vârfurile stindardelor, sulițele cu țepi, arcurile, sulițele strălucitoare cu vârfuri ascuțite, săgețile strălucitoare cu aur și stindardele de pe spatele elefanților vor fi toate tăiate de Kiritin în furia sa. O, fiule, acesta nu este momentul în care cei dependenți ar trebui să aibă grijă de viețile lor. Du-te la luptă, ținând cerul înaintea ta, și de dragul faimei și victoriei. Acolo, cel cu steagul maimuței (Arjuna) traversează cu carul său râul bătăliei, care este îngrozitor și imposibil de traversat cu ușurință, și are ca vârtejuri care, elefanți și cai. Respectul pentru brahmani, stăpânirea de sine, generozitatea, ascetismul și conduita nobilă se văd numai la Yudhishthira, care îi are ca frați pe Dhananjaya, pe puternicul Bhimasena și pe fiii gemeni ai Madri și Pandu, și care îl are ca protector pe Vasudeva din neamul Vrishni. Mânia, născută din durere, a acelui Yudhishthira al cărui corp a fost purificat de flăcările penitenței, îndreptată către fiul rău al lui Dhritarashtra, consumă această oaste Bharata. Iată că vine Partha, având ca protector pe Vasudeva, care ține în frâu (pe măsură ce se apropie) întreaga armată a lui Dhartarashtra. Iată, Kiritin agită această oaste ca o balenă uriașă care agită marea vastă cu valuri încrestate. Ascultați, strigăte de suferință și de durere se aud în fruntea armatei. Duceți-vă, înfruntați moștenitorul regelui Panchala. Cât despre mine, voi merge împotriva lui Yudhishthira. Inima formației foarte puternice a regelui Yudhishthira este greu de accesat. Inaccesibilă ca interiorul mării, ea este păzită din toate părțile de Atirathas. Satyaki, Abhimanyu, Dhrishtadyumna, Vrikodara și gemenii, chiar și aceștia îl protejează pe acel conducător al oamenilor, și anume pe regele Yudhishthira. Întunecat ca fratele mai mic al lui Indra și înălțat ca un Sala înalt, iată-l pe Abhimanyu avansând în fruntea oștirii (Pandava), ca un al doilea Phalguna! Ia-ți armele puternice și, cu arcul tău mare în mână, acționează împotriva fiului regal al lui Prishata (și anume, Sikhandin) și împotriva lui Vrikodara. Cine nu dorește ca fiul său drag să trăiască mulți ani? Totuși, ținând cont de îndatoririle unui Kshatriya, te angajez (în această sarcină). Deci și Bhishma, în această bătălie, consumă puternica oaste a Pandavilor. O, fiule, el este, în luptă, egal cu Yama sau Varuna însuși.”

SECȚIUNEA CXIV

Sanjaya a spus: Auzind aceste cuvinte ale înaltului Drona, Bhagadatta, Kripa, Salya, Kritavarman, Vinda și Anuvinda din Avanti, Jayadratha, conducătorul Sindhus, Chitrasena, Vikarna, Durmarshana și alții, aceşti zece războinici din armata ta, susținuți de o mare oaste formată din multe naționalități, au luptat cu Bhimasena, dorind să câștige renume în bătălia pentru Bhishma. Și Salya l-a lovit pe Bhima cu nouă săgeți, iar Kritavarman l-a lovit cu trei, și Kripa cu nouă. Și Chitrasena și Vikarna și Bhagadatta, O, tată, l-au lovit fiecare cu zece săgeți. Și conducătorul Sindhus l-a lovit cu trei, iar Vinda și Anuvinda din Avanti l-au lovit fiecare cu cinci săgeți. Iar Duryodhana l-a lovit pe fiul lui Pandu cu douăzeci de săgeți ascuțite. Bhimasena, O, rege, i-a străpuns în schimb pe fiecare dintre acei regi, cei mai de seamă oameni din lume, acei puternici războinici din armata Dhartarashtra, unul după altul. Curajosul Pandava, ucigașul eroilor inamici, l-a străpuns pe Salya cu șapte săgeți, iar pe Kritavarman cu opt. Și a tăiat arcul lui Kripa cu săgeata fixată pe el, O, Bharata, în mijloc, împărțindu-l în două. Și după ce i-a tăiat arcul, l-a străpuns pe Kripa încă o dată cu șapte săgeți. Și i-a lovit pe Vinda și Anuvinda cu câte trei săgeți fiecare. Și l-a străpuns pe Durmarshana cu douăzeci de săgeți, pe Chitrasena cu cinci, pe Vikarna cu zece și pe Jayadratha cu cinci. Și lovindu-l încă o dată pe conducătorul Sindhus cu trei săgeți, a scos un strigăt puternic, plin de bucurie. Apoi Gautama, cel mai de seamă dintre războinicii cu carul, luând un alt arc, l-a străpuns furios pe Bhima cu zece săgeți ascuțite. Străpuns de cele zece săgeți ca un elefant uriaș cu cârligul, viteazul Bhimasena, O, rege, plin de mânie, l-a lovit pe Gautama în acea bătălie cu multe săgeți. Posedat de splendoarea lui Yama însuși, așa cum apare la sfârșitul Yuga, Bhimasena a trimis apoi, cu trei săgeți, în tărâmul Morții caii conducătorului Sindhus, precum și vizitiul său. Atunci, acel puternic războinic (adică Jayadratha), sărind repede din carul al cărui cai fuseseră uciși, a tras în acea bătălie multe săgeți ascuțite spre Bhimasena. Apoi, O, stăpâne, cu două săgeți cu vârf lat, el a tăiat, O, șef al Bharatas, arcul regelui Sindhus, cel cu suflet înalt, chiar în mijloc. Cu arcul tăiat, lipsit de car, cu caii și vizitiul uciși, Jayadratha s-a urcat repede, O, rege, în carul lui Chitrasena. Într-adevăr, fiul lui Pandu a realizat în acea bătălie o faptă minunată, pentru că,

străpungând toți acei puternici războinici și ținându-i sub control, l-a lipsit, O, stăpâne, pe conducătorul Sindhus de carul său, sub privirile întregii armate. Salya nu a putut suporta să vadă vitejia de care a dat dovadă Bhimasena, căci, spunându-i: *„Așteaptă, așteaptă*!”, a tras cu câteva săgeți ascuțite, bine lustruite de mâinile fierarului, și l-a străpuns pe Bhima în acea bătălie. Și Kripa și Kritavarman și viteazul Bhagadatta, și Vinda și Anuvinda din Avanti, și Chitrasena, și Durmarshana, și Vikarna, și viteazul conducător al Sindhus, de asemenea, în acea bătălie, acești pedepsitori ai dușmanilor, l-au străpuns repede pe Bhima pentru Salya. Bhima i-a străpuns pe fiecare dintre ei în schimb cu cinci săgeți. Apoi l-a străpuns pe Salya cu șaptezeci de săgeți și încă o dată cu zece. Salya l-a străpuns la rândul său cu nouă săgeți și încă o dată cu cinci. Apoi l-a străpuns și pe vizitiul lui Bhimasena, în organele vitale, cu o săgeată cu vârful lat. Viteazul Bhimasena, văzând că vizitiul său Visoka era grav rănit, a tras trei săgeți în brațele și pieptul conducătorului Madrasului. Iar în ceea ce privește ceilalți mari arcași, el i-a străpuns pe fiecare dintre ei în acea bătălie cu trei săgeți drepte, apoi a scos un răget puternic, ca al unui leu. Fiecare dintre acei mari arcași, străduindu-se cu vigoare, l-a străpuns adânc pe acel fiu al lui Pandu, priceput în luptă, cu trei săgeți în organele vitale. Acest arcaș puternic, Bhimasena, deși străpuns adânc, nu a tremurat (ci a rămas nemișcat) ca un munte udat de torentele de ploaie din norii ploioși. Apoi, acest puternic războinic al Pandavilor, plin de mânie, acest erou celebru, l-a străpuns adânc pe conducătorul Madrasului cu trei săgeți. Și el l-a străpuns pe conducătorul Pragjyotishas, O, rege, în acea bătălie, cu o sută de săgeți. De mare renume, el l-a străpuns apoi pe Kripa cu multe săgeți și apoi, dând dovadă de mare dexteritate, a tăiat cu o săgeată ascuțită arcul, cu săgeata fixată pe el, al înaltului Kritavarman. Apoi Kritavarman, acel distrugător de dușmani, luând un alt arc, l-a lovit pe Vrikodara între sprâncene cu o săgeată lungă. Bhima, însă, în acea bătălie, după ce l-a străpuns pe Salya cu nouă săgeți făcute în întregime din fier, pe Bhagadatta cu trei și pe Kritavarman cu opt, i-a străpuns pe ceilalți, cu Gautama în frunte, cu două săgeți. Și acei războinici, în schimb, l-au străpuns, O, rege, cu săgeți ascuțite. Deși astfel chinuit de acei puternici războinici cu tot felul de arme, el îi considera pe toți ca fiind paie și alerga pe câmpul de luptă fără nici o teamă. Cei mai de seamă războinici (pe de altă parte), cu mare calm, au tras spre Bhima sute și mii de săgeți ascuţite. Eroicul și puternicul Bhagadatta i-a aruncat atunci, în acea bătălie, o săgeată de o impetuozitate feroce, prevăzută cu un mâner de aur. Iar regele Sindhu, cu brațele puternice, i-a aruncat o lance și un topor. Iar Kripa, O, rege, i-a aruncat un Sataghni, iar Salya o săgeată. Iar ceilalți mari arcași i-au aruncat fiecare câte cinci săgeți cu mare forță. Fiul zeului Vântului a tăiat atunci, cu o săgeată ascuțită, lancea în două. Și a tăiat și toporul cu trei săgeți, ca și cum ar fi fost o tulpină de susan. Și cu cinci săgeți cu pene de pasăre Kanka, el a tăiat Sataghni în bucăți. Apoi, acel puternic războinic, după ce a tăiat săgeata trasă de conducătorul Madrasului, a tăiat cu forța săgeata trasă de Bhagadatta în acea bătălie. În ceea ce privește celelalte săgeți feroce, Bhimasena, mândru de faptele sale în luptă, le-a tăiat pe fiecare în trei fragmente cu ajutorul propriilor săgeți drepte. Și i-a lovit pe fiecare dintre acei mari arcași cu trei săgeți. Apoi Dhananjaya, în timpul desfășurării acelei bătălii îngrozitoare, văzând pe puternicul războinic Bhima lovind inamicul și luptând (împotriva multora) cu săgețile sale, a venit acolo cu carul său. Atunci acei tauri printre oameni, din armata ta, văzându-i pe cei doi fii înalți ai lui Pandu împreună, au renunțat la orice speranță de victorie. Atunci Arjuna, dorind să-l ucidă pe Bhishma, punându-l pe Sikhandin în fața lui, s-a apropiat de Bhima, care se lupta cu acei mari războinici, și s-a năpustit asupra celor zece combatanți feroce din armata ta, O, Bharata. Atunci Vibhatsu, dorind să facă ceea ce era pe placul lui Bhima, i-a străpuns pe toți acei războinici, O, rege, care se luptau cu Bhima. Atunci regele Duryodhana l-a îndemnat pe Susarman să-i distrugă pe Arjuna și Bhimasena, spunând: „O, Susarman, du-te repede, susținut de o mare forță. Ucide pe cei doi fii ai lui Pandu, adică pe Dhananjaya și Vrikodara.” Auzind aceste cuvinte ale sale, regele Trigarta, care stăpânea țara numită Prasthala, s-a repezit repede în luptă asupra celor doi arcași, adică Bhima și Dhananjaya, și i-a înconjurat pe amândoi cu multe mii de care. Atunci a început o luptă aprigă între Arjuna și dușman.”

SECȚIUNEA CXV

Sanjaya a spus: Arjuna l-a acoperit cu săgeţile sale drepte pe puternicul războinic Salya, care lupta cu înverşunare în bătălie. Şi i-a străpuns pe Susarman şi Kripa cu câte trei săgeţi fiecare. Şi în acea bătălie, *Atiratha* Arjuna, lovind oastea ta, l-a lovit pe conducătorul Pragjyotishas, pe Jayadratha, regele Sindhus, pe Chitrasena, şi pe Vikarna, şi pe Kritavarman, şi pe Durmarshana, O, monarhule, şi pe acei doi puternici războinici, prinţii din Avanti, pe fiecare cu câte trei săgeţi cu pene de Kanka şi de păun. Jayadratha, rămânând pe carul lui Chitrasena, l-a străpuns pe Partha (în schimb), O, Bharata, şi apoi, fără să piardă timp, şi pe Bhima, cu săgeţile sale. Şi Salya şi cel mai de seamă dintre războinicii din car, Kripa, l-au străpuns pe Jishnu, O, monarhule, cu diverse săgeţi capabile să pătrundă în organele vitale. Fiii tăi, conduşi de Chitrasena, O, rege, l-au străpuns rapid pe Arjuna şi Bhimasena în acea bătălie, O, tată, cu cinci săgeţi ascuţite. Cei doi războinici de frunte, fiii lui Kunti, acei tauri din neamul lui Bharata, au început în acea bătălie să chinuiască puternicile oştiri ai Trigartas. Susarman (în schimb) l-a străpuns pe Partha cu nouă săgeţi rapide şi a scos un strigăt puternic, înspăimântând vasta oaste (a Pandavilor). Şi alţi războinici eroici au străpuns Bhimasena şi Dhananjaya cu multe săgeţi drepte, cu vârfuri ascuţite şi aripi aurii. În mijlocul acestor războinici, însă, cei doi tauri din neamul lui Bharata, adică cei doi fii ai lui Kunti, acei mari războinici, arătau extrem de frumoşi. Şi păreau să se distreze printre ei ca doi lei furioşi într-o turmă de vite. Tăind în diverse moduri arcurile şi săgeţile multor războinici curajoşi în acea bătălie, cei doi eroi au doborât capetele combatanţilor cu sutele. Nenumărate care au fost distruse, sute de cai au fost ucişi, iar mulţi elefanţi, împreună cu călăreţii lor, au fost doborâţi pe câmpul de luptă în acea bătălie îngrozitoare. Şi războinici în care, călăreţi şi călăreţi de elefanţi în număr mare, O, rege, lipsiţi de viaţă, erau văzuţi mişcându-se în convulsii pe tot câmpul. Şi pământul era acoperit cu elefanţi şi soldaţi ucişi în grupuri mari, şi cai lipsiţi de viaţă, şi care rupte în diverse moduri. Şi vitejia pe care am văzut-o acolo la Partha era cu adevărat minunată, în măsura în care, ţinând în frâu toţi acei eroi, acel războinic puternic a provocat un mare măcel. Kripa, Kritavarman, Jayadratha, conducătorul Sindhus, Vinda şi Anuvinda din Avanti, aceştia nu au abandonat bătălia. Atunci, marele arcaş Bhima şi puternicul războinic Arjuna au început să învingă în bătălie oastea feroce a Kauravilor. Regii (din acea armată) au trimis rapid către carul lui Dhananjaya mii şi mii şi milioane şi milioane de săgeţi prevăzute cu pene de păun. Partha, însă, oprind acele săgeţi cu propriile sale ploi de săgeţi, a început să-i trimită pe acei puternici războinici în carul de luptă în lăcaşul lui Yama. Marele războinic în carul de luptă Salya, excitat de mânie şi parcă jucându-se în acea bătălie, l-a lovit pe Partha în piept cu câteva săgeţi drepte cu vârfuri late. Partha, tăind cu cinci săgeţi arcul şi scutul de piele al lui Salya, l-a străpuns adânc în organele vitale cu multe săgeţi cu vârfuri ascuţite. Luând un alt arc capabil să suporte o tensiune mare, conducătorul Madrasului l-a atacat furios pe Jishnu cu trei săgeţi, O, rege, şi pe Vasudeva cu cinci. Şi l-a lovit pe Bhimasena în braţe şi în piept cu nouă săgeţi. Atunci Drona, O, rege, şi acel puternic războinic, adică conducătorul Magadhas, comandat de Duryodhana, au venit amândoi în locul în care cei doi puternici războinici, adică Partha şi Bhimasena, măcelăreau puternica oaste a regelui Kuru. Jayatsena (regele Magadhas) l-a străpuns pe Bhima, cel care mânuia arme teribile în luptă, cu opt săgeţi ascuţite. Bhima, însă, l-a străpuns (în schimb) cu zece săgeţi şi încă o dată cu cinci. Şi cu o altă săgeată cu vârful lat l-a doborât pe vizitiul lui Jayatsena din nişa sa din car. Caii (carului său), ne mai fiind ţinuţi în frâu, au alergat în toate direcţiile şi astfel l-au dus pe conducătorul Magadhas (din luptă) sub privirile tuturor trupelor. Între timp, Drona, observând o deschidere, l-a străpuns pe Bhimasena, O, taur al neamului Bharata, cu opt săgeţi ascuţite, prevăzute cu vârfuri în formă de gură de broască. Bhima, însă, bucurându-se mereu de luptă, l-a străpuns pe învăţătorul, care era demn de respect patern, cu cinci săgeţi cu vârfuri late, şi apoi, O, Bharata, cu şaizeci. Arjuna, străpungându-l din nou pe Susarman cu un număr mare de săgeţi făcute (în întregime) din fier, i-a distrus trupele ca o furtună care distruge masive norii. Apoi Bhishma, regele (adică Duryodhana) şi Vrihadvala, conducătorul Kosalas, înfierbântaţi de furie, au avansat asupra lui Bhimasena şi Dhananjaya. La aceasta, vitejii războinici ai armatei Pandava şi Dhrishtadyumna, fiul lui Prishata, au năvălit în luptă împotriva lui Bhishma, care înainta ca Moartea însăşi cu gura larg deschisă. Sikhandin, văzându-l pe bunicul Bharata, s-a umplut de bucurie şi a năvălit asupra lui, renunţând la orice teamă faţă de puternicul războinic în

car. Apoi toți Parthas, avându-l pe Yudhishthira în frunte, l-au plasat pe Sikhandin în avangardă și, uniți cu Srinjayas, s-au luptat cu Bhishma în bătălie. Și la fel, toți războinicii armatei tale, punându-l pe Bhishma cu jurăminte reglementate în frunte, s-au luptat în bătălie cu toți Parthas conduși de Sikhandin. Bătălia care a început atunci între Kauravas și fiii lui Pandu pentru victoria lui Bhishma sau victoria asupra lui Bhishma, a fost deosebit de teribilă. Într-adevăr, în acest joc de bătălie, jucat pentru victorie sau reversul acesteia, Bhishma, O, monarh, a devenit miza de care depindea victoria armatei tale. Atunci Dhrishtadyumna, O, rege, a poruncit tuturor trupelor, spunând: „Năvăliți asupra fiului Gangei. Nu vă temeți, voi, cei mai buni războinici în car". Auzind aceste cuvinte ale comandantului lor suprem, armata Pandava a înaintat rapid spre Bhishma, gata să-și dea viața în acea bătălie cumplită. Bhishma, acel războinic suprem în car, a primit acea mare oștire care se îndrepta spre el, ca și continentul care primește marea învolburată.

SECȚIUNEA CXVI

Dhritarashtra a spus: Cum, O, Sanjaya, a luptat Bhishma, fiul lui Santanu, cel cu o energie puternică, în a zecea zi de luptă, cu Pandavașii și Srinjayașii? Cum au rezistat Kurușii Pandavașilor în luptă? Descrie-mi marea bătălie dusă de Bhishma, acel ornament al bătăliei.

Sanjaya a spus: Îți voi descrie acum, O, Bharata, cum au luptat Kauravas cu Pandavas și cum s-a desfășurat acea bătălie. Zi după zi, mulți războinici puternici din armata ta, cuprinși de furie, au fost trimiși în lumea de dincolo de celălalt (Arjuna) cu armele sale mărețe. Războinicul Kuru Bhishma, mereu victorios, de asemenea, în conformitate cu jurământul său, a provocat întotdeauna un mare măcel în rândul armatei Partha. O, pedepsitor al dușmanilor, văzându-l pe Bhishma luptând în fruntea Kurusilor și pe Arjuna luptând în fruntea Panchalasilor, nu puteam spune cu adevărat de care parte se va declara victoria. În a zecea zi de luptă, când Bhishma și Arjuna s-au întâlnit, a avut loc un măcel îngrozitor. În acea zi, O, distrugător al dușmanilor, fiul lui Santanu, Bhishma, priceput în folosirea armelor puternice și mărețe, a ucis în repetate rânduri mii și mii de războinici. Mulți, O Bharata, ale căror nume și familii nu erau cunoscute, dar care, înzestrați cu mare curaj, nu se retrăgeau din luptă, au fost uciși în acea zi de Bhishma. După ce a ars armata Pandava timp de zece zile, Bhishma, cu sufletul său virtuos, a renunțat la orice dorință de a-și proteja viața. Dorind să fie ucis în fruntea trupelor sale, „Nu voi mai ucide un număr mare de războinici de seamă", a gândit tatăl tău cu brațe puternice, Devavrata. Și văzându-l pe Yudhishthira lângă el, O, rege, i s-a adresat, spunând: „O, Yudhishthira, O, tu, cel de mare înțelepciune, O, tu, care ești familiarizat cu toate ramurile învățăturii, ascultă aceste cuvinte drepte și care duc spre cer, O, tată, pe care le spun. O, Bharata, nu mai doresc să-mi protejez, O, tată, acest trup al meu. Am petrecut mult timp ucigând un număr mare de oameni în luptă. Dacă dorești să faci ceea ce îmi este pe plac, străduiește-te să mă ucizi, punându-l pe Partha alături de Panchalas și Srinjayas în fruntea oștirii tale". Constatând că aceasta era intenția lui, regele Yudhishthira, cel cu vedere adevărată, a pornit la luptă cu Srinjayas (pentru a-l sprijini). Atunci Dhrishtadyumna, O, rege, și Yudhishthira, fiul lui Pandu, auzind aceste cuvinte ale lui Bhishma, și-au îndemnat oastea să înainteze. Iar Yudhishthira a spus: „Înainte! Luptați! Învingeți-l pe Bhishma în luptă. Voi toți veți fi protejați de cuceritorul dușmanilor, adică Jishnu, cel cu ținta neînvinsă. Și acest mare arcaș, acest *generalissimo* (al forțelor noastre), adică fiul lui Prishata, precum și Bhima, vă vor proteja cu siguranță. Voi, Srinjayas, nu vă temeți astăzi de Bhishma în luptă. Fără îndoială, îl vom învinge astăzi pe Bhishma, punându-l pe Sikhandin în fruntea noastră". După ce, în a zecea zi de luptă, au făcut un astfel de jurământ, Pandavii, hotărâți să (cucerească sau) să meargă în rai, au avansat, orbiți de furie, cu Sikhandin și Dhananjaya, fiul lui Pandu, în frunte. Și au depus eforturi viguroase pentru a-l învinge pe Bhishma. Apoi, diverși regi, de mare putere, îndemnați de fiul tău și însoțiți de Drona și fiul său și o mare forță, precum și de puternicul Dussasana în fruntea tuturor fraților săi uterini, au înaintat spre Bhishma, care se afla în mijlocul bătăliei. Atunci, acei războinici curajoși din armata ta, punându-l pe Bhishma, cel cu jurăminte înalte, în fruntea lor, s-au luptat cu Parthas, conduși de Sikhandin. Susținut de Chedis și Panchalas, Arjuna, cel cu steagul maimuței, punându-l pe

Sikhandin în față, a înaintat spre Bhishma, fiul lui Santanu. Și nepotul lui Sini s-a luptat cu fiul lui Drona, iar Dhrishtaketu cu descendentul lui Puru, iar Yudhamanyu cu fiul tău Duryodhana în fruntea adepților săi. Iar Virata, în fruntea forțelor sale, l-a întâlnit pe Jayadratha, susținut de propriile sale trupe. Iar moștenitorul lui Vardhakshatra, O, pedepsitor al dușmanilor, l-a întâlnit pe fiul tău Chitrasena, înarmat cu un arc și săgeți excelente.[479] Iar Yudhishthira a înaintat împotriva puternicului arcaș Salya, în fruntea trupelor sale. Iar Bhimasena, bine protejat, a înaintat împotriva diviziei de elefanți (a armatei Kaurava). Și Dhrishtadyumna, prințul din Panchala, cuprins de furie și însoțit de frații săi, a pornit împotriva lui Drona, cel mai de seamă dintre toți mânuitorii de arme, invincibil și de neînvins. Acel pedepsitor al dușmanilor, prințul Vrihadvala, purtând pe steagul său simbolul leului, a pornit împotriva fiului lui Subhadra, al cărui steag purta simbolul florii Karnikara. Fiii tăi, însoțiți de mulți regi, s-au îndreptat împotriva lui Sikhandin și Dhananjaya, fiul lui Pritha, din dorința de a-i ucide pe amândoi. Când combatanții din ambele armate s-au năpustit unul împotriva celuilalt cu o vitejie îngrozitoare, pământul s-a cutremurat (sub pașii lor). Văzându-l pe fiul lui Santanu în luptă, diviziile armatei tale și ale inamicului, O, Bharata, s-au amestecat între ele. Zgomotul era teribil, O, Bharata, cel produs de acei războinici aprinși de furie și care se năpusteau unii împotriva altora. Și se auzea din toate părțile, O, rege. Cu sunetul cochiliilor și strigătele leonine ale soldaților, zgomotul a devenit îngrozitor. Strălucirea brățărilor și diademelor tuturor regilor eroici, egală cu cea a Soarelui sau a Lunii, s-a estompat. Și praful care s-a ridicat arăta ca un nor, iar strălucirea armelor strălucitoare constituia fulgerul acestuia. Și sunetul arcurilor, șuieratul săgeților, sunetul cochiliilor, bătăile puternice ale tobelor și zgomotul carelor, ale ambelor armate, constituiau urletul feroce al acelor nori. Și cerul, deasupra câmpului de luptă, ca urmare a săgeților cu vârf ascuțit, a sulițelor, a săbiilor și a ploii de săgeți ale ambelor armate, s-a întunecat. Și războinicii din care și călărețiii au doborât călăreți, în acea bătălie îngrozitoare. Și elefanții au ucis elefanți, iar soldații de infanterie au ucis soldați de infanterie. Și bătălia care a avut loc acolo pentru Bhishma, între Kuruși și Pandavi, O, tigrule printre oameni, a fost extrem de aprigă, ca cea dintre doi șoimi pentru o bucată de carne. Angajați în luptă, acea întâlnire între acei combatanți dornici să se măcelărească și să se învingă reciproc a fost extrem de îngrozitoare.

SECȚIUNEA CXVII

Sanjaya a spus: Abhimanyu, O, rege, dând dovadă de vitejie pentru Bhishma, a luptat cu fiul tău, care era susținut de o mare forță. Atunci Duryodhana, cuprins de furie, l-a lovit pe Abhimanyu în piept cu săgeți drepte și apoi încă o dată cu trei săgeți. Apoi, în acea bătălie, fiul lui Arjuna, aprins de mânie, a aruncat spre carul lui Duryodhana o săgeată teribilă, asemănătoare cu toiagul Morții însuși. Fiul tău, însă, acel puternic războinic, O, rege, cu o săgeată cu vârful lat și foarte ascuțit, a tăiat în două acea săgeată de o forță teribilă care se îndrepta spre el cu mare viteză. Văzând săgeata lui căzând pe pământ, fiul furios al lui Arjuna l-a străpuns pe Duryodhana cu trei săgeți în brațe și piept. Și încă o dată, O, șef al Bharatas, acel puternic războinic din neamul Bharata l-a lovit pe regele Kuru cu zece săgeți feroce în centrul pieptului. Și bătălia, O, Bharata, care a avut loc între cei doi eroi, și anume fiul lui Subhadra și taurul din neamul Kuru, primul luptând pentru moartea lui Bhishma și cel de-al doilea pentru înfrângerea lui Arjuna, a fost aprigă și interesantă de privit, plăcută simțurilor și aplaudată de toți regii. Acest taur printre brahmani și pedepsitor al dușmanilor, și anume fiul lui Drona, cuprins de furie în acea bătălie, l-a lovit cu putere pe Satyaki în piept cu o săgeată feroce. Și nepotul lui Sini, acel erou cu suflet nemăsurat, l-a lovit pe fiul învățătorului în toate membrele vitale cu nouă săgeți înaripate cu pene de pasăre Kanka. Aswatthaman, în acea bătălie, l-a lovit pe Satyaki (în schimb) cu nouă săgeți și, încă o dată, rapid, cu treizeci, în brațe și piept. Apoi, acel mare arcaș din neamul Satwata, renumit, străpuns adânc de fiul lui Drona, l-a străpuns pe acesta (în schimb) cu săgeți. Puternicul războinic Paurava,

479 Atât textul din Bengal, cât și cel din Bombay sunt confuze în acest punct. Eu urmez textul stabilit de către erudiții din Burdwan. Dacă erudiția savanților din Burdwan ar fi respinsă, 28 ar suna astfel: „Virata, în fruntea forțelor sale, l-a întâlnit pe Jayadratha, susținut de bufnița sa, de trupele sale și, de asemenea, de moștenitorul lui Vardhaskhemi, O, pedepsitor al dușmanilor”. Acest lucru ar fi evident greșit.

acoperindu-l pe Dhrishtaketu în acea bătălie cu săgeţile sale, l-a mutilat extrem de tare pe acel mare arcaş. Puternicul războinic Dhrishtaketu, înzestrat cu o mare forţă, l-a străpuns rapid pe primul cu treizeci de săgeţi. Apoi, puternicul războinic Paurava i-a tăiat arcul lui Dhrishtaketu şi, strigând tare, l-a străpuns cu săgeţi ascuţite. Dhrishtaketu a luat atunci un alt arc şi l-a străpuns pe Paurava, O, rege, cu şaptezeci şi trei de săgeţi foarte ascuţite. Acei doi mari arcaşi şi puternici războinici, amândoi de statură gigantică, s-au străpuns reciproc cu ploaie de săgeţi. Fiecare a reuşit să taie arcul celuilalt şi fiecare a ucis caii celuilalt. Şi amândoi, astfel lipsiţi de carele lor, s-au întâlnit apoi într-o luptă cu săbii. Şi fiecare a luat un scut frumos făcut din piele de taur şi împodobit cu o sută de luni şi o sută de stele. Şi fiecare dintre ei a luat şi o sabie lustruită, de un luciu strălucitor. Şi astfel echipaţi, s-au năpustit unul asupra celuilalt, O, rege, ca doi lei în pădurea adâncă, amândoi căutând compania aceleiaşi leoaice în perioada ei de împerechere. S-au învârtit în cercuri frumoase, au avansat şi s-au retras şi au făcut alte mişcări, încercând să se lovească unul pe celălalt. Apoi Paurava, cuprins de furie, i s-a adresat lui Dhrishtaketu, spunând: „*Aşteaptă, aşteaptă*”, şi l-a lovit în osul frontal cu sabia lui mare. Şi regele Chedis, în acea bătălie, l-a lovit pe Paurava, acel taur printre oameni, în articulaţia umărului, cu sabia lui mare şi ascuţită. Aceşti doi reprimatori ai duşmanilor, întâlnindu-se astfel într-o bătălie îngrozitoare şi lovindu-se reciproc, O, rege, au căzut amândoi pe câmpul de luptă. Atunci fiul tău Jayatsena, luându-l pe Paurava în carul său, l-a îndepărtat de pe câmpul de luptă cu acel vehicul. În ceea ce-l priveşte pe Dhrishtaketu, viteazul şi eroicul Sahadeva, fiul lui Madri, dotat cu o mare pricepere, l-a dus departe de câmpul de luptă.

Chitrasena, după ce l-a străpuns pe Susarman cu multe săgeţi făcute în întregime din fier, l-a străpuns încă o dată cu şaizeci de săgeţi şi încă o dată cu nouă. Susarman, însă, cuprins de furie în luptă, l-a străpuns pe fiul tău, O, rege, cu sute de săgeţi. Chitrasena, O, monarh, cuprins de furie, l-a străpuns pe adversarul său cu treizeci de săgeţi drepte. Susarman, însă, l-a străpuns din nou pe Chitrasena.[480]

În acea bătălie pentru distrugerea lui Bhishma, fiul lui Subhadra, sporindu-şi faima şi onoarea, a luptat cu prinţul Vrihadvala, dând dovadă de vitejie pentru a-l ajuta pe (tatăl său) Partha, apoi a înaintat spre frontul lui Bhishma. Conducătorul Kosalas, după ce l-a străpuns pe fiul lui Arjuna cu cinci săgeţi de fier, l-a străpuns încă o dată cu douăzeci de săgeţi drepte. Apoi, fiul lui Subhadra l-a străpuns pe conducătorul Kosalas cu opt săgeţi din fier. Cu toate acestea, el nu a reuşit să-l facă pe conducătorul Kosalas să tremure şi, prin urmare, l-a străpuns încă o dată cu multe săgeţi. Apoi, fiul lui Phalguni i-a tăiat arcul lui Vrihadvala şi l-a lovit din nou cu treizeci de săgeţi cu pene de pasăre Kanka. Prinţul Vrihadvala a luat atunci un alt arc şi l-a străpuns furios pe fiul lui Phalguni în acea bătălie cu multe săgeţi. Cu adevărat, O, distrugător al duşmanilor, bătălia care a avut loc între ei, amândoi înfierbântaţi de furie şi amândoi familiarizaţi cu toate modurile de luptă, a fost ca întâlnirea dintre Vali şi Vasava în vremurile de demult, cu ocazia bătăliei dintre zei şi Asuri.

Bhimasena, luptând împotriva diviziei de elefanţi, arăta extrem de strălucitor, ca Sakra înarmat cu tunetul, după ce a despicat munţi mari.[481] Într-adevăr, elefanţii uriaşi ca dealurile, măcelăriţi de Bhimasena în luptă, cădeau în număr mare pe câmpul de luptă, umplând pământul cu ţipetele lor. Asemănându-se cu grămezi uriaşe de antimoniu şi având proporţii de munte, acei elefanţi cu globii frontali despicaţi, zăcând întinşi pe pământ, păreau ca nişte munţi împrăştiaţi pe suprafaţa pământului. Puternicul arcaş Yudhishthira, protejat de o mare forţă, l-a chinuit pe conducătorul Madrasului, întâlnindu-l în acea bătălie îngrozitoare. Conducătorul Madrasului, în schimb, dând dovadă de vitejie pentru Bhishma, l-a chinuit pe fiul lui Dharma, acel puternic războinic, în luptă. Regele Sindhus, după ce l-a străpuns pe Virata cu nouă săgeţi drepte cu vârfuri ascuţite, l-a lovit încă o dată cu treizeci. Virata, însă, O, rege, acel comandant al unei mari divizii, l-a lovit pe Jayadratha în centrul pieptului cu treizeci de săgeţi cu vârfuri ascuţite. Conducătorul

480 Acest Susarman nu era regele Trigartas, ci o altă persoană care era de partea Pandava.

481 Atât textul din Bengal, cât şi cel din Bombay conţin cuvântul *Rathanika*. Citirea corectă, stabilită de către cărturarii din Burdwan, este *Gajanika*.

Matsyas şi conducătorul Sindhus, amândoi înarmaţi cu arcuri frumoase şi săbii frumoase, amândoi împodobiţi cu armuri frumoase, arme şi stindarde, şi amândoi cu forme frumoase, arătau strălucitori în acea bătălie.

Drona, întâlnindu-l pe Dhrishtadyumna, prinţul Panchalas, într-o bătălie îngrozitoare, a luptat cu înverşunare cu săgeţile sale drepte. Apoi Drona, O, rege, după ce a tăiat arcul mare al fiului lui Prishata, l-a străpuns adânc cu cincizeci de săgeţi. Atunci ucigaşul eroilor inamici, adică fiul lui Prishata, luând un alt arc, a tras multe săgeţi spre Drona, care se lupta cu el. Puternicul războinic Drona a tăiat însă toate acele săgeţi, lovindu-le cu ale sale. Apoi Drona a tras cinci săgeţi feroce către fiul lui Drupada. Atunci ucigaşul eroilor inamici, fiul lui Prishata, cuprins de furie, a aruncat către Drona în acea bătălie o măciucă asemănătoare cu toiagul Morţii însuşi. Drona, însă, cu cincizeci de săgeţi, a oprit acea măciucă împodobită cu aur, care se îndrepta cu impetuozitate spre el. Atunci, acea măciucă, tăiată în bucăţi, O, rege, de săgeţile trase din arcul lui Drona, a căzut pe pământ. Apoi, acel distrugător de duşmani, fiul lui Prishata, văzând că măciuca lui a fost înfrântă, a aruncat spre Drona o săgeată excelentă, făcută în întregime din fier. Drona, însă, O, Bharata, a tăiat acea săgeată cu nouă săgeţi în acea bătălie şi apoi l-a lovit pe acel mare arcaş, fiul lui Prishata. Astfel a avut loc, O, rege, acea bătălie aprigă şi îngrozitoare între Drona şi fiul lui Prishata, pentru Bhishma.

Arjuna, ajungând la fiul lui Ganga, l-a lovit cu multe săgeţi ascuţite şi s-a năpustit asupra lui ca un elefant furios în pădure asupra altuia. Regele Bhagadatta, însă, cu mare vitejie, s-a năpustit asupra lui Arjuna şi i-a oprit înaintarea în luptă cu o ploaie de săgeţi. Arjuna, în acea bătălie îngrozitoare, a străpuns elefantul lui Bhagadatta care se îndrepta spre el, cu multe săgeţi lustruite din fier, care erau toate strălucitoare ca argintul şi prevăzute cu vârfuri ascuţite. Între timp, fiul lui Kunti, O, rege, l-a îndemnat pe Sikhandin, spunând: „Înaintează, înaintează spre Bhishma şi ucide-l!” Atunci, O, frate mai mare al lui Pandu, conducătorul Pragjyotishas, abandonându-l pe fiul lui Pandu, a înaintat repede, O, rege, împotriva carului lui Drupada. Apoi Arjuna, O, monarhule, a înaintat repede spre Bhishma, punându-l pe Sikhandin în faţă. Şi atunci a avut loc o bătălie aprigă, pentru că toţi bravii combatanţi ai armatei tale s-au năpustit cu mare vigoare asupra lui Arjuna, strigând tare. Şi toate acestea păreau extrem de minunate. Ca vântul care risipeşte în vară norii din cer, Arjuna a risipit, O, rege, toate acele divizii diverse ale fiilor tăi. Sikhandin, însă, fără nici o teamă, apropiindu-se de strămoşul Bharatas, l-a străpuns repede cu multe săgeţi. În ceea ce-l priveşte pe Bhishma, carul său era atunci camera lui de foc. Arcul său era flacăra acelui foc. Iar săbiile, suliţele şi buzduganele constituiau combustibilul acelui foc. Iar ploaia de săgeţi pe care o trăgea era scânteia aprinsă a acelui foc cu care îi consuma pe Kshatriyas în acea bătălie. Ca o conflagraţie furioasă cu aprovizionare constantă de combustibil, rătăcind printre mase de iarbă uscată când era ajutat de vânt, aşa a aprins Bhishma cu flăcările sale, împrăştiind armele sale celeste. Şi eroul Kuru i-a ucis pe Somakas care îl urmau pe Partha în acea bătălie. Într-adevăr, acel puternic războinic pe car a oprit şi celelalte forţe ale lui Arjuna, cu ajutorul săgeţilor sale drepte şi ascuţite, prevăzute cu aripi de aur. Umplând în acea bătălie îngrozitoare toate punctele cardinale şi secundare ale busolei cu strigătele sale de leu, Bhishma a doborât mulţi războinici pe car, O, rege, (de pe carele lor) şi mulţi cai împreună cu călăreţii lor. Şi a făcut ca marile grupuri de care să arate ca păduri de palmierii tăiaţi de frunze. Cel mai de seamă dintre toţi mânuitorii de arme, în acea bătălie, a lipsit carele, caii şi elefanţii de călăreţii lor. Auzind sunetul arcului său şi palma palmelor sale, amândouă asemănătoare cu tunetul, trupele, O, rege, au tremurat pe tot câmpul de luptă. Săgeţile tatălui tău, O, şef al oamenilor, nu au fost niciodată zadarnice când au căzut. Într-adevăr, trase din arcul lui Bhishma, ele nu au căzut niciodată fără să atingă trupurile duşmanilor (ci le-au străpuns în fiecare caz). Am văzut mulţimi de care, O, rege, lipsite de călăreţi, dar la care erau înjugaţi cai iuţi, târâţi în toate părţile cu viteza vântului. Peste paisprezece mii de mari războinici de neam nobil, pregătiţi să-şi dea viaţa, neînfricaţi şi curajoşi, înarmaţi cu stindarde împodobite cu aur, aparţinând triburilor Chedi, Kasi şi Karusha, s-au apropiat de Bhishma, eroul care semăna cu însuşi Distrugătorul, cu gura larg deschisă, şi au fost trimişi în lumea de dincolo, împreună cu caii, carele

și elefanții lor. Nu a existat, O, rege, niciun singur mare războinic cu carul printre Somaka, care, după ce s-a apropiat de Bhishma în acea bătălie, să se fi întors cu viață din acea luptă. Văzând vitejia lui Bhishma, oamenii îi considerau pe toți acei războinici (care se apropiau de el) ca fiind deja trimiși în lăcașul regelui Morții. Într-adevăr, niciun războinic nu îndrăznea să se apropie de Bhishma în luptă, cu excepția eroicului Arjuna, care avea cai albi (înjugați la carul său) și îl avea pe Krishna ca vizitiu, și Sikhandin, prințul din Panchala, de o energie nemăsurată.

SECȚIUNEA CXVIII

Sanjaya a spus: Sikhandin, O, taur printre oameni, apropiindu-se de Bhishma în luptă, l-a lovit în centrul pieptului cu zece săgeți cu vârf lat. Fiul lui Ganga, însă, O, Bharata, s-a uitat doar la Sikhandin cu mânie și parcă îl consuma pe prințul Panchala cu acea privire. Amintindu-și feminitatea sa, O, rege, Bhishma, în fața tuturor, nu l-a lovit. Sikhandin, însă, nu a înțeles acest lucru. Atunci Arjuna, O, monarhule, s-a adresat lui Sikhandin, spunând: „Grăbește-te și ucide-l pe bunicul. Ce mai ai de spus, O, eroule? Ucide-l pe puternicul războinic Bhishma. Nu văd niciun alt războinic în armata lui Yudhishthira care să fie competent să lupte cu Bhishma în bătălie, în afară de tine, O, tigrule printre oameni. Spun asta cu sinceritate.” Astfel abordat de Partha, Sikhandin, O, taur al neamului Bharata, l-a acoperit repede pe bunicul cu diverse tipuri de arme. Ignorând acele săgeți, tatăl tău Devavrata a început, cu săgețile sale, să-l oprească pe furiosul Arjuna doar în acea bătălie. Și acel puternic războinic, O, tată, a început, de asemenea, să trimită, cu săgețile sale ascuțite, întreaga armată a Pandavilor în lumea de dincolo. Pandavii, de asemenea, O, rege, în același mod, susținuți de vasta lor oaste, au început să-l copleșească pe Bhishma, precum norii acoperă creatorul zilei. Taurul din neamul Bharata, înconjurat din toate părțile, acel erou Bharata a consumat mulți războinici curajoși în acea bătălie, ca o conflagrație furioasă în pădure (consumând nenumărați copaci). Vitejia pe care am văzut-o atunci la fiul tău (Dussasana) a fost minunată, întrucât el a luptat cu Partha și l-a protejat în același timp pe bunicul. Cu acea ispravă a fiului tău Dussasana, acel arcaș ilustru, toți oamenii de acolo au fost foarte mulțumiți. Singur, el s-a luptat cu toți Pandavii, printre care se afla și Arjuna; și a luptat cu atâta vigoare încât Pandavii nu au putut să-i reziste. Mulți războinici cu care au fost în acea bătălie au fost privați de carele lor de către Dussasana. Și mulți arcași puternici călare și mulți războinici puternici, elefanți, străpunși de săgețile ascuțite ale lui Dussasana, au căzut la pământ. Și mulți elefanți, loviți de săgețile sale, au fugit în toate direcțiile. Așa cum un foc arde cu flăcări puternice când este alimentat cu combustibil, la fel și fiul tău a ars, consumând oastea Pandava. Și niciun războinic cu carul, O, Bharata, din oastea Pandava nu a îndrăznit să-l învingă sau măcar să se apropie de acel războinic de proporții gigantice, cu excepția fiului lui Indra (Arjuna), care avea cai albi și pe Krishna ca vizitiu. Atunci Arjuna, numit și Vijaya, după ce l-a învins pe Dussasana în luptă, O, rege, sub privirile tuturor trupelor, s-a îndreptat împotriva lui Bhishma. Deși învins, fiul tău, bazându-se pe puterea brațelor lui Bhishma, și-a încurajat în repetate rânduri propria tabără și a luptat cu Pandavii cu mare înverșunare. Arjuna, O, rege, luptând cu dușmanii săi în acea bătălie, arăta extrem de strălucitor.[482] Atunci Sikhandin, în acea bătălie, O, rege, l-a străpuns pe bunicul cu multe săgeți, a căror atingere semăna cu cea a fulgerelor cerului și care erau la fel de fatale ca otrava șarpelui. Aceste săgeți, totuși, O, monarhule, i-au cauzat tatălui tău puțină durere, pentru că fiul lui Ganga le-a primit râzând. Într-adevăr, așa cum o persoană afectată de căldură primește cu bucurie torentele de ploaie, la fel și fiul lui Ganga a primit săgețile lui Sikhandin. Și Kshatriyasii de acolo, O, rege, l-au văzut pe Bhishma în acea mare bătălie ca pe o ființă cu înfățișare feroce, care consuma neîncetat trupele Pandavilor cu suflet înalt.

Atunci fiul tău (Duryodhana), adresându-se tuturor războinicilor săi, le-a spus: «Năpădiți-l pe Phalguni din toate părțile. Bhishma, familiarizat cu îndatoririle unui comandant, vă va proteja». Astfel îndemnați, soldații Kaurava, lepădând orice teamă, au luptat cu Pandavii. (Și încă o dată,

482 Atât textul din Bengal, cât și cel din Bombay menționează *Arjunas* în a doua linie din 21. Părtinitorii din Burdwan sunt de acord să corecteze acest lucru în *Arjunam*. Nu cred că această corectare este fericită.

Duryodhana le-a spus): „Cu stindardul său înalt, purtând simbolul palmierului auriu, Bhishma rămâne, protejând onoarea şi armura tuturor războinicilor Dhartarashtra. Nici chiar zeii, luptând cu înverşunare, nu pot învinge pe ilustrul şi puternicul Bhishma. Ce mai este de spus, aşadar, despre Parthas, care sunt muritori? De aceea, războinici, nu fugiţi de pe câmpul de luptă, având ca duşman pe Phalguni. Eu însumi, luptând cu înverşunare, voi lupta astăzi cu Pandava... unindu-mă cu voi toţi, voi, stăpâni ai pământului, depunând eforturi active.” Auzind aceste cuvinte, O, monarhule, ale fiului tău cu arcul în mână, mulţi luptători puternici, înfierbântaţi de furie, aparţinând Videhaşilor, Kalingaşilor şi diverselor triburi ale Daserkas, s-au năpustit asupra lui Phalguni. Şi mulţi combatanţi, aparţinând Nishadas, Sauviras, Valhikas, Daradas, Occidentalii, Nordicii, Malavas, Abhighatas, Surasenas, Sivis, Vasatis, Salwas, Sakas, Trigartas, Amvashthas şi Kekayas, s-au năpustit în mod similar asupra lui Partha, ca roiuri de insecte asupra unui foc. Puternicul Dhananjaya, numit şi Vibhatsu, atunci, O, monarhule, amintindu-şi de diverse arme celeste şi îndreptându-le spre acei mari războinici din fruntea diviziilor lor respective,[483] i-a consumat rapid pe toţi, cu ajutorul acelor arme de mare putere, precum focul care consumă un roi de insecte. Şi în timp ce acel arcaş ferm crea (cu ajutorul armelor sale celeste) mii şi mii de săgeţi, *Gandiva* lui arăta foarte strălucitor pe cer. Atunci acei Kshatriya, O, monarhule, afectaţi de acele săgeţi, cu stindardele lor înalte rupte şi răsturnate, nu puteau nici măcar împreună să se apropie de cel cu stindardul maimuţei (Partha). Războinicii din care au căzut împreună cu steagurile lor, călăreţii împreună cu caii lor şi călăreţii de elefanţi împreună cu elefanţii lor, atacaţi de Kiritin cu săgeţile sale. Şi pământul a fost curând acoperit pe toate părţile de trupele în retragere ale acelor regi, înfrânte ca urmare a săgeţilor trase din braţele lui Arjuna. Partha, O, monarhule, după ce a învins armata Kaurava, a tras multe săgeţi spre Dussasana. Acele săgeţi cu vârfuri de fier, străpungându-l pe fiul tău Dussasana, au pătruns toate în pământ ca şerpii prin mușuroaie de furnici. Arjuna a ucis apoi caii lui Dussasana şi l-a doborât pe vizitiul său. Şi domnul Arjuna, cu douăzeci de săgeţi, l-a lipsit pe Vivingsati de carul său şi l-a lovit cu cinci săgeţi drepte. Şi străpungându-i pe Kripa, Vikarna şi Salya cu multe săgeţi făcute în întregime din fier, fiul lui Kunti, proprietarul armăsarilor albi, i-a lipsit pe toţi de carele lor. Astfel, lipsiţi de carele lor şi învinşi în luptă de Savyasachin, Kripa şi Salya, O, tată, şi Dussasana, şi Vikarna şi Vivingsati, au fugit cu toţii. După ce i-a învins pe acei puternici războinici, O, şef al Bharatas, în prima parte a zilei, Partha a strălucit în acea bătălie ca o conflagraţie fără fum. Împrăştiindu-şi săgeţile în jur ca Soarele care împrăştie raze de lumină, Partha a doborât mulţi alţi regi, O, monarhule. Făcându-i pe acei puternici războinici să întoarcă spatele câmpului de luptă prin ploaia de săgeţi, Arjuna a provocat un mare râu de sânge să curgă în acea bătălie între oştile Kuru şi Pandava, O, Bharata. Un număr mare de elefanţi, cai şi războinici au fost ucişi de războinici. Şi mulţi au fost războinicii ucişi de elefanţi, şi mulţi au fost şi caii ucişi de soldaţii de infanterie. Şi trupurile multor călăreţi de elefanţi, călăreţi şi războinici, tăiate în două, precum şi capetele lor, au căzut peste tot pe câmpul de luptă. Şi câmpul de luptă, O, rege, era presărat cu prinţi (ucişi), războinici puternici, căzuţi sau pe cale să cadă, împodobiţi cu cercei şi brăţări. Şi era presărată cu cadavrele multor războinici tăiaţi de roţile carelor sau călcaţi în picioare de elefanţi. Soldaţii de infanterie au fugit, la fel şi călăreţii cu caii lor. Mulţi elefanţi şi războinici din care au căzut pe toate părţile. Multe care, cu roţi, juguri şi stindarde rupte, zăceau împrăştiate pe câmp. Şi câmpul de luptă, pătat cu sângele unui număr mare de elefanţi, cai şi războinici din care, arăta frumos ca un nor roşu pe cerul de toamnă. Câini, ciori, vulturi, lupi, şacali şi multe alte animale şi păsări înfricoşătoare au început să urle zgomotos la vederea hranei care se afla în faţa lor. Vânturi de diferite feluri suflau în toate direcţiile. Şi *Rakshasas* şi spiritele rele erau văzute acolo, scoţând urlete puternice. Şi corzi brodate cu aur şi steaguri scumpe erau văzute fluturând, mişcate de vânt. Şi mii de umbrele şi care mari cu stindarde ataşate erau văzute împrăştiate pe câmp. Atunci Bhishma, O, rege, invocând o armă cerească, s-a repezit la fiul lui Kunti, sub privirile tuturor arcaşilor. Atunci Sikhandin, îmbrăcat în zale, s-a năpustit asupra lui Bhishma, care se îndrepta spre Arjuna. La aceasta, Bhishma a retras arma care semăna cu focul (în strălucire şi energie). Între timp, fiul lui Kunti, care deţinea cai albi, a măcelărit trupele tale, derutându-l pe bunicul.[484]

483 În a doua linie din 35 pentru *Satanika*, citirea corectă este *Sahanikan*.

SECȚIUNEA CXIX

Sanjaya a spus: Când combatanții ambelor armate, numeroşi, s-au dispus astfel în formație de luptă, toți acei eroi neînfricați, O, Bharata, şi-au îndreptat inimile spre regiunea lui Brahma[485]. În cursul luptei generale care a urmat, aceeaşi categorie de combatanți nu a luptat cu aceeaşi categorie de combatanți. Războinicii cu care nu au luptat cu războinicii cu care, soldații de infanterie nu au luptat cu soldații de infanterie, călăreții nu au luptat cu călăreții, iar războinicii cu elefanți nu au luptat cu războinicii cu elefanți. Pe de altă parte, O, monarhule, combatanții au luptat între ei ca niște nebuni. Mare și îngrozitoare a fost calamitatea care a lovit ambele armate. În acea măcelărire feroce, când elefanții şi oamenii s-au răspândit pe câmpul de luptă, toate diferențele dintre ei au încetat, pentru că au luptat fără discriminare.

Atunci Salya şi Kripa, şi Chitrasena, O, Bharata, şi Dussasana, şi Vikarna, acei eroi urcați pe carele lor strălucitoare, au făcut ca oastea Pandava să tremure. Măcelărită în luptă de acei războinici cu suflet înalt, armata Pandava a început să se clatine în diverse feluri, O, rege, ca o barcă pe apele agitate de vânt. Aşa cum frigul iernii taie vite până la os, la fel Bhishma i-a tăiat pe fiii lui Pandu până la os. În ceea ce privește armata ta, mulți elefanți, arătând ca niște nori proaspăt ridicați, au fost doborâți de ilustrul Partha. Şi mulți dintre cei mai de seamă războinici au fost zdrobiți de acel erou. Şi loviți cu mii de săgeți şi sulițe lungi, mulți elefanți uriaşi au căzut, scoțând țipete îngrozitoare de durere. Şi câmpul de luptă arăta frumos, presărat cu cadavre, încă împodobite cu ornamentele războinicilor înalți de suflet, lipsiți de viață, şi cu capetele încă împodobite cu cercei. Şi în acea bătălie, O, rege, care a distrus mari eroi, când Bhishma şi Dhananjaya, fiul lui Pandu, şi-au arătat vitejia, fiii tăi, O, monarh, văzând că bunicul se străduiește cu putere, s-au apropiat de el, cu toate trupele lor în față. Dorind să-şi dea viața în luptă şi să facă din cerul însuşi ţelul lor, s-au apropiat de Pandavi în acea bătălie, care a fost plină de mare măcel. Curajoşii Pandavi, O, rege, ținând minte numeroasele răni de diferite feluri pe care le-ați provocat voi, O, monarh, şi fiul tău, şi lepădând orice teamă, dornici să cucerească cerurile cele mai înalte, au luptat cu veselie împotriva fiului tău şi a celorlalți războinici din armata ta.

Atunci, generalul suprem al armatei Pandava, adică puternicul războinic Dhrishtadyumna, s-a adresat soldaților săi, spunând: „Voi, Somaka, însoțiți de Srinjaya, năpădiți-l pe fiul lui Ganga”. Auzind cuvintele comandantului lor, Somaka şi Srinjaya, deşi loviți de ploaia de săgeți, s-au năpustit asupra fiului lui Ganga. Astfel atacat, O, rege, tatăl tău Bhishma, influențat de mânie, a început să lupte cu Srinjaya. În vremurile de demult, O, sire, inteligentul Rama i-a împărtăşit lui Bhishma, cel cu realizări glorioase, acea instrucțiune în folosirea armelor care era atât de distructivă pentru rândurile inamice. Bazându-se pe acea instrucțiune şi provocând un mare haos în rândurile trupelor inamice, acel ucigaş al eroilor inamici, şi anume bătrânul strămoş Kuru Bhishma, zi după zi, a ucis zece mii de războinici ai lui Ratha. În a zecea zi, însă, O, taur al neamului Bharata, Bhishma a ucis singur zece mii de elefanți. Apoi a ucis şapte mari războinici din Matsyas şi Panchalas. În plus, în acea bătălie îngrozitoare, cinci mii de soldați, o mie de elefanți şi zece mii de cai au fost uciși de tatăl tău, O, rege, datorită priceperii dobândite prin educație. Apoi, după ce a subțiat rândurile tuturor regilor, l-a ucis pe Satanika, dragul frate al lui Virata. Iar viteazul Bhishma, după ce l-a ucis pe Satanika în luptă, a doborât, O, rege, o mie de Kshatriya cu săgețile sale cu vârf lat. În afară de aceştia, toți Kshatriya din armata Pandava care îl urmau pe Dhananjaya, de îndată ce s-au apropiat de Bhishma, au trebuit să se ducă în lăcaşul lui Yama. Acoperind oastea Pandava din toate părțile cu ploaie de săgeți, Bhishma a rămas în luptă în fruntea armatei Kaurava. Realizând cele mai glorioase fapte în a zecea zi, în timp ce stătea între cele două armate, cu arcul în mână,

---

484 După versetul 60, în ediția din Bombay apar următoarele trei rânduri: „Şi mulți elefanți, cu steaguri pe spate, au fost văzuți zburând în toate direcțiile. Şi mulți Kshatriya, O, monarhule, înarmați cu buzdugane, săgeți şi arcuri, au fost văzuți zăcând întinşi pe câmp.”

485 Textele din Bengal spun *Evam* etc.; textul din Bombay spune *samam*, eu adopt prima variantă. „Şi-au îndreptat inimile spre tărâmul lui Brahma”, adică au luptat în continuare, hotărâți să cucerească cerul cel mai înalt prin curaj sau moarte în luptă.

niciunul dintre regi, O, monarhule, nu putea nici măcar să-l privească, pentru că atunci semăna cu soarele fierbinte de la amiază pe cerul de vară. Aşa cum Sakra a ars oastea Daitya în luptă, la fel, O, Bharata, Bhishma a ars oastea Pandava. Văzându-l astfel manifestându-şi vitejia, ucigaşul lui Madhu, adică fiul lui Devaki, adresându-se vesel lui Dhananjaya, a spus: „Acolo, Bhishma, fiul lui Santanu, stă între cele două armate. Ucigându-l cu puterea ta, poţi câştiga victoria. Acolo, în acel loc, de unde ne rupe rândurile, opreşte-l, folosindu-ţi puterea. O, stăpâne, nimeni altcineva, în afară de tine, nu îndrăzneşte să înfrunte săgeţile lui Bhishma.” Astfel îndemnat, Arjuna, purtătorul stindardului cu maimuţă, l-a făcut pe Bhishma, cu carul, caii şi stindardul său, invizibil cu ajutorul săgeţilor sale. Totuşi, acel taur, printre cei mai de seamă dintre Kuru, cu ajutorul propriilor sale săgeţi, a străpuns ploaia de săgeţi trasă de fiul lui Pandu. Apoi, regele Panchalas, viteazul Dhrishtaketu, Bhimasena, fiul lui Pandu, Dhrishtadyumna din neamul Prishata, gemenii (Nakula şi Sahadeva), Chekitana şi cei cinci fraţi Kaikaya, precum şi puternicul Satyaki şi fiul lui Subhadra, Ghatotkacha, şi (cei cinci) fii ai lui Draupadi, şi Sikhandin, şi viteazul Kuntibhoja, şi Susarman, şi Virata, aceştia şi mulţi alţi războinici puternici din armata Pandava, afectaţi de săgeţile lui Bhishma, păreau să se scufunde într-un ocean de durere, însă Phalguni i-a salvat pe toţi. Apoi Sikhandin, luând o armă puternică şi protejat de Kiritin, s-a repezit impetuos spre Bhishma. Vibhatsu, cel neînvins, ştiind ce trebuia făcut, i-a ucis pe toţi cei care îl urmau pe Bhishma, apoi s-a repezit el însuşi asupra lui. Şi Satyaki, şi Chekitana, şi Dhristadyumna din neamul lui Prishata, şi Virata, şi Drupada, şi fiii gemeni ai lui Madri cu Pandu, toţi protejaţi de acel arcaş ferm (adică Arjuna), s-au năpustit asupra lui Bhishma singur în acea bătălie. Şi Abhimanyu, precum şi cei cinci fii ai lui Draupadi, cu arme puternice ridicate, s-au năpustit asupra lui Bhishma în luptă. Toţi acei arcaşi neclintiţi, care nu se retrăgeau din luptă, l-au străpuns pe Bhishma în diverse părţi ale corpului cu săgeţi bine ţintite. Ignorând toate acele săgeţi, numeroase, trase de acei prinţi de seamă aparţinând oştirii Pandava, Bhishma, cu sufletul neînfrânt, a pătruns în rândurile Pandava. Şi bunicul a respins toate acele săgeţi, ca şi cum s-ar fi distrat. Privindu-l frecvent pe Sikhandin, prinţul Panchalas, cu un zâmbet, el nu a tras nici o săgeată spre el, amintindu-şi de feminitatea sa. Pe de altă parte, el a ucis şapte mari războinici aparţinând diviziei lui Drupada. Apoi, strigăte confuze de durere s-au ridicat în curând printre Matsyas, Panchalas şi Chedis, care se năpusteau împreună asupra acelui singur erou. Cu un număr mare de soldaţi, cai şi care, şi cu ploaie de săgeţi, O, distrugător al duşmanilor, l-au copleşit pe acel singur războinic, adică pe Bhishma, fiul lui Bhagirathi, distrugătorul duşmanilor, ca norii care copleşesc creatorul zilei. Apoi, în acea bătălie dintre el şi ei, care semăna cu bătălia dintre zei şi Asuri din vremurile străvechi, cel împodobit cu diademă (Arjuna), aşezându-l pe Sikhandin în faţa lui, l-a străpuns pe Bhishma (în repetate rânduri).

SECŢIUNEA CXX

Sanjaya a spus: Astfel, toţi Pandava, punându-l pe Sikhandin în faţa lor, l-au străpuns pe Bhishma în acea bătălie, înconjurându-l repetat din toate părţile. Şi toţi Srinjaya, uniţi, l-au lovit cu Sataghnis înfricoşătoare, cu buzdugane cu ţepi, cu topoare de luptă, cu ciocane, cu bâte scurte şi groase, cu săgeţi cu ţepi şi cu alte proiectile, cu săgeţi cu aripi de aur, cu săgeţi şi suliţe şi *kampanas*; şi cu săgeţi lungi, cu săgeţi cu vârfuri în formă de dinte de viţel şi cu rachete. Astfel, lovit de mulţi, armura lui era străpunsă peste tot. Dar, deşi străpuns în toate părţile vitale, Bhishma nu simţea durere. Pe de altă parte, el părea atunci duşmanilor săi să semene în aparenţă cu focul (distrugător) care se ridică la sfârşitul *Yuga*. Arcul şi săgeţile sale constituiau flăcările aprinse (ale acelui foc). Zborul armelor sale constituia briza (prietenoasă) a acestuia. Zgomotul roţilor carului său constituia căldura acestuia, iar armele sale puternice constituiau splendoarea acestuia. Frumosul său arc forma limba sa feroce, iar trupurile eroilor războinici constituiau combustibilul său abundent. Şi Bhishma era văzut rostogolindu-se prin mijlocul mulţimii de care aparţinând acelor regi, sau ieşind (din mulţime) uneori, sau trecând din nou prin mijlocul lor. Apoi, ignorându-l pe regele Panchalas şi pe Dhrishtaketu, el a pătruns, O, monarhule, în mijlocul armatei Pandava. Apoi i-a străpuns pe cei şase războinici Pandava, şi anume Satyaki, Bhima, Dhananjaya, fiul lui Pandu, Drupada, Virata şi Dhrishtadyumna din neamul Prishata, cu multe săgeţi excelente, de o mare

ascuțime, cu un șuierat înfricoșător și o impetuozitate extraordinară, capabile să străpungă orice fel de armură. Totuși, acei puternici războinici, oprind acele săgeți ascuțite, l-au lovit pe Bhishma cu mare forță, fiecare dintre ei lovindu-l cu zece săgeți. Acele săgeți puternice, ascuțite pe piatră și prevăzute cu aripi de aur, pe care le-a tras marele războinic Sikhandin, au pătruns rapid în corpul lui Bhishma. Apoi, cel împodobit cu diademă (Arjuna), cuprins de furie, și punându-l pe Sikhandin în față, s-a repezit la Bhishma și i-a tăiat arcul acestuia. Atunci, cei șapte războinici puternici, și anume Drona și Kritavarman, Jayadratha, conducătorul Sindhus, Bhurisravas, Sala, Salya și Bhagadatta, nu au putut tolera gestul lui Arjuna. Aprinși de furie, s-au năpustit asupra lui. Într-adevăr, acei puternici războinici, invocând arme cerești, s-au năpustit cu mare mânie asupra fiului lui Pandu și l-au acoperit cu săgețile lor. Și în timp ce se năpusteau spre carul lui Phalguni, zgomotul pe care îl făceau se auzea ca și cel al oceanului însuși când se umflă de furie la sfârșitul *Yuga*. ”Ucide, adu (forțele noastre), ia, străpunge, taie,” acesta era zgomotul furios care se auzea în jurul carului lui Phalguni. Auzind acel zgomot furios, puternicii războinici din armata Pandava s-au repezit înainte, O, taur al neamului Bharata, pentru a-l proteja pe Arjuna. Ei erau Satyaki, Bhimasena și Dhrishtadyumna din neamul lui Prishata, Virata și Drupada, *Rakshasa* Ghatotkacha și furiosul Abhimanyu. Acești șapte, aprinși de furie și înarmați cu arcuri excelente, s-au repezit cu mare viteză. Și bătălia care a avut loc între aceștia și războinicii Kaurava a fost aprigă, de-ți stăteau părul măciucă și semăna, O, șef al Bharatas, cu bătălia zeilor cu Danavas. Sikhandin, însă, cel mai de seamă dintre războinicii din car, protejat în bătălie de cel încoronat cu diademă (Arjuna), l-a străpuns pe Bhishma, în acea confruntare, cu zece săgeți, după ce arcul acestuia din urmă fusese tăiat. Și l-a lovit pe vizitiul lui Bhishma cu alte săgeți și i-a tăiat steagul cu o singură săgeată. Apoi, fiul lui Ganga a luat un alt arc, mai puternic. Acesta a fost tăiat de Phalguni cu trei săgeți ascuțite. Într-adevăr, acel pedepsitor al dușmanilor, și anume Arjuna, care era capabil să tragă cu arcul chiar și cu mâna stângă, excitat de furie, a tăiat unul după altul toate arcurile pe care Bhishma le-a luat. Atunci Bhishma, ale cărui arcuri fuseseră astfel tăiate, cuprins de furie și lingându-și colțurile gurii, a luat o săgeată capabilă să despice un deal. În furie, a aruncat-o spre carul lui Phalguni. Văzând-o îndreptându-se spre el ca un fulger aprins din cer, încântătorul Pandavilor a fixat cinci săgeți ascuțite cu vârf lat (pe coarda arcului său). Și cu acele cinci săgeți, O, șef al Bharatas, furiosul Arjuna a tăiat în cinci fragmente săgeata aruncată din brațele lui Bhishma. Astfel tăiată de furiosul Arjuna, săgeata a căzut apoi ca un fulger separat de o masă de nori. Văzând săgeata sa tăiată, Bhishma s-a umplut de furie. Eroul acela, cuceritorul orașelor ostile, a început atunci să reflecteze. Și și-a spus: „Cu un singur arc aș putea ucide toți Pandava, dacă însuși puternicul Vishnu nu ar fi fost protectorul lor. Totuși, din două motive, nu voi lupta cu Pandava, și anume, faptul că nu pot fi uciși și feminitatea lui Sikhandin. În trecut, când tatăl meu s-a căsătorit cu Kali, el mi-a făcut pe plac (mie) și mi-a acordat două binecuvântări, și anume, că nu pot fi ucis în luptă și că moartea mea va depinde de propria mea alegere. Cu toate acestea, acum îmi doresc propria moarte, aceasta fiind ora potrivită.” Constatând că aceasta era hotărârea lui Bhishma, cu energia sa nemăsurată, Rishii și Vasus, staționați în firmament, au spus: „Ceea ce ai hotărât tu este aprobat și de noi, O, fiu! Acționează conform hotărârii tale, O, rege. Retrage-ți inima din luptă.” La încheierea acestor cuvinte, o briză parfumată și de bun augur, încărcată cu particule de apă, a început să sufle într-o direcție naturală.[486] Și cinele celeste au început să bată cu sunete puternice. Și o ploaie de flori a căzut peste Bhishma, O, tată. Cu toate acestea, cuvintele rostite de Rishi și Vasu, O, rege, nu au fost auzite de nimeni în afară de Bhishma însuși. Eu le-am auzit și eu, prin puterea conferită mie de *Muni*. Mare era durerea, O, monarh, care umplea inimile celor celești la gândul că Bhishma, favoritul tuturor lumilor, cădea din carul său. După ce a ascultat aceste cuvinte ale celor cerești, Bhishma, fiul lui Santanu, cu mari merite ascetice, s-a repezit asupra lui Vibhatsu, chiar dacă era străpuns de săgeți ascuțite, capabile să penetreze orice armură. Atunci Sikhandin, O, rege, cuprins de furie, l-a lovit pe străbunul Bharatas în piept cu nouă săgeți ascuțite. Cu toate acestea, bunicul Kuru, Bhishma, deși lovit de el în luptă, nu a tremurat, O, monarhule, ci a rămas nemișcat ca un

486 Citirea bengaleză a acestui verset este greșită. În prima linie, *lokasya* este incorect și fără sens, cuvântul corect fiind *vakyasa*. În a doua linie, din nou, pentru *Prishtha-ascha samantatas*, citirea corectă este *Prisharaischa samantatas*.

munte în timpul unui cutremur. Apoi Vibhatsu, trăgând râzând din arcul său *Gandiva*, l-a străpuns pe fiul lui Ganga cu douăzeci şi cinci de săgeţi. Şi încă o dată, Dhananjaya, cu mare viteză şi cuprins de furie, l-a lovit în fiecare parte vitală cu sute de săgeţi. Astfel străpuns de alţii, de asemenea cu mii de săgeţi, puternicul războinic Bhishma i-a străpuns pe ceilalţi în schimb cu mare viteză. Şi în ceea ce priveşte săgeţile trase de acei războinici, Bhishma, posedând o pricepere în luptă care era imposibil de învins, le-a oprit pe toate în mod egal cu propriile sale săgeţi drepte. Totuşi, acele săgeţi, înzestrate cu aripi de aur şi ascuţite pe piatră, pe care puternicul războinic Sikhandin le-a tras în acea bătălie, abia i-au cauzat lui Bhishma vreo durere. Apoi, cel împodobit cu diademă (Arjuna), cuprins de furie şi punându-l pe Sikhandin în faţă, s-a apropiat de Bhishma (mai aproape) şi i-a tăiat din nou arcul. Apoi, străpungându-l pe Bhishma cu zece săgeţi, i-a tăiat steagul cu una singură. Şi lovind carul lui Bhishma cu zece săgeţi, Arjuna l-a făcut să tremure. Fiul lui Ganga a luat apoi un alt arc, mai puternic. Însă, într-o clipită, imediat ce l-a luat, Arjuna a tăiat şi acel arc în trei bucăţi cu trei săgeţi cu vârfuri late. Şi astfel, fiul lui Pandu a tăiat în acea bătălie chiar şi toate arcurile lui Bhishma. După aceea, Bhishma, fiul lui Santanu, nu a mai dorit să se lupte cu Arjuna. Acesta din urmă, însă, l-a străpuns cu douăzeci şi cinci de săgeţi. Marele arcaş, astfel străpuns, s-a adresat lui Dussasana şi a spus: „Iată, Partha, marele războinic al Pandavilor, cuprins de furie în luptă, mă străpunge singur cu mii de săgeţi. El nu poate fi învins în luptă nici măcar de cel care mânuieşte fulgerul. În ceea ce mă priveşte, O, eroule, nici chiar zeii, Danavas şi Rakshasas uniţi împreună nu sunt în stare să mă învingă. Ce să spun atunci despre puternicii războinici dintre oameni?” În timp ce Bhishma îi vorbea astfel lui Dussasana, Phalguni, cu săgeţi ascuţite, şi punându-l pe Sikhandin în faţă, l-a străpuns pe Bhishma în acea bătălie. Atunci Bhishma, străpuns profund şi excesiv de către cel care mânuia *Gandiva* cu săgeţi ascuţite, s-a adresat încă o dată lui Dussasana cu un zâmbet şi a spus: „Aceste săgeţi care se îndreaptă spre mine într-o linie continuă, a căror atingere seamănă cu cea a fulgerului ceresc, au fost trase de Arjuna. Acestea nu sunt ale lui Sikhandin. Tăindu-mă până la sânge, străpungând chiar şi armura mea dură şi lovindu-mă cu forţa *mushalas*, aceste săgeţi nu sunt ale lui Sikhandin. Cu o atingere la fel de dură ca cea a toiagului brahmanului (de pedeapsă)[487] şi cu un impuls insuportabil ca cel al fulgerului, aceste săgeţi îmi afectează forţele vitale. Acestea nu sunt impulsuri insuportabile ca fulgerul, aceste săgeţi îmi afectează forţele vitale. Acestea nu sunt ale lui Sikhandin. La fel ca loviturile de buzdugane şi bastoane cu ţepi, aceste săgeţi îmi distrug forţele vitale ca mesageri ai Morţii (trimişi de însuşi regele sinistru). Acestea nu sunt ale lui Sikhandin. Ca nişte şerpi furioşi cu venin virulent, care îşi scot limbile, acestea pătrund în organele mele vitale. Acestea nu sunt ale lui Sikhandin — acestea care mă taie până în măduva oaselor, ca frigul iernii care taie până în măduva oaselor. Cu excepţia eroicului mânuitor al lui *Gandiva*, şi anume Jishnu, cel cu steagul maimuţei, nici măcar toţi ceilalţi regi uniţi împreună nu-mi pot provoca durere.” Spunând aceste cuvinte, Bhishma, fiul viteaz al lui Santanu, ca şi cum ar fi vrut să-i distrugă pe Pandavi, a aruncat o săgeată spre Partha. Partha, însă, a făcut ca săgeata să cadă, tăind-o în trei fragmente cu trei săgeţi, sub privirile tuturor eroilor Kuru din armata ta, O, Bharata. Dorind să obţină fie moartea, fie victoria, fiul lui Ganga a luat apoi o sabie şi un scut împodobit cu aur. Înainte însă ca el să poată coborî din carul său, Arjuna a tăiat cu săgeţile sale scutul în o sută de fragmente. Şi această ispravă a lui părea extrem de minunată. Atunci, regele Yudhishthira şi-a îndemnat trupele, spunând: „Năpădiţi-l pe fiul lui Ganga. Nu vă lăsaţi cuprinşi de nici cea mai mică teamă”. Apoi, înarmaţi cu săgeţi cu vârfuri ascuţite, suliţe şi săgeţi, din toate părţile, cu topoare, săbii excelente şi săgeţi lungi şi ascuţite, cu săgeţi cu vârfuri ascuţite şi săgeţi cu vârfuri late, toţi s-au năpustit asupra acelui singur războinic. Atunci s-a ridicat un strigăt puternic din rândul oştirii Pandava. Atunci şi fiii tăi, O, rege, dorind victoria lui Bhishma, l-au înconjurat şi au scos strigăte de leu. Feroce a fost bătălia purtată acolo între trupele tale şi cele ale inamicului în a zecea zi, O, rege, când Bhishma şi Arjuna s-au întâlnit. La fel ca vârtejul care se formează în locul în care Ganga se întâlneşte cu Oceanul, pentru o scurtă perioadă de timp s-a

487 *Brahma-danda* înseamnă literalmente *toiagul* unui brahman — baston de bambus. Datorită puterii ascetice a brahmanului, acest toiag subţire (simbol al puterii brahmanului de a pedepsi) este infinit mai puternic chiar şi decât fulgerul lui Indra. Cel din urmă poate lovi doar o singură persoană, dar primul poate lovi ţări întregi şi rase întregi, din generaţie în generaţie. Doar cu *Brahma-danda*, Vasishtha a învins toate armele puternice şi celeste ale lui Viswamitra, vezi *Ramayana*, secţiunea 56, Valakanda.

format un vârtej acolo unde trupele celor două armate s-au întâlnit și s-au lovit reciproc. Și Pământul, udat de sânge, a căpătat o formă fioroasă. Și locurile uniforme și neuniforme de pe suprafața sa nu mai puteau fi distinse. Deși Bhishma era străpuns în toate membrele sale vitale, totuși, în a zecea zi, el a rămas (calm) în luptă, după ce a ucis zece mii de războinici. Apoi, marele arcaș, Partha, aflat în fruntea trupelor sale, a spart centrul armatei Kuru. Noi, temându-ne de fiul lui Kunti, Dhananjaya, care avea cai albi atașați la carul său și neafectați de armele lui lustruite, am fugit de pe câmpul de luptă. Sauviras, Kitavas, esticii, vesticii, nordicii, Malavas, Abhishahas, Surasenas, Sivis, Vasatis, Salwas, Sayas, Trigartas, Amvashthas și Kaikeyas. [488]— aceștia și mulți alți războinici iluștri, loviți de săgeți și chinuiți de rănile lor, l-au abandonat pe Bhishma în acea bătălie, în timp ce el lupta cu cel încoronat (Arjuna). Apoi, un număr mare de războinici, înconjurând acel singur războinic din toate părțile, i-au învins pe Kuru (care îl protejau) și l-au acoperit cu o ploaie de săgeți. ”*Aruncați-l jos, prindeți-l, luptați, tăiați-l în bucăți*” — acesta era zgomotul furios, O, rege, auzit în vecinătatea carului lui Bhishma. După ce i-a ucis în acea bătălie, O, monarh, (pe dușmanii săi) cu sutele și miile, nu mai era nici măcar un spațiu de două degete pe corpul lui Bhishma care să nu fie străpuns de săgeți. Astfel, tatăl tău a fost sfâșiat de săgețile ascuțite ale lui Phalguni în acea bătălie. Apoi a căzut din carul său cu capul spre est, puțin înainte de apusul soarelui, sub privirile fiilor tăi. Și în timp ce Bhishma cădea, strigăte puternice de „*vai*” și „*oh*”, O, Bharata, se auzeau în cer, rostite de zeii și regii pământului. Și văzând pe strămoșul nostru cu suflet înalt căzând (din carul său), inimile noastre au căzut odată cu el. Cel mai de seamă dintre toți arcașii, acel erou cu brațe puternice, a căzut, ca un steag al lui Indra smuls din rădăcini, făcând pământul să se cutremure.[489] Străpuns peste tot de săgeți, trupul său nu a atins pământul. În acel moment, O, taur al neamului Bharata, o natură divină a pus stăpânire pe acel mare arcaș întins pe un pat de săgeți. Norii au revărsat o ploaie răcoroasă (peste el) și Pământul a tremurat. În timp ce cădea, el observase că Soarele se afla atunci în solstițiul de sud. Eroul nu și-a permis, așadar, să-și piardă simțurile, gândindu-se la acel anotimp (nefast) (al morții). Și peste tot în cer auzea voci celeste spunând: „De ce, O, de ce, fiul lui Ganga, cel mai de seamă dintre toți războinicii înarmați, ar trebui să-și dea viața în timpul declinului sudic?” Auzind aceste cuvinte, fiul lui Ganga a răspuns: „*Sunt viu!*” Deși căzut pe pământ, strămoșul Kuru, Bhishma, așteptând declinul nordic, nu și-a lăsat viața să se stingă. Constatând că aceasta era hotărârea lui, Ganga, fiica lui Himavat, i-a trimis marilor Rishi sub formă de lebede. Atunci acei Rishi sub formă de lebede care locuiau în lacul Manasa s-au ridicat repede și s-au adunat, pentru a-l vedea pe strămoșul Kuru, Bhishma, în locul unde cel mai de seamă dintre oameni zăcea pe patul său de săgeți. Apoi acei Rishi sub formă de lebede, venind la Bhishma, l-au văzut pe perpetuatorul neamului Kuru întins pe patul său de săgeți. Văzându-l pe acel fiu al Gangei cu suflet înalt, acel șef al Bharatas, au înconjurat-o și, soarele fiind atunci în solstițiul de sud, și-au spus unul altuia aceste cuvinte: „Fiind o persoană cu suflet înalt, de ce ar trebui Bhishma să treacă din această lume în timpul declinului sudic?” După ce au spus aceste cuvinte, lebedele au plecat, îndreptându-se spre sud. Înzestrat cu o mare inteligență, Bhishma, O Bharata, privindu-le, a reflectat pentru o clipă. Și fiul lui Santanu le-a spus atunci: „Nu voi părăsi (lumea) niciodată atâta timp cât Soarele se află în solstițiul de sud. Aceasta este hotărârea mea. Voi merge spre vechiul meu cămin când Soarele va ajunge în solstițiul de nord. Vă spun cu sinceritate, lebedelor. Așteptând declinul nordic, îmi voi păstra viața. Deoarece am controlul deplin asupra renunțării la viața mea, voi păstra viața, așteptând moartea în timpul declinului nordic. Favoarea care mi-a fost acordată de ilustrul meu tată, în sensul că moartea mea va depinde de propria mea dorință, O, să se împlinească această favoare. Îmi voi păstra viața, deoarece am control asupra renunțării la ea.” După ce le-a spus aceste cuvinte lebedelor, a continuat să zacă pe patul său de săgeți.

---

488 În loc de „Salwa, Saya și Trigarta”, textul din Bombay spune „Trigarta, subordonați (regelui) Salwa”. Cu toate acestea, nu am întâlnit niciun Trigarta sub domnia lui Salwa, acea rasă având, în acel moment, pe Susarman ca conducător.

489 *Indra#dhwaja* era un stâlp împodobit cu steaguri, creat în onoarea lui Indra. Festivalul atrăgea mulțimi considerabile.

Când acel vârf al neamului Kuru, adică Bhishma, cel plin de energie, a căzut, Pandavii şi Srinjaya au scos strigăte de leu. Când strămoşul Bharatas, care era înzestrat cu o mare putere, a fost răsturnat, fiul tău, O, taur al neamului Bharata, nu a ştiut ce să facă. Şi toţi cei din rasa Kuru au fost complet lipsiţi de simţuri. Iar cei din rasa Kuru, conduşi de Kripa şi Duryodhana, au suspinat şi au plâns. Şi din cauza durerii, au rămas mult timp lipsiţi de simţuri. Şi au rămas perfect nemişcaţi, O, monarhule, fără să-şi pună inimile pe luptă. Ca şi cum ar fi fost apucaţi de coapse, au rămas nemişcaţi, fără să acţioneze împotriva Pandavilor. Când fiul lui Santanu, Bhishma, cu energia sa puternică, care era (considerat) de neînvins, a fost ucis, noi toţi am crezut că distrugerea regelui Kuru era iminentă.[490] Învinşi de Savyasachin, cu eroii noştri cei mai de seamă ucişi şi noi înşine mutilaţi de săgeţi ascuţite, nu ştiam ce să facem. Iar eroicii Pandavi, înarmaţi cu arme masive care arătau ca nişte buzdugane cu ţepi, după ce au obţinut victoria şi au câştigat o stare binecuvântată în lumea de dincolo,[491] au suflat cu toţii în marile lor scoici. Şi Somakaşii şi Panchalaşii s-au bucurat cu toţii, O, rege. Apoi, când mii de trompete au sunat, puternicul Bhimasena şi-a lovit subsuorile şi a strigat tare. Când fiul atotputernic al Gangei a fost ucis, eroii războinici ai ambelor armate, lăsând jos armele, au început să reflecteze gânditori. Unii au scos strigăte puternice, alţii au fugit, iar alţii şi-au pierdut simţurile. Unii au condamnat practicile ordinului Kshatriya, iar alţii l-au aplaudat pe Bhishma. Rishii şi *Pithii* l-au aplaudat pe Bhishma, cel cu jurăminte înalte. Şi strămoşii decedaţi ai Bharatas l-au lăudat şi ei pe Bhishma. Între timp, viteazul şi inteligentul Bhishma, fiul lui Santanu, recurgând la Yoga care este predată în marile *Upanishade* şi angajat în rugăciuni mentale, a rămas liniştit, aşteptând ora sa.

SECŢIUNEA CXXI

Dhritarashtra a spus: Vai, în ce stare se aflau războinicii (mei), O, Sanjaya, când au fost privaţi de puternicul şi zeul Bhishma, care devenise un *Brahmacharin* de dragul venerabilului său tată? Chiar şi atunci i-am considerat pe Kuru şi pe toţi ceilalţi ucişi de Pandava, când Bhishma, disprețuindu-l pe fiul lui Drupada, nu l-a lovit. Nenorocitul de mine, aud astăzi şi de uciderea tatălui meu. Ce poate fi mai dureros decât asta? Inima mea, O, Sanjaya, este cu siguranţă făcută din diamant, deoarece nu se sfărâmă în sute de bucăţi auzind de moartea lui Bhishma! Spune-mi, O, tu, cel cu jurăminte excelente, ce a făcut acel leu dintre Kuru, adică Bhishma, cel dornic de victorie, când a fost ucis în luptă. Nu pot suporta deloc faptul că Devavrata a fost ucis în luptă. Vai, cel care nu a fost ucis de fiul lui Jamadagni în vremurile de demult, nici măcar cu armele sale cereşti, vai, a fost ucis acum de fiul lui Drupada, Sikhandin, prinţul din Panchala!

Sanjaya a spus: Ucis în seara aceea, strămoşul Kuru, Bhishma, i-a întristat pe Dhartarashtras şi i-a bucurat pe Panchalas. Căzând pe pământ, el a zăcut pe patul său de săgeţi, fără însă să atingă pământul cu corpul său. Într-adevăr, când Bhishma, aruncat din carul său, a căzut pe suprafaţa pământului, s-au auzit strigăte de „*Oh*” şi „*Vai*” printre toate creaturile. Când acel copac de graniţă al Kurus, şi anume, mereu victoriosul Bhishma, a căzut, frica a pătruns în inimile, O, rege, ale Kshatriyas din ambele armate. Văzându-l pe Bhishma, fiul lui Santanu, cu steagul său răsturnat şi armura tăiată, atât Kurus, cât şi Pandavas au fost inspiraţi, O, monarh, de sentimente de tristeţe. Şi cerul a fost învăluit de întuneric, iar soarele însuşi a devenit palid. Pământul părea să scoată ţipete puternice când fiul lui Santanu a fost ucis. Acesta este cel mai important dintre cei care cunosc *Vedele*. Acesta este cel mai bun dintre cei care cunosc *Vedele*. Chiar aşa vorbeau creaturile despre acel taur printre oameni, în timp ce el zăcea (pe patul său de săgeţi). Acesta, constatând că tatăl său Santanu era afectat de Kama, acest taur printre oameni, s-a hotărât să-şi retragă calul vital! — Aşa au spus *Rishii* împreună cu Siddhii şi Charanii despre cel mai important dintre Bharati, în timp ce acesta zăcea pe patul său de săgeţi. Când Bhishma, fiul lui Santanu, strămoşul Bharatas, a fost ucis, fiii tăi, O, tată, nu ştiau ce să facă. Feţele lor erau marcate de durere. Splendoarea

490 A doua linie din 114 din textul bengalez este vicioasă. Adopt lectura din Bombay, care este *Kururajasya tarkitas*. Tradusă literal, a doua linie este „distrugerea regelui Kuru a fost dedusă”.

491 Prin curajul pe câmpul de luptă, care, conform scripturilor hinduse, este întotdeauna răsplătit astfel.

chipurilor lor părea să-i părăsească, O, Bharata! Toți stăteau rușinați, cu capetele plecate. Pandavas, pe de altă parte, după ce au câștigat victoria, stăteau în fruntea rândurilor lor. Și toți au suflat în scoicile lor mari împodobite cu aur. Și când, ca urmare a bucuriei lor, mii de trompete, O, tu, cel fără păcat, au sunat acolo, l-am văzut, O, monarhule, pe puternicul Bhimasena, fiul lui Kunti, jucându-se cu mare veselie, după ce a ucis repede mulți războinici inamici înzestrați cu mare putere. Și un mare leșin i-a cuprins pe toți cei din clanul Kuru. Iar Karna și Duryodhana au tras repetat răsuflări lungi. Când strămoșul Kuru, Bhishma, a căzut, astfel, s-au auzit strigăte de durere peste tot și a domnit cea mai mare confuzie (în rândul armatei Kuru). Văzând că Bhishma a căzut, fiul tău Dussasana, cu mare viteză, a intrat în divizia comandată de Drona. Acest erou, îmbrăcat în zale și aflat în fruntea propriilor trupe, fusese plasat de fratele său mai mare (pentru protecția lui Bhishma). Acum, acest tigru printre oameni venea, aruncând trupele pe care le comandase în durere. Văzându-l venind spre ei, Kauravas l-au înconjurat pe prințul Dussasana, dorind, O, monarhule, să audă ce avea de spus. Atunci Dussasana din neamul Kuru l-a informat pe Drona despre uciderea lui Bhishma. Drona, auzind aceste vești rele, a căzut brusc din carul său. Apoi, viteazul fiu al lui Bharadwaja, revenindu-și repede în fire, a interzis armatei Kuru, stăpâne, să continue lupta. Văzând că Kuru renunțau la luptă, și Pandava, prin mesageri călare pe cai rapizi, au interzis ordinele lor, au încetat să mai lupte, iar regii ambelor armate, lepădându-și armurile, s-au îndreptat cu toții spre Bhishma. Renunțând la luptă, mii de (alți) războinici s-au îndreptat apoi spre Bhishma, cel cu suflet înalt, precum zeii se îndreaptă spre Domnul tuturor creaturilor. Apropiindu-se de Bhishma, care atunci, O, taur al neamului Bharata, zăcea (pe patul său de săgeți), Pandavii și Kurușii stăteau acolo, după ce i-au adus salutările lor. Atunci, Bhishma, fiul lui Santanu, cu sufletul drept, s-a adresat Pandavilor și Kurușilor care, după ce i-au adus omagiile, stăteau în fața lui. Și el a spus: „Bine ați venit, voi, cei binecuvântați! Bine ați venit, voi, puternici războinici! Sunt mulțumit să vă văd, voi, care sunteți egali cu zeii înșiși.” Adresându-se astfel cu capul plecat, el a spus încă o dată: ”Capul meu este foarte plecat. Dați-mi o pernă!” Regii (care stăteau acolo) au adus atunci multe perne excelente, foarte moi și confecționate din țesături foarte delicate. Bunicul, însă, nu le-a dorit. Atunci, acel tigru printre oameni le-a spus regilor, râzând: „Acestea, voi, regilor, nu sunt potrivite pentru patul unui erou”. Privindu-i pe acei oameni de seamă, pe cei mai puternici războinici din toate lumile, și anume pe Dhananjaya, fiul lui Pandu, cu brațele puternice, el a spus: „O, Dhananjaya, O, tu, cu brațele puternice, capul meu atârnă în jos, O, domnule! Dă-mi o pernă pe care o consideri potrivită!”

SECȚIUNEA CXXII

Sanjaya a spus: Încordându-și arcul mare și salutându-l cu respect pe bunicul său, Arjuna, cu ochii plini de lacrimi, a rostit aceste cuvinte: ”O, cel mai de seamă dintre Kuru, O, tu, cel mai bun dintre toți mânuitorii de arme, poruncește-mi, O, invincibile, căci eu sunt sclavul tău! Ce să fac, O, bunicule!” Fiul lui Santanu îi spuse: „Capul meu, O, tată, atârnă în jos! O, cel mai de seamă dintre Kuru, O, Phalguni, adu-mi o pernă! Într-adevăr, dă-mi una fără întârziere, O, eroule, care să-mi fie pat! Tu, O, Partha, ești competent, ești cel mai de seamă dintre toți mânuitorii de arcuri! Ești familiarizat cu îndatoririle Kshatriyilor și ești înzestrat cu inteligență și bunătate!” Atunci Phalguni, spunând: — *Așa să fie !* — a dorit să îndeplinească porunca lui Bhishma. Luând *Gandiva* și o serie de săgeți drepte, inspirându-le cu *mantre* și obținând permisiunea acelui ilustru și puternic războinic din neamul Bharata, Arjuna a sprijinit apoi capul lui Bhishma cu trei săgeți ascuțite, înzestrate cu o mare forță. Atunci, acel șef al Bharatas, și anume Bhishma, cu suflet virtuos, familiarizat cu adevărurile religiei, văzând că Arjuna, ghicindu-i gândul, realizase acea ispravă, a devenit foarte mulțumit. Și după ce i s-a dat perna, el l-a aplaudat pe Dhananjaya. Și aruncând privirea asupra tuturor Bharatas de acolo, s-a adresat fiului lui Kunti, Arjuna, cel mai de seamă dintre toți războinicii, cel care sporea bucuria prietenilor săi, și a spus: „Tu mi-ai dat, O, fiu al lui Pandu, o pernă care se potrivește patului meu! Dacă ai fi acționat altfel, te-aș fi blestemat, din mânie! Chiar așa, O, tu, cel cu brațele puternice, un Kshatriya, care își respectă îndatoririle, ar trebui să doarmă pe câmpul de luptă, pe patul său de săgeți!” După ce i s-a adresat astfel lui Vibhatsu, el a

spus tuturor regilor și prinților care erau prezenți acolo aceste cuvinte: „Priviți perna pe care mi-a dat-o fiul lui Pandu! Voi dormi pe acest pat până când Soarele va ajunge la solstițiul de nord! Regii care vor veni atunci la mine mă vor vedea (renunțând la viața mea)! Când Soarele, pe carul său de mare viteză, tras de șapte cai, se va îndrepta spre direcția ocupată de Vaisravana, chiar și atunci, voi renunța la viața mea ca un prieten drag care își ia rămas bun de la un prieten drag! Să fie săpat un șanț aici, în jurul locuinței mele, voi, regilor! Astfel străpuns de sute de săgeți, îmi voi aduce adorarea Soarelui. Cât despre voi, renunțați la dușmănie, încetați lupta, voi, regilor.”

Sanjaya a continuat: Atunci au venit la el niște chirurgi bine pregătiți (în știința lor) și pricepuți în scoaterea săgeților, cu toate instrumentele necesare (profesiei lor). Văzându-i, fiul lui Ganga i-a spus fiului tău: „După ce li s-a acordat respectul cuvenit, acești medici să fie concediați cu daruri de bogăție. Ajungând într-o astfel de situație, ce nevoie mai am acum de medici? Am câștigat cea mai lăudabilă și cea mai înaltă stare prescrisă în ritualurile Kshatriya! Voi, regilor, întins pe un pat de săgeți, nu este potrivit pentru mine să mă supun acum tratamentului medicilor. Cu aceste săgeți în corp, voi, conducătorii oamenilor, ar trebui să fiu ars!” Auzind aceste cuvinte ale sale, fiul tău Duryodhana i-a concediat pe acei medici, după ce i-a onorat așa cum meritau. Atunci, acei regi din diverse regate, văzând acea constanță în virtute afișată de Bhishma, cu energia sa nemăsurată, au fost cuprinși de uimire. După ce i-au dat tatălui tău o pernă, acei conducători ai oamenilor, acei puternici războinici, și anume Pandava și Kaurava, s-au unit și s-au apropiat încă o dată de Bhishma, cel cu sufletul înalt, întins pe patul său excelent. Salutându-l cu reverență pe acel nobil și înconjurându-l de trei ori, și așezând gărzi în jurul lui pentru protecția sa, acei eroi, cu trupurile îmbibate de sânge, s-au îndreptat spre corturile lor pentru a se odihni seara, cu inimile pline de durere și gândindu-se la ceea ce văzuseră.

Apoi, la momentul potrivit, puternicul Madhava, apropiindu-se de Pandavi, acei puternici războinici în car, așezați împreună cu veselie și plini de bucurie la căderea lui Bhishma, i-a spus fiului lui Dharma, Yudhishthira, aceste cuvinte: „Prin noroc, victoria a fost a ta, O, tu, cel rar dintre Kuru! Prin noroc, Bhishma a fost învins, el care era de neînvins de către oameni și era un războinic puternic, cu o țintă imposibil de ratat! Sau, poate, așa cum a vrut destinul, acel războinic care era stăpânul tuturor armelor, având ca dușman pe tine, care poți ucide doar cu privirea, a fost consumat de ochiul tău furios!” Astfel abordat de Krishna, regele Yudhishthira cel drept i-a răspuns lui Janardana, spunând: „Prin harul tău este victoria, prin mânia ta este înfrângerea! Tu ești cel care alungă temerile celor care îți sunt devotați. Tu ești refugiul nostru! Nu este de mirare că cei pe care îi protejezi mereu în luptă și de bunăstarea cărora te ocupi mereu, O, Kesava, obțin victoria! Avându-Te pe Tine ca refugiu, nu consider nimic ca fiind de mirare!” Astfel abordat de el, Janardana a răspuns cu un zâmbet: „O, cel mai bun dintre regi, aceste cuvinte pot veni numai de la tine!”

SECȚIUNEA CXXIII

Sanjaya a spus: — După ce noaptea a trecut, O, monarhule, toți regii, Pandava și Dhartarashtra, s-au dus la bunicul lor. Acei Kshatriya l-au salutat pe acel taur al ordinului lor, cel mai important dintre Kuru, acel erou întins pe patul unui erou, și au stat în fața lui. Mii de fecioare, adunate în acel loc, au presărat cu blândețe peste fiul lui Santanu pudră de lemn de santal și orez prăjit, precum și ghirlande de flori. Femeile, bătrânii, copiii și spectatorii obișnuiți s-au apropiat cu toții de fiul lui Santanu, ca niște creaturi ale lumii dornice să-l contemple pe Soare. Sute și mii de trompete, actori, mimi și mecanici pricepuți au venit și ei la bătrânul strămoș Kuru. Și încetând să mai lupte, punând deoparte armurile și lăsând deoparte armele, Kurușii și Pandavașii, uniți împreună, au venit la invincibilul Devavrata, pedepsitorul dușmanilor. Și s-au adunat împreună ca în vremurile de demult și s-au adresat cu veselie unul altuia, în funcție de vârsta lor. Și acel conclav plin de sute de regi Bharata și împodobit cu Bhishma arăta frumos și strălucitor ca un conclav al zeilor din ceruri. Și acel conclav al regilor angajați în onorarea fiului lui Ganga arăta la fel de

frumos ca un conclav al celor cerești angajați în înfrumusețarea Domnului lor, adică Strămoșul (Brahman). Bhishma, însă, O, taur al neamului Bharata, suprimându-și agonii cu tărie, deși ardea din cauza săgeților (care încă îi rămăseseră înfipte în corp), suspina ca un șarpe. Cu trupul arzând de săgeți și aproape lipsit de simțuri din cauza rănilor provocate de arme, Bhishma și-a îndreptat privirea spre acei regi și a cerut apă. Atunci acei Kshatriya, O, rege, au adus acolo mâncăruri excelente și mai multe vase cu apă rece. Văzând apa adusă pentru el, fiul lui Santanu a spus: „O, tată, acum nu mai pot folosi niciun articol de plăcere umană! Am ieșit din sfera umanității. Zac pe un pat de săgeți. Rămân aici, așteptând doar întoarcerea Lunii și a Soarelui!” După ce a rostit aceste cuvinte și i-a mustrat astfel pe acei regi, O, Bharata, el a spus: „Doresc să-l văd pe Arjuna!” Arjuna, cel cu brațele puternice, a venit atunci acolo și, salutându-l cu respect pe bunicul său, a stat cu mâinile împreunate și a spus: „*Ce să fac?*” Văzându-l pe fiul lui Pandu, O, monarhule, stând astfel în fața lui după ce i-a oferit salutări respectuoase, Bhishma, cu sufletul drept, s-a adresat cu veselie lui Dhananjaya, spunând: „Acoperit peste tot cu săgețile tale, corpul meu arde puternic! Toate părțile vitale ale corpului meu sunt în agonie. Gura mi-e uscată. Rămânând așa cum sunt, cu corpul chinuit de agonie, dă-mi apă, O, Arjuna! Tu ești un mare arcaș! Tu ești capabil să-mi dai apă cum se cuvine!” Viteazul Arjuna a spus atunci: „*Așa să fie*”, s-a urcat în carul său și, lovind cu putere arcul său *Gandiva*, a început să-l întindă. Auzind sunetul arcului său și palma palmelor sale, care semăna cu vuietul tunetului, trupele și regii au fost cuprinși de frică. Apoi, cel mai de seamă dintre războinicii de pe car, urcat pe carul său, a înconjurat pe șeful Bharatas, cel mai de seamă dintre toți mânuitorii de arme. Țintind apoi o săgeată aprinsă, după ce a inspirat-o cu *Mantre* și a identificat-o cu arma *Parjanya*, sub privirile întregii armate, fiul lui Pandu, Partha, a străpuns Pământul puțin mai la sud de locul unde zăcea Bhishma. Atunci a izvorât un jet de apă pură, de bun augur și răcoroasă, care semăna cu nectarul însuși, având miros și gust celest. Și cu acel jet răcoros de apă, Partha l-a mulțumit pe Bhishma, acel taur dintre Kuru, cu fapte și vitejie divine. Și la acea ispravă a lui Partha, care semăna cu Sakra însuși în faptele sale, toți acei conducători ai Pământului au fost cuprinși de o mare uimire. Și văzând acea ispravă a lui Vibhatsu, care denota o îndemânare supraomenească, cei din neamul Kuru au tremurat ca vitele afectate de frig. Și, uimiți, toți regii prezenți au fluturat hainele (în aer). Și se auzea zgomotul puternic al cochiliilor și bătăile tobelor pe tot câmpul de luptă. Și fiul lui Santanu, după ce și-a potolit setea, s-a adresat lui Jishnu, O, monarhule, și i-a spus, aplaudându-l cu entuziasm în fața tuturor regilor, aceste cuvinte: ”O, tu, cel cu brațe puternice, acest lucru nu este minunat în tine, O, fiu al neamului Kuru! O, tu, cel cu strălucire nemăsurată, chiar Narada a vorbit despre tine ca despre un *Rishi* străvechi. Într-adevăr, cu Vasudeva ca aliat, vei realiza multe fapte mărețe pe care chiar și șeful celeștilor, împreună cu toți zeii, cu siguranță nu vor îndrăzni să le realizeze! Cei care au cunoștință despre astfel de lucruri știu că tu ești distrugătorul întregii rase Kshatriya! Tu ești singurul arcaș dintre arcașii lumii! Tu ești cel mai important dintre oameni. Așa cum ființele umane sunt, în această lume, cele mai importante dintre toate creaturile, așa cum Garuda este cel mai important dintre toate creaturile înaripate; așa cum Oceanul este cel mai important dintre toate recipientele de apă și vaca dintre toate patrupedele; așa cum Soarele este cel mai important dintre toate corpurile luminoase și Himavat dintre toți munții; așa cum brahmanul este cel mai important dintre toate castele, tu ești cel mai important dintre toți arcașii! Fiul lui Dhritarashtra (Duryodhana) nu a ascultat cuvintele repetate de mine, Vidura, Drona, Rama, Janardana și Sanjaya. Lipsit de rațiune, ca un idiot, Duryodhana nu a dat crezare acestor cuvinte. Ignorând toate instrucțiunile, el va trebui cu siguranță să se culce pentru totdeauna, copleșit de puterea lui Bhima!” Auzind aceste cuvinte ale sale, regele Kuru Duryodhana a devenit trist. Privindu-l, fiul lui Santanu a spus: ”Ascultă, O, rege! Renunță la mânia ta! Ai văzut, O, Duryodhana, cum inteligentul Partha a creat acel jet de apă răcoroasă și parfumată cu nectar! Nu există nimeni altcineva în această lume capabil să realizeze o astfel de ispravă. Armele aparținând lui Agni, Varuna, Soma, Vayu și Vishnu, precum și cele aparținând lui Indra, Pasupati și Paramesthi, și cele ale lui Prajapati, Dhatri, Tashtri, Savitri și Vivaswat, toate acestea sunt cunoscute numai de Dhananjaya în această lume a oamenilor! Krishna, fiul lui Devaki, le cunoaște și el. Dar nu mai este nimeni altcineva aici care să le cunoască. Acest fiu al lui Pandu, O, tată, este incapabil să fie învins în luptă chiar și de zei și Asuri împreună. Faptele acestui om cu suflet înalt sunt supraomenești. Cu

acel erou sincer, acel ornament al bătăliei, acel războinic priceput în luptă, să se facă pace, O, rege, cât mai curând! Atâta timp cât Krishna, cel cu braţele puternice, nu este cuprins de mânie, O, şef al Kurus, este potrivit, O, sire, să se facă pace cu eroicul Parthas! Atâta timp cât această rămăşiţă a fraţilor tăi nu este ucisă, să se facă pace, O, monarh! Atâta timp cât Yudhishthira, cu ochii arzând de mânie, nu-ţi consumă trupele în luptă, să se facă pace, O, sire! Atâta timp cât Nakula, Sahadeva şi Bhimasena, fiii lui Pandu, nu îţi extermină armata, O, monarhule, mi se pare că relaţiile de prietenie ar trebui restabilite între tine şi eroicii Pandava! Fie ca această bătălie să se sfârşească odată cu moartea mea, O, tată! Fă pace cu Pandava, fie ca aceste cuvinte pe care ţi le rostesc să-ţi fie pe plac, O, tu, cel fără păcat! Chiar şi asta consider eu a fi benefic atât pentru tine, cât şi pentru neamul (însuşi al lui Kuru)! Abandonează-ţi mânia şi fă pace cu Partha. Ceea ce a făcut deja Phalguni este suficient. Să se restabilească relaţiile prietenoase odată cu moartea lui Bhishma! Să trăiască această rămăşiţă (de războinici)! Îndură-te, O, rege! Să se dea jumătate din regat Pandavilor. Să meargă regele Yudhishthira cel drept la Indraprastha. O, şef al Kurus, nu dobândi o notorietate păcătoasă printre regii pământului, atrăgând reproşul meschinăriei, devenind un instigator al disensiunilor intestinale! Să vină pacea pentru toţi odată cu moartea mea! Să se amestece cu veselie aceşti conducători ai pământului! Să-şi recupereze tatăl fiul, să-şi recupereze fiul surorii unchiul matern! Dacă din lipsă de înţelegere şi posedat de nebunie nu asculţi cuvintele mele potrivite, vei avea de ce să te căieşti amarnic! Ceea ce spun este adevărat. De aceea, renunţă chiar acum!” După ce, din afecţiune, i-a spus aceste cuvinte lui Duryodhana în mijlocul regilor, fiul celui care străbate oceanele (Ganga) a tăcut. Deşi membrele sale vitale ardeau din cauza rănilor provocate de săgeţi, el a învins agonia şi s-a dedicat *yoga*.

Sanjaya a continuat: După ce a auzit aceste cuvinte benefice şi paşnice, pline de virtute şi folos, fiul tău nu le-a acceptat, ca un muribund care refuză medicamentul.

SECŢIUNEA CXXIV

Sanjaya a spus: — După ce Bhishma, fiul lui Santanu, a tăcut, O, monarhule, toţi conducătorii pământului prezenţi acolo s-au întors în locuinţele lor. Auzind de uciderea lui Bhishma, acel taur printre oameni, adică fiul lui Radha (Karna), parţial inspirat de frică, a venit repede acolo. El l-a văzut pe acel erou ilustru întins pe patul său de stuf. Apoi Vrisha (Karna), înzestrat cu mare glorie, cu vocea sufocată de lacrimi, s-a apropiat de eroul care zăcea cu ochii închişi şi a căzut la picioarele lui. Şi a spus: „O, şef al Kurus, eu sunt fiul lui Radha, pe care, în faţa ochilor tăi, l-ai privit pretutindeni cu ură!” Auzind aceste cuvinte, bătrânul şef al Kurus, fiul lui Ganga, ai cărui ochi erau acoperiţi de o peliculă, ridicând încet pleoapele şi făcând ca gărzile să fie îndepărtate, şi văzând locul părăsit de toţi, l-a îmbrăţişat pe Karna cu un braţ, ca un tată care îşi îmbrăţişează fiul, şi a spus aceste cuvinte cu mare afecţiune: „Vino, vino! Tu eşti un adversar al meu care mereu mă provoacă la comparaţie! Dacă nu ai fi venit la mine, fără îndoială, nu ar fi fost bine pentru tine! Tu eşti fiul lui Kunti, nu al lui Radha! Nici Adhiratha nu este tatăl tău! O, tu, cel cu braţe puternice, am auzit toate acestea despre tine de la Narada, precum şi de la Krishna-Dwaipayana! Fără îndoială, toate acestea sunt adevărate! Îţi spun sincer, O, fiule, că nu-ţi port pică! Am folosit cuvinte dure faţă de tine doar pentru a-ţi diminua energia! O, tu, cel cu jurăminte excelente, fără niciun motiv vorbeşti de rău despre toţi Pandava! Ai venit pe lume în mod păcătos. Din această cauză inima ta a devenit aşa. Din mândrie şi din cauza prieteniei tale cu cei de joasă speţă, inima ta urăşte chiar şi persoanele merituoase! Din această cauză ţi-am spus cuvinte dure în tabăra Kuru! Ştiu vitejia ta în luptă, care poate fi suportată cu greu pe pământ de către duşmani! Ştiu, de asemenea, respectul tău pentru brahmani, curajul tău şi ataşamentul tău mare faţă de milostenie! O, tu, care semeni cu un zeu, printre oameni nu există nimeni ca tine! De teamă să nu provoace disensiuni interne, am vorbit întotdeauna cu asprime despre tine. În arta arcului, în ţintirea armei, în agilitatea mâinii şi în puterea armelor, eşti egal cu Phalguni însuşi sau cu Krishna, cel cu suflet înalt! O Karna, mergând spre oraşul Kasi, singur cu arcul tău, ai zdrobit regii în luptă pentru a obţine o mireasă pentru regele Kuru! Nici măcar puternicul şi invincibilul rege Jarasandha, mereu

mândru de priceperea sa în luptă, nu ți-a putut face față în luptă! Ești devotat brahmanilor; lupți întotdeauna corect! În energie și forță, ești egal cu un copil al celor cerești și cu siguranță mult superior oamenilor. Mânia pe care o nutream împotriva ta a dispărut. Destinul nu poate fi evitat prin efort. O, ucigaș al dușmanilor, eroicii fii ai lui Pandu sunt frații tăi de mamă! Dacă dorești să faci ceea ce îmi este pe plac, unește-te cu ei, O, tu, cel cu brațe puternice! O, fiu al lui Surya, lasă aceste ostilități să se termine cu mine! Fie ca toți regii Pământului să fie astăzi eliberați de pericol!"

Karna a spus: Știu asta, O, tu, cel cu brațe puternice! Toate acestea sunt, fără îndoială, așa cum spui tu! Așa cum îmi spui tu, O, Bhishma, eu sunt fiul lui Kunti, și nu fiul unui Suta! Cu toate acestea, am fost abandonat de Kunti și am fost crescut de un Suta. După ce m-am bucurat (atât de mult timp) de bogăția lui Duryodhana, nu îndrăznesc să o falsific acum. La fel ca fiul lui Vasudeva, care este hotărât ferm să acționeze în interesul Pandavilor, și eu, O, tu, cel care faci cadouri generoase brahmanilor, sunt pregătit să renunț la posesiunile mele, la propriul meu corp, la copiii mei și la soția mea, pentru binele lui Duryodhana! Moartea din cauza bolii, O, tu, din neamul lui Kuru, nu se potrivește unui Kshatriya! Bazându-mă pe Suyodhana, i-am jignit mereu pe Pandavi! Această situație este destinată să-și urmeze cursul. Este imposibil de împiedicat. Cine ar îndrăzni să învingă Destinul prin efort? Diverse semne care indică distrugerea Pământului, strămoșule, au fost observate de tine și declarate în adunare. Știu foarte bine că fiul lui Pandu și Vasudeva nu pot fi învinși de alți oameni. Chiar și cu ei, îndrăznim să luptăm! Îl voi învinge pe fiul lui Pandu în luptă! Aceasta este hotărârea mea fermă! Nu sunt capabil să renunț la această ură aprigă (pe care o nutresc împotriva Pandavilor)! Cu inima veselă și ținând cont de îndatoririle ordinului meu, voi lupta împotriva lui Dhananjaya. Hotărât ferm să lupt, acordă-mi permisiunea ta, O, eroule! Voi lupta. Chiar și aceasta este dorința mea. Se cuvine să mă ierți și pentru orice cuvinte dure pe care le-am rostit vreodată împotriva ta sau pentru orice faptă pe care am săvârșit-o împotriva ta din furie sau din neatenție! "

Bhishma a spus: — Dacă într-adevăr nu poți renunța la această ură aprigă, îți dau permisiunea, O, Karna! Luptă, mișcat de dorința de a ajunge în rai! Fără mânie și fără răzbunare, slujește-l pe rege după puterile și curajul tău și respectă conduita celor drepți! Ai atunci permisiunea mea, O, Karna! Obține ceea ce cauți! Prin Dhananjaya vei obține toate acele regiuni (de aici încolo) care pot fi dobândite prin îndeplinirea îndatoririlor unui Kshatriya! Eliberat de mândrie și bazându-te pe propria ta putere și energie, angajează-te în luptă, deoarece un Kshatriya nu poate avea o sursă de fericire mai mare decât o luptă dreaptă. Multă vreme am depus eforturi mari pentru a aduce pacea! Dar nu am reușit, O, Karna, în această sarcină! Îți spun asta cu sinceritate! —

Sanjaya a continuat: După ce fiul lui Ganga a spus asta, fiul lui Radha (Karna), după ce l-a salutat pe Bhishma și a obținut iertarea lui, s-a urcat în carul său și s-a îndreptat spre (cazarma) fiului tău.

SFÂRȘITUL BHISHMA PARVA

ANEXĂ

Harta Bharatavarsha
BHARATAVARSHA (SECOLUL AL VI-LEA Î.E.N.)

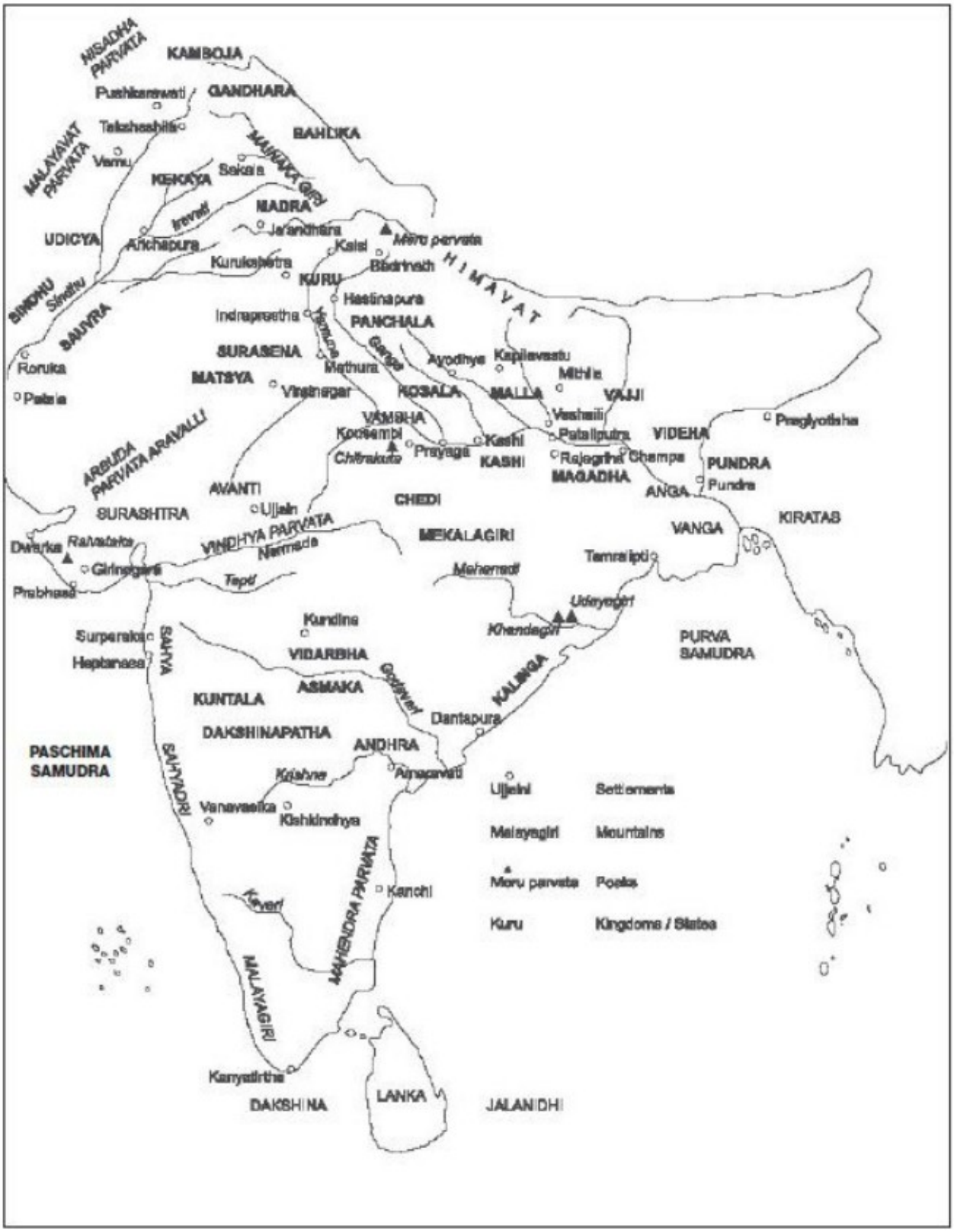

TRADUCERE REALIZATĂ CU: